İDRİS-İ BİTLİSÎ

HEŞT BİHİŞT

II. CİLT

Dr. Mehmet KARATAŞ - Dr. Selim KAYA
Uzman Yaşar BAŞ

BETAV
BİTLİS EĞİTİM VE TANITMA VAKFI YAYINLARI Sayı: 4

İDRİS-İ BİTLİSÎ

HEŞT BİHİŞT

II. CİLT

Hazırlayanlar

Dr. Mehmet KARATAŞ **Dr. Selim KAYA**

Yaşar BAŞ

BETAV
BİTLİS EĞİTİM VE TANITMA
VAKFI YAYINLARI - No:4

Kapak Resmi :
İHLASİYE MEDRESESİ: Bu tarihi eser Selçuklular tarafından 1216 tarihinde yaptırılmıştır. Üzerindeki kitabesine göre 1589 tarihinde Bitlis Hanlarından 5. Şerefhan tarafından onarılmıştır.
Bitlis'te Gökmeydan semtinde bulunan bu yapı mevcut medreseler içinde en büyük ve en kıymetli olanıdır.

ISBN 978-9944-0806

BETAV

BİTLİS EĞİTİM VE TANITMA VAKFI YAYINLARI - No:4
Selanik Cad. 17/13 Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 418 69 16 Faks: (0312) 417 86 42

BASIM YERİ

OMAY OFSET
Ağaç Metal Sanayi Sitesi 27. Cad. 644 Sk. No: 25-27
Ostim / ANKARA
Tel: (312) 394 57 30 (pbx) - Faks: (312) 394 57 34

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ BÖLÜM

KETÂYİB-İ KİTÂB-I HEŞT-BEHİŞT VE TEVÂRİH-İ AHBÂR-I KAYÂSİRA-I ŞERÎ`AT-MEDÂR VE ADÂLET-İ SER-ŞÜDEN 7

VE BU KİTÂBE İKİ MUKADDİME VE ON ALTı HİKÂYEYİ MÜŞTEMİLDİR 7
AMMA MUKADDİME-İ ÛLÀ 7
İKİNCİ MUKADDİME 13
DÀSTÂN-ı EVVEL (BİRİNCİ HİKÂYET) 24
HİKÂYET-İ SÂNİYE (İKİNCİ HİKÂYET) 30
DÀSTÂN-ı SİM (ÜÇÜNCÜ HİKÂYET) 37
DÀSTÂN-ı ÇEHÀREM (DÖRDÜNCÜ HİKÂYET) 40
DÀSTÂN-ı PENCUM (BEŞİNCİ HİKÂYET) 43
HİKÂYET-İ ŞEŞOM (ALTıNCı HİKÂYET) 49
DÀSTÂN-ı HEFTUM (YEDİNCİ HİKÂYET) 53
HİKÂYET-İ HEŞTUM (SEKİZİNCİ HİKÂYET) 56
DÀSTÂN-ı NUHUM (TOKUZUNCı HİKÂYET) 59
DÀSTÂN-ı DEHUM (ONUNCı HİKÂYET) 72
DÀSTÂN-ı PAZDEHUM (ONBİRİNCİ HİKÂYET) 77
DÀSTÂN-ı DEVAZDEHUM (ONİKİNCİ HİKÂYET) 88
DÀSTÂN-ı SİZDEHUM (ON ÜÇÜNCİ HİKÂYET) 96
DÀSTÂN-ı PANZDEHUM (ON BEŞİNCİ HİKÂYET) 101
HİKÂYET-İ ŞANZDEHUM (ON ALTıNCı HİKÂYET) 112

ALTINCI BÖLÜM

KETÎBE-I HÂMISE EZ-KETÂYIB-I KITÂB-I HEŞT BEHIŞT 128

DÀSTÂN-ı EVVEL (BİRİNCİ HİKÂYET) 150
DÀSTÂN-ı DEVVUM (İKİNCİ HİKÂYET) 155
DÀSTÂN-ı SİYUM (ÜÇÜNCı HİKÂYET) 160
DÀSTÂN-ı ÇEHÀREM (DÖRDÜNCı HİKÂYET) 165
DÀSTÀN PENCEM (BEŞİNCİ HİKÂYET) 170
DÀSTÂN-ı ŞEŞOM (ALTıNCı HİKÂYET) 173
DÀSTÂN-ı HEFTOM (YEDİNCİ HİKÂYET) 176
DÀSTÂN-ı HEŞTEM (SEKİZİNCİ HİKÂYET) 181
DÀSTÂN-ı NUHUM (DOKUCUNCı HİKÂYET) 184
DÀSTÂN-ı DEHUM (ONUNCU HİKÂYET) 189
DÀSTÂN-ı YAZDEHUM (ONBİRİNCİ HİKÂYET) 193
DÀSTÂN-ı DAVEZDEHUM (ONİKİNCİ HİKÂYET) 197
DÀSTÂN-ı SIZDEHUM (ONÜÇÜNCı HİKÂYET) 203
DÀSTÂN-ı ÇEHARDEHUM (ONDÖRDÜNCÜ HİKÂYET) 207

DÂSTÂN-ı PANZDEHUM (ONBEŞİNCİ HİKÂYET) 213
DÂSTÂN-ı ŞANZDEHUM (ONALTıNCı HİKÂYET) 216
DÂSTÂN-ı HEFDEHUM (ONYEDİNCİ HİKÂYET) 220
DÂSTÂN-ı HACDEHUM (ONSEKİZİNCİ HİKÂYET) 225
DÂSTÂN-ı NEVAZDEHUM (ONDOKUZUNCU HİKÂYET) 232
DÂSTÂN-ı BİSTUM (YİRMİNCİ HİKÂYET) 238
DÂSTÂN-ı BİST U YEKUM (YİRMİ BİRİNCİ HİKÂYET) 242
DÂSTÂN-ı BİST U DÛM (YİRMİ İKİNCİ HİKÂYET) 247
DÂSTÂN-ı BİST U SİYUM (YİRMİ ÜÇÜNCı HİKÂYET) 251
DÂSTÂN-ı BİST U ÇİHÂREM (YİRMİ DÖRDÜNCÜ HİKÂYET) 262
DÂSTÂN-ı BİST U PENCEM (YİRMİ BEŞİNCİ HİKÂYET) 270
DÂSTÂN-ı BİST U ŞEŞUM (YİRMİ ALTıNCı HİKÂYET) 274
DÂSTÂNı BİST U HEFTUM (YİRMİ YEDİNCİ HİKÂYET) 279
DÂSTÂN-ı BİST U HEŞTUM (YİRMİ SEKİZİNCİ HİKÂYET) 281
HÂTİMETÜ'L-KİTÂB 284

YEDİNCİ BÖLÜM

İZ HEŞT-BEHİŞT MÜCELLEDUN TÂRÎHUN SIFÂTÜ'S-SEMÂNİYYE FÎ-AHBÂRİ KAYÂSİRATİ'L-OSMÂNİYYE 289

AMMA MUKADDEMÂT 290
HIKÂYE-I EVVEL (BIRINCI HIKÂYET) *308*
DÂSTÂN-ı DEVVUM (İKİNCİ HİKÂYET) 310
MUKADDİME-İ KÜBRÂ: 310
DÂSTÂN-ı EVVEL (BİRİNCİ HİKÂYET) 318
DÂSTÂN-ı DEVVUM (İKİNCİ HİKÂYET) 322
DÂSTÂN-ı SİYUM (ÜÇÜNCİ HİKÂYET) 327
DÂSTÂN-ı ÇıHAREM (DÖRDÜNCı HİKÂYET) 329
DÂSTÂN-ı PENCÜM (BEŞİNCİ HİKÂYET) 334
DÂSTÂN-ı ŞEŞUM (ALTıNCı HİKÂYET) 339
DÂSTÂN-ı HEFTUM (YEDİNCİ HİKÂYET) 342
DÂSTÂN-ı HEŞTOM (SEKİZİNCİ HİKÂYET) 345
DÂSTÂN-ı NUHUM (DOKUZUNCU HİKÂYET) 347
DÂSTÂN-ı DEHUM (ONUNCı HİKÂYET) 353
DÂSTÂN-ı YAZDEHUM (ONBİRİNCİ HİKÂYET) 358
DÂSTÂN-ı DAVAZDEHUM (ONİKİNCİ HİKÂYET) 361
DÂSTÂN-ı SİZDEHUM (ONÜÇÜNCİ HİKÂYET) 365
DÂSTÂN-ı ÇıHARDEHUM (ONDÖRDÜNCı HİKÂYET) 368
DÂSTÂN-ı BÂNCDEHUM (ON BEŞİNCİ HİKÂYET) 371
DÂSTÂN-ı ŞANZDEHUM (ON ALTıNCı HİKÂYET) 374
DÂSTÂN-ı HEFDEHUM (ON YEDİNCİ HİKÂYET) 380
DÂSTÂN-ı HACDEHUM (ON SEKİZİNCİ HİKÂYET) 384
DÂSTÂN-ı NEVAZDEHUM (ON DOKUZUNCU HİKÂYET) 387

DÂSTÂN-ı BİSTOM (YİRMİNCİ HİKÂYET) 394
DÂSTÂN-ı BİST U YEKUM (YİRMİ BİRİNCİ HİKÂYET) 397
DÂSTÂN-ı BİST U DEVVUM (YİRMİ İKİNCİ HİKÂYET) 402
DÂSTÂN-ı BİST U SİYUM (YİRMİ ÜÇÜNCİ HİKÂYET) 407
DÂSTÂN-ı BİST U ÇİHÂREM (YİRMİ DÖRDÜNCÜ HİKÂYET) 415

BEŞİNCİ BÖLÜM
KETÂYİB-İ KİTÂB-I HEŞT-BEHİŞT VE TEVÂRÎH-İ AHBÂR-I KAYÂSİRA-I ŞERÎ'AT-MEDÂR VE ADÂLET-İ SER-ŞÜDEN

Dördüncü Ketîbe ve Defterdir ki: *Hüsrev-i mücâhidân sipihr-i hilâfete berk-ı yemân a'ni Sultân Bâyezîd Yıldırım Hân -eskenellâhü teâlâ erâike'l-ğufrân bi-rûhin ve rıdvânın- ahvâlini beyân ider.*

Ve Bu Kitâbe İki Mukaddime ve On Altı Hikâyeyi Müştemildir.

Mukaddime-i evvel: Cânib-i vâlid-i sa`îd sultân gâzî u şehîd pâdişâh-ı vilâyet-necâd Sultân Gâzî Murâd`dan ünvân-ı istihlâfı beyânındadır.

Mukaddime-i sânî: Bu pâdişâh-ı ğâzînin mu`âsırları olan selâtîn-i İrân ve Tûrân`ın ba`zı keyfiyyet-i ahvâl ve âkıbet-i meâlî zikrindedir. Ve on altı hikâyet Sultân Yıldırım Bâyezîd hazretlerinin zamân-ı vefâtına degin vâki` olan fütûhât ve ğazavât ve mâcerâ-yı muhârebâtını bildirir.

Amma mukaddime-i ûlâ

Sultân-ı şehîd-i cennet-me'âd Sultân Gâzi Murâd cânibinden halef-i hilâfet-necâd Sultân Bâyezîd Yıldırım'a serîr-i kayserî-i İslâm ve tefvîz-i vilâyet-ahd ve ikâmet i'lâm-ı ğazâ ve cihâdı vasiyyet beyânındadır.

Kâlellâhu Subhânehu ve teâlâ azze ve celle "el mâlü ve'l-benûne zinetü'l-hayâti'd-dünyâ ve'l-bâkiyâtü's-sâlihâtu hayrun inde Rabbike sevâben ve hayrun emelâ"[1] sadakallâhu'l-Azîm.

Her bir huceste-hâl-i saâdet-mend ve ferhûnde-fâl-ı dil-pesende ki bu âyet-i Furkânî'nin haseb-i mü'eddâsı ve inâyet-i Rabbânî'nin muktezâsıyla dünyâ-yı lâzimü'l-inkizânın zamân-ı imtidâd ve baht-ı saâdet iktizânın evân-ı imdâdında tamâmi-i aksâm-ı temettu` ve bahtiyârî ve cümle-i cihât-ı tena`um ve berhurdârî ile çend rûze mühlet-i zindegânî müyesser ve gâhî iktisâb-ı câh-ı dünyâ ve umûr-ı dîniyyede kâmrânî ve kamyâbî mukadder ola. Bu âyet-i saâdet-sirâyet muktezâsınca.

Evvelen: Nihâl-i emâli menâfî-i câ ve celâlden sîr-âb ve zehâyir-i ukbâyı tebeddül-i nevâl u tasadduk ve infâk-ı emvâl ile bu neş`e-i ûlâ ve zamân-ı halde tedârük etmiş olur ki ol nâsih-i müştâkın kâle Rasûlüllâh (sallallâhü teâlâ aleyhi ve sellem) "ni`me`l-mâlü`s-sâlih li`r-racüli`s-sâlih"[2] hadîs-i sıhhıyyeti mûcebince o gûne emvâlin firuzî-yi servet ve iktidâr ve ol rütbet-i mukadder ve istitâ`at ve ihtiyârın bih-rûzlügünden ihbârdır.

[1] Mâl ve oğullar dünyâ hayâtının süsüdür. Amma baki kalacak yararlı işler, sevap olarak da, amel olarak da, Rabbinin katında daha hayırlıdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Kehf, 46.
[2] Sâlih insan için sâlih mâl ne güzeldir.

Beyt
Mâl râ ger behr-i dîn dârî hamûl
Ni`me mâl-ı sâlihaş gufte Rasûl

Sâniyen: Serâbistan-ı hânedân-ı ikbâli ğars-i ser u sitân-ı âmâl ile cümleten hoş kad ve bâ-i`tidâl ser sebz u pür nedâret etmiş olur. A`nî bir evlâd-ı nikû-sîret ve hamîde hasletin intâcı ve şevket u efdâl sâhibi bir â`kâbın ta`kîb ve netâyici iledir ki gülşen-i serverî ve çemen-i pür-nüzhet u tarîde perverde etmiş buluna ki ol tertîb ile eşcâr-ı meyvedâr-ı esmâr-ı ibkâ-yı devlet-i hânedân ve istikâmet-i masâlih-i dûd-mândan istinmâr ve ictinâ ve telâhuk-i edvâr ve te`âkub-i a`sâr ile istidâmet-i zikr-i cemîl ve fazl-i nebîl ile istiksâr ve iktizâ göstere.

Sâlisen: Oldur ki hemîşe eyyâm-ı hayât-ı cismânînin sûret-i infisâm ve inkidâsı ve serrişte-i rûzgâr-ı kâmrâniye insirâm-ı arûz-ı kavâti` istimâli ve luhûk-ı havâdis-i zemâniye nasbü`l-ayn tuta. Ve her nesne ki tevâbi` neş`et-i hayât-ı dünyâdan veyahud lezzet-i nefs ve arzu-yu hevâdan meyl-i kesret-i emvâl-i pür-tezyîn ve te`addüd-i ahlâf-ı benîn ve bu cihânda ser firâzi-i devlet u dîne müte`allikdır. Vücûh ile mağlûb-i kahraman kâlellâhu tebâreke ve teâlâ "Küllü şey`in hâlikun illâ vecheh, lehü`l-hükmü ve ileyhi türceûn" bile ve bu etkâr-ı sâyibe ve ezkâr-ı hâdimü`l-lezzât bî şüphe ve şâyibeye binâen çend rûze eyyâm-ı zindegânîde kemâl-i teveccüh ve himmeti iktisâb-ı saâdet-i câvidânî ve iktinâ-yı hayrât-ı dû-cihânî üzre ibkâ-yı bâkiyât-ı sâlihât ve ilkâ-yı tarh-ı binâ-yı müberrât ile masrûf etmek elzemdir. Ve asl-ı niyyet ve kasâra-yı emniyyeti hemîn matlab-ı bâkînin tahsîline ve ol ekmel-i makâsıdın infâkının tekmîline maksûr etmek ehemdir.

Beyt
Be-dünyâ tevanî ki ukbâ-harî
Be-cüz şâh-ı men ver ne hasret horî

Lâkin bu kısm-ı sâlis be-haseb-i eşhâs-ı insânî ve mikdâr-ı bülendi himmet ile kesb-i emânîde mütefâvitü`l-merâtib ve bu aksâm-ı bahtiyârî-i du-cihânın tahakkukı zerî`a-i uluvv-i münâsib-i câh-ı sultânî-birle be-gâyet mülâyim ve münâsibdir. Zîrâ serverân-ı rûzgârın asâr-ı menâfi` ve mazarrı umûm mahlûk-i âferid-gâra şâyi` ve şâmil ve anların ef`âl ve âmâl ve a`kâb ve a`mâlinin netâyici mürûr-i leyâli ve nehâr ile pây-dâr ve gayr-i zâildir. Ve her üç câmi`iyyetinde envâ`-ı saâdetden ki eyyâm-ı hayâtın hengâm-ı isticma`ıdır. Tevfîk-i İlâhî ve te`yîd-i nâ-mütenâhi-birle ol sultân-ı mücâhidân-ı dîn ve vâlid-i pişvâ-yı husrevân-ı adâlet-âyin a`nî sultân-ı velâyet-necâd Gâzî Murâd -ehyallâhu teâlâ fî-riyâdi`l-huldi yevme`l-mî`âd kavluhu teâlâ "vallâhu lâ yuhlifü`l-mî`âd"[3]- pâdişâhân-ı âlişân ve cihân-darân-ı refî`ü`l-mekân üzerine sâbık ve fâyik olub müddet-i eyyâm-ı sultânî ve hengâm-ı tahsîl-i marâzî-i Rahmânî`de otuz iki sene ale`l-ittisâl mezîd-i câh u celâl

[3] Allâh verdiği sözden caymaz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Ra`d, 31.

ile ol aksâm-ı fîrûzî ve bahtiyârî ve tamâmî-i te`yîdât-ı du-cihânî ve saâdetyârî-i ber-haseb baht ve infâk ve kânûn-ı kesb ve te`yîdât ile istihsâl ve istikmâl buyurdı.

Beyt
Kilid-i kenchâ-yı âsumânî
Be-dest âverde ez-râh-ı emânî

Nitekim kısm-ı evveldeki: İktinâ-yı emvâl ve tevsî`-i dâire-i mülk ve iclâldir. Mâl-ı helâl-ı ğanâyim-i küffâr ve vucûh-ı cizye ve harâc-ı emsârdan gerek mevrûsi ve gerek müktesibidir. Dest ve tîğ-ı nusret-şi`âr ile müretteb ve âmâde ve müşrikân-ı tevân-girânın aktâr-ı memâlik-i ma`mûresi teftîhiyle kefî-i atâ ve nevâli bir mertebe güşâde etmişdi ki ol mülk ve mâl-i mukarrere-i her sâlesi erzâk ve mevâcib asâkir-i nusret-me`serden fâdil ve ber-haseb-i mekâl-i hikmet-me`âl "hayrü`l-emvâli mâ kesebtehu mine`l-helâli ve sareftehu fî`n-nevâli"[4] muktezâsınca lâ yezâl mesârif ve sedd-i suğûr-i dîn ve masâlih-i İslâm ve nafakât umûm müslimîne dest-i bâzil ile sarf ve tefrîk buyurdı. Ve hazâyin-i sudûr-ı mü`minân ve muvahhidân ve mehâzin-i efvâh ve elsine-i ârifân ve dânişverân-ı beledânî nukûd-ı cevâhir-i atıyyât ile mâlâ-mâl ve zehâyir zikr-i cemîl ve defâyin-i ecr-i cezîl ile gencînehâ-yı husrevânî ve hazînehâ-yı pinhânî birle fevâid-i dü cihânî ve masâlih-i câvidânî içün müheyyâ tutar idi.

Şi`ir-i Arabî
Hiye`l-kunûzü`lletî temuvvû ve câyirhâ
Ve lâ yehâfu aleyhâ hâdisü`l-kabri

Fe-emmâ kısm-ı sânide: Ber-vefk-i tevfîk-i Rabbânî ve duâ-yı icâbet-i eser-i vahy-i Furkânî ki kâlellâhu tebâreke ve teâlâ azze ve celle Şanühü "kâle Rabbi hebli min ledünke zürriyyeten tayyibeten inneke semîu'd-duâ"[5] mazmûn-ı sadâkat meşhûnu ol pâdişâh-ı sâhib-i i`tikâd ve evlâd ve a`kâb-ı saltanat-necâdının hakkında icâbet-i makrûn ve kârin-i devlet-i rûz efzûn olmuş idi. Nitekim hîn-i hulûl-ı mev`id-i âcâl ve ol hâl-i pür ahvâl ve vakt-i teng-mecâlde ki hâtimet-i kitâb ahbârında zikr olundı. Nâ-gâh tecellî-i celâl-i ilâhî tavr-ı pür nûr-ı vücûd-ı şerâfet zuhûrunu mütezelzil ve mütesaddi` eyleyib kat`ı avâyık-ı dünyevî ve ref`i mevâni`i teveccühât-ı ma`nevî birle bedâ`at-ı mülk ve câhî ol gûne mecma`i asâkir ve sipâhda bezl ve fedâ ve rûh-ı kudsî futûhı dem-i isfirâr-ı âftâbda mağrib-i ufûl ve hâlet-i işrâf-ı gurûbda hurşîd-i devlet-i pür savleti ufk-ı ihtifâ ve kufûlında maşrik-i ikbâl-i hândân ve matla`ı iclâl-ı dud-mândan ol şihâb-ı mübîn ve meşârık-i sipihr-i mülk ve dînin satvet ve lem`a-i cihân efrûzî a`nî mazhar-ı te`yîd-i hakk-ı mecîd Sultân Yıldırım Bâyezîd`in fürûğ-bahşi-i a`yân-ı cihân-bân içün tâbân ve ol şâm-ı pür-zalâm müfârakat ve rıhlet-i sultân-ı mücâhid-i şehîdde vâdi-i eymen-i tevfîkde temhîd-i hilâfet ol nur-bahş-ı dîde-i ümmîdin ruhsârında nümâyân oldı.

[4] Mâlın en hayırlısı helâlden kazanıp geçimine sarfettiğin mâldır.
[5] Ya Rabbî ! Bana kendi katından temiz bir soy bahşet. Doğrusu Sen du`ayı işitirsin. **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 38.

Beyt
Mededî ger be-çırağî ne kuned ateş-i tûr
Çare-i tîre şeb-i vâdi-i eymen çi kunem

Fe-emmâ kısm-ı sâlis ki: Ekmel-i esnâf-ı sa`âdât ve eşmel-i aksâm-ı hayrat ve eyyâm-ı devletdir. A`nî devâm-ı âsâr-ı sadâkat ve müberrât ve kıyâm-ı a`lâm-ı savâlih ve a`mâl-ı bâkıyât-ı sâlihatdır. Oldur ki ol hüsrev-i müslümân-ı dil-i hüdâ şinâs ve pâdişâh-ı dîn perver ve şâkir-i ni`met-i bâ-sipâsdır ki müddet-i medid-i sultânî ve fursât-ı sunûf-ı lezzât-ı kâmrânîde dâr-ı dünyâda kat`an lezzet-i meserret ile me`lûf olmayub ancak rızâ-yı Bârî ve zikr-i Bârî`ye râğıb olub hazîne ve cevâhir-i hüsrevâne ve zehâyir-i nukûd-ı bî-gümâne-i pâdişâhâne cem`ine tâlib olmadı. Ancak zehâyir-i mesbûbât-ı uhrevî ve emvâl-i helâl-ı ğanâyim ve me`âdin-i memleket-i pür vüs`at hâsılından kemâl-i istitâ`at ile bast-ı âyîn-i haşmet ve cem`-i kunûz-i hazâyin ve bast-ı mâl-i nevâl ile masârif-i İslâmiyyede îrâd-ı emrûzı ferdâya te`hîr buyurmayub masâlih-i Müslimînin îsâl-i emvâlinde sultân-ı enbiyâ ve mürselîn salâvâtullâhi aleyhim ecma`inin sünnet-i a`mâl ve ef`âlin icrâ ile mukayyed ve her çend ki nüvvâb-ı şevket-nisâb ve vüzerâ-yı refî`u`l-cenâb sultân-ı müşârün-ileyh hazretine selâtin-i bâ-ihtişâmın keyfiyet-i bustatların hikâyet ve mu`azzamât-ı âyînde vaz`-ı kavânîn ve zîb u zînet-i muhteşemâneye terğîb edüb derler idi ki,

Beyt
Nişesti çû ber taht-i şâhân-ı pîş
Hemân nakş ber hân tû der ahd-i hîş
Ya`nî
Çünkü sultân-ı selâtin-i mâziyenin tahtına mâlik oldun. Anların tarîkına sâlik ol.

Amma ol sultân-ı dil âgâh ve ol mazhar-ı rahmet-i ilâh erkân-ı devletin bu makûle hikâyât ve maslahat-ı bî-niklerini işğâdan sonra yine ancak hemân istiknâ-yı imârât ve hayrât ve ebvâb-ı müberrâta sâ`î ve mazmûn-ı hidâyet-meşhûn-ı "mâ indeküm yenfedu ve mâ indellâhi"[6] icrâsına cân-ı dil ile râ`î olub buyururlar idi ki, hazâyin-i pâdişâhî celb-i havâtır-ı ehlullâh ve mehâzin-i nâ-mütenâhî bünyân-ı eyvân-ı mesâcid ve medâris ve bukâ` hayrât ve müberrât vüs`at ve rif`atine masrûf olmak be-gâyet dil-firîb u zîbâ u nüzhet u nezâfet-i menâzır ve ğuref-i erbâb-ı hired katında ğayr-i münâsib ve nâ-becâdır. Ve dünyâ-yı bî-bekânın zîneti zevi`l-ukûla göre nukûş-i sutûhun aksi hükmünde cilve-nümâ ve âb-revân üzre hubâb-âsâdır. Ve ol hüsrev-i şühedâ ve sultân-ı mücâhidânın istidâmet-i devlet-i dâreyn ve istikâmet-i mülk-i serveri-i menzileynine delîl-i rûşen-i dil pezîr ve burhân-ı lâmi` ve müstetîri oldur ki eyyâm-ı hayâtında temkîn-i mesned-i sultânî ve takviyet-i dîn-i Müslümânî üzre zamânî fâyiz ve takdîm-i mükaddemât-ı necâd ve temhîdât-ı idrâk-i derecât ile müddet-i ömr-ü nâzenînî neşr-i hayrât ve müberrât ve muvâzabet-i a`mâl-i sâlihât-i hulefâ-yı adâlet-âyîn ve pâdişâhân-ı müeyyid-i dîn ile ve hâiz oldı. Ve hengâm-ı

[6] Sizde olanlar tükenir, ama Allâh katında olanlar sonsuzdur tükenmez. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nahl, 96.

hulûl-ı ecel ve vakt-i inkıtâ`-ı serrişte-i ehl-i tarîk ve amelde dahi intihâ-i saltanat-ı mülk-i sûriyi kişver-i ma`nî husrevliğine mütelâhık ve sevdâ-yı mülk-i husrevîden fârığ oldukda takviyet-i millet-i Nebevî ve tevfîk-i futûh-ı şerî`at-ı Mustafâvî ile ve âyât-ı "nasrun minellâhi" sipihr-i şârik üzre fâyik eyleyib livâ-yı vâlâ-yı şehâdeti meydân-ı saâdetde nüvîd-i ümmîd-i zindegî-i câvid ile âyet-i mecîd-i "lâ tahsebennellezîne kutilû fî sebîlillâhi emvâten bel ahyâ`un ınde Rabbihim yurzekûne, ferihîne bimâ âtâhumullâhu min fadlihî"[7] medlûlunca miyân-ı mücâhidân-ı âlem ve fark-ı mübârizân-ı âlî-ilme efrâşte eyledi.

Beyt
Sâye-yi yezdân bud u merd-i Hüdâ
Morde în âlem ve zindî Hüdâ
Ya`nî
Zıllullâh ve merd-i Hüdâ idi sûretâ bu âlemde fevt oldı
Lâkin ındellâh hayât-ı ebedî buldı

Ve alâmât-ı te`yîd-i devlet-i bedîd ve a`zam-ı imârât-ı bekâ ve istimrâr-ı saltanat te`yîdi oldur ki hâlet-i vedâ`-ı musâhibân-ı kuvâ-yı cismânî ve tevâsi-i sipâriş-i erkân-ı sultânide evvelen vasiyyet-i vilâyet-ahd-i hilâfet ve tefviz-i mesned-i imâmet ve nısfeti halef-i hilâfet-menkıbet ve ferzend-i saltanat-ı mertebet ki el-hakku sıfâtün, nısfet ve ma`delet ile bir bârân-ı rahmet idi ki berk-ı yemânî merhamet-i cihân-bânî andan tâbân ve dîde-i dûst ve düşmende âsumân-ı satvet ve celâletden bir şihâb-ı mübîn idi. Levâmi`i memleket-dârî ve ra`iyyet-nevâzî ve sevâti`-i düşmen-perdâzî ve küfr-güdâzî cebîn-i mübînînden dirahşân idi. Kelîme-i hakîkat-intimâ-i "el-esmâu tenezzele mine`s-semâ"[8] tıbkınca rûz-ı kahr-ı a`dâ-yı anîdde misâl-i nâzile-i berk-i şedîdden dahi şedîd ve vakt-ı teslîd-i suğûr-i dîn ve tehdîd-i müşrikân-ı pür kînde batş-i şedîd a`nî Sultân Yıldırım Bâyezîd`i dem-i âhirîn ve nefes-i vâpesinde cümle-i nüvvâb-ı havâs ve tamâmen hukkâm-ı askerî mecma`ı havâsda ser-bâlin-i teslîm-i emr-i ilâhîde bester-i hân-âlûd-ı şâhına ihzâr eyleyib ber-vech-i mihribânî ve telettuf-i birle ferzend-i dilbend ve ercümendine buyurdular ki, "elhamdü lillâh ve`l-minnet ki" hem-vâre müddet-i ömür u devlet ve me`ârık-ı mücâhedât-savletde ıdâd-ı mücâhidân-ı "fî sebîlillâh" da her bir cengde feth ve nusret-i sipâh ve ehlu`llâha ve i`lâ-yı kelimâtullâha muvaffak idim. Ve el-yevm saff-ı merdân-ı dîn ve silk-i vefâdârân-ı ahd-i seyyidi`l-mürselîn salavâtullâhi aleyhim ecma`înde ve şumâr-ı şühedâ-i mağfiret-âyîne "mine`l-mü`minîne ricâlün sadakû mâ-âhedullâhe aleyhim fe-minhüm men kadâ"[9] medlûlunca kendüyü münselik ve murtabıt eyledi. Şimdi hâtır-ı pür-mekîne ol muhbir-i sâdık-ı rast-güftârın "el-mü`minûne lâ yemûtûne bel yunkalûne min dârin ilâ dâr"[10] hadîs-i şerîfi

[7] Allâh yolunda öldürülenleri ölü saymayın, bilakis Rableri katında diridirler. Allâh'ın bol nimetinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde rızıklanırlar. **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 169, 170.
[8] İsimler semâdan nazil olmuştur.
[9] İnananlardan Allâh'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi bu uğurda canını vermiş .... **Kur'ân-ı Kerîm,** Ahzab, 23.
[10] Mü'minler ölmezler bilakis bir yerden diğer yere nakl olunurlar.

be-gâyet üstüvârdır. Ve ümîdim oldur ki bu vakt mahall-i edâ-i kelîme-i şehâdet ve takdîm-i mükaddemât-ı idrâk-i devâm-ı saâdetdir. Evvelen mâ fi`z-zamîr-i cinândan lisân-ı beyânı bu mazmûn ile güşâde ve cümle-i hâzırânı işhâd edeyim. "Ve ene eşhedullâhe ve estevdi`ullâhe hâzihi`ş-şehâdete li yevmin hâcetî ve hâzihi`ş-şehâdetu lî bi-mâ şehîdellâhu bihî ındellâhi vedî`ate hattâ nü`tîhâ yevme`l-kıyâmeti"[11] ve ınâyet-i perverd-gâra ümîdvârım ki âlem-i kuds ve menâzil-i ünsde yümn-i hulûs ve ihlâs ve safâ ve hüsn-i i`tikâd-ı mevâ`îd-i ilâhî ile pâdaş-ı âlâm-ı ma`reke-i cihâdda müjde-i efrâh ve meserrât idi. Ve nüvîd-i vusûl-i idrâk-i hayât-ı sermedî ile mağfiret-i İzedî`den ber-vık-ı beyân-ı "yâ leyte kavmî ya`lemûne bimâ ğafera lî Rabbî ve ca`alenî mine`l-mükremîn"[12] âğâzesin cümlenin sem`ine ilkâ edeyim. Fe-emmâ bu nefes-i âhirinde kendümi vedî`a-i hilâfetden fârığ edeyim. Şimdi mansıb-ı hilâfet-i şâhî ki a`zam-i vedâyi`-i İlâhîdir. Ey ferzend-i dil-bend-i ercümendim, sana sipâriş ve seni cümle-i bâzmânde-gân-ı mülk ü dîn ve mütesaddiyân-ı kavânîn-i şer`-i mübîne emîn eyledim. Evvelâ adl u insâf ile amel eyleyesin. Ve sipâreş-i ehemm ve nasîhat-ı etemm ki lafızda kem ve ma`nâda e`amdır. Cümle-i himmetini mütâba`at-i takviyet-i dîn-i Müslümâniye sarf ve ikâmet-i rüyet-i cihâd ve gazâyı ferâyizden add eyleyesin. Ve du`afâ ve zîr-i destân-ı ra`iyyeti sâye-i merhamet ve şefkatinde âsûde-hâl ve müreffehü`l-bâl dutasın. Ve kâffe-i sipâh-ı İslâm ve mücâhidân-ı mikdâmı oğul ve birâder bilesin.

Beyt
İzed kû dâd cevâni u mülk
Melik, mülk tu râ dâd tû rânî u mülk
Ya`nî
Yektelini ve mülkü ihsân eden
Hüdâ mülki sana verdi. Sen bilürsün ve mülk

Çünkü bu hâlet-i vasiyyet mahâl-i ma`rekede vâki` oldı. Henüz ekser sipâh-ı isr-i küffâr makhûr ve gümrâhda idiler ki ol sultân-ı şehîd-i sa`îd mansıb-ı vâlâ-yı hilâfeti halef-i sâhib-i te`yîd Yıldırım Bâyezîd`e vech-i şer`î üzre tefvîz eyledi. Ammâ çünki ba`zı ümerâ ve sipâh, küçük şehzâde Ya`kûb Çelebi ile müttefik ve hem-râh ve cenge müşteğil ve bu hâdise-i garîbenin vukû`undan gâfiller idiler. Vaktâ ki ordu-gâha mürâca`at eylediler tamâmi-i erkân-ı devlet ve havâss-ı mukarrebân-ı hazret ol sultân-ı şühedânın ser-i bâlîninde idiler. Bu vecih üzre müttefiku`l-kelîme oldular ki çünki mertebe-i sultânî ulûhiyyet-i yezdânîde bir timsâl ve âfâb-ı rubûbiyyet-i Rabbâniye`den bir sâye misâldir.

Lâ cerem, vasf-ı teferrüdde dahi zıllın sâhib-i zılle temâsüli lâzım ve icrâ ve mâlik-i serîr-i şâhî ber tıbk-ı sünnet-i İlâhî yektâ-yı bî-hemtâya evlâdır. Çünki ahlâf-ı sultânîden iki halef-i pür-şeref şâyeste-i rütbet-i şâhî ve cihân-bânî idiler. Lâkin

[11] Ben şahidim ve bu şahitliği hacet (kıyamet) günü için Allaha emanet ediyorum. Ve bu şehâdet Allah`ın şahid olduğu şeyedir ki kıyamet gününde verilinceye kadar Allah indinde emanettir.
[12] Keşke milletim Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrâma mazhar olanlardan kıldığını bilseydi. **Kur'ân-ı Kerîm,** Yasin, 26,27.

sultân-ı şehîd-i sa`îdin vasıyyeti üzre livâ-yı vâlâ-yı saltanatı cenâb-ı Yıldırım Hân`a ittifâk-ı teslîm ve iktizâ-yı "ve`l-fitnetü eşeddü mine`l-katl"[13] mazmûnunca tedârük-i def`-i fitne ve fesâd iktizâ eyledi. Ve tercîh-i sülûk-i sünnet-i "idfa` billetî hiye ahsen"[14] mûcebince def`-i fitne-i fesâd lâzım göründü. Ve ale`l-ğafle bî-sebk-ı guft ve şinîd-i Şehzâde Ya`kûb Çelebi`yi bâlîn-i vâlid-i mağfiret şuhûduna vüruddan mukaddem şerbet-i şehâdet ile sîr-âb eyleyib anı dahi vâlid-i sa`îdi ile refîk-i tarîk ve ol hüsrev-i mülk-i şehâdet na`aşını ferzend-i ercümendi ile muvâfık ve ol iki tabut-ı şehîdâneyi ma`an mahrûse -i Bursa-yı cennet âsâda sanduka-i müheyyâ-yı sultânîde medfûn ve ahâlî-i şehir ve mahallât-ı ğiryû mâtem-i cân-sûz ile mahzûn ve zemzeme-i perdâz-ı "innâ lillâh ve innâ ileyhi râci`ûn"[15] oldılar. "Küllü şey`in hâlikün illâ vechehu"[16].

İkinci Mukaddime

Ol sultân-ı zîşânın eyyâm-ı hilâfetinde âkıbet-i hâline degin İrân-ı Tûrân`da mu`âsırları olan selâtînin alâ sebîli`l-icmâl ahbârı ve ba`zı hâlât-ı mevkûfun-aleyh çûn müeddâ-yı makâl-ı hikmet-minvâl-ı "likülli zamânin devletün"[17] ve ricâlden istifhâm ve istîfâde olunur ki saltanat-ı dâr-ı dünyâ-yı bî-bekâ her çend bir gün bir gürûha mukarrer ve müsellem ve iktizâ-yı rûzgâr-ı bî-vefâ ile kavm-ı sâbıkın esâs eyvân ve giryasına istilâ ve istîsâl ber haseb-i "ve tilke`l-eyyâmu nüdâvilühâ beyne`n-nâs"[18] tıbkınca pây-mâl ve havâdis-i zamân-ı pür-ihtilâl makhûr ve mazhar-ı zevâl olub gürûh-ı uhra germ ve nevâzeş ile mu`azzez ve mükerrem eyleyib miyân-ı eşhâs-ı nev`i insânda âsumân-ı te`yîd üzre ref` eyler. Ve bu te`yîdin masdûkası nazîri ve cenâb-ı Müsebbibü`l-esbâbın âlem-i takdîrde meşiet-i ezeliyesinden nümûdârî oldur ki müddet-i medîd iktizâ-yı tertîb-i esbâb ve ilel-i hâdisât-ı zemânî ki irâdet-i Rabbâniyye`ye mübtenîdir. Âkıbet-i mâlda menba`ı zuhûr-ı hikmet nihânîdir. Öyle iktizâ eyledi ki selâtin-i Cengiz Hânî`nin inkıdâ-yı şevket-i cihândârisinden sonra cümle-i memâlik-i İrân ve Tûrân da ol tâife-i saltanat-menziletin livâ-yı istilâları ki felek-i atlas ile beraber idi. Ve aksâ-yı Hıtâ ve mülk-i Çin`den hudûd-ı mağrib-zemîne degin kâr-ı cihân-bânî ol tâife-i azîmenin mahkûm-ı dest-i iktidârı olub yedi yüz yetmiş bir (771/1369) senesi şuhûrunda ki pâdişâh-ı sa`îd Ebu Sa`îd Hüdâbende veled-i Sultân Muhammed Hüdâbende serîr-i İlhanî`de müstakil idi. Vakt-i cevânîde civâr-ı rahmet-i Rahmân`a rıhlet ve andan sonra İrân-ı zemînde kabâyil-i Cengiz Hânî`den kâbil-i tâc-ı serveri olacak kimesne kalmadı. Ve Hulâgû Hâniyânın evreng-i saltanatları tavâyif-i mülûk ve hukkâm ve ümerâya intikâl eyledi. Ve memâlik-i Mâverâünnehr ve Türkistân belki tamâmi-i Tûrân zemîn ve Moğolistân`da dahi ol esnâda Cengiz Hân ahfâdından Cihân-gîrlikde bir pâdişâh-ı sâhib-i iktidâr ve dilâverlikde mutlaku`l-inân ve`l-ihtiyâr mesned-i İlhânî`de temkîn

[13] Fitne çıkarmak adam öldürmekten daha kötüdür. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 191.
[14] Ey inanan kişi: Sen, fenâlığı en güzel şekilde defet ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Fussilet, 34.
[15] Biz Allâhınız ve elbette O`na döneceğiz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 156.
[16] Allâh'dan başka herşey yok olacaktır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas, 88.
[17] Her zamân için bir devlet vardır.
[18] Biz böylece günleri insanlar arasında gezdiririz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Âl-İmrân, 3.

ve istikrâr bulmadı. Ve ferzendân-ı hânîden her birisi Moğol ve Tatar 'dan bir kavme istiğâse eylediler. Tâ ol vakte degin ki yedi yüz yetmiş bir (771/1369) senesinde Çağatay evlâdından Hân Kuran nâm sultân memâlik-i Mâverâünehr'e istîlâ ve ber haseb-i cibillet-i fıtrî çünki zulm ve sitemkârlığa mecbûr idi. Âyîn-i âbâ ve ecdâdından udûl edûb cümle reâyâ ve askerî sitem ve bi-dâdından mütedaccir ve ğalğale-i tezallum ve beddu'â ile müteneffir oldular. Ve ânın ümerâ-yı izâmından Kuzgun nâmında bir adamı var idi ki cibilleti ri'âyet-i kavânin-i Şerî'at ve Müslümâniye mefţûr ve cümle halk lisânında adâlet ve Şer`-perverlik ile mezkûr ve meşhûr idi. İttifâken hücûm-ı mazlûmân ve sitem-dîdegândan ve bir gürûh-ı enbûh dahi ser haylân-ı kabâyil ve aşâyir-i Türkistân'dan mezkûr Kuran Hân'dan rû-gerdân olub Kuzgun Hân'a mütâba'at ve fermânına inkiyâd ve itâ'at ve Kuran Hân'ın siteminin hal` ve ref-i endisinde mevâkıt ve cenge mübâderet ile kıtâl ve cidâl-i azîmeden sonra Kuran Hân üzerine mansûr ve ol zâlim ve sitemkârı miyâneden dûr ve memâlik ve sipehdarlığın zimâm-ı ihtiyârı tefvîzi ile Kuzgun Hân'ı mesrûr eylediler. Ve ol dahi ri'âyet-i rusûm-ı İlhânî'yi Oktay Hân veledi Cengiz Hân evlâdlarından Oklı Oğlan bin Dede Han'a müfevviz ve hanlıkla çerağ ve nâyil-i âmâl ve memleket-i il ve ulus ve sipâh ve ra'iyyeti sâye-i ma`deletinde âsûde-hâl ve müreffehü'l-bâl oldular.

Beyt
Adl mikerd u dâd mi fermûd
Halk zû o râzi ve Hüdâ hoşnûd
Ya`nî
Adl u dâd eyledi, halk kendüden râzı ve Hüdâ hoşnûd oldı.

Ammâ bir müddetten sonra Kuzgun Beg civâr-ı rahmete rıhlet eyleyib tekrâr nizâm-ı mülk ve dîn halel-pezîr olub memâlik-i Mâverâünnehr`e de îten-i azîme kâyim ve te`addüd-i hukkâm-ı zâlimden ol yerlerde aşûb tamâm-ı mütelâzim oldı. Zîrâ ki müstakil bir pâdişâh yok idi. Sâhib-i aşîret ve akvâm olan ümerâ-yı izâm memâlik-i Tûrân-zemîne taraf taraf istîlâ ve her birkaç günde bir cemâ`at iddiâ-yı serveriyet ile tahrîb-i memlekete şitâb eylediler. Ve ol esnâda Semerkand mülhakâtından olan şehr-i Keş tevâbi`ıyle Emîr Timûr'un pederi Tûrhân Hân nâm pâdişâha mensûb idi. Eger çi emîr-i müşârün-ileyh bir kabîle-i kalîlenin emîri idi. Amma Devlet-i Kâhire-i Emîr Timûrî güher-i şeb-çerağ gibi sadef-i vucûd-ı ahlâfdan nümâyân idi.

Beyt
Çû nûr-i ahter-i devlet der û bûd
Fürûğ-ı ahtereş zan burc be-nûmûd

Mu'ayyen çünki ahter-i devletinin nûru anda idi. Kevkebinin fürû`ı ol buredan göründi. Emîr Turhân'ın rıhletinden sonra rütbe ve menzileti irsen oğlı Emîr Timûr'a resîde ve taht-ı hükûmetinde olan ahâlii zabt ve nesk-i ra'iyyet ve askerisini kemâ huve hakkuhû şinîde ve âsâr-ı envâr-ı ikbâlini nazar-ı dürbîn-i ehl-i dîd ile dîde oldılar. Ve ol vakitde Emîr Kuzgun'un nebîresi Emîr Hüseyin'in

Mâverâünnehr'de metâlib-i mülkî ve cânileri zuhûr eyledi. Ârâ-yı be-ittifâk-ı cihân-i mey-tüvân-ı girift ve Emîr Hüseyin hemşiresini nikâh-ı şer'î ile Emîr Timûr'a virub hüsn-ü tedbîr ve hiddet-i şimşîr ile bir şehre hâkim eyledi. Amma Mâverâünnehr'de kesret-i muhâlifândan münâza'a-i vâfire vâki` olmuş idi. Emîr Timûr'un Emîr Hüseyin'e mütâba'at ve müzâheretiyle sâir sipehdârân üzerine istiklâl-i tâm buldı. Lâkin kavm-i Çin'e (Çete) Mâverâünnehr'in ba'zı memâlikine galebe etmişler idi. Ve Semerkand şehrini muhâsara içün kerrât ile leşker getürmüşler idi. Yedi yüz yetmiş beş (775/1373-1374) târîhinde Emîr Hüseyin Emîr Timûr'un imdâdı ile Semerkand'ı kavm-i Çete'nin dest-i tasallutlarından ve masâlih-i memleket ve sürurının temşiyet-i nizâmı içün Çağatay Hân ferzendlerinden Kayşah nâm ferzendi ki dervişlik libâsıyla muhtefî idi. Mesned-i hânîde saltanata istikrâr ve nizâm-ı memlekete karâr-dâde etdirdi. Ve ahâli-i rûzgârın tebâyi'ında merkûn olan şîve-i buğz ve hasede binâen Emîr Hüseyin ile Emîr Timûr'un beynlerinde ba'zı müfsidin tahrîk-i fitne ve fesâdı ile adâvet-i külliye zuhûr ve a`yân ve iki taraf dahi birbirleri hakkında bed gümân eylediler. Ol takrîb ile mâbeynlerinde kirâren ve mirâren ceng-i azîm vâki` olub ekser muhâsamâtda tevfîk-i Bârî Emîr Timûr tarafına müsâ`id ve âftâb-ı devlet-i Timûrî utk-ı nusretden mütezâ`id oldı. Ve Emîr Timûr Emîr Hüseyin'in rağmına nesl-i Cengiziyân'dan Suyurğutmuş nâm bir şahsı peydâ ve mesned-i hânîde istikrâr ve istiklâl-i tamâm ile Belh şehrinde Emîr Hüseyin'in def`ine ta`yîn eyledi. Çünki Emîr Hüseyin'in anlar ile rûy be-rûy mükâmet ve cenge kuvvet ve iktidârı olmadığından hisâr-ı Belh'de mütehassin ve müddet-i kalîlde Suyurğutmuş Hân Kal'a-i Belh'i teshîr ve Emîr Hüseyin'i mebâneden ref` ve Tûrân'dan nice memleketi dahi taht-ı tasarrufuna musahhar eyledi. Çünki Emîr Timûr'un rûzgâr-ı devleti fütûhât-ı külliye ile mertebe-i hânîden derece-i şehriyârî ve cihân-dârlığa müterakkî ve rûz-efzûn ve Cengiz Hân evlâdlarının hânlıkları muktezâ-yı rûzgâr ve ber haseb-i irâdet ihtiyâr idi. Derece-i i`tibârdan sâkıt olub mülûk ve hükkâm-ı Mâverâünnehr'den husûsan sanâdîd-i kabâyil-i Çağatayî'den Emîr Timûr'un müstakilen pâdişâh olmasına karâr-dâde-i müşâveret ve bu masâlihın itmâmında mükaddemât-ı külliyeye mübâderet eylediler. Ve Emîr Timûr'un yedi yüz yetmiş bir (771/1369) senesi Ramazân'ı Şerîfinin âşirinde Hıtta-i Belh'de müstakilen pâdişâh oldı. Ve tamâmi-i ahâlî sadâkat ve ihlâs ile nazar-ı himmet ve ihtimâmı müşârün-ileyhin cihân-güşâlığına sarf eylediler. Ve yedi yüz yetmiş bir (771/1369) senesiyle yetmiş iki senesi beyninde Tûrân-zemîn ve ba'zı vilâyât-ı Horasan'ın teshîr ve temşiyetine kıyâm eyledi. Ve ol cânîblerin tamâmını te'yîd-i baht-ı müsâ`id ve teksîr-i ma`âdin ve taklîl-i mu`ânid ile feth ve memâlik-i İrân-zemînin teshîrine azîmet ve himmet ve reh-numûni-i tevfîk-i be-çûn ile tamâmi-i memleket-güşâyî ve cihân-dârlık sevdâsına düşdi.

Beyt
Kücâ kâm zedahnek-i ârâm-ı û
Zemîn yaft ser-i sebzî ez-kâm-ı û
Ya'nî
Anın semend-i ârâmı her ne yerde yürüdı ise rûy-i zemîn anın adımından yeşillendi.

Ve ol vakitlerde Melik Gıyâseddin mülk-i Horasan'a mâlik ve pâyi-taht-ı Herât'da müstakilen pâdişâh idi. Ve Emîr Timûr ile muhâsamât ve müdâfa'a fikrine düşdi. Vaktâ ki Emîr Timûr leşker-i azîm ile Tûrân-zemînden teshîr-i Herât'a âzim ve istîlâ-yı mülke câzim ve yevmen-fe-yevmen ma'reke-i kıtâl ve cidâl karîb olub takdîm-i tedbîrden iş geçdi. Melik Gıyâseddin mükâmete kâdir olamayacağın ve ashâb-ı kiyâset ve erbâb-ı ferâset dahi kuvvet-i Devlet-i Timûrî'den anın makhûr ve mağlûb olacağını müteyakkın oldılar. Âkıbetü'l-emr Gıyâseddin'in derûn-i hisârda acz ve ıztırârı gün-be-gün mütezâyid ve Emîr Timûr'un hevl-nâk cenglerinden rahne-i divâr-ı devleti mütevârid olub bi'z-zarûri istîmân-ı hûn arz ve inguşter-i zinhâr ile mefâtîh-i mülk ve hazâyin-i bî-şümâr ile teslîm-i hisâra rızâ-dâde ve der-i beste-i memâliki rûy-i Timûr'a güşâde eyledi. Ve şehr-i cennet-misâl Herât'ın fethinden sonra Emîr Timûr'un nihâd-ı fuâdından dağdağa-i cihân-bâni mütezâ'if ve esbâb-ı âlemgîrî ve memleket-i sitâni müteellif oldı. Ve yedi yüz seksan dört (784/1382) târîhinde Herât fethinden sonra ba'zı hükkâm ve mülûk-i Horasan ve Memleket-i Mâzenderân'ı vucûd-i muhâlifândan tathîr eyledi. Tekrâr temşiyet-i nizâm-ı Tûrân-zemîn içün Semerkand'a avdet ve ol tarafların mühimmât ve nizâmına takviyet verûb yedi yüz seksen altı (786/1384) târîhinde Semerkand'dan hareket ve leşker-i bî-şümâr ve haşmet ve iktidâr ile teshîr-i İrân'a azîmet eyledi. Vaktâ ki vilâyet-i Rey ve hudûd-ı Irak'a resîde ve Acem Pâdişâhı Sultân Üveys, Sultâniye hudûdunda ol haberi şinîde oldı. Bî-tevakkuf Âzerbâycân ve Bağdâd semtlerine mu'âvedet ve mükâbeleden imtinâ' eyledi. Ve Emîr Timûr müte'âkiben ve mütevâtiren bilâd-ı Irak'ı serhadd-i Sultâniye'ye degin taht-ı tasarrufa alub yedi yüz seksen sekiz (788/1386) senesi evâilinde tahrik-i devâ'î-i himmet ve tahrîs-i rehnümûni-i devlet ile üç senelik tedârük-i seferiyeye câzim olub

Beyt
Irak ve Fârs giriftî be-tîğ-i âlem-gîr
Biyâ ki novbet-i Bağdâd u vakt-i Tebrîz est
Ya'nî
Irak ve Fâris'i kılıcınla zabt eyledin gel ki nevbet Bağdâd ile Tebrîz'indir.

Mazmûnu üzre Âzerbâycân ve Bağdâd teshîrine âzim oldı. Ve Sultân Ahmed râyât-ı Timûrî'nin Azerbâycân hudûduna vusûli haberin istimâ' ve mükâbeleden imtinâ' eyleyib Nahcivân ve Diyârbekir yolundan cânib-i Bağdâd'a müteveccih ve memâlik-i Âzerbâycân'ı terk eyleyib Emîr Timûr'un ba'zı ümerâsı merkûmu ta'kîb ve nevâhi-i Arz-ı Rûm'da yetişûb münhezim eylediler. Ve ba'de'l-inhizâm aslâ bir yerde karâr-dâde olamadılar.

Beyt
Geşte zi endîşe-i tîğ-ı tu be bed endîşân
Nutfe-i ez sulb-girîzân u cenîn-i ez erhâm
Ya'nî
Senin kılıcının havfından nutfe sulbden ve cenîn erhâmdan kaçarlar.

Netîce-i kelâm: Emîr Timûr dâru'l-mülk Tebrîz'e vâsıl ve Âzerbâycân ve hudûd-ı Ahlat'da vâki' Kürdistân ve Gürcistân'ı kabza-i tasarrufuna dâhil eyledi. Ve tekrâr Irak-ı Acem ve Fâris memleketi fethi içün mu'âvedet ve Irak ve Fâris'in tamâmen bilâd-ı mu'teberlerin Şirâz'a varıncaya degin mehîm-i serâdikât-ı iclâl eyledi. Ve Fâris ve Kirmân ve Hûzistân vilâyetleri ol muzafferin tasarruflarında olmağla Sultân Zeynelâbidîn veled-i Şâh Şucâ' pederinden sonra Şirâz'da müstakilen pâdişâh idi. Çünki Şâh Şucâ' maraz-ı mevtinde kendü inşâ-yı tab'ı ile Emîr Timûr'a bir mektûb-ı belâğat uslûb tahrîr ve oğlunı tavsiye ve iltimâs eylemişdi. Emîr Timûr dahi kabûlunı müş'ir-i telakki eyleyib bir vakitde ki Irak'a resîde ve Zeynelâbidîn'i huzûra taleb ve da'vet ve pederinin haseb-i mev'ûdı üzre envâ'ı mülâtafet eyledi. Amma Sultân Zeynelâbidîn ğurûr-ı cevânî ve kıllet-i tecrübeden nâşî Emîr Timûr'un suâline çendân iltifât göstermeyüb Emîr Timûr dahi merkûmun temerrüd ve serkeşligine binâen bu def'a cânib-i Şirâz'a nehzat eyledi. Çünki Zeynelâbidîn'in leşker-i muzaffer-i Timûrî ile muhâsama ve mükâbele güncâyeş pezîr-i havsalası degil idi. Tarîk-i firârı ihtiyâr ve amûcası Şâh Mansûr'un eline giriftâr oldı. Eger çi memleket-i Şirâz Emîr Timûr'a musahhar oldı. Amma Mâverâünnehr'den haber vârid oldu ki Toktamış Hân aheng-i fitne ve fesâd ve râyât-ı adâveti memâlik-i Mâverâünnehr'de güşâde eyledi. Emîr Timûr dahi bi'z-zarûreti tekrâr Şirâz ve tevâbi'ini âl-i Muzaffer'e teslîm ve cânib-i Semerkand'a avdet ve ceng ve mükâtele ile Toktamış Hân karârı firâra tebdîl eyledi. Ve hemân ol fursatda Emîr Timûr Moğolistân ve Çete Ulusu'nun hânı olan Hoca oğlanın memleketini virân ve makhûr eyleyib avdet eyledi. Bu vâkı'a yedi yüz doksan bir (791/1389) târîhinde vâki' oldı. Emîr Timûr Moğolistân ve Deşt-i Özbek'den muzaffer ve mansûr tekrâr Semerkand'a avdet ve istîfâ-yı huzûz-ı kam-kârî ve işret ve istikrâr-ı masâlih-i cihân-güşâyî ve memleket-dârîden sonra tekrâr itmâm-ı fütûhât-ı memâlik-i İrân dâ'iyesiyle beş senelik tedârük-i seferiyye ve askerî âmâde eyleyib bu def'a da tamâmi-i memleket-i Irak ve Fârisi Âl-i Muzaffer'den alub ol diyârların sâhib-i istiklâl olan sanâdîd-i kabâyillerin cümleten mülk-i hayâtdan ma'zûl ve memleketleri külliyet ile şâibe-i muhâlefet-i muhâlifândan tahliye ve teshîr-i Bağdâd'a azîmet ve Sultân Ahmed de mükâmete kuvvet ve Bağdâd'da dahi kâdir-i ikâmet olmayub cânib-i Şâm ve Dımaşk'a girîhte ve ahmâl ve eskâl ve nefâyis-i emvâlini esnâ-yı râhda ıztırâren rîhte eyledi. Ve yedi yüz doksan altı (796/1394) târîhinde Emîr Timûr Sultân Ahmed'i ta'kîb ve Diyârbekir cânibine müteveccih olub ve ol vakitde melikü't-Tâhir, Mısır ve Şâm pâdişâhı idi. Ve Emîr Timûr asâkir-i azîme ile serhadd-i Şâm'a karîb olan Ruhâ şehrine nüzûl ve ol cevânibin cümleten hükkâmı gerden-i itâ'atı tav'an ve rağbeten kılâde-i mütâba'ata nihâde eylediler ki anlardan birisi Bayındırlı Kara Osmân Beg idi ki Diyârbekir'in mülûk-ı kadîmi hükkâmından idi. Ve Sultân İsâ ki melik-i Mârdîn idi. Ve Diyârbekir kal'aları teslîminden imtinâ' ve temerrüd eyledügi çün üç sene Timûr'un haps ve kaydına giriftâr oldı. Ve ol seferde kılâ'ı mu'teber-i Diyârbekir'i ekser asker ile cebren ve kahren taht-ı tasarrufuna alub tebşîr ve endâzı müş'ir bir resûl-i sâhib-i i'tibâr, Sultân Ahmed'i ihrâc içün sultân-ı Mısır'a irsâl eyledi. Çünki bu seferden maksûd-ı küllî memâlik-i Azerbâycân ve Irak ve Bağdâd'ın istimrâr ve istikrârı idi.

Bu esnâda Karakoyunlı kavminden Kara Yûsuf Âzerbâycân'a tevecüh ve da'vâ-yı saltanat ızhâr ve ol diyârın kılâ' ve bukâ' ve bilâd-ı mu'teberini zabt etmiş idi. Lakin Emîr Tîmûr'un Âzerbâycân'a tevecühünden Kara Yûsuf mükâbele ve mükâteleye iktidârı olmaduğundan bi'z-zarure serhad-i memâlik-i Rûm-ı meymenet rusûmda der-gâh-ı âlem-penâh sultân-ı mücâhidân Yıldırım Bâyezîd Hân'a ilticâ ve sultân-ı müşârün-ileyh dahi envâ'-ı mülâtafet ile dil-nevâzlıklar ile ri'âyet eyleyib yedi yüz doksan yedi (797/1394-1395) senesi zemistânında Emîr Tîmûr Karabağ'da kışlayub tekrâr Toktamış Hân'ın Hâcı Turhân sahrâsında hurûc-ı tuğyânı haberin isti'mâ' ile asker-i bî-şumâr cem' ve Toktamış Hân ile cenge ta'yîn ve derbend-i Şirvân yolundan deşt-i Özbek'e azîmet eyledi. Amma Toktamış Hân bu defa üç yüz bin sipâh-ı hûn-hâr ile tedârük-i ma'reke-i kâr-zârı müretteb ve mu'ayyen ve tevfîk-i zaferî şevket-i sipâha menût zann eyledi. Bundan ğâfîl ki

Beyt
Saadet be behşâyiş u dâver est
Ne der ceng u bâzu-yı zûr-âver est
Ya'nî
Sa'âdet her vecihle Cenâb-ı Hakk'ın ihsânıdır,
Yoksa kuvvetli bazuda degildir.

Hâsıl-ı kelâm; Çünki bu iki pâdişâh-ı pür şevket ve sipâh, Deşt-i Özbek'de mükâbele ve şimşîr-i mükâtele ve mücâdeleyi niyâm-ı intikâmdan keşide eylediler. Bi-emrihi teâlâ miyân-ı fitne ve âşûbdan ruh-sâre-i feth ve zafer-âyîne-i tiğ-ı Tîmûr'da cilve-ger ve rûy-i devlet-i Toktamış Hân cânib-i edbâra masrûf ve karâr-ı kârı hezîmet ve firâra ma'tûf oldı. Emîr Tîmûr dahi ta'kîb ile ılgâr ve her rûze-i leşkerî giriftâr-ı âfet-i rüzgâr oldı. Ol mertebe asâkir-i vâfireden ma'dûd kalîlü'l-mikdâr aksâ-yı şimâlde kâbil-i sükınâ olmayan ba'zı bîşe-zârda hâristân endûh-ı bilâda pinhân oldular ki ol cengelistâna duhûl-ı gûl-i beyâbândan gayrı emr-i muhâl ve ol makarr-i sibâ' ve behâyim-i vahşide râh-ı cist u cûy-i âdemî emr-i bî mecal idi.

Lâ cerem Emîr Tîmûr leşkeriyân-ı mansûrını nehb u ğâret içün tamâmi-i Deşt-i Özbek'e feristâde ve memâlik-i Çerkes ve Urûs ve Kûhu'l-Birz'e degin iğtinâm ve ğanâyime ruhsat-dâde oldı. Ve kendüsi Hâcı Turhân'da ki Cengiz hânlarının taht-gâh-ı saltanat ve esâs-ı hükûmet-i a'yân-ı devletleri idi. Ol mahalle nüzûl ve cümlesini nehb u ğâret ve sarây ve bâr-gâh ve şeh-nişînlerini ihrâk-ı ateş-i hasâret ve kâbil-i haml ve nakl olan emvâlı çıkarub tahrîb-i memleketden sonra tamâmi-i kişver-i Türkistân ve taht-ı Hâcı Turhân'da Kobri oğlan veled-i Urûs Hânı ki nice müddet Emîr Tîmûr'un mülâzımı idi. Toktamış Hân'ın yerine mesned-i İlhânî'ye nasb ve takrîr ve Cuci Hân ulusunun dahi zımâm-ı ihtiyârların mûmâ-ileyhin dest-i iktidârına tefvîz eyledi. Ve bu esnâda Âzerbâycân'ın ihtilâli ve Kara Yûsuf, Karakoyunlı askerinin ittifâkıyla Şâm tarafından Âzerbâycân'a vusûlu heberin Emîr Tîmûr istimâ' ve acâleten ol müfsîdin def-i tedârükiyle mukayyed ve Tebrîz'in dâru'l-mülki ki Hulâgû Hâniyânın pây-tahtı idi. Oğlı Mîrzâ Emirânşâh'a tefevvüz ve serhadd-i Şirvân'dan Bağdâd ve Hemedân ve Der-güzîn ve serhadd-i Diyârbekir'e varınca bi't-tamâm il ve ulusu Mirânşâh'a mukarrer ve ba'zı ümerâ-yı

izâm ol taraflara gönderüb kendü dahi derbend-i Şirvân'a müteveccih ve gün be gün Kûhü'l-Birz'in cümle-i küffâr ve mütemerridânını yağma ve ğâret ve Âzerbâycân'a avdet eyledi. Ve bu ric'at yedi yüz doksan sekiz (798/1395-1396)'de vâki' oldı. Ve sür'at ile sultâniye yolundan Irak'a gelüb ve ba'zı ferzend ve askerîsini hudûd-ı Fâris'e gönderüb teftîh ve mühimmâtdan sonra yine taht-ı Semerkand'a müteveccih oldı.

Beyt
Beher kişverî kû kuned terk u tâz
Zi pergâr-ı hatteş girih kerde bâz
Ya'nî
Her ne tarafa azîmet eylese hattının pergârından düğümler açılur.

Çünki tâ bi-yed-i Girdigâr ile kâr-ı saltanat ve cihân-güşâlık Emîr Tîmûr'a mahsûs oldı. Ba'dehu İrân ve Tûrân'da şâyeste-i ikâz-ı fiten ve mahall-i havf ve mihen olacak bir düşmen kalmadı. Hudûd-ı Şâm'dan hudûd-ı Hind'e varınca her bir memleketi ümerâsından birine bir serhadd-i mu'teberde evlâdından birini saltanat ile ser-efrâz eyledi. Cümle-i evlâdından Pîr Muhammed Cihân-gîr nâm oğlunı ki ekrem-i ahlâfı idi. Gâyet muhabbet ve taalluk-ı hâtırdan nâşî kerrât ile veliyy-i ahdligini ana vasiyyet ve zamân-ı hayâtında anı Gazneyn ve Kandehâr ve Kâbil ve Baklân saltan[t]ıyla hudûd-ı Hindistân'a degin mukarrer eylemiş idi. Ve şehzâde-i müşârün-ileyh dahi nazar-ı himmetini â'zâm-ı bilâd-ı Hind'in teshîrine câzim ve ol vakitde Semerkand'da idi. Leşker-i azîme ile memâlik-i ğarbî ve Kandehâr'dan vilâyât-ı Multân teshîrine âzim oldı. Ve ol yerin dârü'l-mülk ve hisârını muhâsara ve ekser memâlik-i Multân'ı darb-ı dest ve tiğla taht-ı tasarrufuna alub Dehli (Delhi) şehrinin sacı medâr-ı hall ve akdi olan birâderi Mülûhân Dehli Pâdişâhı olan sultân-ı sütûdenin kârhânesinde idi. Ve ihtiyâr-ı tâmmı var idi. Çünki pâdişâh-ı Multân'ı memleket ve askeri ile makhûr eyledi. Vaktâ ki Tîmûr Hân Pîr Muhammed Cihân-gîr'i feth-i merkûmeye şurû'ı haberin istimâ' eyledi. Teshîr-i memâlik-i Hind'e meyl-i hâtırı ğalib olub ol vilâde tedârik-i pâdişâhane ve asâkir-i bî-girâne cem'iyle memleket-i Hıtây'a tevecüh üzre iken erkân-ı devlet ile müşâveretden sonra ol sipâh-ı enbûhun inân-ı tevecühü taraf-ı Hind'e ma'tûf ve sekiz yüz (800/1398) senesinde ve Pîr Muhammed Cihân-gîr'in te'yîd-i devâ'isi içün Semerkand'dan memâlik-i Hind'e tevecüh içün himmetini masrûf ve götüre. Ve sipâh-ı Pûşân yolundan ki harbi kefere idiler. Gaza iderek Multân'aa azîmet ve ol hududda Pîr Muhammed Mîrzâ eltâf-ı pederi ile mültefit ve yanında ser-efrâz-ı mülâzamet oldı. Ve sene-i mezbûre Muharremi'nin on ikisinde âb-ı Sind'den ubûr ve dâru'l-mülk Dehliye (Delhi) müteveccih ve bilâd-ı Hind'den gün be gün birer memleket-i vasî'a teshîr eyleyerek taht-ı Dehliye karîb vardıkda sultân-ı sütûde ve Mülûhân dahi mûr ve milh-i tâbistân ya'ni yaz günlerinde nümâyân olan karınca ve çekirge askerinden efzûn leşker-i azîm arâste ve âyîn-i Hindiyân üzre bî-aded fîl-i sakîl ve cisimleri cebe ve cevşen ile pirâste eyleyib tertîb-i nâmûs ve gayret ol mazhar-ı te'yîd-i İlâhî'nin sipâh-ı pür silâhı ile mükâbele ve mükâtele sevdâsında oldular.

Beyt
Sipâh-ı mûr veş birûn zi ta'dâd
Sipâhi-yi sipâheş zi âdemî zâd
Bi cevşen fil-i hortûmî hezârân
Ferâvân kûh-ı seyyâr ez sevârân
Ya'nî
Karınca gibi askerinin haddi olmayub leşkerinin sâyesi âdemî zâddan idi.

Ve hezârân cevşen-i puş, fil-i hortûmi ve süvârisinden fırâvân-ı kûh-i seyyârı var idi.

Bu minvâl üzre tekâbül-i saffeyn ve mükâbele-i ferîkaynden sonra Hind'in sipâh-ı pür sipâhı mükâbele-i sipâhı şeref-i makâm-ı Tîmûrî'de sipâhî şeb-i esâmî zat-ı Cihân-gîrîden rûy-gerdân ve kâr-zârlarına medâr olan filler dilîrân-ı Türk ve dilâverân-ı Acem'in darbet-i tîğ ve satvet-i sinânından münhezim ve sultân-ı sütûde ve Mülûhân hezâr hîle ve meşakkat ile derûn-i şehre cân atdılar. Leşker-i muzaffer-i Tîmûrî, müte'âkıben Dehli-i mahsûr hisâr-ı hadîd ve birkaç günden sonra asker-i Tîmûri'nin şükûh ve galebesi şehri ve ğarîbe mütebeyyin ve imtidâd-ı muhâsara sebebiyle ol şehr-i azîmin kaht-ı ğalâ ve kıllet-i dînârı vechiyle helâk-ı bî şumâri sultân-ı sütûde ve Mülûhân'a müte'ayyin olmağla nice dürlü tedbîrât ve tezvîrât ile derûn-ı hisârdan çıkub varta-i helâkdan halâs buldılar. Leşker-i Tîmûrî dahi anların fırârından âgâh olunca eger çi birkaç menzil ta'kîb eylediler. Amma ol yerlerin resm bilmediklerinden sultân-ı sütûdenin memleketi halkı kendüyü bir me'mene yetişdirdiler. Ve birkaç günden sonra Tîmûr askeri şehri teshîr eylediler. Ve Dehli şehri birkaç şehr-i azîmi müştemildir ki birbirine peyveste ve muttasıldır. Rûzgâr-ı medîdde pâdişâhân-ı âdilin her biri her gûne zînet ile tezyîn eyleyib ol diyârın ahâlisi semm-i sutûr-i bîgâne işitmeyüb ve düşmen yüzünü hâbda dahi görmemişler idi. Ve leşker-i Tîmûrî'nin terk ve tâz ve yağma ve ğâret ve nehb ve hasâretinden evvel yedi şehir halkının servet ve ğınâsı meşakkat ve mâye mübeddel ve envâ'ı tılâ' ve sîm ve esnâf-ı cevâhir ve dürr-i yetîm her bir bî bidâ'at sâhib-i tâc ve kemer-i murassa' oldular. Ve askerî tâifesinin ğanâyimden istîfâdeden sonra Emîr Tîmûr sene-i mezbûra Rebîu'l-evvelinde şehre Dehli'den göç ve nehzat ve bilâd-ı küffâr-ı Hind'in cihâdına teveccüh ve azîmet ve selâtin-i kefere-i Hind'in memâlik-i mu'teberinden vâfir yerler feth eylediler. Ve sultân-ı sütûdenin mesâfından mâ'adâ keferenin birkaç ulu pâdişâhları verâ-yı Hind tevâbi'ıyle bir günde üç pâdişâh-ı âlî-rütbe ile mesâf ve müte'âkıben hasmen mağlûb ve feth ve nusret ve zafer Tîmûr'a müyesser ve memâlik-i kâfiriyyeyi serâser târâc ve mün'adim ve esîr ve ğâret ve nehb ve hasâret ile münhedim eyleyib fîrûzmendî-i gazâ ve cihâdı idrâkdan sonra cânib-i Semerkand-i behişt-i mânende müteveccih ve yollarda memleket-i küffârı vîrân eylediler.

Beyt
Çu subh-i rûşenî der pâdişâhî
Cihân bisted-i sefîdi u siyâhî
Ya'nî
Pâdişâhlıkda subh-ı rûşen gibi dünyânın siyâh ve beyazını zabt eyledi.

Ve sekiz yüz iki (802/1399-1400) senesinde müstekarr-ı hilâfeti olan Semerkand ve dört ay anda ikâmet ve leşkerî tâifesinin miskinlerine gitmeğe icâzet ve istirâhata izin ve ruhsat verdi.

Beyt
Sûret-nümâ-yı devlet ve ikbâl olursa
Dehr bir yüzden ânide sebeb-i infi'âl ider

ıbkınca Âzerbâycân tarafından haber geldi ki ber muktezâ-yı takdîr-i Rabbânî Mîrzâ Mîrânşâh dârü'l-mülk Tebrîz'de saltanatda idi. Hoy ve Selmâs semtlerine şikâra gitmiş idi. Ve esnâ-yı sayd-ı şikârda semend-i cihân-ı nur-ı rey bir koç-ı kûhinin ardınca sürüb gider iken irhânesinden rûy-ı zemîne üftâde ve ol sakatanın şiddetinden zamân-ı medîdeden sonra beden-i nâz-ı pür vedinde eser-i hayât nümâyân ve ol darbetden mizâc-ı dimâğına fetret-i küllî ârız ve harekât-ı şenî'a müte'ârız ve umûr-ı memleket ve cihân-dârîden külliyet ile fârığ olub şürb-i müdâm ve bî-hodlük ile güzârende-i eyyâm oldı. Ve bu esnâda Kara Yûsuf ki memâlik-i Azerbâycân tama'ı ile ol havâlîde mütevâliyen tahrîk-i fitne ve fesâda mu'tâd idi. Fırsatı ganîmet bilüb bir uğurdan Mîrzâ Mirânşâh'ın üzerine âzim ve Sultân Ahmed dahi cânib-i Rûm ve Şâm'dan gelüb Azerbâycân teshîrine câzim oldı. Ve Kara Yûsuf ile Sultân Ahmed'in beynlerinde Mısır ve Şâm'da mahpûslar iken ittifâkları olmağın bu takrib ile âsâr-ı ittihâdları zâhir ve âşikâr ve her biri teshîr-i memlekete heveskâr oldular.

Netîce bu esnâda Emîr Tîmûr dahi tedârük-i azîme ile Semerkand'dan hareket ve Âzerbâycân'a nehzat ve ol kışı Karabağ'da kışlayub askerini memâlik-i Gürcistân'a gazâya ruhsat verdi. Ve ol yerde Kara Yûsuf 'un ve Sultân Ahmed'in def' ve refleri fikrine müdâvemet ve dâ'iye-i İskenderî'de olmağla hemân ol mahalde Mısır ve Şâm ve Rûm teshîrine niyet eyledi. Zîrâ sâbıkan Mısır Sultânı Tîmûr'un Sultân Ahmed talebine gönderdüğü elçisine envâ'-ı ihânet etmiş idi. Binâen-aleyh bu müddette avârız-ı mezkûrenin hudûsundan nâşî memâlik-i Şâm'da intikâma fursat olmaduğından bu esnâda Emîr Tîmûr Sultân Ahmed'in ve Kara Yûsuf'un müdâfaaları içün Âzerbâycân'a resîde ve mezkûrların ikisi dahi salabet-i Tîmûri'ye tâkad getüremeyüb kayser-i cârmeyn-i İslâm olan sultân-ı mücâhidân Yıldırım Bâyezîd Hân hazretlerinin âsitâne-i devlet-i âşiyânelerine iltîcâ eylediler. Ve Emîr Tîmûr bu tevfîka binâen tefevvuk ve istîlâ ve sâir selâtîn-i âlem üzre ahkâmı cârî idi. Ol cihetden ekser Arab ve Acem cenâb-ı Yıldırım Hân Tîmûr'un şevket ve devletinden hâşâ hırâsân ve düşmenlerini alması âsan ola mülâhâzasında olmalarıyla evvel-emirde Karabağ kışlağından irsâl-i resûl-i mu'teberâne ve tuhaf-ı hüsrevâne ile şîve-i tehdîd ve tahdîdi müştemil ve melâyimini muhtelit bir mektûb-i mülâtafet-uslûb tahrîr eyledi. Mazmûnu bu ki cenâb-ı Yıldırım Hân hazretler ile tarîka-i dostî ve birâderi var. Ve bu cânibin düşmenleri tamâmi-i memâlikde makhûr oldular. Ancak Sultân Ahmed ve Kara Yûsuf cenâb-ı saltanat-meâblarının âsitâne-i devletlerine iltîcâ ve istiğâse eylemişler. Muhabbet-i zâtu'l-beynin münâsibi budur ki bu devletin düşmenlerini bilâ-tevakkuf elçimize teslîm veyahut sâye-i

himâyenizden ihrâc eyleyib sâhib çıkmayasız. Ve meveddet ve dostî ve uhuvvet ve ülfeti mübeddel-i muhâlefet ve burûdet etmegi mürüvvet buyurmayasız. Ve bu devlete bir ferd muhâlefetden fâide mend olmadı. Ve müeyyid-i âlem-i gayb bi-gümân ve reyb cümle-i gerden-keşân-ı cihânı rağbet ile kılâde-i bend-i fermândârî eylemişdir. Ve irsâl-i resûldan sonra gurûr ve iktidârdan nâşî evvelen teshîr-i Şâm'a azîmet ve Sivas ve Malâtya yollarından ki Yıldırım Hân hazretlerinin havza-i saltanatında vâki' mahkûm-ı fermân-ı cihân-mütâ'ıdır. Ubûr ve emrine itâ'at içün ol iki şehri darb-ı destiyle musahhar eyleyib ba'dehu serhadd-i Şâm'a ve Ayıntab'a mütevecciih oldı. Ve ol esnâda Mısır sultânı olan Sultân Ferec veled-i Sultân Berkuk'a bir âher elçi irsâl ve envâ'-ı tehdîdât ile makâm-ı ıztırâba düşürdi. Pederin Berkuk'dan bu devletin huddâmına kat'î çok bî-edeblikler ve harekât-ı nâ-pesendîde sudûr edib ulemâ-i dîn ve ehlullâhdan olan elçimizi mülûk-i kefere ve selâtîn-i İslâm'ın hilâf-ı âded ve âdâbı üzre katl eylemişdi. El-yevm anın mücâzât-ı a'mâli rûz-i cezâ-yı ukbâya kaldı. Ve ammâ henüz sizden çendan günâh sâdır olmamışdır ki ol fi'lin muâhezesiyle mübâderet lâzım gele.

Lâ cerem "ed-dînü nasîhatün"[19] mazmûnunca hayr-ı âcil ve duâ-yı ecil içün ba'zı nesâyıh takdîm olunur. Ve anı tarîka-i sulha delâlet etmiş oluruz. Çünki tarîk-ı huccâc-ı müslimîn vedâ'-ı beytullâhil harâmda vâki' olan ihtilâl iştidâd bulub ve anda zabt-ı umûr-ı mülk ve dinde kuvvet ve ıslâh-ı âyîn-i şer'-i mübîne kudret yok idi. Şimdi dâ'iye-i râyât-ı mansûra oldur ki bu nevbet-i harâmeyn-i muhteremeyn-i mahremlerinin terfîh-i hâlleri içün tarîk-i hacc-ı şurûr-ı işrâr-ı me'mûn eyleyelim. Şimdi anlara lâyık olan pederinin hilâf-ı güzeştesi üzre tarîka-i inkiyâd ve fermân-berdârlığı nüvvâb-ı kâmyâbımız ile mülûk tutub sâir mülûk-i Arab ve Acem gibi elkâb-ı Mekke-i Mükerreme'de nâm-ı nâmımıza okunub ve kendüyü bu devlet-i bâhirenin muti'lerinden bilûb ve irsâl-i resûlden sonra Mısrîleri şîve-i itâb ve hitâbı revâ görmeyeler. Ve ol esnâda Ayıntab şehrini zabt ve teshîr-i Haleb'e mütevecciih ve kal'a-yı muhâsara ve kuvvet-i baht ve satvet ile anı dahi musahhar ve andan Hama ve Humus ve Ba'lbek semtlerine tevecciih ve cümlesini feth ve zabt eyledi. Amma vaktâ ki Tîmûr'un elçisi Sultân-ı Mısır'a vâsıl ve müşârün-ileyhe dahi kitâb-ı hitâbın mazmûnunca ittilâ'ı tâm hâsıl oldı. Ol dahi pederinin sünnetini ihyâ ve tecdîd ve mezbûr elçiyi tevâbi'iyle kayd ve bend ve ehl-i Dımaşk'ın kendüden imdâd ve iltimâslarıyla azîm asker tedârük ve Tîmûr askerine mu'âraza ve memleket-i Dımaşk'ı adüvv-i musallıtden himâye içün mübâderet eyledi. Ve Tîmûr Hân dahi Sultân-ı Mısır'ın Dımaşk üzerine hücûmundan iştidâd-ı mevâdd-ı inâda binâen mükâbele içün ol cânibe azîmet ve sultân ve leşkeriyân ve şehri mahsûr-ı asker gayret ve taraf taraf cenge mübâşeret eyleyib miyânede vâki' olan kar-zârdan âsâr-ı acz ve inkisâr-ı Mısriyyûn tarafından âşikâr ve inhisâr havfından cânib-i Mısır'a firâr eylediler.

Beyt
Çû der ceng fîrûziyeş dîde bûd
Zi firûz-i cengiyeş tersîde bûd

[19] Din, nasihattir.

Ya'nî
Çünki mahall-i ma'rekede zaferini görmüş idi.
Anın ceng-i zaferinden korkmuş idi.

Çünki Mısır sultânı cem'iyet-i kalîl ile firâr eyledi. Leşkeriyân-ı Tîmûrî dahi haberdâr oldukdan sonra tarîk-i Mısriyye'nin su'ûbet ve şiddetine bakmayub bargîrlerine za'af târî oluncaya degin ta'kîb ve ekser vâdiler bî-âb ve alef ve yollar gâyet mahûf olduğundan hasma bil-vecihle zafer bulmak mütasavver olmaduğun bilûb bi'z-zarûre avdet eyledi. Amma müddet-i kalîlde kal'a-i Dımaşk'ı teshîr ve ebvâb-ı muğlak-i matlûbu dest-i ümîd ile rûy-ı devletlerine güşâde eyleyib âdet-i müstemirreleri üzre ahâli-i Dımaşk'a sitem-i bî-şumâr ve cevr-i kesîr ve ateş-i zulm ve bî-dâddan ol diyârda a'lâm-ı kahr ve istilâyı beraber-i felek-i esîr eyleyib dedi ki

Beyt
Men ânem ki çûn ber keşem-i tîğ-ı tîz
Ber ârem zı rûy-ı zemîn restehîz
Kebâb ez cigerhâ-yı şîrân kunem
Sabuhî be-hûn-i dilîrân kunem
Ya'nî
Benim evvelki çekdikde şimşîr-i tîz
Koparır yüzünde nice restehîz
Esed bu berkinden kebâb eylerim
Yiğitler kanından şarâb eylerim

Ol esnâda sultân-ı mücâhidân, pâdişâh-ı ğayyûr ve şehen-şâh'ı cesûr Sultân Yıldırım Bâyezîd Hân aleyhirrahmeti ve'r-Rıdvân hazretleri havza-i saltanatı mülhakâtından Sivas ve Malâtya'yı ki mağrûrâne Şâm'a gider iken tenha bulub almış idi. Sultân-ı müşârün-ileyh bir mikdâr asker ta'yîn ve şehr-i mezbûrları zabt ve taraf-ı Tîmûrî'den Erzincân vâlisi olan Taharten Beg'i muhâsara ve kal'ayı ceng ile feth ve teshîr ve Taharten Beg'i ehl u iyâl ve ol yerin ba'zı a'yân u ricâliyle payitaht-ı hânedân-ı Osmânî olan Bursa-yı cennet âsâya getürtdi. Ba'dehu mahsûl-i emvâl-ı Erzincân'ı, her sene hazîne-i âmire-i cihân-bânîye irsâl şartıyla Sultân Ahmed Bağdâdî'nin ricâ ve iltimâsıyla kayd u bendden halâs ve yine Erzincân'a hâkim olmak üzre gönderdi. Ve Taharten Beg Emîr Tîmûr'un terbiyegerdelerinden olmağla keyfiyet-i ahvâli Emîr Timûr'a arz ve iyâline ta'alluk hâtırını izhâr eyledi. Ve Emîr Timûr dahi feth-i Dımaşk ve vilâyât-i Şâm ve temşiyet-i masâlih-i mülkîden sonra Âzerbâycân ve Bağdâd semtlerine avdet ve sene-i mezbûreyi Karabağ'da kışlayub tekrâr Yıldırım Hân hazretlerine bir elçi dahi gönderdigi nâmesinin mazmûnı bu idi ki fi ebeyn bir emr-i küllî vâki' olmamışdır. Elbette mültemisât-ı sâbık ki devlet-i Tîmûrî'nin düşmenlerine güşâd ve adamımız Taharten Beg'in ehl u iyâlini derd-i firkatdan irsâl ile azâd etmek münâsibdir. Ve illâ ol tarafa tevecciihümüz mukarrer ve muhakkakdır. Elçi-i mezbûr Pâdişâh-ı gayyûr Yıldırım Hân'a vusûl bulduğı gibi berk-i yemânîden müşted olan ateş-i gayret-i sultânî iştidâd ve işti'âl bulub elçi-i

merkûma "vallâhu ya`lemu`l-muslihe mine`l-müfsidi"[20] mazmûnı üzre cevâb-ı sâib ile kavlen ve fi'ilen semt-i âhere zâhib ve tahsîl-i rızâ-yı Hakk`a râğib oldı. Ve ol risâleden sonra sene-i âtiyede ol pâdişâh-ı dîn-penâh ile ve bu mukaddime tekaddüm-i ihbâr-ı vâkı`a-i âhirin-i sultânîde tastîr ve tezkîr olunacakdır. Çünki Cenâb-ı Yıldırım Hân`ın cülûs-ı hümûyûnundan gâyet-i eyyâm-ı saltanata degin mülûk-i izâm-ı İrânî ve Tûrânî`den ancak Emîr Timûr evreng-nişîn-i cihân-bânî idi. Ve intihâ-yı sutû`-ı devlet-i Yıldırım Hânî dahi iktizâ-yı takdîr-i Rabbânî birle vâkı`a-i kıyâmet-iktizâ-yı Timûrî vâki` olmağla ana binâen mukaddime-i mezkûre mahallinde tezkîre te`hîr olundı.

Dâstân-ı Evvel (Birinci Hikâyet)

Kayser-i Çarmîn-i İslâm. A'nî Sultân Yıldırım Bâyezîd Hân hazretlerinin cülûs-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnları beyân ve taht-ı 'âlî-baht-ı vâlid-i mâcid-i mücâhidinden melekât-ı kerîmesinin icmâlen evsâf-ı hamîdesini beyân eder.

Vaktâ ki mübeşşirân-ı âlem-i gayb, nüvîd-i lutf u kerem "inn[allâh]estafâ âdem"[21] sadâsını mesâmî`-i mecâmî`-i kerrûbiyâna resânîde ve mülhimân-ı beşâret-i bî-reyb, hükm-i âlem-mutâ` "...innî câ'ilün fî'l-ardi halîfe..."[22] nidâsını mu`tefikân-ı savâmî`-i âsumân müstemi`lerin âzânına şinvânîde eyledi. Ol hikmete binâen mesned-i pederinin verâset-i hirâsetinin hem-vâre ka`ide-i müstemirresi mahz-ı kâbiliyyet ve istihkâk-ı fıtrî-i püserî ile miyân-ı umûm-ı beni nev`-i insânî husûsan mezâhir-i saltanat-ı cihân-bâniye müterakkıb ve mersûde ve bu kânun üzre hirâset-i serîr-i refî`-i serverî sîret-i ferzâne-gi ve himmet-i merdâne-gi birle ehlâf-ı hilâfet-evsâfa mukarrer ve ma`hûddur. Ve buna delîl ve burhân oldur ki, her hânedânın bekâ-yı mülk u devlet ve istidâmet-i haşmeti a'kâb-ı saâdet-nisâb kavm-i selefden hemîşe bir pesendîde halefi rütbet-i mecd ve şeref ile mükerrem ve müşerref ve târîh-i gurûh-i sâlifeden bir cânişîn-i münâsib ve lâyık-ı eyyâm-ı lâhıkda mütehallif olur.

Beyt
Nereft ez cihân pâdişâhî be-derd
Ki çûn hud halef râ ser-efrâz kerd
Ya`nî
Kendu gibi bir halefini ser-efrâz eyleyen pâdişâh dünyâdan derd ile gitmedi.

Nitekim arsa-i gül-zârda sultân-ı gül-iştimâm hevâ-yı ferâh-ferâ-yı bahâr ile nesîm-i ünsî tayyib-i tayyibe ve nühket-i âlem-i kudsi li-halkihi gerdân-ı goncâdan mücemmere dâr-ı nesâyim-i şebgîr ve münkadı olur. Elbette nefehât-ı meyve-i şirin ve hoş-bûy-i tekrâr ol şâhsâr-ı pür-envâr ve meyve-i dârdan behcet-efzâ ve çemenzârlığı yine bezm-i bağ-ı nev-bahardan kâimmakâmlığına nasb eyler.

[20] Allâh düzeltenden bozanı ayırd etmesini bilir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 220.
[21] Şüphesiz Allah Adem'i seçti..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Âl-i İmrân, 33.
[22] ... Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 30.

Beyt
Hurrem ân gülbün ki çûn ber-mürde şûd nesrîn û
Gonca-i hândân-ı diger şûd becâyiş mişk-bu
Ya`nî
Hurremi ol gül ağacı ki anın nesrini soldukdan sonra anın yerinde bir ağır gonca-i mişk-bu hândân ola.

Ve bu kelimât-ı hakîkat-simâtı takdîmden murâd oldur ki

El-Kıssa

Çünki hânedân-ı saltanat-mekân-ı Osmânî`nin ehlâfını infisâlinin ittisâli tevfîk ve te`yîd-i Yezdânî`ye ile bu nesk üzre intizâm ve ber-devâm olmak mukadder ve bu tâife-i imâmet-intisâbın esbâb-ı irtibât-ı ensâb-ı câh ve celâli bidâyet-i zuhûr ve usûl-i saâdet-intisâbdan âbâ-i vâlâ-tebârdan ebnâ-yı âli-mikdâra silk-i tevârüs üzre mukarrer olmuşdur. Netîce-i mizmâr-ı merdânegide pâdişâh-ı mürâbıtân ve hüdâvendigâr-ı İslâm mazhar-ı tahâret-necâd Gâzî Sultân Murâd Hân aleyhi`r-Rahmetu ve`l-Ğufran irtihâlinden sonra hablü`l-metîn-i devlet-i ebed-pivend şehzâde-i ercümend ve halef-i âlem-pesend a`nî husrev-i kişver-i te`yîd-i Yıldırım Bâyezîd Hân`a müteselsil ve merbût ve hükm-i vasiyyet-i istihlâf-ı pederî ve istihâf-ı zâtî püserî ve fîrûz-tâli`i ve pâkize-güherliğine taht-ı kayserînin rütbe-i şâhî ve serverliğin vucûd-ı bâ-vucûdı ile kâmil ve merbût buyurdı.

Beyt
Sabr-ı bisyâr keşîde peder-i pîr-i sipihr
Tâ ez-ân mâder-i gîtî çû ter ferzend âmed
Ya`nî
Pîr-i sipihrin pederi kati çok sabr eyledi
Tâ ki mâder-i eyyâmdan senin gibi bir ferzend vucûda geldi

Elhâsıl: Sâbıkan zikr olunduğı vech üzre vâlid-i şehîd ve sa`îdinin intikâl ve irtihâlinden sonra rütbet-i istihkâk-ı hilâfet ve ol mehbit-i feyz kişver-i te`yîd-i ittifâk-ârâ bu hânedân-ı kaviyyü`l-bünyânın usûl-i erkân-ı devlet ve ukûl-i kârdân-ı saltanatları ile ma'reke-i cihâd-ı pederîden sür'at ve savb-i taht-gâh-ı kayseriyeye azîmet ve müstekarr-ı saltanat-ı Rûmeli olan Edirne'ye şevket ve iclâl-i nuzûl ve bir rûz-i mes`ûd-i fîrûzda zirve-i sipihr-i serîr-i pederîde aftâb-ı âlem-tâb âsâ nümâyân ve istiklâl ve istikrâr-ı şukûh-ı İslâm`a nazar ile dırehşân ve kulûb-i tîre küffâr ve münâfikân-ı liyâmı suzân-ı nâr-ı nîrân ve ahâli kişver-i dârî`-l-İslâmı furûğ-ı hurşîd-i cülûs-i hümâyûnı münevver ve tâbân ve erâyik-i hilâfet ve şâhîyi destiyârî-i nusret-i İlâhî birle ol taht-gâh-ı mu'allâda ve ahâli-i İslâmı vucûh ile şâdân eyledi.

Beyt
Be-ferruhter zamân-ı şâh-ı cevânbaht
Be-dâru`l-mülk-i hud şûd ber-ser-i taht
Ya`nî
Ol pâdişâh-ı cevân-baht bir zamân-ı mübârekede dârü`l-mülkünün tahtı üzre karâr-dâde oldı.

Bin yüz toksan bir Ramazan-ı şerîfinin dördüncı günı (4 Ramazan1191/6 Ekim 1777) tamâmî-i a`yân ve ensâr-ı hazret ve cümle erkân-ı eyvân-ı salltanat pây-ı taht-ı sultânide saf saf pây-i hizmet üzre kıyâm ve nâzımân-ı masâlih-i mülk ve millet ve hâfizân-ı menâzım-ı mâl-ı memleket "mine`l-mü`minine ricâlün"[23] tıbkınca dest-be-dest nihâde ve taraf taraf sanâdîd-i sipâh ve leşkeri resm-i ubûdiyyet ve hizmetkârî ile sabitü`l-akdâm ve usûl-i ekâbir-i memâlik mülâzemet-i cânsipâri ile makâm-ı ikdâmda kıyâm eylediler.

Beyt-i Arabî
Tesâdeme hucûmü`l-mülûki fî-bâbihâ
Ve kesure fî-yevmi`l-cülûsi izdihâmuhâ
Ya`nî
Bâb-ı saâdetinde mülûkun hucûmı tesâdüm eyleyub
Yevm-i cülûsunda kesret-i izdihâm var idi

Ve kudûm-i ferhünde-rusûmuna nisâr içün ecnâs-ı nukûd ve salâtdan hedâyâ-yı azîme müheyyâ ve kazâ-yı şehr ve sahrâyı âyîn-i gûna-gûn ile tezyîn ve râyât ve a`lâm-ı işret ve meserreti hem-ser-i cerh-i berîn eylediler. Ve subh-i ikbâl-i mukbilândan fîrûz-i ber-rûzda ki tâli`-i ufuk-kıran nucûm-ı mes`ûda karîn ve visâl-i dostânın zamânından ferhünde-ter bir sâ`atde ki tâli` vakti ta`yîn-i râsdan çerh-i berîn ile müte`ayyin idi. Evvelâ; keyvân-ı bülend-eyvân küngüre bülend heştem-âsumândan ol encümen-i bâ-ibtihâcın bâsbânlığına mensûb ve çeşm-i zahm-i nahvest-i eyyâm-ı pür-mehâfetden dîde-i hırâset ile ol mahfel-i huceste-menzilde dîdebânlığa mensûb idi.

Beyt
Şüde çeşm-i zuhal hem-hâbe-i re`s
Zenb-i merrih râ mîkerd bir ke`s
Ya`nî
Çeşm-i zuhal hem hâbe re`s olub
Zenb-i merîhi bir ke`s etmiş idi

Ve ahter-i sa`îd-i bercîs ki sâhib-i mesned-i şerâyi`-i nevâmisdir. Te`sîs-i kavânîn-i ma`delet içün ol mecma`-ı saâdet-mendâna enîs ve ol mahfel-i masâlih-i dîn ve devlet hem-demlerine şefî` ve celîs olmuş idi.

Beyt
Şüde bercîs sâhib-rey u mûnis
Sa`âdet râ nişân dâde be-meclis
Ya`nî
Bercîs sâhib-i rey ve mûnis-i saâdet ile nişân verdi

Ve behrâm-ı pür-savlet ve ihtişâm ol mahşer-i pür-izdihâmın çavuşluğunda ikdâm-ı hizmet üzre kıyâm mıntıka-i cevzâdan bir murassa` ve mücevher şimşîrî

[23] İnananlardan (Allâh`a verdiği ahdi yerine getiren) adamlar vardır.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Ahzab, 23.

miyân-ı câna beste ve gürz-i zerrîn-i hurşîdi elinden peyveste tutub kendüyi zümre-i huddâm-ı sâbitü`l-akdâmdan ma`dûd idüb tertîb-i sunûf-ı mübârizân-ı sultânî ve tensîk-i rûz-i arz dîvân ve âyin-i selâtîn-i keyvân-mekân ile furûğ-bahşâ-yı dîde-i dostân ve zulmet-fizânî-i çeşm-i düşmenân oldı.

Beyt
Şüde râh-ı sipâheş mihr-i Behram
Mutî`-i hükm-i û in-çerh-i bed râm
Ya`nî
Mehr ve Behrâm dahi anın askeri yolundan
Çerh-i bed râm dahi hükmüne muti` olmuş idi

Ve ol ehyânda neşr-i hân-ı behcet-nişân ve kâmrânî, zarf-ı avânî ve zerrîn ve ke`s-i mâl-â-mâl bâde-i rengini kefî-i dest-i ifâdet âyîn üzre müdâm-ı câm-ı dil-efrûz görülüb ve ser-çeşme-i "tusemmâ fîhâ selsebîlâ (fîhâ tusemmâ selsebîlâ)[24]" dan ale`d-devâm ol ceşni hareminin ya`nî ol mübârek ziyâfetin hem-demlerine, vüs`at-i meşreblerine göre rahîk-i mahtûm verirler idi. Ve kerem-i mihr-i sâğar-i zer-kârîden gâyet imtilâda "... fîha ke`sen kâne mizâcühâ zencebîlâ"[25] tıbkınca ol bezmin havâs ve nüdemâsına bahş eylediler. Ve nâhîd-i işret engiz tertîb-i eğâni ve ğavânî ve aheng-i sâz-ı neşâd-ı emîr-i ferâh-efzâ-yı emânide sürûd-i barbut vürûd-i meserret ile ol meclise velvele-i ârâ ve gâhî rişte envâr-ı cihân-tâb-ı zîr u bemi kâse-i ûd-i âftâb üzre müheyyâ eyledi. Ve kezâlike rişte-i mûy-i mişkîn târdan turra u perçemi çu sipihr-i devvâr-ı meşşâta kirdârın fark-i ceng-i perçeminde perdâhte ve nevâ-yı hüsn-i muâşereti ol mecma`ı meserret-i şebistân nevâhte eyledi.

Beyt
Gerdûn-i hezar-dîde be-yek nağmeeş be-dâd
Ez hurremî lezzet-i ceng u semâ`-ı û
Ya`nî
Felek bin göz açtı anın âsâ`ı lezzetinden ve Utârid-i pür fetânet tedbîr yâ metânet

Ve re`y u fikret u rezânet ile ol sâhib-i ahsâb ve ensâb olan sipâh-ı kâmyâbının hesâbın sahîfe-i zer-endûd-i âftâb üzerine terkîm ve ol mazhar-ı tenvîrin fetihnâmelerinin tavâmîr ve inşâ tebşîrin dest u zebân tersîm eyledi. Ve bedr-i münîr zirve-i felek-i müstenîrde ol âftâb-ı cihân-gîr u şihâb-ı sipihr-i tenvîrin mâhice-i a`lâm ve şemse-i tûğ-i pür-furûğ-i ihtişâmını muskıle-i hamîde-i hilâl ile mücellâ ve semend-i gerdûnî zeyn-i mutallâ-yı mâh-ı nev ile müserrec ve müzeyyen eyleyib kurs-ı mâh-ı çardeh şibhden ol şehsüvâr-ı bezm u rezm-i kâr-zârın semend-i ikbâli üzre muayyen eylemiş idi.

[24] Ona selsebil (tatlı su) denir.... **Kur'ân-ı Kerîm,** İnsân, 18. Âyet, "fîhâ tusemmâ selsebilâ" şeklinde iken, yazma nüshada, "tusemmâ fîhâ selsebilâ", şeklinde kaydedilmiştir.
[25] Orada zencefil karışık bir tasda içirilirler. **Kur'ân-ı Kerîm,** İnsan, 17. Yazma nüshada bu âyet, "min ke`sin kâne mizâcühâ zencebilâ" şeklinde yanlış olarak kaydedilmiştir.

Beyt
Meh-i nev râ rikâb-ı bâregi kerd
Be taht-ı saltanat teşrîf âverd
Ya`nî
Mâh-ı nevi bârgirine rikâb eyleyib taht-ı saltanatı teşrîf buyurdı.

El-Kıssa
Böyle bir ceşn-i azîm ve encümen-i pür tenâ`um ve nişîmen-i reşk-i na`îmde ol sultânînin mükâbelesinde ki eşref-i mevâhib-i ni`am-i sübhânî ve efdâl-i merâtib-i sûre-i insânîdir. Zebân-ı sipâs ile kirdigâr`ıma hâmid ve şâkir ve hâtır-ı mecmû` ve kalb-i hâzır ile bu vech üzre mütekellim ve mütezekkir oldu ki
Beyt
Berânem kezîn cây-ı pür teng nay
Be hoşnûdî-yi tû zenem dest u pay
Hafâtat çünân bâd der kâr-ı men
Ki hoşnud gerdî-i zi kirdâr-ı men
Ya`ni
Ümidim oldur ki dâr-ı dünyâdan âlem-i bekâya âzim oldukda benden hoşnûd olasın deyu der-gâh-ı Kibriyâ`ya niyâz ederler idi.

Ve şevâyib-i ra`ûnet ve riyâdan i`tikâd-ı hâlisa ile tahsîl-i rızâ-yı hüdâ ve takviyet-i dîn-i hüdâ ile hemîşe teveccüh-i bevâtın-ı ehlullâh ve meyâmin-i himem-i ricâlullâh berekâtından gâh ve bî-gâh müstemid ve kendüyü sîret-i hulefâ-yı râşidîn ile kâffe-i ıbâdullâhın mürâ`at-ı hâlinde mütehallık ve müsta`id dutar idi. Çünki mişkât[26]-i serîr-i memâlik-i pür tenvîrde misâl-i istikâmet, şem`i münîr-i meclis-i efrûz-i arsa-i cihân ve vâlid-i cennet mekânın şâmı ahzânına lâmi` ve tâbân ve sûret-i cismânîye hulûl ider. Rûh-âsâ taht-ı Süleymanî üzre uyûn-ı dîde ve vucûh-ger ve nümâyân oldı.
Beyt
Hem ez tâc-ı û şüd felek ser bülend
Sereş şüd ezân sebze fîrûz mend
Zi şükr-i vey in`âm efzûn budî
Velî ni`met-i pîş ezân çûn budî
Ya`nî
Anın tâc-ı vâlâ-yı saltanatından felek ser bülend ve fîrûz-mend oldı
Ve anın şükründen in`âmı efzûn idi
Ve andan ziyâde veli`ni`met nice mümkün idi

Ve vâlid-i mâcid-i cennet mekânın sünneti üzre aksâm-ı ni`met-i şâhînin şükrünü pîşi-gâh-ı eyvân-ı haşmet makâmında mer`î ve nizâm-ı dîni nev`i insânın şehrî ve ğarîb ve sipâh-ı raiyyetlerin ve huddâm-ı devlet ebed-pîvendlerin kânûn-ı pederi üzre mihribânlık ve pende perverlik ile ri`âyet ve mukarribân-ı sâbıku`l-

[26] Metinde bu kelime "mişkût" şeklinde kaydedilmiştir.

hizmet ve cân sipârân-ı eyyâm-ı şiddet ve rahmeti âyîn-i adl üzre "ve li küllin derecâtün min mâ amilû ve li yüveffiyehüm a`mâlehüm"[27] tıbkınca esnâf-ı eltâfdan bir ferdi mahrûm eylemedi. Ve hîn-i vaz`-ı kavânîn-i pâdişâhî ve takrîr-i âyîn-i hüsrevî ve şâhîde evvelâ temhîd-i kavâ`id-i nevâmîs ve şerâyi`-i ilâhî ve işâ`at-ı rusûm-i şerâyi`-i hazret-i risâlet-penâhî (alavâtullâhi ve selâmuhû ve âlihî)`de tekâtu` ve tezâhîden ğayri miyân-ı mahkûmân, evâmir ve nevâhîde fark-ı reâyâ ve aksâm-ı sipâhî de mukarrer ve mukayyen ve takyîd-i rütbet-i ehl-i câh ve mansıb ve tertîb-i ashâb-ı merâtibde hemîşe rütbe-i istihkâklarına göre "innallâhe ye`mürüküm en tüeddû`l-emânâti ilâ ehlihâ..."[28] muktezâsınca bir kâide-i muttaride ve mübeyyin buyurdı. Ve revîş-i sipehdârî ve cihân-gîrî ve mizmâr-ı mücâhedet ve dilîrîde ve şîve-i celâletde ve kifâyet-i menâzım-ı dîn ve edâ-yı farîza-i cihâd-ı küffâr-ı la`în içün ve gâziyân ve asâkir nusret şi`ârın meûnet ve mâ yahtâcına istîfâ ile a`dâd-ı esbâb-ı mücâhidâne ve ta`dâd-ı şevket ve heybet-i hüsrevâne ile içtihâd-ı azîm buyurdular. Bir rütbe ki hemân ol zemistândaki vâlid-i şehâdet intisâbının gazâsından sonra avdet ve cümle-i sipâhî tehiyye-i esbâb-ı cihân-gîrî ile te`kîd ve teşdîd ve hemîşe bu edâ-i rûş üzre her bir meclisde erkân-ı devlet ve huddâmına delâlet buyururlar idi. Ve ulu`l-ebsâr derler idi. Bu sultân-ı baht-ı kâm-kâr ve bu hâkân-ı peyğamber sîret ve mücâhedet şi`âr tamâm-ı nu`ût-ı melekât-ı husrevî ve kemâlât-ı dünyevî ile ittisâfda bir haddedir ki rûzgârın ithâf-ı mülûk-i küffâr ve ittifâk-ı zümre-i füccârın birbirlerine i`ânet ve müzâheretleriyle kasd-ı izrâr ve âzârları esnâsında Fırenk ve Engürüs ve Eflâk cânibine nehzat ve mükâbele ve muhârebe-i selâtîn-i âfalda azîmeti nâsıh-ı dâstân-ı Rüstem ve Efrâsyâbdır. Ve her makâm-ı iltihâm ve ordu-gâhda anın askerinin hulûl-i huyûlî mecâlî bir alâmetdir ki ibret-i ebsâr-ı husrevân-ı kâm-kâr ve gayret-i enzâr-ı ulu`l-elbâb ve`l-ebsârdır.
Beyt
Şûkûh-i saltanateş her kucâ musavver şüd
Eger çi dîv bûd secde der miyân âverd
Ya`nî
Ânın şûkûh-ı saltanâtı her ne yerde ki musavver oldı
Eger şeytân ise dahi secdeye vardı.

Ve arûz-ı havâdis-i zamân ile hâlet-i hışımda ehl-i küfr ve tuğyân istîsâlina bir şihâb-ı sâkıb idi. Amma leheb-i pür ateş-sûzân ve takviyet-i dîn-i mutahhar ve merdüm-i dânişver terbiyeti vaktinde âyât-ı azîme-i İlâhiyeden bir âyet-i rahmet idi. Amma mutazammın-ı mazmûn-i beşâret âyîn-i "nasrun mine`llâhi ve fethun karîb"[29] ve i`lâ-i a`lâm-ı İslâm ve a`zâm-ı ulemâ-i a`lâmda livâ-i himmet ve teveccüh-i âlî-himmeti "innî âtîküm bi-sultânin mübîn"[30] râyâtından bir râyet idi.

[27] İşlediklerinden ötürü herkesin bir derecesi vardır. Herkese işlediklerinin karşılığı ödenir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Ahkaf, 19.)
Yazma metinde bu âyet yanlış olarak "ve li küllin derecâtin min mâ amilû ve li yüveffiyehüm ucûrehüm" şeklinde kaydedilmiştir. Ancak yukarıda doğrusu kaydedilmiştir.
[28] Hiç şüphesiz Allâh size emânetleri ehline teslim etmenizi emr eder..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 58.
[29] Allâh katından bir yardım ve yakın bir zafer vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Saff, 13.
[30] ...Doğrusu ben size apaçık bir delil getirdim. **Kur'ân-ı Kerîm,** Duhân, 19.

Beyt
Bûd sultân-ı rûşenâyî bahş
Pâdişâh ki pâdişâhîyî bahş
Ya`nî
Bir sultân idi rûşinâ bahşâ pâdişâh
Amma pâdişâhlık bahş ider idi.

Ve mu`âzedet-i dest-i tevfîkât-ı yâri-i Bârî ve müsâ'adet-i sâ`id-i ikbâl-i bahtiyârî ile a`dâd-ı sipâh-ı dîn penâhî hesâb-ı atâred-âyînde bîrûn ve zevâbıt-ı ukûd-ı ulufdan efzûn idi. Ve eben an-ceddin tahâret-i tıyneti sebebiyle "ve emdednâküm bi-emvâlin ve benîn"[31] tıbkınca sulb-ü pâkinden altı aded evlâd-ı kirâmi-i saâdet nejâd-ı vucûd-pezîr oldı. Ve ol şeş halef-i pür-şerefîn kudûmundan cihât-i sitte-i âlem müşerref oldı. Ve ol nücûm-ı mes`ûdun esâmi-yi mübâreke-i sâmî ve nâm-ı nâmîleri âsumân-ı feyz-i rahmânîden telkîn-i mülhimân-ı âlem-i rûhânî ile bu tertîb üzre idi. Ertuğrul, Emîr Süleyman, Sultân Mehmed, Mûsâ Çelebi, İsâ Çelebi, Mustafâ Çelebi. Ammâ ol altı aded semere-i şecere-i saltanatdan Ertuğrul, sultân-ı müşârün-ileyhin zamân-ı saltanatında kurb-i civâr-ı rahmete vâsıl ve beş adedi vâlid-i mâcidlerinden sonraya kaldılar. Ve her birinin me'âl-i hâl ve âkıbet-i âmâlleri muktezâ-yı eyyâm ile ser-encâm-ı ahvâlleri birer mahalde zikr olunur. "Ve`l-âkibetu li`l-müttekîn"[32] "felâ udvâne illâ ale`z-zâlimîn"[33].

Hikâyet-i Sâniye (İkinci Hikâyet)

Ol-sultân-ı âli-şân ya`nî Cenâb-ı Yıldırım Bâyezîd Hân`ın kişver-güşâlık ve memleket-sitânlığa ibtidâ-yı şurû`un beyân ve inşâ-yı imârât-ı hayr ve bukâ`-ı refî`ü`l-mebânî ve Aydın ve Sâruhân ve Menteşe illerini tevfîk-i Rabbânî birle memâlik-i Rûm-i meymenet-rusûma ilhâk buyurduklarını beyân eyler.

Rubâ`î
Der gurre-i şâh subh-i devlet peydâst
Hurşîd-i rahneş münevver ez nûr-i Hüdâst
Peydâ şüd ez ân rûy ki der rûy-i zemîn
Tîğ-i tû numûne-i zi envâr-ı Hüdâst
Ya`nî
Cebîn-i pâdişâhîde subh-i devlet peydâdır
Ve yüz bin güneşi nûr-ı Hüdâdandır
Ol subhdan ma`lûm oldu ki senin kılıcın
Nûr-ı hidâyetden bir nümûnedir.

Ve erbâb-ı basîret ve ashâb-ı dirâyete müberhen ve mu`ayyendir ki her bir âfâb-ı devlet ki ufuk-i inâyet-i "tü`ti`l-mülke men teşâ"[34]dan dirahşân ve her bir

[31] ... Mâllar ve oğullarla size yardım edecek ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 6.
[32] ... Sonuç Allâh'a karşı gelmekten sakınanlarındır. **Kur'ân-ı Kerîm,** A'râf, 128)
[33] ... Zulmedenlerden başkasına düşmanlık yoktur. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 193.
[34] ... Mülkü dilediğine verirsin.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 26.

şemse-i râyet ki bidâyet-i leme`ân-ı te`yîdâtda dest-i nâsıbân-ı livâ-yı şerî`at-ı garrâ ve ehl-i cihâd ve gazâda mazmûn-ı âyet-i "ve tü`ızzü men teşâ"[35] üzre nümâyân ola. Vechen mine`l-vücûh tîre-bahtân-ı hısâm-ı melâleti ile atıyye-i mevsûm-ı saâdet mefhûmdan mahrûm kalmaz. Belki "yensuru men yeşâ"[36] vefkınca hâdi-i ikbâl sa`ât be sa`ât ilkâ-yı nidâ-yı mülâtafet-i "yâ ibâdî etı`nî ec`alüke minnî"[37] mazmûnı üzre ol makbûl-ı ezelî ve mastûr-ı saâdet-i lem yezelîyi taleb-i i`zâm-ı şâh-râhîde nâyil-i bihterîn-i merâm ve tahrîk-i kalem-i takdîr-i safha-i dil-i ilhâm pezîrini îkâ`-ı erkâm-ı sevk ve ğarâm ile idrâk-i ma`â`nî-i umûruna içtihâd ve ihtimâm gösterir.

Beyt
Mükevvenât ne-piçend sırr-ı fermânet
Eger tû dest bedârî be gayr-i fermûde
Ya`nî
Eger sen hilâf-ı âdet bir şey murâd itsen
Mükevvenât fermânına teslîm olurlar.
Bu tafsîlât beyân ve bu tenzîrât-ı hakîkat ünvândan murâd oldur ki

El-Kıssa

Ol evkât-ı ferhûnde sa`âtda ki ol sultân-ı mücâhidân-ı İslâm mesned-i hilâfet ve cihân-bânî üzre vedîa-i perverd-gârı olan taklîd ve kabûl ile yedi yüz toksan (790/1388) senesi zemistânında dâru`s-saltanat Edirne`de rûzgâr-ı huceste âsârını refâhiyyet ve kamrânî üzre geçirüb sayt-i ma`delet ve avâze-i satvet-i saltanatı karîb ve baîd âşinâ ve bigânenin ma`lûmu oldı. Ve evâyil-i fasl-ı hurrem-i bahâr-ı huceste âsâr ve zuhûr-ı ruhsâre-i gül-i gül-zâr ki hurşîd-i cihân-gîr, burc-i şerefe tahvîl ve adâlet mîzac-ı zamâneden sath-ı ğabrayiden âsâr-ı i`tidâl-ı rebî`ı kabûl-ı tecdîd etmiş idi. Ve iktizâ-yı harekât-ı tabi`î, ecsâm ve meyl-i fıtratı neyyirât-ı ecrâm ile âfâb-ı devlet-i sultânî dahi âsumân-ı te`yîdin sütûh-ı burûcuna âheng-i sutû`ı urûc eyledi. Maahâzâ ol sultân-ı cihân-baht çû meh-i gülistân taht üzre çeşm-i basîret ve dîde-i fikret ile mu`âyene buyurdılar ki tekâdâ-yı devr-i zamân ve tekallub-ı hâlât-ı deverândan şimdi dimâğ-ı bâd-ı sabâ kenc-i zemistân-hâne-i pür hamûlde dâyir ve memâlik-i gülistânî`nin kişver güşâlığı sevdâsına düşdi. Ve tahrîk-i nesîm-i şimâl-i ikbâl ile serîr-i endişe-i hayâlde gonca-i gülşen-i dâ`iye serverî-i tâcûdan çemen ile cünbüş ve harekete âğâz eyledi.

Beyt
Ez-nesîmî geşt gül ez gonca peydâ çûn Sa`îd
Bâ dırehtân der hikâyet reft bülbül çûn Kelîm
Ya`nî
Bir nesim hareketiyle gonca gülden zâhir oldı Sa`îd gibi
Ve bülbül dahi ağaçlar ile hikâyete başladı Kelîm gibi

[35] ... Dilediğini aziz kılarsın...., **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 26.
[36] ... Dilediğine yardım eder.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Rum, 5.
[37] Ey kullarım bana itâ'at edin ki sizi benden kılayım.

Ve sultân evreng-nişîn-i bostân olan gül-i sadberkin ruhsâre-i rengin cemî`i mesâkin ve büldânda teshîr-i kişver-i bağ ve gülistân ile âsâr-ı güşâd-hâtır ve neş`e-i ferâh ve neşât-ı bevâtın ve zevâhir getürdi. Ve devlet-i rûz efzûn-ı bahârın lemeât-ı âftâb-ı ikbâlinden kuvve-i nâmiye ki iktizâ-yı vakt ile hicrân-ı nihâlde mütevârî ve nâ-bedîdâr idi. Hicâb-ı kevn ve estârdan sahîfe-i evrâk-ı sadâyık âşikâr olmağla âğâr etmiş idi.

Beyt
Zi bend-i hişten-i emr bîrûn be küllî gül
Ezân güşâde-dil u tâze rûy u handân est
Ya`nî
Gül külliyet ile bendden halâs olduğı içün tâze-rûdur ve hândândır.

Lâ cerem Ol sultân-ı bülend-ünvânın zebân-ı hâli kelîme-i belâğat-nişân nahnü`z-zamân ile gûya oldı. Encümen-i saltanat ve kâmrânî ve sahn-ı çemen-i kudret ve cihân-bânîde ser ve hirâmân-ı devleti meyl-i ser-bülendi ve ser-efrâzı peydâ ve serâbistân-ı memleketinde tevsî`-i riyâzi-i şâhî azîmeti hüveydâ oldı. Ve tahtnişîn-i kişver-i bağ olan şükûfe-i cevân-baht-ı vaz`ı üzre ve fermânde-mülk-i ferâğ olan gül-i ra`nâ sîretince gûş-i pür-sürûş hoş-nevâ-yı bülbül-i vahy ve telkîn-i "vahfız cenâheke limeni`t-tebi`ake mine`l-mü`minîn"[38] zümresin gûş-i cân ile agâh ile şinîde ve zulâl-i şefkat ve iltifâtı ki firak-ı sâye-nişînân-ı hilâfet üzre gösteränîde olub nükhet-i dehân-ı hândânından gonca-i ferâh ve şâdi ve tayyib-i şîm-i nesîm-i seherî ki tatyîb-i dimâğ-ı işrete bâ`is ve bâdi olub gülbün-i saltanat ve celâlden mücemmere-gerdânî-i sabâ şimâl ile bûy-i latîf feth ve nusret ve tîb-i kâmyâbi ve fursat-ı huddâm-ı âsitân-ı devlet-i âşiyân ve bende-gân-ı bar-gâh-ı gülistân-âsânın meşâmm-ı cânlarını mu`attar ve mutayyeb eyledi.

Beyt
Ez-gonca peykân u zi-bad dem-i şimşîr
Be-şi kuft gül-i feth u nesîm-i seher âmed
Ma`nâ-yı Beyt
Peykân u gonca-i bâd-ı dem-i tiğden begûn esdi
Nesîm-i subh ve açıldı gül-i futûh

A`nî ol ser ve hirâmân-ı riyâz-ı saltanat serîr-i hilâfetden şevket ile hareket ve erkân-ı devlet-i ebed-pivend ile müşâveret ve humâ-yı uluvv-i himmetleri teshîr-i memâlike teveccüh ve azîmet ile bast-ı cenâh-ı necâh buyurub ittifâk-ı ârâ-yı nüvvâb-ı kâmyâb ve ittihâd-ı râh-ı nümâyân-ı savâb ile Alaşehir ve tevâbi`i ve sâir ol diyârın memâlik-i küfriyyesinin bekâyâsı ve Aydın ve Menteşe ve Sâruhân illerinin ve sâir tetimmâtının teshîrine takdîmi istisvâb eylediler. Zîrâ müddet-i medîdeden beru ol diyârların hukkâm-ı kadîminden ol şehriyâr-ı vâlâ-tebârın aba ve ecdâd-ı Rıdvân-kubâbına envâ`-ı nifâk ve muhâlefet sâdır ve zâhir ve âsîb-i mazarratlarından memleket-i Osmâniyye`ye kerrât ile fiten-i azîme mütelâhık ve

[38] Mü`minlerden sana tâbi` olanları kanatların altına al. **Kur'ân-ı Kerîm,** Şuarâ. 215.

mütevâtir olmuşidi. Bu dahi emr-i bedîhîdir ki arsa-i mülki zarar-ı düşmen-i hemsâye ve şerr-i eşrâr-ı kem fursat-ı fürûmâyeden me`mûn ve musaffâ ve tedârük-i mefâsid-i müfsidân-ı hemcivâri arzâ-i ihmâlde terk etmek münâsib-i erbâb-ı câh ve celâdet ve lâyık-ı devlet-i mütefekkirân-ı avâkıb-i mâl degildir. Binâen-aleyh fermân-ı kazâ cereyân-ı sâdır oldı ki tamâmî-i ümerâ ve Rûmeli askeri ol aktârın galebe-i küffârı dağdağasından külliyet ile me`mûn ve sultân-ı şehîd-i sa`îdin nice zamân ol taraflarda vâki` olan futûhât-ı azîmesi berekâtıyla ol etrâf hucûm-ı müşrikînden me`mûn ve masûn olmalarıyla ol esnâda vâki` olan bilâd-ı küfriyyenin seferine hâzır olmaları içün Gelibolı ma`berine geldiler ve Anadolu cânibinin dahi tamâmî-i ümerâ ve cümle askerîsine tavk ve ayât-ı hümâyûna mübâderete fermân-ı cihân-mutâ` sudûr ve ol sultân-ı İskender-şân ve Cem-ünvân dahi bi`z-zât dâire-i havâss-ı hümâyûn ile dârü`s-saltanat Edirne'den hareket ve dârü`l-mülk Bursa-yı cennet-âsaya nehzat buyurdılar. Evvel-emirde ba`zı ümerâ ve askeri ma`iyyeti ile Timûrtaş Beg`i Las memleketini nehb u gâret ve tahrîb içün ta`yîn ve Rûmeli askeri ganâyim-i firâvan ile muğtenim olub ol etrâfda vâki` olan mu`âdeti eyâdî-i küffârdan intizâ` ve kabza-i tasarrufa aldılar. Ve yine Rûmeli`nin ümerâ-i izâmından Firûz Beg`i Engürüs serhaddinde vâki` Vidin Eyâleti`ne gönderdiler. Ve askeri tâifesinden bir mikdâr guzât-ı şîr-sıfâtı gâret-i dâimi içün ol tarafa ta`yîn eylediler. Ve Şehr-i Üsküb ve tevabi`i hükûmetini dahi guzât-ı muvahhidînden Paşa Yigid demekle ma`rûf bir emîr-i mu`azzama tefvîz ve anı dahi ba`zı ümerâ ve sipâh ile taht-ı hükûmeti kurbünde olan küffâr-ı bed-girdâr ile emr-i gazâya me`mûr oldılar. Ve Siroz`un hâkim-i kadîmi olan Gâzî Evrenos Beg ki diyâr-ı deryâ bâr-ı küffârı miftâh-ı futûhât-ı fîrûz ile güşâde eylemişdi. Taht-ı hükûmetinde vâki` memâlik-i karîb ve ba`îdi ğazasına işâret buyuruldı.

Felâ cerem Gayret ve hamiyyet-i İslâmî ile mücâhidân-ı mizmâr-ı cihâd olan her biri ez-dil u cân itâ`at ve emr-i sultânî ve iktisâb-ı merdât-ı sübhânî birle icrâ-yı vezâyif-i cihâdda cedd-i mevfûr ile sarf-ı makdûr ve bezl-i sa`y-i nâ-mahsûr eylediler. Evvelâ Timûrtaş Beg istîlâ-yı vilâyât-ı Las`a şurû` ve memleket-i mezbûrenin mülûk ve hükkâmını rağbeten ve rahbeten fermân-ı cihân-mutâ`-ı sultânîyeye inkiyâd ve itâ`at ve me`âdin-i sîm ve zeri ol müşrikân-ı siyeh-dılânın dest-i habâset-perestlerinden perdâhte eyleyib mazbût-ı dest-i tasarruf eyledi. Ve kezâlik Fîrûz Beg dahi memleket-i Eflâk mükâbelesinde olduğı mahallin leşker-i bî-şümâr ile nehr-i Tuna`yı ubûr ve a`dâ-yı dîn ile muhârebat-ı vâfireden sonra nukûd ve ecnâs ve ganîmet-i bî-kıyâs ile hadden efzûn gulâmân-ı meh-peyker ve duhterân-ı peri-manzar esîr ve istirkâk ve humus-i sultânîyi efrâz ve Paşa Yigid`i dahi Üsküb serhaddinde küffâr-ı bed-girdâr ve nikû-nisâr ile cihâd-ı azîmeden sonra kiyâsdan bîrûn sabîhü`l-hudûd ve reşîku`l-kudûd userâ-i mâh-sîmâ ile muğtenim ve ser-efrâz ve kânûn-ı ma`hûd üzre penç yekini der-gâh-ı âlempenâh-ı pâdişâha ihdâ ile rütbe-i âliye ihrâz eyledi. Ve kezâlik Evrenos Beg dahi kendü semtinde vâki` Vidin ve Çitroz vilâyetlerini tevâbi`iyle tamâmen feth ve ğanâyim-i vâfire hâsıl ve asl-ı memleketi kabza-i tasarruf-ı İslâm`a dâhil eyledi. Hâsılı; ol sultân-ı hümâyûn-fer ve İskender-zafer vucûh ile tevfîk-i ezeliyeye mazhar ve arûs-i dil-firîb-i futûhât-ı mülkî ve mâlî mir`ât-ı nusretden rû-nümâ ve cilve-ger oldı.

Beyt
Kerde arûs-i baht be-tu cilveha u çerh
Her sa`ateş ber vey nümâ sad cihân dehed
Ya`nî
Arûs-i baht sana cilveler etdiğinden dir ki
Devr-i felek sana yüz görümceliği içün her bir sa`âtda yüz cihân verir.

Çünki Rûmeli'nin ümerâ ve askerisi mansûr ve muzaffer ve muvaffak avdet-i birle ve ber-mûceb-i işâret-i aliyye-i sultânî mu`asker-i hümâyûna mülâzemet içün Gelibolı'dan deryâyı ubûr ve dârü'l-mülk Bursa`da atebe-i bûs-i şehriyârî ile müşerref ve her kes mâl-ı helâl-i ğanâyimden mâlik olub götürdüği tuhaf ve hedâyâsını nazar-gâh-ı hümâyûna arz ile iktisâb-ı şeref eylediler. Ve hazâyin-i emvâl ve nefâyis-i tayyibât-ı helâl ve tensûkat-ı sâmit ve nâtık hazîne-i âmireye vâsıl ve tarafdan envâ`-ı nukûd ve ecnâsdan hisse-i hâssa-i sultânî hâsıl olub ve ol pâdişâh-ı dil-âgâh dahi şükrâne-i ni`am-ı mütevâli-i İlâhî ve sipâs-ı dârî-i şevket-i şâhî içün ol ğanâyim ve ecnâsı ber-tıbk-ı kelâm-ı İlâhî "ve'lemû ennema ğanimtüm min şey`in fe-inne lillâhi humûsehu ve li`r-Rasûli"[39] ve ber-mûceb-i Sünnet-i Seniyye-i Nebevî evvelâ masâlih-i İslâm ve müslimîn ve vucûh-ı ıslâh-ı sedd-i suğûr-i dîn içün masrûf dutub ikâmet-şi'âr-ı Şer`-i metîn ve infâk-ı fakr ve mesâkîn içün ba`zı ebniye ve ebvâb-ı müberrâta şurû` edüb ibtidâen tashîh-i eskâm-ı du`afâ ve bîmârân ve teşfî-i havâtır-ı garîbân ve fakîrân niyyeti ile Bursa'da bir dârü'ş-şifâ-yı ra`nâ tarh ve inşâ ve sâniyen mesken-i talebe-i ulûm ve tervîc-i rusûm-i idrâk ve fuhûm içün bir medrese-i âlî binâ ve sâlisen infâk ve it`âm-ı dervişân ve mesâkîne mahsûs bir zâviye-i bî-nazîr ve hankâh-ı dil-pezîr istibnâ buyurub ve vucûh-ı helâl ve ğanâyim ve gayriden "ve`nfikû mimmâ razeknâkum min[40] tayyibâtin" işâreti mazmûnuna ikrâm ve bu husûsda masâlih-i mesârif-i diniyyede be-gâyet iltifât ve ihtimâm buyudılar. Ve vucûh-ı hayrât ve müberrât ta`yîninden sonra ber-muktezâ-yı himmet-i âlî tekrâr tevsî`-i memâlik ve tefsîh-i fezâ-yı menâhic ve mesâlik içün ve asker-i nusret-me`âsir ve mevâkib-i kevâkib-i bî-girâne ile mağbût-i ayân-ı zamâna olan dârü`l-mülk-i saltanatdan âyîn-i haşmet ile hareket ve Anadolu etrâfında vâki` a`dâ-yı dîn ve devletin ba`zı vilâyetlerini teshîre niyyet ve vaz`-ı hüsrevâne ile teveccüh ve azîmet buyurdılar. Ve ol sultân-ı âli-nejâd ve hâlis-i`tikâd mutlakân Hazret-i İzzet cellet azametehu ile temhîd-i ahd u mîsâk buyurdılar ki bu azîmet-i nusret-âsârda eger bi-tevfîkihi teâlâ Vilâyet-i Alaşehir`in feth ve teshîri müyesser olur ise ol yerlerin tamâmî-i arazi ve rekabatını Bursa-yı cennet-âsadâ inşâ olunan ebniye-i hayrâtın masâlihine vakf eylemeği niyyet-i hâlise birle tevsîk-i ahd eyledi. Vakı`a ol sultân-ı dilîr mânend-i mihr-i münîr teshîri mahtûr-ı hâtır-ı kudsî-me'âsirleri olan cânib-i şarkisinden ol âfâk üzerine bast-ı

[39] ... Bilin ki ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allâh'ın, Peygamberin ... dir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfal, 41.
[40] Size rızık olarak verdiğimizin [iyisinden] Allâh yolunda harcayın. Bu ma`nâya yakın âytler için bk. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 254; **Kur'ân-ı Kerim,** Münâfikûn, 63. Âyette, "iyiler" ma`nâsına gelen "tayyibat" kelimesi bulunmamaktadır. Ancak yazma nüshaya bu kelime fazladan eklenmiştir.

serâdikan-ı ikbâl ile cenâh-ı haşmet ve iclâli ol hudûda güsterânide ve her birkaç günde bir kal`a ve şehir ve her çend vakitde vilâyât-ı a`dâdan bir şatr ve behri feth ve teshîr ve mutlakân ol mesâlikde ecnebiye cây-i duhûl komadılar. Ve her bir mahal ki taht-ı tasarruf-i nüvvâba dâhil oldı. Rayât-ı adl ve ihsân ve âyât-ı emn ü emân ile ol yerler mahsûd-i ehl-i cihân belki mağbûd-i gerdiş-i devrân oldı.

Beyt
Be her diyâr ki âb-ı husam zi desteş
Fürû nişând ğubâr-i havâdis u fiteneş
Ger âftâb ki ber-semt-i tâ`ateş ne-reved
Bîrûn kunîm be-cürm ez-miyân-ı encümen
Ya`nî
Ne yerde kim kılıcı suyun eyledi carî
Giderdi cümle ğubâr-ı havâdis ve fitenî
Temâyül etmese semt-i itaatına güneş
Bu cürümle göremez ol miyân-ı encümenî

Ve müddet-i kalîlde Aydın ve Sâruhân ve Menteşe illerinin mülûk ve hukkâmının ba`zıları ol satvet-i kahramaneye tâb-âver olamayub giriftâr-ı dest-i asâkir-i zafer-girdâr ve ba`zıları dahi halâs-ı ırz u cân ile celâ-yı evtân ve terk-i mesâkin-i hânümân eyleyib ol vilâyetlerin cümlesini müzâhamet-i zulm-i eşrâr ve muhâlefet-i tasarruf-ı ağyârdan tathîr ve ol bilâd ve mesâkin-i bî-nazîr ve behiştî-emâkini vucûd-ı habâset-âlud-ı ehl-i şikâk ve nifâkdan bir mertebe perdahte ve musaffâ eylediler ki sûret ve simâ-yı muhâlifân ve a`dâ âyine-i hayâl belki âlem-i misâlda dahi müşkil ve timsâl-i tarîkı ile âşikâr ve cilvenümâ olamazdı. Ve güş-i endişe-gûş ol cânibin avâze-i muhâlefet-i bed-hâhını nesîm-i bâd-ı sabâdan bile istimâ` idemez oldı.

Beyt
Tâb-ı û nâ-gâh eger ber kûh istîlâ zened
Ser-be-ser ecza-yı ân gerded heme hem-çûn şerâr
Ya`nî
Kuvveti kûh üzre ederse ol şehin
Sert eser eczası ol kûhun yanub olur şerâr

Ve bu azîmet-i nusret eserde Alaşehir hisârını mahsûr-ı asâkir-i mansûre eylediler. Ve ol yerin tekvûr-ı kâfir necâd ve dil-kûrını derbendde de ihâta ve ceng ve cidâl ile ikdâm olunub tekvûr-ı mesfûr teslîm-i mülkden imtina eyledikde ol sultân-ı berk-girdâr gâyet hiddet ve gadabından askerî tâifesine eger çi

Beyt
Etmez rakîb deyu üserâhi teyşe-kâr
Kâfir binâsıdır der u divârı seht olur

Lakin ol kal`a-i kâfiriyi bi-eyyi-vechi kân yağma ve teshîr ve her ne vecihle olursa der ve diyâr-ı hisârdan râh-ı feth ve zafer açsunlar. Hemân yürüyüş etsinler deyu fermân-ı kazâ cereyân-ı şeref-yafte-i sudûr olunca mübârizânın yağmagirlik

âvâzesini tekvûr-ı mezkûr ve sukkân-ı şehr istimâ ve ol sultân-ı ğayyurun hışm ve gadabı tevâtür ile ma`lûmları oldukda bünyâd-ı tazarru` ve zârî ve âğâz-ı teşeffu` ve harac-güzârî ile mefâtîh-i hisâr ve makâlîd-i memleketi dest-i tasarruf-ı nüvvâb-ı kâmyâba teslîm eylediler. Çünki in`ikâd-ı sulh ve istilâm-ı mücerredi emân-ı nefs ve şartı celâ-yı evtân idi. Memleket-i mezbûreyi tamâmen zabt ve teshîrden sonra ahd-i İlâhiyeyi icrâ ve tamâmen mahsûlâtını masâlih-i hayrât ve müberrâta vatk buyurub ahd u misâka vefâ buyurdılar. Ve kal`a-i mezbûre ve tevâbi`ının itmâm-ı umûr ve temşiyetinden sonra Aydın ili memleketine azîmet ve nehzat ve ol yerin hâkimi olan Aydın oğlu yakînen bildi ki ber takdir-i mu`ânide sultân-ı ğayyûrun bu teveccühı kendüye istîsâli mukarrerdir. Henüz ol sultân-ı zî-şân Alaşehir nevâhîsinde iken dergâh-ı âlem-penâhın şeref-i mülâzametinde mübâderet ve mülk ve vilâyeti bi`t-tav` teslîm-i nüvvâb-ı kâmyâb ve ol şehriyâr-ı vâlâ tebâr ve gayret-şi`ârın dâmen-i merhamet ve şefkatine ilticâya sür`at eyledi.

Beyt
Çû âsitân-ı ser-i hîş ez dered cüdâ ne kunem
Eger be-tîğ serem râ zi ten kunend cüdâ
Eger ne sâye-i lutf-i tû ber serem ûfted
Merâ sipihr be-sûzed der âftâb-ı inâ
Ya`nî
İşin gibi başım itmem cüdâ kapundan ben
Eger çi tîğ ile tenden serim olursa cüdâ
Eger ki sâye-i lütfun serimde olmaz ise bakır
Yakar vücûdumı çerh ve Temmuz-i şems-i inâ

Ol şehriyâr-ı merhamet-şi`ârın dahi deryâ-yı lutf ve şefkati temevvüc ve sâhil-i bahrda vâki` olan vilâyet-i İzmir`in hükûmetin merkûma ihsân ve Aydın ilinin sâir kılâ` ve bukâ`ını memâlik-i mahrûse-i İslâmiyyeye mülhak ve her birinin zabtın fuhûl-i ricâlden bir merd-i kâr-güzâra tefvîz eyleyib Aydın oğlının âbâ ve ecdâdından müntakıl emlâk ve evkâf-ı mevrûsesini ber mûceb-i şer`i kavîm mezbûrun vükelâsına tasarrufa izn-i hümâyûn buyurdılar. Ve şehzâde-i kebîr Ertuğrul hazretlerini eyâlet-i Aydın`ın saltanatı ile mümtâz ve livâ-yı saâdet ve ikbâlini eflâke ser-efrâz eyleyib Aydın ilinin temşiyet-i umûrı itmâmından sonra Sâruhân ili tarafına atf-ı inan-ı satvet buyurub anın dahi bi-tevfîkihî teâlâ cüz`i müddetde ber vech-i teshîl feth ve teshîrine ahâlisinin itâ`at ve inkıyâdıyla muvaffak ve mazhar-ı inâyet-i kâdir-i mutlak oldı. Ve ol yer kabza-i tasarrufa dâhil oldukdan sonra Aydın ilinin ittisâlâtından kurb-i civârda vâki` Karesi ilini dahi Sâruhân iline zam ve ilhâk ve ferzend-i ercümend ve bahtiyârî şehzâde Emîr Süleyman hazretlerine mukarrer buyurub havza-i saltanatda olan mahâlleri hem civâr olan ağyâr-ı ğaddârın hâr ve hâşâkinden cârub-i satvet ile pâk ve itmi`nân-ı hâtır-ı tâbnâkinden sonra râyât-ı i`zâm ve a`lâm-ı ihtişâmı Menteşe ili cânibine sâye endâz-ı ihtimâm buyurdı. Vilâyet-i mezbûrun hâkimi olan Menteşe oğlı satvet ve celâl-i sultânîden hâyif ve hirâsân ve memleket bırağub ba`zı avanesi ile fîrâr ve Kastamonu hâkimi olan kötürüm Bâyezîd`e ilticâ ve anın yanında karâr eyledi. Ve

bi-inâyetillâhi teâlâ misâl-i arsa-i cennet öyle bir memleket-i bî-irtikâb-ı şedâyid ve mihnet kabza-i tasarruf-ı nüvvâb-ı saltanata dâhil oldı. Ve ol pâdişâh-ı âlem-penâh dahi tamâmi-i memâlik-i meftûha ve mazbûtayı istihkâklarına göre asker-i mansûreye taksîm buyurub müddet-i kalîlde bi-hükmihî teâlâ Aydın ve Sâruhân oğulları memâlik-i vücûddan emn-i âbâd-ı ademe intikâl ve oğulları kötürüm Bâyezîd`in zîr-i minnet-i nikbetinde hâr ve zelîl oldılar.

Beyt
Hod be-mîred ân heme eşrâr kez şimşir-i şâh
Mî cehend imrûz ve mi mîrend yek yek çûn şirâr
Ya`nî
Tîğ-i şâhîden bu gün eşrâr eger etse fîrâr
Akıbet bir bir helâk olur zarurî çûn şirâr

Dâstân-ı Sîm (Üçüncü Hikâyet)

Karaman Hâkimi Ali Beg mükaddemâ ızhâr-ı mutâba`at etmişken tekrâr cibilliyet-i aslîsini âşikâr ve Hamidili`nde ızhâr-ı fesâda mübâderet ve ol pâdişâh-ı gayret-penâh müdâfa`aya musâra`at ve Karaman memâlikinin tedârüküne mübâşeretden evvel delâlet-i tevfîk-i Bârî ile Teke ilinin feth ve teshîrine muvaffak "Lekad nesarakumullâhu fî-mevâtine kesîratin"[41] vefkınca ğanâyim-i vâfire ve menâfi`-i mütekâsireye mâlik "ve tu`ti`l-mülke men teşâ"[42] tıbkınca Aydın ve Menteşe ve Sâruhân İlleri`nin zabtı ol sultân-ı memâlik-sitânın nüvvâb-ı kamyâbının dest-i tasarruflarına tefvîz ve cümlenin umûr-ı mehâmına temşiyet verildikten sonra müddet-i eyyâm-ı sefer imtidâd bulmağla asâkir-i mansûreye hasret-i ıyâl ile kelâl ğalib ve herkes iktizâ-yı meyl-i aslî ve şevk-i cibillî muktezâsınca "hubbu`l-vatân mine`l-îmân"[43] mâ sadakınca mürâca`at-ı evtân ve muvâneset-i ihvân ve hillâta tâlib oldılar. Ol şehriyâr-ı merhamet-şi`ârın dahi terfîh-i hâl-i sipâh-ı zafer-penâh ve istirâhat-ı mücâhidîn fî-sebilillâha müsâ`ade-i hümâyûnları derkâr ve teshîr ve teysîr-i memâlik-i mezkûreden sonra ber-vatk-i dil-hâh debdebe-i şevket ve salâbet ile dârü`l-mülk Bursa-yı cennet-âsâya mürâca`at ve ru-be-râh ve kendüler dahi vâsıl-ı taht-ı âli-baht oldukdan sonra zikr olunan fütûhât ve kâmrânî şükrânesi içün bast-ı bisât-ı ma`delet-i dâveriye kıyâm ve zabt ve nesk-i mühimmât-ı mülk ve mâl ve mahyâ-siyâb-ı ummâle ihtimâm ile evkât-ı kubûzât eyâyetini adâlet-güsterî matlûbân ve ra`iyyet-perveriye masrûf buyurmağa ikdâm ve etrâf-ı memâlike temşiyet-i umûr-ı mülk ve dîn içün mu`temedun-aleyh müfettişler ta`yîn buyurdılar.

Beyt
Pâye-i saltanat ez-sâye-i kadereş bîdâr
Râyet-i memleket ez-râyet-i râyeş mansûr
Ya`nî
Oldı âlî sâye-i kadriyle taht-ı saltanat
Buldı nusret feyz-i re`yiyle livâ-yı memleket

[41] Allâh size birçok yerlerde yardım etmişti. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 25.
[42] ... Dilediğine verirsin. **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 26.
[43] Vatan sevgisi îmândandır.

El-Kıssa

Ol esnâda Karamanoğlı Ali Beg bî-sebk-i mükaddemât memleketi hudûdunı tecâvüz ve nüvvâb-ı sultânînin zabt ve tasarruflarında olan Hamidili`nin re`âyâ ve berâyâ ve fukarâ ve zu`âfâsı üzerlerine ale`l-gafle hucûm ve alem-i ğadr ve zulmı kazâ-yı fesâdda güşâde eyledügi haber-i nikbet-eseri ol nerre-şîr-i pîşe-zâr-ı celâdet olan Pâdişâh-ı İslâm-penâhın sicn-cil-i zamîr-i gayret-semirlerine nev`an bâ`is-i ğubâr âzâd oldukda sâye-i merhamet ve adâletlerinde acezeye bu gûne cevr u sitem irâse-i tâb-âver olamayub ateş-i ğadab ve gayreti bir gûne zebâne-keş-i âsumân-ı celâlet oldı ki eyyâm-ı Temmuz`da tâb-ı aftâb ve hiddet ve şiddet-i şihâbdan ab-ı ğadîr-i mahv ve mânend-i serâb olur gibi hânmân-ı a`dâ-yı nâbkârı ihrâk-ı bi`n-nâr ve ol hiddet ile Rûmeli ve Anadolu`de vâki` ümerâya hitâben her kes mu`tenide olan asâkir-i nusret-me`âsir ile mu`asker-i hümâyûna acâleten hâzır olmalarına fermân-ı kazâ cereyân sâdır oldı. Ve def`-i müfsidâna hîn-i teveccühde evvel-emirde Teke Eyâleti`nin feth ve teshîri münâsib görülmekle Germiyânili yolundan azîmet buyurdılar. Çünki eyâlet-i mezbûrenin hudûduna resîde oldılar. Mülhimân-ı gaybîden bu gûne kelimât-ı satvet-engîz ve nesâyih-i hikmet-âmîz şinîde oldılar.

Ebyât

Ki çûn kîne-verzed-dil-i kîne-hâh
Heme hışt ve hâret be-rûbed be-râh
Tu nîz ateş-i kîne râ ber-fürûz
Ki ferruh buved ateş-i kîne-sûz
Be-nîrû-yi în-devlet-i tâze ahd
Arûs-i zafer râ berây-ı mehd
Kalem der-keş âyîn-i bîdâr râ
Kifâyet kun ez-lutf-i hûd dâd râ
Zi-hasm-ı tu çûn memleket geşt sîr
Be-hasm etkenî pay der nih dilîr
Ya`nî
Eger kîne ızhâr ederse aduvv
Olur hâr u hâşâk ile yol tolu
Hemen sen de yak ateş-i intikâm
Ki küçük olur hasma ateş-i makâm
Zulm def`ine çek efendim kalem
Ki adl ede nâmın cihânda alem
Aduvdan eger memleket olsa sîr
Anı yakmağa sen dahi ol dilîr
Bu nev-devletin kuvvetiyle mudâm
Arûs-i zafer mehdine ver nizâm

Felâ cerem Bu nuhdet-i bâ-saâdetde Germiyânili`ne müteveccih oldukda Hâseki Sultân`ın pederi olub Germiyânili Hâkimi olan Ya`kûb Beg râyât-ı sultânı

istikbâle mübâderet eyleyib lâkin mümâ-ileyhin ba`zı mecârî-i ahvâli hudûsundan nâşî karâbet-i nesebî ve luhûk-ı nesebîsine i`tibâr olunmayub tevâbi`iyle habs ve tarîk-i mezbûreden mürûr ve Teke memleketi serâdikât-ı nusret âyât-ı iclâl ile mahall-i sürûr ve memleket-i mezbûre edna teveccühle tamâmen musahhar-ı asâkir-i mansûre olub hükûmetini havâsdan Fîrûz Beg`e ihsân ve ol ğâyile def`inden sonra şevket ve iclâl ile Hamidili Ve Begşehri yolundan cânib-i Karaman`a hirâmân ve Hâkim-i Karaman Ali Beg kendü harekât-ı nâ-münâsibinden bin dil u cân ile pişmân olub

Mısra`

Gelür mestâne başı secdeye emândan sonra

Hâsılı ateş-i gadab-ı sultânînin iltihâb-ı itâbına bir vecihle tâb-âver olamayub bî-tevakkuf rûy-i edbârı semt-i firâra nihâde ve Taş ili kühistânında mütehassın ve zimâm-ı memleketi bizzarûri dest-i tasarrufdan dâde ve nâçar sevdâ-yı hükûmetinden fârig ve âzâde oldı. Ba`dehu ol nerre-i şîr-i İskender seyr rehnumûnî-i Hazret-i Tevfîk ile niyyet-i feth ile Konya diyârına güzâr ve asker-i bisyâr ile inhisâr-ı hisâr eyleyib bi-hikmetihi teâlâ harman vakti olmağla re`âyâ tâifesi mezrû`âtı mahsûlâtını cem` ve kal`aya nakl içün götürürler iken nâ-gâh râyât-ı nusret-âyât-ı sultânînin vusûlunı gördükleri gibi birûn-i şehirde bırağub kal`aya firâr eylediklerinde ol pâdişâh-ı adâlet-penâhın şiryân-ı merhameti ğaleyân eyleyib askerî tâifesinden bir ferd-i fukarânın mahsûluna vaz`-ı yed edüb ve bir dane hınta ve şa`îr ve bir avuç erzen ğasb eder ise ceza tertib olunur deyu hükm-i hümâyûn-i adâlet-makrûn nufûz bulûb

Beyt

Bi-ğayr-i kâh-rubâ der-zebân-ı ma`deleteş
Kesi be-gasb neyâred rubûd bergî kâh
Ya`nî
Güher-i bâdan gayri derûnda o şâh-ı âdilin
Kimse ğasben kâdir olamazdı alâ bir berk-i gâh

Çünki askerî tâifesinde fermân-ı cihân-mutâ`a kudret-i muhâlefet olmayub ve zahîrenin dahi mesâfe-i ba`îdeden naklinde su`ûbet olmağın birkaç aded merd-i âkıl kurb-ı hisâra varub ahâlî-i kal`aya nidâ ve herkes gelüb kendü mahsûlunı harman ve narh-ı cârî üzre furûht ve bahâsını kabz ve emniyet-i ırz ve mâl ile menzillerine avdet eylesunler deyu merhamet ve adâlet-i sultânî i`lâm ve inhâ eylediklerinde re`âyâ tâifesi bu gûne şefkat ve merhametden âgâh olub Cenâb-ı Hakk`a hamd ve senâ ve ol şehriyâr-ı merhamet-şi`âra hayr du`âya ibtidâ eylediler. Ve mu`asker-i hümâyûndan ba`zı ümenâ ta`yîn ve harman-gâha varılıub re`âyâ dahi gelüb herkes mahsûlunı kabz ve ta`yîn olunduğı üzre furûht ve bahâsını yeden bi yedin ahz ve kabz ve hîn-i avdetlerinde re`âyâ fukarâsını kimse esnâ-yı râhda rencîde eylememek içün taraf-ı şehriyârîden mu`temedün-aleyh ademler fukarâyı kusûr-ı mahsulâtı ile dervâze-i şehre degin götürmege tenbîh-i hümâyûn sâdır oldı.

Beyt
Şeh çû âdil buved, zi-adl menâl
Adl-i sultân bih ez-ferâhî-yi mâl
Ya`nî
Pâdişâh âdil olursa adlden çekme elem
Adl-i sultân mu`teberdir kesret-i emvâlden

Çünki ahâli-i Konya şefkat ve merhamet-i pâdişâhâneyi bu rütbede mu`âyene ve müşâhede eylediler. Bi't-tav` ve`r-rıza ebvâb-ı kal`ayı güşâde ve rûy-i ubûdiyet ve zarâ`eti atebe-i aliyyeye sâyîde ve cebîn-i rakiyyeti hâk-i der-gâh-ı ma`delet-penâha mâlide ve teslîm -i kal`a ve hisâra rızâ-dâde ve cümlesi sâye-i ma`delet-i şehriyârîde istirâhat buldılar. Bu gûne bast-ı bisât-ı adl ve merhamete binâen etrâfda olan Akşehir ve Nigde ve Aksaray ahâlileri ki anlara dahi ba`zı asâkir ta`yîn olunmuşdı. Cümlesi ittifâk ile rakabe-i itâ`at ve inkıyâda kerden-i nihâde oldılar. Ve her bir şehre himâyet-i du`afâ ve kâffe-i ibâd içün mu`temed kimesneler ta`yîn buyuruldı. Çünki memleket-i Karaman bi tamâmihi nüvvâb-ı sultânînin kabza-i tasarrufuna musahhar oldı. Mezbûr Karamanoğlı Ali Beg tekrâr tazarru` ve zâriye âğâz ve tarîka-i isti`fâ ve istiğfâr ile cerâyim-i güzeştesin pîş-i nihâd edüb hayâtda oldukça kemer-i ubûdiyeti miyân-ı sadâkate bend ve nazar-ı merhamete mazhar ve meslek-i bende-gî ve fermân-berîde olmak ümmidi ile der-gâh-ı âlem-penâha arz-ı darâ`at eyledi. Çünki ol sultân-ı amîmü`l-ihsândan sıfat-ı mürüvvet-i cevânmerdi irsen ve iktisâben mutasavver ve mersûd ve hânedân-ı kavi-bünyân-ı Âl-i Osmân`ın Âl-i Karaman`a nisbet ile afv ve safh-ı cemîli kadîmü`l-eyyâmdan berû ma`hûd ve meşhûddur. El-ân bi't-tav` ve`r-rızâ memleketden ferâğat ve nüvvâb-ı kâmyâba müsellem buyurub ol vilâyetden ba`zı yeri bu kullarına merhameten inâyet buyurulur ise edâ-yı şükri tarîka-i ubûdiyet ile ecza olunur.

Beyt
Zebân-ı şükr be-eltâf-i şâh gûyâ bâd
Çû şeh resâned dilem râ be-müntehâ-yı murâd
Ya`nî
Zebân-ı şükrüm eltâfınla gûyâ olsa sultânım
Dil u cânım husûl-ı maksadıyle kâmyâb olsa

Niyâzından sonra ol şehriyâr-ı merhamet-şi`ârın dahi tekrâr urûk-i merhamet ve mürüvveti hareket ve Karaman memleketi mülhakâtından Larende ve Taş ili vilâyetlerini müşârün-ileyhe ihsân ve inâyet ve Çarşamba Suyunı sınur ve bu def`a dahi mûmâ-ileyhi afv-ı cürmüyle şermende ve kizb ve sıdkını tecrübe buyurub ve bilâd-ı sâireyi nüvvâb-ı kâmyâba müsellem ve fevz ve nusret ve debdebe-i şevket ile dârü`l-mülk-i Bursa`ya avdet buyurdılar.

Dâstân-ı Çehârem (Dördüncü Hikâyet)

Sultân-ı müşârün-ileyh hazretlerinin Kastamonu cânibine teveccüh ve ol cihetden ğazâ-yı Eflâk'a inân-ı azîmet ve asker-i İslâm'ın mansûr ve muzaffer olub

ğanâyim ve istirkâk ile muğtenim ve Eflâk Hâkimi'nin akd-i zimmet ile te'kîd-i ahd u misâkı beyânındadır.

Çünki mebde-i irtibât-ı ehl-i mahebbet ve inâd ve menşe-i ve menât-ı ihtilâf ve ittifâk-ı miyân-ı ehl-i nifâk ve vedâdda ittihâda münhasır ve neşe-i kulûb üzre müsâ`ade-i kuvâ-yı rûhânî ile tazarru` ve nefsâniyyet ve melekâtda münâsebet ya münâferet nitekim ol muhâliflerin ittirâd-ı hükmi ve farz-ı mazmûn-ı meknûn-i "el-münâfikûne ve`l-münâfikâtu ba`duhum evliyâu bi-ba`din"[44] hâki ve muhbirdir. İnde`l-ukelâ bu da`vânın sıdkı mezâhir-i meveddet ve buğzâda zâhirdir. Ve bu kâide-i müstemirreye binâen hemîşe menşe-i küfr ve nifâk birbirleriyle tevâfuk ve telâki lâzım. Zîrâ "el-küfrü milletün vâhidetün"[45] ve ekser evkât ve ahyânda küffâr ve münâfikînin ehl-i îmân ve muvahhidân ile muhâlefetde yek-dil ve hem-zebân olmaları bâbında kütüb-i ahbâr hâkim ve câzimdir. Ve bu müdde`ânın sıdkı vukû`ı ve bu ma`anînin temâsîli zuhûrundan zâhirdir.

El-Kıssa

Yedi yüz toksan üç (793/1391) senesi şuhûrunda Aydın ve Menteşe illerinin hukkâm-ı bed-fercâmının evlâd-ı mınâfakat-nejâdları "el-hâyinu hâyifun"[46] mazmûnunı eczâ ve habâset-i hulki ve hiyânet-i cibillîleri hasebiyle satvet–i Kahraman Sultân-ı İslâm`dan Kastamonu Hâkimi olan Kötürüm Bâyezîd'e ilticâ ve halefi İsfendiyâr Beg`i dahi muhâlefet ve muhâsemete iğva ve iğra eylediler.

Beyt
Kesî kûrâ buved der tab` süstî
Nehâhed hiç kes râ ten dürüstî
Ya`nî
Kimin kim var ise tab`ında illet
Hasedden istemez bir ferde sıhhat

Netîce: Ol eşrârü`n-nâsın vesâvis-i hannâs ile eyyâm-ı fitne ve fesâd-ı mütemâdi ve Kötürüm Bâyezîd ki ve İsfendiyâr`ın dalâletlerine bâ`is ve bâdi ve mürâfakat-ı nifâkda ittifâk ve yek-dil ve yek-cihet ve bir mikdâr asâkir-i mefâsid-i me`âsir ile memâlik-i sultânîyeyi yağma ve hasârete cesâret ve küffâr-ı harac-güzârdan bir cem`-i kesîr ehl-i İslâm`ı nehb u gâret eylediler. Ol pâdişâh-ı şevket-makrûnun ol cür`et-i küstâhâne mesmû`-ı hümâyûnları oldukda asâkir-i mansûreyi ale`l-fevr huzûra emr ve dîde-i fikreti bir lahza hâb-ı râhat görmeyüb şevket ve iclâl ile istîsâl-ı münâfikân içün Kastamonu cânibine râyet-i ifrâr-ı iclâl oldı. Kötürüm Bâyezîd ol sultân-ı gayyûrun gadab-ı kahramanî ile teveccühün gûş edince kendü ism ve sıfatın medlûlundan ve ol berk-i sûzân olan sultân-ı zîşânın muktezâ-yı nâm-ı sâmîsinden istidlâl eyledi ki Kötürüm Bâyezîd'in halâsı ahz-ı şedîd-i Yıldırım

[44] Münafık erkekler ve kadınların bir kısmı bir kısmının dostudurlar. Bu ma`nâya yakın bir âyet meâli için bk. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 67.
[45] Küfür tek millettir.
[46] Hain kimse korkak olur.

Bâyezîd'den emr-i muhâldir. Zirâ bir şahs-ı bî-dest ve pâ ateş-i âlem-sûzdan ne vecihle necât ve usfûr-i şikeste-bâl ya'nî kanadı kırık serçe, şâhin-i hışm-nâk pençesinden ne güne hayât bulur

Netice: Hâin-i mezbûr hiyel-i rubâhâne ile her ne kadar tilkilendi ise ki şîr-i gurrende ve gazanfer-derende pençesinden cân kurtara bir vecihle ilâcın bulamayub tedbîrin şaşırub âkıbet ol esnâda Eflâk Hâkimi ki müddet-i medîdeden beru Sultân-ı İslâm'ın leşkerkeşi ve kabûl-i cizye ile itâ'atinde idi. Hâyin-i mezbûr ahbâr-ı ekâzib ve ercâf ve ilğâ-yı kelîmat-ı güzâf ile mesfûri râh-ı inkiyâddan udûl ve kurb-i civârında vâki' Rûmeli'nin ba'zı mahâllerini yağma ve ğâret eylemege idlâl ve ol müşrik-i tâği dahi kemâl-i cehlinden nâşî leşker-i azîme cem' ve Kazanovası'nı ğaret ve ehl-i İslâm'dan ba'zı kimesne nâil-i rütbe-i şehâdet olduğunı Rûmeli hudûdının ümerâ-yı izâmı rikâb-ı hümâyûna arz ve her biri ol müşrikîn-i düzeh-mekînin müdâfa'ası içün birer mahalle ta'yîn olundı. Sultân-ı adâlet-âyîn dahi hükm-i Şer'-i şerîf ve fetvâ-yı akl-ı münîf ile evvelen sedd-i suğûr-ı dîn ve iğâse-i mazlûmân-ı müşrikîn-i pür-kini Kastamonu tevceccühüne takdîm ve sür'at-i tamâm ve harekât-ı def'i ile misâl-i aber ve berk-i girân-ı kat'-ı menâzil ve merâhil-i berrî ve bahrî ederek zamân-ı kalîlde dârü's-saltanat Edirne'yi nuzûl-i hümâyûn ile mecma'-ı mevâkib-i ikbâl ve andan livâ-yı vâlâ-yı azîmet ve iclâli hem-ser-i âsumân-ı celâl buyurdı. Ve Rûmeli'nin askerinin akıncıları her taraftan Eflâk üzerine hucûma fermân-ı kazâ imza sâdır oldı. Ve Rûmeli ve Anadolu ümerâ ve askerisi Edirne'de birbirine kavuşub nefs-i şehirde mümtezic olan Nehr-i Tunca ve Meriç gibi ol iki deryâ-yı mevvâc birbirine karışdılar.

Beyt
Du deryâ-yı hûnhâr âmed be-cûş
Ber âmed be-kirdâr nefîr u hurûş
Ya'nî
İki bahr-i hûn-hâra edince cûş
Erişdi sipihre sadâ-yı hurûş

Ve ol pâdişâh-ı pür-gayret bu haşmet ve satvet ve sipâh-ı enbûh ile Nehr-i Tuna sâhilinde teveccüh ve muhâzî-i memleket-i Eflâk'a istîsâl ve ol kâfir-i 'âk ve ehl-i küfr ve nifâkı istirkâk içün nehzat ve ol âb-ı deryâ-hubâbı mânend-i sabâ selâmet-i nüfûs ve devvâb ile ubûr ve bir uğurdan tîre-bahtân-ı Eflâk'ın zulmet-i âbâdına şevârık-ı râyât-ı lâmi'u'l-işrâk ve bevârık-ı a'lâm-ı zafer-i a'lâm-ı sultân-ı âfâk-ı tâli' ve sâtı' ve elviye-i muzaffer-i İslâmiyye'nin leme'ât-ı gitî-fîrûzi ile zalâm-ı küfr ve âsâm münkatı' ve mürtefi' oldı. Ve mücâhidân ve hânmân-ı küffâr-ı bed-girdârın ehl-i İslâm'dan yağma eyledikleri her bir hâne bedeli diyâr-ı küffârdan birer şehir ihrâk-ı bi'n-nâr ve ecsâm-ı eşrâr-ı duzeh-i firârı ta'ma-i şimşîr-i tâbdâr ve memleket-i füccâr-ı nehb ve ğâret ve üsâr ile târûmâr eylediler. Hattâ bir mahalle vardılar ki Emîr Hay nâm bir hâkim-i bed-câm kendü leşker-i bed ahterini müretteb ve mülûk ve hukkâm-ı sâirenin imdâdı içün su'ûbet-i medâhil ve istihkâm-ı cibâla i'timâd ile vücûd-ı habâset-âlûduni ma'raz-ı bilâda âmâde ve mahall-i muhavvef-i

cibâlde pây-ı tahammülüne metânet ve guzât-ı zafer-simât ile zu'm-ı bâtılınca mükâmete cesâret eylemişdi. Amma meyâmin-i âyîn-i Müslümânî ve mehâsin-i tevfîk-i Yezdânî birle bir hatve harekete kâdir olamayub mübârizîn-i feth âyîn helâki Kavm-i Ad'e bâdî olan sarsar-ı kıyâmet eser gibi ol mezâhir-i fesâdın istinâd itdikleri kûh-ı kavî-bünyâd ve mağârât deyu îcâdların bâd-ı fenâya verüb sâ'at-ı vâhide belki kemterde cem'iyet-i çendîn rûze-i müşrikânı arsa-i kâr-zârda ol şirân-ı ma'reke-i cihâd ahz u kabz ve giriftâr ve sipâh-ı küfr ve eşrâresi piyâde ve süvârını tamâmen giriftâr-ı sinân-ı cevher-i dâr ve esîr-i tîğ-ı hûn-hâr eylediler. Ve ser haylları olan mesfûr Emîr Hay Beg dürlü mekr u hîle ile varta-i helâkdan çeşm-i giryân ve dil-i nâlân ile bir tarafa firâr ve itdügi re'y-i nâ-savâbından nâdim ve binâ-yı mülk ve devletini kendü eliyle hedm eyledi. Tekrâr takdîm-i mükaddemât-ı tazarru' ve zârî ve tecdîd-i ahd-ı hizmetkârî ile envâ'-ı vesâyıt-ı vesâyil ve ağdâr ve delâyil ve küfr ve isyânına tahrîk ve idlâl-ı münâfikân bâis olduğunı müş'ir resâyil ile mesâmi'-i nüvvâb-ı kâmyâba bildirdi ki eger nâme-i hıtâma kalem-i afv ve atâ çekülür ise memâlik-i İslâmiyyeden ğâret olunan eşyânın mevcudunu ayniyle teberren ve itlâf olunanların dahi bahâların ziyâdesiyle edâ ve cizye-i mükarrereyi dahi ed'âf ve müzâ'afiyla sene be-sene hazîne-i âmireye îsâl ve seferler vâki' oldukça kendü leşkerini dahi hizmet-i mücâhidânda olmak üzre irsâl eylemege ta'ahhüd eyledügün erkân-ı devlet tavassut ve şefâ'at etmeleriyle ol şehriyâr-ı merhamet-şi'âr dahi mesfûrun şürût-ı mezkûre ile tazarru'un kabûle makrûn buyurub "hatta yu'tu'l-cizyete an yedin ve hüm sâğirûn"[47] mazmûn -ı sadâkat meşhûnu üzre hareket ve temhîd-i akd-i zimmet ile mesfûrun kârına temşiyet ve savb-ı merâmına ric'ate ruhsat buyurdılar. Ve askeri tâifesini dahi Eflâk'dan aldıkları ğanâyim-i vâfire ve üsârâ-yı mütekâsire ile meskenlerine mu'âvedete izn-i hümâyûn-ı sultânî erzâni buyurulub pâdişâh-ı gayret-penâh dahi Karaman hâkimi Ali Beg'in nakz-ı ahd ü peymân ve hurûc ve tuğyânı tedârüki içün sür'at ile deryâdan ubûr ve dâru'l-mülk Bursa'ya avdet-i pür sürûr buyurdılar.

Dâstân-ı Pencum (Beşinci Hikâyet)

Ol sultân-ı gîtî-sitânın teveccüh-i sâniyede Karaman hâkimi Ali Beg'in intikâm ve mücâzât-ı bağy ve tuğyânı ve fütûhât-ı mu'azzamât-ı medâyin-i beledân-ı Karamanî ve Ali Beg'in ve ferzendân-ı nâ-haleflerinin dest-i tasallut-i huddâma giriftâr olduğun beyân ider.

Kâlellâhu tebâreke ve teâlâ "Ve izâ eradnâ en-nühlike karyeten emernâ mütrafîhâ fefesekû fîhâ fehakka aleyha'l-kavlü"[48] âlem-i mülk-i hemîşe sünnet-i İlâhî bu neskde mükarrer ve hikmet-i nâ-mütenâhî bu uslûb üzre mükadderdir ki efrâd-ı insânîde bir şahs-ı Sa'îd ve şakînin sahîfe-i nâhiyesine hâme takdîr-i ezeliyye

---

[47] ... Boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar ... (savaşın)., **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 29.)

[48] Bir şehri yok etmek istediğimiz zamân şımarık varlıklarına yola gelmelerini emrederiz., ama onlar yoldan çıkarlar. Artık o şehir yok olmayı hak eder.. **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 16. Bu âyet yukarıda kaydedildiği şekildedir. Ancak yazma nüshada "fehakka aleyha'l-kavlü" yerine, mütercim "fehakka aleyhimü'l-azâb" ibaresini eklemiştir.

ile ya saâdet veya şekâvet-i merkûm ve bidâyet-i fıtratda her ne mersûm olmuş ise ol neş`e-i zuhûrunun esbâbı kişver-i şuhûdda yevmen fe-yevmen bedîdâr-ı hayr ve şer ve nef` ve darr ile ol mazharın amel ve fi`il ve mücâzâtı âşikâr olur.

Beyt
Pîş ez-men u tû ber ruh-i cânhâ keşîde end
Tuğrâ-yı nik-nâmi u nîl-i bed-ahterî
Ya`nî
Bizden evvel râh-ı ervâha çekilmişdir,
Bil iyilik hâmesi ile kalem-i bedbahtı

Çünki selâtin-i cihân ızhâr-ı iktidârda ilk ve Gemlik üzerine fermân-fermâ-yı "tevâsiyü`l-mülûk bi-yediy"dirler. Elbette gâhî terbiyet ve takviyet-i mukbilân içün müşâhid-i a`yânda mazhar-ı rahmet-i Rahmânî ve gâhî müstehıkkân-ı suht ve mu`âhaze-i bi-amânda mir`ât-ı cihân-mutâ`-ı ğadab-ı subhânîdirler.

Beyt
Be-hükm-i tecrübe âsâr-ı sa`d u nahs-i cihân
Zi lütf u unf-i tu guyed ne ez sipihr hakîm
Ya`nî
İmtihan hükmüyle sa`d ve nahsın âsârın hakîm
Lutf ve unfinden sinek söyler felekden söylemez

Nitekim ol sultân-ı bülend-makâm-ı İslâm, hengâm-ı icrâ-yı ahkâm-ı intikâm ve mürâ`at-ı nizâm-ı intizâm-ı eyyâmda gâhi mazhar-ı merhamet ve lutf-i İlâhî ve gâhi şimşîr-i âteş-bâr gibi imzâ-yı kavânîn-i siyâset-penâhîde şerbet-i eltâf-ı mekremeti mezâk-ı makbûlânda lezzet-i kanad ve zülâli mübattıl ve dimâğ-ı mücrimânda mirâret-i suht ve ni`meti zehr-i helâhil ve sitem-i kâtil idi. Evliyâ`-yı dîn ve devlete furûğ-bahş dîde-i ihsân bir şihâb-ı sâkıb ve a`dâ-yı mülk ve millete savlet-i kahramân-ı bî-emân ile berk-i hâtıf gibi müğâdıb idi.

Beyt
Ey vucûd ez-mihr u kahr u lutf u hilm u hazm-i tu
Heft cevher der ezel bâçar güher kerde vâm
Ya`nî
Ey ki mehr ve kahr ve lutf ve hilm ve hazmından vucûd
Vâm vermiş idi çû her güher çâre ezel

Ol şehriyâr-ı vâlâ-tebâr ve merhamet-şi`âr Ali Beg`i mükaddemâ birkaç def`a bî-edebliklerin karâbeti hasebiyle mülâtafet ihsân ile afv buyurmuşlar idi. Ve mûmâ-ileyh dahi sûret-i zâhirde kendüyi silk-i itâ`atda gösterüb amma muktezâ-yı nifâk-ı fıtrî ve ber-vafk-ı ahlâk-ı mevrûsi-i pederî dâimâ müterassıd-ı fursat olub ızhâr-ı me`âsi-yi zunûb içün sûret-i hakdan görünür. "İhvânu hâze`z-zamân cevâsîsü`l-kulûbi"[49] uslûbu üzre hemîşe mütesaddi-i harekât-ı nâ-merğûb idi.

[49] Bu zamânın kardeşleri kalblerin câsûslarıdır.

Beyt
Dûst nebved ki derdem noksân
Çeşm giryân u leb buved handân
Her ki vakt-i belâ zi-tu be-gûrîht
Be hakîkat bedân ki reng âmiht
Ya`nî
Dost degil ol ki bir noksânını görür ise
Gözı ağlaya ağzı güle her kimki
Belâ vaktinde senden kaça
Tahkîk bilki sana reng eyledi
Beyt
Bâtıl hemîşe bâtıl ve beyhûdedir, velî,
Müşkül budur ki sûret-i hakdan zuhûr ede

El-Kıssa
Ol sultân-ı âlişân külliyet ile ferâmûş ve Eflâk seferine azîmetde iken Tîmûrtaş Beg`i Anadolu serdârlığı ile Engüriye istikrâr buyurub emîr-i müşârün-ileyh dahi afv-ı sultâniye binâen Ali Beg ile dâimâ dostluk ve hem-civârlık hakkını icrâda iken merkûm Beg fursatı ganîmet bilüb ve nefs-i emmâreye mütâba`at ve hukûk-ı ni`am-ı sultâniye külliyet ile ferâmûş ve tekrâr nakz-ı ahd ile yine tarîk-i muhâlefete mâyil ve câdde-i müstekîmden zâhil ve ale`l-gafle Karaman`dan ilğâr ve şeb-hûn ile Tîmûrtaş Beg`in üzerine hucûm-i mü`ayyenetde bulunan mecma`-ı kalîl ile meksûr ve kayd ve bend ile mahbûsen Karaman`a götürüb re`âyâ ve berâyanın ekser mahâllerini nehb u gâret ile hasârete cesâret eyledi.

Mısra`
Vây ber mülkî ki zâlim pâdişâhı be-güzeret

Netîce: Ol sultân-ı gazînin Eflâk seferinde bi-tevfîkihi teâlâ vucûh ile mazhar-ı nusret ve futûhât olduğı âvâzesi yevmen-fe-yevmen elsine-i nâsda tevâtür bulmağla merkûm Ali Beg-i bed-nihâd ve sâir ehl-i fesâdın alâmet-i edbârları nümâyân olub ve sultân-ı mücâhidân-ı sipâh ve muvahhidân ile dârü`s-saltanat Edirne`ye vusûlunda Anadolu tarafından Ali Beg`in fezâhati haberleri mesmû`-i hümâyûn oldukda acâleten cânib-i Bursa`ya azîmet ve duhûlı Ali Beg`e ma`lûm olduğı gibi etdigi bî-edebliklere nedâmet ve ef`âl-i nâ-pesendîdesi şerminden gark-ı deryâ-yı hayret ve ser-güşte-i girdâb-ı fikret oldı.

Ki kes mebâd zi-kirdâr-ı nâ-savâb hacil
Ya`nî
Kimseler cihânda bed fi`il eyleyib sonra hacil olmaya

Hâsılı; fikr-i nâ-savâbı bunun üzerine karâr-dâde oldı ki pederinin âdet-i münâfıkânesi üzre sultân-ı sa`îd-i şehîd Murâd ile ki ketîbe-i sâbıkada muharrer ve meşrûhdur. İsti`zâr ve istiğfar yüzünden görünüb câiz ki miftâh-ı zebân-ı temelluk ve tazarru` ile kâr-ı nâ-hem-vârından kıfl-ı muhkem ıztırârı güşâde ola.

Mısra`
Çerâ kâri küned âkıl ki bâz âyed peşimâni
Niçün bir iş eder âkıl ki sonra ola nâdım

Binâen-aleyh Timûrtaş Beg`i rüfekâsıyla kayd ve bendden halâs ve in`amât-ı vâfire ve hıl`at-ı haâsü`l-hâs ile mutayyeb ü`l-hâtır ve teberrükât-ı pâdişâhâne ve takdîm-i kelimât-ı özr-hâhâne bir mu`teber elçi ile rikâb-ı müstetâb-ı sultân-ı mâlik-i rikâba revâne eyledi. Çünki Timûrtaş Beg der-gâh-ı âlem-penâha resîde ve sultân-ı zîşân-ı mecârî-i ahvâl ve akvâl-i elçiyândan ve kelimât-ı i`zâr-ı ğaddâraneden pürside oldı. Mir`ât-ı zamîr-i mühr-i tenvîrine rûşen oldı ki ol münâfık-ı gaddârın tamâmen def`-i vakt içün zarar ve ızrâr ve mahall-i fursatda elbette nifâk-ı kadîm ve muhâlefet-i nihânisi makâm-ı ısrârdadır. Mülâhaza buyurub çünki mizâc-ı aslî-i sultân tâife-i mezmûm-i şerrü`n-nâs-ı zevi`l-vechinden be-gâyet ma`raz ve ru-gerdân ve ızhâr-ı hak ve ibtâl bâtılda sa`y-i terîn-i efrâd-ı insân idi. Tasrîh-i masâlih-i mülk ve dîn ve takbîh-i mekâbih-i ehl-i nifâk ve kînde mutlakâ müsâhele ve mu`âheze-i kec-rev ânda misâl-i ateş-i sûzân ve mânend-i âb-ı revân kat`an müsâmahaya ruhsat buyurmadı.

Lâ cerem, merkûmun peyğam-ı özr-i münâfıkâne ve kelâm-ı tazarru`-ı mütemellikânesi cevâbında "fe lem yeku yenfa`uhum îmânuhum lemmâ raev be`senâ sünnetallâhilleti kad hâlet fî-ibâdî ve hasira hünâlike`l-kâfirûn"[50] kelâm-ı mu`ciz-nizâmı vefkınca hareket ve elçi-i mezbûre bil-müvâcehe cevâb-ı hitâb ve mürâselede böyle itâb buyurdılar ki "inşâallâhu teâlâ ba`de`l-yevm münâfık ve muvâfık ve mubtıl ve muhik meydân-ı ma`rekede tîğ-ı ebdâr ve seyf-i meslûl-i nâm-dârımızın âyîne-i gîtî-nümâ-yı cevher-i dârında bedîdâr olur.

Beyt
Mâ çû âyîne pâk ve yekrûyim
Rû-be-rû her çi hest mî-gûyîm
Ya`nî
Bizler âyîne gibi yekrûyiz
Yüz-be yüz söyleriz nemiz var ise

Mürâca`at-ı resûl ve i`lâm-ı adem-i kabûl ve özr-i nâ-makbûldan sonra merkûm Ali Beg bildi ki mizâc-ı pür-ibtihâc-ı sultân elbette makâm-ı intikâmda ve sipâh-ı nusret-encâmı müteveccih-i ma`reke- iltihâmdır. Nâçâr müsteğrık-i deryâ-yı endîşe "ve el-ğarîku yete`allaku bi-külli haşîşin"[51] olub bîgâne ve hîşden istimdâd ve etrâf ve eknâfdan ecnâd-ı kesîre cem`ine mürâca`at ile imdâd talebiyle cemâ`at-i Türkândan Samağarlu ve Vârsak cemâ`at-i müteferrikâ Etrâki cem` eyleyib tamâmî-i husûn ve kılâ`ı leşker ve yerâk ile mühâsara ve üstüvâr eyleyub

[50] Ama Bizim şiddetli azabımızı görüb de öyle inanmaları kendilerine fayda vermedi. Bu, Allâh`ın kulları hakkında öteden beri yürürlükte olan yasasıdır. İşte inkârcılar o zamân hüsrânda kaldılar. **Kur'ân-ı Kerîm,** Mü'min (Ğafir), 85. Yazma metinde, âyetteki "kâfirûn" yerine, mütercim "mubtılûn" ibaresini kaydetmiştir.
[51] Denize düşen yılana tutunur.

Beyt
Ger leşker-i aduv şeved ez zerre bîşter
Rûz-i mesâf pîş-i şeh ez zerre kemterist
Ya`nî
Leşker-i a`dâ olursa zerreden efzûn
Eger ceng-i şâhinşâhda kemterdir bir zerreden

Bu esnâda asâkir-i nusret-me`âsir-i sultânî ol müfsidânı te`âkub ile mâlik Karaman hudûdına resîde ve Germiyânili`nde Akçay demekle meşhûr olan mahal mehîm-i mü`asker-i muzaffer olduğı dîdebân-ı hasma nümâyân oldukda merkûm Ali Beg yakînen bildi ki bu def`a temellükât-ı zebâne ve tazarru`ât-ı münâfıkâne ile kâr-ı husûmet tedârük-pezîr ve hudûddan âher tarafa muvâfık-ı tedbîr degildir.

Beyt
Vakt-i zarûret çû nemâned gürîz
Dest bedâred ser-i şimşîr-i tîz
Ya`nî
Zarûret vaktinde çünki firâr mümkün olamaya
Ele kılıç almadan gayri çare yokdur

deyu seyl-i serîü`s-seyr gibi ki deryâya dökülüb Bahr-i Ummân`ın mevcî girîbânına teşebbüs ve nehr-i tend-rev-misâl ki hiddet-i şiddet-i asliyyesi ile mühîta mülâki olur. Cesâret ve gayreti derpîş edüb ma`reke-i iltihâma karîb geldikde mecma`-ı asâkir-i sultânî misâl-i emvâc-ı Ummanî hud-be-hûd cûş ve hurûşa gelüb amma her bir bâd-ı muhâlif ile yerlerinden hareket etmeyüb lâkin gâhi cârûb-i emvâc-ı mütevâli ile hâşâk-ı vucûd-ı mühâlifânı sâhilden süpürürler idi.

Beyt
Tûfân revân ve ra`d hurûşan ve berk tîz
Vez dûd-i ebr-dîde-i encüm sirişk-rîz
Bahr-i muhît kef zede ber ser zi bîm-i gark
Ez besk-i geşt rûy-i zemîn cümle mevc hîz
Ya`nî
Tûfân revân olub ra`d dahi feryâd edüb yıldırım dahi gâyet tîz
Ve bulut tütününden yıldızların gözlerinden yaş akar idi.
Bahr-i muhîtin ağzı köpürüb bîm-i gark ile başını döger idi.
Rûy-i zemîn ziyâdesiyle mevc-hîz olduğı içün

Âkıbet-i leşker-i muhâlifân ma`reke-i cidâlde mâlikân-ı âcâlde zarûri taleb-i emân ile cem`iyetleri perîşân ve ellerin başları üzre dutub birbirlerinin guşuna "men necâ bi-re`sihi fe kad rabiha"[52] kelâmını tefehhüm ve der-hâtır ve ol gürûh-ı pür-enbûhdan atları yüğrük olanlar birbirlerine ızhâr-ı müsâbakat ederler idi. Ve ba`zıları dahi sebük-bâr olmak içün siperlerini serîrine hâk-i râhe bırağub ve serverlerinin ekseri serlerini ol sipâh-ı mansûrenin süm-i sütûrlarına eczâ-yı hebâyi-i

[52] Kendini kurtaran kârdadır.

ğubâr-âsa nisâr eyleyib ve zebân-ı tîğ-ı mücâhidân-ı serdârân-ı münâfıkâna böyle beyân ederler idi ki

Mısra`
Çû bâr-ı ser sebük kerdi sebük kün bâr kerden

Ol leşker-i nikbet-eserin tefarruka ve inhizâm ve ol akvâm-ı bed-fercâmın inhilâl-i cem`iyet-i li`âmından sonra merkûm Ali Beg ol esnâda mutlak başı tedârüküne düşüb ve sevdâ-yı mülk ve sipâhdan fârig ve müteveccih-i sahrâ-yı edbâr olub firâr eder iken kazâ-yı nâgehân ile süm-i semend-i devleti taşa tokunub ve etdügi bedlikler yoluna gelüb hatî'ât-ı sâbıkası mükâbelesinde bâlâ-yı esb-i murâddan hâr ve hakîr-hâk-i mezellete üftâde ve sakat-ı âsumân-ı takdîr ve darbet-i zemîn-i damen-gîr ile hânmân ve mekr ve fesâdını bâd-ı fenâya verüb ber-bâd eyledi. Ve hâlet-i üftâdegi ve yasda galebe-i havf ve be`sden bu nasîhat-i müşfikâne ve pend-i merdum-i ferzâne ile mütezekkir oldı ki

Beyt
Dilâ ma`âş-ı çünân kün ger beleğzed-i pây
Firişteet be-du dest-i du`â nigeh-dâred
Ya`nî
Gönül öyle geçin kim ayağın serçerse bir kerre
İki dest-i du`â ile mülk ola nigehbânın

Ve sipâh-ı mansûr-i sultânîden bir fırka misâl-i emlâk-i âcâl merkûmı ber-vech-i isti`câl teâ`kub ve yetişüb pây-i esb-i devletini segirleyüb ve kendüyi kayd ve bend ve halef-i nâ-halefî olan Mehmed Beg`i dahi ahz ve dest ve kerden beste ma`an huzûr-ı humûyûna ihzâr eylediler. Ve sultân-ı âli-şân dahi peder ve püseri etdikleri bî-edebliklerinden nâşî ta`zîr ile şermende ve şerm-sâr ve Mehmed Beg`i Bursa`da vaz`-ı zindân içün fermân ve Ali Beg`i Karaman teshîrinin temşiyet-i umûrı içün Tîmûrtaş Beg'e sipâriş ve teslîm buyurdı. Ve mîr-i mezbûr dahi merkûmı kendü menziline götürüb bila-izn-i sultânî derûnunda muzmar olan ğayz-ı güzeşteye binâen bi-lâ emân katl eyledi

Beyt
Rahne ger melik-i ser efkende bih
Leşker-i bed ahd-i perâkende bih
Ya`nî
Hâyin devletin seri bedenden cüda
Ve bed-ahdin leşkeri perîşân olmak evlâdır

Amma bu keyfiyet mesmû'-i hümâyûn oldukda gâyet müteellim ve Ali Beg'i düşmen-i kîne-hâhına verdüğüne nev`an nâdim olub Tîmûrtaş Beg'i mü'âheze buyurdukda mîr-i mûmâ-ileyh cevâbında bu gadr-i ma'kûl ve makbûl ile mu'âtebeden halâs buldı ki çünki merhamet-i sultânî hemîşe afv ile me'lûf olduğı yakînimdir. Öyle bir düşmen-i hukûd ve münâfık-ı hasûd bir vecihle kâbil-i iltifât degil idi. Bu îrâd eyleyince ol pâdişâh-ı sîne-sâf ve ehl-i insâfa emîr-i mezbûrun

cevâbı savâb görünüb özri makbûl ve ol cesâret-i küstâhâneyi afv ile mü'âmele ve ol ser-hayl-i münâfıkânın üzerine istîsâl ve istîlâdan sonra hırâmân-ı hırâmân-ı cânib-i memâlik-i Karaman`a atf-ı inân eyledi. Evvel-emirde Konya şehri ki pây-i taht-ı Karamandır. Râyât-ı nusret-âyâtı beraber-i âsumân-ı server ve ol şehr-i meşhûr ve hatta pür-hûr ve kusûrı dâhil-i memleket-i ma`mûr eyleyib ba`dehu sipâh-ı zafer-penâh ile fezâ-yı cennet-âsâ-yı Akşehir ve Kayseriye`ye müteveccih ve memleket-i Karaman'ı tamâmî-i mu`azzemât-ı bilâd-ı vilâyâtın memâlik-i mahrûseye ilhâk ve ol diyârları nizâm-ı adâlet ile mahsûd-i Şâm ve Irak belki mağbût-ı bilâd-ı âfâk eyleyib müzaffer ve mansûr ve dost-kâm ve mesrûr-i dârü'l-mülk Bursa'ya avdet buyurdılar.

Beyt
Te`yîd-i İlâhiyeş çû yâriha kerd
Alem be-girift u kâm-kâriha kerd
Tercüme
Çünki te'yîd-i Hüdâ ol şâhın oldı yâveri
Alemi dutdı serâser nâm ve şân-ı serveri

Hikâyet-i Şeşom (Altıncı Hikâyet)

Kadı Burhâneddîn'in Sivas ve Kayseriye ve Tokat vilâyetlerinde da'vâ-yı kâzibe-i saltanat ile keyfiyet-i hurûcı ve sultân-ı İslâm'ın fitne-i mezbûre def'ine azîmet ve kâdı-yı merkûmun katli ve vilâyât-ı mezkûre teshîrine müvaffak olduğı beyânındadır ki,

Bu ketîbe-i nusret-encâmın mükaddeme-i erkâm ve ahkâmında i'lâm olunmuş idi ki bu sultân-ı âli-makâma mesned-i kayserî-i İslâm intikâl eyledügi vakitlerde ber-muktezâ-yı havâdis-i zamâna memâlik-i İrân ve Tûrân'da mülûk-i tevâyif belki ba`zı merdüm-i hâsılü`z-zikrden her kes anın memleketinden bir vilâyetin saltanatına tâlib ve sâlik ve kabâyil ve aşâyirden her şahs ittifâk-ı akvâm ve cem`iyet-i müteferrika-i bed-fercâm ile birer memâlik-i mu`tebereye râğib ve mâlik oldılar. Nitekim Türkmân tâifesinin hukkâmı olan Akkoyunlı ve Karakoyunlı'ya ol esnâda İrân-zemînin ekser saltanat-ı azîme kabza-i iktidârlarına dâhil olub bir müddet ol iki tâifenin hükûmetleri iklim-i Acem'de istimrâr ve istikrâr bulmuş idi. Hemân bu kabilden bu uslûb üzre eyyâm-ı mezbûrede Emîr Tîmûr Tûrân-zemînde bir husûs ile ki mükaddemede zikr olundı. Cihân-gîrlige şurû' ve bi-kudretihi teâlâ memâlik-i dünyânın ebvâb-ı futûhâtı taraf taraf rûy-i ikbâline güşâde olub binâen alâ zâlike Kayseriye ve Sivas hudûdı beyninde Cengiz Hân kabileleri bekâyâsından akvâm-ı müteferrika Etrâk ki ashâb-ı hiyâm idiler. Yaylayub ve kışlayub ve müddet-i medîd İrân-zemînde şehriyâr-ı sâhib-i iktidâr olmaduğundan halkın beyninde fetret-i azîme zâhir ve müteferrik olmalarıyla kabâyil ve aşâyirin hurûcını istimâ` ve anların tarafına murâca`ata sâlik ve fikr-i terakki ve terakkub-ı sürûr-ı serverî dimâğ üzerlerinde muhterik olub akvâm-ı mezkûre beyninde ehl-i ilm ve şeref ve ahlâf ekâbir-i selefden Kâdı Burhâneddîn nâm bir şahs-ı nâ-halef var idi ki ve sûh-i havâtır-ı hayâle binâen suver-i misâlîden kendü hakkında azğâs ve ahlâmı mûcib bir rüyâ görmüş idi. Hakîkat-ı vâkı`ıye haml ile ol rüyâ-yı bâtılayı kendü re`y-i fâsidi ile

saltanat ve cihân-gîrlik ile tâb`îr eylemiş idi. Ol akvâm ve kabâyil-i müteferrikanın takviyet ve i`ânetiyle Kayseriye ve Sivas nevâhilerinin teshîr ve hükûmetine şurû` ve pey-ender-pey tevsî`-i arsa-i memâlik ve fikr-i tezâyüd-i etbâ`a sâlik ve yirmi bin süvârî askere mâlik olub her ne tarafa müteveccih oldu ise kendü eyâletinin silk-i tasarrufuna dâhil amma andan ğâfîl ki

Beyt
Ne her ki tarf-ı küleh kec nihâd u tûnd nişest
Külâhdârî u âyin-i hüsrevî dâned
Ma`nâ
Her külâhın kec edüb hîn-i cebîn-i ırz eyleyen
Bilmez âyin-i şehen-şâhî ve dâb-ı husrevî

Amına kâdı-yı müşârün ileyhin bu hareket-i nâ-hem-vârına bâis-i küllî mücerred ol idi ki ahbâr-ı rüyâ-yı sâliha ve menâm-ı ilhâm-makâm pâdişâh-ı sa`îd Ebü`l-Meğâzî Osmân Beg Gâzî ki mukaddime-i kitâbda ol hazretin evâil-i ketîbe-i fütûhâtında mestûrdur. Ol eyyâmda miyân-ı elsine enâm ve efvâh-ı avâmda meşhûr ve mütevâtir olmuş idi. Ve ol vâkıa-i vâki`-i mezkûrenin sâhib-i makâmat-ı menâmât-ı hâliyi âlim ve kâşif Şeyh Ede Balı kuvvet-i kerâmât ile te`vîl ve ilhâm-ı kudsiye ile ta`bîr eylemiş idi. Kâdı-ı mezkûr dahi ğâyibi hâzır kıyâs ve arzu-yı nefs-i vesâvûs-i vesvâs ile kendü hakkında ol hâletin zuhûrunı der hâtır edüb andan ğâfîl ki dekâyık-ı ilm-i ta`bîr-i enbiyâ ve evliyâya mahsûsdur. Ve rüyâ-yı sâlihanın adgâs ve ahlâm ile iştibâh-ı reybi kâr-ı hak-ı bünyân-ı kişver-i gaybdır. Nitekim Hazreti İbrâhîm`in zebh-i İsmâ`îl aleyhimüsselâm vâkı`ası bu kabîldendir ki zuhûrı zebh-i kebş ile bu ma`nâya delîl-i kat`îdir.

Beyt
Eger dânistenî bûdî heme râz
Yekî zan nakşhâ der dâdî âvâz
Çûnân kerd âferîneş râ zi âğâz
Ki pey bürden nedâned hiç kes bâz
Ma`nâ
Bilinseydi eger esrâr-ı pinhân biri
Ol nakşın olurdu nûmâyân
Bu gûne oldu hükm-i âferîneş
Ki yok bir kimsede ta`rîfe dâniş

El-Kıssa

Çünki Kâdı Burhâneddîn ilkâ-yı havâtır-ı şeytânî ve iğvâ-yı leşker-i vesvâs ile nevâhi-i Sivas`da kârhâne-i kâzibâne-i saltanatına tekaddüm bünyâd-ı esâs-ı bî-iltibâs ta`yîn ve iğrâ-yı cem`i eşrâr-ı nâs ve gürûh-ı nesnâs-ı sîret-i hannâs-ı "ellezî yüvesvisü fî sudûri`n-nâs"[53] ile sâhib-i hurûcluğı âvâzesi miyân-ı avâmü`n-nâsda şâyi` olub eger çi kendü nasbını sûret-i zâhirde sultân-ı Mısır`ın i`ânetine nisbet

[53] ... İnsanların gönüllerine vesvese veren..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Nas, 5.

amma bâtınen kendüyi saltanatda istiklâle müstahık zann eyler idi. Bu sûret-i ğarîbe ve keyfiyet-i acîbe vukû`u mesmû`-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı İslâm-penâh oldukda gayret-i saltanat ve hamiyyet-i cihân-dârî ol pâdişâh-ı ğayyûrun mir`ât-ı zamîr-i pür nûrunda sûret-nümâ-yı zuhûr olub tebessüm-i zehr-endûd-i şîrâne ve hande-i kahr-alûd-i müte`accibâne ile buyurdu ki sübhânallâh hâb-gâh-ı şîr-i jiyân kaçan erânib ve se`âlibe ya`nî tavşan ve tilkiye şikâr-gâh olmak mümkündür. Ve harîm-i harem-sarây-ı hüsrevâne ne vecihle cilve-gâh-ı bigâne-i rû-Sebâ olur. Çünki ol kahramân-ı zamânın mülâhaza-i âkıbet-endîşligde hurremi gâlib ve isâbet-i re`y-i münâsib ve istikâmet ve isâbetde azmî mânend-i sihâm-ı sâyib ve sür`at-i tahsîl-i mâ dîde mânend-i şihâb-ı sâkıb idi.

Beyt
Çûn sâ`ika est azm-i tu u tîğ-ı tu çû ebr
Ârî-i bedî` key buved ez ebr sâ`ika
Ma`nâ
Berk-i hâtıf azmin oldı tîğin oldı çûn sehâb
Ebrden peydâ olur elbette dâim sâ`ika

Hulâsa-i kelâm: Memâlik-i mahrûsenin karîb-i civârında ol hâricînin hurûcı tahammül-güdâz-ı tab`-ı hümâyûn olmağın kuvvet-i iktidâr ve rûş-i cihân-dâri ile merkûmun mekkâre ve madârına mühletden müsâhele ve bilâ-tereddüd ale`l-fevr ve asâkir-i nusret-mezâhir ile kâdı-yı müşârün-ileyhin mudâfa`asına teveccüh ve azîmet buyurdı. Eger çi ol hudûdun mülûk ve hukkâmı beyninde kâdı-i merkûmun i`tibârı hadden efzûn ve gün be-gün tevsî`-i memleket ve mezîd-i şevkete tasallutı efzûn idi. Amma erbâb-ı basîrete ayândır ki kevâkib-i sığâr ya`nî küçük yıldızların şeb-i târde tâbeş ve nücûm-ı sehânın nümâyişi hurşîd-i cihân-tâbın livâ-yı subh-i müniri arsa-i âlemi tenvîr idinceye dekdir. Ve enhâr-ı sığârın sür`at ile reftârı Bahr-i Ummân`a erişüb telâtum-i emvâc-ı tûfâni vücûdunu lücce-i hayretde nâ-bedîd edinceye dekdir.

Beyt
Hayâl-i havsala-i bahr mî pezed heyhât
Çihâset der ser-i în-katre-i muhâl endîş
Ya`nî
Vucûd-ı havsalayla kendünü deryâ sanur heyhât
Ne sevdâ var başında seyr iden bu katre-i dûnun

Vaktâ ki ol sultân-ı sâhib-i te`yîd ve zîşânın ahbâr-ı azâyimi kâdı-ı mûmâ-ileyhe resîde ve lisân-ı tîğ-ı hadîdden kayser-i İslâm`ın levâmi`i be`s-i şedîdi tâife-i mezbûrenin dîde-i a`yânına sâbîde oldı. Mübârizân-ı mu`asker-i sultânînin ma`reke-i mükâmetde zebân-ı sinânlarından "hâtû burhâneküm in küntüm sâdıkîn"[54] avâzesin gûş-i hûş ile şinîde oldılar. Elhâsıl Burhâneddîn ve etbâ` ve eşbâ`ı yakînen bildiler ki devlet-i bî-i`tibârlarının çerağı pîş-i âftâb-ı cihân-tâbda bîtabeş ve nüvvâb-ı sultânü`l-cenâbın şihâb-ı sifâh-ı rimâhına bir vecihle tâb-âver-i nümâyiş olamazlar

[54] .... Sözünüz doğru ise delillerinizi getiriniz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 111.

ve katre-mikdâr muhît-i zehhâr katında pîş-i deryâ-yı pür âyed misâl-i serâb olduğun bildiler.

Beyt
Be âb-ı tîğ-ı tû âyend teşnegân-ı ecel
Derân makâm ki efruhtî tu ateş-i kin
Ma`nâ
Ecel leb teşnegânî kanmak istirab tîğından
Kaçan sen mahalde ateş-i hışm eylesen ızhâr

Netîce-i kelâm: Merkûm-ı bed nâm müşâveret-i akl-ı maslahat endîş ile "el-firâru mimmâ lâ yutâk min süneni`l-mürselîn"[55] tarîk-ı eslemini der pîş ve bir fırka-i perîşân-hâtır-sipâh ve müteferriku`l-hâl ile serhadd-i Diyârbekir`e meyl ve firâr ve Harput civârında bir kûhistânda sükûn ve itmînân buldı. Ol fikr-i fâsid ile ki bir müddet ol yerlerde rûzgârın geçüre. Şâyet ki ol şehriyâr-ı sâhib-i iktidâr ya`nî ol unekâ-yı kâf-ı vakârın çengâl-ı ikâbından halâs ve belki hâdisât-ı rûzgâr sebebiyle eşrâr-ı düşmen-i küffârdan memâlik-i İslâmiyye`ye bir emr-i bedîhî zuhûrıyla râyât-ı İslâm`ın ol hâdise def`ine müraca`atı iktizâ eyler ise yine memleketine rucû` ve fesâda şurû` eyleye.

Mısra`
Zehî tasavvur-i bâtıl zehî hayâl-i muhâl "le`allâllâhe yuhdisü ba`de zâlike emren"[56]

Nazm
Ve beyne tarfete aynin ve intibâhihâ
Yükallibü`d-dehre min hâlin ilâ hâlin

İttifâkan ol esnâda Bayındırlı Kara Osmân Beg Ermeniyye ve Diyârbekir memleketlerine müstevli olub kurb-ı civârında Kâdı Burhâneddîn hurûcundan dâimâ ihtiyât üzre iken ol mahalle firârını işitdikde

Mısra`
Fırsatı fevt eylemez âkıl mekr-i nâdân ola

nasîhatıyla amel ve sür`at ile bî temhîd-i mükaddemât Akkoyunlu kavminden bir bölük dilâverân ile ale`l-gafle merkûmun üzerine hucûm ve muhârebât-ı azîmeden sonra münkesir ve mağlûb ve seyf-i kâtı` ile tamâm eylediler. Bu kabza-i nazar-ı sultânîde ni`met-i gayr-i müterakkıb kabîlinden olub o güne düşmen-i müteğallibinin in`idâmını vesîle-i takarrüb-i hâtır-ı sultânî bilüb keyfiyet-i mâcerâyı rikâb-ı müstetâba arz ve bu takrîb ile hânedân-ı kavi-bünyân-ı Âl-i Osmân`a halâs-ı tâm ve devlet-hâhi tamâm ile medde`l-eyyâm hizmetgüzârlık şartıyla intisâb içün zarâ`et-nâme ve peygâm gönderdi. Hakkâ ki garâyib-i te`yîdât-ı gaybî ve nevâdir-i mükteziyât-ı mübâreki tâli`-i hümâyûndan bu latîfe-i hikmet-iktizânın zuhûrı "ve min saâdeti`l-mer`i kutile aduvvuhu bi-seyf-i gayrihi"[57] ya`ni "kişinin kuvvet-i bahtındandır düşmeni gayrın kılıcı ile katl olunmak" mazmûnı

[55] Güç yetirilmeyen şeyden kaçmak daha önceki peygamberlerin sünnetidir.
[56] Allah dilerse o iş olur
[57] Düşmanının, başkasının kılıncıyla öldürülmesi insan için olan sa`âdetlerdendir.

mütehakkik ve ol fitne-i mülkî def`inden sonra devlet-i sultâna futûhât-ı mütevâli mütelâhık oldı. Lâkin kâdı-yı mâzînin katlinden sonra etbâ` ve eşbâ`ından ba`zı gurûh-ı mekrûh müteveffânın oğlı Zeynelâbidîn`i mesned-i pederide kâimmakâm ve mükaddemâ tasarruflarında olan ba`zı memleket ve il ve ulûsı mahkûm-ı ahkâm etmek murâd eylediler. Lâkin içlerinde ukalâsı emr-i mezbûrı münâsib görmediler.

Mısra`
O nevdirler seni bîçâre hemân olmaya kör

Hemân ol nehzat-i bâ-şevketde sultân-ı sâhib-i satvet feth-i bilâd-ı Kâdı Burhâneddîn`e teveccüh ve azîmet ve kangı vilâyete mevâkib-i hümâyûnun nuzûlı vâki` oldı ise re`âyâ ve acezeyi nevâzeş-i âdilâne ile mutayyeb ü`l-hâl ve müretfehü`l-bâl buyurdı. Ve ol memleketin cümlesini nüvvâb-ı ma`delet-intisâbın kabza-i iktidârlarında mazbût buyurub ol tarafların temşiyet-i umûr-ı mehâmından sonra şevket ve iclâl ile dârü`l-mülk Bursa`ya teveccüh buyurdılar. Bu futûhât yedi yüz toksan dört (794/1392) senesi şuhûrunda sûret-nümâ-yı zuhûr oldı.

Beyt
Memleket râ zi-nevî dâd revâc-ı diger
Şâh-ı Cemşid-sıfat hüsrev-i Aferidun-fer
Ma`nâ
Başka yüzden veri şimdi hüsni mülke zîb-fer
Pâdişâh-ı Cem-sîz sultân-ı Aferidun-eser

Dâstân-ı Heftum (Yedinci Hikâyet)

Kötürüm Bâyezîd'e ve halef-i nâ-halefî olan İsfendiyâr-ı anîd ve sâir muhâlifân-ı kadîm ve cedîdin def`-i mevâdd-ı fesâdı içün Kastamonu ve Osmâncık ve Cânik semtlerine teveccüh ve azîmeti beyânındadır.

Çün mazmûn-ı beşâretnâme-i kelâm-ı Rabbânî ve mantûk-ı sahîfe-i vahy-i intizâm-ı Sübhânî "asâ Rabbuküm en yuhlike aduvveküm ve yestahlifeküm..."[58] yevmen fe yevmen ünvânıyla mu`anvendir. Hemîşe beşâyir-i gaybî mesâmi`-i ilhâm-pezîr-i sultâna resîde ve dâimâ avâze-i nusret-i bî-endâzeyi menhiyyât-ı mübeşşirât-ı lâ raybîden gûş-i cân ile şinîde olur idi. Ve müddet-i medîdeden beru Kötürüm Bâyezîd-i bed-kirdâr ve sâir ol rûzgâr-ı ehl-i idbârinin husûsan Aydın ve Menteşeoğullarının harekât-ı bâ-pesendelerinden ki münâsebet-i cibillî ve şekâvet-i asliyyeleri sebebiyle birbirleriyle yek-dil ve yek-cihet ve havf-ı nüvvâb-ı sâhib-i te`yîdden Kötürüm Bâyezîd`e iltîcâ ve zîr-i himâyesinde olub ca-be-ca sipâh-ı gümrâh-ı habâset-mu`tâd ile bilâd-ı sultânî hudûdunda ızhâr-ı fesâd ederler idi. Ve kurb-i civârlarında olan bilâdı nehb u gâret ve kat`-ı tarîk ile tazyîk eylemişler idi. Ve ol şehriyâr-ı gayret-şi`âr birkaç def`a ol mefâsidin def`ine niyyet buyurub lâkin ba`zı mevâni`-i küllî ve masâlih-i mülkî ve millî hasebiyle vakt-i âhere te`hîr olunmuşdı. Bi-hikmetihi teâlâ ol zâlimlerin mu`âhezeleri avkında "innemâ numlî

[58] ... Rabbinizin düşmanlarınızı yok etmesi ve yeryüzünde sizi onların yerine geçirmesi umulur..., **Kur'ân-ı Kerîm**, A'râf, 129.

lehum li-yezdâdû ismen"[59] kelâm-ı masâlih-intizâmı tıbkınca hulûl-i âcalleri içün ukûbât-ı a`mâl ve mücâzât-ı ef`âllerinde imhâl olunmuşdı. Bir vakte dek ki mazhar-ı intikâmât-ı Sübhânî olan sultânın ol mücrimler ki hakkında mu`âhezesi sûret-nümâyı zuhûr ve pâ-dâş-ı a`mâl-i müfsidânelerinde inzâr-ı cedîd-i "inne batşe Rabbike leşedîd"[60] muktezâsı âyîne-i takdîrden nümâyân ve bedîdâr oldı.

Beyt
Harâbî der üftâd bed-hâh râ
Hüdâ dâd fursat şehen-şâh râ
Ya`nî
Yıkıldı aduv hane-i devletîni
Şehen-şâha verdi Hüdâ fursatı

Kıssa

Yedi yüz toksan beş (795/1393) senesi evvel-i bahâr-ı meymenet-âsârında ki asker-i âlemgîr-i gül ve leşker-i riyâhîn ve sünbül-i hıyâm-ı elvân ve bâr-gâh münakkaş ve rengini sahn-ı gülistânda tabakât-ı âsumâna mu`âdil ve husrev-i kişver neşv u nemâ azm-i memleket-güşâyi ile piyâdegân-ı sebze-zâr ve süvârân-ı şâhsârdan saf saf tertîb-i asker ve sufûf-i mübârizâna mümâsil eyledikleri hengâm-ı meserret-encâmda sultân-ı kâmrânî-yi zamân ve asr ve avân, misâl-i hurşîd-i rahşân menzil-gâh-ı fasl-ı zemistândan fezâ-yı bahâristâna hırâmân ve cilve-gâh-ı ezhâr-ı elvâna meyl-i aheng-i ihtişâm buyurdılar. Ve cevelân-gâh-ı ezâhîr-i bahârda misâl-i şeh-bâz-ı sefîd-i hengâm-ı pervâzda ki havâsıl-ı şikûfe-i tayyâr içün azm-i şikâr ve miyân-ı matâr-ı bülbülân-ı gül-zâra siyânet nev-resîdegân-ı gül ve envâr ve zîr-i bâl-i kebuterân ve kameriyân-ı ezhârda gonca-i gül-zârî himâyet içün cenâh-ı livâ-yı valâ-yı mülâtafeti güşâde eyledi.

Beyt
Râyet-i ra`yeş be-fîrûzî çû çetr-i âftâb
Saye ber-rub`-i rebî` endaht ez-Beyti`ş-şitâ
Ya`nî
Râyet-i rayi o şâhın hayme-i hurşîd-i veş
Olmada beytü`ş-şitâdan sâye-endâz-ı bahâr

Ya`nî sultân-ı bülend-iktidâr feth-i memâlik metâlib ve aktâr içün ber-tabk-ı zuhûr-ı futûhât-ı perverd-gâr suğûr-i gonca-i perdedâr ve fasl-ı şikûfe-i bahârda Bursa-yı cennet-âsâda vâki` taht-ı âli-baht arâstesinden şevket ve iclâl ile hareket ve memleket-i Kastamonu ve sâir aktâr ve emsârın feth ve teshîrine azîmet buyurdılar. Ve ol vilâyetlerin cümlesi Kötürüm Bâyezîd'in taht-ı hükûmetinde idi. Ve merkûm mezmûm hemîşe ittifâk-ı a'dâ-yı ukûd ile ol hudûdda livâ-yı şekâvet ve fesâdı güşâde eyler idi. Ve ol şehriyâr-ı gayret-şi`âr kencâyiş-pezîr havsala-i kûh ve sahrâ olmayan mu`asker-i nusret-encâm ile serâdikât-ı debdebe ve ihtişâm ve bast-ı ıtnâb-ı hıyâm-ı tahammül-güdâz-ı kûh ve hâmûn eyleyerek evvelâ rehnumûnî-i te`yîdât-ı

[59] ... Biz onlara ancak günâhları çoğalsın diye mühlet veriyoruz..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 178.
[60] Doğrusu Rabbinin yakalaması amansızdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Buruc, 12.

Zülcelâl ile teveccüh-i râyât-ı iclâli Kastamonu cânibine tasmîm ve enzâr-ı ehl-i edbâr içün sür`at-ı sarsar-ı ızdrâr ile şitâb eyledi. Kötürüm Bâyezîd ol sultân-ı kahraman-ı girdigârın mücerred teveccühi ahbârını şinîde ve sahîfe-i a`mâline "ve men ye`mel miskâle zerretin şerren yerahu"[61] rakamı keşîde olduğunı teyakkun ve dîde-i tahkîk ile dîde ve bir dahi metâ`-ı zindegânî ve mesned-i hükûmet-i kâmrânî kendüye harâm ve gün be gün eyyâm-ı devletine şâm-encâm resîde olduğunı yakînen bilüb bîm u hırâs mücâzât-ı me`âsi ve zunûb ve mükâfat-ı harekât-ı bî-edebâne-i uyûbundan nâşî günde bin kerre kendü ölümünı isteyüb beden kötürüm ve ma`lûl ve hâtır-ı giriftâr ve mağlûli hucûm-i emrâz-ı havf u hırâsdan misâl-i endâm mahmûr ve mân medkûk ve dem be dem noksân-pezîr olub âkıbet emrâz-ı a`râz-ı nefsânî bîm ve ye`s ile lâhık ve mütelâhık ve zuhûr-ı esbâb-ı istîlâ ol hasm-i mübtelâ-yı emrâz-ı mühlık-nifâk ve ol makhûr-ı bîmârî-i hilâf ve şikâk üzerine mütevâfık oldı. Âkıbetü'l-emr gâyet za`af ve nâ-tüvânî kuvâ-yı rûhâniden def`aten cevher-i kesîf-i rûh-ı hayvânisi cesed-i bîmâr ve kâlıb-ı etkârından mufârakat eyleyib mülhem-i takdîr ve muhbir-i beşîr ol adû-yı nîm-mürdenin müjde-i sahîh-i helâki ile tamâm-ı erkân-ı sultânî mübtehic ve mesrûr oldılar. Bu âmed-kâr ve müsâ`adet-i tâli`-i bahtiyâra binâen mutlakâ ol sultân-ı âli-şânın tîğ-ı gîti-sitânı hûn-i adû-yı dirîn ile alûde ve i`lâm-ı intikâm-ı İlâhiyeyi vesîle-i leme`ân-ı şimşîr-i kîne-güzâr ile pîş-i dîde-i ulü`l-ebsârda nümûde eylemeğe hâcet kalmadı.

Beyt
Melik râ adl eger çi çûn sâz-ı üst
Melik-i bî-tîğ dest-i bî-bâzûst

Bu tevfîk-i Rabbânî ve eltâf-ı Sübhânînin edâ-yı şükrünı takdîm ile ümerâ ve asâkir-i mansûreyi ol etrâfın memâliki teshîrine feristâde ve memleket-i Kastamonu ki fîl-vâki` mülûk-i zîşâna nukûd-i sîm ve zer-i bî-hisâb ve pâyân ile bir hazîne-i firâvân ve kencine-i bî-girândır ki bî-kencûr ve muhâfız-ı mahfûz ve kesr ve noksândan müberrâdır. Zîrâ ol yerde olan ma`den-i mes ki tamâmî-i bilâd-ı A`râb ve A`câm belki cümle vilâyât-ı küfr ve İslâm'dan metâ`-ı zarûri-i nuhâsı ekseriyâ ol yerden alub götürürler. Me`âdin-i mezbûrenin kuvvet-i cevheri bir rütbedir ki yevmiye seksan bin akçe-i Rûmî ki yirmi bin nakre-i hâlisdir. Ol yerin hâk-iksîr hâsiyetinden hâsıl ve dâimâ bî-zahmet âfât-ı semâvî ol zemînin mahsûl-i âdîsi hazîne-i âmire-i sultâniyeye vâsıl olur. Hâsıl-ı kelâm öyle bir memleket-i pür-menfa`at ber-vech-i suhûlet taht-ı tasarruf-ı nüvvâb-ı kâmyâbda istikrâr ve o gûne bir hizâne-i mâl-ı helâl ve tayyibât-ı emvâl-ı masraf-ı masâlih-i İslâm ve müslimîn ve meded-i harc-ı mücâhidân-ı dîn-i mübîn içün hânedân-ı kavî-bünyân-ı Âl-i Osmân`ın kâbizân-ı emvâlinin dest-i tasarruflarında istimrâr buldı.

Beyt
Cihân be-kâm-ı dil u kâm-ı dil be-hasb-i murâd
Zamâna tâbi`-i ferman u âsumân münkâd

[61] Zerre kadar şer işleyen onu görür. **Kur'ân-ı Kerîm,** Zilzal, 8.

Ya`nî
Cihân gönülce olsun gönlün kâm ile âbâd
Zamân ve âsumân olsun hemîşe emrine münkâd

Ve Şehr-i Osmâncık ve tevâbi` ve levâhıkı ki kasabât-ı pür-berekâtı müştemildir. Eyâdi-i huddâm-ı sultâna dâhil ve Vilâyet-i Samsun ve Canik ki sâhil-i Bahr-i Trabzon`da vâki` olub basît-i rub`-i meskûnun etyab-i diyâr-ı deryâ-bârındandır. Hayta-i ihâta-i huddâma vâsıl oldı.

Beyt
Çû dîd râyet-i şeh âftâb guft bülend
Ki kâr-ı tüst cihân-gîri u cihân-dârî
Ya`nî
Görüb râyât-ı sultânı didi mühr-i bülend-ahter
Cihânın zabtı ve teshîri sana mahsûsdur

Yek ser ve Kötürüm Bâyezîd`in halef-i nâ-halefî ve veliahd olan İsfendiyâr Beg sipâh-ı sultânînin mu`âhezeleri havfından Kastamonu hudûdundan Sinob Hisârı`na firâr, andan zarâ`et-i bendeği ve arz-ı şermendegiyi mütekeffîl ve hâmil bir elçi-i kâmil ta`yîn ve bu mükaddemâtı müştemil resâyil rikâb-ı kâmyâba revâne eyledi. Ki çünki ol sultâni-i âlî-makâm-ı İslâm, tamâmî-i ahvâlde mütâbi`-i ahkâm-ı kelâm-ı İlâhî ve cümle ehl-i İslâm`a makâm-ı ifâza-i merâhim-i nâ-mütenâhidir. Me`mûldur ki "la teziru vâziretun vizra uhrâ"[62] işâret-i bâ-adâleti vefkınca vâlidin cürmı ile veledi mu`âheze olunmayub ve bu bende-i muti` ve fermânberdârı ve nazar-ı eşfâk ve eltâfa mazhar ve gûşe-i Vilâyet-i Sinob`ı bu fakîr ve kemtere inâyet buyuralar ki cânım bedende oldukça câdde-i bendegîden udûl eylemeyüb belki merâsim-i hizmetkârî ve cânsiparîde bende-gân-ı sâireden ziyâde bezl-i iktidâr emr-i mukarrerdir deyu tazarru` ve ol sultân-ı mücâhidîn-i merhamet-âyîn dahi merkûmun bu güne istiğâse ve teşaffu`una mürüvveten Vilâyet-i Sinob Hükûmetini inâyet ve ihsân ve Kefe ve Kırım halîcini serhad ta`yîn buyurdı. Ve kahramân-ı kahr-ı sultânînin bakiyyetü`s-suyûfundan Aydın ve Menteşe evlâd ve a`kâbından mükaddemâ ol cânibe firâr ile ilticâ ve hem-vâre icrâ-yı şekâvete giriftâr ve mübtelâ olanlardan ba`zıları iyâzen billâh-i teâlâ mazhar-ı Nazm-ı kerîm-i "tüzillu men teşâ"[63] olub âkıbet habâset-i cibillilerin ızhâr ve İsfendiyâr Beg`i idlâl ve memâlik-i Emîr Tîmûr cânibine firâr eylediler. Ve sultân-ı adâlet-ünvân dahi Eyâlet-i Kastamonu`yu şehzâde-i cevân-baht Emîr Süleyman`a ihsân ve ol havâlide vâki` bilâd-ı sâireyi ber-vech-i te`yîdât ümerâya taksîm ve istikrâr buyurdılar.

Hikâyet-i Heştum (Sekizinci Hikâyet)

Yıldırım Bâyezid Hân'ın Germiyânili ve Teke İli'nin itmâm-ı muzâfâtıyla tekmîl-i teshîrine ve Karahisâr ve Begşehri ve Seydişehri'nin kılâ' ve bıka'ının futûhâtına muvaffak olduğı beyânındadır.

[62] Kimse, (başka) kimsenin günâhını çekmez. **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 15.
[63] ... Dilediğini zelil kılarsın ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 26.

Dîde-i ulû`l-ebsâra hüveydâ ve âşikâr ve ukalâ-yı hikmet-şi`âra bedîdârdır ki çünki sahîfe-i inâyet-i ezeliyye ve levh-i mahfûz-i irâdet-i evveliyyede ki fihrist-i mecmû`a-i saâdet ve fîrûzi ve ser-levha-i cerîde-i baht-ı mes`ûd ve bihrûzîdir ki "küllü zâlike kâne fî`l-kitâbi mestûren"[64]. Eger kabûl ve ikbâlin erkam-ı ahkâmından bir rakam ve inâyet-efdalin ünvânından birkaç harf mukîmân-ı mesâkin-i âlemden bir fırkanın nâsiyesinde merkûm ve mevâtın-ı beni Âdem kıtânından bir gurûhun cebîninde mestûr ve merkûm ola. Ol zümrenin darâlığının menşûr-ı hükm-i eyâleti ve ol emsâr ve menâzil eşhâsının fermândihligi bir pâdişâh-ı âdil-i dîn-penâhın tuğrâ-yı nâm-ı sâmisi ile mu`anven ve ri`âyet-i âmme ra`iyyet ve vikâyet-i kâffe-i berriyyetde anın i`lâm-ı ahkâmı ol tâife-i fîrûz-mendin mefârıkında mu`ayyen olur ki ol kişver-i pür-hubûr ve huyûrun fezâ-yı dil-arâsı "beldetun tayyibetün ve Rabbün Ğafûr"[65] vasfıyla mavtın-ı behcet ve sürûr ve me`vâ ve mesken-i merğûb ve mehcûr ola.

Beyt
Hümâyûn menzilî kânca der âyed ançünân-ı mâhî
Huceste arsayî kâred be âncâ ruh-ı çünân-ı şâhî
Ya`nî
Güzel menzildir ki ol kim cilvegehdir öyle bir mâha
Mübârekdir o bir yer kim mesken ola öyle bir şâha

Nitekim bu mükaddemâtdan-ı evvel Aydın ve Menteşe ve Sâruhân illerinin mecârî-i ahvâlinden haber verilmişdi. Ve sultân-ı İslâm`ın memâlik-i mezbûreye teshîrine şurû`ı ve ol diyârların ahâlisinin terfîh-i hâli böyle bir şehriyâr-ı vâlâ-tebârın zıll-ı ma`delet ve i`tibârında asûde-hâl oldukları iş`ar olunmuşdı.

El-Kıssa
Çünki vilâyet-i mezkûreden birkaç şehr-i ma`mûre sâye-i merhamet-i sultânîde her vecihle istirâhat üzre idiler. Karahisâr ve Begşehri ve Seydişehri ahâlileri dahi kurb-i civârda olmalarıyla tasarruf-i nuvvab-ı sultânîde olan şehirlerin ve mahkumân-ı şehriyârînin refâh-ı hâllerini dâimâ istimâ` ile gıbta ve hased eylediler. Zîrâ kendülerinin mülûk ve hukkâm-ı sâbıkları mülâbese ve musâderelerinden envâ`-ı âfât ve mehâfâta giriftâr ve arûz-i fitne ve fesâd ve telâhuk-i zulm-i zulumât-ı zulmânîden kat`an râhat olmayub hemîşe ol sultân-ı adâlet-ünvânın zılâl-ı merhamet ve ikbâlinde istizlâl olunmağa ârzûmend idiler. Zîrâ kendü mülûk ve hukkâmlarında bir vecihle muhâfaza-i mülk ve millete kudret kalmayub ahâli ve re`âyâ câ-be-câ müteferrık ve perâkende olmada idiler. Ma`a zâlik hâkimleri olan zâlimler gâh-be-gâh nüvvâb-ı sultânîye muhâlefet ile mu`tâd-ı fesâd idiler. Ve ol muhâsamet sebebiyle mezbûrlerin makarrı memerr-i asâkir-i nikbet-meâsir olmağla ta`arruz-i husemâdan memleketi harâb ve vîrân ve kendüleri perîşân ve sergerdân ve mâl ve câhdan mahrûm ve âvâre-i hânmân olub telâhuk-i

[64] ... Bu kitapta yazılıdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 58.
[65] ... İşte hoş bir şehir ve bağışlayan bir Rab denmişti. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sebe', 15.

âfât ve tevârüd-i mehâfatdan eyyâm ve leyâli ve mâh ve sâl "evela yeravne ennehüm yuftenûne fî-külli âmin merreten ev merrateyni sümme lâ yetûbûne velâhüm yezzekkerûn"[66] ve sâle-i hikmet-mazmûnını dâimâ mütezekkir ve müteyakkız ve mütenebbih ve müte`az olmadılar. Binâberîn cümle-i a`yân-ı memleket ve müte`ayyinân-ı erbâb-ı hürmet vucûb-i tâ`at-ı sultân-ı âdile fetvâ-yı Şer` ve istisvâb-ı akl mütevessil ve siyânet-i ırz ve mâlda delâyil-i mütenevvi`a ile mütemessik-i müstedil oldılar. Ve re`y-i âkıbet-bîn-i cumhûr ile temhîd-i mükaddemât ve isti`tâf-ı istirhâmı hâvî der-gâh-ı âlem-penâha ber mu`teberü`l-kavl kimesne gönderdiler ki eger re`y-i cihân-ârâ-yı nüvvâb bu gurûh aceze ve zu`afânın fikrimizi istisvâb ve bu fırka-i mazlûmânın ma`raz-i âfât ve sitemkârîden istihlâsımızı münâsib gördiler ise bu bilâdın cümle-i husûn ve kılâ`ını bî-zahmet muhâsara ve derbendân ve bî-meşakkat leşkeriyân-ı huddâm-ı kâmyâba teslîm ve bir âhâli-perver zâbıt ve hâkim üzerimize nasb ve ta`yîn buyuralar deyu niyâz eylediler. Husûs-ı mezbûr nüvvâb-ı kâmrân ve erkân-ı dîvân tevassutiyle meclis-i hümâyûn-ı sultâna arz ve i`lâm olundukda sultân-ı müslümânân dahi hadîs-i sahîh ve emr-i sarîh-i "yessirû velâ tu`assirû beşşirû velâ tüneffirû"[67] mûcebince bilâd-ı mezbûrenin ulemâ ve ekâbir ve a`yânının aleyhde ism ve resmleriyle beşâretnâme-i belâğat takrîr ve menâşîr-i bâ-tebşîr şeref-i nefâz buldı ki çünki ol hurd-mendân-ı âkıbet-endîşe hadî-i saâdet ve bahtiyârî tarîk-i müstekîm-i ihlâs ve hizmetkârîye reh-nümûn ve mülhimân-ı hayr ve salâh, minhâc-ı kavîm-i hüsn-i âkıbete delâlet eyledi. Yakînen bu der-gâh-ı cihân-penâhdan mücâzât-ı ihlâs ve fermân-berdârîde mazhar-ı merhamet-i envâ`-ı dildârî ve bu devlet-i kâhirenin muhâlesat ve hayr-hâhlığı mükâbelesinde esnâf-ı mihribânî ve ümmid-vârî sûret-nümâ-yı zuhûr olur.

Beyt
Her kû mutî`-i devlet-i ın âsitân şeved
Der rûzgâr mazhar-ı emn u emân şeved
Ya`nî
Her kim bu bâb-ı devletin olursa tâbi`i
Dâim cihânda mazhar-ı emn ü emân olur

Eger va`adlerine vefa edüb tarîk-i sadâkati mer`î tutarlar ise envâ`-ı menâfi`-i dînî ve dünyevîyi rûzgârlarına âyid ve eger hulf-i va`ad ile meslek-i muhâlefete sülûk ederler ise belâ ve mihneti istihkâken üzerlerine mütevârid bileler. Zîrâ, "in ahsentun ahsentum li-enfusiküm ve in ese`tum fe lehâ"[68] buyurulmuşdur.

Beyt
Çün rûzgâr kes nedhed pend âdemî
Hâhî ki pendgîri tu ez rûzgâr gîr

[66] Onlar yılda bir iki defa bir belâya uğratılıb imtihana çekildiklerini görmüyorlar mı ? Böyle iken yine tevbe etmiyorlar, ibret de almıyorlar. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 126.
[67] Kolaylaştırın güçleştirmeyin, müjdeleyin nefret ettirmeyin.
[68] İyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz o da kendinizedir..., **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 7.

Binâen-alâ zâlik ol etrâfın ekser ulemâ ve eşrâfı ümmid ve arzu ile mülâzemet-i der-gâh-ı cihân-penâha rû be-râh şitâb ve cümle-i esnâf alâ kadr-i merâtibihim teşrîfât-ı hüsrevâne ve menâsıb ve in`âmât ile kâmyâb oldılar. Ve ber-haseb-i müddeî matlûb ve ber-nehc-i uslûb-i merğûb tamâmî-i husûn ve kılâ` ve mu`azzamât-ı bukâ` Karahisâr ve Begşehri ve Seydişehri`ni ve külliyât-ı bilâd-ı Karaman ili ve Teke ili nüvvâb-ı sultânînin dest-i iktidârlarında karâr eyledi. Ve her birinin terfîh-i hâlleri içün birer kâdı-ı kâmil ve hâkim-i âdil ta`yîn buyruldı. Ve işâ`at-i ma`delet-i dâverî ve besâtat-i kavânîn-i Şeri`at-güsteri ve ra`iyyet-perveri ile sükkân-ı memleket âsûde-hâl ve müreffehü`l-bâl olub sayt-ı merhamet ve mülâtafet-i hüsrevâne âzân-ı mu`tekifân-ı zemîn ve âsumâne resîde oldı. Ve bu futûhâtın pertev-envâr-ı te`yîdât-ı adîdesi yedi yüz toksan beş (795/1393) senesinde ruhsâre-i devlet-i sultânîde cilve-ger oldı.

Beyt
Zulmet âbâd-ı cihân geşt çünân-ı nûrânî
Ki-âftâb-ı felekî hûd beşûd ez-yâd-ı heme
Ya`nî
Cihânın zulmet-âbâdı o denlu oldı nurânî
Ki hurşîd-i felek seyrin ferâmûş eyledi

Dâstân-ı Nuhum (Tokuzuncı Hikâyet)

Yıldırım Bâyezîd hazretlerinin bi-takdirihi Te`âlâ telezzüz-i nefsanî ve tezevvuk-i cismâniye çend rüz iştiğâl sebebiyle mülük ve leşker-i Fireng'in hurûc ve Rümelinin sevâhil-i bahrda vâki` vilâyet-i İslâmiyye'ye tasallut ve bi-hamdihi Te`âlâ yâri-i tevfîk-i Bârî ile müteyakkız ve mütenebbih ve ğaflet ve müsâhale-i cihân-bâniden rucû` ile müdâfa`a-i küffâra teveccüh ve tîğ-ı gîti-sitân ile Selânik ve Yenişehir'i eyâdi-i küffâr-ı murdârdan ahz ve feth eyledügün beyân eder.

Li-müellifihi
Şâhî ki be-mülk u dîn buved puşt u penâh
Mülkeş nebûd zi düşmen-i şer` tebâh
Ez düşmen eger be mülk-i û kesr resed
Zammî şeved ân kesr be-mülkeş nâ-gâh
Ya`nî
Mülk ve dîne bir şehinşeh kim ola pişt ve penâh
Düşmen-i şer`i kavîden mülketi olmaz harâb
Düşmen-i dînden ererse mülkete bir kesr eger
Âkıbet ol kesr ana bir zamm olur bî-irtiyâb

Hazret-i izzet-i azzet kelîmetehû ve illet-i hikmetihi her gâh ki makbûlânı der-gâh ve mahsûsân-ı himem-i ehlüllâhdan bir kimesneyi kerâmet-i te`yîd-i dînî ve dünyevî ile mümtâz ve tevâyif-i müteferrika-i ümem ve cemâhîr-i halk-i âlemden bir saâdet mendi tâc-ı serverî-i "innâ ce`alnâke fi`l-ardi halifeten"[69] mazmûn-ı kudret-

[69] Ey Davud ! Seni şüphesiz yeryüzünde hükümrân kıldık..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Sâd, 26.

meşhûnıyla ser-firâz eyleyib mesned-ârâ-yı mülk ve dîn eyleye. Ahyânen tevârûd-i ni`met ve kamrânî ve telâhuk-i mevhibet-i kişver-sitânîden nâşî cibilliyet-i neş`e-i insânî muktezâsınca "ve kalîlün min ibâdiye`ş-şekûr"[70] nass-ı kerîmi ile âmil olur. Ve eger edâ-yı şükr ve mün`im mutlakın hamd ve sipâsında sehiv ve nisyân sebebiyle tekâsül ider ise yine kemâl-i merhamet ve lütf-i Rabbi'l-erbâb ve şümûl-i inâyet-i müşfikâne-i "inne lehû indenâ lezülfâ ve hüsne meâb"[71] ile âlem-i gaybden enâmil-i mülâtafet-i tenbîhât-ı ma`nevî ile mürebbiyâne gûşmâl ve sûret-i acz-i beşeriyeti dîde-i i`tibâr ve istisârında bedîdâr ve dâr-ı dünyânın adem-i sebât-ı merğûbâtını halel-i bünyâd-ı lezzât ve müştehiyât-ı nefs ve hevâyı râh-ı nâ-murâdîden bî-ihtiyâr ve bî-murâdî-i tab`-ı da`vâdârını tarîk-i iztırârdan hâtır-ı rûşen-zamîrinde hüveydâ ve âşikâr eyler.

Beyt
Zamâna dâde-i hûd yek be-yek çû bistâned
Tu nîz dâde-i hud cehd kün ki bistânî
Ya`nî
Zamâna verdügün bir bir olur çûn âkıbet ey dil
Hemân sen dahi cehd et verdügün ahz ile dünyâdan

Her âyîne hulefâ ve cânşiyânı rütbet-i nubüvvet ve esâtîn-i erkân-ı mülk ve milletde dahi münâsebet-i sûrî ve ma`nevî ile ikâmet-i dîn ve câh-ı dünyevîde lâhık olan oldur ki şiddet ve rehâ ve haybet ve recâda mecârî-i ahvâlleri sünnetallâh vefkınca zâhir ola ve kazâyâ ve ef`âlleri ahvâl-i enbiyâ` ve evliyâ` tıbkınca müstemir ve müstakar ola. Nitekim ol sultân-ı mücâhidânın eyyâm-ı saltanat-ı cihân-dârîsinde bu ma'kûle te`âkub ve tetâbü` ve mülkî ve câhî ve mülûk-i küfr ve İslâm`a tefevvuk ve istîlâdan sonra te`yîdât-ı İlâhî zuhûriyle tevessu`-i ni`met-i gûnâgûn ve temettu`-i müsâ`adet-i baht-ı hümâyûna binâen tâli`-i saâdet-metâli'inde vucûhla metâlibe nâil ve takviyet-i cihân-efrûza vâsıl oldı. Ve ol çend vakitde iştiğâl-i masâlih-i mülk ve mâl ve istîfâ-yı huzûz-ı nefs-i meârib ve meâlden nâşî zabt-ı hudûd-ı memâlik-i küffâr ve techîz-i asâkir-i nusret-meâsirin hıfz-ı suğûr-ı aktârında müsâhelesi vâki` oldu.

Beyt
Be ârzû u heves ber neyâyed în matlûb
Be hûn-i dîde u sûz-ı ciger tevâned bûd
A`nî
Hevâ ve arzu ile olunmaz matlaba vâsıl
Hemân hûn-i cigerle sûz-ı sineyle olur hâsıl

El-Kıssa

Ol sultân-ı âlişânın hizmet ve himâyet-i din-i İslâm'dan ğafletine a'zam esbâb ol idi ki çünki vâlid-i sa`îd-i şehîdinin vâki` olan cihâd-ı a`zam ve gazâ-yı ekberinde cem`iyyet-i selâtin-i küffârı ta'ma-i şimşîr-i hûnhâr ve feth ve nusret ile

[70] Kullarımdan şükredenler pek azdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sebe` 13.
[71] Katımızda onun yakınlığı ve güzel bir geleceği vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sâd, 25.

nâil-i devlet-i bîdâr olub ol kâr-zâr-ı kıyâmet-âsârda cümle-i mülûk-ı kefereden âb-ı şimşîr-i mücâhidândan şerbet-i fenâ çeşîde ve silk-i mağlûlân-ı Selâsil ve iğlâl-ı cahîme keşîde olan pîşvâ-yı leşker-i müşrikân ve ser-hayl-i küffâr-ı dûzeh-mekân Las memleketi hâkimi idi ki mesfûrun helâkından sonra Las memleketi civârında vâki` memâlik-i İslâmiyye ümerâ ve hukkâmının her birerleri birer mahal feth ve teshîr eylediler. Nitekim mükaddemâ zikr olunduğı minvâl üzre Tîmûrtaş Beg ol semtin kesret-i me`âdin meşhûr bir mahalli kabza-i tasarrufuna dâhil eylemişdi. Ve mülûk-i küfriyyeden Vılkoğlı nâm bir melik-i âher gazâ-yı ekber muhârebesinden sonra bîm-i satvet-i Yıldırım Hânîden kabûl-i zimmet ile inkıyâda tâlib ve hemîşe takdîm-i hidemât-ı makbûle ile takarrub-i hümâyûna râğib ve zâhib idi. Ve cümle mükaddemâtdan biri ol idi ki bir hemşire-i dû şizesi var idi ki nihâyet-i hüsn ve cemâl ve gâyet kabûl-i ikbâl cihetiyle kâbil-i izdivâc-ı ehl-i haşmet ve iclâl idi. Miyân-ı perî-rûyânda bî-mesel ve hemtâ ve mecma`ı dil rubâyânde hilâl âsâ inguşt-ı nem-i mûy-i mişkîni dâm-ı dil-i remîde-bûy-ı zülf-i anberini rûh efzâ-yı cihân-armîde idi.

Beyt
Heme lutf u heme cân u heme dil
Ne guftî kes kî hest an sûret ez gil
Muğân hurşîd râ kerdend secde
Ki ez mâh-ruheş kerdend ğafîl
Ya`nî
Bütün lutf ve bütün cân ve bütün dil
Demezdi kimse ana sûret-i gülî
Ederdi kâfirân hurşîde secde
Mehi rûyınden olmuşlardı ğâfil

Mesfûr ol dil rubâ-yı puthâne-i çîn ve ol nüzhet-fezâ-yı nihân-hâne-i hûru`l-îni namzed-i harem-sarây-ı sultânî edüb bir müddet zîr-i nikâb-i ismet ve perde-i hicâb-ı iffetde bu dâiye ile perverde-i nâz ve na`îm eyler idi. Vaktâ ki ol sultân-ı cevân-baht ve âli-cenâb istiklâl-i hilâfet-i taht-ı saltanat ile kâmyâb oldılar. Mesfûr Vılkoğlı tebrîk-i cülûs-ı hümâyûn içün hedâyâ-yı tuhaf-i makbûle-i mülûkâne irsâline şitâb ve cümle-i hedâyâ-yı mütenevvi`adan dil-fîrîb olmak üzre hemşîre-i mezkûresini zîb ve zîver ile ârâste ve hâtır-ı sultâna takarrub içün "tehâddû ittihâbbû"[72] mazmûnunı icrâ ve emvâl ve esbâb-ı bî-pâyân ile revâne eyledi. Ve mezbûreye hîn-i vedâda sipâriş eyledi ki harem-sarây-ı sultânîde hizmet-i makbûleye muvaffak evzâ` ve etvârın pesendîde-i tab`ı hümâyûn olub ba`zı mültemisân ki mülâyemet ve mülâtafet üzre ruhsat-dâde olduklarında hâk-i pâylarına arz eyleyesin ki bir adem kulları pâdişâhım hazretlerinin cân ve baş ile bende-i fermân-berdâr-ı abd-i memlûki makâmındadır. Eger hakkında ummân-ı merhametleri temevvüc edüb mürüvveten Las memleketi muzâfâtından Semendire ve Gügercinlik vilâyetlerinin hükûmetini inâyet ve ihsân buyurur ise ubûdiyet ve cân-sipârîde sâir kullarına ğâlib olması emr-i mukarrerdir deyu niyâz-mend ola.

[72] Hediyeleşin ki aranızdaki sevgi artsın.

Beyt
Û ğulâm-ı halk-ı cân efzâ-yı tust
Çâker u muhlisterin lâlâ-i tust

Çünki ol hediyye-i behiştî-ünvân ve ol ğonca-i nev-şükûfte-i gülistân-âsânın müşâhede-i hüsn vânından ol sultân-ı cevân ve husrev-i kâmrânın ta`alluk-ı tab`-ı hümâyûn-ı muhabbet-âyîni dem be-dem efzûn ve dil-i hodgâmında meyl-i aşk ve muhabbet sâ`at-be-sâ`at efzûn olub ol reşk-i nigâr-hâne-i mânî ve ol sermâye-i hüsn ve işret ve şâdumânî hâtır-ı sultân-ı cihân-şîve-i matbû`-ı dil-rubâyı ve cilve-i hûbî hûd-nümâyî ile lahza lahza giriftâr-ı kemend-i zülf-i mişkîn ve tarra-i anberînine meftûn eyledi. "Eş-şebâbü şu`betün mine`l-cünûn"[73] mazmûnı üzre ol nerre-şîr-i pîşe salâbet-i şîve-i çeşm-i âhû-şikârı ile dâm-ı ma`âsî ve evzâra giriftâr eyledi.

Beyt
Û çu düşmen hemî nümûd sitem
Şeh beşâdî ki dûstî darem
Ya`nî
O düşmen gibi eyler idi cefâ
Şeh eylerdi ızhâr-ı mihr-i vefâ

Netîce: Ol husrev-i kayserî-necâd gitdikce ol leb-i mîkûnun kelimât-ı şirin-beyân ve efsûn-ı çeşm-i câduvâsına firifte ve medhûş ve mülâhaza-i salâh ve takvâyı ferâmûş eyledi. Ehl-i dile ma`lûmdur ki; cümle-i hûbân-ı dil-cû ve zümre-i dilberân-ı mâhir ve hemîşe ğâretger-i bidâ`at-i takvâ ve bâis-i ittibâ`-ı hevâdırlar.

Beyt
İsmet ez kâr-ı âşikân metaleb
Işk u ismet muhâl mî girevend
Ya`nî
Lağvdir uşşâkdan âdâb ve ismet istemek
İsmet ile aşkı güçtür bir yere cem` eylemek

Husûsan ki ma'şûka dilber-i kâfir kiş ve âşık-ı mâyil-i mahbûbe-i sitem endiş ola. VElhâsıl;ol tersâ-beçe-i dil-firîb halvet-hâne-i üns ve tenhâyide hezârân şîve-i merğûbane ile sultân-ı Müslümân-necâdı tecerrü`-i câm-ı müdâm ve merğûbât-ı harâma terğîb eyledi.

Beyt
Tevbe-i meyde sebat-ı kademden sorma
Urasın sâki gül-çehrenin ibrâmı bilür
Diger Beyt
Ey dil be-yâ be-kûçe-i rindân karâr gir
Der kûy-i âşıkî netevân nik-nâm bûd

[73] Gençlik delilikten bir şubedir.

Ya`nî
Gel ey dil kûçe-i rindânda ârâm ve karâr eyle
Ki kûy-i âşıkânda nik-nâmî gayr-i mümkündür

Hâsılı ol reşk-i gazâl dürlü dürlü şîve-i ğanc ve delâl ile ol sultân-ı pâkîze-fıtratı alâyiş-i mey-peresti ve kendü ile hem-kâse ki ve mestiye temâyül etdirdi.

Beyt
Çünân be-zed reh-i nâmûs gamze-i sâkî
Ki ictinâb zi sahbâ meger sahîb kuned
Ya`nî
Çeşm-i sâkî bir uruş urdı reh-i nâmûsı
Kim nûş-i sahbâdan sahîb ede meger kîm ictinâb

Lâkin ol şehen-şâh-ı İslâm-penâh dâimâ kendü kendüye fikr ve teemmül eder idi ki bidâyet-i futûh-ı Devlet-i Osmânî'den beri memâlik-i Rûm'da bu hânedân-ı kaviyyü'l-bünyân ve Şeri'at-ünvânın selâtîn-i sâbıkı zuhûrundan bu ana gelince ecdâd-ı izâm-ı sâf-i'tikâdımızdan bir pâdişâh irtikâb-ı kebâir ve menâhi etmeyüb tamâmî-i evkâtlarını ancak sarf-ı masâlih-i İslâm ve techîz-i asâkir-i cihâd-ı ale'd-devâma sarf eylemişlerdir.

Beyt
Şehânî be-perhîz-i dîn bûde end
Be-mey dâmen-i leb neyâlûde end

Ammâ ol mahbûbe-i dil-firîb teemmül-i sultâna vâkıf oldukdan sonra şîve-i merğûbâneye âğâz ile ba'zı me'âsî ve husûsan nûş-i câma rağbet ile irâde-i kelâm eyleyib ol sultân-ı cevân dahi hâtır-ı ma'şûkaya ikrâmen meyl-i harâm eyledi.

Beyt
Sermâye-i akl u hıred ez-ğâret-i hûbân
Her bâr nigeh dâştem in bâr nedânem
Ya`nî
Gâret-i hûbândan akl ve hıred sermâyesin
Her zamân hıfz eyler idim şimdi bu kadar kudretim
Beyt
Üftâd be-ân gamze-i kıtâl ser u kâr
Tâ bâz kücâ mî keşed în kâr nedânem
Ya`nî
Şimdilik bazar düşdi gamze-i kıtâl ile
Bilmezem âyâ niye müntec olur keyfiyetim

Ve kâr-ı dîn ve devlet ve mecâmi'-i nüzhet ve işretde Hayreddin Paşa-zâde Vezîr Ali Paşa ki i'tikâd-ı sultânîde her vecihle fâdil ve kâmil ve umûr-dîde âkıl idi. Ve dâimâ temşiyet-i umûr-ı dîn ve devletde mu'temedün-aleyh idi. Ol ma'şûka-i dil-firîbin teklîf-i mâlâ-yutâkını vezîr-i müşârün-ileyh-i sâhib-i tedbîr ile müşâvere

eyleyib buyurdılar ki ol mahbûbe-i merğûbenin dildârı ve kâm-bahşligine ta'alluk-i hâtırım hadden efzûn ve muktezâ-yı hevâ-yı nefs ile ol dilber-i dil-cûya meyl-i tabî'at-i mütâba'at-i "inne'n-nefse le-emmâretün bi's-sûi"[74] meslekine füzûndur.

Şi'ir
Ve şemse-i kermin burcihâ ka'r-i denhâ
Ve maşrikahâ's-sâkî ve mağribehâ fem
Felev hurrimet yevmen alâ dîn-i Ahmedin
Fe huzhâ alâ dîni'l-Mesîhi İbni Meryeme

Ve vezîr-i mezkûr cevâb-ı bâ-savâb verüb dedi ki pâdişâhân-ı cihâna ancak mürâ'at-ı adl ve dâd ve sadâkat-i dil ve safvet-i i'tikâd lâzım ve selâtîn-i âdil âyîne irtikâb-ı menâhîde afv ve ma'delet-i İlâhî "innallâhe yağfirü'z-zunûbe cemî'an"[75] muktezâsını câzimdir. hâliyâ eyyâm-ı kâmrânî şebâb-ı kâm-kârîde zevk ve ışret-i lâzime-i erbâb-ı haşmetdir.

Beyt
Zi-dünyâ hîç dânî çîst cânâ hâsıl-ı yârân
Nişesten yek nefes bâ-hem ber-âverden demî bî ğam
Ya'nî
Nedir câna cihândan hâsıl yâran bildigimi
İki hem-dem gelüb bir yere bir dem def'-i gam etmek

Çünki sultân-ı sâfî-derûnun vezîr-i müşârün-ileyh hakkında i'timâd-ı küllîsi var idi. Zîrâ umûr-ı mülk ve dîn ve menzile-i fetvâ-yı müctehidînde ulemâ-yı zamâneden ma'dûd idi. Âkıbet-i tesvîlât-ı tabî'at-ı nefsânî ve vesâvis-i şeytânî ve cismânî ile iğfâl-ı sultânî ve ol hânedânda perde-i takvâ ve tahâret-i cilvegiri-i Züleyha-yı heves ile misâl-i pîrâhen-i Yûsuf çâk ve meyl-i şehvanî ile dâmen-i akl ve idrâki alûde-i sâğer-i bihûşî-i dil-i heves-nâk eyledi.

Beyt
Akleş ki zîr ber ablek-i eyyâm mî nihâd
Âhir be-tâziyâne-i ışk-i tu râm şûd
Ya'nî
Aklı ururdı ablek-i eyyâma kâm
Gittikçe taziyâne-i aşkınla oldı râm

Âkıbet: Ol sultân-ı âlî-makâm harem-sarây-ı işretde tabî'at-ı hodgâm ve ma'şûka-i dil-âram ile subh ve şâm evkât-güzâr-ı safâ-yı câm oldı. "En-nâsu alâ dini mülûkihim"[76] muktezâsınca cümle-i nüfûs ve mahkûmân ve belki tamâmî-i havâs ve avâm meyl-i tabî'î icrâsıyla mâyil-i şürb-i müdâm ve cümle-i sipâh ve re'âyâ teb'iyyet-i nefs-i pür-hiylet ile ayş-i işrete meşğûl ve bed-nâm oldılar.

Beyt
Der devr-i pâdişâh-ı hatâ bahş u cürm pûş
Müftî karâbe keş şûd u kâzi piyâle nûş

[74] ... Nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça kötülüğü emreder. **Kur'ân-ı Kerîm,** Yusuf, 53.
[75] ... Doğrusu Allâh günâhların hepsini bağışlar ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Zümer, 53.
[76] İnsanlar meliklerinin dini üzeredir.

Bu şîve-i fısk ve fucûr ve bu şîme-i işret ve gurûrun menşe-i intişârı "ve men yudlilillâhi [femâ lehu] min hadin"[77] muktezâsınca vezîr-i sâhib-i tezvîr idi ki ıyâzen billâh bidâ'at-i diniyeyi metâ'-ı pây-dâr-ı dünyâya mübeddel ve sermâye-i metâ'-ı bâkiyi çend rûz îş-i fânîye bedel eyledi. Ve hem-râhî-i kârvân-ı pür-hüsrân fecere-i fâcire-i "ulâikellezîne'ş-teravü'l-hayâte'd-dünyâ bi'l-âhireti"[78] mazmûn-ı ibret-numûnı üzre savb-i nişîmen-i dalâle ve idlâle rû-nihâde ve hânedân-ı ilm ve takvâya müntesib iken "ellezîne übsilû bimâ kesebû lehum şarâbun min hamîm"[79] ıbkınca îş-i zemîm-i mu'â'şirleri adâdına duhûl ile suht-i kibriyâya rızâ-dâde oldı. Ve nigârında ser-nûşt-i ezelî-i sahîfe-i ilm ve ameline rukûm-ı müşevveş "ve edallallâhu alâ ilmin"[80] mazmûn-ı hakîkat-meşhûnı üzre nâm-ı dânişverânesi ser-varak-ı tîre-dılân-ı fessâk belki defter-i ehl-i nikâma mersûm oldı.

Beyt
Çûn hüsn-i âkıbet ne be rindî u zâhidîst
Ân bih ki kâr-ı hud be-gâyet rehâ kunîm
Ya'nî
Çünki hüsn-i âkıbet-i fısk ile zühd ile degil
Cümleden iyidir umûrı hakka tefvîz eylemek

Ve ol vezîr-i dâl ve mudill-i tervîc-i âyîn-i fısk ve fucûr ve tefrîh-i havâtır-ı ehl-i gaflet ve gurûrda "zâdetü'n-nağameti fi't-tanbûr[81] perdelerinde kendü hevâ-yı nefsini icrâ içün meclis-i mu'âşeret-i pâdişâhîde sâbıkan gül-çehre ve mâh-ruhsâr ve ğulemân-ı sâde-rûy ve sîmîn-sâk ve gül-izâr-ı sezâvâr ve mahfel-i mülûk ve hukkâmda huddâm-ı sâhib-i cemâl istihdâmı mülâyim-tab' pür-neşât ve mezîd-inbisât-ı esbâb mesârrdır deyu ol sultân-ı pâk-dâmânı teşvîk ve kendü meclisini dahi bu uslûba tatbîk eyledi. Ve nakl olunur ki memâlik-i Rûm'un hamâmlarında dellâklık içün ğulâman-ı sâde-ruhsâr istihdâmı mezkûrun bakiyye-i kavânîn ve rusûm-ı şûmundandır.

Netîce: Sultân ve vezîrin dil-fîrîb ayş-i kâmrânîsin görüb zarûri erbâb-ı hevâ ve hevesden olanlar meyelân-ı tabî'i icrâsıyla mukayyed oldılar. Ve vezîr-i mezkûrun bu kelimât ve hitâbı ve hikâyet-i kâmyâbisine vâkıf olan sağîr ve kebîr ve tamâmî-i nüfûs-ı memleket-i Rûm ki ma'den-i hüsn ve nezâfet ve mahbûbı husûsan tersâ-beçegân ki mevtın-ı min cevârihi ki ve letâfet ve hûbidir. Meyl-i şehvâni-i tabâyi'a gâlib ve şâyi' ve bu şîve-i müstemir ve menşe-i envâ'-ı şenâyi' oldı. Ve kesret-i fısk ve fucûr ve vehâmet-i nefs-i pür-gurûr sebebiyle umûr-ı mülk ve dinde envâ'-ı rahne ve halel sûret-nümâ-yı zuhûr oldı. Ve erkân-ı devlet ve sipâh ve

[77] ... Allâh'ın saptırdığını doğru yola getirecek yoktur. **Kur'ân-ı Kerîm,** Mü'min, 33.
[78] Onlar ahiret karşılığında dünyâ hayâtını satın alan kimselerdir.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 86.
[79] ...Kazandıklarından ötürü yok olanlar işte bunlardır. İnkâr etmelerinden dolayı kızgın içecek onlaradır..., **Kur'ân-ı Kerîm,** En'am, 70.
[80] Allâh ilimlerinden dolayı onları dalalete sürükledi.
[81] Tanburda nağmelerin artışı.

ra'iyyetinin ten perveri ve işret-güsterligi hasebiyle kâr-ı mülk ve mâl ve erbâb-ı câh ve celâlin me`âl-i hâlî mazhar-ı ihtilâl oldı. Ve ol esnâda iki sûret-i hâdise ki eşna`-ı mefâsid-i dînî ve dünyevîdir. Gaflet-i sultânî ve isyân-ı vezîrden nâşî ehl-i basîrete sûret-nümâ ve âkıbetü`l-emr-i kabâyih-i mezkûre-i mezmûmenin şe'âmet ve nikbeti âşikâr ve hüveydâ oldı.

Hâdise-i evvel oldur ki; ehl-i ilm ve fetvâ ve mâlikân-ı mâkâlid-i ahkâm-ı Şerî`at vaktâ ki vezîr-i mezbûre tâbi' idiler. "Hükmü`l-asl yüsrâ fi`l-fer`i"[82] hükmünce mesned-i âlî kazâ ve tedrîsde şuyû`-i şîve-i nâ-metbû`lerıyla kârhâne-i dîn ve diyânetde icrâ-yı seyyie ve habâset ve cümlesi merkûma itbâ' ile ahz-i rüşvet ve tervîc-i ekâzib ve ebâtılaya ruhsat vermeleriyle mecâlis-i fısk ve fucûr ve şürb-i müdâm ve mürtekib-i a`mâl-i zenâdika ve mübâhiyân-ı helâl ve haram mürevvic ve ma`hûd ve mesned-i Şer'iyyede temekkün ve menâsıb-ı diniyyede ta'ayyün üzreler iken kebâyir ve menâhiye müdâvemet ve fusûk ve melâhiye mülâzemet ile cümle-i ashâb-ı ahkâm-ı Şerâyi' ki anlardan emr-i tâ'ât ve nehy-i şenâyi' mütevakkı' ve mersûd idi. Zümre-i âdiyân-ı "ye'murûne bi'l-münkeri ve yenhevne ani'l-ma'rûfi"[83] ile ma`hûd ve revîş-i ten-perestîde behâyim ve sebâyi'-âsâ denâet-i himmet ve mertebe-i pestîde şeytân-ı merdûdun amele-i eşbâ`ından ma'dûd oldılar.

Beyt
Şikem çû câm u sürâhi müdâm pür zi harâm
Sücûd mi kunî vezân sücûd bîzârî
Be-ten karîn-i mukîmân-ı kunc-i mihrabî
Be dil nedîm-i hârifân-ı kûy-i hummârî
Ma`nâ
Surâhîveş harâmıyla derûnun dâimâ memlu
Sücûd eylersin ammâ secdeden bîzârsın gâfil
Mukîm-i kunc-i mihrâba karîn oldun vucûdunla
Derûnî hem-nişîn hâne-i hummârsın gâfil

Ve mütezallimân ve sitem-dîdegân-ı kudât ve hukkâmın şenâyi'-i fısk ve hîlet ve tezbîrlerini her çend vezîre arz eylediler. Kat'a işğa eylemeyüb ta'assublarına haml ile zecr ve men' ve ihânet eyledi.

Beyt
Çıra ki tâ leb-i ma'şûk ve câm-ı meyhâhi
Tama' medâr ki kâr-ı diger tevâni kerd
Ya`nî
Tâ kim leb-i ma'şûk ile câm-ı meye düşdük
Bir gayri işe etme tama' ey dil-i şeydâ

Vaktâ ki zemîn ve zamandan şikâyet ve efgân-ı mazlûmân kubbe-i âsumâna keşîde ve nale-i dâd-hâhan sem`-i hümâyûn-ı adâlet-meşhûna resîde oldı.

[82] Aslın hükmü fer'de de geçerlidir.
[83] Kötülüğü emreder, iyiliğe engel olurlar..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 67)

Beyt
Sedâ-yı sâz u nevâ-yı muğanniyân be-güzeşt
Ki nâlehâ yı dil ân mest-i ser-girân be şenîd
Ya`nî
Gûş eyleyecek nale-i mazlûmânı
Terk etdi semâ`-ı sâzı ol mest-i girân hemân

Ol sultân-ı adâlet-nihâda serzeniş-i sitem-dîdegân-ı bilâd ve dest-i dırazî-i ehl-i zulm ve bidâd gâyet ile te`sîr ve ma'delet-i fıtrî ve hakkâniyet-i cibillisi miyân-ı zulmet-i hodgâmî ve fucûrdan âher şeb-i dî-cevrde cürm-i hurşîd-i lâmi'ü'n-nûr gibi sûret-nümâ-yı zuhûr olub bilâ-tevakkuf ve te'hîr ulemâ ve sikâtdan hukkâm ve mahkûmân-ı mezkûrenin ahvâllerini teftîş ve tahkîk ve zâlimân ve mazlûmânın a'mâl ve ef`âllerini tenkîh ve tefrîk içün etrâf-ı memâlike mu'temedün-aleyh ümenâ ta`yîn buyurdı. Ve müddet-i kalîlde Vilâyât-i Rûmeli ve Anadolu taraflarından kuzât ve hükkâm-ı Şerâyi'den bir ferd-i "kâdün fi'l-cenneti" kabîlinden ma'dûd bulunmayub ammâ zümre-i bt-dînân ve sitemkâr ve fessâk ve füccârdan ve kâdiyanün fi'n-nâr adâdında meşhûr oldılar.

Beyt
Zi imtihân şermende halkî bî şümâr
İmtihan hem geşte zi işân şermsâr
Ya`nî
İmtihândan halk ekser münfa`il
İmtihân da oldı anlardan hacil

Çünki zümre-i mazlûmânın dâd ve feryâdı mukarrer ve musaddak ve mezbûranın irtikâb-ı fusûk ve müdâvemet-i fucûrları sebebiyle temşiyet-i umûr-ı diniyyeden gaflet muhakkak oldı. Ol pâdişâh-ı adâlet-penâhdan evvelâ ihkâk-ı hakk-ı mazlûmân ve dâd-hahî-i sitem-dîdegân içün fermân-ı kazâ cereyân-ı sâdır oldı ki istirdâd-ı hukûk-ı ibâddan sonra seksan kadar kâdı-ı bî-dâd-nihâdı ber-hâne-i çûpinde mahbûs ve ihrâk ve "kâdiyân-ı fi'n-nâr"[84] mazmûnunı icrâ ile ibret-i zâlimân-ı emsâr ve sitemkârân-ı âfâk eyleyeler.

Beyt
İlm u fazl u mansıb u câh u tevân
Fitne amed der kef-i bed-güherân
Tîğ dâden ber-kef-i zengî-i mest-
Bih ki bâşed hükm-i nâ-kes râ be-dest
Ya`nî
Mansıb ve fazl ve ilm ve câh tevân
Fitnedir bed asl elinde hemân
Hüküm zâlimde olmadan yegdir
Zengi-i mest elinde tîğ u sitân

[84] Ateşteki kadılar.

Ammâ ol cümle-i mezâhir-i fesâd ve ol zaleme-i fâsık-ı nihâd. Ol bed-tedbîr[ler]in terbiyet-gerdeleri olub himâyetinde olmağla o gûne habâsete cesâret eylemişler idi. Ol ecilden ol tâife-i fessâkın haklarında sudûr eden hükm-i siyâset tabî`atına şâk göründı. Lâkin gâyet hicâbından huzûr-ı sultânîde mezbûrlerin ıtlâkına leb-cenbân-ı cesâret olamayub âher hîleye sülûk ve meclis-i hümâyûn-ı sultânîde Habeş nâm bir nedîm-i sâhib-i kelâm var idi ki zamân-ı hiddet ve hiddetde dahi şîrînî-i güftâr-ı hakîmâne ve reftâr-ı nedîmâne ile makbûl-i mizâc-ı sultân-ı İslâm idi. Vezîr-i müşârün-ileyh nedîm-i mezbûri yirmi bin dirhem nakre-i meskûk ile itmâ` ve ol siyâseti mudâfa`a içün va`ad eyledi. Mezbûr dahi sîm ve zere tama` ile derhâl sohbet-i halvet-i sultânîye şitâb ve mizâc-ı hümâyûnı münbasit bulub bî-takdîm-i kelâm bedâheten merâsim-i bûsi takdîmiyle ayağ üzre kalkub iltimâs-ı mütezarrı`âne ile İstanbul Tekvûri ki ol vakitde henüz kâfir idi. Birkaç gün varub hem-sohbet olmağı ricâ eyledi. Ol sultân-ı kerîmü`ş-şân dahi İstanbul`da işin nedir ve hîn-i avdetde bize hediyye getürürsün deyu fermân eyledikde mezbûr dahi cevâbında İstanbul hâkiminden yüz nefer ruhbân-ı sâhib-i şeytânet-ünvân ricâ ve cümlesini masâlih-i dünyâ ve dîn içün ma`an getürürüm. Zîrâ şevketlu pâdişâh-ı dîn-penâh mücerred bir söz ile tamâmî-i ulemâ ve kuzâta katl-i âm buyurdılar. Ve memâlik-i İslâmiyye ahkâm-ı Şer`îden hâlî kaldı. İttifâken Habeş`in bu gûne kelimâtı eğerçi sûret-i hezl ve istihzâda göründı. Ammâ mizâc-ı hümâyûna ziyâde te`sîr eyledi. Bu latîfe-i hafîfe ile ol zümrenin hun ve ırzlarını siyânet ve himmet-i müciddâne-i kerimânesin islâha sarf eyledi.

Beyt
Şâh râ âverd ber râh-ı salâh
Kez kef-i kahreş biyendâzed silâh
Ya`nî
Ol nedîm oldı delîl-i râh-ı takvâ ve salâh
Dest-i kahr-ı pâdişâhîden bırakdırdı silâh

Ve ol şehriyâr-ı gayret-şi`âr teemmül-i Nazm-ı masâlih-i dîn ve tahammül-i kazm-hâlet-i kahr ve kînde vezîr-i mezbûri huzûra da'vet ve ol cemâ`at husûsunda anınla müşâveret ve vezîr dahi böyle arz eyledi ki bu gürûhun ahz-i rüşvete cesâretleri ve ve nefs-i ırzların böyle kabza-i hâtırnâk ile ma`raz-ı helâke mazhar olduklarında bâ`is ve bâdi ol idi ki kendülere beytü`l-mâl-ı müslimîn ve hisse-i emvâl-ı masâlih-i dinden vech-i ma`âşları içün kat`a bir hisse ve nasîb ta`yîn olunmayub ve kazâyâ-yı ahkâm-ı mütehâkimânda elbette bir resm-i sicile tama` ile bu vâsıtayla ba`zı akvâl-ı da`îfe ile âmil ve sûret-i ma`âş ve fitne-i tama` sebebiyle bu belâ-yı mübremi üzerlerine hâmil olmuşlar idi. Amma eger tâ`ife-i mezbûraya ta`ayyüş içün birer vech-i mu`ayyene ta`yîn buyurulur ise ba`dehu hilâf-ı Şer`-i kânûn bir ferdin harekete cesâreti olmayub âyîn-i resm-i dîn ve şart-ı kavânîni mer`î tutub ahâli-i memleket râhat olurlar deyu irâde-i kelâm ve müşâvere-i tamâmdan sonra mahkemelerde ketb olub kuzât hattıyla müseccel ve mersûm olacak kazâyâ ve sukûkun her bir vesîkaya yirmi beş akçe ki altı dirhem-i madrûb kâdıya ve akd-i

nikâhdan üç dirhem-i nakre ve kısmet-i terekeden her bir dirhem-i nakreden yirmi dirhem resm-i kısmet alalar ki eimme-i eslâfdan ba`zısı kâdı ve hâkime vech-i ma`âş içün bu kadar tecvîz eylemişlerdi.

Beyt
Tâ eger sad bar âyed der amel
Der-kef-i û kes negired yek değel
Ez kanâ`at hîç kes bî-cân neşüd
Vez harîsî hiç dil şâdân neşüd

Bu tertîb üzre vaz`-ı kânûndan sonra kuzât ve hukkâm-ı sitem-kârın her birine cürmlerine göre ta`zîr-i beliğ ve katl ve ihrâkdan afv ve azâd ve ba`zını kat`-ı mehâsin ve ba`zını darb-ı şedîd ve temhîd ile kayd ve bendlerini güşâd eylediler.

Beyt
Halkî u müfsidân be-salâh âmedend lik
Şermende ân ki geşt fesâdeş me`âl-i hâl

Hâdise-i Sâniye: İkinci hâdise oldur ki çünki ol sultân-ı cevân-baht İslâm iğvâyı reh-zenân-ı tîh-i dalâlet ve asâm ile şîve-i kâmrânîde mütevağğıl ve tedbîrât-ı mülkî ve sultânîde ekser evkât zâhil olmuşdı.

Felâ cerem, eltâf-ı hafîyye-i Rabbânî ve inâyet-i vefîyye-i Samedânî ıslâh-ı hâl-ı sultânî içün âlem-i gaybiden ba`zı mütenebbihât ve muvaffazât ile dil-i bî-ğam âsûde ve dîde-i hâb-alûdesini âgâh ve bîdâr ve sûret-i acz-i beşeriyyetini çeşm-i basîret ve nazar-ı ibretinde cilve-ger ve bedîdâr ve bî-i`tibârî-i merğûbât-ı dünyâ ve bî-sebâti şehevât-ı nefs ve hevâ-yı mir`ât-ı hâtır-ı hidâyet-pezirinde i`lâm-ı peyğam-ı beşîr ve ilhâm-ı pür-tahzîr-i nezîr ile hüveydâ ve âşikâr eyledi.

Beyt
Halk râ bedhû çûnîn bed-hû küned
Tâ tü râ yekbâre revân-ı sû küned

Netîce: Vaktâ ki ol şehriyâr-ı sâhib-i iktidâr dârü`l-mülk-i Bursa-yı cennet-âsâda ferâğ-ı bâl ve refâh-ı hâl ile ayş ve tarb-ı kâmrâniyle evkât-güzâr ve cümle-i havâşi-i bâr-gâh-ı haşmet-i bezm-i işret ve safâda aheng-i surûd ile şâdgâm ve müdâvemet-i şürb-i müdâm nakl-i meclis-i havâss ve avâm ve bast-ı melâm-ı neşr-i mezâm ile kıyâm eyledi. Ekser mülûk ve selâtîn-i küfür ve İslâm makâm-ı muhâsametde kıyâm ve müdâm-ı müterassıd-ı rahne-gîri-i saltanat-ı ferhünde-encâm ve gaflet ve bî-pervâyi-i pâdişâh ve bî-hebâyi-i nüvvâb ve sipâha i`timâden ol hânedân-ı kavî-bünyânın mülk ve câhına tama`-ı küllîleri hasebiyle memâlik-i firengin küffâr-ı bî-ferhengi ibtÂl-i âyîn-i din-i hakda dâ`iye-i bâtıl ile Venedik ve Efrenc ve Ceneviz ve Pulya ve Asfâna krâlları ittifâk ve Rûmeli memleketinde ba`zı kılâ` ve bıka` arzusuyla tehiyye-i esbâb ve leşker-i bî-hisâb tedârük ve küştiler amâde ve deryâ yolundan Rûmeli`ne müteveccih ve Selânik sâhiline lenger-endâz olub bî-sebk neşr-i ahbâr ve bî-ızhâr-ı âsâr-ı nehzat esfâr-ı sevâhil-i Rûmeli

vilâyetlerin ale'l-gafle nehb u gâret ve katl ve üsarâyla ma'raz-ı hasâret eylediler. Ve gün be-gün Selanik'e karîb hudûd-ı aktâr ve emsâr ahâlisini perîşân ve memâlik-i Rûmeli'nin ekser halkı celâ-yı evtân ve zuhûr-ı def'i-i küffârdan arâm-ı hâtır ile râhat ve bir gece hâb-ı istirâhat görmediler. Ve bu ahvâli bâr-gâh-ı âlem-penâh-ı sultânîye böyle arz eylediler ki

Beyt
Eger tu sâye berîn hâk-i tuden endâzî
Ğubâr-ı fitne şeved mülk-i dehr râ şâmil
Ya'nî
Eger sen sâye-endâz olmasan bu tûde-i hâke
Gubar-ı fitne mülk-i dehre olur serteser şâmil

Çünki ol fitne ve fesâdın tafsîli şâyi' ve ol sipâh-ı mütetâbi'in vurûdunı ol şehriyâr-ı gayret-disâr sâmi' oldı. Bir uğurdan hâb-ı mestî ve gafletden tenbîhât-ı İlâhiye ile müteyakkız ve ol fitne ve aşûbda "ve lenebluvennekum bi-şeyin mine'l-havfi"[85] sadâ-yı nasîhat-müeddâsından recfe-i havf ile derûnî mütenebbih ve mut'iz ? oldı. Amma bu vâkı'a-i def'iyye ve bu ahbâr-ı sem'iyyenin hudûs ve sırlı fasl-ı şitâda vâki' olmağla cünûd ve guzâtdan herkes birer vilâyet müştâsında püster-i râhatda ğunûde ve rukûd nebâtât-ı eşcâr-ı kenc inzivâda âsûde idiler. Ve galebe-i leşker-i nevâzil-i âsumânî ve hucûm-i nâzile-i berf ve sermâ-yı zemistânîde şâh ve gedâya mesken-i ma'hûdundan hurûca kudret ve intikâle istitâ'at ve bir vecihle mümkün olmayub şiddet-i şitâ ve hiddet-i berf ve sermâ bir rütbede idi ki sipehsalârân-ı leşker-i kişver-i gülistân bîm-i gâret-gerân hevâ-yı zemistândan derûn-i hisâr-ı bülend-i şâhsârdan fırârı karâra tebdîl etmişler idi. Ve ashâb-ı seyf-i sârim-i cûy-bâr gâyet izdırârdan husûn-i ahenîn-i celîdde mürte'iş ve lerzân olarak mütehassin idiler. Ve sukkân-ı diyâr-ı gül-zâr riyâh-ı şitevînin gâreti havfından mağarât-ı kûhistân ve makâmat-ı nihân-hâne-i zîr-i zemînde pinhân idiler. Ve nev-cevânân-ı kişver-i merğ-i zâr ki cilve-gâh-ı işrethâne-i bahârdır. Ruya-yı hamûlde gâyet mezellet-i hâk-sârîde mescûn-i sicn-i havârî ve zârî idiler.

Beyt
Billâh ki çünîn şâhî çûn ruh be bîsât ared
Ez-heybet-i û hergiz bâ kunc nehend ferzîn
Ya'nî
Gösterirse ruh bisâta böyle bir şâh-ı ğayyûr
Heybetinden olamaz ferzîn geçer ve mât olur

Çünki ol sultân-ı gâzî-i tarîk-i ümmid-vârî ve ser-efrâzi ile dârü'l-mülk Bursa'dan debdebe-i şevket ile hareket ve Gelibolı ma'berinden ubûr ve Rûmeli sevâhiline nehzat evvel-emirde Selanig'e azîmet buyurdılar ki sipâh fırengin memer ve ma'beri ol tâife-i bî-dîn ve ferhengin mu'temed-i makarr ve cây-i makarrı idi. Ve sür'at-i tamâm ile ol şehir ve hisâra bast-ı livâ-yı intikâm ve ol hısn-ı hasînin şehir

[85] Muhakkak sizi Biz biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan , ürünlerden biraz eksiltmekle deneriz..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 155.

bendinin cânib-i berrisinden leşker-i muzaffer ile mahsûr-ı hisâr-ı hadîd samsâm buyurdılar. Ve himmet-i bülend-i hüsrevâne ve hezîmet-i ercümend-i pâdişâhâneyi ol hisâr-ı üstüvârın feth ve teshîrine muhkem ve esbâb-ı kal'a-güşâyı ve âlât-ı ceng-azmâyi ol şehrin teshîrine müstahkem eyledi.

Şi'ir
E'snâfun ile't-tedbîr fazlün şeca'atün
Ve lâ fethun illâ li'ş-şücca'i'l-müdebbiri

Her çend cânib-i deryâdan sefâyin-i kûh mikdâr ve merâkib-i aber-reftâr meded-i küffâr ve ehl-i hisâra resîde oldılar. Amma mübeşşirân-ı âlem-i gayb nüvîd-i feth ve zaferidir. Ve divar-ı hisârdan mü'minân ve mücâhidânın küngüre-i mesâmi'-i âsumân-kerdarînin burûcuna resânîde eylediler. Ve ol cünûd-ı mes'ûd ümmîd-i nasr-i mev'ûd ve fâtiha-i kerre-güşâyi-i ukûd-i futûh-i hısn-ı mesdûdı miftâh-ı du'â-yı seherî ile mekşûf gördiler. Ve tîğ-ı cihân-gîr-i âftâb-ı lâmi' ve şevârık-i nusret-i burûc-i sipihr-i âli-kubâba sâtı' olduğı hengâmda guzât-ı zafer-şi'ârın dest-i iktidârları dâmân-ı hisâr-gerdûn medâr ve cebe-pûşân-ı dilâver ve âhenîn-bâz ve an-fûlâd-ı siper ki her biri ma'reke-ârâ-yı meydân-ı hüner idiler. "Yevme tuseyyirü'l-cibâle ve tera'l-arda bârizeten"[86] muktezâsınca ol hısn-ı hasîni kûh-âsâ-yı sahrâ mülâhaza ve nazar-ı himmetlerini ol barûnun su'ûd-ı burûcına uslûb-ı zemîn üzre reftâre masrûf eyleyib suğûr-i küngüre-i âli-medâra vusûl-ı i'lâm-ı zafer-encâm içün tîğ ve teber ile rahneler açub ol sûr-i mahsûrun cevânib-i erba'a ve ol kişver-i pür-şer ve şûrun devâyir-i irtifâ'ından sakf-ı mu'allâ-yı semâya su'ûd eyleyen cünûd ve mücâhidân, nefîr-i âm tarîki ile feth-i hisâra hucûm ve ikdâm-ı müciddâne ve ihtimâm-ı mücâhidâne ile her çend tarafeynden nevâzil-i ateş-bâr-ı top ve tüfeng cevv-i hevâda seyyâre-i semâvî adedince seyyâr ve tuyûr-ı nusûr-i bülend pervâz hadeng ve sihâm-ı zenberek fezâ-yı burûc-i sûrda ba'zı dîde-i küffârda âşiyân-ı sâz ve ba'zı pirân ve tayyâr oldı. Amma imdâd-ı tevfîk-i Rabbânî ve meyâmin-i millet-i Müslümânî ile hemân ol gün hucûm sipâh-ı din-penâh melâyik-i âsumânî gibi ol hısn-ı sipihr-i mânend her tarafdan yol açdılar. Ve kemend-i hablü'l-metîn-i tevekküle teşebbüs ile kal'a ve kulelin birkaç mahallinden süllemü's-semâ-i himmet ile me'âricine su'ûd ve her tarafdan ebvâb-ı hisârı rûy-i mücâhidâna güşâd ve ikâmet-i nâmûs-i Müslümânî içün avâze-i tekbîr ve tehlîlî burûc-i sipihr-i mu'allâya hem-ser ve râyât-ı feth-i İslâm ve sancak-ı sipâh merfû'ü'l-i'lâmı küngüre-i hisâr-gerdûn medâra beraber eylediler.

Beyt
Astîn-efşân âlem der raks ber-âvâz-i kûs
Pây kûbân ez tezelzül hem cû esbân-ı kûh u deşt

Çünki öyle bir şehr-i makbûl ki nazîre İstanbuldur. Mûtî-i sipâh-ı tevhîd ve imânî ve me'âbid-i asnâm ve me'âlim-i evsânî temâsîl ve eşkâl-i tebândan alimân-ı şe'âyir-i İslâma mübeddel ve erbâb-ı irfâna muntekal oldı. Leşkeriyânın sağîr ve

[86] Bir gün dağları yürütürüz de yeri dümdüz görürsün..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Kehf, 47.)

kebîri ve guzât-ı mücâhidânın büzürg ve küçügi bî-hadd ve hisâb meğânim-i mev`ûd ile muğtenim ve emvâl-i helâl ve cevâri ve ğılmân-ı sâhib-i cemâl ve sâir envâ`-ı emti`a-i kirâmend ve bidâ`at-i bî-manend asâkir-i İslâm`ın dest-i tasarruflarına dâhil olub mübeşşir-i feth-i mübîn-i takdîm-i ma`zeret-i mülâtafet-âyîn-i "ve`adekumüllâhu meğânime kesîreten te`huzûnehâ fe`accele lekum hâzihi ve keffe eydiye`n-nâsi ankum ve litekûne âyeten li`l-mü`minîn"[87] üzre çünki ol nusret-i hâlî ve fursat-ı mâlî nüvîd-i pür-ümmid verdi. Hazret-i Mâlikü`l-Mülk ol hıtta-i pür-tezyînin kilidini ki merci`-i asâkir-i müşrikîn idi. Ol şehriyâr-ı vâlâ-tebârın kabza-i iktidârına sezâvâr ve ol sultân-ı sâhib-i ünvân dahi ol te`yîd-i gaybînin sipâsını takdîminden sonra ol serhadd-i memâlik-i ber ve bahrin izrâr-ı küffârdan muhâfazasını kârdanân-ı hünerverâna taksîm ve ta`yîn ve derûn-i hisârı meskûn-i ehl-i İslâm ve puthâne-i kadîmleri mesâcid ve me`âbid-i ferhûnde-makâma tebdîl ile tenvîr ve tezyîn eyledi.

Beyt
Çû âftâb yakîn şûd ki ehl-i îmân râ
Bihest sâye-i ân-şeh zi hısn-ı çâr erkân
Ya`nî
Ehl-i dine âftâb-âsâ yakînimdir
Bu kim sâyesi ol şâhın eyidir hısn-ı çâr erkândan

Ol hıtta-i meşhûrun ehl-i muhâlefet ve inâdını katl ve ihrâc ve ib`âd ve def`-i fitne ve fesâd ve tertîb-i nizâm-ı adl ve dâd ile zabtından sonra vilâyât-ı deryâ-bârın kılâ` ve husûn-i mu`teberi teshîrine şurû` ve Yenişehir ve tevâbi`i ve sâir mevâdı` ki henüz ol bilâdın ufkundan nûr-ı İslâm tâbân olmamışdı. Dest-i tasarruf-i nüvvâb-ı sultânîde mukarrer ve musahhar oldı. Ve ol etrâfda mazanna-i hurûc ve tahassun olan mevâdı` ve kılâ`ı cedd-i şedîd-i hadîd ve tehdîd-i sârim-i pür-tesdîd ile mânend-i sedd-i sedîd-i İskender eylediler. Ve misâl-i fasl-ı hazân def`-i meş`ğale-i ref`-i ahzân eyleyib istiftâh-ı kılâ` ve beledân encâma resîde ve riyâh-ı şitevîden şemîm-i revh ve râhat-evtân-ı meşâm, asâkir-i nusret-fercâma vezîde oldı. Ol sultân-ı nusret-ünvân dahi leşkeriyânın metâ`ib-i esfârdan mesâkin ve diyârlarına teveccühe ruhsat erzânî buyurub Cenâb-ı nusret-me`âbları dahi ol futûhât-ı cedîde ile şâdkâm ve küffâr-ı anîdin istîsâl ve hezelânından kâmrân dârü`l-mülk Bursa`ya müteveccih oldı. Ve bu futûhât-ı celîle yedi yüz toksan altı (796/1394) senesi şuhûrunda sûret-nümâ-yı mir`ât-ı zuhûr oldı.

Dâstân-ı Dehum (Onuncı Hikâyet)

Yıldırım Bâyezîd Han hazretlerinin İstanbul'ı muhâsara ve mülûk-i küffâr-ı dûzeh-karâr ve krâl-ı la`în-i Engürüs ve sâir milel-i kefere-i menhûsun mülûk-i şeytânet-sülûklunun Kostantiniyye'ye iddi'â-yı imdâd ile hurûc ve hucûmı ve ol eyyâmda mekrûhât-ı azîmenin keyfiyyet-i zuhûrını beyân eyler.

[87] Allâh size, ele geçireceğiniz bol bol ganimetler va'd etmiştir. İnananlar için bir belge olması, sizi doğru yola eriştirmesi için bunları size hemen vermiş ve insanların size uzanan ellerini önlemiştir.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Fetih, 20.

Çünki siyâk-ı Ehâdîs-i Nebevî ve sibâk-ı mevâ`id-i Mustafâvî (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzre incâz-ı va`ad-ı sâdık ve nüvîd-i feth-i memâlik-i Rûm ale`l-umûm âsâr ve ahbâr-ı sahiha ile cümleye ma`lûm ve beşâretnâme-i "setuftehu lekumü`r-Rûm ve yekfikumullâhu"[88] tıbkınca bahtiyârân-ı Ümmet-i Muhammedî belki kâhinân ve ruhbanân-ı memâlik-i kayserî katında kütüb-i sâbıkadan mefhûm idi. Amma nefs-i Kostantiniyye`nin teshîri hadîs-i nusret-iktizâ-yı "hurûcü`l-mülhemeti feth-i Kostantiniyye" müeddâsından ashâb-ı intibâh katında vâkı`a-i bî-reyb ve iştibâh idi. Amma ol mev`ûd-i ma`hûdun şevâhid-i âyât ve karâyin-i emârât zuhûrı selâtîn-i mücâhedet-âyîn-i Âl-i Osmân`dan vâhiden ba`de-vâhidin ve hâfiden ba`de-vâlidin her birinin zamânında cilve-nüma olmuş idi. Ve bu pâdişâhan-ı azîmü`ş-şân her biri esâbi`-i tedbîr ve enâmil-i arîzü`l-azfâr-ı şimşîr ile husûn-i ahenîn-i dîvâr-ı küffârı mıknâtısvâr-ı kabza-i teshîr ve tasarrufa bezl-i iktidâr buyurdılar. Ve câm-ı cihân-nümâ-yı şâhî a`nî damîr-i münîr-i salltanat-penâhî sûret-i feth-i Kostantiniyye anların eyyâm-ı devletinde mürtesim olmuş idi. Ve sıdk-ı va`ade-i "innellâhe lâ yuhlifü`l-mî`âd"[89] i`tikâd-ı yakîniyye ile ol fursat-ı nasr-ı ma`hûd-ı müşâhedât-ı gaybiye menzilesinde bedîdâr ve ol vâkı`a-i sâdıkanın vukû`une vakt-i seherde tulû`-ı subh-ı sâdık mesâbesinde ümmidvâr idiler. Zîrâ dîde-i basîret-i sultân-ı gâzî derîçe-i âlem-i gaybden "leyse li-vak`atihâ kâzibetün"[90] tıbkınca vâkı`anın vukû`unı mir`ât-ı sûver-i misâl ve mübeşşirâtda müşâhede eyleyib lâ yezâl i`tikâd-mî`âd-ı "lekad sadekallâhu rasûlehü`r-rü`yâ bi`l-hakki"[91] mazmûn-ı sıhhat-meşhûnı beşâretini erkân-ı devletine feth-i Kostantiniyye ile i`lâm buyurdı.

Beyt
Der hâb-ı hoşem müjde-i feth âmede ber gûş
Vez devlet-i bîdâr şinîdem haber-i feth
Ya`nî
Vâkı`amda müjde-i devlet erişdi gûşeme
Feth-i ahbârın işitdim devlet-i bîdârdan

El-Kıssa

Çünki yedi yüz toksan yedi (797/1394-1395) senesinde şehr-i İstanbul ve nevâhisinde henüz kayâsıra-i Yunân bekâyâsından Filinos nâm tekvûr pâdişâh-ı müstemir idi. Ve mesfûrun kayseriyyeti uluvv-i nisbeti sebebiyle tekaddüm ve miyân-ı selâtîn-i kâfirîde sâhib-i rütbet idi. Mülûk-i kefereden her biri mesfûrı muktedâ-yı saltanat-ı kayâsıra ve kendülere mutâ` bilürler idi. Ve ol esnâda sultân-ı gâzî diyâr-ı deryâ-bârda Selânik ve Yenişehir Hisârı ki sânî-i Kostantin idi teshîr buyurub ma`a hâza sefâyin-i fıreng ve tarîk-i mu`âmelât-ı tüccâr-ı kavm-i bî-ferheng

[88] Rumlar size saldıracak. Buna karşı Allâh size kâfidir.
[89] Allâh verdiği sözden caymaz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 9.)
[90] Hâdisenin yalan olmadığı ortaya çıkacaktır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Vakıa, 2.
[91] And olsun ki Allâh, peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu tasdik eder.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Fetih, 27.

sedd olub binâen-aleyh adâvet-i dinî ve dünyevî müştedd ve mevâdd-ı nizâ' ve cidâl tamâmî-i mülûk-ı tavâyif-i fireng mümtedd olmuşdı. Ve ol husrev-i mücâhidân-ı küfür ve inâdınref'-ı mevâd ve kat'-ı urûk-ı fesâdında cedd ve ictihâd ile cihâda sa'y ve gûşiş ve lâ yezâl emr-i İlâhî "huzû hizrakum ve eslihatikum"[92] muktezâsınca durû'-ı gazâ ve eslihâ-i mücâhidâneyi cünûd-ı mansûresi üzerlerine pûşiş eyledi. Zîrâ cümle-i selâtîn-i millet-i Mesîhiyye asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile makâm-ı mu'ânede ve mükâtelede müttefiku'l-kelâm ve ol mezâhir-i tuğyânın mecâmi'-ârâ-yı bâtılâsında iltiyâm-ı encümen-i "inneme'n-necvâ mine'ş-şeytân"[93] üzre muhâlefet-i sultân-ı mücâhidde muvâfakat üzre idiler. Lâkin ol memâlik-i küfrinin tamâmî-i mülûkunun gürûh-ı mekrûhunda Engurus-i menhûs krâlının adâvet ve bağzâ-yı dinî ve dünyevîyesi sâyirinden füzûn ve kuvvet ve kudret-i mülk ve leşker cihetiyle mülûk-i müşrikînden ezyed ve efzûn idi.

Lâ cerem, sultân-ı İslâm dârü's-saltanat Edirne'de sipehsalârân-ı guzât-ı ehl-i îmân ve cümle-i sipâh ve mücâhidânı kıtâl-ı müşrikân-ı pür-dalâl içün cem'iyyet-i havâtır-ı ehl-i hakk ve erbâb-ı kemâl misâli mecma'-ı ikbâle cem' ve encümen-i müşâverete erkân-ı devlet ve meclis-i müraca'at-ı a'yân-ı milleti halvet buyurub

Beyt
Be-tertîb be-nişest der-encümen
Çû serv-i sehî der miyân-ı çemen
Suhen guft zi-endâze-i kâr-ı hîş
Zi firûzî u azm-i peykâr-ı hîş
Ya'nî
Miyân-ı çemende çû ser ve çemân
Müretteb ku'ûd etdi şâh-ı cihân
Dedi sözler endâze-i kârdan
Dahi nusret ve azm-i peykârdan

Ve ittifâk-ı ârâ-yı sâyibe hıredmendân ve iltihâk-ı efkâr-ı saâdet-mendân ile ğazâ-yı Engürüs'e teveccüh mukarrer ve fermân-ı sultânî ol memleket-i kâfirînin seferine tertîb-i esbâb içün cümle-i askeriye mukadder oldı. Amma bu mutârahât esnâsında İstanbul Tekvûrundan Engürüs krâlı'na bir câsûs gider iken ahz olundı ki mecârî-i hâlât-ı sultânî mektûbunda tahrîr olunmuş. Vaktâ ki mesfûrı tehdîd ve teşdîd eylediler. Üç aded câsûs dahi müte'âkiben krâl-ı Engürüs ve sâyir mülûk-i hudûda irsâl olunmağla esnâ-yı râhda musâdefe eyledim ki İstanbul Tekvûrı hemkîşânı kendüye imdâd ve hevâdâr olmak üzre cân u dilden intizâr üzredir deyu ma'lûm oldukdan sonra cem'iyyet-i müşâveret erkân-ı hilâfet ve miyân-ı ümerâ-yı kirâmdan evvelâ Timûrtaş Beg çünki ittifâk ve ittihâd-ı mülûk-i küffâr-ı enzâr-ı ehl-i

[92] ... silah ve eşyalarınızdan ayrılmış bulunmanızı dilerler. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 71. Metinde, "silahlarınızı" ma'nâsına gelen "eslihateküm" kelimesi âyette bulunmamamaktadır. Mütercim tarafından ma'nâyı açıklamak için eklenmiştir.
[93] ... Gizli toplantılar inananları üzmek için şeytânın istediği şeydir..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Mücâdele, 10.

i'tibârda âşikâr ve muhakkak ve sultân-ı İslâm dahi ıslâh-ı mülk ve dîn ve tevfîk-i Hakka muvaffakdır. İstanbul miyân-ı memâlik-i İslâmiyyede olub anın tekvûr-ı dil-kurı miyân-ı mülûk-i küffârda ehl-i eymân ile îkâ'-ı fitne ve fesâda mübâşeret eyler. lâ cereme, anın def'i nifâk ve şerrine mübâderet evlâdır deyu arz eyledi. Zîrâ düşmen-i hukûd ve hasûdı derûn-i hânede terk ve düşmen-i ba'îde dest-i himmet ve niyyeti dırâz eylemek tarîka-i hazmden dûr ve âkıbet-endîş katında mehcûrdur ki ukalâ demişlerdir.

Şi'ir
İhzâr hasûdeke mesteta'te
Fe innehu in numit anhu feleyse anke bi-râkidin

Çünki cümle-i ukalâ bu sûreti müstahsen gördiler. Pâdişâh-ı âgâh dahi müctemi' olan ümerâ ve sipâh ile inân-ı tevsen-i azîmeti savb-i İstanbul'a ma'tûf ve ol yerin niyyet-i feth ve ğazâsı hâtır-ı hümâyûnda menvi olmağla tamâmen dâ'iye-i himmetlerini teshîre masrûf eylediler.

Elhâsıl: O gûne sipâh-ı din-penâh ve esâs ve haşmet-i husrev-i âlîcâh ile mânend-i ceyş-i pür-cûş melâike-i tesbîh ve tekbîr ile dâ'î ve misâl-i emvâc-ı bahr-ı mevvâc birbirlerini tahrîk ve iğra ile ol kebr-i pür-kibrin ğazâsına sâ'î oldılar.Ve şevket ve iclâl ile kurb-i İstanbul'a vusûl ve saâdet ve ikbâl ile gerd-i hisâra nuzûl buyurdılar. Ve leşker-i piyâdeyi sefâyin-i âmâde ile ol sâhilin zabt-ı hudûduna feristâde eylediler. Ve mevâkib-i kevâkib-menâkib-i şehriyârî cânib-i berrîden nehzat buyurub bir mertebe ki kesret-i izdihâm-ı askerden tarf-ı berrîsi, bahr ve cânib-i bahrîsi berr olub sâir dâire-i sipâh-ı seyyâr o gûne şehr-i vasî'in sûrını ömr-i kûtâh-ı küffâr gibi ihâta eylediler. Ve yedi ay kadar kal'a ve şehir etrâfından kavâri'-i seng ve top ve tüfeng ve tîr-i bârân-ı mübârizân-ı ceng ile sîne-i endûh-ı kîn küffâr-ı hisârı rahne-saz ve sihâm-ı zafer-peyğâm-ı leşker-i İslâm ile ol makâmın gûş-i burûcuna "ennel-arda lillâhi yûrisuha men yeşâu min ibâdihi ve'l-âkibetü lil-müttekîn"[94] avâzesiyle velvele-endâz oldılar.

Beyt
Be-çendîn nişânhâ-yı fîrûzmend
Bed-endîş râ çûn neyâyed gezend
Ya'nî
Bu denlu alâmet-ı fîrûz ile
Bed-endîşe gelmez mi havf u hirâs

Hâsılı; ol tekvûr-ı dil-gûr ve ol müşrikân-ı mücâdil-i mağrûr ve ol şehr-i vâsî'in muhâfazasından âciz ve zebûn ve ol kişver-i fesîhin mahsûrları vucûh-ı ma'âş ve kaht-ı esbâb-ı inti'âşından meftûn ve mahzûn oldılar. Ve muhâfazat-ı râh-ı deryâ-bârdan ma'ber-i Gelibolı'de dahi sefâyin-i frengînin râh-ı âmed-şûdi mesdûd ve silsile-i iltiyâm-ı sipâh-ı İslâmîden taraf-ı halâs münkatı' ve meşdûd idi.

[94] ... Yeryüzü Allâh'ındır, kullarından dilediğini ona mirasçı kılar, sonuç Allâh'a karşı gelmekten sakınanlarındır. **Kur'ân-ı Kerîm,** A'raf, 128.

Netîce-i kelâm: Tekvûr-ı makhûr gâyet izdırârdan nâçâr ve bu ana degin pâdişâh-ı İslâm`ın kurb-i civârında âsûde-hal ve hem-sâyelik sebebiyle silm ve mülâyemet üzre müreffehü`l-bâl idim. Şimdi bu sûretin sebeb-i zuhûrı bu oldı ki hem dinlerimizin hayır-hâhlığı içün Engürüs krâlı`na birkaç câsûsu gönderdim. Ve bu ma`nâyı mûcib mezîd-i mülâtafet ve ittihâd zan eyledim. El-yevm krâlın hayır-hâhlığı sebebiyle bize böyle teferruka-i hâl ve noksân-ı mülk ve mâl el verdi. Ve böyle hasm-ı gâlib ve düşmen-i mütegâlib bu diyârın teshîrine âzim ve câzim olmuşdur. Cümle-i mülûk-i hemkîşân ve akârib ve hişân ve tamâmî-i muhabbet-endîşân husûsan krâl ve anın erkânından mütevakki`dir ki himâyet-i dîn ve millet ve ri`âyet-i nâmûs mesned-i serverî ve eyâlet içün ol tarafın cümle-i sipâh ve leşkeriyânı ile dârü`l-mülk-i milel-i Mesîhîye olan Kostantiniyye`yi böyle bir pâdişâh-ı kavî-destin muhâsarasından men`a imdâd içün müteveccih ve bu mürâselât-ı haşm-engîz ve krâl-ı Engürüs`e mükâlemât-ı şikâyet-âmîzi muş`ir kendüyi tengnâ-yı mahsûrdan halâsa i`ânet içün hazâyin-i pâdişâhâne ve cevâhir ve nukûd-i bî-girâne va`ad etmekle krâl-ı dalâlet-me`âl dahi bu mürâselatın vusûluyla taharrük-i gayret-i hamiyyet ve câhiliyyetin vucûhla müşâvere-i azîmetini muktedâ-yı selâtîn-i küffâr ve mutâ`-ı evâmir ve nevâhi-i mülûk-i Mesîhî sülûk-i aktâr olan pâp[az]-ı azam-ı murdâra i`lâm ve işrâb ve pâp-ı hâne-harâb dahi mübâlağât-ı tamâm ile krâl-ı dâll ve sâir mülûk-i küfr sülûki zu`m-i bâtılınca mudâfa`a-i ehl-i İslâm`a tahrîs ve terğîb eyleyib krâl-ı murdâr dahi ittifâk-ı mülûk-i küffâr ve umûmen hevâdarân-ı emsâr ile yüz otuz bin mikdâr merd-i mükemmel azm-i husûmet-i İslâm`a tertîb eyledi. Ve sâri erbâb-ı küfûr ve udvân ile adâvet-i ehl-i îmâna alem-efrâz bağy ve tuğyân ve memleket-i Eflâk yolundan mürûruyla Nehr-i Tuna`yı ubûr ve evvelâ memâlik-i İslâmiyyeden yol üzerinde vâki` Niğbolu Şehrini muhâsara ve rûz ve şeb darbet-i top-ı müdâfî`-i mütetâbi` ve sadmet-i kavârî`-i mütenevvi` ile ol hıttayı kat` ve kam` ve bîzâr ve takdîm-i teshîrinde ihtimâm-ı azîme ızhâr eylediler. Çünki ol hisâr küffâr-ı mürdârın yolı üzerinde vâki` ve girüden gelenlerinin reh-güzârı idi. Anı ele getürdükden sonra ferâğ-ı bâl ile bilâd-ı sâire-i Rûmeli`nin medâhiline teveccüh ve evvel-emirde bî-tevakkuf dârüs`saltanat Edirne`ye hücûm ve ol pây-i taht-ı sultân-ı mücâhidi nevâhisiyle mehdûm ve ba`dehu nevâhî-i İstanbul`da sultân-ı İslâm mükâbele ve leşker-i mücâhidân ile mükâteleye re`y-inâ-savâb eylediler.

Beyt
Sipâh-ı şehen-şâh-ı gâzi-şi`âr
Be-çinend ez hûme-i ân hisâr
Ber âred figân ez sipâh-ı girân
Zi ashâb-ı îmân u bâyed emân
Ya`nî
Şâhinşâh-ı gâzinin asker-i gaza-şi`ârını etrâf-ı hisârdan
Def` ile sipâh-ı bî-girândan feryâd u figân
Ve ashâb-ı îmândan el-emân koparmak murâd eylediler

Vaktâ ki sanâdîd-i küffârın ittifâk ile teveccühı haberi sem`-i hümâyûna resîde oldı. Tamâmî-i erkân-ı devlet ve kâr-dânân-ı cihâd ve savleti huzûra da`vet ve kendünün sünnet-i ma`hûdı üzre evvelâ mushaf-ı Mecîd ve eimme ve ulemâ-yı sâhib-i re`y-i sedîdden isticâze buyurdı ki krâl-ı menâlın takdîm-i mükâtele ve mudâfa`ası muhâsara-i İstanbul`a bu mahall-i münâsibde muktezâ-yı hâli mi? Yoksa çünki ehl-i hisârı tazyîk eylemişlerdir. Evvel bunun fethi münâsib-i hâl ve mâl mıdır? Ve cümle-i ulemâ ve tamâmî-i ukalâ cevâb-ı bâ-savâb verüb dediler ki, Şer`an ve aklen ol mecma`-ı dalâlın def`i ve sipâh-ı dalâlet-menâl krâl ile cidâl ve kıtâl münâsib-i maslahat-ı devlet ve muvâfık-ı kavânîn-i dindir. Çünki gurûh-ı mekrûh-ı küffâr, memâlik-i İslâmiyyeye hurûc eylemiş anların ğazâsı cümle Müslümâna farz-ı ayn ve belki âyîn-i selâtînde ayn-ı farzdır. İstanbul Tekvûrı hâliyâ makâm-ı teşeffu` ve taleb-i ahd ve emân ile tazarru`dadır. Ve böyle vakitde anınla tarîka-i silm ve hilmi müsellem görmek mütâbık-ı kânûn-ı hüsrevân-ı ehl-i imândır. Ve düşmen-i kavînin endişe-i def`ini düşmen-i da`îfe takdîm eylemek münâsib olduğı zâhirdir. Binâen-aleyh tevassut-i erkân-ı devlet ile nass-ı kelâmullah "ve in cenehû lis-selmi fecnah leha ve tevekkel alellâh"[95] vefkınca İstanbul Tekvûrı ile tarh-ı musâlaha ve tekvûr-ı makhûr dahi tengnâ-yı hisâr ve mehâfet-i leşker-i zafer-şi`ârdan akd-ı zimmet ile kânûn-ı kadîme mâyil ve takdîm-i merâsim-i ubûdiyyet ile fermân-berdârlığa mâlen ve hâlen ve kâlen kâil oldı. Ve hızmet-i sultâna harâc-ı mukarrere ve hedâyâ-yı pâdişâhâne irsâlıyla emniyyet-i mülk ve mâlı içün hatt-ı emân ve engüşter-i zeynhâra nâil oldı. Ve sultân-ı mücâhidân tevsîk-i uhûd ve tahkîk-i gazâ-yı mev`ûddan sonra cihâd-ı asğardan cihâd-ı ekbere müteveccih ve krâl-ı dâllın tertîb-i mükaddemât-ı ceng ve cidâline teveccüh ile gûş-i iz`anı "ve câhidû fî-sebîlillâhi"[96] dilhâhına mutsarrıf "ve izâ azemte fe tevekkel alellâh"[97] şâh-râhından inân-ı azîmet-i krâl-ı dalâlet-menâlin kıtâline mün`atıf eyledi. Ve mücâhidn-ı ğayyûr ve mübârizân-ı cesûr def`-i müşrikân-ı pür-gurûrda birbirlerini tahrîs ve gazâ-yı ekbere iğrâ ve cihâd-ı küffârı duzeh-karâra terğîb eylediler.

Beyt
Beyâ tâ heme ten bi geşten ve heym
Mebâd âgeh fursat-ı bi-düşmen ve heym
Ya`nî
Gelen bakmayub cümle cân ve tene
Mebâd âgeh fursat-ı degeh düşmene

Dâstân-ı Pazdehum (Onbirinci Hikâyet)

Sultân-ı İslâm`ın Kostantıniyye muhâsarasından mürâca`at ve Engürüs ve sâir mülûk-ı küffârın cihâd-ı ekberine azîmet ve sipâh-ı İslâm ile leşker-i küffâr-ı lînâmın beyninde muhârebe-i azîmesi zikri ve tevfîk-i perverd-gâr ile a`dâ-yı dinin helâki beyânındadır.

---

[95] Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yanaş ve Allâh`a güven. **Kur`ân-ı Kerîm,** Enfal, 61.
[96] Allâh yolunda cihâd edenler..., **Kur`ân-ı Kerîm,** Tevbe, 20.
[97] ... Fakat karâr verdinmi Allâh`a güven..., **Kur`ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 159.

Çünki hemîşe mübeşşirân-ı inâyet-i ilâhî ve mukarrerân-ı hükm-i masâlih-i nâ-mütenâhî mesâmi'-i mecâmi'-i Millet-i Nebevî ve câ-nişînân-ı mesned-i âlem-penâh-ı Mustafâvî -aleyhi Efdalü's-salâti ve ekmelü't-tahiyyâta teblîğ ve tebşîr ve beşâret "el-yevme ekmeltu leküm dineküm"[98] mazmûnunı işa'at ve i'lâm ve gâhi nihân-hâne-i takdîr ve verâ-yı nikâb-ı hüsn-i ta'bîrden bi-rak'-ı hafâ ve serpûş-i mihnet ve cefâyı "asâ en tekrehû şey'en ve hüve hayrun leküm"[99] mazmûnunı ifhâm ederler.

Beyt
Rızâ-yı dûst taleb mî küni cefâ-keş bâş
Ki hâr u gül heme bâ yek-diger tevâned bûd
Ya'nî
Eger ey dil rızâ-yı Hakkı istersen cefâ keş ol
Ki har ve gül gülistânda birbiriyle tev'emdir

Bu mukaddimeden murâd budur ki: Manzûran-ı inâyet-nihânî-i Sübhânî ve mahsûsân-ı letâyif-i eltâf-ı Yezdânî âyîne-i musaffa-yı fikrinde sûret-i acz-i beşeriyeti mülâhaza eyleyib nazar-ı tevekkül ve i'timâdı peyker-i ferhûnde-eser "ve men-nasru illâ min indillâh"[100] vefkınca musavver göre. Ve hengâm-ı inhilâl-i dâviâ'-i i'zâm ve ihtilâl ve mükaddemât-ı merâmda zikr-i niyâz-mendâna ve kelîme-i muhlisâne-i "ve mâ tevfîkî illâ billâh"[101] nass-ı kerîmi ma'nîsını der-hâtır eyleyib derûni yâd-ı Hakk'a meşgûl ve belki ilme'l-yakîn ve ayne'l-yakîn müşâhede eyleyeler ki âlem sûret-i hablü'l-metîn meşiyyet-i Hakîm-i Kadir'e peyveste ve masâlih-i kişver-i takdîr reh-nümâ-yı salikân-ı menhec-i tedbîre bestedir. "levle't-tekâdîru ledalleti't-tedâbîru"[102]. Zîrâ kâmiller demişler ki,

Eger musavvir-i hâl-i cihân-bân kazâst
Çera mecârî-i takdîr ber hilâf-ı rızâst
Ya'nî
Eger ahvâl-i âlemi tahvîl etmek kazâ ve kadere mahsûs olmasa
Niçün takdîr hilâf-ı rızâ üzre cârî olur idi

Bu takrîr-i dil-pezîrin nazîri oldur ki
El-Kıssa

Ol sultân-ı İslâm mücâhidân-ı mikdâm ile hisâr-ı İstanbul'ı muhâsara ve tazyîk ve feth ve teshîri rütbe-i tahfîka resîde olmuşdı. Amma her çend ol kişver-i cennet-eserin dîvân-ı kazâ ve kaderden bu hânedân-ı hilâfet-mekânın sernuşt-i baht-ı hümâyûnı idi. Amma henüz perdedâr-ı nihân-hâne-i gayb-şâhid-i feth ve nusretin ruhsâresini ol vakitde dîde-i müntazırân mücellâ-yı şuhûra zîr-i nikâbdan kişvere ve ol maksûd-ı mev'ûdun çehresini pîş-i nazar-ı zâhir-bînânda ber-muktezâ-yı hikmet nümûde etdi.

---

[98] ... Bugün size dininizi tamâmladım..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 3.
[99] İhtimâl ki hoşlanmadığınız şey sizin iyiliğinizedir..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 216.
[100] ... Yardım ancak Allâhtandır..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 126.
[101] Muvaffakiyet ancak Allâh'ın yardımıyladır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hûd, 88.
[102] Takdir olmazsa tedbir insanı dalâlete götürür.

Beyt
Hezâr nakş ber âred zamâna u nebved
Yeki çûnânçe der âyine-i tasavvur-i mâst
Ya'nî
Hezar nakş eder ızhâr gerçi kim eder deverân
Bizim tasavvurûmuzda olan zuhûr etmez

Lâkin sultân-ı İslâm ve sipâh-ı nusret-encâma çünki İstanbul muhâsarasının müddet-i meşakkatin yedi aya baliğ oldı. Amma yedi yüz toksan sekiz (798/1395-1396) senesi şuhûrunda Engürüs'ün krâl-ı menhûsı yüz otuz bin kâfir-i menkûs ile hurûc ve Rûmeli'ne gafleten hucûmı ma'lûm oldukda İstanbul Tekvûrı ile kabûl-i akd-i zimmet ve musâlaha karâr-dâde ve cihâd-ı asğardan cihâd-ı ekbere âmâde ve râyât-ı nusret-âyât-ı sultânî, asâkir-i din-i Müslümânî ile küffâr-ı murdârın dârü'l-İslâm serhaddine hurûc eyledikleri mahalle teveccüh Niğbolu'nun sademât-ı a'dâ-yı Hüdâ ve müzâhemet-i düşmen-i millet-i Hüdâdan halâsına sür'at-i tamâm ile müteveccih-i ma'reke-i iltihâm oldılar. Ve bu azîmetde sipâh-ı İslâm küffâr-ı li'âmın keyfiyetini isti'lâm içün pâdişâh-ı din-penâh bir makâmda birkaç gün ikâmet buyurdılar. Ve ba'zı mücâhidân-ı mu'ammer ve mübârizân-ı pîşvâ-yı leşker cümleden biri Evrenos Beg'i ki meşâhir-i guzât-ı sal-hûrde ve zamân-ı selâtîn-i sâbıkada kirâren ve mirâren me'ârik-i hâtır-nâkda meşakkat keşîde ve tavr-ı tedbîrde sâhib-i i'tibâr ve i'timâd ve rûz-i ma'reke ve şimşîrde pîşvâ-yı ehl-i cihâd idi. Fermân-ı şehriyâr-ı gayret-şi'âr ile mu'asker-i küffâr-ı şerem-sârdan-ı dil olmak üzre me'mûr ve Niğbolu hisârı ahâlisini kudûm-i sultânî beşâretiyle mesrûr eylemek içün ta'yîn buyurdı. Ve küffâr-ı murdârın keyfiyet-i ahvâlini gereği gibi tahsîl-i vukûf içün ba'zı semte akıncılar ve Rûmeli bahâdırlarını dahi nefîr-i âm tarîki ile taraf taraf irsâl eylediler.

Beyt
Her çi zebân-ı hançereş gufte berâ-yı mülk u dîn
Geşte zamâna müstemi' gerde sipihr aferîn
Ya'nî
Her ne ki hançeri dili söyledi mülk ve dîn içün oldı
Zamâna müstemi' etdi sipihr-i aferîn

Ve te'yîd-i Yezdânî-birle bir rûz-i mes'ûdda kânûn-ı ma'hûd üzre alay göstermek içün tamâmî-i asâkir-i mücâhidân başka başka tertîb-i sufûf-i cünûd ve misâl-i arsa-i yevm-i mev'ûd piyâde ve süvâr makâm-ı hizmetde kıyâm ve bezl-i makdûre ihtimâm gösterüb ve cenâb-ı sultân-ı İslâm dahi temâşa-yı dilâverâne râğib ve mânend-i hurşîd-i Cihân-gir tevsen-gerdûn-i mesîre râkib olub ol mahşer-i asker-i Müslümânî'yi dîde-i mihribanî-birle terâzû-yi nigâh i'tibâr ile sencîde ve nazar-ı mürâkabet ve mihribânî ile her birin fursat-ı emâniye resîde buyurdı. Ve ferzendân-ı saltanat-dest-gâh ve sipehdarân-ı melâyik-iştibâhın her birini im'ân-ı nazar-ı kimyâ-eser ile nigâh ve âferîn ve esbâb-ı ğazâ ve eslihâ-i mücâhedetlerine tahsîn ve ol cünûd-ı mücennededen her bir fırkanın iddet ve adedine aferîn "vahfid cenâhake

limenei`t-teba`ake mine`l-mü`minin"[103] beyân-ı mübîn vefkınca mübârizân-ı yesâr ve yemînin kalb ve cenâhında mihr-i sipihr-i çarmin-âsâ sâye-güster ve ol leşker-gâh-ı muzafferin miyân-ı gülistân-ı pür-zîverinde misâl-i nesîm-i seherî cânperver oldı.

Beyt
Bâd-ı lutf-i tu ecel râ be bered zûr ez pây
Zahm-i tîğ-ı tu arz râ be bered ez cevher
Ma`nâ-yı Beyt
Bâd-ı lutfun ecelin pâyını bî-tâb eyler
Zahm-ı tîğin arzı münfek eder cevherden

Ve ol sipâh-ı mücâhidân ve mübârizânın meydân-ı bahâdırânesinde gürûhen gürûh sâbıkan mizmâr-ı merdânegi ve celâdet ve pîş-revân-ı fârisân-ı meydân-ı saâdet muvahhidân-ı ehl-i sünnet ve cemâ`atın sufûf-ı salâtı gibi müretteb ve ikâmet-i şe`âyir-i İslâm`da niyyet-i hâlis ile edâmet ve istikâmet-i i`lâm-ı Seyyidü`l-enâm ile akdâm-ı ikdâm üzre kıyâm ve sipâh-ı din-penâhın yemîn ve yesârını yümn-i kudûm ile ârâste ve feve feve ümerâ ve sipehsalârân-ı sâhib-i sancak ve livâ ve fırka fırka mukavvimân-ı Şerî`at-ı Ğarrâ`dan mânende-i melâike-i ulü`l-ecniha ve âyîn-i ferişte-gân üzre durû` ve eslihâ ile cenâh-ber-cenâh alem-i mebsûtı şi`âr-ı sancak-ı merbûtdan hem-ser-i âsumân ve mâhice-i alem-i feth ve fîrûzî ve şemse elvine zerdûzî sath-ı felek-i atlasa beraber eylediler.

Beyt
Zi âyet-i âlî-yi her yek ez-asâ-yı Musevîst
Zân be-çeşm-i düşmen-i dîn mî nümâyed ejdeha
Ya`nî
Her biri Mûsâ Asasından idi ol bayrakların
Anın içün düşmen-i dine görünür ejdehâ

Ve da`vâ-yı mübârezetde her biri def`-i mu`ânidânda zebân-ı hâl-i tîğ-ı cevher-dâr ve dehân-ı sûfâr-ı sihâm-ı sîne-güzâr ile ratbü`l-lisân ve azbü`l-beyân olub mevâdd-ı medh-i sultân ve kadh-i müşrikânda bu ebyât-ı dil-pesend ile dilîrâne leb-cenbân oldılar.

Li-müellifihi ebyât
Şihâb-ı mübîn hezâr âferîn ez cihân-aferîn
Be-sultân-ı İslâm bâd âferîn
Şehen-şâh-ı gîtî u dîn râ penâh
Sipâheş müeyyed be-`avn-i ilâh
Şihâb-ı mübîn Yıldırım Bâyezîd
Firûzân cihân râ zi be`s-i şedîd
Huceste şüde dîn be-ikbâl-i û
Şüde küfr-i bed-rûz pâ-mâl-i û

[103] Sana uyan mü`minleri kanatların altına al. **Kur'ân-ı Kerîm,** Şuara, 215.

Nigûn bâd râyât-ı a`dâ-yı dîn
Ser-efrâz-ı a`lâm-ı Şer`-i mübîn

Çünki sultân-ı mücâhidân serâyâ-yı sufûf-ı sipâhda tevsen-i cihân nevred-i nazarını cevelân ve her birini hûn-âşâmî-i düşmenân-ı Nebiyy-i Muhtâr`da şebistân-ı humârda müsteskî-i hummârdan ziyâde leb-teşne görüb ve her birini makâm-ı rastîde akdâm-ı ikdâm ile "festekim kema ümirte"[104] mazmûnunca tarîk-i müstekîm üzre kabûl-i evâmir ve nevâhi ve kendülerini bende-i halka Begûş-i bâr-gâh-ı pâdişâhî bilüb şehriyâr-ı gayret-şi`âr dahi cümlesini nevâzeş-i hüsrevâne ile râzı ve hoşnud ve ferden ferda i`ta ve a`tâ-yı imrûz ve ferdâ ile halen ve mâlen hoşdil ve ümmidvâr buyurub mücâhidân-ı mühâcir ve ensâr-ı sahâbe sünneti üzre bu mazmûn ile nasîhat buyurdılar.

Rubâ`i
Ey dil be-heves ber-ser-i kâri neresi
Tâ gam nehuri be-gam-güsârî neresi
Çün şâne be zîr-i erre tâ ser ne nehî
Hergiz be ser-i zülf-i nigâri neresi
Ya`nî
Ey dil heves ile ser-i kâre eremezsin
Tâ ğam yemedikce gam-güsâre eremezsin
Ser vermicen erreye mânende-i şâna
Bir vecihle gisuy-i nigâre eremezsin

Ve sultân-ı İslâm tereddüd-i arsa-gâh ve dil-dârî-i dilâverân-ı sipâhdan fariğ oldukdan sonra cumhûr-ı İslâmiyân ve kâffe-i mü`minân azîmet-i cihâdda nefîr-i âm tarîki üzre yek-dil ve cihet ve râh-ı mülk ve dinde cümlesi arûz-i mehâfat-ı hâl ve mâldan geçüb bezl-i ser ve cânda müttefiku`l-kelâm olub "vellezîne yücâhidûne fî-sebîlillâhi bi-emvâlihim ve enfusihim a`zamu deraceten indellâh"[105] mazmûn-ı mu`ciz-nizâmına muvâfık ve saâdet-i dîn ve dünyânın istîfâ ve istibkâsına beşâretnâme-i "ve küllen va`adallâhü`l-hüsnâ"[106] muktezâsınca sarf-ı himmet-i bülend eylediler ki ya tavâmir-i şimşîr ve dimâhımızın sahâyif-i beyâzına rakam-i feth ve nusret-i merkûm veyahud esâmimiz ser-nüşt-ı ezelî mücebince hûn-i li kevn-i şehâdet ile ceride-i saâdete mersûm ola.

Beyt
Çı kuned bende ki gerden ne nehed fermân râ
Çı şeved gûy ki âciz ne şeved çevgân râ
Ya`nî

[104] Ey Muhammed ! Sen, beraberindeki tevbe edenlerle birlikte emr olunduğun gibi dosdoğru ol. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hud, 112.
[105] İnanan, hicret eden ve Allâh yolunda mallarıyla, canlarıyla cihâd eden kimselere Allâh katında en büyük derîler vardır.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 20. Yukarıda "vellezine yücâhidûne" şeklinde kaydedilmiş olan ibare esas itibariyle âyette "ellezine âmenû ve hâcerû ve câhedû" şeklindedir.
[106] ... Allâh hepsine de cenneti va`detmiştir.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 95.

Fermâna itâ'at etmesün ya neylesün
Top çevgâne aceb mi eylese izhâr-ı acz

Ve bu azîmet-i sâdık ve meymenet himmet-i mütevâfık ile sultân-ı İslâm ve mübârizân-ı mikdâm veche-i tevcîhi savb-i ma'reke-i küffâra masrûf ve a'lâm-ı hidâyet-i i'lâmı du'a-yı evliyâ' ve âh ve zârî-i fukarâ ve du'afâ ve ehl-i sıdk ve safâ ile âsumân-ı tevekküle ma'tûf eylediler. Ve bu esnâda mükaddemâ küffârdan dil almağa ta'yîn olunan Evrenos Gâzî tehi dest gelüb keyfiyet-i ahvâlden istihbâr ı mekkârrinin cevânib-i erba'ası bir mertebede mesdûddur ki insân değil bir meks dahi medâhiline duhûl gayr-i mümkin ve muhâldir. Amma sipâhî-i leşker-i dûzeh-makar tahmînen asker-i İslâm'ın ed'âf-ı muzâ'afı olduğı durdan teşhîs ile mukarrer ve ol gurûh-i enbûh-ı kâfirinin piyâde ve süvârisi esbâb-ı ceng ve cidâl ile makâm-ı mu'ânedede müheyyâ ve âmâdedir deyu haber verdikde hâtır-ı âtır-ı sultânî bu ahbâr-ı ye's-âmizden gâyet ile muğber ve gam-kîn ve Niğbolu Kal'ası ahâlisinin bîm-i küffâr-ı bisyâr ve kudûm-ı şehriyâriye intizârları sebebiyle öyle endûh-kîn olub ol sultân-ı gayyûr misâl-i şîr-i mansûr kendü nefs ve zât-ı akdesi ile bir hengâm-ı şâm ki perde-i inzilâmî-i dîde-i baht-ı bed-hâhe pûşîde ve ol şeb-i dî-cevrin zalâmı cevâhir-i nurânî-i âsumânî ve ecrâm-ı muzille-i cismâniyi hum-i tîre-gûn kürûruna keşîde eylemiş idi.

Beyt
Çünân tîre bud-şeb ki ez leb hurûş
Zi bes tiregî reh ne-bordî be gûş
Ya'nî
Öyle bir tîre idi ki sadâsı tudağının
Tîrelikden yolını gayb eder idi kulağın

Ve ol sultân-ı yıldırım-şân tayy-i menâzil ve kat'-ı merâhilde sür'at ve hareket ile misâl-i berk-i çehân ve mânend-i bâd-ı sabâ şitâbân bi-sebk i'lâm ve ihbâr ve bî-hem-râhî-i havâs ve huddâm-ı zafer-şi'âr şi'âr-ı ber-semend-i hoş-cevelân ve tîz-i reftâre süvâr ve pây-i tevessüli rikâb-ı i'timâd-ı tevekküle nihâde ve bu azîmete üstüvâr buyurub hiddet-i tesâdüm-i nikâl tend-i reftârdan şerâre-i sitâre-i inâre vâdi-i eymen-i hidâyetden ol şeb-i târde nümâyân ve hezârân şihâb-ı sâkıb-ı nurânî-i mesâbih ve meşâ'il-i fürûzan pîş-i mevâkib-i kevâkib-menâkibinde leme'ân ve mâhiçe-i rü'yetinden tâbân idi. Ve ol şeb-i tîre ve hemreng-i kîrde mâh-ı münîr-âsâ istikşâf-ı ahvâl-i a'dâya revân ve ol şâm-ı pür-zalâmda zîr-i abr-i siyâh-bahârîden ber-ceste ve nümâyân olan berk-i hâtıf gibi cihân ve uyûn-i asâkirden nihân oldı. Ve erkân-ı devlet ve mücâhidân-ı pür-savlet asla gaybet-i sultâniden haberdâr olmadılar.

Beyt
Be-tarikî ender ki dîdest mihr
Derân şâm bî-mihr u târik çehr
Ya'nî

Şeb-i târde mihr olur mı bedîd
Ki olmaz nümâyân olur nâ-bedîd

Ve Niğbolu Kal'ası kurbünde reh-numûnî-i baht-ı müsâ'id ve devlet-i medâ'id ile ebr-i bahârî gibi bir kûh-i bülend üzerine mütesâ'id olub mânend-i sâ'ika âvâz-ı bülend ve şîr-i zor-mend-âsâ birkaç nağre-i mütehevvirâne kopardı ki ol sadânın mehâbet-i pür-savlet ve bânk-ı dilîranesi istimâ'ıyla dost ve düşmen hayret-zede ve lerzân oldılar. İttifâken meyâmîn-i baht-ı bîdâr ve mehâsin-i tâli'-i hüdâvendigâr ile havâss-ı sultânîden Toğan nâm bir ğulâm ki Niğbolu Kal'asında hâkim ve zâbıt idi. Ol hînde etrâf-ı kal'ayı muhâfazat içün burc ve bârûda tereddüd üzre imiş. Ve sultân-ı ferhünde-hitâb ilhâm-ı Rabbânî birle tahsîs-i ism-i Toğan ile tasrîh-âvâz buyurub Toğan dahi tiz-fehmenliginden nâşî kendü şâhının âvâzesini durdan istimâ' eyledikde sâhibini küe-kerde olan şehbâz-âsâ sürûrundan bî-şu'ûr olur. Ve âvâze-i sultânîyi fark ve tahkîk ve istihbâr-ı ahvâl-i hisârdan sonra takdîm-i du'â ve senâ ile su'alât-ı sultânîye cevâb verüb dedi ki inâyet-i Rabbânî ve vikâyet-i Samedânî ve devlet-i müeyyed-i sultânî-birle etrâf-ı divâr-ı hisâr ve burûc ve esvâr isâbet-i top ve tüfeng-i küffârdan kat'an rahne-dâr olmayub her vecihle müstahkem ve üsütvârdır. Ve kifâytet mikdârı zahîre mevcûddur. Ve temâmi-i müstahfızân-ı kal'a, husûmet-i küffâr-ı anûdda mücidd ve merdâne ve cümlemiz dîdâr-ı ferhünde âsâr-ı hüdâvendigâr-ı nusret şi'âra müterakkıb ve intizâr ve müterassıd-ı fırsat-ı mücâhidân-ı kîne güzârız.

Beyt
Her çend ümmid-i mâ zi had bîrûnest
Lîk ez kerem-i hüdây nevmîd neyîm
Ya'nî
Ümidimiz fûzûn ise haddûn bizim yine
Me'yûs olmazız kerem-i girdigârdan

Çünki ol şeb-i pür-ta'bda ol bânk-ı hâtır-nâk-ı bülend-âvâz ve ol sadâ-yı hevl-nâk-ı bî-endâzeyi leşker-gâh-ı krâl-ı pür-dâllın pâsbânlarının gûş-i medhûşuna resîde ve bu müttefiku'l-lafz olan su'âl ve cevâbı tamâmen sâmi' ve şinîde oldılar. Krâl-ı bed-fa'âl fî'l-hâl isti'câl ile kâyil-i kelimâtın eser-i savtına merdüm-i çalâk ta'yîn eyledi. Amma çün zulmet-i şeb-i târik-i küfr ve inâd ve sipâh-ı bahtî-i tazallum-necâd perde-i istitâr-ı "hatemellâhu alâ kulûbihim ve alâ sem'ihim ve alâ ebsârihim ğişâvetün"[107] mazmûnıyla sahîfe-i meşâ'ir-i şu'ûrları mazbût ve mestûr ve târikî-i şeb-i yeldâdan işâ-yı amâ-yı "ve terâhum yenzurûne ileyke velâhum yubsirûn"[108] vefkınca ol kûr-dilânın pîş-i dîde-i zâhir-bînlerinde mebsût ve mestûr idi. Her çend misâl-i endîşe-i hatâ beynân matlab-ı matlûba şitâb eylediler. Ol havâlide ol mübeşşir-i âlem-i gaybden kat'an bir dürlü haber ve eser bulamadılar. Amma sultân-ı zîşânın berk-i yemânî gibi hiddet ve hareket ve tehevvür ve şiddet ve

[107] Allâh onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerinde de perde vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 7.
[108] ... Sana baktıklarını görürsün oysa görmezler. **Kur'ân-ı Kerîm,** A'raf, 198.

cür'etinden ilhâm-ı Rabbânî ve peyğam-ı Furkanî "innâ enzernâkum azâben karîben yevme yenzurü'l-mer'u mâ kaddemet yedâhu ve yekûlü'l-kâfîru yâ leytenî küntü turâbâ"[109] muktezâsı üzre sahîfe-i def'i-i sultânîden hevl ve heybet-i kıyâmet cân u dil-ı küffârı lerzân ve ol gurûh-ı enbûhun herbirine ol sa'ika-i mahşer-engîz endâr-ı azâb-ı yevm-i ikâbdan nişân verdi. Ve ol sipâh-ı siyâh-rûz a'dâullâhın miyânında sûret-i ma'nâ-yı "senulki fî-kulûbillezîne keferu'r-ru'be bimâ eşrakû billâhi"[110] iştihâr ve intişâr buldı.

Netîce: Herkes dest ve pa kem-kerde bir taraf-ı edbâra firâr içün taleb-i esb ve silâha şitâb eylediler.

Şi'ir
Yâ nâimîne ve ayne'd-dehri mûkizetün
Kûmû fekad kameti'l-eyyâmu bi'l-harbi

Bir yevm-i sa'îd-i Cum'a sabâhında ki îd-i mü'minân ve zamân-ı cem'iyyet-i muvahhidân idi. Sultân-ı mücâhidân-ı cihân dâ'iye-i cihâd-ı müciddâne ile va'ade-i şebâneye vefa ve leşker-i yegâne mudâfa'asında tevfîk-i perverd-gâr-ı yegâneye ittikâ ile eger çi gurûh-ı mekrûh-ı krâl kesrette şümâr-ı seng ve sifâlden efzûn ve silâb ve si'âl-i sahrâyı adedinden bîrûn idi. Amma gaflet ve gurûr ve kesret-i mâl ve ricâl ile ihtimâl-i hulûl-i â'câlden mütecâhil ve gâfil idiler. Ve ol sür'at-i nuzûl-ı berk-hulûl-i sultânî ve imdâd-ı cünûd-ı melâike-i âsumânîden cem'iyyet-i hâtırları perîşân ve tareyân-ı nümûdâr-ı nusretden ru'b ve ehvâl-i bî-mecâl ile derûn-ı hisâr-ı hânları vîrân oldı. Ve sultân-ı mübârizân ol leşker-i mansûr ve muvaffak ve ol asker-i müeyyed-i Hak ile eğerçi bir aks nakîz-i kâfirân ve nazar-ı şevket-bîn-i müşrikânın pîş-i dîde-i ahvâllerinde kendü cem'iyyet-i sûrîsini rütbe-i taza'îfde birin iki addedüb amma ber-haseb-i kuvvet-i esbâb ve iddet ve hesab nasîf ve da'îf zann ederdi. Lâkin hüsn-i te'yîd-i mele-i a'lâ ve ma'ûnet-i tevfîk-i emlâk-i semâ ile "kad kâne lekum fî-fieteyni'l-teketâ fietün tukâtilû fî-sebîlillâhi ve uhrâ kâfiratün yeravnehum misleyhim ra'ye'l-ayni. Vallâhu yüeyyidu bi-nasrihi men yeşâ. İnne fî-zâlike le-ibreten li-uli'l-ebsâr"[111] medlûlüne müstezhar ve istizhâra intizâr üzre idiler.

Beyt
Ân-tîğ-i zenân-ı pâk 'unsur
Ber tîğ-ı nivişte Yâ Rab unsur

Çünki tarafeynden husûmet-i ğayibâne mükâbele ve muvâcehe-i saffeyne

[109] Sizi yakın gelecekteki bir azabla uyardık, o gün kişi elleriyle sunduğuna bakar ve inkârcı da keşki toprak olaydım der. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nebe, 40.
[110] Hakkında hiçbir delil indirmediği şeyi Allâh'a ortak koşmalarından ötürü inkâr edenlerin kalbine korku salacağız.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 151. Âyetteki "senulki fî-kulûbillezine" ifadesi, yazma metinde "senulki fî-kulûbihim. Ellezi" şeklinde kaydedilmiştir.
[111] Karşı karşıya gelen iki topluluğun durumlarında sizin için ibret vardır. Biri Allâh yolunda savaşanlardır. Diğeri inkârcılardır ki bunlar karşı tarafı gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allâh dilediğini yardımıyla destekler.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 13.

resîde ve cânibeynden niyyet-i mu'âdat ve mükâtele yemîn ve yesârın zât-ı beyninde keşîde oldı. İcâb-ı tevhîd ve selb-i şirki huccet-i beyzâ-yı tîğden lisân-ı şimşîr fasl ve cisme vâzıh ve bâhir oldı. Ve dilâverân-ı meydân-ı mübârezet ve şîr-i meydân-ı zümre-i mücâhidân, mizmâr-ı besâlet hamle-i mehâlib ve esâbi'-i seyf ve sinân ile dest-i tetâvuli resîde-i girîbân-ı a'dâ ve girid-i husûmet ve kıtâl ve ma'reke-i pürhâş ve cidâlda peydâ olan ğubârdan cevher-i tîğ-ı yemâniyi musakkal ve mücellâ eylediler. Ve ol iki husrev-i bâ-sütûde mânend-i kûh-i pür-şükûh-ı enbûhun cümlesinde arsa-i rûy-i zemînde lemhaten "izâ zülzileti'l-erdu zilzâlehâ"[112] hâleti zâhir oldı. Ve ol iki deryâ-yı hûn-hâr ve bahr-i mevvâcın letâmat-i iltikâ ve imtizâcı küre-i arzı tûfân-ı muhît ve hâsır ve terâküm-i nîstân nîze ve sinân ile bâd-ı sabâya dîku'n-nefs-i hafekân peydâ ve hîn-i mübâderet-i dilâverânda tarafeynden birbirlerine mudâfa'a içün tezâhüm-i tire teyr-perden dâ'iye-i tareyân-ı hüveydâ oldı. Ve tarefeynden mübârizân-ı mütehâsım birbirleriyle bir cins karışdılar ki her şâhın girîbân-ı hayâtı bir gedânın dest-i iktidârına giriftâr ve ehl-i şirk ve îmânın her bir sâhib-i câhı bir ğulâm-ı siyâhın elinde zar ve herkes kendü ahvâlinde bîzâr ve sağîr ve kebîr mehâfat-ı afet-i rûzgârdan mübtelâ-yı rütbe-i nâhencâr oldılar.

Beyt
Şeh nümûdâr-ı feth râ çû şinâht
Tîğ rând u 'adû-yı dî perdâht
Leşker-i hîş râ be-firûzî guft
Guft hân rûzgâr u hân rûzî

Amma iktizâ-yı ser-nûşt-i kazâ ile bu ahvâl-i pür-ahvâlin hâlet-i cereyânında leşker-i küffârdan bir kâfir-i murdâr ve bed-likâ ve heykel-i menhûs-i cismânîsi mânend-i kûh-i kavî ve tüvânâ mükâbeleden zât-ı sultân-ı İslâm'a dûçâr ve ol hasm-ı la'în deyu sîret-i ber-gürz-i girân ile mükâbil-i sultân ve el-hak ol cism-i sakarr-ı makarrın kerâhet-i manzarından çeşm-i insân hırâsân ve dil-i şîr-i jiyân-ı lerzân ve tersân olurdı. "İzâ ra'eytehum tu'cibuke ecsâmuhum... Ke-ennehum huşubun müsennedetün"[113] mezâhir ve mürdesinden hiçbir dîde öyle bir kabîh ve zemîmi dîde ve hiç sûrethâne-i dîvânda afârît ve dîvân-ı Süleymanî'den öyle bir peyker-i bed-manzar şinîde olmuş degil idi.

Be-sûret kerîh u be-sîret çû dîv
Keşîde zi şekleş siyâhî ğerîv

Ve ol deyu mel'ûn kendü lâyıkı olan ol gürz-girân-ı şeşperi, el-iyâzu billâhi teâlâ hâlet-i mükâbele-i hasmânede külâh-ı tâcdâr-ı zamâna ve gülle-gûşe-i tâc-bahşâ-yı serverân-ı yegâneye havâle ve cism-i sakîlinin darb-ı anîfi ile ol âftâb-ı rûy-i zemînin tâc-ı zerrînine imâle eyledi. Gûyâ ki ol la'în-i siyâh-rûyın latme-i darbetinden ol hurşîd-i kişver-i dîn kusûfa resîde ve ol sadme-i darb ile semend-i sipihr-i reftârından keşîde eyleyib ol kevkeb-i nuranî ve şihâb-ı mübînin cihân-bîni

[112] Yer dehşetle sarsıldıkça sarsıldığı ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Zilzal, 1.)
[113] Ey Muhammed onlara baktığın zamân cüsseleri hoşuna gider,.... Tıpkı sıralanmış kof kütük gibidirler ... **Kur'ân-ı Kerîm,** Münafikun, 4.

hîre ve meslûbü`l-ihtiyâr ve bîhûş olub misâl-i sipihr-i berrîn olan burc-i zeyn-i zerrînden rûy-i zemîne geldi.

Beyt
Kesrî râ derîn bezm sağer dehend
Ki dârû-yi bî-hûşîş ber dehend

Ve ol hâlet-i dehşet-engîzde ebnâ-yı zamândan bir mertebe feryâd ve gıriv kopdu ki sanursun ki alâka-i ervâh, ebdân-ı nev`-i ben-i insândan kesildi. Yahud cism-i azîmü`ş-şân felek-i a`lâ târım-ı bâlâdan sahn-ı ğabraya fetâde ve gûyâ miyân-ı eczâ-yı sihâbiden hurşîd-i rahşân berk-i seri`ü`l-leme`ân-âsâ rûy-i zemîne üftâde oldı.

Beyt li-müellifihi
Asumâni ber zemîn üftâd nâ-gâh ez kazâ
Arsa-i gîtî be teng âmed derûn-i ân fezâ

Amma emlâk-i semâvî siper-i sipihr-âsâ şehper-i himâyet ile ol sultân-ı zîşânın ser-i firkatini nigâh ve himâyet ve ferîşte-gân-ı du`â ve su`âl ol mazhar-ı celâlı vikâyet içün eslihâ ve esâs ve ecnihâ-i mesnâ ve sülâsdan tîğ ve şimşîr-i dûdem çeküb tekrâr râyât-ı hilâfeti âsumân-ı inâyete efrâz eylediler.

Beyt
Dilâ ma`âş çünân kun ki ger be- leğzed pây
Firişte et be-dû dest-i du`â nigeh dâred
Ya`nî
Gönül öyle geçen dünyâda kim sürçerse ger payın
İki dest-i du`â eyle firişte eyleye imdâd

Ve bu esnâda serîr-i devlet-i sultân-ı destiyârî-i meded-i Hüdâ ile huddâm-ı fedâyî-i sultânîden bir ğulâm bir esb-i sebk-inân ve bir bârgîr-i sâhib-i tevân misâl-i kavâyim-i erba`a ile kâyim ve pây-dâr ve taht-ı hilâfet-âsâ müstahkem ve üstüvâr ihzâr eyleyib fi`l-hâl şehriyâr-ı gerdûn-vakârı miyân-ı küffâr-ı murdârdan ol bâre-i kûhpâreye süvâr ve mâhice-i ilm-i futûh-ı İslâmı ma`reke-i izdihâm ve iltihâmdan sipihr-i mu`allâya beraber eylediler. Eger çi bu vâkı`anın hudûsı "el-kâri`atu me`l-kâri`atu ve mâ edrâke me`l-kâri`atu"[114] hâletinde nümû-dâr olub çok kalmadı. Ki şevket-i din-i Muhammedî ve sipâh-ı millet idi. Asumân-ı rif`atinden zemîn-i mezellete yeksân ve muktezâ-yı gerdiş-i çerh-i bûkelemûn ile bünyân-ı devlet-i rûz-efzûn Şer`-i meymûn ve devlet-i hümâyûn mehdümü`l-erkân ola. Lakin ahbâr-ı muverrihân-ı sikât ve nakl-i râviyân-ı sikât ile meşhûr ve mezkûrdur ki hâlet-i mezbûrede ekser ümerâ-i ikbâl ve mütesaddiyân-ı kıtâle birkaç peyker-i pür-mehâbet ve heyâkil-i buzurk-i hey`et-i sûret-i eşhâs-ı insânî ve sîmâ-yı emlâk-ı rûhânî ile nümâyân ve imdâd-ı asâkir-i İslâm içün ayân olub pâdişâh-ı mecâhidi şerr-i küffâr-ı mekkârdan siyânet ve cânib-i İslâm`a i`ânet eylediler. Amma ol

[114] Gürültü koparacak olan, nedir o gürültü koparacak olan, **Kur'ân-ı Kerîm,** Karia, 1,2.

gurûh-ı mekrûhun dîde-i ğamdîdelerinde misâl-i emlâk-i âcâl-ı cilve-ger ve ol kavm-i sitemkerin râyet-i mükâmet ve kâmrânî ve râyet-ı kârdânilerin zîr u zeber eylediler. "Belâ en tasbirû ve tettekû ve ye'tûkum min fevrihim hâza yumdidkum Rabbukum bi-hamseti âlâfin mine`l-melâiketi müsevvimîn"[115] mazmûn-ı mu'ciz-meşhûnı üzre letâyif-i eltâf-ı Sübhânî müsâ'adet-i esbâb-ı nihânî ile izdihâm-ı a'dâ-yı âdî ve istîlâ-i mütemâdî-i kâfirân ve kâr-ı bâ-revnak-ı müşrikânı miyân-ı kâr-zârda himmet-i merdân-ı dîn ile diğergûn ve hudûs-i def`î ile i`lâm-ı şükûh-i küfr husûsan krâl-ı Engürüs-i menhûsı ser-nigûn ve menkûs eyledi.

Beyt
Ez pey-i her girye çûn hande îst
Merd ahir bîn çi nikû bende îst
Ya'nî
Çünki her girye sonı handedir
Âkibet-bîn ne güzel bendedir

Binâen-aleyh tekrâr asker-i İslâm ol sultân-ı vâlâ-makâmın fetrâk-ı ihtişâmına dest-i ber-âverde i`tisâm olub cevânib ve etrâfdan misâl-i meks-engebîn emîrü`n-nahlleri yanına aheng-i cem'iyet-i muhabbet eylediler. Ve cünûd-ı ma`nevî istiklâl ve istizhâr ile ikâmet-i nâmûs-ı din-i Nebevî içün tîğ-ı intikâm ve şimşîr-i kîni ağuşte-i dimâ-ı müşrikân-ı senevî eyleyib sipâh-ı mücâhidân-ı hun-rîzî-i husamâya birbirin sebkat ve gurûh-ı füccârdan hezâr süvâr-ı pür-nikbet tarfetü`l-aynda çeşm-i pür-hûn-i şefk gibi garka-i hûn-âb-ı nedâmet ve mânend-i hubâb-ı bî-hisâb ve kevâkib-i bî-tâb deryâ-yı gerdûn-i gerdânda üftâde-i girdâb-ı ıztırâb ve hayret oldılar. Ve ayn-ı inhizâm ve ıztırâbda fikr-i nâ-savâb ile savb-edbâr-ı firâr ve nehr-i amîk-i Tuna`ya şitâb ve giriftâr-ı tûfân-ı azâb "ve cündena hünâlike mehzûmün mine`l-ahzâb"[116] mazmûn-ı karîn-i intisâb oldılar. Gûyâ çendîn-i ikâb-ı âcâl mehâlib ve çengâl-ı azâb ile te`âkub ve ol zihâb-ı belâ iyâbda pâ-mâl ve sergerdân ve ol hâlet-i firârda şimşîr-i gâziyân-ı kâm-kâr güzâr-gâh-ı mekkâr-ı dûzeh karâra revân eyleyib amma nehr-i Tuna misâl-i sedd-i İskender zencir-i âb-ı âhen-nümâ ile ol müdebbirânın mahall-i güzârlarını mesdûd ve ekser gürihte-gân-ı berkeşte rûzgâr-ı hevl-i merg ve bîm-i cân ile o güne âb-ı pür-ıztırâba pür-tâb ve garka-i girdâb-ı azâb ve ebdân-ı sakîl ve cism-i kesîflerin süpürde lücce-i âb-ı merdûm-hâr belki derk-i esfel-i nârda cây-ı karâr eylediler. Ve mücâhidân-ı kâmyâb taraf taraf te`âkub ve şitâb ile ol duzehiyânın gelû-yi atşânların ab-ı revân-ı şimşîr ile sîr-âb ve ğubâr-ı fitne ve fesâdı güzer-kâr-ı asâkir-i mansûreden seylâb-ı hûn-ı a'dâ-yı makhûr ile pâk ve eczâ-yı a`zâların alûde-i hûn ve hâk eyleyib ol kâfirân-ı fitne-engîzin cûybâr-ı hûn-rîzinden gûyâ nehr-i Ceyhun âb-ı Tuna ile âmihte ve ol küffâr-ı nikû-nisârın ecsâd-ı murdârların ol bahr-i amîka rayihte eylediler.

Mısra'
Ki gufteend nikû kun u der âb endâz

[115] ... Rabbiniz size nişânlı beş bin melekle imdâd edecektir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 125.
[116] Onlar burada takım takım bozguna uğramış perîşân bir ordudur. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sad, 11.

Ve tamâmi-i ahâd-ı leşkerî ve cümle-i efrâd-ı mübârizân-ı cerâ ganîmet-i emvâl-ı helâl ile müstefîd ve nukûd-i sürh ve sefîd ve sâir cevâhir ve zevâhir-i müfîd ve esbâb-ı zî-kıymet-i erbâb-ı haşmet ve ğarâyib ecnâs-ı ehl-i servet ve ni`metden muğtenim oldılar. Ve bidâ`at-i bahrî ve ma`denîden hâsıl olan hisse-i hums-i sultânînin haml ve nakli içün mehâr ve kıtâr-ı eşter istirnâb âver olamayub ana kıyâsen ümerâ ve hukkâm ve sipâh-ı hâss ve âmmın mâlik oldukları envâ`-ı bidâ`ât muhayyir-i ukûl-ı beşer idi. Ve a`yân-ı küffâr ve sanâdîd-i füccâr bir mertebe giriftâr-ı sipâh-ı zafer-şi`âr oldılar ki muhâfızlar zabt-ı hirâsetlerinde âciz ve kâsır olub ba`zı reftâre kâdir olmayan kâfiri katl ve izdiyâd-ı esbâb ve eslihâ-i sipâh-ı gîrî ve esâs-ı ihtişâm-ı leşkerîden mücâhidânın her biri hükm-i vâhid-i ke-elfin ile ma`dûd ve fukarâ-yı ehl-i îmân ve giriftârân-ı mihnet ve natuvâni olanları müeddâ-yı "ve vecedeke âilen fe eğna"[117] masdûkunca kâmrân eylediler.

Li-müellifihi
Der eyyâm-ı ân şâh-ı kişver-güşâ
Fakîrî nedîdî kesi ez gedâ
Ya`nî
Ol pâdişâh-ı kişver-güşânın eyyâm-ı devletinde
Bir fakir ve gedâ bulunmaz idi

Ve sultân-ı İslâm bu gûne mevhibet-i uzm ve te`yîd-i inâyet-i kübrânın şükrânesi mükâbelesinde nice imâraât, mescid ve cevâmi` ve sâir bukâ` ve savâmi` istibnâsına ta`ahhud ve vezâif-i revâbit-i hasenât-ı ulemâ ve sadâkat-ı erbâb-ı istihkâk-ı fukarâ-yı ed`af ve muzâ`af nezr eyledi. Ve ol varta-i hâtır-nâkdan selâmet ile necâtına teşekküren tevbe ve istiğfâre rucû` ile me`âsî-i taksîrât-ı ubûdiyetden tarîk-i bende-giye müdâvemete âzim ve câzim oldı. Dâima lisân-ı hâl ve dâ`iye-i hulûs-i bâl ile Hazret-i ma`bûd-i bî-zevâle nuzûrât-ı mev`ûd-i "yâ eyyühellezîne âmenû evfû bi`l-ukûd"[118] emrini mütezekkir oldı.

Beyt
Ber-ser-i kâr ây, çerâ hufteî
Kâr çûnân kun ki pezîrufteî
Gerçi tu ez vey şudeî râst-kâr
Rastî-i dil be-bereş tuhfe âr
Ya`nî
Ey gönül bîdâr olub terk iyle hâb-ı gafleti
Öyle depren kim iki âlemde de er râhata
Çünki sen oldun atâ-yı kibriyâdan rastkâr
Sen de arz et istikâmet tuhfesin ol hazrete

Dâstân-ı Devazdehum (Onikinci Hikâyet)

Ol sultân-ı İslâm me'âsî ve muharremâtdan tevbe ve inâbete sadâkat ile niyyet ve şehr-i Bursa'da nezr-i ma'hûda vefâya sarf-ı himmet ile istibnâ-yı câmi'-i kebîr ve sâir hayrât ve müberrât-ı kesîrü'l-berekâtı beyân eder.

[117] Seni fakir bulup zenginleştirmedi mi ? **Kur'ân-ı Kerîm,** Duha, 8.
[118] Ey inananlar akitler yerine getirin..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 1.

Reşken ol bende-i saâdetmende ki telebbüs-i hılkat-ı beşeriyetden hengâm-ı bulûğ kemâl-i akl ve hurriyet ile sirişt-i tıyne-i tayyibesini necâd-ı pâkîze-i "küllü mevlûdin yûledu ale`l-fıtratin"[119] mazmûnı üzre tahâret-i asli ve takaddüs-i fıtrî ile pâyende duta ve hased-i ol hurdmend ve âzâdeye kim alâyiş-i akâyil-i alâyık ve şehevânî ile amîzeş tabî`at-ı hayvânî eylemeyüb zât-ı mukaddes-i insânîsin tathîr-i zâhirî ve nihânî ile âb-ı tevbe ve istiğfâr ve ğusl ve tenkiye ve isti`zâr ile encâm-ı kâr ve mühlet-i nâ-payidâr-ı i`marda silk-i âzedegân "ellezîne izâ fe`alû fâhişeten ev zalemû enfusehum zekerullâhe festeğferû li-zunûbihim"[120] kavline münselik eyleye.

Beyt
Eger çi ber ruh-i men bûd gerd ma`siyetî
Hezâr bâr be-şûyem be-âb-ı istiğfar
Ya`nî
Bir günâh ile eger rûyim gubâr-alûd ise
Şust u şû etmekteyim yüz âb-ı istiğfar ile

Ma`a zalik vesâil-i a`mâl-i sâlihât ve fevâzıl-i fezâyil-i hayrât ve müberrât ve hasenât ile tebdîl-i ahlâk ve melekât ve rucû`-ı münkerât ve hatîât ile tarîka-i tevbe ve inâbete cebr-i evkât-i mâ-fât ve tedârük-i "fit-te`hîri âfetun"[121] eyleye. Câiz ki "inne'l-hasenâti yüzhibne`s-seyyiât"[122] tıbkınca ol tevbe ve inâbet ve takvâ ve tahâretin fevâyid-i avâyidini masâlih-i dîn ve devlet ve menâhic-i mülk ve haşmetde zâhir ve bâhir göre. Ma`a hâza cemî`-i enbiyâ ve evliyâ-i irşâd-ı ehl-i âlem ve hidâyet-i ben-i nev`-i Âdem`de mev`iza-i mûkiza-i "enibû ilellâhi"[123] ve nasîhat-ı fasîha-i "tûbû ilellâhi"[124] ile müttefikü`l-kelâm ve gam-hârî-i bende-gân-ı Hüdâ ve reh-nümâyân-ı sebîl ve cümle-i ehl-i Hak ve yakîn ve pişvâyân-ı dîn-i mübîn mütesâviyü`l-akdâmlardır.

Beyt
Sefîde dem ki şüdem mahrem-i serâ-yı sürûr
Şinîdem âyet-i tûbû ilellâh ez-leb-i hûr

Lâkin huceste âsâr-ı ol bahtiyâr u restkâr ve ol huşyâr ki reh-nümâ-yı ezelî ve rağbet-i cibillî vâlid-i ekber ve peder-i kelân-ter, ya`nî hazret-i ebü'l-beşer sünneti üzre şîve-i hacâlet ve şeremsârî birle taksîr-i tâ`atdan istiğfâr ve tarîk-i itâ`ata i`tikâd-ı hâlisa ve yakîn ile kendüyi "Rabbenâ zalemna enfüsenâ fe-in lem teğfirlenâ ve terhamna le-nekûnenne mine`l-hâsirîn"[125] telkîni ile me`mûr bilüb

[119] Her çocuk İslâm fıtratı üzerine doğar.
[120] Onlara fenâ bir şey yaptıklarında veya kendileriine zulmettiklerinde Allâh'ı anarlar, günâhlarının bağışlanmasını dilerler..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran 135.)
[121] Geciktirmede afet vardır.
[122] İyilikler kötülükleri giderir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hud, 114.
[123] Allâh'a tevbe edin.
[124] ... Yürekten tevbe ederek Allâh'a dönün..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Tahrim, 8.
[125] Her ikisi, Rabbimiz ! Kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz dediler. **Kur'ân-ı Kerîm,** A'raf, 23.

ebvâb-ı behişt-i câvidânî ve cennet-i Rahmet-i Rahmânî'den rûy-i ümmidine bâb-ı necât güşâde ve tahsîl-i merâtib-i kurb-i derecât-ı "ve edhilnî fî-ibâdike's-sâlihîn"[126] münâcât-ı icâbet-i karînine mazhar ile

Beyt
Dilem der tevbe u telkîn çûnân be güdaht ki ender vey
Ne şeytân mând u vesvâseş ne âdem mând u ne isyân
Ya'nî
Gönül telkîn ve tevbeyle o denlü mahv-i cism etdi
Ne şeytân kaldı ne vesvâs ne âdem kaldı ne isyân

Nitekim mutâbık-ı hâl olan bu makâl-ı pür-meâl mâ sadakınca
El-Kıssa
Kral-ı Engürüs'ün ceng-i bî-ferhenginde sultân-ı İslâm'ın zât-ı mukaddesi dâstân-ı sâbıkda zikr olunduğı üzre hâlet-i sukût ve nuzûlı bâ'is hevl ve bîm rûz-i azîm "vela yenfe'u mâlün velâ benûn illâ men etallâhe bi-kalbin selîm"[127] hâletleri meşhûd-i nazar-ı istibsâr ve re'yü'l-ayn bildi ki devlet-i bî-bekâ-yı dünyâ be-gâyet bî-i'tibârdır. Ve eyyâm-ı hayât-ı serî'ü'z-zevâl ve kâmrânî mâlı ve cânı bende-i bî-ihtiyâra emr-i gayr-i makdûr belki hayâl-i muhâldir.

Beyt
Hüşdâr ki dernişîmen-i kevn u fesâd
Vâbeste-i yek demim u ân dem hîçest
Ya'nî
Aklını cem' eyleki âlem-i kevn ve fesâdda
Bulunduğumuz sa'at bizimdir kusûrı hiçdir

Her çend yâd-ı âverî-i merhamet ve efdâl-ı İzid-i Müte'âl ve tezekkür feryâd-resî-i Zülcelâl o gûne mahall-i teng-mecâlde tarîk-i ıztırâbı ihtiyârîdir. Amma ol hâlât-ı ıztırârdan restikâri yine inâyet ve rahmet-i perverd-gâri ve alâmet-i saâdetmendi ve bahtiyâridir.Öyle bende-i şükür-güzâr ve abd-i şekûr sipâsdâr-ı tarîk-i bendeği ve halâsda hicâbından "izâ en'amnâ ale'l-insâni a'rada ve neâ bi-cânibihi ve iza messehü'ş-şerru fezû du'âin arîdin"[128] serzeniş-i ta'rîz eyler.

Şi'ir
"Lâ tu'âhiz innesîynâ" şûd güvâh
Ki buved nisyân be vechi hem günâh
Zân ki istikmâl-i ta'zîmeş nekerd
Ver ne isyân der neyâverdi neberd
Ya'nî

[126]... Rahmetinle beni iyi kkulların arasına koy. **Kur'ân-ı Kerîm,** Neml, 19.
[127] Allâh'a temiz bir kalble gelenlerden başka kimseye mâlın ve oğulların fayda vermeyeceği gün., **Kur'ân-ı Kerîm,** Şuara, 89.
[128] İnsana nimet verdiğimiz zamân yüz çevirerek yan çizer, başına bir kötülük gelince uzun uzun yalvarır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Fussilet, 51. Âyetin başındaki "izâ en'amnâ ale'l-insâni" ifadesi yerine, yazma metinde "izâ messehü'l-hayru" ibaresi kaydedilmiştir.

"Lâ tu'âhiz innesîynâ"dır güvâh
Gâh olur nisyân dahi vechen günâh
Anı istikmâle ta'zîm eylemez
Yoksa isyân cenge ta'lîm eylemez

Ve bu mükaddemâta binâen ol pâdişâh-ı âgâh ol vâkı'a-ı pür-hatar neberd-gâhı gâh ve bî-gâh aslâ zikrullâhı nâsi ve sâhi olmayub belki her rûze teveccühât-ı muhlisânesi vefâ-yı ahd-ı mev'ûd ve istîfâ-yı nuzûr-ı ma'hûdda efzûn olmağa âzim ve fikr-i muharremât ve mahzûrâtı zamîr-i münîrinden külliyet ile terk ve ihrâca câzim idi. Ve halvet-hâne-i dil-i pür-niyâz ve kencûr-i hazâyin-i râzında cenâb-ı kârsâz-ı bende-nevâz ile evvelen bu ma'nâyı tevsîk ve tahkîk eylemişdi ki çünki ömr-ı tabî'i kemâl-i akla bâliğ ve keşîde ve sinn çil sâleye resîde ola. Ve tecâvüz-i sinn-i şebâb ve tesârü'-i matiyye-i ömr-i pür-şitâbdan sonra hengâm-ı da'f-ı a'dâ ve vakt-i futûr-ı kuvâdır. Merd-i âkıla lâyık olan oldur ki müddet çil sâle-i ömri kâm-bahşi-i nefs-i emmâre ile itlâf ve isrâf eyledügüne insâf eyleyib bakiyye-i eyyâm-ı hayâtını tenbîh-i nebîh-i "men câveze'l-erba'în ve lem ye'huzi'l-asâ fe kad asâ"[129] tıbkınca hareket ve sâl-ı pencâh ve şastdan sonra inân-ı tevsen-i nefs-i emmâreyi semt-i tâ'at-güzâriye ma'tûf ve zimâm-ı tabî'at-ı mekkâreyi taraf-ı fermân-ber-dârî-i perver-kâra ma'tûf eyleye. Ve ol şehriyâr-ı sâhib-i i'tikâd, nefs-i nefîs-i fu'âdında vesâil-i sâdık ve delâyil-i mütevâfık ile hüküm buyurdılar ki ba'zı havâdis-i nikbât-ı mülkî ve mâlî ve nice beliyyât-ı hâlî ve mâlîden ki mükaddemâ sûret-nümâ-yı zuhûr olmuşdı. Evvelen feth-i Kostantıniyye va'ad-i Rasûlullâh (sallallâhu aleyhi vesellem) ile dil-hâh üzre karîn-i husûl ve telâhuk-i esbâb ve ma'addât-ı mes'ûl idi. Ba'zı muhâlifânın eser-i şe'âmeti sebebiyle te'hîr olunub ol eyyâmda ba'zı melâhi ve menâhi sûret-nümâ-yı zuhûr olmuşdı.

Beyt
Şüd be-ahdet parsâyihâ be rüsvâyî bedel
Men yekî zân pârsâyânem ki rüsvâ geşteem
Ya'nî
Zühd ve takvâ oldı devrinde bedel rusvâlığa
Ben de bir zühd ehli idim şimdi rüsvâ olmuşum

Amma sultân-ı sâfî-derûn i'tizâr-ı seyyiât-ı sâbık ve tekrâr-ı şükr-i eltâf-ı Hazret-i hâlık ile akd-i ahd-i tevbe ve istiğfâr ve edâ-yı menzûrât-ı menvî-yi derûnî-i âlimü'l-esrâr ile takdîm ve ol inâbet ve rucû'ı miyân-ı encümen-i ulemâ ve eimme-i dîn belki huzûr-ı kâffe-i müslimînde i'lân ve âşikâr buyurdı ki mahkeme-i adl-i şehâdet-gâh-ı "şehidallâhu ennehu lâilâhe illâ hûve vel-melâiketu ve ulü'l-ilmi kâimen bil-kıst"[130] mûcebince ol tevbe ve inâbeti mahkûmün-aleyh ve müseccel ola ve kevâhî-i şâhidân-ı âdilân ki Hüdâ ve Rasûl'den ve şehâdet-i melâike-i mukarrebîn ve kâffe-i ehl-i ilm ve erbâb-ı Hak ve yakîn ki şuhûd-i udûl-i âsumân ve zemîndirler.

[129] Kırk yaşını aşıp baston kullanmayan isyân etmiş olur.
[130] Allâh melekler ve adâleti yerine getiren ilim sahipleri ondan başka İlâh olmadığına şâhitlik etmişlerdir ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 18.

Erkâm-ı kirâm-ı kâtibîn ile sahîfe-i a`mâline merkûm eyledi. Ve ol sultân-ı ehl-i eymân sefer-i ğazâ-yı krâldan avdet ve dârü`l-mülk Bursa`ya müraca`at ve edâ-yı nuzûra mübâderet ve ahd-i mev`ûdı be-kadr-i makdûr vefâya mübâşeret buyurdı. Ve da`vet-i İlâhiyyeyi icâbete bir bâ`is-i küllî dahi bu idi ki hazret-i velâyet menkibet ve siyâdet-mertebet muktedâ-yı ârifân-ı billâh hâdi-i ser-güştegân-ı bâdiye-i gümrâh-ı "efemeni`t-tehaze İlâhehu hevâhu" pîşvâ-yı makbûlân-ı Bârî Seyyid Şemseddin Muhammed Buhârî (kaddesellâhu sırrahu) ki ana bir evliyâyı zamân ve takaddüm-i erbâb-ı tarîkat ve hakîkat ile müsellem-i deverân idi. Ve ol eyyâmda ki sultân-ı İslâm câmi`-i kebîr ve şerîf ve medrese-i bî-nazîr ve latîfin tarh ve resmine mübâşeret ile ba`zı erkânın kavâyim ve bünyânı beraber-i kubbe-i âsumânî nişân olmuşdı. Ol esnâda Hazret-i Seyyid ile pâdişâh-ı âlişân kurb-i imâret-i mescidde temhîd-i bünyân sohbet buyurub ve ol imâretin letâfet-i binâ ve nezâfet-i fezâsından mübâhese esnâsında kelimât-ı vâfire der-miyân olunub cenâb-ı pâdişâh-ı seyyid-i âgâhdan ol âsârı istihsâna intizâr olub ol veli-i kâmili sâyir ebnâ-yı rûzgâr-âsâ icrâ-yı dil-hâh-ı selâtîne mâyil zannedüb bi`l-müşâfehe hitâb buyurdı ki âyâ bu mescîd-i latîf makbûl-ı tab`-ı şerîf oldı mı? Ol ârif-i kâmyâb derhâl cevâb verüb dedi ki gâyet mevki`inde mescid-i bî-nazîr ve binâ-yı dil-pezîrdir. Amma tarh-ı ta`mîrinde mi`mârın bir kusûr-ı azîm ve halel-i vahîmi vardır ki zamîme-i muhsenâtı metrûk etmişdir. Ve ol ki bu binâda dil-hâh ve makbûl-i tab`-ı sultândır. Anı mehcûr bırakmışdır. Pâdişâh-ı İslâm-penâh-ı seyyid-i âgâh ve ol zübde-i nâsdan mi`mâr-ı mühendis kusûr-ı mezkûrı tedârük ve istidrâk içün ol cevâbın tasrîhini iltimâs ve ol mürşid-i hakîkat-şinâs dahi bünyân-ı kelîmât-ı nesâyih-nükâta bu uslûb üzre tarh-ı bünyân esâs buyurdılar ki bu binânın erkân-ı erba`asının her gûşesinde bir hamhâne-i memlu`-i şâhâne lâzım idi dedikde seyyidin bu kelâm-ı müciddânesinden ol nihâl-i bası vakârın gülberk-i âli-izârı uruk-âlûd-ı hicâb olub ol mazhar-ı hidâyetin hakîkat-ı kinâyetinden zebân-güşâ-yı istifsâr oldukda ol mürşid-i hakîkat-âşinâ buyurdı ki: Ey pâdişâh-ı dîn-penâh! Niçün a`mâl-i nâ-münâsibinden münfa`il olmazsın ve emr ve nehy-i kelâm-ı Hüdâ`yı sem`-i kabûl ile isgâ eylemezsin. Evvelâ; vucûd-ı Adem-i hâki ol imâretdir ki mi`mâr-ı kârhâne-i kudret, bidâyet-i tarh, binâ-yı fıtratda anın serriştini kull-i hikmet-i şu`ûn "haleke`l-insâne min salsâlin min hamâin mesnûnin"[131] ile ankihte ve dest-i irâdet-i ezelî ol sâhib-i tıynet-i tayyibenin vucûd-ı hâkîsini taşt-ı dürrîn-i hikmetde "hammertu tînete Ademe bi-yedî erba`îne sabâhen"[132] mazmûn-ı saâdet-meşhûnı üzre kendü zülâl-i ser-çeşme-i muhabbeti ile amîhte eyleyib bir ma`bed-i huceste ve bir halvet-hâne-i ferhûnde binâ ve ikâmet-i namâz-ı pür-niyâz ibrâzı içün gûşe-i süveydâ-yı dil-âgâh-ı ibâdullâhdan hadîs-i dil-hâh-ı "kalbü`l-mü`mini beytullâh"[133] vetkınca ma`mûr ve misbâh-ı ma`rifet ve furûğ-i şem`-i muhabbet ile pertev-i ruhsâr-ı mihr-i girdârından ol eyvânın pîş-gâhını pür-nûr eylemişdir.

[131] O insanı pişmiş çamur gibi kuru balçıktan yaratmıştır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Rahman, 14.
[132] Adem'in hamurunu ellerimle kırk sabâh yoğurdum.
[133] Mü'minin kalbi Allâh'ın evidir.

Beyt
Dil çerağîst ki nûr ez rûh-ı dilber gîred
Ver be-mîred be ğemeş zindegi ez ser gîred
Ya`nî
Gönül bir şem`dir kim rûy-i dilberden fürûzândır
Ğammıyla fevt olursa zindegânisi nümâyândır

Ve imârât-ı dil-âgâh ve halvet-hâne-i kulûb-ı ehlullâh ibâdet-gâh-ı melâike-i âsumân ve tâlibân-ı Hakk`a mahall-i teveccühe münâcât-ı Rahmân ve ol menzil-i mukaddesin ism-i şerîf ve nâm-ı latîfi ka`be-i ünsi ve cân ve râhrevân-ı der-gâh-ı Hakk-ı Beytü`l-harâmı ol der ve bâmdan cüyân olurlar.

Beyt
Mescidî kân der derûn-i evliyâst
Hâne-i hass-ı Hakkest âncâ Hüdâst
Nîst mescid cüz derûn-i serverân
İn mecâzest ân hakîkat ey cevân

Ey sultân-ı İslâmiyân mescid-i âb ve gül-i cismânîde ne cür`et ile şarâb-ı hamm-i husrevânîyi kabûl ve istihsân ve bâtın-ı halvet-hâne-i Hak ve derûn-i beyti`s-sırri hakîm-i mutlakda ki heykel-i beşerî-i sultânî ve neş`e-i câmi`a-i beşeriyet-i hilâfet-i Rahmânîdir. Dem bedem külüng-i hurûs-i sarâhî pür-akâr ile tengnâ-yı maraz-ı hafekân ve sadâ`-ı himârda bünyân-ı hâne-i hakîkî-i Hakkı vîrân ve mânend-i sâğar-ı bâde ve câm ve sun`-i sarhûşâne ile Rabbü`l-beytin rûyine cemâl-i bî-zevâline küstâhâne lai`b ve lehv ile hândân oldun. Şimdi bu kadrca hitâbdan gâyet gayret ve kesret-i hacâlet ile dildâde-i şerm ve hicâb ve bî-tâb-ı tâb-ı ızturâb oldun.

Beyt
Şikem çû câm u sürâhî müdâm pür zî harâm
Sücûd mî kunî u zân sucûd bî-haberi
Ya`nî
Derûnun dâima pürdür harâmıyla sürâhîveş
Sücûd eylersin amma bî-habersin ol sücûdundan

Sultân-ı İslâm`a bu kelâm-ı pür-melâmdan infi`âl-ı tamâm husûsan şürb-i müdâmdan hacâlet-i tâm el verüb, misâl-i bâde-i câm serh-i fâm olub ale`l-fevr mey-i pür-sitân-ı lâle-zâr meslûbü`l-ihtiyâr ki sâğer-ı bâde-i hûşgüvâri rûy-i zemîne nihâde ve hemân dem dest-i inâbet ve kefî-i icâbeti an-samîmü`l-kalb seyyid-i hak-gû ve hak-şinâsa dâde ve telkîn-i tarîk-i takvâ ve zehâdeti ol mürşid-i ehl-i saâdetden sitâde oldı. Ve bu şîve-i tevbe ve takvâ içün işhâd-ı evliyâ` ve etkiyâ` ile bir mecma`-ı azîm-i hâssü`l-hâss ki nûr-ı huzûr-ı eimme-i İslâm ve ulemâ-i i`lâmı mahfûf-i tertîb ve bir meclis-i âmm ki mücâleset-i kudûm-i havâss-ı avâm ile mevsûf-i terkîb buyurub ol yevm-i mübârekede inâbet-i saâdet-gâyet-i ehl-i zamâneye mesmû` ve merfû` ve ol ahd u mîsâka niyâz-mendi ve iştiyâk ile kelâm-ı

kadîm-i "ketebe Rabbüküm alâ nefsihi`r-rahmete men amile minküm sûin bi-cehâletin sümme tâbe min ba`dihi ve aslaha fe ennehu Ğafûrun Rahîmün"[134] tevsîki vefkınca taleb-i mağfiretde i`timâd-ı tamâm gösterdi. Ve bu haber-i hayr-encâmı ki "ve hazihi`ş-şehâdetu lî indellâhi"[135] dir. Vesile-i "hatta u`tîhâ yevme`l-kıyâmeti hâdiyen"[136] tarîk-i istimâ` eylemişdi. Ol meşhed-i uzmâda tamâmî-i ehl-i İslâm`a ilkâ ve ızhâr ve cümlenin huzûrunda şehâdât-ı muvahhidân-ı mü`minân ile bu tevbe ve inâbeti takrîr ve ikrâr eyledi. Her âyîne bereket-i hulûs-i akîdet ve meymenet-i safâ-yı niyyet ile "en-nâsu alâ dini mülûkihim"[137] muktezâ-yı tabî`îsi hasebince hezâran Müslümân meslek-i isyândan semt-i ubûdiyyet ve tâ`ata râğib ve ba`zı taklîd ve ba`zısı tahkîk yüzünden şeref-i tevbe telkîn ile nâil-i merâtib oldılar. Ve ehl-i istikbâr ve isyân sâhib-i israrden yümn-i inâbet ve istiğfar ile "ve libâsü't-takvâ hayrun"[138] teşrîfiyle mümtâz ve ser-efrâz oldılar.

Beyt
Halkî zi müfsidân be-salâh âmedend lik
Şermende an ki geşt fesâdeş me`âl-i hâl
Ya`nî
Salâh-ı hâl ile müfsidler etdiler hande
Me`âl-i hâli fesâd olan oldı şermende

Ve bu mecma`-ı şerîfde ol sultân-ı kâmrân takrîr-i latîf ile buyurdılar ki gûş-i cân ve sem`-i iz`ân ile mesmu`umuzdur ki teveccüh-i tâm-ı hâtır-ı Nebevî ve ihtimâm-ı bâhir-i Mustafâvî (sallallâhu te`âlâ aleyhi vesellem) emr-i cum`a-i cemâ`at ve ikâmet-i şe`âyir-i İslâm`ı cümle-i tâ`ata takdîm buyurdı. Bu sünnet-i seniyyeyi tervîce binâen "men benâ mesciden lillâhi benallâhu lehu beyten fi'l-cenneti"[139] tıbkınca te`kîd-i va`ad-i sâdık buyurub dedi ki; hâlâ bu câmi`in ki bünyâd-ı âsitânesine nizâm verilüb sâir ebvâb-ı hayrât ve müberrâtı ol binâ-yı İslâmiyye`ye muzâf etmeğe ihtimâm-ı tâmmımız ale`d-devâmdır. Evlâ ve enseb oldur ki çûn mütenâhi ömr ve iktidâr, esâs-ı bünyâd-ı nâ-üstüvâr ve erkân-ı serîr-i saltanat dahi dîvâr-ı zindegâniyi mübteniyi i`tibâr ve ol dahi havâdis-i rûzgâr-ı bî-karârdan memerr-i seyl-i serî`ü`l-inhidârdır.

Beyt li-mütercimihi
Geçüb leb-i teşne gitmek arz-ı sûzeş etmeden yegdir
Bu mecrâ-yı ğalat bünyâd-ı dünyânın sebîlinden

Şimdi münâsib olan budur ki bu câmi`-i kebîr ve ebniye-i müberrâtın tiziyye tekmîline zamân-ı iktidâr-ı nâ-pây-dârda ihtimâm oluna ki ilâ yevmi`l-kiyâm yadigâr olub reh-güzârından mürûr eden mahlûkdan câiz ki bir ehl-i bâtın ve yâr-ı

[134] ... Rabbiniz, sizden kim bilmeyerek fenâlık işler de arkasından tevbe eder ve nefsini düzeltirse, ona rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır. **Kur'ân-ı Kerîm,** En`âm, 54.
[135] Benim için olan bu şehâdet Allah katındandır.
[136] Dahası, kıyâmet günü ona kurtuluş veririm.
[137] İnsanlar meliklerinin dini üzerinedir.
[138] Takva örtüsü ise bunlardan daha hayırlıdır. **Kur'ân-ı** Kerîm, A`râf ,26
[139] Kim Allâh için bir mescid binâ ederse Allâh da onun için cennette bir ev binâ eder.

bende-i makbûlün teveccüh ve du`â-yı hayrı sebebiyle bâ`is ve bânîsine vusûl-i derecât-ı cennât müyesser ve husûl-ı necât-ı âhiret mukadder ola.

Beyt
Çu dünyâ be-her hâl mî be-güzered
Hüdâvend-i devlet ğam-ı dîn hûred
Gam u şâdumânî nemâned ve lîk
Ceza-yı amel mâned u nâm-ı nîk
Ya`nî
Çû dünyâ be-her hâl eyler güzer
Hüdâvend-i devlet gam-ı dîn çeker
Gam-ı şâdumâni güzerde ve lîk
Cezâ-yı amelle kalur nâm nîk

Ol eyyâmda mezîd-i ihtimâma binâen evvelâ binâ-yı câmi'in tevsî` ve terfî`inde ziyâde ikdâm ve zamâyim-i mescid ve medrese-i mevkûfâtda gâyet sa`y ve teveccüh-i mâlâ-kelâm buyurdı. Ve ol câmi`-i mehâsin-i mecâmi` ve ol hayrât-ı pür-menâfi`in hayyiz-i kabûlde vukû'una alâmet-i kübrâ ve delîl-i uzmâ oldur ki sâlikân-ı mesâlik tahkîkin takrîr-i huş-ta'bîri üzre hazret-i kutbü'l-evliyâ` ve mizbâh-ı tarîk-i Hüdâ, mürşid-i tâlibân-ı Hak ve yakîn, vâris-i hakîkî-i ulûm-ı Seyyidi`l-Mürselîn aleyhi efdalü`s-salât ve Âlihi ecma'în. Aliyy-i sânî, a`nî Seyyid Ali Hemedânî (kaddesallâhu sırrahu ve efâze aleynâ birrehu) ki üç def'a arz-ı câbelkâdan selkâya varınca merâtib-i kümmel-i evliyâya vusûla muvaffak olmuşdı. Ve bu müsâferât ve kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil ve mesâfatdan aksâ-yı murâdı "evelem yesîrû fi'l-ardi feyenzurû keyfe kâne âkıbetüllezîne min kablihim"[140] medlûlünca erbâb-ı sülûkün menâhic-i hâlât ve mükaddemâtında tekmîl-i nefs idi. Ve bu seyri tetebbü'-i siyerde bin dört yüz velliy-i kâmil ile mülâkât ve müsâhabet eyleyib on tokuz mürşid-i kâmilden icâzet-i irşâd ile fâyiz ve kâmyâb olub amma henüz uluvv-i himmet ile menâhic-i istikmâl ve istifâzada aktâr-ı âlemi cist-cûya şitâb eder idi. Ve Hazret-i Emîr Seyyid Muhammed Buharî`nin iştiyak ve arzû-yi sohbetiyle diyâr-ı Rûm'a teveccüh ve bi-hikmetihi teâlâ ol şehriyâr-ı tevbekâr câmi`-i şerîfî imârete mübâşeret buyurduğı vakte müsâdefet etmegin cenâb-ı siyâdet-meâba sedd-i ramk olmak üzre vech-i helâldan bennâyân-ı câmi`in üç günlük amelleri mikdârın, câmi`-i şerîfin mesârifinden ma`îşet içün ol seyyid-i vâlâ-nesebe vazîfe ta`yîn buyurdı. Şimdi ol câmi` o gûne kârgerin şeref-i berekâtından adâd-ı Beyt-i ma`mûrda ma`dûd ve se rûze ücret-i mezdûriyi ihtiyâc cihetinden sâhib-i hayrdan "fetekabbelehâ bi-kabûlin hasenin"[141] telakkisi ile kabûl buyurdı.

Nazm
Lekad resahe'l-hayrât min hilli mâlehu
Bi-evsake bünyânün fe yâ ni'me mâ reseha

[140] Yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden önce geçmiş kimselerin sonlarının nasıl olduğuna bakmazlar mı ?..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Rum, 9.
[141] Allâh onu en güzel şekilde kabul etsin.

Çünki ol teveccühün berekâtından ol sultân-ı kâm-kârın zamîr-i münîrinde neşr-i hayrât sebebiyle envâr-ı takvâ ve perhîz dem bedem ziyâd ve levâmi`-i nûr-ı hidâyet-i tâ`at, bâ`is-i ikâmet ve edâmet-i sünnet ve cemâ`at idi. Ve li-hâza müdâvemet-i sohbet-i ulemâ-i ma`ârif-şi`âr ve muvâneset-i meşâyih ve urefâ-yı hakâyik-âsâr ile müste`nis ve mu`tâd ve hem-vâre mehâfil ve mecâmide istimâ`-ı teğannî ve tertîl-i kelâm-ı Mecîd ile müşâhhas ve müstezâd oldı. Ve ekseriyâ leyâlî-i mübâreke ve evkât-ı müteberrikeyi ihyâ ve aslâ zikr-i ber-devâm ile yâd-ı Hüdâ`dan zebân ve cenânı gâfil ve zâhil ve kemâl-i ihtimâm ile istikşâf-ı me`ânî-i Furkâniyi iltizâm-ı tatbîk-i ahkâm-ı sultânî ile evâmir ve nevâhî-yi Rabbâniyyeyi ehl-i ilm ve takvâdan Şeyh Ramazân nâm bir vucûd-ı mükerrem ki zıll-ı saltanatda meşhûr ve ma`rûf ve elsine-i nâsda vera` ve takvâ ile mezkûr ve mevsûf idi. Ol sultân-ı âlem dahi müşârün-ileyhi sâirden ziyâde sohbet-i hâssa-i mahrem ve silk-i mükarribân-ı "inne lehu indenâ le-zülfâ ve hüsne me`âb"[142] vefkınca halvet-i mahsûsuna hem-dem buyurub rüşd ve isti`dâd ve zekâvet ve istikâmet ve diyâneti yevmen-fe-yevmen müterakki olub müddet-i medîd nakdîne-i ihlâsını defâ`atla sencide-i mîzân-ı imtihân buyurdukda vucûh ile kâmilü`l-ayâr bulmağla hükûmet-i Şer`iyyât-ı memâlik ile kadıaskerlik mansıbı ile ser-efrâz ve tahkîk-i ahvâl-i kuzât ve hükkâm ile mümtâz buyurdı. Ve merkûm dahi kânûn-ı kadîm ve Şer`-i kavîmden ziyâde tama`-ı fâside ve a`mâl-i kâside ile her kimi müttehem buldı ise ta`zîr-i belîğ ile azl ve mansıbdan ib`âd ve yerine muhakkikân ve mütedeyyin irsâl ve miyân-ı sekene ve bilâd ve âmme-i ibâdda neşr-i adl ve dâd eyledi.

Beyt
Mülk ez tâ`atest ve adl âbâd
İn dû ger nîst mülk ü câh mebâd
Ya`nî
Ta`at ve adl iledir bu mülk ma`mûr olması
Bu ikisi olmaz ise mülk ile câh olmasun

Dâstân-ı Sîzdehum (On Üçünci Hikâyet)

Ol pâdişâh-ı İslâm-penâhın İstanbul teshîrine ikinci def`a azîmeti ve küfür ve şirkin dalâlet-i dîriniyesin ref`-i rusûmı ve vaz`-ı kavânîn-i diniyye ve Ma`ber-i Halîc'de Güzelhisâr ta`mîri ve itâ`at ve ta'ahhüd-i harâc ve nasb-ı kâdı-ı İslâm ve binâ-yı mescid ve ikâmet-i Cum`a ve icrâ-yı merâsim-i Şer'iyye ve sünen-i Seniyye beyânındadır.

Çünki sultân-ı İslâm ebniye-i erkân-ı Şerî`at-ı Garrâ`yı beraber kubbe-i âsumân ve bünyân metîn-i tevhîd ve îmânı kavlen ve fi`ilen de`âyim-i salâh ve sidâd ve evtâd-ı adl ve dâd ile mümehhedü`l-erkân eyledi. Engürüs Gazâsı mürâca`atdan sonra evvelen bir müddet vefâ-yı uhûd-i Hazret-i Ma`bûd ve takdîm-i istîfâ-yı esbâb-ı mev`ûd ve niyyet-i nuzûrat-ı ma`hûd içün dâru`l-mülk-i Bursa`da tevakkuf buyurdı. Ve câmi`-i kebîr ve medrese ebniyesini levâzımıyla tekmîl ve tetmîm ve

[142] Doğrusu onun katımızda yakınlığı ve güzel bir istikbâli vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sad, 40.

şeref-i inâbet ile me`âsi ve zünûbdan rucû` ve mazhar-ı mağfiret-i Hazret-i Ğaffâri`z-zunûb ve tahâret-i âb-ı takvâ ile levs-i kebâirden kendüyi "et-tâibu mine`z-zenbi kemen lâ zenbe lehu"[143] adâdına mensûb eyledi. Ve ebvâb-ı Rahmet-i İlâhî ve medâhil-i futûhât-ı lâ-mütenâhi ruhsâre-i ferhûnde-şâhî ve tamâmî-i etbâ`-ı re`âyâ ve sipâhinin yüzlerine dahi terk-i menâhi sebebiyle bâb-ı sevâb güşâde oldı.

Beyt
Hest cennet râ zi rahmet heşt der
Yek der-i tevbe est zân heşt u memer
Van heme geh bâz bâşed geh ferâz
Vin der-i tevbe nebâşed cüz ki bâz
Ya`nî
Sekiz der-i cennetin rahmet kapusu
Birisi bâb-ı tevbe ey dil efrûz
Yedisi gâh açıkdır gâh beste
Açıktır tevbenin bâbı şeb ve rûz

Takrîr-i mebâni`i salâh-ı umûr ve takdîr-i menâzım ve masâlih-i cumhûrdan sonra bir gün tûtiye-i mükaddemât-ı ğazâ ve cihâd içün nehç-i mu`tâd üzre ol azm-i sevâbın müşâvere ve muhâveretini eimme-i ulemâ-i zamân ile kirbâs-ı saltanata vaz`-ı mahfel-i müteberrike buyurub evvelâ ulemâ-i kâmilînden istifsâr buyurdılar ki "innellâhe ye`muru bi`l-adli ve`l-ihsân"[144] mazmûn-ı meymenet-meşhûnı husûsiyyeti şân-ı selâtin-i zemânede mezkûr ve anlar me`murdur. Tahrîz ve tahrîs-i umûm-i mü`minân husûsan mütekeffilân-ı makâlid-i sultânî ehl-i îmân te`kidât-ı tamâm ile âyât-ı furkânîde meşhûrdur. Amma farîza-i cihâd kangı kısımda adl ve ihsândan indirâc ve lisân-ı Şer` ve hikmetde emr-i gazâ-yı küffâr ve def`i şerr-i eşrâr kangı nev`den şumâr olunır deyu suâl buyurduklarında ba`zı kâmilân-ı eyyâm ve ulemâ-i râsihu`l-akdâm suâlân-ı pür meâni-i sultânîye böyle cevâb verdiler ki adl ve dâdın kânûn-ı muttaridesi zımnında inzâm-ı emr-i ğazâ be-gâyet âşikârdır. Zîrâ hakîkat-ı adl-i selâtînde murâd ancak ta'dîl-i mizâc-ı ehl-i zamândır. Evvelâ nuşdârû-yi tevhîd ve îmân ve anların masâlih-i dînî ve dünyeviyesinde tekmîl-i nüfûs-ı nâkısâdır. Ol şîve-i hidâyet ve reh-nümâyı gerekse tarîka-i lutf u ihsân ve gerekse hüküm ve hikmetin bâzû-yı teşdîdi ile tahdîd-i hadîd-i tîğ ve temdîd-i sinân ile olsun. Nitekim meknûn-ı hadîs-i sahîh bu ma`nâ-yı tasrîh buyurmuşdur ki "yadhakullâhu tâlâ alâ kavmin yucerrûne ile`l-cenneti bi`s-selâsili"[145]

Li-müellifihi
Hest salâh-ı âlemi der-kef-i kudretet nihân
Gâh be-kabz-ı tîğ-ı kîn gâh be-bast-ı imtinân
Ya`nî
Âlemin islâhı dest-i kudretinde gizlidir
Gâh kabz-ı tîğ-ı kin geh bast ile memnûn eder

[143] Günâhlarından tevbe eden hiç günâh işlememiş gibidir.
[144] Şüphesiz Allâh, adâleti ve ihsânı emreder.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Nahl, 90.
[145] Allâh iplerle cennete çekilen kavme güler.

Bu tenkîh-i maksûda binâen ol pâdişâh-ı dil-âgâh mahzar-ı âlemde buyurdılar ki iktizâ-yı şîve-i vefâdârî ve uhûd-ı İlâhî ve istid'â-yı ri'âyet-i nâmûs-ı dindârî ve şâhî ile ba'de'l-yevm be-kadr-i makdûr tetebbu'-i istiksâda cümle-i esnâf-ı tâ'ât-ı ictihâd ve istitâ'at mikdârı envâ'-ı aksâm-ı tâ'ati ve cihâdı icrâ eylemek ansamîmi'l-bâl murâdımız idi. El-ân muktezâ-yı kaziyye-i "sâbitetü'l-âdeti tabî'atün sâniyetün"[146] vefkınca bu vilâde meyl-i cibillî tecdîd-i âyîn-i mücâhede ve gazâya ziyâd ve münhiyân-ı gaybdan bu ibâda cihâdın sadâ-yı mütekâdîsi resîde-i sem'-i fuâdımız olmadadır.

Netîce-i kelâm; çünki mükaddemâ Kostantıniyye'yi niyyet-i gazâ-yı dinî ve feth-i ma'hûd-i Mustafâvî ile mahsûr ve bir müddet matlûb-ı mezbûrun teshîr ve teysîrine mücâhede-i nüfûs ve emvâl ile sarf-ı makdûr olunmuşdı. Amma vâsıta-i hâdisât-ı zamân ve zuhûr-ı mefsedât-ı deverân sebebiyle ki krâl-ı Engürüs sipâh-ı Rus-ı müşrikân-ı menkûs ile bilâd-ı İslâmiyyeye teferruka ve aşûb kasdıyla hurûc etmekle ol maksad-ı feth-i karîb te'hîr olunmuşdı. Amma bi-avn-i Cenâb-ı Müsebbibü'l-esbâb ol matlûbun mevâni'-i fesâdının def' ve ref'-i mevâddı hâlâ ma'ûnet-i cem'iyyet-i esbâb ve hidâyet-i Rabbü'l-erbâb ile hemân matlab-ı evlâ ve maksad-ı aksânın husûluna azm ve cezm olunmuşdur.

Beyt
Kunem ez hûn-i düşmen âlûde
Tîğhâ-yı niyâm-ı fersûde

Felâ cerem, tamâmî erbâb-ı millet ve dîn ve cemâhîr-i ashâb-ı Hak ve yakîn bu azîmet-i hümâyûna hezar aferîn ve bu tertîb-i mükaddemât-ı müsellemeye tahsîn eylediler. Ve pâdişâh-ı zafer-penâh dahi istid'â-yı nusret ve fîrûzî ve müsâ'ade-i sâ'ât ve behrûzî ile savb-i savâb-nümâ-yı cihâda müteveccih olub bi-inâyetihi teâlâ ol azîmetde mükaddemâ gazâya me'mûr olan sipehsalârân-ı İslâm'dan Yahşi Beg veled-i Timûrtaş Beg Şili (veya Şaylı) Kal'ası'nı feth ve teshîr ve leşker-i küffârı münhezim ve esbâb ve emvâl-ı memleketi dest-i tasarrufa getürdügi haber-i beşâreteseri resîde-i sultân-ı muzaffer olduğı reh-numûnî-i tevfîk ile mukaddime-i talî'a-i futûhât olmağın binâen-aleyh Kocaili üzerinden sâhil-i bahrda İstanbul Hisârı mükâbelesinde inân-ı azîmet-i hümâyûn ma'tûf ve Kocaili cânibinden Halîc-i İstanbul ki İskender Boğazı demekle meşhûrdur. Kenar-ı bahrda bir hisâr ve kal'a inşâsına nakdîne-i himmeti masrûf buyurub Güzelcehisâr deyu mevsûm ve ma'rûf oldı. Ve kurb-i hisârda ma'ber-i deryâ kenârında taraf-ı bahr-i şimâl ki Karadenizdir. Sefâyin-i kâfiri mürûrunı men' içün birkaç aded top-ı düşmen-kûb vaz' eyledi. Ve itmâm-ı binâ-yı hisârdan sonra İstanbul Tekvûrı'na haber gönderdi ki elbette Kostantıniyye Hisârı'nı bir gün evvel nüvvâb-ı kâmyâba bilâ-tereddüd teslîm eyleyib kendüsi cânib-i freng ve sâir memâlik-i deryâ-bâra gider ise ihtiyârı elindedir mâni' ve mezâhim yokdur. Ve illâ bu dürlü muhâlefet eder ise tekrâr

[146] Adet olarak sabit olan şeyler ikinci tabiattir.

hisârını mevâkib-i nusret-i münâkıb ile mahsûr ve bî-mecâl ve ol kişver, dâhil-i dârü'l-İslâm olmadıkca ferâğat emr-i muhâldir. Ve eger mükaddemâ vakt-i ıztırâr ve muzâyakada mülûk-i memâlik-i küfriyyeye istinâd ve anlardan istimdâd eder idi. Amma bi-hamdihi teâlâ hâlâ ol kavm-i mağrûr, krâl-ı dâllın cidâlinde tamâmen pâymâl ve makhûr oldılar. Ve ol vakitden beri kendü mülk-i küfriyyeleri hudûdundan bir kadem taşra harekete kudretleri kalmayub hâlâ yevmen-fe-yevmen kılâ' ve bıka'ları sulh ve ceng ve kahr ile dâhil-i tasarruf-i İslâmiyye olmadadır. El-yevm tîğ-ı cihân-güşâ-yı cihâdı ol kişver-i muhâliflerinin niyyet-i gazâsıyla niyâm-ı ekdâmdan âşikâr ve ol müstakarr-ı küfr ve dalâlin teftîhini darb-ı tîğ ve sinân-ı ateşbâr ve kıtâl-ı lâ-yezâl ile âher kâra degin ta'ma-i şimşîr-i abdâr ve taht-ı tasarruf-ı İslâmiyye'de istikrâra tasmîm olunmuşdur.

Beyt
Küfr teşne est âb-ı tîğeş bih
Şer' mişkest eşk-i mîğaş bih

Çünki tekvûr-ı mezkûr mükaddemâ asâkir-i nusret-me'ser-i İslâmiyye'nin mudâfa'asında her vecihle acz ve ıztırârını tecrübe etmegin bu def'a mülûk-ı kâfirînin imdâd-ı ümmidi ile sultân-ı İslâm'ın bir vecihle muhâsamatına kâdir olmayacağını bilüb zarûri âdet-i kadîm üzre dâmen-i teşeffü' ve tazarru'a teşebbüs ve mâyil ve kabûl-i zimmet ve bendelige erkân-ı devlet-i Hüdâvendigâr tavassutuna mütevessil oldı. Ve ithaf-ı hedâya-yı bî-girân ile a'yân ve ümerâ-yı devlet ve nüvvâb-ı kâmrân-ı saltanatı itmâ' ve mahall-i vakte göre envâ'-ı me'kûlât ve melbûsat ile on bin aded dînâr, surh-i der-gâh-ı İslâm-penâh'a irsâl ve birkaç aded mâhî-i kebîrin şikemini şakk ve derûnunı flori ile mâlamâl ve sâir mat'ûmât ile Vezîr Ali Paşa ki tamâmî-i mühimmât-ı mülk ve mâlîde müşâvir ve müşîr idi. Ziyâfet nâmıyla ana irsâl eyledi. Çünki müşârün-ileyhin katında ne'ûzu billâhi teâlâ mühimm-i dünyâ, hemîşe emr-i dîne râcih idi. Ve ol mâhiyân-ı zerrîn-i derûnî ma'amâfîhâ neheng-âsâ "feltakamehü'l-hûtu ve hüve mülîm"[147] nass-ı kerîmi mûcibince bir nefesde tamâmen ekl-i belğ eyledi

Şi'ir
İzâ dahale'l-hediyyetu dâre kavmin
Etareti'd-diyânete min küvâhâ

Hedâyâ-yı mezkûrenin vusûlundan sonra vezîr-i müşârün-ileyh tekvûr-ı mesfûrun tazarru' ve niyâzını vech-i meşrûh üzre mesâmi'-i hümâyûn-ı şefkat-meşhûna ilkâ ve takrîb ve hüsn-i tedbîr ve takdîm-i mükaddemât-ı hud'a ve tezvîr ile sultân-ı sâfî-derûnı afv ve sulha terğîb eyledi. Ve sâir ümerâ ve nüvvâb ile dahi husûs-ı mezbûrede kendüye imdâd içün yek-dil ve yek-cihet olub dedi ki, şimdi bu tarh-ı mülâyemet ve müsâlemetde hem ğıbta-i Şer'î ve hem maslahat-ı mülkî mer'îdir. Zîrâ hazîne-i âmîreye mâl-ı harâc-ı mukarrere resîde olur. Amma bertakdîr-i münâza'a encâm-ı kâr, imtidâd-ı muhâsara ve kâr-zâra keşîde olur. Zîrâ

[147] Kendini kınarken onu bir balık yutmuştu. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hûd, 142.

selâtîn-i sâbık-ı İslâm kirâren ve mirâren vucûd-ı istiklâl ve vüs`at-i mecâl ile hiçbir vakitde bu hisârı zor-ı bâzû-yi ceng ile teshîr edememişlerdir. Ve maslahat-ı mülk ve dinde etbâ`-ı mülûk peşinde "kad halet min süneni`l-evvelîn"[148] vefkınca hareket-i enseb ve evlâ ve eslem ve ihtimâl-i noksân ve bî-nâmûsî-i saltanatdan müsellemdir.

Beyt
Eger fîl-i zûrî veger şîr-i ceng
Be-nezdîk-i men sulh behter ki ceng
Mezen tâ tevânî ber ebrû girih
Ki düşmen eger çi zebûnest bih
Ya`nî
Eger zor ile fîl ve ceng ile şîr-i jiyân olsan
Katımda cengden evlâdır düşmenle sulh etmek
Elinden geldügünce mâyil-i çîn-i cebîn olma
Ki düşmen ger zebûn olsa değil hoş anı incitmek

Ve sultân-ı kâmyâb zımn-ı maslahat nüvvâbda bu vech-i savâb ile cevâb buyurdılar ki eger maslahat-ı emr-i dünyâda bu re`y-i âkılâneniz sûretâ mütâbık-ı salâh ve muvâfık-ı savâb görünür. Amma bâtınen zamîr-i münîr-i hidâyet-pezîrimizde bu sefer-i hatîrin irtikâbından maksûd-ı küllî, mutlak nur-i hidâyet-i İslâm ve icrâ-yı ahkâm-ı şerâyi`-i Nebevî ile tenvîr-i diyâr-ı küffâr-ı li`âmdır. Ve bu gûne fursat-ı eyyâm ile matlab-ı diniyyeyi tama`-ı dünyâ-yı deniye bedel ve tarîk-i Hak`da râhat-ı hayât-ı bî-i`tibâr-ı dünyâyı, saâdet-i ebed ve uhreviyyeye mübeddel eylemek âkıla münâsib degildir. Ma`a hazâ "bel tu`sirûne`l-hayâted-dünyâ. Va`lâhiratu hayrun ve ebkâ"[149] tıbkınca binâ-yı i`tikâd be-gâyet üstüvâr ve metîn ve bizim matlab-ı aslimiz ancak temşiyet-i maslahat-ı din-i mübîndir.

Beyt
Şer`est hamî-yi zen u ferzend u mülk-i tu
Bâ-akl mî kuned heme esbâb-ı hâne râst
Ya`nî
Şer`dir hâmîsi ferzend ve zen ve mülkün müdâm
Hanedânın akl ile esbâbın eyler tamâm

Netîce-i kelâm; vezîr-i müşârün-ileyh ba`zı a`vânıyla müttefîku`l-kelâm olub sultân-ı İslâm`ın takviyet-i nizâm-ı diniyyede ihtimâmın gördükde ale`l-fevr hîle ve hud`aya mübâşeret ve sûret-i Hak`dan görünüb sultân-ı sâf-i`tikâdı ol niyyet-i sâdıkadan rucû`a mübâderet ile "yuhâdi`ûnellâhe (ve Rasûlehu) vellezîne âmenû ve mâ yehde`ûne illâ enfusehum vemâ yeş`urûn"[150] mazmûn-ı sadâkat-meşhûnı üzre semt-i hiyel ve ıdlâla sarf-ı inân-ı azîmet eyleyib İstanbul Tekvûr`ı tarafından

[148] ... Oysa kendilerinden öncekilerin uğradıkları meydândadır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hicr, 13.
[149] Ama sizler dünyâ hayâtını tercih ediyorsunuz. Oysa ahiret daha iyi ve daha bakidir. **Kur'ân-ı Kerîm,** A'la, 16,17.
[150] Bunlar Allâh'ı ve inananları aldatmaya çalışırlar, oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değildirler. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 9.

vekâleten ahkâm-ı sultânı kabûl ile şe'âyir-i İslâmiyyeyi i`lân ve i'lâm içün İstanbul sûrı dâhilinde bir mahal tahliye ve ehl-i İslâm sâkin ve evkât-ı hamse ve salat-ı Cum`a ve kırâ`at-i ezân ve hutbe içün bir kâdı nasb ve darb-ı sikke ve cem`-i mâl-ı cizye içün taraf-ı sultânîden bir zâbıt ta'yîn olunmak üzre sâir bilâd-ı İslâmiyyeye nisbet ile nizâm buldurulmak bâbında huzûr-ı hümâyûna arz eylediklerinde çünki bu tarh-ı telbîsât-ı şeytânî hem hile-i zengîn ve ma'kûl ve hem sûret-i zâhirde meşrû' ve bu gûne tezvîrât ibtidâ-yı re`yde makbûl görünmekle sultân-ı sâde-dil tekrâr "inne`ş-şeytâne li-yecriye cevf-i ben-i Ademe mucriyed-demi"[151] vefkınca dâm-ı hud`a-i dünyâ-perestâne üftâde ve vezîrin maslahat-ı pür-tezvîrine rızâ-dâde oldı. Ve sene-i mezbûrenin mâl-ı cizyesini envâ`-ı zamâyim-i teberrükât ve ecnâs-ı nefâyis-i bidâ`ât ile hazîne-i âmireye teslîm eyledi.Ve Yenice Tarakcı Kasabasından bir mahalle-i kebîr ihrâc ve İstanbul`a getürüb tavattun etdirdiler. Ve icrâ-yı ahkâm-ı Şer'iyye içün bir kâdı-ı müteşerri` nasb eylediler. Ve cemâ`at ve Cum`a ikâmeti ve ezân kırâeti ve kelîme-i tevhîd-i dinî ve Sünnet-i Hazret-i Nebevî i`lân ve elkâb-ı hutbe kırâeti içün bir câmi`-i şerîf binâ buyurdılar.

Şi`ir
Tefirrü`l-e`âdî bi-ismihi kable cismihi
Ve mehemmetuhü`l-esedu`d-zavârî nudîruhâ
Ve tehannâke a`vâdu`l-menâbiri bi-ismihi
Ve yatribu teyhabe`l-melîki vakûrihâ

Ve bu kâ`ide ve kânûn-ı sultân-ı şevket-makrûn serîr-i hilâfetde mustakarr oldukca ri'âyet olunub amma ber-muktezâ-yı gerdiş-i deverân ol sultân-ı cihân-bân dâr-ı dünyâ-yı fânîden saeâ-yı bekâya irtihâllerinden sonra tekvûr-ı makhûr ehl-i İslâm`ı va kâdı-ı nâ-kâmı derûn-i şehirden ihrâc ve mescid-i Müslümânânı kendü hâne-i devleti gibi temelinden hedm eyledi. Ve hâlâ havâlî-i Kostantıniyye'de Tekvûrdağı kurbünde Göynüklü dedikleri mevzi`dir ki, ekseri sukkânı İstanbul'dan ihrâc olunan Müslimînin evlâd ve ahfâdı bekâyâsındandır. Ve Kostantıniyye fethini muş`ir olan va'ad-i "fekad câekumü`l-fethu"[152] vefkınca nüvîd-i beşîr-i mâlik-i Takdir, Hüdâvendigâr-ı sa`îd, Sultân-ı din-i Muhammedî (sallallâhu te`âlâ aleyhi ve âlihi vesellem) hazretlerini muvaffak ve ol kişvere musallat eyleyib livâ-yı Şerî`at-ı Ğarrâyı dest-i mukaddereti evc-i sipihr-i vâlâya beraber eyledi.

Beyt
Dil u kişvereş cem`-i ma`mûr bâd
Zı mülkeş perâkendegi dûr bâd
Ya`nî
Hâtırî mülkî hemîşe cem` ola ma`mûr ola
Mülk ve mâlından perîşânlık o şâhın dûr ola

Dâstân-ı Panzdehum (On Beşinci Hikâyet)
Yıldırım Bâyezîd Han hazretleriyle Emir Timûr Gürkân'ın beynlerinde

[151] Şeytân, insanın içinde kanın dolaştığı gibi dolaşır.
[152] Şüphesiz sizin için fetih gelmiştir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfal, 19.

sûret-nümâ-yı zuhûr olan hâlat-ı ğaribe ve keyfiyyât-ı acibesin tafsîl üzre zikri beyânındadır.

Râsidân-ı felek-takdîr ve sitâre-şinâsân-ı sipihr-i esîr-i dâimü't-te'sîrin nazar-ı idrâkinde tarassud-i hakâyık-i kâinât ve tedebbür-i ahkâm-ı evzâ' ve hey'ât-ı müneccimân-ı kîc-i'tikâd-ı zamânî, hâdisât-ı âlem-i kevn u fesâdı edvâr-ı çerh-i devvâra menût ve havâdis-i arzî ve teferruk-ı bilâdî tağyîr-i evzâ'-ı âsumânî ile mazbût-ı zann ederler. Amma fi'l-hakîka dânâ-dilân-ı habîr katında mukarrer ve muhakkakdır ki bu gûy-gerdûn-ı meydân-ı sipihr-i gerdânda öyle bir sultân-ı bî-zevâlin ham-i çevgân-ı kudretinde gerdândır ki pest ve bülend-i zemîn ve âsumân u kûh u deşt-i her mahal u mekân arsa-i mülk u şehâdetde pây-mâl-i tevsen-i sebuk-'inân-ı hükm u fermânîdir ki, "ve huvellezî fi's-semâ İlâhün ve fi'l-ardi İlâhün"[153] ubkınca

Beyt
Çerh-i cenîbetkeş-i fermân-ı ost
Heft felek ğaşiye-gerdân-ı ost

Ve nazar-ı dakîk rast bünyân-ı hakâikde bu kaziyyenin tasvîri musavver-i hâtır-ı münirdir ki tamâmî-i havâdis-i zamâna nişânhâne-i sipihr-i tîr-endâz ve kıstî felek-i kemân-sâz bir kemândâr ve tîr-endâzın kabza-i kudretindedir ki sihâm-ı kazâyâsı kat'an isâbetden hata etmemişdir. Ve hiçbir nişâne anın sihâm-ı sâyibesinden halâs-ı cân etmemişdir. "Ve mâ rameyte iz rameyte velâkinnellâhe rema ve li-yübliye'l-mü'minîne minhu belâen hasenen"[154]

Beyt
Her ki ez tîr-i û şeref dâred
Dîdehâ ez pey-i hedef dâred

Felâ cerem rasadhâne-i dil ve inâre ki usturlâb-ı metâli'-i hakâyık-ı eşyâ belki matla'-ı neyyirât-ı envâr-ı hüdâdır. Be-gâyet dirahşân ve hüveydâdır ki harekât-ı ecrâm ve kevâkib-i nurânî ve teysîrât-ı devâyir-i eflâk-i cismânî fi'lvâki' cünbüş-i felek-i a'zam üzre dâyirdir ki muhît-i güldür. Amma avâlim-i nûrânî'de amma ol felek-i ihâta-i eb'âd ve mekâdîrden bîrûndur. Ve seyâyin-i âsumânînin harekât ve sukûnı ol bahr-i bî-girânın harekât-ı emvâcı üzre sâyirdir. Ammâ sevâhil-i muhîti güzer-gâh-ı seyl-i kazâdır ki endâze-i evriye-i tahayyür ve bâdiye-i tedebbürden efzündur

Beyt
Bâ kaza sûd key küned hazeret
Hun mekun tu be-bîhude cigeret
Tercüme

[153] Gökte de yerde de İlâh odur. **Kur'ân-ı Kerîm,** Zuhruf, 84.
[154] ... Attığın zamanda sen atmamıştın, fakat Allâh atmıştı. Allâh bunu inananları güzel bir imtihana tabi tutmak için yapmıştır.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfal, 17.

Kazâdan sakınmak fâide eylemez
Beyhûde yere cigerüni hûn etme

Her âyine havâdisât-ı âlemin cüziyyât ve külliyâtını iktizâ-yı felek-takdîr ile mukadder dutmak şâyeste-i nazar-ı hükm-i Hakîm ve irtikâb-ı teltîk-i vâkı'ât-ı benî Âdem'i irtizâ-yı kâr-fermâyi-i kazâ mutâbık ile zan eylemek sezâ-vâr-ı rehrevân-ı rızâ ve teslîmdir.

Beyt
Her ki teslîm u rızâgû cârei
Der-kef-i şîr-i neru hûn-hârei

Nitekim: mâcerâ-i ahvâl-i câh ve celâlde siyâk-ı makâl bu dâstân-ı garâbet-me'âlin mazmûn-ı mâ sadakıdır.

El-Kıssa

Sekiz yüz dört (804/1401-1402) senesi şuhûrunda ki evzâ'-ı ecrâm-ı semâî-i takdîr-i hükm-i Hakîm-i Kadîr hasebince bihâr-ı fitne ve fesâdın temevvüc ve şûrişi rûy-i zemînde muktazî ve miyân-ı fırka-i İslâmî'de fetret-i âmmî ile da'af-ı şi'âr-ı dîn müeddi olmuşdur. Ol mertebe ki iki deryâ-yı mevvâcın telâtumundan Ya'nî iki pâdişâh-ı sâhib-i taht ve tâcın ki biri sultân-ı mücâhidân-ı ehl-i îmân Yıldırım Bâyezîd Hân ve biri dahi mazhar-ı fitne-engizî-i âhiri'z-zamân Emîr Timûr Gürkân-ı bî-emân mesâkin-i azîme rub'-i meskûne tezelzül ve ızturâb-ı düşmen idi. Ve ekser diyâr-ı me'mûnda rûy-i mü'minâna ebvâb-ı perişâni ve teşvîş güşâde olub gûyâ sipihr-i fitne-engîz ve felek-i ğaddâr ve hun-rîz fikr-i edvâr-ı uzmâ ve kırânât-ı kûbrâda bu iki kevkeb-i ulvînin esbâb-ı ictimâ'ını nice yıllar birbirine mukârin ve mu'âvin ve bu kırân-ı a'zamın zımnında hudûsat-ı hâdise-i ğarîbe âyîne hurşîd-i Cihân-gîrde nazar-ı dîde-verân-ı rûzgârda hüveydâ ve mu'âyin idi.

Beyt
Ez pes-i în-perde-i zengâr-gûn
Fitne be-te'bîd be-gâyet fûzûn
Dîde-i dil mahrem-i în perde sâz
Nâme bîrûn âr ezîn perde bâz

Elhâsıl; çünki sultân-ı mücâhidân-ı İslâm Emîr Timûr tarafından vusûl bulan elçilerin risâle ve peyğâmı istimâ'ından sonra ki Sultân Üveysoğlı Ahmed Bağdâdî Emîr Timûr'dan firâr ve Âzerbâycân Pâdişâhı Kara Yûsuf Beg ile sultân-ı müşârün-ileyhe ilticâ eylemişler idi. Ve bu kıssa mükaddemâ mufassal ve meşrûh zikr olunmuşdı. Emîr Timûr tekrâr Kara Yûsuf 'ı Sultân-ı İslâm'dan taleb eyledi. Ve sultân dahi Timûr'un cevâbında berk-i hâtıf-âsâ hiddet ve şiddet ile hadd-i mülâyemet ve muvâsâdan hâric ve hareket ve gâyet istiğnâ ve istib'âr ile elçilere huşûnet ve ihânet ve istihkâr ile cevâb verdi. El-hak ol meslek-i münâsib şîve-i vakâr-ı selâtîn-i kûh-temkîn degil idi. Belki menhec-i âkıbet-endîşî ve devâm-ı âfiyet-i devr-bînîden ba'îd idi. Ol husûmet ve mu'âdâta binâen ana Şer'an ve aklen iktizâ eylemez idi. Timûr ile irtikâb eyledi. Çünki elçiler şikeste-hâtır ve müteşekki

ve gâyet âzerde-dil ve müşteki Emîr Timûr`a avdet eylediler. Ve keyfiyet-i ahvâl ve mecâri-i hâlâtı nice muzâfât-ı mülhâkât ile haber verdiler.

Mısra`
Sernügûn bâd suhen-çîn kü yekî sad mî kuned
Tercüme
Birin yüz söyleyen ğammâz İlâhî sernügûn olsun

Netîce: Emîr Timûr`un istimâ`-ı hikâyât-ı ateş-efrûz ve ısğâ-yı peyğam-ı ciger-sûz Yıldırım Hânı misâl-i berk-i tâbân, harmen-i dil u cânını sûzân ve hâkister ve şirâre-i nâr-ı gayret-i pâdişâhî nihâd-ı ğadab-nâk ve cibillet-i haşm-nâkında felek-esîr ve küre-i nâra berâber olub ferzendân-ı pür-şevket ve erkân-ı devletiyle tarh-ı meclis-i müşâveret edüb bu yüzden bast-ı mükaddemât eyledi ki hâlâ otuz seneden beru eyyâm-ı saltanatımız hemîşe mu`âdat-ı devlet te`yîdât-ı âsumânî ve kuvvet-i baht ve müsâ`adet-i Yezdânî, memleket-i Hitâ hudûdundan serhadd-i Mısır ve Mağrib-i zemîne varınca tamâmî-i selâtîn-i âli-makâm darb-ı şimşîr-i intikâm ya mülâyemet ve iltiyâm ile tâbi`-i evâmir ve ahkâm ve cümle-key-i serkeşân-ı âlem, râm-ı silsile-i ihtişâmımız olmuşdur. Ve bu sultân-ı Rûm`un istizhâr ve iftihârı ancak seyf ve mülk ve şevket-i kayserî iledir. Lâkin miyân-ı selâtîn-i devr-i kamerîde cihân-gîrlik ile bizim rütbet ve menzilet-i İskenderiyetimiz vardır.

Beyt
Kerân tâ kerânem heme leşker est
Cihân-gîrîm hemçû İskender est

Her çend Kayser-i Rûm`un rûşen ve reftârı misâl-i hâkân-ı Çinîdir. Amma mürâ`ât-ı rusul ve resâyilde tarîk-i cevân-merdîden bî-haberdir.

Beyt
Bâ-nekes nîkû nist dûr ez hired
Ki yeksân buved nezd-i û nîk u bed

Her âyîne Emîr Timûr ol şihâb-ı mübîn ve ol berk-ı hâtıf-ı rûz-i kînin mükâbele-i muhâtabât-ı ateş-efrûz ve kelimât-ı peyğam-ı hışm-endûzundan suhn-i ateş-bâr-ı "ennâru vele`l-ayâr ile leb-cenbân ve şimşîr-i zebân-ı tîğ-gerdânî gilâf-ı dehânından şu`le-feşân ve nümâyân eyleyib taht-ı hükûmetinde olan memâlik-i mülûk ve hukkâm ve tamâmî-i ferzendân-ı sâhib-i ihtişâm ve her biri cem`iyyet-i asâkir ve sipâh-ı vâfir ile alâ-tarîki`l-isti`câl yanında mevcûd bulunmalarına irsâl-i müraselât ve ahkâm eyleyib evvelen Türkistân ve taht-ı Semarkand vâlisi olub diyâr-ı Maşrıkî`de hurşîd-i cihân-gîr ile da`vâ-yı tekâbül eden ferzend-i ercümendi Muhammed Mîrzâyı tamâmi-i leşker-i Mâverâünnehr ile mu`asker-i pür leşker kahrına taleb ve ferzend-i âheri Şâhruh Mîrzâ`yı ki Vâli-i Horasan idi. Sipâh-ı Kâbil ve Sistân ve Kandehâr ile leşker-gâhına ihzâr ve cümle-i ferzendân ve ümerâ-i memâlik-i Fâris ve Kirmân ve sipâh-ı Horasan ve Luristân`ı, mülûk ve hukkâm-ı mâlik-i Irak ve Âzerbâycân ve Şirvân ve Kilân ve Mâzenderân ve Diyârbekir ve Kürdistân askeri ol esnâda Gürcistân ğazâsı içün Karabağ Kışlasında mülâzım-ı

ordu-yı Timûrî idiler. Ve etrâf-ı bilâd-ı mezkûreden her kes altı aya degin leşker-gâhına mülâki ve hulf-i va`ad-i mukarrereden ihtirâz eylemelerine fermân eyledi.

Şi`ir
Tera kulli ceyşin ileyke mesîruhu
Ke enneke bahrun ve`l-mülûku cedâvilu

Ve sene-i mezbûre zemistânında ittifâken ekser bilâdda teferrüka-i ecnâd ve harâbî-i memâlik ve bilâd ve havâdis-i âlem-i kevn u fesâdı bâdi gâyet mehâbet ile peyker-i sitâre-i rûz-i bâba burc-i hamlde nümâyân olub müneccimân-ı sâhib-i ahkâm ve köhne-kârân-ı köhne-i eyyâm ol sûret-i muvahhiş-i âsumânî ve ol hâdise-i müşevveş-i zamânînin âsâr ve âyâtında dürlü dürlü ihtilâf ve her kes kendü dâniş ve bînişi mikdârınca recmen bi`l-gayb ma`nâlar ve kizb ve lâf u güzâflarından elsine-i efvâhda ahbâr-ı ercâf şuyû` buldı. Ve Emîr Timûr`un diyâr-ı Rûm`a teveccühı ol vakte musâdif olmağla erkân-ı devleti dahi ol sefer-i pür-hatarı yakînen bilmeleri ile mücâhidân-ı dindâr ile husûmeti istib`âd ve gayret-i İslâmiyye ile sultân-ı mücâhidân ile mu`ârazayı her vecihle mezmûm ve şûm add eylediler.

Li-müellifihi
Şehen-şâhî ki û peyveste gâzist
Husûmet bâ çû ûyî hud ne bâzist
Be-râh-ı Hak buved şâh-ı mücâhid
Nezîbed bâ çu û kes şûd mu`ânid
Tercüme
Bir pâdişâh ki dâimâ gazâ ile me`mûr ve me`cûrdur
Anınla husûmet tarîk-i akıldan dur
Ve râh-ı Hakka mücâhid olan pâdişâh ile
Mu`ânede ve mükâmet âyîn-i Müslümânîden mehcûrdur

Elhâsıl; ekser erkân-ı devlet ve ğam-harân-ı âyin cem`iyyet ve ittifâk eyleyib Şemseddin El-Maliğî nâm kimesneyi ki Emîr Timûr`un hem-demân ve belâğat-kelâm ve hüsn-i edâ-yı peyğâmde akrânının mümtâzı olub hem-vâre metâlib-ı külliye-i müşkile ve mühimmât-ı mu`addilede erkân-ı devlete imdâda ihtimâm cihetinden manzûr-ı nazar-ı i`zâz ve i`zâm idi. Cümle ittifâkıyla devlethâhlık vechi üzre bu kaziyyeyi ihbâra huzûr-ı Timûr`a irsâl ve müşârün-ileyh dahi münâsebet-i vakt ile Timûr`un Rûm`a teveccüh ve azîmetini istifsâr ve erkân-ı devletin sözlerini tamâmen gûş-güzâr ve bu müdde`ânın temşiyeti içün birer kelimât-ı pür-nükât dahi îrâd eyledi ki Bu sene müneccimler ki hazâkat ve ferâsetleri bâhir ve a`mâl ve ahkâm rasad ve nucûmda ekser-i enâm katında kiyâsetleri zâhirdir. Ve dîde-i tarassudları bir câm-ı cihân-nümâdır ki "inne Rabbeke le-bi`l-mirsâd"[155] kârhanesinden evzâ`-ı semâvî ve erâdîden rûy-i rûzgâra inzâr ile havâdis-i ğarîb ve fiten-i mehîb zuhûrını ihbâr ve sukût-ı rütbet-i câh ve celâl ve hubût-ı kevkeb-i ikbâl-ı pâdişâh-ı âlişân ve selâtîn-i din-şi`ârı iş`âr ve ma`a hâzâ sarâhaten leşker-i

[155] "Doğrusu Rabbin hep gözetlemekteydi. **Kur'ân-ı Kerîm,** Fecr, 14.

Çağatay`a da`af-ı tamâm ve kârhânelerinde mehâfet-i afet-i tâm mâlâ-kelâm ızhâr ederler. Şimdi be-haseb-i mülk ve dîn ve cihet-i maslahat-i Şer`-i mübîn ile münâsib-i hâl fesh-i azîmet-i diyâr-ı Rûmdur. Zîrâ ol memleketin evzâ` ve ahvâli ma`lûmdur. Zîrâ ol memleket gâyet ile vesî` ve husûn kılâ`ı muhkem ve refî` ve bihâr ve kûhsârı zehhâr ve menî`dir. Ve sultân-ı Rûm kesret-i leşker-i bî-şümârî ve şevket-i pür-iktidâr ve kuvvet-i merdâne-gi ve hamiyyet-i dindârî ile hemîşe müteveccih gazâ-yı küffâr-ı li`âm ve arûz-i şurûr-ı eşrârdan hâmi-i havza-i İslâmdır. İhtimâldir ki bu sefer-i pür-hatar bir zamân-ı mütemâdî ve ol tevakkuf bâdî-i şemâtet-i a`dâ-i husamâ-i âdî ola. Zîrâ bi-emr-i hâlık-ı Cebbâr evzâ`-ı semâvî ba`zı mekâbîh ve mesâvî alâmetin ış`âr ider.

Beyt
Ki dâned ki ahvâli âyende çist
Ki gâlib kudâmest û mağlûb kîst

Eger ferman olur ise islâh-ı ztü`l-beyn henüz tarîkinde âsân ve sulh ve salâh-ı İslâmı mûcib-i refâhiyyet-i ehl-i îmân ve bâis-i râhat-ı cumhûr-ı İslâmiyândır.

Li-müellifihi
Nist în mülk dehr râ hâsıl
Mülk-i bâkî taleb ne râht-ı dil
Din u devlet iyâl-ı tîğ tevâned
Küfr ve İslâm der-derîğ-i tu end
Din-i Hak der himâyet-i tu nikûst
Ehl-i Hak der vilâyet-i tu nikûst
Kayser imrûz çûn Alîst dilîr
Der reh-i şer` ber kefeş şimşîr
Nîst cüz ğazv der mekâlet-i û
Cüz hadîs-i hadîd âlet-i û
Gâziyân râ tu hem mü`sâid baş
Der reh-i dîn-i Hak mücâhid bâş

deyu cevâb-ı bâ-savâb verdikde mûmâ-ileyhin bu makâlât-ı huşmendâne ve kelimât-ı devlethânesini Emîr Timûr tamâmen sem`-i iz'ân ile şinîde ve halkın dahi husûs-ı mezbûrde kıyl u kâlını hadd-i tevâtüre resîde olduğunı ve kendü dahi bi`n-nefs ol âsâr-ı semâvînin şekl-i zûr bâde edüğün kerrât ile müşâhede eyleyib makâm-ı müsâberetde dildâre-i teemmül ve tahammül olub tekrâr ref`-i dağdağa-i ahkâm-ı nucûm ve ol heykel-i menhûs ve meş'ûmun keyfiyetini tefassuh içün ol zamânenin füdalâ ve sitâre-şinâs ve pîşvâ-yı erbâb-ı ulûm-i riyâzât ve mukarrebân-ı havâsdan olan Mevlânâ Abdullâh lisân-ı nâm-ı kâmili huzûra da`vet ve evdâ`-ı felekî ve enzâr-ı nucûmîden tafsîl üzre su`al eyledikde Mevlânâ-yı mûmâ-ileyh meyelân-ı tab`-ı pâdişâhîyi cânib-i nehzat ve tuğyâna her vecihle ğâlib görmekle muktezâ-yı hâle göre hoş-âmed guluğa âğâz eyleyib dedi ki: İsrâf-ı kelimât-ı müneccimân-ı

da`îfü`l-îmân hilâf-ı kelâm-ı Murtazavîdir ki; "selâmetü`l-insân fî-hıfzi`l-lisân"[156] mazmûnunca cârî ve hemîşe mantık-ı ehl-i zamân, kelâm-ı Abdillâh lisân-ı vasfınca libâs-ı emânet ve ri`âyet-i hikmet-i emn ü emândan ârîdir.

Beyt
Zebânâ zi destet be-renc enderem
Be-bürrem serat tâ ne-bürrî serem
Nebâşed be hulk-i tu nezdîk ter
Zi tîğ-ı zebân-ı tu tîğ-ı diger
Ya`nî
Ey zebân senin elinden zahmetdeyim
Başını keseyim ki başımı kesmeyesin
Zîrâ kişinin hulkumuna kendünün
Tîğ-i zebânından yakîn tîğ yokdur

deyu mevlânâ-yı mümâieyh Emîr Timûr`un dilhâhı üzre bast-ı kelâm edüb dedi ki sene-i âtiyenin nevrûz-ı fîrûzi evzâ`ı pâdişâhın kuvvet-i tâli` ve ikbâlına ve muhâlifânın her vecihle za`af-ı hâline delâlet eder. Zîrâ zu zebânenin zuhûrı evâhir-i fasl-ı karîbde tahvîl-i şems ile burc-i hûtda nümâyân ve bu şekl-i menhûsun re`si cânib-i şarkda tâbân ve zenebi taraf-ı ğarbda dırehşândır. Ve bu sûret ahkâm-ı kâinât muktezâsınca galebe-i şevket-i pâdişâh ve nikbet-i muhâlif-i bed-hâha delâlet eder. Ve bu ahkâm ve merâmın tasdîk ve mâ sadakı müneccimân-ı meğâribenin mümtâzı Mevlânâ Muhyiddin Mağribî`nin te`lîfâtından bir kitâb-ı kem-yâbdır deyu ol kitâbı huzûr-ı Timûr`a getürüb ol nüsha bu ma`nâ ile mu`anven idi ki her gâh ki zu zübâbe burc-i hamlde zâhir ve Mağribî ola. Bi-takdîrihi teâlâ cânib-i Şark`dan bilâd-ı ğarba bir leşker-i azîm müstevli ve Kayser-i Rûm`a nikbet ve âfet resîde olur. lâ cereme, Emîr Timûr`un hâtırını bu delâyil-i nucûmiyye ile mutmain ve âsûde eyleyib müceddeden teveccüh-i Rûm`a azîmet ve kayser-i İslâm ile husûmete meyl etdirdi.

Li-müellifihi
Çû çeşmân-ı nucûm-i çerh-i gaddâr
Şûd ez vey çeşm-i fitne bâz bîdâr
Fikende şürişî der kişver-i dîn
Be kîn-i ehl-i Hak ber beste âyîn
Tercüme
Misl-i seyyâr-ı sipihr-i ğaddâr
Dîde-i fitnesi oldı bîdâr
Kişver-i Rûm`a bırakdı şûreş
Kin ehl-i Hakka etdi yürüyiş

Ve mûmâ-ileyhin sevk-i kelâmından ba`zı dekâyık-i esrâr-ı hakîmâne ve me`ânî-i müteferrisâne bu ahkâmda mücmelen zikri iktizâ-yı makâm ve telkîn vârid-i ilhâm idi. Ve iki dakîka-i rakîka Mevlânâ Abdullâh lisânın imlâ-ı kalem-i du-zebânı kelâmına mülhak göründı. Dakîka-i evvel oldur ki kâ`ide-i mukarreredir ki

[156] İnsanın selâmeti diline sâhib olmasındadır.

ahdûse-i zû-zebâne ve zû-zeneb her bir kutrda ki vâki` ola ve Mıntıkatü`l-burûc`dan kankı burcun hizâsındaki bu şekil sûret-nümâ-yı zuhûr ola ol cânibin âfât ve nükebâtına delâlet ve bu hükmün tecrübe-i muttarıdasıyla mütehakkık ve bu hâdise ekseriyâ ahvâl-i mülûk ve selâtîne müte`allıkdır. Ve ol müte`addinin âsârı ol mülkün sâir eşhâs-ı mücâvirân ve mütekayyidân-ı dîn ve ol evzâ`ın nikbât ve beliyyâtı hemân ol iklim ve ol zemîndedir.

Netîce: Ol şekl-i zû-zenbin zuhûrı ol târîh-i mağribîde hengâm-ı şâm burc-ı haml hizâsında nümâyân idi. İttifâken Emîr Tîmûr dahi ol esnâda Karabağ kışlağında bulunub ve ol kişver kütüb-i nucûmı ve nâr-ı necâtda İrân-zemîn ile mevsûm ve iklîm-i hâmisenin mesâkin-i şarkiyesinin tûl ve arzı hasebiyle memleket-i Rûmdur. Ve bu ma`ânînin ilâvesi oldur ki Emîr Tîmûr`un zuhûr-ı devleti Maşrıkî idi. Çünki ol şeklin re`si maşrıkdan ve zenebi taraf-ı mağribde nümâyân idi. Emr-i mukarrerdir ki ol vaz`-ı münzir ve müş`ir olmak iktizâ eder. Ma`a hâzâ mebde-i fitne ve fesâd be-haseb-i te`sîr-i fî`il, maşrık-zemîn ahâlisinden zuhûr eyleye. Amma asâr-ı şurûr-ı ulvî ve mukteziyât-ı zamânî ve semâvî ikâ`-ı nevâib ve mesâvîde tarîka-i infi`âl ile cânib-i mağribe te`sîr eyleye. Ve bu şîve-i âsâr-ı şurûr-ı ulvî ve sütlî erbâb-ı istidlâlin ahkâm-ı ma`hûdı kânûnundandır. Ve kavl-i Batlamyosi ki "en-nucûmu minke ve minhâ"[157] dir ve bu kâ`ideyi müştemildir.

İkinci: erbâb-ı nüfûs-ı kudsiyyenin işârât-ı hadîsiyyesi tıbkınca oldur ki ârifân-ı rûmûz-ı ismî ve hartî ve dânâyân-ı nükât-ı cifriye mahfî degildir ki sultân-ı Rûm`un nâm-ı nâmîsi Yıldırımdır ki berk-i tâbândır. Ve şihâb-ı berk-i hiddet ve cerâret ve te`sîr-i tâli` ve vaz`-ı metâli` haysiyetinden merrîh-i mensûbâtındandır. Ve burc-ı haml ki ol velâda şekl-i zû-zeneb ya`nî Kuyruklı Yıldız hâne-i merrîhde idi. lâ cereme, bu vaz` hâdise-i menhûseden ol burcda luhûk-ı esbâb-ı semâvî ve arzî ile bu ma`nâ tahaddüs olundı ki elbette merîha mensûb olan hânelere bir nikbet ve beliyyet âyid olmak iktizâ eder. Ve bu emâretin ilâvesi ism-i Yıldırım`a mutâbıkdır ki merîha mensûbdur. Elbette luhûk-ı nikbet ve âfet ana akreb ve enseb görünür. Zîrâ Tîmûr âhendir. Ve kâinâtdan ma`denîdir ki rihle mensûbdur. Ve ol zû zenbin hîn-i zuhûrunda âftâb ki kevkeb-i saltanat ve uluvv-i rütbetdir ki on ikinci hâne-i haml ki âher delv ve hûtdur anda idi. Ve on ikinci hâne ki Beyt-i a`dâdır. Her âyîne mensûbât- tâli`-i hamlin düşmenân ve mu`ârızlarının kuvvet-i hâline delâlet eder ki zû zenb-i menhûsun hudûsiyle idi. Ve çünki ol velâda âftâb-ı müteveccih-i beyt-i şeref ve nokta-i i`tidâl-ı rebî`iye tahvîl ile müşerref idi. Bu ma`nâ dahi on ikinci hâne ashâbının husamâ ve düşmenlerinin kuvvet-i hâl ve husûl-i âmâl ve uluvv-i rütbet-i câh ve celâline delâlet eder.

Elhâsıl; Çünki evzâ`-ı enzâr-ı âsumânî mutâbık-ı mukadderât-ı sübhânî idi. Emîr Tîmûr Karabağ meştâsından hareket ve Gence nâhiyesinde vâki` Şemkûr yolundan Sultân-ı Rûm husûmeti azîmeti ile arz-ı Rûm`a müteveccih oldı. Ve hemân ol esnâda müşârün-ileyhin ittifâkât-ı te`yîdât-ı azîmetinden oğlı Şâhruh Mîrzâ`nın ol

[157] Yıldızlar senden ve ondandırlar.

teveccühün bidâyetinde bir ferzend-i ferhünde-tâli`i dünyâya gelüb Muhammed Cûgî nâmıyla tesmiye olundı ki mezîd-i ihtişâm ve husûl-ı merâmına tefe`ül-i kevne lisân-ı hâl ile gûyâ bu ma`nâyı nâtık oldı ki

Şi`ir

Ehlen bi-makdemi yümni`l-evlâdi
Halfe`l-mülûki sülâletü`l-emcâdi
Tali`üs-su`ûd bihi ve tilke beşâretün
Şekeret biha`l-ervâhu fi`l-ecsâdi

Ve Emîr Tîmûr bu kadar bevâ`is-i hâricî ve dâhilî vucûduyla cânib-i Sultân-ı Rûm`a tekrâr ber-vech-i isti`câl bir âher elçi dahi irsâl eyledi ki mazmûn-ı risâle bu idi ki:

Kayser-i âlî-makâm ve sultân-ı müeyyed-i İslâm Yıldırım Bâyezîd Hân`a temhîd-i selâm ve tahiyyet mezîd-i mâla kelâmdan sonra ma`lûm ola ki her çend bu cânibin müsâdakat ve vifâkı mükâbelesinde kerrât ile anlardan huşûnet ve şikâk-ı mâlâ-yutâk zâhir oldı. Amma pâdişâh-ı gâzî ve mücâhid-i fî-sebîlillâh ve eben an-ceddin takviyet-i millet-i Rasûl (sallallâhu aleyhi vesellem)`de mücid ve sâ`îdir. Mehmâ emken bu tarafdan tarîka-i muhâlefet ve cidâl ki anların a`mâl-i ef`âlinden münbâ`isdir. Kâzm-ı ğayz ile ihmâl ve iğfâl gösterelim. Ve kesret-i esbâb-ı cihân-güşâyî ve haşmet ile râh-ı husûmet ve mu`âdâtı sarâhaten yüzlerine güşâde eyleyelim. Lâkin birkaç emr-i cüz`î anlardan iltimâs olunmuşdı ki;

Birisi: Türkmân-ı bî-îmân Kara Yûsuf dedikleri müfsîde sâhib çıkmayalar ki zarar ve izâr-ı bî-şümârı muttasıl cumhûr-ı müslimîne resîde olub dâimâ bilâd ve bikâ`da fitne ve fesâd ikâ` eder.

Ve birisi dahi: Erzincân Hâkimi Taharten Beg ehl u iyâl u evlâdını kendüye göndereler. Âsitânemizin sâdık hizmetkârı ve ol hânedân-ı âlî-şânın hem-civârıdır.

Ve biri dahi: Kal`a-i Kemâh kadîmü`l-eyyâmdan beru İrân-zemîn mülhakâtından olub kat`an Kayâsıra-i Rûm`un dâhil-i dest-i tasarrufı olmamışdır. Bu def`a dustûr-ı sâbıkı üzre nüvvâbımıza teslîm edeler. Tarafınızdan bu müdde`iyâtın aslâ birisine telakki ve müsâ`ade olunmadı. Amma henüz mâ-beyninde kabil-i ıslâh olmayacak bir iş vâki` olmadı. Ve bu cânibin leşkerisinden bu ana degin memâlik-i Rûm`a öyle bir zarar irişmedi ki tedârük-pezîr olmaya. Eger ahd u mîsâk-ı sâbık üzre ki Taharten Beg husûsunda ki elçilerinize cevâb verilmişdi. Ve sıdk-ı niyyet ile râsihü`l-akdâmız. Her ne murâdınız olur ise bu tarafdan mebzûldur. Ve emr-i cihâd ve dinperverîde mâlen ve bedenen mu`âvenetde bulunmamız emr-i mukarrerdir.

Beyt

Be-gufteş der ây ez derem bî-direng
Ki hem yâr-ı sulhîm u hem yâr-ı ceng
Zi her satreş ez harf-i ümmid u bîm
Nemûd ejdehâ ve asâ-yı kelim
Buved düşmen-i âkıl ve nîk-hûy
Bih ez-dûst-i ebleh u fitne-cûy

Netîce: Mâ-beynimizde câri olan ahvâl-i güzeşteyi terk edelim. hâliya erkân-ı devletlerinden her vecihle kâmil ve suhn-şinâs bir merd-i âkıl tarafımıza irsâl buyuralar ki tekrâr tecdîd-i ahd u mîsâk ve te'kîd-i mevâdd-ı ittifâk eyleyib anlar dahi bizim mültemisâtımıza müsâ'ade gösterüb insâfa geleler deyu hatm-i kelâm eyledi.

Vaktâ ki Emîr Timûr'un elçisi nâme ve peyğam ile sultân-ı mücâhidânın rikâb-ı müstetâbına vâsıl ve mazmûn-ı nâmeye ıttılâ' hâsıl eyledügi tekrâr âdet-i kadîmesi üzre hareket ve rasûl ve resâyile kat'an rağbet buyurmayub belki zecr ve ihânete emr ve müddet-i medîd elçileri tevkîf buyurdı. Ve Emîr Timûr zikr olunan elçiyi Abnik nâm mevzi'den gönderüb kendüsi habere müterakkıb olub Abnik'den Kemâh'a yedi sekiz merhale olan menâzili üç ayda kat' ederek ayak sürüdı ki bu like sultân-ı Rûm tarafından bir cevâb-ı ma'kûl ve mülâyim haber gelüb:

"Şâyed ki bu def'a fi'l-cümle tenezzül eyleye tâki nâmûs-ı saltanat ve satvet-i Timûrî noksân bulmaya. Ve mükaddemâ dost ve düşmen beyninde ademlerimize eyledikleri istihfâf ve ihânetden a'râz ve ahvâl-i güzeşteyi münsi eyleyib musâlahaya şurû' oluna" diyerek âheste âheste Kemâh'a vusûl buldı.

Amma hiddet-i Yıldırım Hânî bu def'a Emîr Timûr'a tahammül-güdâz olub bizzarûri gâyet hışm ve gadabından nâşî Yıldırım Hân tarafından zabt olunan Kemâh Kal'asını hayta-i teshîre aldılar. Zîrâ Emîr Timûr'un leşkeri çerîsi bî-hadd ve bî add ve esbâb-ı ceng ve cidâli la-yuhsâ ve la-yu'ad idi. Ve mûdde'iyât-ı mülkîden mahzûr-ı hâtırı olan umûrı murâdı üzre gördi.

Beyt
Be-guftâ giriftem reh u resm-i kîn
Tarîk-i husûmet biyâ u bebîn
Tercüme
Dedi kim işte dutdum râh ve resm-i kini şimdi ben
Husûmet nice olur meydâne gel bir kerre seyret sen

Ma'â hâzâ Kal'a-i Kemâh kılâ' ve bikâ'-ı âlemin ğarâyibindendir. İrân-zemînde husûnet ve istihkâm ve irtifâ' ile mümtâz-ı kılâ' ve bikâ'dır. Beni Âdem'e degil belki asâkir-i evhâma bile metânet ve husûnetinden nâşî bir vecihle râh-güzer mümkün degildir.

Li-müellifi
Nedîde felek sâye-i burchâş
Burûc-ı felek pâye-i burchâş
Ya'nî
Felek bu kadar irtifâ' ile anın
Burçlarının gölgesin görmemişdir

Rif'ati bir mertebedir ki felek anın burc-ı pâyesindedir. Sipâh-ı Timûri'nin teveccühünden sonra mükaddemât-ı tedbîr ile kal'a-yı mezbûrenin bir tarafından

medâric ve me'âricine hücûm ve darb-ı dest ile kabza-i tasarrufa alub ahâlîsini te'dîb ve siyâset ve Kemâh'dan hareket ve sipâh-ı kîne hâhî ile cânib-i Sivas'a hareket ve ol menâzilde Emîr Timûr'un elçileri ma'iyyeti ile Yıldırım Sultân'ın elçileri dahi gelüb vusûl bulub ihbâr-ı hâlât ve mecârî'i makâlâtdan isti'lâm olundukda Yıldırım Hân'ın meslek-i sâbık üzre mücâbât ve mehâbâtından tekrâr huşûnet ile hareket ve hulâsa-i nâmesinde "in ahsentüm ahsentüm li-enfüsiküm ve in ese'tüm felehâ"[158] deyu tahrîr eylemiş bi'z-zarûre bu kelimât-ı huşûnet-âmîz ve mürâselât-ı hışm-engîzden Emîr Timûr'un mevâdd-ı renceş-i hâtırı tecdîd ve bu mürâsele mânend-i dağ-ı tâze cerâhat-i kadîmini teşdîd eyleyib gayret-i pâdişâhî ve ırk-ı hamiyyet-i câhî hareket ve sahrâ-yı Sivas'da tevsen-i cihân-nûrda süvâr ve ol fezâ-yı bâ-feshat ki fi'l-vâki' şâyeste-i arsa-gâh-ı selâtin-i izâm ve lâyık ve cevânân-ı dilâverân-ı nev-hâsteyi ma'raz-ı nazara getürüb Yıldırım Hân hazretlerinin elçilerini dahi huzûra da'vet ve serâser mu'askerini gösterüb güzeşte şikâyetleri bi'l-muvâcehe ve müşâfehe ızhâr ve böyle hitâb-ı itâb-âmîz eyledi ki: Pâdişâhına söyle ki mükaddemâ tarik-ı muhabbet ve uhuvvet ile kirâren ve mirâren iki üç emr-i cüz'î kendülerden iltimâs eyleyib mufassal risâleler ve âdemler gönderdik. Dâimâ hilâf-ı sîret-i selâtîn-i selef ve muğâyir-i uslûb-i ehl-i mecd ve şeref âdemlerimizi tahkîr ve bizi tahfîf eyleyib

Beyt
Suhenhâ ne ender hor-i hiş guft
Füzûn ez hadd-i hiş hem bîş guft
Be hem ber zedeş tund-bâd-i gurûr
Fikendeş zi serhadd-i bihbûd dûr
Tercüme
Kendü lâyık sözler söylemeyüb
Haddinden ziyâde belki ezyed söyledi
Bâdi-i ğurûr kendüyi ber-hem zede eyleyib
İyilik serhaddinden dûr eyledi

Hâliyâ iltimâsımız olan üç emirden birisi Kemâh Kal'ası idi. Emr-i sehl ile hâsıl oldı. Ve ol iki madde gâyet hakâretden nâşî kâbil-i i'âde degildir. Ve kudret-i tevânâyî ve kişver-güşâlığımız hasebiyle bundan ziyâde tahammül lâyık-ı şânımız degildir. Çünki anın murâdı bizimle mükâbele ve mücâdele imiş. Bizim dahi ol cânibe teveccüh ve azîmetimiz mukarrerdir. Hazret-i Müsebbibü'l-esbâb ve Rabbü'l-erbâb'ın irâdet-i ezeliye ve takdîr-i lem-yezeliyesinin sahîfe-i kitâb-ı meknûnunda mestûr olan sûret-nümâ-yı zuhûr olur.

Şi'ir
Mâ lâ yekûnu fela yekûnu bi-hiletin
Ebeden ve mâ huve kâinun seyekûn
Se yekûnu ve huve kâinun fî vaktihâ
Ve ahu'l-azâyimi mut'abün ve mahzûnun

[158] İyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz o da kendinizedir. **Kur'ân-ı Kerîm**, İsra, 7.

Ve hemân ol gün ol menzilden Yıldırım Hân hazretlerinin elçilerine mu`âvedete ruhsat ve hîn-i vedâ`da tekrâr bi`l-müvâcehe ve bi`l-müşâfehe pâdişâhımıza söyleyin ki sultân-ı gâzî ve mücâhidsin ve bizim tarafımızdan memleket-i İslâmiyyeye izâr ve mesâkin-i mücâhidâna ta`arruz ve kasd-ı ızrâr etmek hâtırımıza girân ve düşvârdır. Zîrâ bu sûret her vecihle mûcib-i şemâtet-i a`dâ-yı dîn ve sebeb-i sürûr-ı küffâr-ı la`îndir. Amma mizâc-ı fitrîmiz afv ve iğmâz ile meftûr ve asl-ı himmetimiz beynimizde vukû`-ı sulh-ı salâh ve masâlih-i müslimîn üzre maksûrdur. Henüz bir mertebe hadd-i i`tidâlden tecâvüz-i mâzî ve hâlden sonra eger sultân-ı zîşân şehzâdelerinden birini yanımıza gönderirler ise dost ve düşmen nazarında sûret-i ma`zeret takdîmine mahmûl olunur. Ve biz dahi ol şehzâdeyi kendü evlâdlarımızın silkinde mukarrer ve her vecihle mükerrem ve muhterem görüb e`izze-i evlâdımızdan addederriz. Ve Taharten Beg`in evlâdını kendüye irsâl eyleyib sıla-i rahmda bundan ziyâde iftirâkı tecvîz eylemesünler. Bu fitne-i azîmenin ateşini bu kadarca müsâ`ade ile muntafî ve harekât-ı nâ-mülâyimlerinden âyîne-i hâtırımızda vâki` olan ğubâr müteneffî olmak mümkündür.

Şi`ir

Ve lerubbemâ ve zannu`l-aduvvi izâ re`â
Minke`l-cemîle fesâre ğayri mu`ânidin

kelâm-ı ihtitâmıyla elçileri avdet ve müte`âkiben kendü dahi Engüriye tarafına müteveccih ve menzil-be-menzil ber-vech-i müsâra`at azîmet ve rûz-merre âyîn-i ceng ve husûmet ile taza`îf-i taz`îf-i sipâha mübâşeret eyledi.

Hikâyet-i Şanzdehum (On Altıncı Hikâyet)

Sultân-ı mücâhidân-ı İslâm ile Emîr Timûr-ı Gürkânî'nin mâ-beynlerinde tertîb-i âyîn-i mükâbele ve keyfiyet-i mücâdele ve inhizâm-ı sipâh-ı sultânî ve ma'reke-i kıtâl-ı Timûrî'den muktezâ-yı kazâ-yı bî-ebdâl ve hulûl-i âcâl ile inkişâf-ı hurşîd-i devlet-i Müslümânî beyânındadır.

Kale Rasûlüllâhi (sallallâhu te`âlâ aleyhi ve âlihi vesellem): "La tekûmü`s-sâ`atü hattâ tukâtilu`t-Türke siğârü`l-a'yünü ve humerü`l-vucûhi zülefü`l-enûfi. Keenne vucûhehumü`l-mücâne`l-mutrikati"[159] El-hadîs. Çünki ol sultân-ı mücâhidân-ı İslâm ve ol berk-i zulmet-zidâ-yı ruhsâre-i eyyâm, hemîşe metâlib-i dinî ve dünyevî ve mebâ`i-yi umûr-ı ûlâ ve uhrevîde mütâba`at-ı Sünnet-i Mustafâvî ve sîret-i hulefâ ve eimme-i hüdâ-yı millet-i Nebevî ile mecbûl ve akdâm-ı muhâtarât-ı me`ârik ve iltihâm ve iltizâm-ı mu`âdât ve muhâsamet-i ehl-i küfr ve kesîrü`l-azlâmda zebân-ı risâlet ve zebân-ı nubüvvetden menkûl ise anın katında marzî ve makbûl idi. Ve mezâmîn-i ayât-ı beyyinât ve mantûk-i hadîs-i sahîh-i mezkûr ki ihbâr-ı rüvât-ı sikât ile muhber ve Emîr Tîmûr`un ve kavm-i Türk`ün memâlik-i İslâmiyye`ye hurûc ve ekser bilâd-ı ehl-i îmânda cereyân-ı te`addî ve sitemkârlıklarını alâmet-i fiten-i âhirü`z-zamân ve eşrât-ı sâ`at-i kıyâmet miyân-ı İslâmîde be-gâyet hüveydâ ve nümâyân idi.

[159] Sizler küçük çekik gözlü, kırmızı benizli, yassı burunlu, yüzlri sanki örs üstünde döğülmüş ve üzeri derilerle kılıflı kalkanlar gibi sağlam bir kavim olan Türklerle çarpışmadıkça kıyâmet kopmayacaktır.

Ebyât

Ez çünân kavm-i bî-adâlet u din
Mülk u dîn râ nigâhdâr-ı âmîn
Ey Hüdâ halk râ çû burhânî
Cümle râ zi ân gürûh be rehânî

Tercüme

Kavm-i bî-din ve adâletden
Hıfz kıl mülk ve dini Ya Rab Sen
Cümle-i halka çünki bürhansın
Cümleyi ol gurûhdan kıl esen

Ol hükm-i cürmîye binâen âgah lafz-ı hadîs-i şerîfde muhârebât ve kıtâl ve feterât-ı dînî ve mülkînin vukû` ve şuyû`ı ol mahallere müsâdif olmağla hemîşe bu âyet-i Furkânî ve emr-i vâcibü`l-iz`ân-ı Yezdânî ki "câhidi`l-küffâre ve`l-münâfikîne veğlüz aleyhim"[160] ta`bîr-i dil-pezîri hasebince mübârizân-ı meydân-ı cihâd ve ceng-azmâyân-ı ehl-i nifâk ve inâdı tahrîs ve âyîn-i zulm ve sitemkârî ızhâr eyleyen sipâh-ı Timûrî`nin mükâtele ve mücâdelesine ta`yîn ve tahsis eyledi. Ma`a hâzâ hurdmendân-ı maslahat-ı dîn ve âkıbet-endîşân-ı münâfakat-âyîn te`lîf-i cânibeyn ve ilkâ ve iltiyâm fî`l-beynde gûşide ve ol iki pâdişâh-ı âlî-kadrin mâbeyninde kelimât-ı sulh ve salâhı silk-i mükaddemât-ı ma`kûl menkûle keşide oldılar. Amma çünki fıtrat-ı cibillî-i sultân husûmet-i muhâlifân-ı dîn ve mu`âdât-ı sitemkârân-ı zulm ve kîn ile mecbûr ve meftûr idi. Mutlaka refâhiyet ve ten-i usâtı içün mehâlik-i nefsânîyeyi der-hâtır etmeyüb zulme rızâ ve a`dâ-yı zulm-pişe hakkında kelîmat-ı müdâheneyi bir vecihle ısğa etmez idi. Ve bu hânedân-ı hilâfet ve dûdemân-ı merhamet ve re`fetin sünnet-i kadîm ve de`b-i müstedîmi üzre binâ-yı kârhâne-i dostî ve düşmenîsini rûş-i rûşen-zamîrân-ı sâdıkü`l-cinân ile dutub "men ehabbe lillâhi ve ebğaza lillâhi ve mene`a lillâhi ve e`tâ lillâhi fe-kad i`stekmele`l-îmân"[161] tıbkınca âmil idi.

Li-müellifihi

Her ki râ dûsti u düşmeniyeş
Bâşed ez behr-i rûy-i Hak heme câ
Hest imân-ı kâmileş hâsıl
Der dil ân perteveş zi nûr-i Hüdâ

Tercüme

Her kimin kim muhabbet ve buğzi
Her mahalde ola li-vechillâh
Olur îmân-ı kâmile vâsıl
Cilve eyler dilinde nur-i İlâh

[160] ... İnkârcılarla, iki yüzlülerle savaş, onlara karşı sert davran..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 73.
[161] Allâh için seven, Allâh için buğz eden, Allâh için veren ve Allâh için kısan, îmânını kemâle erdirmiş olur.

Ve hem-vâre sîret-i hakkâniyet-i Murtazavî ve sünen-i selâtîn-i memâlik-i ma`nevî ile tesennün ve teşebbüh içün kârhâne-i hilâfet ve cihân-dârîde sûret-i tezellül ve tenezzüli hilâf-ı merâzî-i İlâhiyye ve irtizâ-i Girdigârîyi revâ görmeyüb "nahnu ricâlün nuhibbu ale`l-hakkı ve nebğadu ale`l-hakk"[162] ki menhec-i kavîm-i kelâm-ı ehl-i hakdır. Zimmet-i himmetine vâcib-i mutlak bilürdi.

Şi`ir
Felev kâne yuğni en yure`l-mer`e hâzi`an
Le-nâziletün ev kâne yuğni`t-tezellülü
Le-kâne`t-te`azzi inde küll-i beliyyetin
Te`izzu enne`s-sabre bi`l-cerâcili

Ve hem-vâre bu tarh-ı suhenân-ı merdâne ve kelîmat-ı sâdıkâne-i mütevekkilâne ile maslahat-endîşân-ı hâyif ve nasîhat-kerân-ı muhâlife böyle cevâb-ı savâb buyurdılar ki ehl-i nifâk ve tuğyân ile muhâlefet ve mu`âdâtın gâyet noksân ve muhâtarası çend-rûze-i hayât-ı dünyâ ve saltanat-ı bî-i`tibâr-ı cihân-ı bî-emândır. Amma hakkâniyet ve muhârebe-i fillâh ve adâvet-i a`dâillâh fâyiz-i ser-çeşme-i ravza-i cinândır. Ve bezm-i iğtinâm-ı sa`âdât-ı cavidânımız rûz-i evvelde abâ ve ecdâdımızın sünnetine iktidâ ve pirûyî-i din-perverân ve mücâhidânda rûnümâ olub mizmâr-ı ictihâdda alem-efrâz ve cân-fedâyi ve mîrâs-ı vâlid-i şehîd-i sa`îdden sûret-i saâdeti sahîfe-i hâtırımıza nakş eylemişdir ki "tilke ümmetün kad halet lehâ mâ kesebet velekum mâ kesebtüm"[163]

Lâ cerem, çün encâm-ı risâle ve peyğam ol iki pâdişâh-ı cem-ihtişâmın miyânında muhâtaba-i lisân-ı husâma keşîde ve kâr-ı mükâleme-i zebânî peyğam-ı kerrârî-i elsine-i esinne ve samsâma resîde oldı.

Bu mükaddemâta binâen sultân-ı mücâhidân fermân buyurdılar ki; tamâmî-i ferzendân-ı saâdetyâr ve cümlegi-i eşbâl-ı pîşe-kâr-zâr Ya`nî şâhzâdegân-ı nâm-dâr Emîr Süleyman ve Sultân Mehmed ve Mûsâ Çelebi ve İsâ Çelebi ve Mustafâ Çelebi ve cümle-i e`âzım-ı a`yân-ı devlet ve mücâhidân-ı meyâdîn-i millet memâlik-i Rûmeli ve Anadolu leşker-gâh-ı hümâyûn ve mu`asker-i nusret-sitûna hâzır ve müctemi` oldılar. Ve mülûk ve selâtîn-i küfr ve İslâm`dan ba`zısı ki a`vân ve ensâr-ı sultânîden ma`dûd ve eyyâm-ı refâhiyetde hemîşe da`vâ-yı cânsipâri ve hizmetkârî ederler idi. Ahkâm-ı mutâ`ata irsâl olundı ki bî-tevakkuf ve dıreng esbâb-ı cidâl ve ceng ile gelüb kendülerini nazar-ı hurşîd-i sultânîye resîde eyleyeler. Çünki bu cem`iyet-i sipâh-ı din-penâh bu ahd-i ma`hudda müntazam ve ketâyib-i mücâhidînin sunûf-ı sufûfı mülteim oldı. Ruz-i arzda şehzâdegân ve ümerâ ve hukkâm ve sanâdîd-i izâm her biri kendü askeri ile alâ-hiddetin bast-ı elviye-i ihtişâm ve esâs-ı mücâdele ile cengi cevânân ve mübârizân-ı dilâverân misâl-i şâh ve berk-i serv ve sınv-ber pîş-gâh-ı nazar-ı sultânîde cilve-ger oldılar.

[162] Biz hak üzre seven ve hak üzre buğzeden erkekleriz.
[163] Onlar geçmiş birer ümmettir. Kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da sizedir..., **Kur'ân-ı Kerîm**, Bakara, 141.

Beyt
Yeki rûzkez gerdiş-i rûzgâr
Be-dest âmedeş tâli`-i kâm-kâr
Be-fâl-i hümâyûn be-tertîb u râh
Be-fermûd ger cây-i cinîd sipâh
Tercüme
Gerdiş-i rûzgârdan bir gün
Ana yüz dutdi tâli`-i mes`ûd
Resm-i tertîb fâl-i hurrem ile
Hareket etsün emr olundı cünûd

Evvelâ; Şehzâdegân-ı hurşîd-sîmânın her biri serâbustan-ı enzâr-ı şâhîde ğonca-i handân-ı subh-gâhî gibi hemreng gül-i sad-berg alem-i sürh ve sebzi tahrîk-i nesîm-i inâyet ile ma`raz-ı arzda güşâde ve ecniha-i elviye-i mu`allâlarını bâl ve per-i melâike-i meydân-ı heycâda cilve-ger ve âmâde eyleyib ve tarra-i râyât-ı serverîyi perçem-i lâle-i tarra-misâl-i meşşâtınini ki bâd-ı şimâl ile kemend-i efkenini husamâ içün pür-tâb eyleyib her bir bayrak altında cevânân-ı mübâriz-pîşeden bir gurûh tezâhum ve terâküm-i eslihâda inyâb-ı şîrân-ı pîşe-i dilîri misâl-i safâyîh-i sıfâh-ı esinne ve rimâhı niyâm-ı intikâmdan keşîde eylediler.

Şi`ir
Yeterâkemûne ale`l-esinneti fi`l-veğâ
Ke`s-subhi ğâde alâ-nucûmi`l-gaybi
Yemşûne tahte zılli`s-suyûfi kemâ
Mezâ`l-i`tâşu ilâ burûdi`l-meşrebi

Ve sipâh-ı melâik-iştibâh-ı hâss-ı sultânî piyâde ve süvâr ve safderân-ı me`ârik ve peykârdan bir cemâ`at ve ceng-cûyân-ı rûzgâr ve şîr-dilân-ı rûzgâr arsa-i gül-zârda bedîdâr olan cûş u hurûş-ı sebze-i bahâr-âsâ müretteb ve münazzam turub ve ol sultân-ı İslâm-medârın pîş ve pes-i yemîn u yesârında tertîb-i sufûf eylediler.

Beyt
Zi-fûlâd-pûşân-ı leşker-şiken
Ten-i kûh lerzîdî ber hîşten
Zi nîze neyistân şüde rûy-i hâk
Zi kubâlihâ kûh-i küşte-makâl

Ve mülûk ve hukkâm ve ümerâ ve sanâdîd-i izâm ve sipâhsalârân-izâmın her biri be-kadr-i mikdâr ve ihtişâm tertîb-i sufûf-i cevânân ile mâhice-i i`lâm-ı sipihr-entimâyı hem-ser-i âsumân eyleyib ve izdihâm-ı rimâh ve ser-nîze-i şehb-dâr ve eslihâ-i berk-gerdândan hezâr şir-i hûnhâr ile memlû nîstân-ı peydâ ve âşikâr ve leme`ân-ı rengîn-i berk-i sândan-miyân-ı ordu-gâhda çendîn-i gülistân elvân bedîdâr ve inhâr-ı enhâr-ı şimşîr-i abdâr ve cûybâr-ı nîze-i sine-güzârdan ol mecma`da bir sahn-ı gülşen ve fezâ-yı bostân ve her bir kenârede dîde-i nazzâra-gâna pür-sebze-i âb-ı revân nümâyân ve âvâze-i pür-mehâbet-i kös ve kerre-nâyı ve sadâyı bâ-salâbet

nakkâre ve suver-i nây ile ğalğale-i mahşer-engîz ve velvele-i vahşet-âmîzi gûş-i kös-i dâr-gerdûna bırakdılar.

Beyt
Ber âmed hurûşîden-i tabl u kûs
Şüd ez gerd-i leşker zemîn ebnûs
Tercüme
Geldi çün avâze-i dehşet-fezâ-yı tabl ve kös
Yeryüzı oldı ğubâr-ı leşkerîden abnûs

Ve sultân-ı mücâhidân dahi bizzât ol arsa-gâh miyânında tevsen-gerdûn-i mesîre süvâr ve ol sipâh-ı encem-iştibâhı saf saf seyyâr olub ümerâ-i sâhib-i sancak ve alem ve sanâdîd-i sâhibân-ı hayl ve hışmın her birini ber-tabk-ı nüfûs-ı rûhânî-i emlâk ve mânend-i nukûş ve suver-i mıntıka-i eflâk-tedbîr-i mehâm işğâl-i rüzgâr ve ma`reke-i girudârın bir kutrı muhâfazasında mukarrer ve fırka-i fırka ümerâ ve asâkir ve fevc fevc sipâh-ı ahenîn-i meğâfiri cünûd-ı kuvâ-yı beden-i insânî ve sipâh-ı havâs ve meşâ`ir-i rûh-ı hayvanî vaz' ve şîvesi üzre sağûr-ı devlet ve hamiyyet-i humâ-yı himâyetde birer sağûrun nigehbânlığına ta'yîn ve mevzi'-i tersîf-i tesîf-i ketâyib ve tasfîf ve te`lîf-i serâyâ-yı kevâkib-i menâkıbda kavâ'id-i mukarrere bu uslub üzre nümâyân oldı ki:

Kânûn-ı meymûn-i Osmânî ve zâbıta-i ceng âverî-i ma`reke-i küffâr ve cünûd-ı Müslümânî ile ol ma`reke memâlik-i Anadolu'nin sipeh-sâlarân ve dilâverânî meymene-i meymenet-âsârda istikrâr ve Rûmeli'nin sipehdarân ve serdârânı dahi meserret-şi'ârda cây-ı karâr edüb ve cigergûşe-i hilâfet ve ferzend-i dil-bend Şehzâde Emîr Süleyman cânib-i yesârda Rûmeli dilâverleri leşkerine sipeh-sâlar ta`yîn buyuruldı.

Mısra`
Ki dilhâ cânib-i çep bâşed ez ten
Ya`nî
Ciger bedenin sol cânibinde olur

Ve muhlisân-ı hâs ve mu'âhidân-ı bî-iltibâs Hâkim-i Memleket-i Las ki sultân-ı âli-şâna virdügi hemşiresi takrîbiyle kendüyi makâm-ı serbazî ve cânfeşânîde addeder idi. Yirmi bin merd-i mükemmel-i cevşen-puş ile her biri rüy-i zemînde bir kûh-ı âhenîn ve kesret-i âlât-ı harb ve eslihâ ile peşt-i zinde pûlâddan bir kal'a-i hasîn idi.

Beyt
Gürûh-ı cevânân-ı ceng-âzmây
Heme gark-ı âhen zi ser tâ be pây
Tercüme
Bir alay-ı nev-cevân-ı cengâver
Cümlesi gark-ı âhen olmuşlar

Meymene-i asâkirde vâki' Anadolu askeri imdâdı içün ta`yîn ve ol cânibin sâir ümerâ ve sipehdârânını mahall-i mukarrerede temkîn buyurdılar. Ve sultân-ı mücâhidîn müstekarr-ı pâdişâh-ı rûh olan kalb-i leşkerîde mütemekkin ve livâ-yı âlem-ârâ-yı şehriyârî misâl-i şâh-ı tûbâ makâm-ı subût ve kıvâmda sâbitü`l-akdâm ve müte`ayyin oldı. Ve on iki bin merd-i merdâne yeniçeri dilâverleri ve anların az`âfı Urbân askeri râyet-i saâdet-sarâyinin pîş-i pîşinde şâh-ı şatrancın sufûf-ı piyâdegânı misâl-i mesfûf ve ğarîb-i yigit ve ulûfeciyân kalb ve cenâh-ı sultânînin havâlisinde zıll-ı râyet ve i'lâm-ı şâhîde mahfûf oldılar.

Beyt
Resîdend leşker gürûhâ gurûh
Zi âhen zi ser tâ kadem kûh kûh

Ve şehzâde-i Mehmed-hisâl ve ğarra-i nâsiye-i saltanat ve ikbâl olan Sultân Mehmed tâli'a-i saâdet metâli'a namzed olub vüzerâ-yı izâm ve sâir paşalardan Ali Paşa ve Melfûc Paşa ve Tîmûrtaş Beg ve Hoca Fîrûz ve İsâ Beg ve Hasan Paşa ve Şâhin Beg ve Halîl Paşa ve Murâd Paşa ve Evrenos Beg ve Yûsuf Beg ve İltarman Beg ve Tanrıvermiş Beg ve Dâvud Bâli ve Şâhin Beg ve Alagöz Beg ve Ahmedî ve Beşîr ve Tâhir ve Muhammedî ve Mukbil ve Paşacık ve sâir ümerâ-i nâm-dâr-ı Rûm ve saf-şikenân-ı Rüstem resûm, ma'iyyetine ta'yîn ve şehzâde-i müşârün-ileyh misâl-i şibl-i gazanferî ve hurşîd-i hâvrî fenn-i dilâverîde gâyet ile carî olmağın miyân-ı a'yân-ı mübârizân ve meydân-ı safderîde tertîb-i serverî üzre temkîn buyurub dedi ki

Beyt
Mah u hurşîd er nebâşed der felek mâ râ çi gam
Hest mâ râ ân du ruh hurşîd u mehtâb-ı diger
Tercüme
Çekmezem gam ger felekde mihr ile mah olmasa
Ol iki ruh başka yüzden mihr ve mâhımdır benim

Ve ol sufûf-ı süvârân-ı ser-efrâzın pîş-i pîşinde saf saf piyâdegân-ı tîr-endâz ve bir gurûh tüfeng-endâz ta'yîn olundı ki sehm-i tîr-i cevşen-güzâr ve darbet-i tüfeng-i cân-güzârları cevşen-i nüh-tûyi felek zârih-dârdan hezar sakbe ve sevârih açub hurşîd-i sipihr-i siperdâr anların sihâm-ı isâbetinden hutût-i şu'a ile tîr-dûz idi.

Beyt
Nîze der dest-i şân derûn-i ğubâr
Çûn be-seylâb-ı tîre pîçân-ı mâr
Gerde der rişte Rûmh-i merd-efken
Mühre-i gerden-i besî gerden
Ya`nî
Ellerinde olan mızrakları
Ğubâr-âlûd olan seyl içinde piçîde olan mâra benzer idi
Ve ol merd-efken olan nizeler çok başları
Rişteye boncuk dizer gibi nizeye dizmişler idi

Elhâsıl; tamâmî-i sufûf-ı mücâhidân ve sufûf-ı mübârizânı mu'âyene ve ta'dâd eylediler. Toksan bin merd-i meydân-ı vegâ ve dilâverân-ı ceng ve heycâ mevcûd olub cümlesi manzûr-ı nazar-ı hurşîd-eser-i sultânî ve mefûr-i nûr-i basar-ı cihân-bânî oldılar.

Beyt
Cevânân-ı şîr-efken-i ceng cûy
Heme kerde çûn şîr bâ ceng hûy
Çû şimşîr ser tâ kadem âhenîn
Be-azm-i semâ u be-hazm-i zemîn

Netîce: Emîr Tîmûr'un leşker-i enbûh ile Sivas hudûduna vusûlı haberi münhiyân-ı âsâr ve râsidân-ı aktârdan mesmû' ve ma'lûm-i sultânî oldı ki aksâ-i Mâverâünnehr ve Hindistân ve tamâmî-i İrân ve Tûrân ki yalnız yirmi aded selâtîn-i nâm-dâr ve mülûk-i memâlik-i emsârdan Şîrvânât ve Gilânât ve Diyârbekir ve Kürdistân ve şâhân-ı Sîstân ve Bedahşân ve hânân-ı Türkistân ve sâyir mülûk-i tavâyif-i zamân ve nice ferzend-i sulbîsi ki her biri bir memleket-i azîmenin müstakillen pâdişâhı ve kendüleri ulü'l-ahd-i sultân ve tâc ve taht ve miknete sezâvâr ve şâyân addederler idi. Cümlesi leşkeriyân-ı ârâste ile saff-ı ma'rekede kânûn-ı mu'tâd üzre birer mahalle ta'yîn ve fîmâ-beyn ferzendân ve a'vân ve ensârda birer rütbet ve makâm ile temkîn buldılar. Nitekim Çuvangâr ya'nî sağ kolda Mîrzâ Halîl ve ba'zı ferzend-zâdeler ve ümerâ-i izâmdan Emîr Yâdgâr ve sâir hukkâm ve Mâverâünnehr ve Horasan'dan ba'zı serdârân-ı ma'iyyetiyle Süleymanşâh'ı serdârlığla mukarrer eyleyib ferzend-i âheri Sultân Hüseyin'i, Mîr Alî ve Emîr Mûsâ ve bunun emsâli yüz aded serdâr-ı muhteşem ve sâhib-i tabl ve alem ile sağ kolun imdâdına ta'yîn ve Berânğân dedikleri sol kola Şeyh Emîr Nûreddîn ve Emîr Ali Berânudki ve Emîr Koca Hasan ve Emîr Beşîr ve Şirvân Pâdişâhı Emîr Şeyh İbrâhîm ve Erzincân Vâlisi Taharten Beg ve Hâcı Abdullâh Abbâs ve Sultân Sencer ve bunların akrânı sâir mülûk ve hükkâm ma'iyyetiyle ferzend-i kebîri Emîrânşâhı takrîr eyleyib bunlara dâhi imdâd içün Mîrzâ Ebûbekir veled-i Mîrânşâhı Diyârbekir Hâkimi olan Bayındırî Kara Osmân Beg ve Tevekkül Barlâs ve Emîr Alî-i Seldûr'ı mukarrer eyledi. Ve müstakarr-ı rü'yet-i gîtî sirâyet-i Tîmûrî'nin cânib-i yemîninde ferzend-i ercümendi Mîrzâ Şâhruh ve Cengiz Hân evlâdından Baş Temûr oğlan ve havâss-ı mukarrebândan Emîr Şâhsüvâr ve Celal Bârûcî ve İskender ve Hind ve Boğa ve Hoca Alî veled-i Perdi ve Muhammed Koçini ve İdris Korucı ve Şemseddin El-Mâliğî ve Pîr Melik Tevâcî ve Sûfî Halîl ve Muhammed Tevâcî ve Ömer Beg ve Aceb Şîr ve Emîr Buzurg-i Hâkû ve sâir erbâb-ı takarrub ve havâs ve mahremân-ı ihtisâsı ta'yîn ve cânib-i yesârdan dahi bir âher cemâ'at ki ümerâ-i nezdik ve musâhibân-ı Türk-i Tâcîk'den Celâlü'l-İslâm ve Tevekkül Kara Alî ve Hâcı Beg ve Tanrıvermiş Tevâci ve Sultân Barlâs ve Abdülkerîm veled-i Hâcı Seyfeddin ve Şeyh Aslân Beg Hân'ı ve Devlet Hoca Barlâs ve Yûsuf Barlâs ve Ali Abbas ve Seyyid Hoca veled-i Şeyh Ali Bahâdır ve Osmân Tevâcî ve İskender Şeyh ve Sistan Vâlisi şâh-ı şâhân ve sâir bunların emsâli ta'yîn

olundı. Amma taht-i livâ ve alem-i hâss-ı Tîmûrî'de ferzend-i azîmü'ş-şânı Mîrzâ Muhammed Sultânî ki Vâli-i Semarkand idi ve püser-zâdesi Mîrzâ Pîr Muhammedî Şeyh Ömer Hâkim-i Şîrâz ve birâderi Mîrzâ İskender Hâkim-i İsfâhân ve ümerâ-i izâmdan Şemseddin Abbâs ve Emîr Şâh Melik Vâli-i Hârezm ve Emîr İlyâs Hoca, Hâkim-i Kum ve sâir anların emsâli olan serdârân-ı memâlik ve sipâhsalârân-ı mesâlik idiler istikrâr buldılar.

Beyt
Sipâhî besî pîş ez çûn u çend
Kavî heykelân-ı mübâriz pesend
Cihân der-cihân zîr-i âhen külâh
Zemîn u zamân râ girifte sipâh
Pür ez hâr-ı nîze heme deşt u der
Gül-i gonceeş geşte şekl-i siper
Muhîtî zi âhen şüde meve-bâr
Heme mâhiyeş hancer-i abdâr
Dem-i kerre nâ refte tâ âsumân
Be-derîd ber hud zemîn u zamân

Çünki Emîr Tîmûr'un bu tertîbi sultân-ı mücâhidânın sem'-i hümâyûnuna resîde ve husamânın Tokat yolundan azîmetini şinîde oldı. Ve fermân-ı cihân-mutâ' sâdır olub Tokat yollarında vâki' olan turuk ve mesâliki tazyîk ve seng ve çûb ve tîr ve şimşîr-i cevânân-ı dilîr ile bir mertebe mesdûd ve mazbût eylediler ki merğ-i hevâya ol memerlerden güzer-i m'te'azzir ve bâd-ı sabâya ol pîşe-zârdan su'ûd ve hubût müte'assir idi.

Li-müellefihi
Semend fikr-i cihân-gerd der mesâlik-i ân
Çû i'tikâd-ı hilâf-ı münâfıkân-ı gümrâh
Be-tengnây-ı tarîkaş mecâl u hem muhâl
Velî şürû'-ı hayâlât ez reh-i bî-râh

Çünki Tokat yollarının mesdûd olduğı Emîr Tîmûr'a ma'lûm ve ol medâhil ve mahâldan her vecihle güzer emr-i muhâl ve o gûne leşker-i enbûha ol mehâricden iyâb ve zihâb bî-mecâl olduğı mefhûm oldukda bi'z-zarûre Kayseriye ve Engüriye cânibine atf-ı inân-ı azîmet eyledi. Zîrâ ol taraflarda ekseriyâ sahârî-i bî-pâyân ve asâkirin güzeri her tarîk ile âsân ve zâd u zahîre firâvân idi. Lâkin ol mertebe kesret-i leşker-i pür-mazarrat ile yine sultân-ı mücâhidân ve ol berk-i yemânın bîm-i satvet ve be'sinden ve dilâverânın havf ve hirâsından Emîr Tîmûr meks ve tevakkuf eyledügi menâzil ve merâhilde ordusunun cevânib-i erba'asine handek-ı amîk hafr ve misâl-i hisâr divâr çekdirüb birkaç yerden iyâb u zihâb içün dervâzeler açdırub her ahşâm devâb ve havâşisini dahi derûn-i handeke hıfz etdirir idi.

Beyt
Ger 'adûv hendek-i şeb râ be-keşed çûn eflâk
Şeved ez dâhime-i kahr-i tueş bîm-i helâk

Tâ ol vakte degin ki Emîr Timûr o gûne mecma`-ı bî-hadd ve hisâb ile havâli-i Engüriye'ye resîde ve sultân-ı mücâhidân dahi inân-ı tevsen-i azîmeti Tokat cânibinden mükâbele-i hasma keşîde eyleyib ol hasm-ı sâhib-i satvet ve celâl ile kıtâl ve cidâl zımnında erkân-ı devlet ve a`yân-ı saltanatını tamâmen huzûra da`vet ve akd-i cem`iyyet-i meşveret buyurdukda her kes isti`dâdı mertebesi birer dürlü tedbîr eyledikde Vezîr Ali Paşa ki her umûrda cümleye muktedâ idi. Bu minvâl üzre cevâb verüb dedi ki: Çünki leşker-i muhâlifân bi-haseb-i aded ve meded, sipâh-ı mücâhidândan efzûn ve esbâb-ı mükâmetleri had ve hasardan bîrûndur. O gûne leşker-i pür-şûr ve şerre ruberu mükâbele hilâf-ı resm-i kânûndur.

Beyt
Mezen bâ sipâhî zi hod bîşter
Ki netevân zed enguşt ber nişter
Çû netevân aduv râ be-kuvvet şikest
Be-tedbîr bâyed der-i fitne best
Tercüme
Sipâhından ziyâde bir sipâha kendüyi urmak
Hemân urmak gibidir pâdişâhım teştere bermak
Degil mümkün aduvçün kuvvetiyle olmak şikeste
Gerekdir eylemek re'yiyle bâb-ı fitneyi beste

Hemân evlâ ve enseb oldur ki çünki leşker-i husamâ dâhil-i memleket-i Rûm olalar. Ordu bir cem'iyyetin râh-ı âmed-şüdeni cevânib-i erba`adan maktu` ve tarîk-i nakl-i esbâb-ı ma`aşlarını mesdûd ve memnû` eyleyesiz. Zîrâ asker-i husamâ madem ki derûn-i handekde mahsûr ve hem-vâre tavr-ı hazm-i âkıbet-endîşide arûz-ı perîşânîden dûrdurlar. Etrâf-ı leşker-gâhdan anları tedbîrât-ı şeb-hûn ve kat`-ı tarîk ile râh-ı medâhil-i ma`âşlarını mesdûd eylemek mümkündür. Ve râyet husûmeti anların mükâbelesinde tiziyye güşâde eylemek münâsib degildir. Zîrâ emr-i bedîhîdir ki her çend miyân-ı memâlik-i Rûm kişver-i bîgâne rusûma geldiklerince elbette kendülerini ziyâde muhâfaza kaydına düşerler. Ve o gûne leşker-i enbûh esbâb-ı ma`âş ve masâlih-i zindegâni ve inti`âşda külli zahmet çekecekleri nümâyân ve ol tazyîk ve tenkîde her cihetden üzerlerine zaferyâb olmak asândır. Amma el-hâletu hâzihi ki leşker-i pür-haşri hasm ayn-i guluv ve hurûş ve ber-deryâ-yı leşker-i bî sâhil-i tesârif-i riyâh-ı kahr ve ğayz-ı sâbık ve lâhik ile eyyâm-ı tûfânda mânend-i mütelâtım-i ummânî temevvüc ve cûşdadırlar. Uğraşmak her vecihle mûcib-i nedâmet ve pişîmânî ve mutlak istizhâr-ı kuvvet-i şecâ`at ve i`tizâd-ı nîrû-yi celâdet ile düşmen-i sâhib-i kudret ve istitâ`ata mükâbere göstermek muhâlif-i kânûn-ı cihân-bânîdir.

Beyt
Be ân cengcû der sitîze mepîç
Sitîze be û maslahat nîst hîç
Tercüme
O ceng isteyenle görüşme çekil

Anınla döğüşmek münâsib değil

Eğerçi ekser merdân-ı pür-tecârüb ve rezm-ârâyan-ı me`ârik ve mehârib bu maslahatın tervîci üzre Ali Paşa'nın bu re'-yi isâbet-karînine telakki gösterdiler. Amma e`âzım-ı ümerâdan Rûmeli Begler Begisi Fîrûz Beg ki tavr-ı dilâverî ve cengâveride tamâmî-i erkân-ı devlet üzre mübâhât eyler idi. Ma'raz-ı Ali Paşa'ya gelüb dedi ki: Hasm-ı ruberûdan giru kalmak resm-i merdânegîden dûr ve kâr-ı rezm azmâyân reviş-i maslahat-endîşiden ve ehl-i hurd ve ferzânegîden mehcûrdur. Ve mübâriz-i pişegân-ı dilâvere hemîşe hablü`l-metîn-i sinân-ı cân-sitân ve kabza-i şimşîr-i hûn-efşâna mütemessik ve mütemâyil ve selâtîn-i şecâ`at-menkıbete mahz-ı tevekküle tevessül ve sebat-kadem-i tecellüde i`timâd ve tahammüldür. Yoksa habl-i hiyel ve kemend-i tahammüle teşebbüs muvâfık-ı amel-i kânûn degildir.

Şi`ir
Seyekfînâ illâ lehu haddu seyfin
Lede`l-heycâu tehsebuhu şihâben

Çünki ol sultân-ı sâhib-i satvetin mizâc-ı aslîsi endâze-i tedebbürden bîrûn tehevvür üzre meftûr ve hemîşe teveccüh ve niyyet ve nazar-ı himmeti melâhimde irtikâb-ı tecellüd-i tesabbur ve terk-i âyîn-i teemmül ile âkıbet-endîşi ve tefekkürden efzûn idi. "Kul kullün ye`melu alâ şâkiletihi"[164] mazmûnunı icrâ ve berk-i hâtıf-âsâ gâyet hiddet ve şiddet ile icrâ-yı kuvvet-i gadabi ve bî-mübâlat-ı mükaddemât-ı sebebi ile mükâbele ve muvâcehe-i a`dâ-yı pür-kuvvet-i i`tibâra tasmîm-i ğarâyim-i ber-âsâr eyledi. Çünki Leşker-i Timûrî Çubuk ovası nâm sahrâya duhûl ve sultân-ı mücâhidân dahi şevket ve haşmet ile Engüriye kurbüne vusûl ve âheng-i ihtisâm ve ma`reke-i iltihâm ve intikâm için mükâbele-i hasma nuzûl buyurub dedi ki

Şi`ir
Fe kem daccertî min hutûbin mülemmetin
Sayyertu aleyha sümme lem ittehaşa`a
Fe evketu sâ`rî vellezî kad eradtüm
Felâ yedun fî a`nâkiküm lem tâkatta`a

Ve sekiz yüz beş (805/1402-1403) senesi muharreminin on üçüncı günı asker-i tarafeyn ve leşker-i cânibeynin talî`aları birbirlerine nümâyân ve her tarafın sipâh-ı âhen-pûş ile bir deryâ-yı mütelâtum hurûşan ve leme`ân-ı seyf ve sinân, miyân-ı ğubâr-ı fitnede mânend-i şihâb-ı tâbân ve a`yân oldı. Ve ol rûz-i pür-şûrun heybet-i ğavğa ve leşker-i müheyyâsının satvet-i ma`reke-i veğâsından tamâmî-i şîrân-ı cilve-nümâ-yı râyât ve a`lâmının endâmı lerze-nâk ve şîr-i merdân-ı mikdâmın sebât ve ıstıbârı mânend-i dest-i mürte`işân mütezelzil ve bim-nâk olub her tarafdan serâya ve ketâyib-i siyâh mâhice-i elviye-i âsumân-ı intimâyı beraber kubbe-i semâ ve her cânibden berk ve sâz-ı ceng ve cidâlı kendü âyîn-i mu`tâdleri üzre müretteb ve müheyyâ eylediler.

[164] Deki: Herkes yaratılışına göre davranır..., **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 84.

Beyt
Revân şüd sipâhî bîrûn ez şümâr
Şehinşeh derân kayser-i nâm-dâr
Ber efrâht ez pey alem şehriyâr
Şüd ateş bülend ez kafâ-yı şerâr
Tercüme
Revân oldı asker hezârân hezâr
Şehen-şâh ol husrev-i nâm-dâr
Te'âkub edüb askeri şehriyâr
Alevlendi ateş saçıldı şerâr

Ve dilâverân-ı ma'reke-i kâr-zârın na're-i ateş-bârından cidâl ve peykâr efrûhte ve şa'şa'a-i pür-leme'ân-ı tîğ ve sinân-ı tabdârından ateş-i gayret ve hamiyyet fuvâd-ı mütehasımânda endûhte oldı.

Beyt
Sipeh cümle zi haşm ateş ber efrûht
Berân ateş cihân-sûzî ber âmûht
Tercüme
Sipâhi cümleten hışm ateşini etdiler sûzan
Ol ateşle cihânı yakmağı gösterdiler âsân

Evvelâ mükaddemetü'l-ceyş olan Şehzâde Emîr Süleyman'ın husûmetine Mîrzâ Ebubekir veled-i Mîrzâ Emiranşâh Âzerbâycân ve Irak'ın tamâmî-i ümerâ ve hukkâmı i'ânetiyle mu'âraza ve mücâdeleye mübâşeret eyledi. Ve cânib-i meymene-i sultânîde ki Anadolu'nın ümerâ ve askerisi ve yirmi bin leşker-i mu'âhid ile memleket-i Las Hâkimi Vılkoğlı ta'yîn idiler. Semerkand ve Mâverâünnehr pâdişâhı olan Mîrzâ Muhammed Sultân veled-i Timûr Gürkan mükâbele eylediler. Ve muhâzât-ı müyessere-i sultânîde ki şehzâde-i dilâver Sultân Muhammed leşker-i Rûmiyye-i suğra ve ümerâ-i memâlik-i Rûmeli ma'iyyetiyle mukarrer idi. Sultân Hüseyin veled-i Emîr Timûr Emîr Cihânşâh ve Bayındırî Kara Osmân ve ümerâ ve leşkeriyân-ı Ermeniyye ve Diyârıbekir askeri ma'iyyetleriyle mükâteleye hucûm ve her tarafdan dilâverân-ı leşker miyân-ı meydân-ı hamiyyetde tevsen-i mübârezeti eyler. Ve sürüb sâ'id-i müsâ'id-i celâdet ve destiyârî ile dırâz-ı destân-ı rimâh dest-i tehevvür-i girîbân cân-ı husâmaya itâle eylediler.

Beyt
Be ceng ez dû cânib şitâbân şüdend
Be-hem cümle dest u gerîbân şüdend
Zi summ-i sütûrân-ı sarsar-şitâb
Şüd enbaşte çeşme-i âftâb
Tercüme
İki cânibden cenge şitâbân oldılar
Birbiriyle cümlesi dest ve gerîban oldılar
Toz kopardı zor summ-i tevsen-i sarsar-şitâb

Kim ğubârından görünmez oldı ayn-ı âftâb

Ve ol mahşer-i pür-şûr ve şer ve mecma'-i mukaddimetü'l-ceyş-leşkerin tarfetü'l-aynde merrât-ı muharrika-i sifâhdan şirâre-i fitne ve peykâr ile süvârân-ı şîr-i şikâr cümlesinin rahat-ı hayâtlarını düşürüb lahza-i vâhidede hezârân tâcurân-ı miğferdâr ve mübârizân-ı âhen-pûş piyâde ve süvâr-ı zîr-i ni'âl sütûr-i bâd-ı reftârde hâk-i ma'reke-i kâr-zâr üzre evrâk-ı mütenâşîr-i hazân-âsâ intişâr-pezîr oldı. Ve cânib-i meyserede dahi Şehzâde Sultân Mehmed mânend-i âftâb-ı rahşân yemîn ve yesâra ol kadar tîğ-efşân oldı ki cümlenin dîde-i i'tibârı anın zed u bürd-i gîrûdârından medhûş ve hayrân oldı.

Beyt
Ber-dilîran çünân güşâd inân
Hamle kün geh be-tîğ u geh be-sinân
Tîğ ber ser küca zedî hâlî
Geştî ez hûş u zindegî hâlî
Tercüme
Dilâverler üzerine bir mertebe dizgin gerdi
Ki geh tîğ ve gâh sinân ile hamle edüb
Her kime kılıc ursa fi'l-hâl
Akl hayâtdan hâlî olur idi

Çünki cânib-i meymenede Anadolu'nın ümerâ ve hükkâmı karâr-dâde idi. Kadîmü'l-eyyâmdan ol diyârda ikâmet üzre olan cemâ'at-ı Türkân'dan bir leşker-i azîm ve Germiyânili ve Menteşe ili ve Sâruhân ili leşkerleri dahi bu cânibe mu'âvenet içün mukarrer idiler. Nâ-gâh Türkân-ı mezkûre münâsebet-i aslî ve meyl-i cibillileri muktezâsınca asker-i Timûrî ile yek-dil ve yek-zebân cânib-i hilâfa meyl eylediler. Zîrâ vilâyât-ı mestûrenin leşkerlerinin kadîmi mülûk ve hukkâmı Emîr Timûr'un hizmetinde olmalarıyla iki yüz elli kılıc gibi hîn-i muhâsamet ve cidâlda leşker-i sultânîden rû-gerdân ve rûy-i edbârların müteveccih-i semt-i düşmenân eylediler.

Netîce-i kelâm: Cânib-i yemîn-i sultânînin sufûfı kendü kendülerine şikeste ve def'aten miyân-ı ceng ve cidâlde cümlesi leşker-i Timûrî'ye peyveste oldılar. Meymene-i sultânîde leşker-i mu'âhidân ile Vılkoğlından ğayri mükâmet-i mu'ânidân ve mükâbele-i muhâlifân eder kimesne kalmadı. Ve Müslümânân-ı münâfık-sîretin cümlesi cânib-i muhâlefete müteveccih olub her çend Vılkoğlı kendü tevâbi'i ile ziyâde merdânelik ızhâr ve mümkün oldukça meydân-ı muhârebede karâr eyledi. Lâkin Emîr Timûr-ı Tatar -ı ğaddârın muhâlefeti ve asker-i Rûmiyân'ın münâfakatı sebebiyle ferzendân ve ümerâ ve mübârizânı leşker-i bisyâr ile Vılkoğlının mükâmetine ta'yîn etmekle mesfûrun yalnız olduğundan bir vecihle mükâmete sebât-ı iktidârı kalmadığından havf-ı giriftârîden bi'z-zarûri inân-ı azîmeti zâr zâr savb-i inhizâm ve firâra münsarıf eyledi.

Beyt
Meymene reft u müyesser be-gurîht
Kalb der-sâka-i mukaddem rîht

Ve Anadolu leşkeri bil-külliye münhezim ve perîşân ve Rûmeli askeri ki sultân ile ma`an idiler. Semt-i tîrâra şitâbân ve her biri şehzâdelerden birine âvizân olub bi`z-zarûri Ali Paşa ve Murâd Paşa ve İne Beg Subaşı ve Yeniçeri Ağası Hasan Ağa, Şehzâde Emîr Süleyman`ı alub Rûmeli cânibine girizân oldılar. Ve Rûmiyye-i suğrâ ve Amâsiyye ümerâsı Şehzâde Sultân Mehmed`i miyân-ı izdihâm-ı ma`reke-i iltihâmdan çıkarub Amâsiyye semtine şitâbân olub huddâm-ı kadîm-i sultân ile birbirlerine karışdılar.

Şi`ir
Halîlî kad tevelle`t-tecellüdü ve`s-sabru
Fela tes`elû billâhi mâ sana`a`d-dehru

Çünki sultânın meymene ve meysere ve cenâhayninden tamâmî-i ferzendân ve a`yân-ı devlet arka verdiler. Ve hasm-ı gâlibin leşker-i mütezâhimi her tarafdan kalb-i leşker-i sultâniye hucûm eylediler. A`zam-i ümerâ-i rûzgâr-dîdeden Minnet Beg sultâna mübâlağa ile ilhâh eyledi ki çünki etrâfdan tamâmî-i leşkeriyân rû-gerdân olub çendîn hezâr hasm-ı hûnhâr cânib-i muhâlifden sultâna sû-i kasd eylediler. Münâsib hâl oldur ki sultân tağyîr-i sûret eyleyib acâleten bu varta-i hatardan taşra çıkub Minnet Beg`i yeniçeri ve havâss ve mukarribân ile taht-ı alem-i pâdişâhîde mukarrer eyleyeler. Tâ ki bir lahza tevekkufumuzda kendü selâmetinin tedârükün görüb vukû`-ı vâkı`adan kârına çâre bula.

Beyt
Cihân ber ablak-ı tevsen sevârest
Leged hurden felek râ der şümârest
Felek ân sebz-hing u tund u tîzest
Ki re`yeş akl râ cây-gurîzest
Ya`nî
Felek ablak ata süvârdır ve depme vurması şümârdedir
Ve felegin atı tund-hû ve tîzdir ve re`yi akla cây-girîz

Amma ol şehriyâr-ı gayret-şi`âr tekrâr gâyet tehevvür ve nâmûs-ı saltanatdan nâşî Minnet Beg`in nasîhatından i`râz eyleyib inân-ı yekrân-ı azimeti tamâmî-i leşker-i muvâfık ve muhâlife nazâre olacak bir müşerref depe üzerine mün`atıf eyledi. Çünki yukarudan nazar-ı istibsâr ile yemîn ve yesârın cem`iyyet-i leşkerîsini gördı ki kendü leşkerinin küştesinden ğayri püşte görmedi. Ve sipâh-ı kîne-hâh-ı düşmenândan kimesneyi perîşân görmedi.

Beyt
Ser-engüşt-i hayret be-dendân girift
Be-dendân-ı gayret geribân girift

Ve ol hâletde tamâmî-i leşkeriyân-ı husemâya bâlâ-yı püştede nümâyân olan livâ-yı merfû`-i sultânî olduğı ma`lûm oldı. Ve yemîn ve yesârda olan Şehzâdegân ve sipeh-sâlarân müteferrik ve perîşân oldukların yakînen bildiler. Ve sipâh-ı sultânînin da`f ve inkisârına bir sebeb dahi bu idi ki ol mesâf-ı pür-sûz eyyâm-ı sayfde vâki` olub şemsin burc-i esede tahvîli vakti olmağla harâret-i âftâb ve leme`ân-ı şimşîr ve sinân-ı piyâdegânî bir mahall-i bî-âbda susuzlukdan bî-tâb ve her tarafdan tîğ-ı ateş-bâr-ı kıtâl ve nâire-i harb ve cidâl ile esîr-i zıtırâb ve süvârileri dahi ateş-i ıztırâb-ı ceng ve cidâl ile esîr-i piç ve tâb oldılar. Çünki Emîr Tîmûr`a keyfiyet-i ahvâl-i sultânî ve hezîmet.-i leşkeriyânı ma`lûm ve sultânın bâlâ-yı püştede cem`-i ma`dûd ile tevakkufî meşhûd ve mefhûm oldı. Emr eyledi ki ferzendân ve ümerâ ve sipâhi müte`âkiben cânib-i püşte-i sultâniye müsâbakat ve ol şehriyâr-ı gayret-şi`ârı yeniçeri tâifesinden bir fırka-i kalîle ile mahsûr eylediler. Ve ol pâdişâh-ı din-penâh sipâh-ı muhâlifânın kendüyi ihâta eylediklerin mu`âyene eyleyib bi`z-zarûri iktizâ-yı tehevvür-i cibillî ve celâdet-i aslîsini ızhâr ve balâ-yı püşteden müdâfa`at niyyeti ile mükâbele-i husamâya azîmet buyurdı. Ve misâl-i berk-i yemânî nevâzil-i âsumânîyi zîr-i püşteden leşker-i husamânın başlarına dökdi. Ve mehâlib-i tîğ ve sinân ile mânend-i şir-i ğırân gurûh-ı a`dâya karışub asker-i muhâlifân ol gûne gurûh-ı enbûh ile ol şihâb-ı cihân-efrûzun mükâbele ve mükâtelesine tâkat getüremeyüb ol kahraman-ı zamân her ne cânibe hamle eylediyse yol açdılar. Amma tîr-endâzân cevânib-i erba`adan tîr-bâzâna ağâz ve darb-ı tîr-i merd-efken ile fırka-i ma`dûd-i sultânî tedrîc ile telef eylediler. Amma ol sultân-ı âli-şân havâss ve mukarrebân ile misâl-i berk-i çehân ve lem`a-i dırehşân miyân-ı sufûf-ı husemâdan güzerân ve cem`iyetlerini perîşân ve şikeste ve gâhi ba`zı bâzmândelerini rikâb-ı hümâyûna peyveste eyledi.

Şi`ir
Fe kayyedtu bi`l-akdâm mutlakun be`sihim
Ve etallaktu fîhim külle saffîn mukayyedin

Ma`a hâza üç dört fersah mesâfe mahall-i ma`rekeden taşra çıkmış idi. Amma tâze be tâze gurûh gurûh leşker-i husamâ müşârünileyh hazretlerini te`âkub ve sipâh-ı bî-pâyân-ı bî-edebâne vaz` ile intişâr-ı zulmet-i şâm-ı pür-âlâma degin sâye-misâl ol mihr-i dirahşâna peyrev oldılar.

Beyt
Cüdâ şüd zi Ceyhûn yeki tund seyl
Be-mâlîden-i deşt âverde meyl
Tercüme
Cüda oldı Ceyhûn`dan tund-i seyl
Harâbî-i sahrâya gösterdi meyl

Netîce: Sipâh-ı pür-siyâh-ı Şâm ki âftâb-ı âlem-tâbın zalâm-ı ihtifâda hen-gâm-ı ufûl ve ğurûbı nezdîk ve dîde-i baht-ı İslâmiyân ihâta-i zulmet ve zulm-i inzilâmdan târik oldı. Muktezâ-yı kazâ ve takdîr bî-sebk hatâ ve hatve-i semend-i tedbîr tevsen-i bâd-ı reftâr-ı sultânînin mânend-i reviş-i sipihr-i kecc-i reftâr bir

uğurdan pay-i temkîni tarîk-i mehâfetde seng-i âfete dokunub bî-ihtiyâr hâne-i zîn-i i`tibârdan darbet-i tamâm-ı rûy-i zemîne üftâde oldı.

Beyt
Yek lahza derân futâdegi mând
Ber cest u be çerh ser ber efşând
Ki ey bî-nemek în çi şûr-bahtîst
Bâ sust rikâbî în çi sahtîst
Çûn sâ`ika lem`aî ber-efrûht
Zân berk hem üftâd u hem sûht
Tercüme
Bir zamân çûn o hâlleri kaldı
Sıçradı çerha başını saldı
Dedi ey bî-nemk ne şûr etdin
Süst pay ile ne zor etdin
Sâ`ika gibi eyledi leme`ân
Düşdi berk andan oldı hem sinân

İttifâken ol şehriyâr-ı gayret-şi`ârî te`âkub eyleyen leşker-i cerrârdan Cengiz Hân evlâdından Mahmûd Hân nâm bir şahs-ı bed-fercâm bir cemâ`at-i pür-nedâmet ile ol ser ve hirâmâna hâlet-i üftâdegîde resîde ve havâsdan bir ma`dûd ile düşmen-i murâdı üzre dîde oldılar. Lâkin ol fırka-i hâsekiyân yine ol hâl-i ıztırârda aheng-i cânfeşânı ve ceng ve dilîrâne âğâz eyleyib kudretleri mertebesi himâyet-i sultânîde serbâzı ve cân-sipârı eylediler.

Beyt
Zi ser her ki be-güzeşt der kâr-zâr
Zi düşmen çi ğam ger yeki ger hezâr
Tercüme
Serinden geçenler dem-i kâr-zâr
Adudan ne ğam bir ola ya hezâr

Nitekim Rûmeli Begler Begisi Hoca Fîrûz ve Minnet Beg ve Mustafâ Beg ve evlâd-ı Tîmûrtaş husûsan Ali Beg mahall-i mezbûrda giriftâr-ı adû-yı murdâr oldılar. Ve Yahşi Beg veled-i Tîmûrtaş bir cem`-i kesîr ile ma`reke-i âherinde ta`ma-i şimşîr-i kîn oldılar. Ve sultân-ı mücâhidân mânend-i âftâb-ı tîğ-efşân ve misâl-i berk-i dırehşân cürm-i muzlim-i şeb-i tîre rûzde sâ`id-i bâzû-yı cevşen-pûşân ile münkesif ve makbûz ve iktizâ-yı irâdet-i Yezdânî ile ikâmet-i zamân-ı bî-emâna ma`rûz oldı.

Beyt
Ez ân girifte şûr-i âftâb nâ-gâhi
Ki û zi tîğ zeden rûy-i hud ne gerdâned
Anınçün güneş gâh olur münkesif
Ki tîğ-ı o Rûm`dan rûy-gerdân degil

Çünki bidâyet-i zuhûr-ı Cengiziyândan ekser fesâd-ı ehl-i îmân ol zâlim-sîretânın dest-i ta`addîsiyle nümâyân ve ol tâife-i bi-emânın fıtrat-ı aslileri eben an ceddin meftûr-i îkâz-ı fiten-i âhirü`z-zamân olmuşdur. Mezkûr Mahmûd Hân ol sultân-ı ehl-i îmân ve ol şîr-i jiyân-ı bîşe-zâr-ı deverânî havf-ı pence-i bâtevânından mânend-i rûbâh-ı hile-bâz bin dürlü mekr-i dil-nevâz ile dest-gîr ve ol yegâne-i zamânî dest-beste-i huzûr-ı Tîmûr`a ihzâr murâd etdikde Tîmûr rızâ vermeyüb fî`l-hâl ikrâm ile huzûra da`vet ve o gûne pâdişâh-ı gâzi ve din-penâha lâyık ta`zîm ile istikbâl ve musâfaha eyledi.

Ve bakiyye-i mâcerâ-yı meclis-i mülâkât ve keyfiyet-i mükâlemât ve mükâhâtları halef-i hilâfet-meâbları olan pâdişâh-ı mücâhidân a`nî Sultân Muhammed-hisâlin mukaddime-i kitâb ve ketîbe-i ahbâr-ı belâğat-nisâbında bu kitâbın akîbinde makâl-ı hakîkat-meâlleri îrâd olunur. Hatimet-i makâl bu minvâl üzre ihtisâr olundı"[165] Minhü`l-bed`u ve ileyhi ye`ûdu" ve`s-selâm.

[165] Başlangıç ondandır dönüş de O'nadır.

ALTINCI BÖLÜM

KETÎBE-I HÂMISE EZ-KETÂYIB-I KITÂB-I HEŞT BEHIŞT

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

Mahzen-i esrâr-ı Kur`an-ı Kerîm
Kerde nokta sırr-ı vahdet râ ayân
Katre ân gevher derû deryâ nihân
Bâ-yi ân ez bed-i hilkat nükte gû
Kerde ez vahdet dûyî râ cust u cûy
Zân elif geşte nihân der-zımn-ı û
Tâ ehad gerded ayân der guft-gû
Sîn-i ân bâşed kinâyet ez selâm
Vez diyâr-ı kuds mî âred peyâm
Mîmeş ez-na`t-i Muhammed şüd beyân
Zân be-çil ba`as u risâlet şüd ayân
Şüd elif peydâ zi Allâh der ebed
Tâ be-Ahmed şüd ayân sırr-ı Ehad
Der du lâmeş münderic na`t-i kemâl
Mülteim der hem cemâl u hem celâl
Ez hüviyyet bâ-i û muhbir buved
Der alen âred her ân çi ser buved
Rahmeteş `âmest u Rahmâneş âlem
Der Âdem kerde `ayân sırr-ı kadem
Rahmet-i hâsseş nihân ez her du kevn
Vez Rahîmî geşte cân râ ni`me `avn
Sırr-ı Kur`an ger hezârân sâle est
Münderic der taht-i bâ`-i Besmele est
Her çi bingârî tu der levh-i vucûd
Bâşed ez Bismillâh û râ hest u bûd
Geşte der levh-i kitâb kün fe kân
İftitah-ı her suhen bâyed be-ân
Hassa te'lîfi ki şüd ez-istifâ
Medh ân-şâh-ı semiyy-i Mustafâ
Âl-i Osmân râ be-nâmeş iftihâr
Mazhar-ı rahmet-i be-fazl-ı kirdigâr
Ez peder mânde yetim u hem sabî
Der sibâ geşte çû İsâ nebî
Der-siğâr-kâr-ı ekâbir mî-nümûd
Der hadâset hûş ber-pîrân füzûd
Hurde sâli hûş-i bîş ez şeyh u şâb
Der cevân-bahtî çû subh-i kâmyâb

Aftâbî bûd zâde zi-âsumân
Beççe-i şîrî velî şîr-i jiyân
Pence-i hurşîd tîğ-efşân-ı rûheş
Hem çû subhî der cevânî peyruveş
Bûd sultân u Mehmed nâm-ı û
Rûzgâr-ı adl u dâd eyyâm-ı û
Âl-i Osmân râ çerağ-ı dûdimân
Dîde mülk-i Rûm der-zılleş emân
Çûn be-tûfân-ı belâ şüd garka mülk
Geşt Nuh-i hânedân tîğeş çû felek
Ger ne tîğ ez kabza eş rû mî nümûd
Mülk-i Rûm ez-dest bîrûn refte bûd
Bûd der ceng-i Timûr û saf-şiken
Mu`terif ber-merdî-yi û merd u zen
Dâşt kâyim hânedân-ı kayserî
Bu`d-i fetrethâ-yı zulm-i Timûrî
Dâstân-ı ceng-i û râ düşmenân
Sebt kerde der miyân-ı dâstân
Hem şecâ`at dâşt hem adl u kerem
Nâm-ı û der-saff-i merdân şüd alem
Gûşmâl-i düşmenân dâdî be-tîğ
Geşte ber mazlûm muhsin hem çû mîğ
Mând bâkî nesl-i ân âlî-tebâr
Tâ künûn ber taht-i şâhî ber karâr
Tâ kıyâmet bâd nesleş muttasıl
Cümle ber evreng-i şâhî müstakil
Hem çû în sultân-ı şâhân-ı cihân
Mülk u dîn der zıll-i adleş der emân
Şâh-ı âli-rütbe Sultân Bâyezîd
Zıll-i adleş der-cihân arş-ı Mecîd
Zıll-ı û bâdâ be-gîtî müstedâm
Hem birâder bes ğarîb müstehâm
Kalellâhu teâlâ fî-hitâbihi`l-Kerîm "Li-ref'i'l-humûmi ve'l-ğusasi nakussu aleyke ahsene'l-kısasi"[166].

Der-ahbâr-ı kayser-i pencüm ez-kayâsıra-i İslâm ve selâtîn-i ma'delet siriştden beşinci pâdişâh-ı din-penâhın ahbârın beyân eder.

Ve bu kitâbın matlabı ol pâdişâh-ı nîkû-nâm ve husrev-i âlî-makâm sümmiye Sultân-ı Enbiyâ' Muhammed Mustafâ (aleyhi salâvatullâhi ve selâmuhu illâ vefâ) a`nî Es-Sultân Muhammed el-ma`rûf fi`l-âfâki es-sultân ale'l-itlâk

[166] ....Sana en güzel kıssaları anlatıyoruz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Yusuf, 3.

(efâzallâhu te`âlâ alâ merkadihi levâmi`a`l-işrâk ve yessera lehu`l-likâe ve`t-telâk yevmeizin ilâ Rabbihi`l-mesâk)`ın hâlât-ı seniyye ve futûhât-ı diniyyesini müştemildir. Ve bu defter bir mukaddime ve yirmi sekiz hikâyet ve bir hâtime üzre mürettebdir.

Ve çün ol sultân-ı memdûhun mukaddime-i cülûsunda ekser memâlik-i cihân husûsan İrân ve Tûrân, sultân-ı sâhib-kıran Emîr Timûr Gürkân`ın mahkûm-ı fermânı idi. Ve mülûk-ı izâm ve selâtîn-i eyyâmdan bir kimesne kalmamış idi ki, anların zikri bir târîh ile maksadını menût ve bu beşinci defterin ahbâr ve hikâyatı îrâdına merbût ola. Her âyîne-i mukaddimeye maksûr ve mahsûr dutuldı.

Ba`zı havâdis ve fiten ki memâlik-i Rûm-ili`nde bu hânedân-ı hilâfet-rusûm ve bu sultân-ı âlîşânın bidâyet-i şurû`ı bu dûdmânın zabt-ı nesk ve bu pâdişâh-ı cevân-bahtın keyfiyet-i ictihâdı bu kayâsıra-i ehl-i îmânın rusûm-i âdilesi temşiyetinde dîde-i i`tibâr ve ihtiyâr-ı sultân-ı nâm-dâr ve ahlâk-ı mülûk-i din-mikdârda sa`y ve bu sultân-ı hamîdü`l-hadd ve sa`îdü`l-ceddin âyîn-i dilâverîsin ihyâ ve hân-vâde-i Âl-i Osmân`ın ibkâsı ola ve ol sultân-ı cevânın vâlid-i hilâfet-makâmının giriftârlığı sebebiyle tamâmî-i birâderân ve erkân-ı devlet-i Timûr-i nâbkârın dest-i iktidârında giriftâr ve memâlik-i kayserîde vukû`-ı fetretden nâşî harâbî-i küllî ve helâk-i cemî`-i eşhâs ve itlâf-ı sipâh ve leşkerî zuhûruyla tamâmî-i vilâyât-ı müteferrika-i kayserî ki memâlik-i mevrûsi idi. Her bir kutrı bir mülûk-i tavâifden biri zabt eylemiş iken tekrâr yümn-i ittibâ`-ı sünen-i Mustafâvî ve ri`âyet-i kavânîn-i mürüvvet-i cevân-merdî-i Murtazavî ile yine düşmenân-ı kavî-destin elinden halâs ve taht-ı temellük ve tasarrufa alub uluvv-i kadr-i himmet ve kuvvet-i şecâ`at ve sıdk-ı azîmet ile ma`a hâzâ hadâset-i sinn ile cümle köhne düşmenân-ı rûzgâr-dîde bî-darb-ı şimşîr ve hüsn-i tedbîr ileref` ve def` eyledi.

Beyt
Mesel-i ibtidâ-i devlet-i şâh
Bûd çûn Yûsuf u birâder u çâh
Bûd âğâz renc u gam hûrden
Âkıbet reh be genc âverden
Tercüme
İbtidâ-yı zuhûr-ı devlet-i şâh
Kıssa-i Yûsuf ve birâder ve çâh
Evvelâ uğradı ğam ve rence
Sonra yol buldı âkıbet gence

Amma Mukaddime:

Sultân-ı mücâhidân Yıldırım Bâyezîd Hân'ın dest-i Timûr-ı şûm ve sipâh-ı zalûmda giriftâr ve tamâmî-i vilâyât-ı kayserîde intişâr-ı fetrât-ı kıyâmet-rusûm vukû'undan sonra ol sultân-ı Muhammed-hısâlın Hüdâvendî-i kişver-i Rûm'a şurû'ı beyânındadır.

Kalellâhu tebâreke ve teâlâ fî-kitâbihi`l-meknûn-i "velenebluvennekum bi-şey`in mine`l-havfi ve`l-cû`i ve naksin mine`l-emvâli ve`l-enfusi ve`s-semerât ve beşşir`s-sâbirîn. Ellezîne izâ esâbethum musîbetün kâlû innâ lillâhi ve ileyhi râci`ûn"[167] Hâzâ münâcâtün bi-lisân-i hâli`s-sultân li`l-isti`âneti min nevâyibi`z-zamân ya`nî Sultân Mehmed`in nevâyib-i zamâneden isti`âneti içün Cenâb-ı mucîbu`d-da`avâta lisân-ı hâl ile münâcât-ı pür-berekâtıdır.

Li-müellifihi
Ey keremet ğamhur-ı ğamhâregân
Vey zi deret çare-i bî-çâregân
Merhametet kıble-i hacât-i mâ
Lutf-i tu ümmid-i münâcât-i mâ
Reh be tu darîm zi mâ ber-megerd
Pâk kun în çehre-i hâki zi gerd
Cüz tu ki dârûn derîn dâmgeh
Kin în dil-i gom geşte beyâred be reh
Dest-i girem ki be câyî resem
Dest be-girem ki besi bî-kesem
Ez heme âlem çû tu râ hânde em
Bâz rehânem çû fürû mânde em
Der geh girîzem geh penâhem şeved
Ğayr-i tu ki rehber-i râhem şeved
Hem-nefesân refte u men mânde pes
Dil şûde bâ-nâle-i hûd hem-nefes
Ez heme kes mânde men ez vâpesî
Hîç kesî nîst be-dîn bî-kesî
Leşker-i ğam tâhte ber mülk-i dil
Refte refîkân u merâ pâ be-gil
Tîre ter ez şâm şüde rûz-i men
Şem` kûcâ vîn dil-i pür-sûz-i men
Âlemî ez-merhametet behremend
Ve`nduh-i `âlem be dilem tâ be çend
Tâ yekî ez câm-ı belâ gam hurem
Bâz rehân derd-i humâr ez serem
Kûh ne-tâbed ğam u endûh-i men
Dil çı kuned bâ-ğam-i enbûh-i men
Ger be belâ mî kunem imtihân
Mihnet-i tu hest çû minnet be-can
Ez tu ki bâşed ki şekîbâ buved
Zahmet u rahmet zi tu zîbâ buved
Her çi kunî bâ-dil-i men ez tust

[167] Muhakkak ki sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan ürünlerden, biraz eksiltmekle deneriz, sabredenlere müjdele. Onlara bir musibet geldiğinde biz Allâhımız ve elbette O`na döneceğiz derler. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 155,156.

Ğam be-nevâle dehiyeş hân-ı tust
Gerçi dilem geşte be-ğam mübtelâ
Ğamhur-i men baş çi ğam ez-belâ
Ger neşeved yâverîyet yâr-ı men
Kîst be-fikr-i dil-i ğam-hur-i men
Pîş ki nâlem çû tûyî çâre sâz
Men be tu nâzem tu merâ dil-nevâz
Kes be-cihân nîst merâ dest-gîr
Der tu gurîzem ki tuyî nâ-gurîz
Vakt şüd er câre-i kârem kunî
Gûş be în nâle-i zârem kunî
Dest begîrem ki fütâdem zi pây
Râh nümâyem çû tuyî reh-nümây
İn heme derdî ki be men dâdeî
Şerbet-i ân sabr firistâdei
Lîk be-hicrân çû nedârem sebât
Mî güzerem ez ser-i kayd-i hayât
Kîst der-în gunbed-i fîrûze reng
Nâle kunân çûn men u der sîne seng
Refte zi men ân peder-i kâmyâb
Berk-i sefet geşte nihân der sehâb
Yıldırımî bûd ki şüd nâ-pedîd
Geşte nihân râyet-i Hân Bâyezîd
Sancak-ı Osmân-ı mücâhid şikest
Râyet-i dîn geşt ez-în pare pest
Ez pederem mülk giriftî be-kahr
Çûn ziyed ân kû bekeşed câm-ı zehr
Tâc u kemer-i her du rûbûdeş felek
Dâde-i hudeş bâz sited yek be-yek
Kayser-i İslâm be-dest-i 'adû
Refte zi tîğeş hemegi âb-rû
Afet-i Timûr çû resândî be-Rûm
Bâz rehân kişver ezân zulm-i şûm
Mânde çerağî çû ezîn hânedân
Lem'a-i lutf-i tu der-în dûdmân
Bâz fürûzân be-kerem şem'-i mâ
Bâz bepeyvend be-hem cem'-i mâ
Leşker-i İslâm perâkende çend
Sâğer-ı küffâr der-ân hande çend
Dâd-ı men ez çerh-i felek vâ sitân
Vîn dilem ez cevr-i zamân vâ rehân
Cân-ı nev deh ten-i efsurde râ
Bâz fürûzân dil-i pejmürde râ

Dûst nevâzî tu u düşmen güdâz
Bend-i hud râ be-mehabbet nevâz
Bâr-i Hüdâyâ be-hakk-i ân-resûl
Kez nefeseş hest şefâ'at kabûl
Şüd çû zi hem nâmî-i û nâm-ı men
Hurmet-i ân nâm bedeh kâm-ı men
Nâm-ı Mehemmed çû şüdem iftihâr
Hem be-hakk-i nâm ki kârem ber âr
Nusret-i men ger küni ey dil-nevâz
Bâz kunem râyet-i dîn ser-firâz
Sancak-ı küffâr kunem ser-nügûn
Çend bebînem alem-i dîn zebûn
Der-saf-i merdân-ı mücâhid-siyer
Zinde kunem nâm-ı peder râ diger
Tâze kunem sünnet-i ecdâd-ı hîş
Sikke zenem devlet-i evlâd-ı hîş
Millet u dîn râ bekunem ser bülend
Gerçi resîd ez felekeş sad gezend
Kişver-i Rûm ez eser-i adl u dâd
Mî kunem âbâd zi yumn-i cihâd
Behr-i rızâ-yı tu şevem cân-fişân
Can u dilem râ be rızâyet resân
Âkibetem hayr kun ez-fazl-ı hîş
Her çi salâhem buved âver be-pîş

Bu cihân-ı fânî ve arsa-i kişver-i emânîde âğâz-ı rûzgâr-ı zindegânîden ibtidâ-yı ibtilâ-yı efrâd-ı insânî çünki târîh-i hubût-i Hazret-i Ebü'l-beşer ve zamân-ı takrîr-i kâ'ide-i te'âkub ve tenâvüb-i hayr ve şer mukadder ve mîrâs-ı belâ-keşî ve giriftârî ve maraz-ı sârî ve hicrân- ve sevkvâri-yi ebnâ-yı beni nev'-i beşerî ve vakt-i zuhûr-ı izâfet-i pederî ve püserî ve hengâm-ı tefvîz-i hilâfet-i Âdem rûz-i nuhustîn ve nefes-i vâpesînde mukarrer olmuşdur. Zîrâ dâr-ı dünyâ-yı nâ-pây-dâr ki müştemil-i revâk-ı sipihr-i bî-medâr ve bu tâk-ı refî'-i bî-sebât ve karâr fi'l-vâki'bir mihnethânedir ki der ve divârı tıynet-i dâmen-gîr-i ğamdan serrişte hâk-ı tîre-i endûh ile endûde ve bu sath-ı mukarnes-i riz-kâr ve sakf-ı zerenkâr gûyâ hün-dîde-i mahzûnân ile ağuşta ve eşk-i çeşm-i hün-feşân ile alûde eylemişlerdir.

Beyt
Ey dil cihân mahall-i sebât u karâr nîst
Dest ez cihân bedâr ki ân pây-dâr nîst

Herbir saâdetmendin ki bu makâm-ı pür şûd ve şerde yumn ta bi yed-i âsumânî ve müsâ'adet-i zamânî ile bâr-gâh-ı haşmet-i sultânî ve nişîmen-gâh-ı mürevvih-i kâmrânîsin eve-i şeref-i ğurefî keyvânî üzre ser-efrâz ve arâm-gâhını kubbe-i avâlim-i rûhânî üzre mümtâz ola. Âkıbetü'l-emr seyl-gâh-ı zevâl-i fenâ ve

savâ`ık-ı sipihr-i endûh ve inâdan esâs-ı âlî bünyânî bih ve bünyâdından vîrân ve küngüre-i arş-i fersâsı hâkle yeksân olmağla âğâz eyler.

Şi`ir
Teheddüme surûfe`d-dehri irfa`u hâyitu
Duribet de`âimehu ale`l-eflâk

Ve bu nesk üzre her çend şâhân-ı bahtiyâr ve husrevân-ı âlî-akdâr livâ-yı işret ve kâm-rânî ve çetr-gerdûn-i sây-i emânîyi fezâ-yı gülistân-ı ikbâl ve hevâ-yı serâb-istân-ı câh ve celâlde ser-efrâz eyleye. Bilâhare tend-i bâd-ı zamân-ı hazânî ve avâsıf-ı riyâh-ı sarsar-i eser-i zemistânîden evrâk-ı nihâl-i râyetlerine mevsim-i berg-rîzân-ı vezîde ve dıraht-i bülend makderetlerine hengâm-ı niksâr-ı ağsân resîde olur.

Beyt
Hiç kes în ruk`a be-pâyân neburd
Kes be-cihân ez-elemeş cân neburd
Menzil-i fânîst karâreş mebîn
Bâd-ı hazânest bahâreş mebîn
Deste-i în gül çû vefâdar nîst
Rûy derân maslahat-ı kâr nîst
Ân ki makâm-ı tu nebâşed mukîm
Bîm-gehî şüd çi kunî câ-yi bîm
Tercüme
Kimse bu tomarı tamâm etmedi
Bîğam olub râhat ile gitmedi
Menzil-i fânîde karâr isteme
Fasl-ı hazân içre bahâr isteme
Çünki bu güldestede yokdur vefâ
Ana teveccüh eden eyler hatâ
Ol ki makâm olmaya anda mukîm
Havf yeridir ne ola câ-yi bîm

El-Kıssa

Bu makâl-ı hakîkat-me`âl ve mecârî-i hâl-i rûzgâr-ı pür-ihtilâl tıbkınca sekiz yüz bir (801/1398-1399) senesinde geh ol şehzâde-i memâlik-i ikbâl ve pâdişâh-ı Muhammed-hisâl çünki vâlid-i hilâfet-medârı olan sultân-ı mücâhedet-şi`âr ve dinperver pâdişâh-ı bâ-te`yîd Sultân Yıldırım Bâyezîd`in ol pâdişâh-ı memâlik-sitân ve ser-fitne-i âhiri`z-zamân Emîr Timûr Gürkân ketîbe-i sâbıkada mezkûr olduğı vecih üzre sûret-i bî-vefâyî-i çerh-i ğaddâr ve nâ-hem-vâre-i sipihr-i ber-geşte medâr ile hem hikâyet tarîki üzer işidilüb ve hem re`yü`l-ayn görüldi. Ol arsa-i neberdi-gâh-ı kıyâmet-üslûb ve hîn-i intivâ-yı mektûb-ı âmâl ve acâl dest-i fitne ve aşûb ile âsâr-ı dâlle ve halât-ı şibîh-i "yevme yefirrü`l-mer`u min ahihi ve ümmihi ve ebihi"[168] hengâmı sûret-nümâ-yı zuhûr oldı.

[168] O gün kişi kardeşinden, annesinden babasından ..., kaçar. **Kur'ân-ı Kerîm,** Abese, 34,35.

Şi`ir
Tesârîfu eyyâmi`z-zamâni acîbetün
Ve fî-zâlike`l-yevmi liz-zamâni ğaribetün

Gûyâ ol zerm-gâh-ı pür-âşûb ve o ma`reke-i ceng cû be ân-ı gâlib ve mağlûb-ı küşte-gân-ı piyâde ve süvâr ve hûn-ağuşte-gân-ı ma`reke-i peykârdan arsa-i haşr-i ecsâd-ı mübârizân ve mevkıf-ı neşr-i ecsâm-ı dilâverân olmuş idi. Ve ol yerde numûne-i yevm-i kıyâmet oldur ki ber-âsumân-ı saltanatı ki sipihr-i a`lâ cenb-i ceyb rif`atinde hükm-i felek-i tedvîrî ile be-gâyet hakîr dutar idi. Zîr-i desti-i felek-i ğaddâr ile bir uğurdan "yevme natvi`s-semâ-i ke-tayyis-sicill-i li`l-kütüb"[169] tıbkınca misâl eyledi. Ve serdârân-ı me`ârik ve meğâzîden bir sipâh ki sebât-kadem ve ser-firâzîde kûh-i âhenînden efzûn ve mânend-i cibâl-i şâmih tahammül-i havâdisde me`mûn idiler. Bî-zahm-i mühlik-i hâdisât ol rezm-gâh-ı pür-mehâfâtdan selâmet bulmadı. Zîrâ ki ol ahvâl-i pür-ahvâlin arûz-i hilâlinde etrâf ve cevânib ma`reke-i kıtâl bir mertebe birine peyveste ve ol melâhim ve intikâmın dâre-i vasi`i dâm-ı zülf-i dilberân-âsâ ki sipâh-ı remîde-i dil-i uşşak sayd-efkenlik ile giriftâr eyler. Ol fezâ-yı kâr-zârda birbirlerine bir rütbede beste idi ki sihâm-ı evhâm-ı bârik ol tengnâ-yı fiten-i bî-kerrâtdan memerr-i târîk ve vedâh ve fîğandan ğayri deriçe-vâr-ı rahne görünmez idi. Ve şahrâh-ı "fefirrû ilellâh"'dan enseb giriz-gâh-ı akreb nümâyân oldı.

Beyt
Der-dil-i rezm ez-miyân-ı nûk peykân u sinân
Çûn müje der çeşm-i âşık garke der hun-i ciger
Rûmh-bâzân gerde kûteh ber ecel râh-ı dırâz
Nây-i rûyin geşte ber-bâlâ-yı küşte nevhager
Tercüme
Ceng eden erler dilinde tîr ve mızrak temrini
Çeşm-i âşıkda çû müjgân garka-i hûn-i ciger
Nîze bâzân râh-ı tûlı merge kutâh eylemiş
Küşteler üzre nakâre kös olmuş nevhager

Buna binâen ol şehzâde-i şîr-dil ve âhû-nejâd ve ol halef-i şâhsüvârân-ı me`ârik ve cihâd kuvvet-i merdânegî ve celâdet ve kudret-i bâzû-yi neyâyed saâdet ile hezâr sufûf-i düşmenân-ı gâlib ve nice hisâr-ı üstüvâr-ı tiğ ve sinân sâlibi ol ğulvâ-yı fitne-âşûb ve sipâh-ı hatûb ve kürûbda ğılâfından çıkmış şimşîr-âsâ ebdân-ı sufûf ve ketâyibi meşkûk eyleyib gâhi yemîn u gâhi yesâra hucûm ve serân-ı a`dâ-yı ateş-nihâdın serlerini mızrak başında "ke-nârin alâ ilmin" nümâyân eyleyib buyurdı ki

Şi`ir
Ke-harbî fe`l-yekün harbü`r-ricâli
Ve mislü alâyi fe`l-yekünü`l-me`âlî

[169] Göğü, kitâb dürer gibi dürdüğümüz zaman .... **Kur'ân-ı Kerîm,** Enbiyâ', 104.

mazhar-ı "ve enzelne`l-hadîde fîhi be`sün şèdîdün"[170] olan Tîmûr-ı mağrûrun vâkı`a-i pür-teşdîdi zuhûruyla Sultân Yıldırım Bâyezîd`in ahvâlin beyân eder.

Ol rûzgârın nâkilân-ı ahbâr ve ol ma`reke-i ateş-bâr-ı Tîmûr-ı nâbkâr ve giriftârî-i sultân-ı mücâhedet-şi`ârın huzzârından mesmû` ve menkûldur ki çün ol şehsüvâr-ı nâm-dâr miyân-ı ma`reke ve peykârda piyâde ve süvârdan asâkir-i ğazâ-şi`ârın bî-hadd ve bî-şümâr ta`ma-i şimşîr-i abdâr oldukların müşâhede eyledi. Gayret ve nâmûs-i dilâverisin ızhâr ve mânend-i kûh-i vakûr tahammül ve vakâr ile bir cem`-i ma`dûd ile bir püşte üzerine çıkub mütemekkin ve karâr-dâde oldı. Ve a`dâ cevânib ve etrâfdan ol püşteyi ihâta ve pây-i püştede defe`ât-ı ceng ve kârzârdan küşteden püşte-i âher peydâ olmuş. Ve bed-hâhân-ı karâr-gâh-ı sultân olan püşteye müteveccih olmuşlar. Amma sultân-ı mücâhidin savlet-i tîğ-ı saf-şikeninden ol makâm-ı âlî üzerine su`ûda bir ferd cesâret edemedi. Hâsıl-ı kelâm hengâm-ı çaşt-i sultânîden beyne`l-işâ ine degin imzâ-yı hükm-i tîğ-ı intikâm ve şiddet-i ikdâm ile makâm-ı ikdâmda ihtimâm-ı tâm buyurdı.

Ebyât
tebârekellâh rûzî ki der keşâkeş-i ceng
Zi hâk gerd şudî çeşm-i âsumân hayrân
Ham-i kemend şûdi ihtinâk-ı habl-i verîd
Leb hadeng zened bûse ber reg-i şiryân
Futâde hud çû enguşt-vâne-i derzî
Şikeste tâ reg u ber vey nîze çend nişân
Aduv zi sâye-i Yezdân çi sân ne-perhîzed
Ki mî gurîzed ez sâye-i ömr-i şeytân
Tercüme
Bârekallâh o gün keşmekeş-i ma`rekeden
Hâk ile toldı olub çeşmi sipihrin hayrân
Sıkmağa cân-ı tamarın ham-be-ham olurdı kemend
Ak gözi busesine tâlib olurdı şiryân
Derzi yüksügi gibi düşdi kelleler depeden
Başlar nîzeden oldı kırılub vakf-ı nişân
Zıll-i Yezdân`dan etmez mi e`âdi perhîz
Ki firâr eyler idi zıll-ı ömrden şeytân

Netîce: Ol keşâkeş-i ceng ve küşâküş-i bî-emân ve dıreng râyet-i cihân-gîr âftâb hâlet-i intisâbdan ayn-i tezelzûl ve ıztırâbdan derûn-i hâk-i tîreye ser-nigûn ve ğurâb-i bâ-şeamet-i şâm cenâh-ı zulmet fâm-âlâmı hâb-gâh-ı dîde-i fiten içün manzar-ı dîde-i dost ve düşmene diger-gûn eyleyinceye degin mütemâdi oldı. Ve gîti-i bî-vefânın ol hâlet-i tîre-rûzîsinde levâmi`-i şimşîr-i hûn-hâr ve meşâ`il-i sinân-ı ateş-bârdan ğayri bir çerâğ-ı hidâyet-i hüveydâ ve bedîdâr degil idi. Ve hezârân şem`-i cân-ı rûşen-dilân-ı mücâhidin mişkât-ı ebdânlarından lâlezâr-ı bostan-âsâ

[170] ... Pek sert olan ve insanlara faydası olan demiri indirdik .... **Kur'ân-ı Kerîm,** Hadid, 25.

fürûzân idi. Sür`at-i hareket-i tîr-bârân-ı kazâdan hâkdan-ı tîre-i belâda intıfâ ve intifâ ile pinhân oldı.

Beyt
Güzer be-lâlestân kun çû bâd tâ der hâk
Garîk-i hûn heme-i serhâ-yi tâcver bînî
Tercüme
Güzer kıl lalezâra rûzgâr-âsâ ki hâk içre
Görürsün tâcverler başları hep kana gark olmuş

Ve cân ve başdan geçûb mülâzım-ı rikâb-ı sultânî olan ba`zı havâss ve mukarribân yakînen bildiler ki ol ma`rekenin işi andan geçdi ki kuvvet-i bâzû-yi şecâ`at ile ol sipâh-ı kazâ-yı âsumânînin müdâfa`at ve mümâna`âtı sadedinde olunmak mümkün ola. Ma`a hâza ol beliyyât-ı ğubâr-engîzde nesîm-i feth ve zafer çehre-i ümmîdi bir zamân ğubâr-ı nikbâtden güşâde eylemedi. Âkıbet mübâlağa-i ilhâh-ı tâm ile sultân-ı İslâm licâm-ı tevsen-i berk-i reftâr-ı devlet-i nâ-pây-dârî şâhrâh-ı müstebîn-i "el-firâru mimmâ lâ yutâk min süneni`l-mürselîn"[171] semtine ma`tûf ve iltihâb-ı şimşîr-i gîti efrûz ve şirâre-i niyârın rimâh-ı âlem-sûzundan miyân-ı ma`reke-i a`dâya âteş-sûzân endâhte ve hiddet ve şiddet-i tîğ-ı berk-girdâr ile sufûf-ı muhâlifân ve bed-hâhi rehgüzer-i nârdan "yekâdu senâ berkıhi yezhebu bi`l-ebsâr"[172] vefkınca tefrîk ve kuvve-i ebsâr ile perdahte ve mekşûf buyurub havâss-ı dilâverân-ı mücâhedet-necâddan bir cemî`-i kalîlü`l-aded ile "yeğşâhu mevcün min favkihi sehâbün zulumâtün favke ba`din"[173] mâ sadakı olan leşker-i sitem-kârın zulmet-i sehâb terâküm ve tezâhumünden hem-râhı olan bende-gân-ı hâss ile darb-ı şimşîr add ve tedmîr ile râh-ı bîrûn şûd ve güşâde eylediler.

Beyt
Mî kuned pertâb-ı tîğ ez dest ve mî tâbed inân
Rûz-i kin ger hamle ber hurşîd-i tâbân mî bered
Bâ-vucûd-i destburd-i şâh rûz-i nâm u neng
Neng bâd ân râ ki nâm-ı pûr-destân mî-bered
Tercüme
İnân pürpiç ve tâb olur kılıç pertâb eder elden
Eger hamle ederse rûz-i kin hurşîd-i tâbâna
Vucûd destburd-i şâha nisbet rûz-i heycâda
Yazıklar ana kim meddâh ola ol pur-destâna

Ve ol kûh ve püştenin etrâfında cem` olan gurûh-i enbûh kasd-i sultâna hucûm ile arz-ı dilâverî ederler idi. Amma ol şehriyâr-ı berk-âsâr esb-i sebk-reftâr ile miyâne-i a`dâdan çıkmağa yol açub birkaç meydân sürûb iki üç fersâh mikdârı bölük bölük sipâh-ı müte`âkib-i bedhâh ve sipâhî tîğ-ı ateş-bâr ile katarât-ı nîsân-âsâ

[171] Güç yetirilmeyen şeyden kaçmak daha önceki peygamberlerin sünnetlerindendir.
[172] ... Bu bulutların şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nur, 43.
[173] ... Onu üst üste dalgalar ve dalgaların üstünde de bulutlar örter. Karanlıklar üstünde karanlıklar..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Nur, 40.

üftâde-i hâk-i helâk eyledi. Lâkin çünki leşker-i a`dâ akîb ve etrâfdan bi-hadd ve girân ve tamâmî-i kûh ve sahrâ-girân-ı nâ-girân sufûf-i leşker-i tâze-i zor ile bi-pâyân idi. İttifâken ol esnâda evlâd ve ahfâd-ı Cengiz Hân`dan ki eben-an-ceddin mazhar-ı afet-i mülk-i Müslümânî ve mir`ât-ı ğadab-ı suht-i Rabbânî idiler. Mahmûd Hân nâm bir şahs-i bed-fercâm ba`zı ümerâ ve leşkeriyân-ı zallâm ile akab-i sultân-ı mücâhidden reside ve miyân-ı zallâm ve tarîkî-i şâmda tîğ-ı gîtî keşide oldılar. Ber-haseb-i takdîr ve iktizâ-i âsumânî sipihr-i bülendden bir belâ-yı nâgehânî gibi rûy-i zemînde râh-ı hulûl güşâde eyleyib her bir gâh ve kûhun ser-i râhında nümâyân ve nevâzil-i nevâyib-i Yezdânî misâl ki sath-ı müstevî-i ğabrâda bedîdâr olub her rîk-i hakîr-i sahrâ ve hâmûnda bir kûh-i bî-sütûn gibi âşikâr olur idi. "İn yemseskellâhu bi-durrin felâ kâşife lehu"[174] mazmûnı zuhûr eyledi.

Beyt
Mukadder est kazâ ger hezâr sa`y kunî
Be-hîç vech muğayyer nemî şeved takdîr
Tercüme
Mukadderdir kazâ şâhım eger bin kerre sa`y etsen
Yine bir vecihle tağyîr-i takdîre ilâc olmaz

Felâ cerem, çünki ol sultân-ı pür-temkîn serîr-i zinde-i üftâde-i rûy-i zemîn oldı. Hasm-ı kâfir-necâd mânend-i kâbız-ı ervâh-ı bend-girift ve gîr u kemend-i kâr-ı tedbîr ile sultân-ı zîşâna hâlet-i üftâdegîde müte`âkiben reside ve semend-i murâdı bî-havâst nâ-gâh menzil-i maksûdda armîde ve bir dürr-i şâhvârı hâk-i râh üzre üftâde olduğını dîde olub ale`l-fevr rişte-i kayd ve zencire keşîde eyleyib o güne dest-i âviz-i şâhâne ve hediyye-i hüsrevâne ile sohbet-i Timûr-ı mağrûra şitâbân ve hengâm-ı nîm-i şebde ol şeb-çerağ-ı devlet ve şem`-i gîtî fürûz-i savleti meclîs-i bî-nur-ı Timûr`a götürüb rütbe-i tahsîn ve ihsân buldı. Amma icrâ-yı merâsim-i rû`yet ve ta`zîm ve âdâb ile ol pâdişâh-ı kişver-güşâyî dest-i güşâde ve ikdâm ve iclâl ile istikbâl ve ol sultân-ı âli-makâmı "enzili`n-nâse menâzilehum"[175] kânûnuna ri`âyet ile kendü mesned-i şâhî üzerine geçürüb kelimât-ı mülâyimâne ve mülâtafât-ı özr-hâhâne ile ğubâr-ı endûhı âyîne-i ruhsâre-i sultânîden silüb dedi ki

Nazm
La telümmunî ve hakeza kadderallâhu
Ve kullün fî-tîneti`t-takdîri

Ve bu minvâl üzre âğâz-ı tekellüm eyledi ki her çend mükadderât-ı ezeli hâric-i mülâhaza-i akl ve tedbîr ve vekayi`-i zamânenin medâr-ı zuhûrı dâire-i hareket sipihr-i takdîrdir. Lâkin bu matârihât-ı kîne-güzârî ve muhâlifân ve bed-huyi ve nâ-sâz-kârî hudûsunun bâ`is-i küllî ve sebeb-i evlâsı bizim tarafımızdan olmayub belki bidâyet-i hâlden bu gâyete degin her güne mülâyemet ve mücâmelet-i mer`î ve nice defa te`âkub-i rusul-ı resâyil ve redd-i mebâ`î ve mesâilde sizin tarafınızdan ğalzat ve hışm-engîzi izdiyâd bulub bu cânibin resûlân ve feristâd-gânını tahfîfât ve

[174] Allâh sana bir sıkıntı verirse O`ndan başkası gideremez.., **Kur'ân-ı Kerîm,** En`am, 17.
[175] İnsanların seviyesine göre davranın.

ihânât-ı güna-gûn ile tahkîr eylediniz. Ve biz birkaç def`a kazm-ı ğayz eyleyib mutlakân böyle mücâhid-i dîn olan sultânın muhâlefetine ve mülk ve mâlına hâtırımız meyl ve tama` eylemedi.

Beyt
Ahd u mîsâk besî reft miyân-ı men u tu
Ahd be-şikesti u zinhâr ferâmûş şudet
Merdüm-i men heme ez cevr-i tu hârî dîdend
Hakk-ı ihlâs be-yekbâr ferâmûş şudet
Tercüme
Beynimizde katı çok ahd ve amân oldı veli
Turmadın ahdine a`dâ sözünı gûş etdin
Katı hâr oldılar ademlerimiz cevrinden
Hakk-ı ihlâsı vucûhuyla ferâmûş etdin

El-yevm çünki bi-inâyetihi teâlâ murâd ve ârzûmuz reside ve müntehâ-yı himmet ve azîmetimizi murâd üzre dîde olmuşdur. Lâkin Rabbülâlemîn ile ahd eyledümki böyle bir pâdişâh-ı gâzî-yi din-penâh ile iyilik ve insâniyetden ğayri bir nesne zuhûra getürmeyüb tekrâr yine dost-gâm ve mükeffiyü`l-merâm memâlik-i Rûmî kudûm-ı meymenet-i luzûm ve cülûs-i kayser-i İslâm ile müzeyyen ve mersûm eyleyim.

Beyt
An kunem ger Hüdây be-güzâred
Kez men aslâ dilet neyâzâred
Tercüme
Kalem-i icrâ olursa izni Rabb-ı arz ve eflâkin
Ki benden olmaya rencîde asla hâtır-ı pâkin

Sultân-ı mücâhedet bu hâlde güftâre âğâz ve makâm-ı tedârük-i taksîrât-ı mâ-fâtda takdîm-i akdâm ile i`tizâr buyurdı ki; re`y-i rûşene mahfî degildir. Her bendenin mâkâlid-i ihtiyârı dest-i kudret-i âferîde-kâr ve sığâr ve kibârdan her ferdin zimâm-ı ihtiyârı fâ`il-i muhtârın kabza-i iktidârındadır. Eger mahlûkun ıslâh-ı hâl ve mâlına dest-resi mümkün olaydı bir ferd irtikâb-ı nâ-şâyesteye asla mazhar olamaz idi. Ve Girdigâr-ı Kerîm`in sıfat-ı afv-ı günâhı muzmer kalur idi. "Ve lev kuntu e`lemü`l-gaybe le-esteksertu mine`l-hayri ve mâ messeniye`s-sûi"[176]

Nazm
Ale`l-mer`i en yes`a li-tehsîne halehu
Ve leyse aleyhi en yüşâ`ide`d-dehre

Şimdi çünki sernûşt-i ezeli bu vecih üzre muharrer olmuş bizim fi`il ve amelimize ne i`tibâr ve bende-i mecbûrun kudret-i ihtiyâr-ı cü`zîsine mâ-beynde ne rütbet ve ne mikdâr var. Ve bir vâkı`anın vukû`ı takdîrince eger muktezâ-yı ahlâk-ı

[176] ... Görülmeyeni bileydim, daha çok iyilik yapardım ve bana kötülük de gelmezdi.... **Kur'ân-ı Kerîm,** A`raf, 188.

kerîmâne ve şâyeste-i melekât-ı mülûkâne zuhûr eyleye. Ni`me`l-matlûb. Ve illâ hükm-i mukaddirin mukarrerün. Fe`l-hukmu lillâhi`l-Vâhidi`l-Kahhâr. Cümlenin müntehâ-yı himmetine sezâvâr ve derkârdır.

Beyt
Mâ cân-fedâ-yı hançer-i teslîm kerdeîm
Hâhî nevâz u hâh bekuş re`y re`y-i tust
Tercüme
Canımız çûn hançer-i teslîme biz etdik fedâ
Re`y re`yindir gerek öldür gerek ol dil-nevâz

Bu kelimât-ı âkılâneden sonra Timûr sultân-ı mücâhidin dildârlığına vech-i vecîh üzre edâ-yı kelâmda ziyâde mülâyemet gösterdi. Ve ol sultân-ı zîşân bu hüsn-i mu`âmele esnâsında ber-sebîl-i isti`tâf buyurdılar ki hâtırımız hâl-i şehzâdegâna be-gâyet nigerândır. Husûsan Mustafâ ve İsâ Çelebiler ki mahall-i ma`rekede bizimle ma`an idiler. Ve leşkeriyân anlar ile ne gûne sülûk eyledikleri ma`lûmumuz olmadı. Eger mümkün ise askerî tâifesi teftîş olunub ol nûr-ı dîdemiz olan ferzendân ile vedâ` içün bir lahza karîrü`l-ayn ola" dedikde Timûr dahi ale`l-fevr ber-haseb-i hâtır-hâh-ı sultânî münhiyân ve çâvuşânı etrâf-ı leşker-gâha hufyeten ve alenen feristâde ve revân ve bî-ta`arruz ve azâr ihzâr-ı şehzâdegâna fermân eyledi. İki üç günden sonra Mûsâ Çelebi`yi selâmet ile bulub getürüb âher şehzâdelerin bir vecihle haberin alamadılar. Ve Timûr Mûsâ Çelebi`yi huzûruna götürdüb nevâziş-i pederâne ve teşrîfât-ı hüsrevâne ile dildârlıklar eyleyib bî-tevakkuf ta`zîm ve tekrîm ile vâlid-i büzürg-vârına gönderdi ki sâir şehzâdelerden haber alınıncaya degin hem-sohbet olalar. Ve civâr-ı haşmet ve nişîmen-i halvetinde âyîn-i pâdişâhân üzre bir bâr-gâh-ı sultânî tertîb ve Mûsâ Çelebi`ye dahi kurb-i pederîde hürmet ve ihtişâmı hâvi mülûkâne bir mesken ve metâ`im ve meşârib-i hüsrevâne mu`ayyen eyledi. Ve üç beş günde bir ol sultân-ı zîşânı meclis-i hâssına da`vet ve serîr-i şâhîsi üzre kendü ile ma`an iclâs etdürüb sohbet ve müvâneset ve kelimât-ı hem-demâne ve hikâyât-ı musâhibâne ile tefrîh-i kürbet-i ğurbet ızhâr eder idi.

Nazım
İzâ inkadet bike`d-dünyâ ve cadet bi`l-mübâşiri
Teşerrebe beyne ezhâri alâ savti`l-mezâmiri

Ta bir vakte degin ki bir gün Kütahya`da bir meclis-i neşât tertîb ve livâ-yı işreti zülf-i mişkîn-i zühre-i zehrâya efrâhte ve gülgul-i eğânî ve neşîdi tâk-ı sipihr-i zer-nigâre endâhte eyleyib ol server ve sürûr esnâsında Timûr-i mağrûr bir câm-ı dostgâmı nûş ve ber-vefk-ı va`ade-i ma`hûd ve mülâtafet-i mev`ûd lafz-ı sarîh ile mesned-i kayserî-i Rûmı dustûr-ı sâbık üzerine sultâna tefvîz ve kurb-i memâlikden nice âher yerler dahi ber-sebîl-i in`âm memleket-i Rûm`a inzimam olmak üzre mukarrer eyledi.Ve sultân dahi ber-tabk-ı âdâb-ı ve rusûm-i ma`lûm kânûn-ı tevâzu`ı icrâ buyurdı. Ve Emîr Timûr dahi bu meclîsden sonra tarh-ı mülâyemet ve dostâne ile musâheret-i evlâd-ı saltanat-necâd mübâhesesini dermiyân eyleyib ve sultânın Bursa`dan getürdükleri hane-i kûç ve müte`allikâtını tamâmıyla nezd-i

pâdişâha gönderüb ve ol şehen-şâh-ı din-penâhın kerîme-i muhtereme-i kebîrini ahseb ve enseb evlâdı olan Mîrzâ Ebubekir veled-i Mirânşâh`a akd-i nikâh-ı Şer`î eyledi. Ve ol iki hânedân-ı saltanat-bünyânın miyânında tarh-ı ittihâd ve hem-hânegi mukarrer olub ve İskender-i Zülkarneyn`in Hâkân-ı Çin ile olan mu`âmele ve müsâhelesin der-hâtır edüb nitekim İskender Hâkân-ı Çin`e ba`de`l-galebe memleketini mukarrer eyledi ise, bu dahi ana peyrevlik eyleyib bu sultân-ı zîşân dahi kâyimmakâm-ı hâkân olmağla mücâzât ve mükâfâtı ol minvâl üzre icrâ ve nâmûs-i rütbet-i hâkânîyi kâyim dutub zîr-i bâr-ı minnet-i Rûmîyân`da kalmayub tâ ki satha-i rûzgârda ol ahbârın misâl-i sânisi olub müddet-i medîd bu mekremet ve merdumı kütüb-i âsârdan menkûl ve âşikâr ola. Amma hudûs-i vâkı`a-i maraz ve fevt-i sultânî ne gûne olduğı ba`de-ez-în mahallinde zikr olunur. Zamâna bu maksûdun temşiyetinde müsâ`ade eyleyib ve nesîm-i tevfîk bu ârzunun ruhsâresinden perde-i ihticâbı guşûde eylemedi.

Şi`ir
Ve leyse le kad rahhatahullâhu ra`fi`ün
Ve leyse li-şey`in şâehullâhu dafi`ün

Ve amma ol sultân-ı mücâhidin sergüzeşt-i ferzendanî bu minvâl üzredir ki rûz-i ma`rekede her biri bu tertîb ile mesned-i devlet ve iktidârda idiler. Evvelen Emîr Süleyman Çelebi ve Sultân Mehmed ve Mûsâ Çelebi ve İsâ Çelebi ve Mustafâ Çelebi idi. Ma`reke-i Timûrî`den ancak Sultân Mehmed selâmet ve saâdet ile ümerâ ve ser-haylân-ı sipâhdan bir cem`-i kesîr ile Rûmiyye-i suğrâ ve Amâsiyye ve Tokat cânibine teveccüh buyurdı. Ve Mustafâ Çelebi ol mecma`-ı âşûb-i kıyâmet-uslûbda misâl-i Yûsuf -i Ken`ân bir uğurdan vâlid-i âlî-tebâr ve mülâtafet-şi`ârının pîş-i nazarından nâ-bedîdâr olub leşkeriyân-ı Timûr-i şum ve sipâh-ı din-penâh-ı Rûm`dan bir ferd âdem ve vucûdundan haberdâr olamayub sâir kümeşte-gâna mülhak ve hem-şümârı oldı.

Beyt
Çi tuhmhâ-yı berûmend râ be-bâğ-ı vucûd
Zamâna kişte u bes nâ-resîde be-derîde
Tercüme
Nice tohum-ı berûmendi zamâna izz u nâz ile
Ekûb bağ-ı vucûd içre resîde olmadan biçdi

Ve Emîr Süleyman Çelebi, Rûmeli`nin ba`zı ümerâ ve sipeh-sâları ile mahall-i ma`rekeden çıkub Bursa tarafına varub ve bir cem`-i ma`dûd ile deryâdan ubûr ve Edirne`ye müteveccih ve anda olan nukûd ve nefâyis-i emvâl-i sultânîyi tamâmen zabt ve ma`an Rûmeli`ne götürdi. Ve me`âbir ve güzer-gâh-ı deryâyı kemâl mertebe muhâfaza kaydında oldı. Amma İsâ Çelebi sipâhdan bir cem`-i kalîl ile derûn-i kâr-zârdan bîrûn varub Bursa havâlisinde bir mahall-i muhfîde kem-nâm ve muhtefi oldı. Ve leşker-i düşmenândan bir kimesne haber ve eserine cüst u cû ile tahsîl-i vukûf edemedi. Amma Mûsâ Çelebî çünki mahall-i ma`rekede giriftâr olmuş idi. Ve mu`asker-i Timûrî`de hizmet-i vâlid-i saltanat-medârında mülâzım idi. Tâ bir

vakte degin ki irtihâl-i sultânın vukû`undan sonra memleket-i pederiye teveccüh ve azîmet eyledügi zikr olunsa gerekdir.

Şi`ir

Lemma tevâreti`l-eyyâmu tesîbu bî
Ve eskatat rîhuha evrâk-ı a`dânî
Ve salehatnî el-emânî ba`de mâ rahicet
Aleyye sürûrî ğumûmî ba`de rüchanî

Leşker-i sitemker-i Timûrî`nin istîlâsı vaktinde hâl-i memâlik-i Rûm ve sipâh-ı kayser-i saltanat-rusûmı beyân eder

Bundan akdem şerh-i hâl ve mecâzî-i ahvâli zikr olunduğı üzre ki hemîşe matmah-ı nazar-ı serîret ve muktezâ-yı halk ve sîreti tamâmî-i mecâmi`-i ibâdda tahrîb-i bilâd ve ilkâ-yı fitne ve fesâd idi. Her bir kişverki dâhil-i kabza-i iktidârı olur idi. Cümlesini şîve-i sitemkârî ve merdum-i âzârî ile vîrân ve ahâlîsini giryân ve nâlân eyler idi. Nitekim ahbâr-ı âsâr-ı zulm ve sitemi arz-ı mukaddes-i Şâm`da efsâne-i Buhtu`n-nasr-ı meşhûr-i eyyâm ve her diyârın nehb ve ahâlisini katl ve tedmîrî huyûl-i leşker-i sitemkârîsi hulûlundan kemâl-i iştihârda müsteğnî-i bast-ı kelâmdır. Lâkin haşmet-i Süleymanî ve sultânîde âyet-i azîm idi. Amma mütâbık-ı medlûl-i "inne`l-mülûke izâ dehalû karyeten efsedûha ve ca`alû eizzete ehleha ezilleten ve zalike yef`âlûn"[177] idi. Eger çi sûret-i zâhirde mütekallid-i ahkâm-ı İslâmiyye idi. Amma harâbî-i memâlik-i Müslümânî`de kâfirân-ı Cengizî`nin sitemkârlığını ez`af-ı mudâ`af eyledi.

Beyt

Cihân-sûz u bî-rahmet u hîre kuş
Zi telhîyeş rûy-i cihânî türş
Be-mülkî ki desteş be-kerdi dırâz
Nebûdî leb-i merdüm ez hande bâz

Tercüme

Bî-mürüvvet idi âlem-sûz idi düşmân idi
Bedliginden halk-ı âlem dâimâ giryân idi
Kankı mülke el uzatsa hışm ile ol bî-edeb
Hande ile halka asla âşinâ olmazdı leb

Elhâsıl: Ol sîret-i zâlimâne ve âyîn-i şer-engîzâne ile memâlik ve sipâh-ı kayser-i ittisâm ve ferzendân-ı âlî-makâm üzerlerine istîlâ-yı tamâm buldı.

Beyt

Bâtıl hemîşe bâtıl ve beyhûdedir veli
Müşkil budur ki sûret-i hakdan zuhûr ede

Ba`dehu Mâverâünnehr ve Semerkand Hâkimi olan Mîrzâ Muhammed Sultânî Azerbâycân Vâlisi olan püser-zâdesi Mîrzâ Ebubekir veled-i Mîrânşâh`ı otuz

[177] ... Doğrusu hükümdarlar bir şehre girdikleri zamân, orasını bozarlar, onurlu kimselerini aşağılık yaparlar. İşte böyle davranırlar. **Kur'ân-ı Kerîm,** Neml. 34.

bin süvâr-ı hûn-hâr ile Şehzâde Emîr Süleyman ve askerinin akîbinde acâleten ılğâr ve revâne eyleyib tahrîb-i bilâd ve eser-i ibâd ile şehr-i cihân-ârâ-yı Bursa`yı ve İznik`i İstanbul deryâsı kenârına varınca nehb u ğâret içün ta`yîn ve ol tâğîler İznik`e varmazdan evvel Şehzâde Emîr Süleyman leşkeriyân-ı Rûm ile deryâdan ubûr ve Rûmeli`nin kişver-i masûn ve kılâ`-ı pür-husûnunda şurûr-ı a`dâdan me`mûn olub leşker-i a`dâ Yenice-i Tarakçı`ya varınca nehb u ğâret eyleyib asâkir guzâtdan bulduklarını mukayyed ve müselsel götürdiler. Ve Emîr Şeyh Nûreddîn ki Timûr`un ümerâ-i izâmından idi. Taht-gâh-ı selâtîn olan Bursa`ya gönderdi ki hazâyin ve emvâl-ı kayserî ve mâ-melek-i ra`iyyet ve şehrî ve sipâh ve leşkeriyi hassa-i hâssa-i Timûrî içün zabt eyleyib muhâfazat-ı esyâb ve emvâl-i pâdişâhîye âherden bir ferd müsâhim ve müşârik olmaya. Ve ol şehri tevâbi`iyle âteş-i zulm ve sitem ile sûzân ve mesâkin-i behişt-âsâ-yı dil-nişîni ve mesâcid ve medâris ve mezârât-ı ekâbir-i dinî tamâmem vîrân eyleyib ol kişverin refî` ve şerîf ahâlisini dürlü dürlü tekâlif ve zecr-i anîf ile rencîde ve hâr u zâr ve erbâb-ı izzet ve şerâfetin ehl-i iyâlini silk-i cevârî ve hizmetkârîye sezâvâr gördiler.

Ebyât

Şekil pây-ı sütûrân şüde ğam-i zülfî
Kezû girih be-cüz ez dest şâne ne-gûşûde
Be-puşt u pây-ı melâmet zede vûhûş u sibâ`
Ruhî ki cüz ki der âyine rûy nûmûd
Ruhî ki sâye-i berg-i guleş neyâzurde
Lebî ki hud-be-hudeş bûse ârzû bûde
Zebân-ı tîğ be leb rûy-i ân nehâyîde
Dehân-ı seg be-zebân kâm-ı û beyalûde

Tercüme

Dest-i şâneden ğayri mahrem olmayan
Kemend-i zülf-i hûban pâ-bend-i hayvânât olub
Âyîneden ğayriye görünmeyen ruhsâreler
Ve hoş-tuyûra pây-mâl sâye-i berg-i gülden
Âzûrde olmayan izâr-ı mahbûbân
Ve birbirinden ğayriye tokunmamış lebler
Ve setre tokunmamış izâr-ı sâdeler
Dehân-ı kilâb ile alûde oldılar

Netîce-i kelâm: Ol zâlimân-ı bî-amânın envâ`-ı zulm ve udvânlarının âsâr-ı âfât ve beliyyâtları ekâbir-i dine bile sirâyet eyleyib bir ferd zarar ve şerlerinden selâmet bulmayub hatta erbâb-ı hakk ve yakînden olan kutbü`l-eşrâf ve`l-evliyâ` Seyyid Muhammed Buhârî ki merkad-i şerîfi hâlâ Bursa`da buk`a-i Emîr Efendi denilmekle meşhûrdur ki ol esnâda hayâtda idi. Ve İmâmü`l-muhaddisîn Şeyhü`l-kurrâ ve`l-mücevvidîn Şeyh Şemsuddîn Muhammed Cezerî ki üstâd-ı muhaddisân-ı Arab ve Acem idi. Ve sâyir ulemâ ve efâdıl-ı nâm-dâr husûsan üstâdü`l-ulemâ ve üstâdü`l-fudalâ Mevlânâ Şemseddin Muhammed Fenârî`yi mukayyed ve müselsel ihânet ve ibtizâl-ı tamâm ile Emîr Şeyh Nûreddin`in huzûruna götürüb herkes tama`-

ı fâsid ve teklîf-i müfsid eylediler. Çünki Nûreddin sohbet-i ekâbir-i dine resîde oldı. Takdîm-i i`zârdan sonra ol kâmillerin cümlesini sohbet-i Timûr`a irsâl eylediler. Ve Timûr dahi cümlesini ta`zîm ve tebcîl eyleyib Emîr Seyyid Buharî`yi vatan-ı aslîsinde teyakkuf eylemege muhtâr eyledi. Amma Hazret-i Seyyid şîve-i vefâyı mürâ`ât eyleyib Bursa`da olan zâviyesini terk etmedi. Ve Şeyh Cezerî Timûr`un mülâzemet-i sohbetini kabûl ve ma`an bilâd-ı Acem`e hicret ve ale`d-devâm tamâmî-i memâlikde mukaddem ulemâ ve şeyhulislâmi ile mu`azzez ve be-nâm oldı. Ve evlâdlarını mer`î ve mükerrem tutarlar idi. Hatta memâlik-i Fârs`da ekser evkât hükûmet-i mülkî ve mâlî anlara tefvîz ederler idi. Ve Mevlânâ Şemseddin Fenârî terk-i vatan eyleyib zamân-ı fetretden sonra Bursa`da idi. Ve ol iki pâdişâh-zâdeler ki İznik tarafına gitmişler idi. İznik`den Mihâliç ve Karesi ili`ne degin sâhil-i bahrde vâki` olan vilâyâtı nehb u ğâret ve müddet-i medîd sâye-i ma`delet-i Osmânî`de cem` olan ahâlinin hânmânların yağma ve vîrân eylediler.

Beyt
Çû kin âvered dehr bâ-âlemi
Nehed mülk ber pençe-i zâlimî
Tercüme
Zamâna çû hışm eyleye âleme
Verir mülki ser-pençe-i zâlime

Ba`dehu Emîr Timûr ba`zı ümerâ-i izâm ile Sultân Hüseyin ve Emîr Süleymanşâh`ı memâlik-i Karaman ve Hamidili ve Teke ili taraflarına gönderüb anlar da dest-i tetâvulı dırâz ve ol mesâkin-i tayyibede alem-i zulm ve udvânı ser-efrâz eylediler. Ve her şehir ve mecma`a emvâl ve avârız ve ihrâcât-ı gûnâ-gûn ve ol mevâzı`ın sâmit ve nâtık erzâkın tamâmen yağma ve târâc eylediler. Ve sâhib-i Harezm olan Emîr Şâh Meliki Emîr Abdülkerîm Hâcı Seyfeddin ile Menteşe ve Aydın illeri`ne sâhil-i bahr-i frenge varınca feristâde ve anlar dahi zulm ve bîdadı ol vilâyetlerde icrâ ve halkın emvâl ve esbâbını şikence ve teşdîd ile mu`âkebât-ı gûnâgûn ile ğasb eylediler.

Beyt
Bâ-kebk-i tu dânî çi kuned mahleb-i şâhîn
Bâ gerden-i âhû çi kuned pençe-i şîrân

Ve ol pâdişâhân-ı gâlib ve mağlûbun bu mükâbele ve mükâtelesi vasat-ı tâbistân ve şemsin burc-i esede tahvîlinden evvel zemistâna degin memâlik-i Rûmı ale`l-istimrâr yağma ve ğârât-ı ızrârda ısrâr eylediler. Ve mu`asker-i Timûrî Germiyânili ve Kütahiyye nevâhisi yaylalarında yayladılar. Ve eyyâm-ı şitâda Aydın ili ve Tire nevâhisine müteveccih ve Muhammed Mîrzâ ve Ebubekir Mîrzâ, Mağnisa şehrinde ve Şâhruh Mîrzâ ve ümerâ-i Horasan Ayasluğ`da kışlayub ma`âş ve zehâyiri ol vilâyetden getürmelerine hükm-i Timûrî vârid oldı. Ve sâir ferzendân ve erkân-ı devlet gurûh gurûh memâlik-i Anadolu`dan dîvân-ı a`lâya ta`yîn olundı. Ve yağma ve ğâretden bakâyâ kalanı mesârif-i zemistâniye sarf eylediler.

Beyt
Be guftend zinhâriyân-ı hayl hayl
Ki tûfân-ı zulmî ber âmed çû seyl
Tercüme
Derler idi derdmendân hayl hayl
Muzlime tûfânı geldi hem-çû seyl

Ve sâkin oldukları mahal İzmir`e bir merhale mesâfe idi. Ve Emîr Timûr Aydın ili`nde selâtîn-i Âl-i Osmân`ın vüs`at-i havza-i dîn ve takviyet-i şe`âyir-i İslâm ve temşiyet-i Müslimînin ba`zını re`yü`l-ayn ve ba`zını dahi ol havâlinin rivâyât-ı kârdânân ve muverrihândan istimâ` etmekle tahsîn ve ol pâdişâh-ı mücâhide lisân-ı senâ ile hem-vâre âferîn ve hemîşe ol hânedân-ı mücâhidâna eyledügi ta`arruz ve âzârdan derûni nâdim ve mecâlis ve mehâfilde ol cevr ve sitemden rucû` ve "el-badi ezlam" kelâmın tekrâr eyler idi. Ve ol husrev-i mücâhidin devlet-i dâreynine gıbta ve ol selâtîn-i mücâhedet-pîşelerin nâm-ı sâmîleri beyninde râh-ı dinde kendü nâmı dahi mezkûr ve meşhûr olmak arzu eyler idi. Amma husrev-i evliyâ`-yı Rûm Mesnevî-i şerîf`de bu maksad-ı mevhûmun misâlini buyurmuşdur.

Beyt
Sad hezâran ânçûnîn eşya bîn
Farkişân heftâd sâle râh bîn
Kâr-ı pâkân râ kıyâs ez hud megîr
Gerçi mâned der nivişten şîr şîr
Tercüme
Hezârân nesne var ki sûreten birbirine benzer
Lâkin mâ-beynlerinde farkı yetmiş yıllık yoldur
Pâk olan kâmillerden zuhûr eden keyfiyet senden dahi sâdır olur
Kıyâs eyleme zîrâ şîrin tasvîri şirdir amma hakîkatda degildir

Ve Timûr işitmiş idi ki Yıldırım Hân hazretleri İzmir Kal`asını yedi sene ale`t-tevâli muhâsara ve fethi kuvve-i karîbe gelmiş iken ol esnâda vâkı`a-i Timûr zuhûr etmekle müyesser olmayub Timûr`un gayret-i diniyyesi hareket ve kal`a-i mezbûreyi dest-i kâfirîden intizâ`a niyyet ile bi-nefsihi azîmet ve eyyâm-ı şitâda bir müddet ihtimâm ve dikkat ve ol memleket-i pür-bereket musahhar-i gâziyân-ı nusret-şi`ar ve ol hânedân-ı mücâhedet-âşiyâna kesb-i mukârenet ile şeref-i ğazâ ve cihâd kendüye sirâyet eyledi. "Amma hâzâ min bereketi`l-berâkimeti"[178] mazmûnı üzre bu fi`il-i cemîl ve mehâsin-i celîl dahi ol sultân-ı gâziyânın yümn-i teveccühünde idi.

Beyt
Nikuvân reftend u sunnethâ bemând
Vez sitemger zulm ve la`nethâ bemând

[178] Ama bu birikimlerin berketindendir.

Sünnet-i nîk ez-kesi evvel bezâd
Vîn kesî diğer kadem ber vey nihâd
Tercüme
Eyülerden eser kaldı cihânda nice sünnetler
Sitemkerden hemân âlemde kaldı zulm ve la`netler
Güzel sünnet ki evvel kimseden dehre zuhûr etdi
Bir âher kimse dahi ol tarîk üzre mürûr etdi

Memâlik-i Rûm`un hukkâm-ı kadîmi ve Hânedân-ı Âl-i Osmân`ın husemâ-i zemînin imdâd-ı Timûrî ile ol esnâda tasallut ve ta`arruzunun keyfiyet-i ahvâl ve mâcerâ-yı a`mâl ve ef`âlleri sâbıkan sultân-ı İslâm`ın ahbâr ve âsârında zikr olunmuşdı ki çünki ol sultân-ı kahramân-şân ve Rüstem-i dâstân-ı zamân a`nî Yıldırım Hân-ı sâhib-i tevân Vâli-i Karaman üzerine muzaffer ve mansûr oldı. Ol yerin hâkimi Mehmed Beg`e ve evlâdına karâbet sebebi ile emân verüb on sene mikdârı Bursa`da mahbus olmuşlar idi. Vaktâ ki sipâh-ı rû-siyâh-ı Timûrî ol kişvere müstevli oldılar. Hâkim-i mezkûrı kaydden halâs ve Timûr`un hizmetine götürdüler. Ol dahi Âl-i Osmân`a rağmen ta`zîm ve ri`âyet ve düstûr-ı sâbık üzre memâlik-i Karaman`ın hükûmetini ana tefvîz ve kendü silk-i huddâmına münselik eyledi. Merkûm dahi diyâr-ı Rûm`un madde-i fesâdiyesini tekrâr tahrîke tasaddi eyledi. "El-fitnetu nâimetün mel`ûnun men eykazeha"[179] muktezâsınca selâtîn-i mücâhidînin o güne müfsidlerine ruhsat ve meydân verdi.

Beyt
Felek râ kâr şüd tefrîk me-şümür
Ve kullü`s-sabru minhâ kad tekedder
Tercüme
Felegin âdetidir cem`i perîşân etmek
Ne kadar sabr olunursa yine tekdîr eyler

Nitekim Germiyânili Hâkimi Ya`kûb Beg tiğ-ı düşmen-şiken-i Sultânî havfından terk-i hânmân ve emvâl ve kevkeb-i bahtı şiddet-i darb-ı Yıldırımî`den cânib-i Şâm`da hazîz-i zevâle intikâl eylemiş iken Timûr`un Rûm`a tasallut ve istîlâsı âvâzesini istimâ` ve a`dâ-yı hânedân-ı mücâhidînin takviyet ve ihtimâm-ı tâmını görüb bi-tevakkuf hizmet ve mülâzemetine şitâb ve teşrîfât-ı hüsrevâne ve tekrîmât-ı müşfikâne ile ser-efrâz eyleyib Ya`kûb Beg`in dîde-i nevmîdi Yûsuf-ı kem-küşte-i devlet ve ümmîdi ile rûşen oldı. Ve Germiyânili memleketini husûsan Kütahiye ve Lazkiye ve Karaşehri uslûb-ı kadîm üzre merkûma erzânî ve kendü tarafından ol memâlike hâkim nasb eyledi. Ve kezalik Menteşe ili`nin Hâkim-i kadîmi ki satvet-i Yıldırım Hân`dan firâr ve Kastamonu Hâkimi olan Kötürüm Bâyezîd`e iltică ve Sultân Yıldırım Hân`ın Kastamonu`ya ve Menteşe ili`ne tasallutundan firâr ve bâr-gâh-ı Timûrî`yi penâh eylemişler idi. Ol sebk-i mülâzemete binâen Menteşe ili vilâyetlerini dahi kadîmi sâhiblerine erzânî görüb

[179] Fitne uykudadır. Onu uyandırana lanet olsun.

anları dahi kendü niyâbeti ve silk-i huddâmına dâhil eyledi. Ki mâlen ve bedenen hem-vâre nüvvâb-ı Timûrî`nin hidmetinde olub hîn-i iktizâda leşker-gâhına hâzır olalar. Ve Timûr-ı mağrûrun a`dâ-yı hânedân-ı Âl-i Osmân`a takviyet ve terbiyetinden ğarazı ol idi ki aktâr-ı Rûm`dan her kimse ki bir kıtra istiğlâl bula ve makâm-ı muhâlefet ve mu`ânedâtda istizhâr ve mütâba`at ve kayâsıra-i Rûm`dan rugerdân ve bir dahi selâtîn-i Âl-i Osmân istîlâ ve istı`lâya kâdir olmayalar ki asker-i Timûrî`ye serkeşlik gösterüb memâlik-i Rûm tavâyif-i mülûka mukarrer olmaya. Ve bu endişede İskender-i Zülkarneyn`e taklîd ile ki memâlik-i Acem`de mülûk-i tavâyif ile tecdîd-i âyîn ve temhîd-i kavânîn gösterdi.

Beyt
Aduv râ zi hurşîd ber ter keşîd
Kerem râ hatt-ı nesh ber ser keşîd
Tercüme
Düşmeni hurşîdden dahi berter eyleyib
Kerem üzerine hatt-ı butlân çekdi

Amma bu nükteden gâfil ve zâhil ki çerâğ-ı devlet-i hanedân-ı Âl-i Osmân-ı nûr-ma`delet ve din-perverî ile dâmân-ı âhirü`z-zamâna degin pertev-i tevfîk-i Mennân ile fürûzân ve dûdmân-ı kavi-bünyân-ı âsumân-âsânın kevkeb-i tâli`i misâl-i şu`arâ-yı Yemânî hasiyyet-i adû-yı perdâzîde müeyyed-i cünûd-ı âsumânîdir.

Nazm
Mülûk-ı sırrî hüsnü`s-senâ-i bi-zulmihim
Fe edhâ hamîdün edîmuhâ ve fetîdühâ
İzâ mâ halelne`l-arda vellet nuhûsihâ
V`akbil min külli`l-cihâti sa`îdehâ

Eger hubûb-i avâsıf-ı âfât ve hucûm-ı sarsar-i fiten ve mehâfâtdan bu hândân-ı saltanat ve celâlin encümen-i ikbâlinden bir çerâğ-ı müntafî ve bu mahfel-i dûdmân-ı mekremet ve efdâlin bir şem`î müntefî olur ise elbette bu han-vâde-i müstedâmın subh-i saâdetinde bir hurşîd-i cihân-tâbın pertevi ümmîd-vârân-ı ehl-i İslâm`ın rüze-i nüh-dîde-i ümmidine sâtı` ve nümâyân olur.

Beyt
Ezîn bârgeh ger çerağî nişest
Fürûzande hurşîd âyed be dest
Tercüme
Bir çerâğı olursa ger bu bargehden nâ-pedîd
Der-akab şâhım olur bir mihr-i râhşend pedîd

Ve eger bu âsitânenin âsumân-ı haşmetinden bir şihâb-ı sâkıb misâl-i sitâre-i sûhte-i emânî ve mânend-i berk-i kem-zindegânî üftâde-i rûy-i zemîn olur ise kıyâm-ı kıyâmet ve sâ`at-i kıyâma degin yine kevâkib-i su`ûd ve nucûm-ı mes`ûd ale`t-te`âkub bu der-gâh-ı İslâm-penâhın bende-gânî murâdları üzre tâli` ve tâbân olur.

Beyt
İn hud ne ân binâst ki gerded halel-pezir
Lev dekketi`l-cibâlu ve`nşakkati`s-semâu
Ya`nî
Bu ol binâ degildir ki tağlar yakılub
Ve gökler şakkoluncaya degin halel-pezîr ola

Nitekim bu müdde`inin masdûkı zuhûr-ı devlet-i rûz-efzûn ve siyânet-i zât-ı hümâyûn a`nî Sultân-ı Muhammed-hisâl vâkı`a-i Tîmûrî`de vâlid-i hilâfet-menkıbetin hezîmet ve mülk-i kayserînin bu sultân-ı cevâna avdeti ba`de-ez-în birkaç hikâyet ile keşîde-i silk-i tahrîr ve ta`bîr olsa gerekdir.

Beyt
Güşâd çeşm be-dîdâr-ı û zemîn u zamân
Nihâd gûş be guftâr û mekîn u mekân
Tercüme
Anın dîdârına açdı zemîn ile zamân çeşmin
Anın guftârına tutdı mekîn ile mekân gûşın

Dâstân-ı Evvel (Birinci Hikâyet)

Sultân-ı Muhammed-hisâl ve ol mazhar-ı tevfîk-i Zülcelâlin def`-i a`dâ-yı Âl-i Osmân`a şurû` ve İsfendiyâr Beg`in hâhir-zâdesi Kara Yahya`nın üzerine zafer bulması ve miyân-ı memâlik-i mahfûfeden emn u emân ile mükâtele ve cidâlden sonra def`-i fitne ve fesâdını beyân eder.

El-âyetü "mâ yeftehillâhu li`n-nâsi min rahmetin fe lâ mümsike lehâ"[180] beşâret-nâme-i pür-furûğ ve bahâsı medlûlünden bu ma`nâ istîfâde olunur ki eger bir saâdet-mend ve bir dürr-i yetîm-i ercümendin gevher-i kâbiliyet-i zî-kiymetini nihân-hâne-i hızâne-i lutf-i İlâhîde dürretü`t-tâc-ı efser-şâhî olmak içün namzed ve ünvân ve zîver ile bir tâcverin külâh-ı iftihârına anın cevher-i fıtrîsini gencîne-i inâyet-i İzidî`de matrahı nazar-ı i`tibâr olunub ber-haseb-i sünnnetullâh ve irtizâ-yı fıtratullâh bidâyet-i hâlde ol güher-i sadef-i perdarî-i âsumânda terbiyet-i rebîb-i emtâr-ı Nisan ile

Li-mütercimihi
Acı cigerin deldi sözün hasret olunca
Dâhil-i silk-i kabûlı mürûr-ı yed

mazmûnı üzre bir müddet tengnâ-yı lücce-i biharda giriftâr ve pinhân ve nice zamân her tünd-i bâdın mehâfet-i âfetinden ve her bir tûfân-ı fesâdın tevehhüm-i tefrîk-i emvâcından anı ka`r-i bahr-ı hamûl ve inzivâ ve mezâyık-ı umman-ı mihnet ve inâda hicâb-ı tevârî ve perde-i teng-i hârî ve zârîde terk ederler. Ve bir zamân dahi bâzâr-ı sabr-ı fân-ı bî-besâretde her bir bed-güherin dest-i nâ-hem-vârıyla kuşimâl olunur. Ma`a hâzâ her bî-zâ`atın müsekkab-ı hutût-ı şu`âîsinden ve her bir

[180] Allâh`ın rahmetinden insanlara verdiği bir şeyi kimse engelleyemez..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Fatır, 2.)

ehl-ı san`atın maskala-i dîde-i mahk-nümâsından mücellâ ve şeffâf olur. Tâ ki nihâyet-i kâr ve âkıbet-i tahammül ve ıstıbârda ol güne cevr ve rûzgârdan sonra fîrâz-ı tâc-ı serverîde imtiyâz ve cihân-efrûzîde manend-i âf-tâb-ı ser-efrâz olur.

Nazm
Ve men yeste`in bi`s-sabri nâle mürâdehu
Ve lev ba`de hînin ennehu hayru müs`idin
Aceb mi Sa`di be gûn nâil-i merâm olsa
Ne çekdi dest-i ğam-i rûzgârdan evvel

tıbkınca rast-ı bazar-ı nakl ve ahbâr ve âsârda mubsırân-ı güher-şinâs ve sabr-feyân-ı cevâhir-i hayrü`n-nâsa hüveydâ ve âşikârdır ki be-haseb-i muvâfakat-ı ismî ve resmî ve mutâbaka âsâr-ı halkî ve halkîde münâsebât-ı küllî ve mürâbatat-ı hafî ve celîde fîmâ beyn Sultân-ı Enbiyâ` ve kıble-i manzûrân-ı inâyet-i Hüdâ (salâvatullâhi aleyhi salâvatü`l-evfâ) ve bu mazhar-ı lutf-ı Yezdân ve bu masdâr-ı hasenât-ı zamân-ı sultân-ı mücâhid-i İslâm a`nî Sultân Mehmed nâm ve mahmûdu`l-makâm

Beyt
Muhammed Hüdâvend-i şimşîr u din
Ber û bâd ez mâ hezâr âferîn

Kârdânân-ı rûzgâr katında muhakkak ve ol münâsebet-i sûrî ve ma`nevî ve mürâbatat-ı zâhirî ve menvî te`yîd-i din-i hakk ve teşyîd-i Mustafâvî`ye muvaffak olmuşdur. Ve cümle-i muvâfakat ve mutâba`at-ı rûzgâr-ı mâzî ve istikbâlden ma`lûmdur ki bu pâdişâh-ı manzûr lutf-i İzidî ve bu mukavvi-yi din-i Muhammedî sünnet-i ma`hûd üzre evvelâ eyyâm-ı sabâda bî-mihrî-i sipihr-i pür-cefâdan dürr-i yetîm-âsâ tertîb-i usûl-ı âbâ-i ulvî-mekândan mehcûr ve sâye-i utûfet-i pederîden devr olub hânedân-ı devleti müstekarr-i serîr-i fitne ve âşûb ve dürlü dürlü perîşâni ve teferrükaya mensûb oldı. Nitekim mülk-i mevrûsesi dest-i sipâh-ı a`dâ ile müste`sıl ve menhûb ve evliyâ-i dûdmân-ı devleti cümle-i meksûru`l-kalb ve menkûb olmuşlardır.

Nazm
Keyfe`r-ricâlu mine`l-hutûbi tehallasan
Min ba`di ma`ş-şeynu fîhi mahâliben

Amma ol sultân-ı Muhammed-hisâl vucûd-ı hurdî- i sin ve sâle ile buzurgi-i fıtrat-ı bâ-kemâlden "fasbır kemâ sabere ulü`l-azmi"[181] cezmi ile gûne gûne meşakkata ve arûz-i beliyyete sabr eyledi. Lâkin kat`an-ı tarîk-i emn ü emân ve rahzenân-ı ehl-i tevhîd ve îmândan rûzgâr-ı âşufte medârına her zamân bir belâ-yı nâgehâni ârız olurdı.

Beyt
Hasm geşte çû ateşin ez hışm
Çeşm-i mâ geşte hem çû hây-i du-çeşm

[181] Ey Muhammed ! Peygamberlerin azim sâhibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Ahkaf, 35.

Tîğdârân çû nîre u çû sinân
Heme ber-ceste u beste miyân
Geşte gîtî zi fitne çûn dûde
Felek ez dûde ruh biyendûde
Tercüme
Ateşin oldı hışm ile a`dâ
Gözümüz iki oldı hem-çûn ha
Tîğ-zenlere çûn nîze ve çû sinân
Sıçrayub cümle oldı beste miyân
Fitneden alem oldı pür-dûde
Oldı rûy-i sipihr endûde

El-Kıssa

Ol sultân-ı nev-cevân-ı Muhammed-hisâle cümle-i düşmenân-ı dâll ve bed-hâhân-ı lâ-yezâlden birisi Kastamonu Hâkimi olan İsfendiyâr-ı nâb-kâr ve akvâm-ı nâ-fercâmı ki hâdisât-ı eyyâm ve giriftârî-i vâlid-i hilâfet-makâmından evvel ol düşmenân-ı hussâd ve kâffe-i ehl-i fitne ve fesâdın cümlesi kemnâm belki vucûdları hükm-i i`dâmda idi. Amma ol evkât-ı pür-âfâtda galebe ve istîlâ-yı Tîmûrî`ye i`timâd ile sevdâ-yı serveriyet ve Tîmûr-ı mağrûrun sipâh-ı rû-siyâhı i`tizâd ve imtidâdıyla muhâlifân ve müfsidânın her biri başka başka îkâ`-ı fitne ve fesâda mübâşeret eylediler. Ol halde ol sultân-ı nev-cevân "fefirrû ilellâh" semt-i selâmetine hulûs-ı bâl ile müteveccih ve ba`zı ümerâ ve a`yân-ı Rûm ile Amâsiyye ve Tokat cânibinde inzivâya azîmet buyurdı. Nâ-gâh esnâ-yı râhda düşmenân-ı bedhâhdan İsfendiyâr`ın hâhirzâdesi olan Kara Yahya nâm bir bed-bahd-ı rû-siyâh ki ma`reke-i kâr u zârda kendüyi Rüstem-i devrân tasavvur eder idi. Zîrâ Emîr Tîmûr`un mezbûr İsfendiyâr`a envâ`-ı iltifâtından nâşî Kara Yahyâ`nın dimâğ-ı pendârında bâd-i ğurûr ve nahvet izdiyâd bulub alem-i muhâlefet ve tuğyânı ser-i râh-ı sultân ve nüvvâb ve bende-gândan cem`-i kerîhte-gân üzerine efrâhte ve kemâl-i bî-mürüvveti ve adem-i civânmerdîden dâm-ı özr-i kem-fursatı güzergâhlarına endâhte eyledi. Ve ol leşker-i ma`dûd ve şikeste-dil ve ol şehzâde-i sağîrü`s-sinn za`îfü`l-kalb ve muztar kıyâs edüb tâbîsi İsfendiyârı tamâmî-i leşkeriyân-ı hâssasiyle ma`an kat`-ı tarîklarına istikrâr ve miyân-ı etbâ` ve eşbâ`ında hem-vâre "fevtü`l-fursati ğussatün"[182] mesel-i meşhûrunı tekrâr eyler idi. Ve isti`câl-i şeytânîden te`kîd-i me`ânî-i "el-fursatu temürru merre`s-sahâb"[183] tervîcini irtikâb ve istisvâb eyler idi. Ve ol dâ`iye ile ki ol şehzâde-i bahtiyâr çünki yâdigâr-ı selâtîn-i kâm-kâr ve ol hânedân-ı kavî-bünyânın bekâyâ-yı asâkir ve çâkerânı anın vucûd-ı hümâyûnuna ümmidvardır. Eger ânın üzerine galebe ve fîrûzmendi müyesser olur ise ba`de`l-yevm bizim memâlik-i mevrûsemizden halâs ve emân bulur. hâliyâ devlet fursat-ı müsâ`id ve müeyyed-i nusret ve fîrûzî ve müddet-i medîd ârzûmend olduğumuz husûs şimdi âsân vecihle müyesser ve rûzîdir.

[182] Fırsatın kaçması sıkıntıdır.
[183] Fırsat bulutların gittiği gibi geçti.

Beyt
Merâ hâcet ez kirdigâr-ı cihân
Hemîn gûne buved âşikâr u nihân
Ki rûzî be-pîş-i men âyî be ceng
Künün âmedi nîst cây-i direng
Tercüme
Murâdım hâlık-ı arz ve semâdan
Hemân bu idi eltâf-ı Hüdâ`dan
Ki bir gün olasın bana müsâdif
Zamânı geldi şimdi olma hâyif

Ol adu-yı kem-fursat ve bî-hayâ ve leşkeriyân-ı bî-mürüvvet ve pür-cefâ kat`-ı tarîka teveccühden sonra ol şehzâde-i şîr-dil ve dilîr ve ol şibl-i gazanferî çengâl-ı tîğ ve şimşîr ve nüvvâb ve huddâmdan bir cem`-i ma`dûd ile makâm-ı mükâvemet ve ikdâmda mütesaddî-i sebât-ı akdâm olub buyurdı ki böyle bir düşmen-i sâkıtdan tersân ve lerzân ve ümmid-vârî-i yârî-i Bârî`ye i`timâden kıllet-i a`dâd-ı ecnâd sebebiyle hırâsân olmak münâsib-i şân-ı merdân degildir.

Beyt
Neşevem hâzı`-i aduv hergiz
Gerçi ber-âsumân kuned mesken
Bâz gunceşk râ bered fermân
Şîr rûbâh râ nehed gerden
Tercüme
Adûdan olmam asla korkucı ben
Eger dutsa semâvât üzre mesken
Doğân fermân-ber olur serçeye gâh
Olur aslâna gâlib gâh rubâh

Vaktâ ki ümerâ ve huddâm-ı şehzâde-i sâhib-i metânetden bu kelimât-ı dilîraneyi istimâ` eylediler cümlesi bi`t-tav` ve`r-rağbet cân ve baş ile yek-dil ve yek-cihet olub silk-i mütâba`at ve mübâya`ata sebkat ile du`â ve senâ-yı sultâna mübâderet eyleyib dediler ki

Beyt
Gam ez gerdiş-i rûzgâret mebâd
Vez-endîşe der dil ğubâret mebâd
Dilet bâd peyveste çûn dîn dürüst
Bed-endîş râ ten çû tedbîr sust
Tercüme
Rûzgârın gerdîşinden inkisârın olmasun
Kürbet-i efkârdan dilda ğubârın olmasun
Düşmenin tedbîri gibi ola kalbi tund ve süst
Kökün olsun muttasıl dîn u diyânetveş dürüst

Ve şehzâde-i kâm-kârın tamâmî-i a`vân ve ensârı bu ma`nâda müttefikü`l-kelâm oldılar ki o gûne adû-yı bed-huy ile müvâceche ve mükâbeleden mukaddem mutlakâ tarîka-i peyğam ve mürâsele memnû` ve zebân-ı şimşîr fisâl-ı hengâmda tekellüm emr-i maktu`dur. Ve hengâm-ı irsâl-ı peyâm-ı resûl-i tîz-gâm-ı nisâl ve sihâmdır.

Şi`ir

Ve men yebğî mâ yubğa`l-mecdu ve`l-ulâ
Tesâvi`l-mürâ`at indehu ve`l-mukâtil

Çünki Kara Yahya kesret-i leşker ile be-gâyet kavî-dil ve müstazhır ve ol sultân-ı cesûra sığar-ı sinn sebebi ile nazar-ı hakâret ile nâzır idi. Bî-tevakkuf kârzâra mübâşeret ve tarafeynden leşkeriler mükâbele ve mükâteleye mübâderet eylediler. Lâkin ma`ûnet-i cünûd-i Sübhânî-birle sipâh-ı mütevekkil-i sultânî hamle-i vâhidede leşker-i enbûh, düşmen-i pür-şitâyı nefs-i sabâdan cevâde olan gurûh-ı zübâb birbirine geçirüb perîşân ve târûmâr ve mânend-i kelle-i himâr-ı vahşi pîş-i şir-pençe-i nûşi-gârdan girîzân ve tâbi`-i firâr oldılar. Yahyâ-yı bî-hayâ dahi askerinin hezîmetini ayânen çeşm-i tahkîk ile dîde ve mahâlib-i tîğ ve sinân-ı girîbân dil u cânına resîde oldı. Kendü dahi âb-ı rûy-i nahvet ve hamiyyet-i câhiliyetini hâk-i mezelllete rîzân ve meydân-ı ma`rekeden mahrûse-i Tosya`ya şitâbân oldı. Ve leşker-i muzaffer-i sultânî ekser ol gurûh-ı mekrûh-ı ğaddârı cîfe-vâr-ı ser-rehgüzârdan seylâb-ı tîğ-ı abdâr ile perdâhte ve hâlet-i iftikâr ve inkisârda selb ve gâretlerinden emvâl ve esbâb-ı ganîmeti dest-i tasarrufa endâhte eylediler. Ve bu sûret-i feth ve nusreti hâtimet-i encâmda şurûr-ı a`dâ-yı li`âmdan mukaddime-i necâh ve necât bildiler. Ve bu ni`met-i fevz ve nusretin zebân-ı şükrini mânend-i alem-i feth ve zafer âsumâna beraber eylediler.

Beyt

İn âta çîst kâr-ı kâr-güşây
Vîn zafer çîst lutf-i bâr-ı Hüdây
Tercüme
Bu atâ mahz-ı lutf-i Mevlâdır
Bu zafer lutf-i Hak Te`âlâdır

Feth ve ganîmetden sonra devlet ve ikbâl ile Bolu cânibine atf-ı inân-ı azîmet ve ol yerde bir kaç gün meks ve tevakkuf ve cevânib ve etrâfa câsûslar irsâl ve teveccüh-i sultânî içün birkaç dürlü tedbîr eylediler. Ve huşmendân-ı umûr-dîde ve kâmilân-ı kâr-azmûde nef` ve zarra müte`allık mükâleme eyleyib ba`zısını öyle münâsib gördi ki mahall-i mezbûreden hareket-i def`î ile Bursa`ya varalar. Eger sipâh-ı rû-siyâh-ı Tîmûrî ol cânibde üzerlerine hucûm eder ise kûhistân-ı etrâfda mütehassın olalar. Amma ukalâ-yı kâr-dîde ve âkıbet-endişân-ı ahbâr-şinîde bu re'yi istisvâb eylemediler. Ve delâyil-i aklî ile isbât eylediler ki bu gûne za`af ve inkisâr ile kendümüzi bir uğurdan öyle bir sipâh-ı bî-şümâr miyânına düşürmek ve bu fırkai kalîle ile o gûne düşmen-i gâlib ve pâdişâh-ı kevâkibe ile alem-efrâz-ı muhâlefet ve cesâret olmak elbette müeddî-i hasâret ve giriftârî ve müntehî-i nedâmet ve zârîdir.

Beyt

Düşmenî çûn ışk der-bünyâd-ı cân efşürde ceng
Bir ummîd-i sabr pî bünyâd-ı netevân zîsten
Tercüme
Aşk gibi bir adû-yı bünyâd câna urdı ceng
Sabrını bünyâd-ı ümmid ile degil mümkün hayât

Netîce-i Kelâm: Ol gurûh-ı rûşen-re`y bu gûne müttefikü`l-kelâm oldılar ki hemân ol azîmet-i sâbık ve salâh-ı müvâfık üzre Rûmiyye-i suğrâ ve Amâsiyye cânibine varub ol tarafda vâki` kûhistân-ı refî` ve mesâkin-i menî`de misâl-ı miğ-i bahârân ve mânend-i sehâb-ı pür-bârân alem-i temettü` ve istîlâyı dîde-i bedhâhâna nümâyân edelim. Ve eger husûm-ı adâvet-i rusûmdan bir hasm zuhûr eder ise biz dahi mânend-i berk-i bahârî resm-i tîğ-efşânî ve misâl-i ebr-i Nisânî giruhi ebru ve suhtî-i pîşânî ile dîde-i bedhâh hayra-dili tîre ve târân eyleyelim

Beyt

Nigeh dâr eger âkılî câ-yı hîş
Zi endâze bîrûn meneh pâ-yi hîş
Tercüme
Eger âkıl isen gözet câyını
Koma tışra endâzeden pâyını

Bu fikir ile menâzil-i mezbûreden birkaç gün tevakkuf ve saht-ı ahbâr içün irsâl olunan câsûs-ı sadâkat-me`nûslar gelüb ibtidâ-yı kelâmda ma`reke-i Tîmûrî`de vâlid-i hilâfet-me`âb ve birâderân-ı saltanat-ensâbına vâki` olan hâlât ve mâcerâ-yı beliyyâtı tafsîl üzre sem`-i hümâyûna ısğâ eylediler. Çünki sene-i mezbûrede Tîmûr`un kışlası Aydın ili di. Ve ol memleket-i vilâyâtın zabtı tedârüki bunların tedbîri ile mümkün olmaduğundan Amâsiyye`ye teveccüh-i azîmeti istisvâb ve Bursa`ya teveccüh sevdâsından ferâğat ile şitâb eyledi.

Dâstân-ı Devvum (İkinci Hikâyet)

Kara Devlet Şâh'ın izn-i Tîmûri ile memâlik ve mesâkin-i sultân-ı Muhammed-hisâla azm ve kahr ve istisâl ve tevfîk-i İlâhî ile ol beliyyât-ı devâhînin def` ve ref'i ve mükâtele ve mücâdeleden sonra mümâ-ileyhin siyâh bahtı ve helâkı ve gurûh-ı ehl-i dalâlin üzerlerine sultân-ı cem-ünvân'ın galebe ve muzaffer olduğun beyân eder.

Li müellifihi

Ey çerh ki cerr-i cefâ neşûd pîşe-i tu
Fâriğ neşeved dilî zi endîşe-i tu
Yek lahza fezâ-yı dil negerded hâlî
Ez-şerr-i ded u dâm derîn bîşe-i tu
Tercüme
Ey çerh işin yokmı cefâdan ğayri
Bir kimseye etmedin ezâdan ğayri

Şerre dedû damdan seng-i bî-şekde
Dil görmedi bir lahza hatâdan ğayri

Çünki zuhûr-ı havâdis-i zamânî hükm-i Rabbanîyye-birle harekât-ı âsumânî tıbkınca hemîşe mütecedded ve âlem-i kevn ve fesâdda evzâ`-ı felekî ihdâs-ı vekâyi`-i pür-şenâyi` ile dem-bedem müte`âkib ve müte`addiddir. Eger çi her âyîne-i cünbüş-i felek kecc-i reftâr iktizâ-yı kâr-fermâyî-i sıfat-ı kahhâr ile muhît-i gîtî üzre devvâr olunur. Her lahzada rûy-i zemîne bir hâdise gösterir. Enzâr-ı i`tibâr-ı hin-i istibsârda mânend-i ebsâr-ı kevâkib-i âlem medâr-ı hayrân olur. Amma tekrâr Tâvus-i cevvâl-gerdûn pertev-i hurşidden misâl-i tezerv ve mücellâ-yı cilve-i uyûnda diger-gûn eyler. Ve anın tabeş-i envâr-ı inâyetini reng-i bukalemun ile nümâyân ve elbette dîde-i ümmid-i firûz tâli`ânı müşâhede-i tal`at-makâsıd ile fürûzân ve cemâl-ı dil-firîb ârzû-yı mukbilânı matla`-ı nazar-ı cihân-bînlerinde rehşân gösterir. Her âyîne-i huşmendân-ı saâdetmende lâyık olan oldur ki hîn-i hudûs-i mesâib ve arûz-i metâ`ibde dest-i tevekküli dâmen-i müsâberete mütevessil edeler. Ve zamân-ı tevârûd-i ni`am-ı müte`âkib ve etbâ` ve nevâyibde sunûf-ı mütenâsib ile husûl-i metâlib ve ref`-i mesâlib içün iki dürlü şükrü vird-i zebân eyleye ki birisi def`-i mekrûhât ve biri her tarafdan ikbâl-i makâsıd ve metâlibdir.

Şi`ir
Elem tera ene`s-sabre liş-şükri tev`emün
Ve enneha zehrânün li`l-usri ve`l-yüsri
Fe şükren izâ ûtîte vâsıla ni`metehu
Ve sabran izâ yc`tike nâbitehu'd-dehri

Nitekim meslek-i ta`âkub şiddet ve rehâ ve tenâvüb-i âsâr-ı habît ve recâ ol sultân-ı Muhammed-hisâlin mecârî-i ahvâlini musaddak ve bu minvâl-ı makâl ile muhakkak idi ki sekiz yüz beş (805/1402-1403) senesi şuhûrunda ki etrâf-ı bilâd-ı Âl-i Osmân'da şuyû`-ı fitne ve fesâd eyyâmı ve ol sultân-ı nev-cevânın dil-şikestini ve düşmen-i kâmisi hengâmında her kaç dünde bir perîşânî-i hâtırı ğayr-i mükerrer ğayr-i mükerrer zâhir ve her sâ`atda bir ol şehzâde-i mehcûrun dil-i mecrûhuna bir elem-i tâze mütelâhık ve mütezâhir olur idi.

Beyt
Çûn çerh-i dileş dîd ki dâğı dâred
Dâğ-ı digereş ber-ser-i ân dâğ nihâd
Tercüme
Çün dağ be-dil gördı felek ol şâhı
Günden güne zam eyledi dağ o şeh-i dağ

Nitekim ol sultân-ı cevân-baht Rûmiyye-i Suğrâ nevâhisine duhûl ve nuzûl buyurdukda hânedân-ı kavî-bünyân-ı Âl-i Osmân`a nisbet ile hudûd-ı Rûm`un akvâm-ı Etrâk`i miyânında müfsidân-ı bed-hâh ve zaleme-i gümrâhdan Kara Devletşâh nâm bir rû-siyâh ki fetret-i Tîmûrî sebebiyle kendüyi sipehdâr-ı leşker-şiken ve nazîr-i tehumten addeder idi. Taraf-ı Tîmûrî`den me`zûn ve me`mûren

bekâyâ-yı hulefâ-i mücâhid ve kayâsıra-i İslâmı ref` husûsan müdâfa`-i şehzâde ve tamâmî-i huddâma ikdâm ve ihtimâm üzre idi. Ve her ne kadar mülk ve vilâyet ve husûn ve bıkâ` zabtı mümkün olsa Tîmûr`un nâmına kayd ve hizmetkârlığıyla benâm olmak murâd eder idi. Ve bu sebebden dimâğ-ı bâtılasında sevdâ-yı kişvergüşâyî ve sipâh-ı sultânînin fursat-ı za`afı vaktinde dâ`iye-i ta`arruz ile müfsidân-ı hem-san`at ve zâlimân-ı pür-şena`atdan bir cem`-i kesîri kendüye şekâvet üzre mu`ayyen adâvet eyleyib Rûmiyye-i suğra hudûdunda ğaret-i emvâl ve ta`arruz-i evlâd ve iyâla mübâşeret eyledi. Çünki ol etrâfda havf-ı Tîmûrî`den kimesnenin muhâlefete yarâ-yı liyâkatı olmaduğundan nâşi envâ`-ı zulm ve sitem ve mesâkin-i bikâ`da dembedem fitne ve fesâd îkâ` eder idi. Vaktâ ki etrâf ve nevâhî-i memleketden şikâyet-i zulm ve bî-dâd ve hikâyet-i fitne ve fesâdın avâzesi feryâdı sultân-ı Muhammed-hisâlin resîde-i sem`-i hümâyûnı oldı. Ale`l-fevr ol müfsidân-ı küstâhdan tedbîr-i halâs-ı mülk içün bir meclis-i hâss tertîb ve takdîm-i mükaddemât-ı sâyibe ile ol müfsid-i müteğallibin müdâfa`at ve mümâna`âtında habl-i metîn-i tevekküle teşebbüs ile bilâ-tevakkuf ol hasm-ı fürû-mâyenin müdâfa`atına mübâderet ve ol tâğî-i nâbkârın kuvvet ve istitâ`atı müteellif ve da`f ve harâbî-i ra`iyyet ve aceze-i mütezâ`if olmazdan mukaddem tertîb-i cezâsına mübâşeret buyurdu.

Beyt
Medeh fursat be-düşmen tâ tevânî
Ki în dem hâl-i ferdâ râ nedânî
Tercüme
Kadir oldukça efendim düşmene verme emân
Kim değil ahvâl-i ferdâ kimseye bu gün ayân

Bu husûsda tamâmî-i nüvvâb ve huddâm müttefiku`l-kelâm oldılar ki cümlemiz mâl ve cân ve bezl-i hânmân ile sultân-ı zişâna bende-i fermân ve serrişte-i hayât münkatı` oluncaya dek kerden-i mutâva`atı kılâde-i fermânberdarîye teslîm eylemişiz. Ve hücûm-ı leşker-i humûm ve arûz-ı fitne ve husûmdan havf ve bîmimiz yokdur. Ve def` ve ref`-i a`dâ ve husemâda dil ve cân ile sa`y eyleriz. Zîrâ avn ve inâyet Cenâb-ı Yezdân`ın ve emr u fermân sultânındır

Nazm
Leke'l-hukmu fî-emrî mimmâ şi'te fe emerne
Fe leyse sivâ fîke lâ anke rağbetî

Sultân-ı nev-cevân dahi duddâm-ı sadâkat-irtisâma tahsîn ve âferîn-i vâfireden sonra Kara Devlet Şâh'ın keyfiyet ve kemmiyetinden habîr olmak içün câsûslar gönderüb tevakkuf buyurdılar. Vaktâ ki câsûslar gelüb mezbûrun Kavala menzilinde ferâğ-ı bâl ve kemâl-i istiğnâ ve istiklâl ile oturub leşkerisini yağma ve ğâret içün cevânib-i etrâfa gönderüb cem'iyetleri müteferrik ve kendüsi tahmînen bin kadar Türkmân-ı bî-îmân ile müstağrak-ı bezm-i îş ve kâmrânî olmuş deyu yakînen haber getürdiler. Sultân dahi fursatı ganîmet bilüb ittifâk-ı ârâ-yı maslahat-bünyân ile bir lahza tevakkuf buyurmayub def`ine teveccühı münâsib gördiler.

Arabî
Badir bi-fursatike'z-zamân
Ve lâ telbisu fe-inne'l-fevte fi`l-lebsi

Ol sultân-ı zamân sipehsalârân ve dilâverân-ı mükemmel ve müsallâh ve sür`at-ı seyr ve tayerân-ı tayr ile ol sitemkârân üzerine şebîhun ve ılğâr eylemelerini fermân eyledi. Çünki vech-i meşrûh üzre def'aten ol adu-yi ğaddârın cây-ı fırârına şitâb eylediler. Câsûslar haber verdügi üzre cevânib ve etrâfdan gâfil buldılar. Fe-amma sipâh-ı sultânînin vusûluna ittilâ'dan sonra ol dahi yanında bulunan sipâh ile bilâ-teemmül mükâbele-i cenge mübâderet ve âheng-i dilâverî ve mükâteleye mübâşeret eyleyib miyân-ı ma'rekede sadâ-yı bülend ile sultâna hitaben dedi ki ey tıfl-ı şîr-hâre senin merdân-ı kâr-zâr ile ne kârın "ve's-sabiyyu sabiyyûn ve lev kâne nebiyyen"[184] güftâr-ı kesîrü'l-iştihârı hasebince mücerred nâm-ı sultânî ile bu vakt-i sibâda ne i'tibârın vardır. Pederin kendüyi kayser-i Rûm bilür idi. El-yevm öyle bir düşmen-i sâhib-i iktidâra giriftârdır. Ve sen sığar-ı sinn ile pîrân-ı sâldîde ve ser-haylân-ı rûz-gâr azmûde ile mu'âraza ve mükâbele eylemen münâsib degildir. Hemân bu vartadan başını halâs ve giriftâr olmazdan evvel bir kuşeye çekilüb akrânla ve cevz u mevz la'b ve lehvine kanâ`at eylemen enseb ve evlâdır.

Beyt
Sa've kû ba ukâb sâzed ceng
Dehed ez hûn-i hud pereş râ reng
Tercüme
Serçeler kartal ile çün ceng eder
Kendu kanı balını gülreng eder

Şehzâde-i cevân-baht ve tîz-guş ve sultân-ı hurd-sâl buzurg meneş ve pîr-i hûşen pençe-i şir-i nûşgâr-âsâ cûş ve hurûşa gelüb dedi ki: Ey pey-rütbe-i rûzgâr ve ey hazf-ı akl-ı bî-tebâr peder-i büzürg-vâr ve birâderân-ı nâm-dârımın giriftâr-ı hasm-ı nâbkâr oldukları ber-muceb-i takdîr-i Girdigâridir. Neden serzenişe sezâvârdır. Zîrâ tas-ı bâzî-i çerh-i kecc-i reftâr gâhi muvâfık-ı murâd ve gâhi mütâbık-ı ârzû-yı hussâddır.

Beyt
Zamâna be-nik u bed âbisten est
Sitâre gehî dûst ki geh düşmen est
Tercüme
Nik ve bed ile zamâna âbistendir
Yıldız gehi dosttur gehi düşmendir

Her çend peder ve birâderlerim muktezâ-yı takdîr-i Rabbanî-birle dest-i aduda giriftârlardır. Amma çünki bu hânedânın mesned-i verâsetinde bir halef-i nâm-dâr bâkî ve ber-karârdır. lâ cereme, avn ve kerem-i Girdigâr'a ümmidvârdır.

[184] Çocuk peygamber olsa da yine çocuktur.

Eger dürri simîn-i sadef harr-ı mihre ve hazf katında sağîrü'l-cism ve hakir görünür. Amma her birinin mikdâr ve i'tibârı râst-ı bazâr-ı ulü'l-ebsârda âşikâr ve beçe-i şîr-i nûşkâr nahçîr-gâha geldikde pençe-i kuvvet ve iktidârını şütur-i pîrde tecrübe ve bîdâr eyler.

Beyt
Devlet-i men cevân u rûz-efzûn
Cism-i pîr-i tu hem çû akl zebûn
Akl-i men pîr der-cevânî u baht
Baht-i tu pîr çûn tenet yek laht
Şîr-i burnâst ber-talî'a-i ceng
Şutur-i pîr sayd-i gurg u peleng
Pîr-i câhil tuyî be-rîş-i sefîd
Bekun ez-umr-i hîş kat'-ı ümîd
Tercüme
Taze ikbâlim oldı rûz-efzûn
Koca cismin senin çû akl zebûn
Taze bahtıyla aklım oldı dilîr
Senin amma ki bahtın olmuş pîr
Taze aslan olur mukaddem-i ceng
Şutur-i pîr olur şikâr-ı peleng
Pîr-i câhilsin ey sakâlı sefîd
Turma ömründen eyle kat'-ı ümîd

Ol per-i nâ-bâliğ ve nâdân sultân-ı nev-cevânın harekât-ı dilîrâne ile kelîmât-ı merdânesin istimâ' eyledikden sonra zebân-ı tîğ ve sinân ile itâle-i lisâna mübâderet ve şüst-i tîr ve nîze ile kasd ve ta'na mübâşeret eyleyib ve lamha-i vâhidede tarafeynden bir ceng-i azîm peydâ oldı ki sipihr-i devvâr hezar çeşm ile nazâresinde hayrân ve sergerdân ve hurşîd-i tîğ-efşân hutût-ı şu'â'iden inguşt-i hayret be-dendân oldı. Ve esnâ-yı cengde bir cevân-ı tîr-endâz nazar-ı sâyib ve fehm-i sâkıb ile teşhîs ve imtiyâz ile ol hasm-ı kûr-dili eşi'a-i basarî nişân eyleyib ve aynı ma'rekede bir tîre şüst-ı pür-tâb ve derûn-i hâne-i çeşmine isâbet ve ol tîr-i kazâ-te'sirden kurşun yemiş kuş gibi fezâ-yı âlem-i çeşmine teng ve târîk olub bir dahi dîde-i hûşı rûy-i hayâta güşâde edemeyüb mülâhâza-i salâhdan iğmâz-ı ayn eyledi. Ve Devlet Şâh-ı rû-siyâhı serâsime hemân lahza hane-i zeynden hâk-i mezellet-i zemîne düşürdüler. Ve tiziyye darb-ı tîğ-ı intikâm ile kârını tamâm eyleyib ba'dehu tevâbi' ve sipâhını def'a mübâderet ve leşkeriyân-ı kûr-baht ve ğaddârdan ekseri mu'âheze-i Tîmûr-ı bed-kâr havfından cevr ve te'addi ile cem' olub ol kûr-dile mütâba'at ederler idi. Çünki leşker-i sultânî muzaffer ve mansûr oldı. Ol cemâ'at dahi ihlâs-ı kadîm ile dâhil-i silk-i ubûdiyyet ve ihtisâs olub an-samîmü'l-bâl ol devlet-i metînin çâkeri ve hizmetkârlığıyla ikrâma karîn oldılar. Ve bu fitne ve fesâdın ikâ'ına bâdi olan ekser ehl-i inâdın cezâ-yı amelleri tertîb ve o gûne fitne ve fesâdın gerd ve ğubârını âb-ı tîğ-ı cevherdâr ile mahv ve sultân-ı Muhammed-hisâl dost-kâm ve kâmyâb def'-i a`dâ ve husamâda muzaffer ve gâlib menzil-i murâda

mü'âvedet ve bu ni'met-i uzmâ ve mevhibet-i kübrânın edâ-yı şükr ve sipâsında tezâyüde mübâderet buyurdı.

Beyt
Ber hâst âb-ı nusret ez ateş-i sinâneş
Be-nişest gerd-i fitne ez-tîğ-i âbdâreş
Tercüme
Göründı âb-ı zafer ateş-i sinânından
Oturdı kerd-i belâ tîğ-ı abdârından

Dâstân-ı Siyum (Üçüncı Hikâyet)

Kubâdoğlı bed-nihâdın hurûc ve sultân-ı Muhammed-hisâlin zîr-i hükmünde olan Niksâr Kal'ası'nı muhâsara ve sultânın ol zâlim-i sitemkârı Niksâr'dan def'a teveccühün ve ceng-i azimeden sonra leşker-i hasmın inkisâr ve firârı ve düşmen-i ğaddârın makhûr ve nikû nisâr olduğunı beyân eder.

Şi'ir
La yeslemü'ş-şerefe'r-refî'a mine'l-ezâ
Hatta berâka alâ cevânibihi'd-dehru

Tamâmî-i mezâhir-i devlet ve ikbâl mesned-i serverî ve iclâle temekkünden sonra ekser evkât evvelâ arûz-i mekkâre ve şedâyid ile tecrübe olunurlar. Ve rütbet-i istiklâl husûl-ı mebâdî-i amâle vusûldan evvel ekseriyâ vâki` olur ki tefrik-i hâtır ile vukû'-ı muhâvif-ı gûnâ-gûn ve ibtilâ-yı meşakk-ı seferden bilâhare ser-menzil-i murâda vâsıl olurlar. Nitekim ol ibtilâ meşakkat-i sâbık ile gûyâ mükaddemât müntec-i matlûba lâhik ve her bir dil-şikesteyi ve perîşânî menzile-i mu'âdat-ı makâsıda mütelâhık olur.

El-Kıssa

Sultân-ı Muhammed-hisâl bidâyet-i hâl-i ikbâl ve ibtidâ-yı baht ve iclâlinde zuhûr-ı hayrât-ı âkıbet ve mâl içün eger çi bir kaç dürlü giriftâr-ı belâ-yı nâ-murâdı ve defe'ât ile cevr-i cefâ-yı e'âdî-i âdîden azâr ve ızrâr-ı müte'âkıb ve mütemâdi olub sahîfe-i hâtır ve mir'ât-ı simâtı ğubâr-ı efkâr-ı perîşânî-i rûzgâr ile gird-nâk ve dîde-i ümmîdvarî iştiyâk-ı müşâhede-i şâhid-i meram ile nemnâk idi. Lâkin hikmet-i İlâhiye ile ol metâ'ib-i müte'âkib bâ`is-i mükaddemât-ı metâlib oldı. Evvelen muzâhemet ve mu'âdât-ı a`dâ-yı sitemkâr ile giriftâr ve yümn-i avn-i Girdigâr ve müsâ`adet-i tâli` ve baht-ı kâm-kâr ile her növbetde teşvîş-i bî-ihtiyârdan a`dâ üzerine fâyik ve fayiz olub miyân-ı selâtîn-i rûzgârda nâm-dâr ve tamâmî-i sığâr ve kibâr beyninde rif'at-ı azîm ile kâm-kâr ve kulûb-ı ehibbâ ve a`dâda neş'e-i sa'âdet ve sürûrı ve sîret-i celâdet ve dilâverisi âşikâr oldı.

Beyt
Ateş engiht der dil-i düşmen
Dest-i û tîğ-dâr-ı kal'a-şiken
Çünki rûz-i mesâf u kin bâşed
Asumân pîş-i û zemîn bâşed

Tercüme
Hışm ile âteş-i dil-i düşmen
Elidir tîğ-ı dâr ve kal'a-şiken
Her kaçın olsa rûz-i ceng ile kin
Âsumân ana nisbeten ola zemîn

Binâen-aleyh ol ferzend-i kayâsıra-i İslâm ve ol nûr-ı dîde-i elem dîde-i eyyâmın velvele-i necâbet ve hurdmendi ve ğalğale-i şecâ'at ve fîrûz-mendîsi Emîr Timûr'un defa'âtle ma'lûmı oldı. Hemîşe mecâlis-i mülûk ve hukkâmda ol şehzâde-i cevân-baht ve nâmı tertîb-i hüsrevâne ve nevâziş-i ğâyibâne ile zikr eder idi. Ve evlâd-ı sa'âdet-necâd-ı selâtîn husûsan ferzendân-ı sipihr-i temkîni menziletinde ol sultân-ı ma'delet-hisâli ta'zîm ve iclâl ile ebnâ-yı rûzgâr üzre tercîh eder idi. Lâkin hânedân-ı kayâsıraya adâvet-i zâtî ve iktizâ-yı hased-i nihânîsinden nâşî Hânedân-ı Âl-i Osmân'a vâki` olan varta-i beliyyâtdan selâmet bulmasını ve encâm-ı kârda ol hân-vâdenin bir çerağ-ı devleti anın pertev-i ikbâlinden fürûzân olduğunı istemedügünden ol hânedânın a`dâ-yı kadîmine ruhsat ve şehzâde-i cevânbahta husûmet içün izn-i nihâni verüb amma sûret-i zâhirde hem-vâre mürâselât-ı firîbinde ve mülâtafet-i pederâne-i hoş-âyende irsâl eder idi. Ve Rûmiyye-i suğra ve Amâsiyye Kal'alarının feth ve teshîrinde su'ûbet olmağla umûr-ı temşiyetini Hânedân-ı Osmâniyyenin a`dâ-yı kadîminden olan pîrân-ı kârdâna tefvîz eylemişdi.

Li-müellifihi
Be dest-i digerân düşmen be-dest âr
Ki dest u dil ne bîned hiç âzâr
Tercüme
Ğayr eliyle düşmeni eyler esir
Tâ ola dest ve dilin râhat-pezîr

Ve ol esnâda cümle-i a`dâ-yı hem-sâye ve husamâ-i fürûmâyeden ser-haylân-ı Etrâk'den Kubadoğlı demekle ma'rûf bir bed-cins ve kem-pâye var di. Ba'zı hudûd-ı vilâyetin dâ`iye-i teshîri sevdâsına düşüb eşrâr-ı rûzgârdan vâfir eşkiyâyı yanına cem' ve nüvvâb-ı Timûrî'den istid'â-yı ruhsat ve taraf-ı Timûrî'den izin-nâme getürüb evvel-i şurû'da Niksâr Kal'asını muhâsara ve tevâbi' ve nevâhi ve mevâzı'ıyla kabza-i teshîre alub ve barû-yi şehr-bendi tiziyye zabt etmek sevdâsıyla rûz-merre cenge âğâz eyledi. Bizzarûre ahâlî-i kal'a ve ra'iyyet-i memleket nüvvâb-ı sultâniye istiğâse ve kıllet-i zehâyir ve za'af-ı müstahfizân-ı hisârdan hikâyet ve şikâyet eylediler. Ol sultân-ı sâhib-i gayret ve erkân-ı devlet husûs-ı mezbûra kemâl mertebe vukûf-ı tâm hâsıl eyledikden sonra ale'l-fevr cem'iyyet-i askere câzim ve muvâfakat-ı cünûd-ı zafer-penâh ile mudâfa'a-i bed-hâha azm-i kâmil ve cezm-i şâmil ile âzim eylediler. Ve ol azîmetde dîde-i hurşîd-âsâ dîdelerine hâb-ı râhat ve arâmı harâm eylediler. Ve mânend-i felek-i mıntıkatü'l-burûc nitâk-ı dilîrâne ve kemer-i merdânegî asla miyânlarından güşâd eylemediler. Ve bilâ-tevakkuf bî-sebk mukaddime-i sipehdâr ve kişver-sitânî mânend-i nevâzil-i âsumânî def'aten a`dâ-yı bed-hâh üzerine nehzat ve sür'at eylediler. Ve düşmenin ayn-i ferağatında dîde-i

hâb-alûduna mecâl-i güşâd vermeyüb ol hasm-ı tîre-dili serâsime gibi hâb-ı gafletde görüb leşker-i fursatın tertîb-i esbâb ve i'dâd-ı ecnâdına takayyüd buyurdılar. Hasm-ı mezbûr eger çi makâm-ı mükâmetde bir lahza sebât-ıkadem gösterdi. Fe amma tarfetü'l-aynde nehîb-i heybet-i sultânî anın kadem-i ikâmetini yerinden kuparub hemân ol sadme ile mehâlif-i bed-hâhı zerrat-ı ğubâr-âsâ hebâ-i mensûr eylediler. Ve gerd-i vucûdı pây-mâllarını sath-ı havada nümâyân ve lem'a-i tîğ ve sinândan zebân-ı ateş belâ-yı a'dânın miyân-ı cân mübtelâsında fürûzân ve dûzeh-i azâbı ol cehîmiyânın derûnunda mânend-i nîrân gösterdiler. Ve Kubadoğlı bed-nihâd miyân-ı kâr-zârdan rûy-i firârı sahrâ-yı edbâra döndürüb sademât-ı nîze ve şimşîrden hezâr hîle ve tezvîr ile tek ve tenha Taşanoğlı Kal'asına cân atdı.

Beyt
Çi zahmhâst ki averd tîğ-ı tu ber hasm
Çi ta'ne hâst ki zed-nîze-i tu ber-a`dâ
Hezâr meyl-i digerân sûy-i adem bereved
Aduv ki rûy netabed zi tîğ-ı tu be-veğâ
Tercüme
Ne zahmlerdir o kim açdı düşmene tîğin
Ne ta'nelerdir o kim nizin urdı a`dâya
Hezar meyl-i ademden dahi ba'îd kaçar
Aduv ki tîğine karşu turursa ğavğaya

Çünki nüvvâb-ı sultânî emvâl ve esbâb-ı sipâh-girînin envâ`ından ahz eylediler. Ahâli-i memleket ve re'âyâ ve berâyâyı nevâziş-i adl ve merhamet ile mutmain ve memnunü'l-hâtır eylediler. Ve Kubâd oğlının akvâmından fitne ve aşûbe mütesaddi olan ahâli-i Canik ve ğayrilerinin ba'zını maktûl ve ba'zını dahi mukayyed ve mağlûl eyleyib miyân-ı dost ve düşmende avâze-i merdânegiler şuyû' buldı. Ve ol sultân-ı ğayyûrun mir'ât-ı hâtır-ı pür-şu'ûruna sûret-nümâ-yı zuhûr oldı ki ol düşmen-i makhûra müte'allık ve ol memâlik beyninde hısânet ve metânet ile mezkûr ve meşhûr olan kal'a-i Filsil ki mükaddemâ Selâtîn-i Âl-i Osmân ve ecdâd-ı izâm-ı sultânîden birisinin taht-ı tasarrufuna dâhil olmayub teshîri gâyet su'ûbet üzre olmağın dâ`iye-i fethinde olmayub iğmâz etmişler idi. Amma bu sultân-ı ankâ-pâyenin humâ-yı himmetin ol kal'a-i kûh-metânetin küngüre-i valâsına sâye-i iltifât bırakdı. Ve kal'a-i mezkûrenin esbâb-ı muhâsara ve müşâceresini hâzır ve âmâde eyleyib bidâyet-i şurû'unda dilâverân-ı meydân-ı mübârezetden bir gurûh-ı sâdıkü'l-azâyimi ta'yîn buyurdı ki acâleten evc-i kal'aya kemend-endâz ve tîr-i dil-dûz ve tüfeng-i cihân-sûz ile ahâli-i hisârı ta'cîz eylediler. Ve bir iki güne degin elbette alem-i fethi kal'a-i mezbûrenin bedenlerine dikmek ve kâr-ı kal'ayı mühimm-i adu-yi bed-hâh gibi tamâm eylemek üzre tahmîn-i cesûrâne eylediler. Amma çünki ol sultân-ı dil-âgâh ve nev-cevân-ı gayret-penâhın pîş-i nazar-ı intibâhında ber-muktezâ-yı rızâ-yı İlâhî ve müeddâ-yı "vela tekûlenne li-şeyin inni fa'ilün zâlike ğaden illâ en yeşâallâh"[185] me'âyin ve bu ma`nâ-i mukarrer şâh ve sipâh katında müte'ayyin oldı ki bî-sebk mükaddemât-ı takdîr-i esbâb mu'âdât tedbîr-i dest-i pîr-i

[185] İnşâallâh demedikçe bu işi yarın yapacağım demeyiniz.

meflûcda leme'ân-ı şimşîr hükmünde ve mübârizân-ı dilîr safha-i âyîne-i bâ-tedvîrde heykel-i menkûş mesâbesindedir.

Beyt
Mekun tikye ber zûr-i bâzû-yi hîş
Nigehdâr vezn-i terâzu-yi hîş
Tercüme
Tayanma zûr-i bâzûna ki gözet vezn-i terâzunı
Terazu ve veznini bilsen bilürsün zûr-ı bazunı

Vaktâ ki kal'a-i mezkûrenin cengine tasmîm-i tevecüh-i azimet ve alem-efrâz kişver-sitâni oldılar. Vezâyif-i cür'et-i merdânegiyi icrâ eyleyib ittifâken tarafeynden çok kimesneler zahmdâr ve ol kal'anın ğurefât ve ve şürefâtından rûh-sâre-i şâhid-i nusret bedîdâr ve rahne-i hisârdan müşâhede dîdâr-ı maksûd âşikâr olmadı. Ve cevânan-ı dilâverândan niceleri müteellim ve âzurde ve tarafeynden cemâ'at-ı kesîre küşte ve mürde oldılar. Her âyîne hâtır-ı sultân-ı nev-cevân ğonca-i nev-şükûfte-i gülistân-âsâ bâd-ı sarsar-ı muhâlifden mütezeccir ve ol kâr-ı fürûbestenin hâl ve küşâdında endişe-nâk ve mütefekkir oldı. Amma ba'zı nüvvâb-ı hurdmend kâr-dîde-i ol sultân-ı nev-cevânı ol mazîk-ı dil-tengîden taşra çıkarub bu kelâm-ı belîğü'l-edâ ve peyğâm-ı hayr-encâm ile istişhâd eylediler ki

Beyt
Be-her kucâ ki revî yâ be-her çi azm kunî
Eger be-vıfk-ı murâd-i tu ber-neyâyed kâr
Niger ki hışm negîrî u tengdil neşevî
Ki baht-i hufte zemân tâ zeman şeved bidâr
Tercüme
Her kande gidersen ya neye azm edersin
Ger-vafk murâdınca işin bitmese zinhâr
Rencîde olub etme ğadab teng-dil olma
Kim baht gehî hufte olur gâhîde bidâr

Ve ahâlî-i hisâra teslîm-i kal'a zımnında merâtib ve menâsıb va'adiyle mekremet ve merhamet ve her ne kadar haber gönderdiler ise mezbûrler dahi mücerred tevâzu' ile cevâb verüb ve teslîm ile kal'adan hurûca razı olmadılar. Çünki mezbûrlerin inâd ve istib'âdını sultân-ı cevân-baht istimâ` eyledi. Hemân ol yerin tevecüh-i teshîrine kemâl mertebede ihtimâm buyurub kal'a-i mezbûrenin burc ve barusunun tahrîb ve sûzân etmelerine fermân-ı kazâ cereyân-ı sâdır oldı. Ve nâsiye-i hurşîd-misâli kal'a mükâbelesinde mir'ât-ı muhrika-âsâ envâr-ı ism-i Kâhir zuhûr eyleyib buyurdı ki

Nazm
Ve lesevfe erba me'ârice himmeten
Uluvvetuhu akzâ bihâ evtârî
Hatta etûce be-süreyyâ-i mu'arraki
Ve esûğa min cirmi'l-hilâli süvârî

Âkıbet: Bir rûz-i fîrûzda vakt-i seherde ki hurşîd-i cihân-gîr-i hisâr-gerdûnı dâ'iye-i teshîr ile alem-efrâz-ı nûrânî ve rişte-i şu'â-ı gîti-fîrûz ile ol kal'a-i mînâ-kâmın burûcuna su'ûd içün nerdubân-ı âsumân-fersâ-yı müretteb ve âvâz-ı kös-i ceng ve cidâl simâh-ı sahrâ-i sammâda velvele-endâz ve şâyi' ve sadâ-yı pür-mehâbet-i kavâri' ve müdâfi' perde-i gûş-i felekde mütenâbi' oldı. Sipâh-ı sultânî dahi bilâ-tevakkuf def'aten ehl-i kal'ayı etrâf ve cevânibden sihâm-ı ciger-dûz ile bir mertebe mecrûh ve zahmdâr eylediler ki derûn-i kal'ada bir ferd-i ten-durust kalmadı. Ve üstâd-ı bârik endâz-ı top ve tüfeng ile her tarafdan beden-i hisârı mânende-i hâtır-ı uşşâk mazhar-ı âzâr ve hucûm-i sipâh-ı leşkerî ve kuvvet-i bâzû-yı dilâverî ile ebvâb-ı hayberî-i hisârı kopardılar. Ve cevânân-ı çâbük-süvâr-ı tünd-bâd e'sâr gibi esb-i sebuk-reftârı derûn-i hisâra sürdiler. Ve cem'iyet-i ehl-i kal'ayı perâkende ve burûc-ı hisâra mütesâ'id olan ğubâr-ı sitem-i sütûrân ile dîde-i husamâyı tîre ve tarîk ve kavâri'-i seng ve ra'âde-i mancınık ile eczâ-yı arzî-i kal'ayı cevv-i havâya ve eczâ-yı ulvî-i ebrâcını merkez-i zemîne nezdik eylediler.

Beyt
Ez-zahm-i gürz-i şeh acebî nîst ger zemîn
Ber-aksi tab' merkez-i hud râ kuned rehâ
Nâ-gâh eger be-kûh resed bâd-i û şeved
Eczâş zerre-sân mütesâ'id sû-yi hevâ
Tercüme
Zahm-i gürz-i şâhdan etme ta'accüb ger-zemîn
Aks-i tab' üzre ederse merkezin ey dil rehâ
Erse tâ ki sarsar-ı kahrı cibâle ol şehin
Zerre-âsâ olur eczâsı musâ'id-i ber-hevâ

Hemân ahâli-i hisâr kemâl-i tezelzül ve ıztırâr ile bi'z-zarûre taleb-i emân ve feryâd ve zebân-ı zinhân ile mükaddemât-ı tazarru' ve inkisâri pîş-i nihâd edüb ol yerin serdârân ve kerden-keşânı serr-i ser-efrâzların bâlâ-yı kal'adan tezellül tarîki ile pây-i bûs-i sultâna üftâde eyleyib ğalğale-i el-emân el-emân ile velvele-endâz-ı zemîn ve zamân oldılar. Çünki sultân-ı kerîmü'l-ahlâk şükrâne-i nusret ile münşerihü'l-hâtır idi. Ol günehkâr-ı mu'teriflerin hâline nazar-ı afuv ve bahşâyiş ile nâzır olub cümlesini istimâlet-i dildârî ve hıl'at-i fâhir ile mübâhi ve müfâhir buyurdı. Ve mânend-i aftâb-ı âlem-ârâ pertev-i lutf ve inâyetini derûn ve bîrûn-ı kal'anın ahâlisi üzre tâbân ve zıll-ı merhamet ve şefkatini meğârık-ı aceze ve du'afâ üzerine sâyebân eyledi. Ve huddâm-ı havâssdan bir mu'temedün-aleyhi muhâfaza-i kal'aya mukarrer ve ol yerlerin masâlih-i muhâfazat ve temşiyetini mûmâ-ileyhe tefvîz buyurdı. Ve vucûh ile mansûr ve muzaffer ve ğâlib ve tahsîl-i meârib ile taht-gâh-ı mukarrer ve serîr-i serveriyet ve ma'deleti olan Tokat Kal'asına sa'âdet ve ikbâl ile murâca'at ve sâyir masâlih-i dîn ve devletin ikdâm ve mübâderetine mübâşeret buyurdı. "Vallâhu'l-muvaffık alâ nihâyeti'l-maksûd". [186]

[186] Allâh gayeye ulaşıncaya kadar muvaffak kılsın.

Dâstân-ı Çehârem (Dördüncı Hikâyet)

İnaloğlı nâm bed-fa'âlin hun-hâr ile hurûcı ve memâlik-i sultâniye ta'arruz ve ızrâr ve tevfîk-i Girdigâr ile sultân-ı Muhammed-hisâlin galebe ve nusrati ve hüsn-i te'yid-i Yezdânî-birle ma'reke-i kıtâlde düşmen-i müşârün-ileyhin giriftâr ve askerinin firârı beyânındadır.

Çünki âdetullâh ekser mu'âvezât ve münâkasât-ı sipâhda kadîmi bu uslûb üzre mukarrerdir ki; mevâkib-i husrevân-ı mülk ve dîn bidâyet-i zuhûrda devlet-i meymenet-âyînde istimdâd-ı ecnâd-ı refî'ü'l-merâtib ile eger çi noksân ve bî-meded görünür. Ve kıllet-i cemâ'atleri itmînân-ı kalb ile imdâd-ı cünûd-ı fursat-karîn-i "elem yekfîkum Rabbukûm en yumiddekum bi-selâseti âlâfin mine'l-meâiketi münzilîn"[187] mazmûn-ı mu'cizât-meşhûnı tıbkınca miftâh-ı dest-i ricâlü'l-gayb ile ebvâb-ı futûhâtı güşâde ederler. Ve kesret-i aded-i a'dâ zor-ı dest-i mücâhidân-ı râh-Hüdâ ve mübârizân tarîk-i ğazâ ile fâyiz-i müntehâ-yı metâlib ve hâyiz-i mâkâlid-i mesânid ve merâtib olurlar. Ve ekseriyâ noksân-ı a'vân ve ensâr Hüdâ âkıbet-i kârda müntehî-i istiksâr-ı asâkir-i nusret-şi'âr ve istinkâr-ı erbâb-ı istiğnâ ve istikbâr vâki' olur.

Beyt
Her ki râ baht muvâfık buved u devlet yâr
Leşker-i endık-i û bih zi sipâh-ı bisyâr
Tercüme
Her kimin bahtı muvâfık ola ve devleti yâr
Kıllet-i asker ile hasmını eyler bîzâr

Ve bu müdde'iye nazîr ve bu da'vâyı müsbit oldur ki

El-Kıssa

Çünki hudûd-ı memâlik-i Rûm'da feterât-ı kavm-i zalûm-ı Timûrî zamânında ki eyyâm-ı zuhûr-ı müfsidân ve hengâm-ı tuğyân-ı zulm ve udvân idi. İttifâken eşkiyâ-yı Türkmân'dan İnaloğlı nâm bir fâsid ve müfsid hevâdârlarından bir fırka ile müttehid ve harâbî büldânda mücidd olub zu'm-i fâsidince tama'-ı kişver-güşâyî ve ümmîd-i imdâd-ı Timûrî ile yirmi bin hâne Türkmân-ı bî-îmânla Vilâyet-i Tokat husûsan Kazâbad'a nuzûl ve hulûl ve aktâr-ı memâlik-i sultânîden yevmiyye bir kutrı yağma ve ğâret etdürür idi. Ve bu fursatda ol şehzâde-i kayseri za'îfü'l-hâl ve cem'iyet-i leşker-i a'vân ve ensârdan hâlî ve her tarafdan memâlik-i kayserîlerine düşmenân-ı kavî-i müstevlîdir deyu mülâhâza edüb kuvvet-i enbûh leşker ve zor-ı bâzûyi haşr ile şehzâde-i hadîsü's-sinni Amâsiyye ve Tokat ve tevâbi'inden ihrâc ve mükâmete meyl eder ise gerek şehzâdenin ve gerek mülâzımân-ı kalîlü'l-adedin kâvını tamâm edüb memleketî "el-mülkü li-men galebe"[188] kendüye musahhar ve ol cânibin eyâletini mukarrer eylemek sevdâsına

[187] ... Rabbinizin size göndermiş olduğu üç bin melekle size yardım etmesi size yetmeyecek mi ?, **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 124.
[188] Mülk gâlib olanındır.

düşmüş idi. Sultân-ı Muhammed-hisâlin ol Türkmân-ı bed-fe'âldan re'âyâ ve acezenin müte'âkiben tafsîl üzre istiğâselerini istimâ'dan sonra hâtır-ı merhamet-şi'ârı bu ahbârdan müellim ve misâl-i gonca-i seherî be-gâyet teng-dil ve müteellim ve mânende benefşe-i nevdemîde ser-berânû-yı tefekkür olub buyurdı ki

Beyt
İn belâhâ kez-cefâ-yı çerh âyed ber serem
Bâ ki guyem kû şeved der ğam refîk u yâverem
Tercüme
Bu belâlar kim cefâ-yı çerhdan başımdadır
Ben kime feryâd edem yokdur refîk ve yâverim

Ba'dehu ol şehzâde-i sâhib-i gayret evliyâ-yı devlet ile müşâveret ve istintâk-ı erbâb-ı himmet ve savletden sonra cümle-i huddâm müttefikü'l-kelâm oldılar ki bî-mükâmet ve müdâfa'at bu gûne düşmen-i kem-bizâ'at ile ırz ve mâl ve mülki terk eylemek ğayr-i mecâl ve bu gûne adu-yı bed-hâhın galebesinden sonra ümmîd-i zinde-gânı emr-i muhâldir. Eger muhâsamadan ictinâb edûb hayâtda kalmak lâzım gelür ise miyân-ı merdânda şerm-sâr oluruz. Ve ümmid-vârî-i te'yîd-i Yezdânî-birle mülk-i mevrûsî-i sultânî bu gûne düşmene erzânı görmek lâyık-ı gayret ve hamiyyet degildir. Hemân münâsib olan oldur ki kâmet-i nâmûsı libâs-ı merdânegî ile ser-efrâz ve tezellül ve tazarru' ile der-gâh-ı kârsâza niyâz eyleyelim.

Şi'ir
Se-uğsilu anni'l-ârı bi's-seyfî câliben
Alâ kadâillâhi mâ kâne ğâliben

Her âyîne a`dâd-ı esbâb-ı mükâtelede be-kader-i makdûr gûşîde ve mücâdele ve mükâmetde siper-i sabr ve tecüllidi ber-ser-i keşîde olub ümmîd-i vâsık ve niyyit-i avn-ı hakk-ı sâdık eylediler ki, eger bir dahi sultân-ı bahtiyârın a`vân ve ensârı tevfîk-i Girdigâra mazhar ve müceddeden ahz-i intikâm ile adû-yı bî-fursat üzerine gâlib ve muzaffer olunur ise

Beyt
Şeved çün kaba sine-i hasm çâk
Çû şeh ber-nihâde zi âhen külâh
Çû rûy-i tu bîned bed-endîş râ
Nemâned be-cüz puşt-i gerden penâh
Tercüme
Olur sine-i hasm çün câme çâk
Eger şâh kullansa âhen-i külâh
Görünce cemâlin adûlar senin
Yüzün dönmeden ğayri kalmaz penâh

Lâkin bidâyet-i emirde İnaloğluna pend ve nasîhatı muş'ir bir nâme tahrir ve bir elçi irsâl eylemegi münâsib gördüler ki bu takrîb ile keyfiyet-i ahvâl ve kemiyyet-i ricâlinden kemâ-hyei âgâh olub elçinin avdetine degin esbâb-ı ma'rekeyi

müretteb eyleyeler. Ve eger ceng ve cidâl iktizâ eder ise uğur-ı sultânîde tamâmî-i huddâm-ı muhlisâne cân-feşânlık edûb şâyed ki ma'ûnet-i te'yidât-ı gaybî birle kerd-i fitne ve ğubâr-ı fesâdı meydân-ı dilâveride hûn-rîzî-i a`dâ def' ve ref' eyleyeler.

Beyt
Hâli miyân bibended çûn nîze der rikâb
Her câ ki dîd nusret der-saff-i kâr-zâret
Ağâz-ı devletest in hud bâş tâ ki ufted
Ender dimâğ-ı gerdûn âşûb kâr-zâret
Tercüme
Nusret seni görünce der-saff-i kâr-zâret
Bağlar rikâbına bili fî`l-hâl nîzevâre
Ağâz devletindir efendim sabûr ol
Düşsün dimâğ çerha da âşûb kâr-zâr

Binâen-aleyh sultân-ı nev-cevân havâss-ı mu'temedândan bir elçi ta'yîn ve İnaloğlunı i'zâm ve ikrâmı şâmil bir nâme irsâl buyurdı. Mazmûnı bu ki:

Çünki aceze ve re'âyâ vedâyi'-i İlâhî ve anların ri'âyât ve himâyâtı lâzıme-i nâmûs-ı pâdişâhîdir. Bu velâda mesmu'umuz oldı ki sizin tevâbi' ve kavminizden ahâli-i vilâyete ızrâr ve ta'b ve tetâvül-i eyâdî müte`addiyân teferruka-i bilâd ve teşevvüş-i ibâda sebeb olmuş. İmdi lâyık olan oldur ki âdemlerinizzi miyân-ı memleket-i mevrûsumuzdan ihrâc ve revâbıt-ı muhabbet ve mülâyemeti kavâtı'-ı muhâlefet ile ilâc eylemeyesiz.

Beyt
Sîret-i ğadr hûy-i merdân nist
Hâl-i ğaddâr cüz perîşân nist
Bâ sitem-ger sipihr be-sitîzed
Hûn-i û râ be-hâk âmized
Tercüme
Merd olanlar kimseye ğadr eylemez
Kendüyi âlemde bî-kadr eylemez
Zâlimin hasmı olur âher felek
Kanını rizân eyler hâke dek

Netîce-i kelâm: Eger şimdi bu memleketi bî-sâhib ve nigeh-bân ve mu'attal mülâhâza olunur ise muhâlefet ve inâd mücidd ve muzırr ve tarîka-i selem ve muvâfakatdan mu'rız ve müzeccirdir. Ba'de ez-în zebân-ı şimşîr-i ad^yı tedmîr ile imâle-i kelâm ve zimâm-ı merâmı havâle-i takdîr-i zevi'l-intikâm eyleriz. Çünki merkûm resûl-i mûmâ-ileyhin ordusuna vâsıl ve sipâh ve ensârın âyîn-i cem'iyyet ve iktidâr ve esbâb-ı kâr-zârını asâkir-i sultânîden her vecihle ziyâde olduğuna re'yu'l-ayn ıttılâ' hâsıl eyledi. İnaloğlı bed fa`âl elçinin vürûdunı istimâ` eyledikde ikrâm ve ihtirâmında âdete muhâlif müsâhele ve rûz-i mülâkâtda tamâmî-i sanâdîd ve a`yânını hâzır ve elçiyi da'vet ve sultânın keyfiyet-i ahvâlini su'âl etdikde istihfâf-ı tamâm ile nâm-ı sütûde-i sultânî kesilecek dili ile bu gûne zikr eyledi ki, şimdi Mehmed nerede

ve ne kârdadır? Elçi dahi hâlâ şevketlü pâdişâhımızın erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat ve leşkeriyânı, kendü taht-ı saltanatında kemâl-i istiklâl ile istikrârda deyu cevâb ve nâme-i hümâyûnı istikbâl ile merkûma verdikde ol dahi mazmûn-ı nâmeyi mütâla'a ve mülâhâza eyleyib elçiye külli ihânet ve katl murâd eyleyib ammâ a'yân-ı kabâyil ve aşâyirden ba'zıları elçilere bir târîhde siyâset olunmak kânûn degildir deyu ricâ eyledklerinde acâleten emr ve cevâb-ı nâmede zebân-ı bürîde-i kalem ile bu kelîmat-ı bî-edebâneyi tahrîr eyledi ki ey Mehmed sen bir tıfılsın. Mertebe-i saltanat ve da'vâ-yı memleket ile ne münâsebetin var? Ma'a hâza hânedânına bu gûne acz ve hâri resîde olmuşdur. Senin iddi'â-yı leşkerkeşî ve mükâmetine ne i'tibâr? Bizim senin gibi tıflın kanını dökmege tama' ve ısrârımız yokdur. Heman eyüsi ol havâliden başını alub varub bir gûşe-i selâmet ve me'mene gidesin. Umûr-ı memleketi nüvvâbımıza teslîm eyleyesin ki bu memâliki biz taht-ı tasarrufa getürüb Rûm'un bilâd-ı sâyiresinin dahi teshîrine alem-efrâz niyyet ve azîmet olmuşuzdur. Elçinin avdetinden ve arz-ı ahbârından sonra ol sultân-ı nev-cevâna def'-i düşmende tevakkuf ve ihmâl münâsib görünmeyüb ve şevket-i a'dâ gün-be-gün mütezâ'if göründı.

Beyt
Çû bâ kinever zi mihribâni hatâst
Tu hem ceng râ baş çûn kîne hâst
Çû dest ez heme hîletî der güsest
Helâlest berden be şimşîr dest
Tercüme
Dostluk etmek hatadır kînever a'dâ ile
Sen de cenge hâzır ol çûn kim adû ceng istedi
Çünki gördün hile ve tedbîr ile bitmez işin
Kabza-i şimşîre yapışmak helâl olur idi
Diğer
Çû bâ sufle gûyi be lutf u hoşî
Füzûn gerdedeş kibr u gerdenkeşî
Tercüme
İyilik ile lutf ile ger sufleye söz söylesen
Artar kibr ile kerdenkeşligin eyler idi

Ve li-hâzâ sultân-ı nev-cevân alem-efrâz-ı râyet tevekkül ve cünûd-ı gaybiye tevessül ile ancak bin kadar merd-i merdâne ile İnaloğlının yirmi bin leşker-i cerrârının def'ine tevağğul eyledi.

Beyt
İnân tâb şûd şâh-ı fîrûz-ceng
Miyân best ber kîn-i bed-hâhân teng
Zi şimşîr-i fulâd çûn şîr-i mest
Be kişver-güşâyî kilidî be-dest
Tercüme
Şâh dizgin gererek eyledi cenge âheng
Kemer-i gayreti bed-hâhi içün bağladı teng

Tîğ-i fûlâddan ol şâh çû şîr-i sermest
Feth-i kişverler içün etdi kilidi der-dest

Bir vakt-i seherde ki felek-i çâr-mîn tîğ-ı kîn ve intikâmı maşrık-ı niyâmdan âvîhte ve sahn-ı gîtîyi kevâkib-i sebükerd ve hûd-nümâyân ve seyyârât-ı da'vâdârândan külliyet ile perdâhte etmiş idi. Ol sultân-ı dilâver-i Muhammed-hisâl misâl-i mihr-i derahşân kemâl-i celâl ile talî'a-i ikbâle pertev-endâz-ı cemâl olub mânend-i subh-i sâdık maşrık-ı şu'âdet ve iclâldan a'dâ-yı bed-fa'âl üzerine şebgîr-i bülend eyledi. Ve İnaloğlu her çend kendünün kuvvet ve iktidârına müstazhîr olub şehzâde-i sağîrü's-sinnden bu gûne celâdet ve sipeh-dârî bir vecihle me'mûl etmez idi. Amma bi'z-zarûre mânend-i şeb-i tîre rûz elviye-i sipâh-ı pür-sipâhı on bin cevşen-pûş ile mükâbele-i devlet-i rûz-efzûn-ı Muhammedî'de hüveydâ ve kendünün a'lâm-ı zulm-i tîre-encâmını dahi meydân-ı ma'rekede pâ-ber-câ eyleyib ve ferîkîn misâl-i tünd-rev Kazâbâd sahrâsında birbirine karuşub semm-i sütûrân ile ğubâr-ı fitne u fesâd u mücâdele u inâd ile zemîn u âsumân toldı.

Beyt
Dü leşker ru-beru hancer keşîdend
Cenâh ve kalb râ saf ber-keşîdend
Süvârân tîğ ber-efşân keşîdend
Hizebrân ser-beser dendân keşîdend
Sinân ber-sînehâ ser tîz kerde
Cihân râ rûz restâhiz kerde
Safîr-i tîr u çâkâçâk şimşîr
Derîde mağz-ı fîl u zühre-i şîr
Ya'nî
İki asker ru-be-ru hançer çeküb kalb ve cenâhda saflar bağladılar
Süvâriler yıldırım gibi kılıçlar oynadub aslanlar dişlerin bilediler
Nizeleri sineler üzerine tîz eyleyib cihânı rûz-i restâhize döndürdiler
Safîr-i tîr u çâkâçâk şimşîr mağz-i fîl u zühre-i şîri derîde eyledi

Nâgâh cünûd-ı te'yîd-i Sübhânî ve avn-i Yezdânî'nin dildârı ve meded-kârîsi ile alâ-rağm-i a'dâ mülâtafe-i "in küntüm kalîlen fe kesseraküm"[189] tıbkınca sultân-ı müeyyedin leşker-i kem-aded ve sipâh-ı bî-mededini müteza'if eyledi. Ve nesîm-i feth ve zafer ufk-ı subh-gâh-ı "enne'l-fadle bi-yedillâhi"[190] den mukavvi-i cânib-i ehlüllâh olub cem'iyyet-i adû-yı bed-hâhı mânende-i hâşâk alûde-i hâk eyledi. Ve düşmen-i kem-fursat ve pür-nahvet mükâbele-i cünûd-ı gaybiye tâb-âver olamayub semend-i azîmeti sür'at ve isti'câl ile müteveccih-i dibârâd-bâr ve miyân-ı ma'rekeden gâyet hasâret ile âzim-i semt-i firâr oldı. Ve o leşker-i makhûrun yirmi bin hânvârının emvâl ve esbâb ve eslihâsıyla sipâh-ı mansûr-ı sultânî belğan mâ belağ muğtenim ve dilâverân-ı muzafferin sağîr ve kebîr ve ğanî ve fakîri atiyye-i Yezdânî birle kemâl mertebede pür-ni'am oldılar.

---

[189] Azken Allâh'ın sizi çoğalttığını hatırlayın ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** A'raf, 86.
[190] .. Fazilet Allâh'ın elindedir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hadid, 29.

Beyt
Muzaffer bir a'dâ şeh-i kâmyâb
Ganâyim besî der zihâb u iyâb

Ve ol sultân-ı âlî-menâkıbın garâyib-i te'yîdâtındandır ki; o gune ma'rekede bir gün ve bir gece muttasıl ceng oldı. Asâkir-i sultânîden bir ferd zahm-dâr olmadı. Amma sipâh-ı düşmen-i gümrâhdan hüsrân-ı dînî ve dünyeviyye ile ol mertebe noksân-ı mâlı ve cânı vâki' oldu ki; tafsîli güncâyiş-pezîr-i defter-i takrîr degildir. Ve sipâh-ı nâm-dâr-ı sultânîden ancak Cebelioğlu ve Zağarcı Ya'kûb nâm iki nefer nâ-bedîd ve kem-nâm olub hayât ve memâtları ma'lûm olmadığından hâtır-ı sultânî muğber ve asker her ne kadar cüst u cû eylediler, haber ve eserleri zuhûr eylemedi. Amma birkaç günden sonra selâmet ile hayâtda oldukları haber alınub lâkin İnaloğlının firârı esnâsında rast gelüb ikisini dahi atlarından indürüb cebren ve kahren girîz-gâhlarına ma'an götürüb der-zencir eylemişler. Badehu Zağarcıoğlu ber-takrîb ile firâr ve hizmet-i sultâna geldi. Ve müddet-i kalileden sonra Cebelioğlu'nu dahi kayıttan halâs ve ol dahi gelüb mülâzemet-i rikâb-ı sultânî ile kam-yâb olub ikisi dahi nâil-i maksûd-ı küllî oldular. Ve sultân-ı sâhib-i ünvân gâyet hoşdili ve kâmrânî üzre erkân-ı devlet ile cânib-i taht-gâhına atf-ı inân ve serâbistân-ı cennet-âsâda mânend-i gonca nesîmât-ı inâyât-ı İlâhiye ile handân oldı.

Beyt
Be-taht-ı hilâfet diger bâz geşt
Be adl u kerâmet ser-efrâz geşt
Tercüme
Hilâfet tahtına iclâl ile kıldı yine avdet
Ser-efrâz oldı adl ile kerâmetle o pür-şevket

Dâstân Pencem (Beşinci Hikâyet)

Güzeloğlı nâm çepelin sipâh-ı bisyâr ile Karahisâr Kal'asını azm-i teshîr ile muhâsara ve sultân-ı nâm-dârın şimşîr-i hûn-hâr ile ol müfsidân-ı gaddârın def' ve ref'-i şürûr ve ızrârı içün tevecciih ve azîmetini beyân eder.

Muktedâ-yı ârifân-ı kişver-hiri ve mazhar-ı feyz-i Bârî Abdullâh Ensârî (kuddise sırruhu's-sârî'den menkûldur ki zâlim eğerçi bisyârdır. Âkıbet nikû-nisârdır. Ve zulm egerçi bî-şumârdır. Amma nâ-pây-dârdır. Bu kelâm-ı hakîkat-encâmın mâ sadakı budur ki çünki memâlik-i memûn-ı Rûm'da eyyâm-ı inzilâm-ı gâyet encâma resîde ve intikâm-ı esbâb-ı bî-nizâmı bî-dâd-ı müfsidân ile zulm-i nihâd ile tamâmi-i aktâr-ı Rûm'da nihâyet insırâma keşîde idi. Eşirrâ-yı fürûmâye ve Etrâk-ı pest-pâyeden bir fırkanın bütün-ı dimâğında selâtîn-i âlî-mikdârın dâiye-i memleket-gîri ve cânişînleri mütemekkin ve erâzil-i eşhâsın ser-i bî-mağazlarında hayâl-i serveri ve serdârı müte'ayyin olmuş idi. Amma muhakkakdır ki her bir menzileti müstehakkına temkîn eylemek revâ ve her bir mesned-i izzeti anın vücûd-ı şâyestesine istikrâr eylemek sezâdır.

Beyt
Pâye-i mesned-i şeh lâyık-ı düşmen nebuved
Hiç dîvî nenehed tâc-ı Süleyman ber-ser
Ger nişînid be-mesel hasm-ı tu ber-zerrîn taht
Dân ki çün sikke hured zahm-i nümâyân ber-ser
Tercüme
Pâye-i mesned şeh-i düşmene olmaz lâyık
Hiç deyu ola mı ser-tâc-ı Süleyman'a sezâ
Taht-ı zerrînde dahi hasmın otursa mesela
Sikke gibi olur ol zahm-i firâvâna-sezâ

Nitekim sekiz yüz beş (805/1402-1403) senesi evâhiri şühûrunda bakâyâ-yı eşirrâ-yı rüzgâr ve zamâyim-i mefâsid-i sipihr-i gaddârdan ki şan-ı hilâfet-i Âl-i Osmân'da nümâyân olmuş idi. Ol idi ki

El-Kıssa:

Sultân-ı Muhammed-hisâlin, İnaloğlu'nun def'-i mefâsidi ile murâdı hâsıl ve sipâh-ı zafer-penâhiyle müstekarr-i saltanatına vâsıl oldı. Hemân ol esnâda sahrâ-nişînân-ı Türkmân'ın sanâdîd-i akvâmından Güzeloğlı nâm bir çirkin var idi. Ol dahi iddiâ-i memleket-gîri ile zuhûr eyledi. Ve şehzâde-i zafer-şi'âr za'af ve inkisâr-ı leşker sebebiyle İnaloğlu'nun ma'rekesinde giriftâr oldı deyu i'tikâd eyledi. Ol fursatda ale'l-gafle def'aten Karahisâr ahâlisinin hengâm-ı gafletinde dâ'iye-i teshîri ile sür'at ve hablu hiyeli tezvîrât kal'a-yı mezbureyi dâhil-i dest-i tasarruf etmek üzre rûz-merre cenge mübâderet ve ehl-i kal'a ekseriyâ bî-i'timâd ve bî-i'tibârdır deyu fethine mübâşeret eyledi. Mustahfızân-ı kal'a dahi ehl-i hisârın kıllet-i zehâyir sebebiyle usret çekdiklerin rikâb-ı kâmyâba arz ve ihbâr ve taleb-i imdâd ve es'âd eylediler. Ve sultân-ı gayyûr dahi müte'âkiben bu haber-i muvahhişi istimâ' buyurdukda inkisâr-ı hâtırı müteceddid ve kemâl-i gayret ve nâmûs-ı fıtratdan mir'ât-ı zamîr yine ğubâr-ı hayret-âyid olub gâyet tazyîk-i gam-hâri ve teceddüd-i esbâb-ı perîşânî ve sevk-vârî sebebiyle gûşe-nişîn-i beytü'l-ahzân ve Cenâb-ı Kâdiyü'l-hâcât'a tazarru' ve ibtihâl ile münâcât ve istid'â-yı halâs ve necât eyledi ki bu teferruka-i perîşânî tâbını mütemâdi ve humûm-endûh ve gûnâ-gûn ile giriftâri-i dil-i mahzûn niceye degin degin mahrûm-ı sürûr ve şâdı ola.

Beyt
Can heme rûz ez leged-kûb-i hayâl
Der ziyân u sûd ez havf-i zevâl
Ney sefâ mî mândeş ney zîb u fer
Ney be sûy-i âsumân râh-ı sefer
Tercüme
Cân bütün gün olmada âzürde-i fikr ve hayâl
Oldı dil-sûd ve ziyânde mazhar-ı havf ve zevâl
Ne safâ kaldı derûnda âh kim ne zîb-i vefer
Ne göründı âlem-i bâlâya imkân-ı sefer

Amma mülhimân-ı gayb ve kitâb-ı la-reyb`den beşâretnâme-i saâdet-şüyûn ve teselli-nâme-i sadâkat-makrûn "velâ teku tî şey`in mimmâ yemkurûn"[191] mazmûnunu gûş-i ilhâm-pezîriyle şinîde ve makâm-ı sukûn-ı ümmîd-vâride ma`ûnet îzid-i birle bir lahza dağdağa-i hâtırdan ârmîde olub bu mazmûnıyla müteselli ve münbasıt oldı ki

Beyt
Bed u nîk-i âlem çû mî be-güzered
Neşâyed ki hüşyâr-dil-i gam-hored
Be-hengâm-ı sahtî meşûv nâ-ümîd
Ki ebr-i siyeh bâred âb-ı sefîd
Tercüme
Cihânın bed u nîki çün kim geçer
Münâsib mi âkıl olan gâm çeker
Su`ûbetde kesme hüdâdan ümîd
Ki ebr-i siyeh verir âb-ı sefîd

Bu husûsda cümle erkân-ı devlet ve evliyâ-yı saltanat müttefikü`l-kelâm olub ol sultân-ı sâhib-i gayrete teselli zımnında böyle cevâb verdiler ki, bu ahbârın vurûdu İnşâallâhu teâlâ mevâdd-ı güzeşteye kıyâs ile fevz ve nusreti müş`ir ve bu hâdisenin encâmında iktisâb-ı ganâyimi muhbirdir. Zîrâ kebuter-i tîz-i perrin âşiyân-ı şahbâz-ı bülend-pervâzda cilve-ger olması hulûl-ı acâline alâmet ve mâr ve kejdümün şâh-râh-ı dilîrân şikâra ubûrı kendü helâkine delâletdir.

Beyt
Âmede hasm-ı bâ tu der meydân
Zahm-i "mûtû bi gayzikum" ber-hân
Tâli`aş-geşte bi şekkî menhûş
Baht-ı vârûn-ı û şude menkûs
Tercüme
Sana meydâna geldi çün a`dâ
Zahm-i "mûtû bi ğayzikum" evrâ gâh
Oldı menhûs tâli`i bî-şekk
Bahtı menkûs oldı hem çün sek

Her âyine sultân-ı sâhib-i gayret ve erkân-ı devlet bî-tevakkuf ve ihmâl techiz-i esbâb-ı ceng ve cidâl ile ma`reke-gâha teveccüh ve sür`at u seyr ile ılğâr ve alem-efrâz-ı kâr-zâr oldılar. Ve sultânı iltizâm-ı mübâsetat ve lüzûm-ı tevekkül ile tevkîf ve dilâverân-ı mübârizân ol nehzat-ı nüsrat-i encâma şürû` ve sabâhdan ahşama degin kat`-ı bevâdi-i meşakkatdan sonra nâ-gâh-ı "fe sâe sabâhe`l-münzirîn"[192] kabîlinden bir sabâh ser-hasm-ı hâb-âludeye bir gûne resîde oldılar ki, Güzeloğlı dedikleri nâbkâr-ı bî-imdâd-ı kâmrânî gibi gaflet-i humârdan çeşm-i hâbnâkini güşâde eyleyib eşi`a-i mâhice-i ilm-i sultânî dîde-i ümmîdini tarîk ve süyûf ve

[191] ... Kurdukları düzenden de endişe etme. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nahl, 127.
[192] ... Uyarılan fakat yola gelmeyenlerin sabâhı ne kötü olur. **Kur'ân-ı Kerîm,** Saffat, 177.

rimâh-ı mübârizânın hiddet-i leme`ânından çeşm-i cihân-bîni müteferrık serâsimelikden kuvvet-i akl ve basîreti bi`l-külliye müfârık oldı. Ve ol hâlet-i ıztırâbda a`yân ve havâssına böyle hitâb eyledi ki,

Şiir
İz isteykıt zate mâ yesûihâ
Ve in heca`te lâ kate emrun ve evce`â

Ve adamlarına bu ma`nâyı gösterdi ki, eger bu ıztırârda bir şikest zuhûr edüb firâr edersem edbâr-ı emr-i mukarrer ve böyle dilîrân-ı çâbük-süvâr pençe-i kahrından halâs gayr-i mütasavverdir. Münâsib olan budur ki, kendü askerimiz ile bi-kadr-i makdûr mesel-i dilâverân-ı gayyûr muhârebe ve cidâla istikbâl edelim. Şâyed ki vesîle-i tecellüd ve cidâl ile mübârizân-ı ebtâlın miyânından râh-ı halâs küşâd eyleyelim. Zîrâ bu gûne mecma`ın karârından halâs emr-i muhâl ve giriftâr-ı ceng-i acâl olmak muhakkak ve yakîn ve çünki varta-i helâkdayız bihterîn-i helâk-ı merdân münâsib-i peşt-i esb ve hâne-i zîndir

Nazm
Ve ni`metü`s-seyfi a`lâ ni`meti hilkatin
İzâ terennüm ba`de`l-beyz-i bi`l-kamem

Çünki ol ser-hayl-i müfsidân meydân-ı merdâna mükâmet ve sebât-ı kademi her cihetden istisvâb eyledi. Gayret-i câhiliyyetinin sâ`id-i kuvveti meydân-ı harb ve kıtâla keşîde ve asâkir-i mansûre-i sultânî bu keyfiyeti ganîmet bilüb üzerine hücûm ve tarfetü`l-aynda fezâ-yı kişver-i hayâtı çeşm-i a`dâya târîk ve teng ve hûn-i adûdan arsa-i zerm-gâhı mânend-i gülistân-ı Mânî ve Erjeng eylediler. Çünki mütekâdı-ı ecel Güzeloğluna dest-i be-girîbân ve şıhne-i cân-sitân şimşîr-i pençe-i tama`ı miyân-ı zindegânisini netk eyledi. Bi`z-zarûre diyâr-ı edbâra râh-ı firârdan gayri ömür bulamayub ve tarîk-i baht-ı ber-geşte ile ol mukbilân-ı muzafferden rûgerdân ve tamâmî-i il ve ulûs ve hadm ve çeşm-i mânende-i râh-revân-ı râh-ı âhiret menzilde bırağub kendünın dahi çendin sâle mâlik olduğunı beyhûde geçen ömrı gibi hebâen mensûrah verdi. Çünki ol ecnâs-ı emvâl ve esâs ve eslihâ-i sipâhgîrîden bî-hisâb ve kıyâs dest-i asâkir-i zafer-meâb-ı dilâverân-ı celâdet-nisâba resîde oldı. Ol sultân-ı nev-cevân cumhûr-ı huddâm ve mülâzimân ile müsâ`adet-i bahtden hurrem ve şâdân Tokat cânibine müraca`at ve takdîm-i vezâyif-i sipâs ni`met-i ilâhîde râ`î ve tensîk-ı masâlih-i ra`iyyet ve sipâhîde sâ`î oldı.

Şiir
Kad şerefellâhu mülken ente râkeyhâ
Ve şerrefe`n-nâse iz sivâke sultânen

Dâstân-ı Şeşom (Altıncı Hikâyet)

Köpekoğlı nâm bir kelb afûr-ı zuhûr ve tâife-i Türkmân-ı seg-i noksândan bir gürûhı mekrûhı başına birikdirüb memâlik-i sultâniye hücûm ve sultân-ı gayyûrun ol kılâb-ı cehennemî üzerine teveccüh ve ol seg-i seyr-i tâb-ı bâ-tuğyânın dendân-ı hırs ve tama'larını gürz-i kahr ile şikest ve dâmân-ı re'âyâ ve zu'afâ-yı halâs eyledugün beyân eder.

Erbâb-ı nüfûs-ı kudsiyye ve ashâb-ı melekât-ı insiyye katında sâbit ve muhakkakdır ki, her gâh ki, şehristân-ı ebdân-ı beşerî üzerine yağma-kerân-ı kuvâ-yı şehevî ve gadabî istilâ ve reâyâ-yı havâss ve a`zâ ol iki hâkim-i hod-gâmın cevr ve sitemine mübtelâ ola. Elbette nizâm-ı ma`âşî ve me`âdi-i ben-i nev`-i Âdem belki silsile-i irtibât-ı mesâkin-i âlem muhtel ve münhal olur. Ve çünki tekazâ-yı nefs-i bed-hû ve bed-siret ile "inne`n-nefse le emmâretun bi`s-sûi"[193] mazmûnı tıbkınca merdüm reîs-i azârî ve sitem-kârîde ikdâm ve mazarrât-ı hûn-hârî istid`âsını iltizâm ederler. Elbette i`tilâf-ı nüfûs ve iltiyâm-ı reis ve mürûs nizâm-ı müstahsen-i me`lûf ve tertîb-i nesk-i ma`rûf birbirinden perişân olub mesned-i hilâfet-i Ademî bed-cinsi ve nâ-merdümı ile mevsûm olan eşhâs deyu sîretâne ile mersûm olur.

Beyt
Hod nikû nâyed er zimen porsî
Hûk ber taht u kelb der kürsî
Hûk ez şehveteş necis-hâr est
Seg zi hışm est ki în çonîn hâr est
Tercüme
Bana sorsan begim asla yakışmaz
Düşmen üzre köpek, mesnedde hınzîr
Gıdası oldı hınzîrin çü mürdâr
Köpek hışm ile oldı hâr nâçâr

Ve el-hak ber-haseb-i müdde`â ma`lûmdur ki, levâzım-ı seg-i nefsî-i tabî`at ve merâsim-i meleke-i pür-şenâ`at akvam-ı Etrâk-i bî-nesk sahrâyı ve ol tâife-i ehl-i târâc ve yağmâyîde ümem-i sâyireden evfer ve etemm ve ehl-i âleme anların zararı cümle-i evkâtda ekser ve e`ammdır. Bu müdde`înin âsârı ba`zı memâlik-i kişverlerde pây-mâl-ı asâkir ve aşâyir-i Türkmân-ı Timûrî ki, ol mezâhir-i sitem-girînin reh-güzerlerine musahhardır. Husûsan memâlik-i İslâmî-i Rûm ve ol mezbûrun mesâkin-i re`âyâ ve kuttânında mersûm ve anların levâhık-ı sitemkârilerinden ma`lûmdur ki:

El-Kıssa

Sekiz yüz beş (805/1402-1403) senesi şuhûrunda nüvvâb-ı Timûrî`nin iğvâ ve iğrâsıyla Türkân-ı zulm-pîşe-i mukarreri ve ol seg-i sîretân-ı cerînin eclâf-ı ahlâfından Köpekoğlı nâm berîd-i fercâm kuttâ`u`t-tarîk-i eşrârdan bir gurûh-ı enbûh-ı mekrûh ki, ahlâk ve melekâtda hem-cins ve hem-sîret ve reh-zenlik ve merdüm-azârlıkda anâ mutâba`at ve şerâret ve sitem-kârlıkda mânend-i kelb-i akûr muvâzabet ve cümlesi Köpekoğlı murdâr ile ittifâk ve tama`-ı memleket-sitânı ve galebe-i Türkmanî ile vilâyet-i Kazâbâd`a hucûm ve âdet-i ma`hûdeleri üzre nehb u gâret-i hânmân-ı ehl-i îmân ve âzâr-ı aceze ve sitem-dîde-gâna ikdâm eylediler. Ve kesret-i leşker ve esbâb-ı bî-hadd ve pür-haşr ile dahi gâyet istikbâr ve istizhârda idiler.

[193] Nefis her türlü fenâlığı ister. **Kur'ân-ı Kerîm,** Yusuf, 35.

Li müellifihi
Köpekoğlı buved be-ma`nâ seg
Puser-i seg buved hemîn bed-reg
Seg ki, nebuved mu`allem ez âdem
Vâcibü`l-katl bâşed û ân dem
Tercüme
Köpekoğlı demek demekdir seg
Köpeğin yavrusı olur bed-reg
Köpek ademden almasa ta`lîm
Vâcibü`l-katldır kıl anı adîm

Çünki ol kavm-i eşrârın ihbâr-ı ızrârı mesâmi-i sultân-ı zî-şâna resîde ve mefâsid ve mekâbihlerini müte`âkiben tafsîl üzre şinîde oldı. Felâ cerem, âcizân ve sitem-dîdegâna merhamet ve şefkat ve zât-ı adâlet-menkıbetinde ol sitem-kârân üzerine urûk-ı gadab ve nakmını hareket eyleyib binâen-aleyh cümle-i erkân-ı devlet ve tamâmî-i leşkeriyâna "fî sebilillâh" a`dâ ile mükâbele ve sefere fermân buyurdı. Ve temhîd-i mukaddemât-ı muhârebe ve mükâbeleyi "ellezîne yuhâribûnellâhe"[194] kelâmına mazhar olan cemâ`at-ı sitem-kârânın mevâdd-ı fesâdı iştidâd ve imtidâd ve havza-i mülkde istimrâr ve istikrâr bulmazdan evvel tedbîr-i def` ve ref`i vâcib ve lâzımdır.

Beyt
Lutfeş be-kerem çâre-i bî-çâre kuned
Adleş sitem-i zemâne âvâre kuned
Der-mevsim-i adl-i û sabâ râ nebuved
Ân-pâre ki pirâhen-i gül-pâre kuned
Tercüme
Lutf ve keremi çâre-i hezz-i bî-çâre
Adli sitem dehri eder âvâre
Kadir mi olur mevsim-i adlinde sabâ
Pirâhen-i goncayı ede sad-pâre

Ve ol sultân-ı gayret-ünvân cümle-i leşkeriyân ile kanûn-ı ma`hûd üzre bizzât pîşvâ-yı sipâh ve bu reyde te`yîd-i İlâhi olub istîsâl-i düşmen-i gâfil ve hazm-i münâsib ile mânend-i teveccüh-i ehl-i münâcât isticâbet-i da`vât-ı hâcât ile âzim-i kıtâl-i adû-yı câhil oldı. Felâ cereme bir vakt-i seher ki, mübeşşir-i Fâlikü`l-isbâh "Yâ eyyühe`l-müddessir kum fe-enzir"[195] sadâsını mesâmi`-i a`dâya endâz ile ışgâ etdirdi. Amma ma`lûm ve mukarrerdir ki kilâb-ı ten-perverî ekseriyâ vakt-i seherde hâb-ı gaflet âlûd ve kerem-i mestân-ı câm-ı gurûrı tulû`-i subhde baht-i gunûde hâb-âlûd eyler. Hemân kâ`ide-i mu`tâd üzre adû-yı seg-nejâd bir mertebe müsteğrak-ı rukûd-ı istiğnâ ve hâb-ı gafletde idiler ki gulgule-i kös-i devlet-i sultânî ile hâbdan bîdâr ve tedbîr-i müdâfi` ve tertîb-i esbâb-ı mükâmetde sufûf-ı râyâtların ârâste

[194] Allâhla ..... savaşanlar.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 33.
[195] Ey örtüye bürünen Muhammed, kalk da uyar. **Kur'ân-ı Kerîm,** Müddessir, 1, 2.

eyleyib ya bi`z-zarûri cümle-i silâh ve bisâtların mevkıf-ı hükûmet-i serveride terk eyleyib iki elleriyle başlarına dökerek müteveccih-i semt-i firâr ve âzim-i sahrâ-yı edbâr ve hasâr ve Köpekoğlı pelîd-i camâ`at pür-nedâmetiyle iyâb-ı bilâ- zihâbda hem-hâl-i ben-i kilâb olub âvâre-i dâr ve diyâr oldılar. Ve müddet-i medîd hırs-ı segi nefsî ve kesb-i âvâzâr ile nice diyârdan nehb u gâret ile hâsıl eylediklerin cümleten yerinde bırakdılar. Ve ol emvâlin tamâmını ki cümle mâl-ı zâyi` ve mechûlü`l-mâlik idi. Nüvvâb-ı sultânî fetevâ-yı Şer`-i mutahhar ile masâlih-i asâkir-i İslâm`a sarf eylediler.

Mısra`
Allâh ki telef`kerd ki endûhte bûd
Ya`nî
Allâh Allâh kâm alan kimdir çeken kimdir ta`ab
Beyt
Bed-hâh râ çi sarfa ki gerded mu`ârazat
Bâ şîr-i hûd çı pençe tevâned zened şugâl
Bâ devletet çi kâr kuned baht-ı süfle
Bâ kulle-i cibâl çi pehlû zened sifâl
Tercüme
A`dâ seninle olsa mu`ârız ne fâide
Mümkün müdür gazanfere çengâl vura çakal
Hiç baht-i süfle devletine ide mi eser
Hiç kulle-i cibâle dayansın mı bir sifâl

Dâstân-ı Heftom (Yedinci Hikâyet)

Mezîd-i haramînin tevâbi`-i Sivas`da kutta`i`t-tarîk eşkiyâsından bir fırka ile zuhûr ve sultân-ı gayret-keş Bâyezîd Paşa`yı sipeh-sâlar ve ol eşrârü`n-nâsın müdâfa`asına me`mûr ve mezîd-i mezbûr sultân-ı bâ-te`yîdin zümre-i huddâm-ı havâssına münselik olduğunu beyân eder.

Çünki sırr-ı nihânî-i lutf-i Yezdânî ve hikmet-i bâliğa-i Rahmet-i Rahmânî asl-ı fıtrat-ı insânîde ancak himâyet-i mülk-i beden ve nizâm-ı umûm-ı nâs içün ri`âyet ve vikâyet-i bilâd ve müdündür. Her âyîne-i selâtîn-i kişver-i adâlet ve mâlikân-ı memâlik ve eyâlet zimmetlerine elzemdir ki refâhiyyet-i âmme-i berâya içün "hayrü`n-nâs men yenfe`u`n-nâs"[196] vefkınca tertîb ve takviyet ve ba`zı mezâhir-i fesâd ki ehâd-i zâhir-i ifsâddandır. "Şerrü`n-nâs men yedurrü`n-nâs"[197] kabîlindendir. Te`dîb ve terbiyet buyuralar ki vesîle-i sâyis-i Şer` ve hâris-i akl ile tebdîl-i melekât-ı nefsânî ve tağyîr-i ef`âl-i şeytânî kılub afv ve safh-ı cemîl ile emân bulur.

Şiir
Ve men yezra`u`l-hayre yehsilu mâ tesrîhi
Ve zâriu`ş-şerri menkûsun ale`r-re`si

[196] İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.
[197] İnsanların en şerlisi insanlara zararlı olandır.

Eger mütâba`at-ı nefs ve hevâ ve müşâya`at-ı tab`-ı şenâ`at-iktizâ iştidâd ve imtidâd bulur ise mücâzât-ı müsâvî ve mekâbih ve muhâzât-ı şenâyi` ve fezâyıhda me`hûz ve mihmân olur.

Beyt
Hemîn bâşed cezâ-yı ân-ki der-ni`met kuned küfrân
Hemân bâşed sezâ-yı ân-ki verzed der amel isyân
Tercüme
Mücâzât olunur ni`met deminde eyleyen küfrân
Mükâfat olunur el-hak amelde eyleyen isyân

Bu kelâm-ı hakâkat-encâmın numûnesi oldur ki
El-Kıssa

Ol sultân-ı Muhammed-hisâl ve husrev-i adâlet-fa`âlin münhiyân-ı ahbârdan mesmû`-ı hümâyûnları oldu ki: Fetret-i Timûrî`nin sebebiyle memâlik-i Rûm`un ekser yerleri harâb ve vîrân ve ahâlisi perîşân olub Sivas etrâfında Mezîd-i harâmî nâmında bir şahs zuhûr ve heyâsına tâbi` bir zümre eşkiyâ ile hem-vâre kat`-ı tarîk ve fukarâya zulm ve te`addîsinden vilâyete harâbî cedîd-i bedîd ve müşârün-ileyhin etbâ`ının keyfiyet-i ahvâli mutâbık "ve men yucâdilu fillâhi biğayri ilmin ve yettebi`u külle şeytânin merîd"[198] üzre te`kîd ve zümre-i fesededen bir cemâ`at ittifâkıyla Sultân Câmi`i demekle ma`rûf bir mescid-i âlî-bünyânda mütehassın ve ol bünyân-ı beytullâhı makâm-ı şeb-ângâh ve menâm ve penâh-gâh-ı bî-gâh müte`ayyin edinüb hemîşe âyende ve râvendenin yoluna inüb halkın mâlını nehb u gâret ve yolları münkatı` ve ol yerlerin sükkânı mezbûrlerin âzâr ve ızrârından bî-zâr ve birbirlerinden nâçâr târûmâr ve avâre-i dâr ve diyâr olub an-karîb ol yerlerin virânelerinde bundan gayri mütevattın ve vuhûş ve tuyûr-ı gayr-i me`nûsden mâ`adâ mütemekkin kalmaz.

Şiir
İzâ sadde`a`z-zulmü`l-müşettitü şemlenâ
Ke sad`i`l-vefâ lâ mutmi`u fi`n-niyâmihi

deyu tafsîl üzre haber verdiklerinde sultân-ı sâhib-i gayretin bu haber-i muvahhiş istimâ`ından uruk-i merhamet-i cibillî ve mevâdd-ı ma`delet-i aslısî cünbüş ve perîşânî-i re`âyâ ve acezeden be-gâyet mütevahhiş olub ümerâ ve erkânıyla tarh-ı meclis-i müşâvere buyurub dedi ki: her çend suğûr-ı mülk ve dîn ve ref`-i fiten-i mesâkin-i müslimîn üzerimize farz-ı ayn ve bu güne ehl-i fesâdı memleketden ihrâc ile mukayyed olmamak gâyet ile ayb ve şeyndir zîrâ.

Beyt
Eger zîr-destî ber âyed zi pây
Hazer kun zi nâlîdeneş ber Hüdây
Hazer kun zi üftâd kemter kesî
Ki ez katre seylâb dîdem besî
Tercüme

[198] Allâh katında bilmeden tartışan ve her azılı şeytâna uyan insanlar vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hac, 3.

Olsa üftâde eger bir zîr-dest
Nalesinden Halık`a eyle hazer
Bir za`îfin düşmesinden pek sakın
Katreler seylâb olur eyler zarar

Binâen-aleyh sultân Cem himmet-i a`zam-ı erkân ve efham-ı ümerâ-i kârdânî olan Bâyezîd Paşa`yı ki mezîd-i şevket ve uluvv-i rütbet ile nüvvâb-ı sâire nisbet ile mümtâz idi. Fi`l-hâl leşkeriyân-ı mükemmel ile ta`yin ve tevecühlerini şebihûn ve ılgâr tariki ile tebeyyün buyurdı. Müşârün-ileyh dahi azîmet-i mezbûrede bir mertebe surat eyledi ki bâd-ı sabâya sebkate mecâl olmayub kebuter-i nâme bere dahi ana nisbet-i hareket emr-i muhâl idi. Bir vakt-i sabâh ki mergân-ı seherî henüz âşiyânelerinden pervâze âğâz etmeyüb azab-ı şeb târ-ı pâ-yı subha beste olan zengele-i zi zeynden reste olmamış idi. Ve mezbûr Mezîd-i Harâmi etbâ`ından bir cemâ`at ile ârâm eyledügi mescid-i atikde huffâşân-ı şeb-kerd ile akd-i muvâneseti berîde ve merğ-ı dili ferâğ-ı bâl üzre olub gayri cevelân ile perîde olmazdan evvel Bâyezîd Paşa bir uğurdan leşker-i cerrâr ve hem inâni-i nesîm-i eshâr ile bâb-ı câmi`e resîde ve mescidin cevânib-i erba`asını mânend-i cünûd-ı feyz-i İlâhi dâire-i hisâra keşîde eylediler. Mezbûr Mezîd tevâbi`iyle bi`z-zarûre bâb-ı mescidi muhkem bend ve mükâmet ve muhârebeye tasaddî ve ızhâr-ı merdânegî ile cenge mütesaddi oldı. Ve Bâyezîd Paşa ber-muceb-i emr-i sultânî "lehüm mâ yeşâûne fîhâ veledeynâ mezîd"[199] vefkınca mezbûrlere te`kid eyledi ki, eger cerâyim-i güzeştelerinden isti`zâr ve bâb-ı mescidi kilid-i istiğfâr ile güşâde ederler ise taraf-ı sultânîden merâtib ve mevâcib-i lâyık ve inâyât ve in`âmât ile fâyık olurlar deyu her ne kadar ki mülâyemet ve müsâlemet ve pend ve nasihat ile mu`âmele ve bu mazmûnı ifade eyledi ki

Beyt
Ba kazâ pençe mezen ey tund u tîz
Tâ negired hem kazâ bâ tu sitîz
Tercüme
Kazâya râzı ol ey tund u serkeş
Kazâdan olmayasın tâ belâ-keş

Amma Mezîd-i müşârün-ileyh husûmet ve mücâdeleyi tezyîd ve iddi`a-yı ceng ve muhârebeyi mezîd eyledi. Çünki Bâyezîd Paşa-yı sâhib-i nâmûs mezbûrlerin ıslâh-ı mefâsidlerinden me`yûs oldı. Mescid-i merkûmun cevânib-i erba`asından divârlarının hafr ve nakbına emr eyledi. Ol kavm-i câhil zarûri minâre-i mescide su`ûd ve bâlâ-yı minâreden cenge amâde ve mevcud oldılar. Bâyezîd Paşa tekrâr tedbîr-i âher eyleyib sûrâh-ı minâreden duhân ve ateş-suzân efrûhte ve cema`ât-ı cehelenin cümlesini ateş-i gadab-ı bu lehebi ve hatab-ı pür-leheb ile sûhte eylediler. Ve çâr u nâçâr nihâd-ı pür-inâdlarında merkûz olan ızrâb-ı nâr-ı şeytâni birle minâreden inüb bâb-ı mescidi rûy-i hasm-ı gâlibe küşâd eylediler. Nitekim demişlerdir.

[199] Orada dilediklerini bulurlar. Katımızda fazlası da vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Kaf, 35.

Beyt
Hâk ber ser mekun ki hâr şevi
Ve rukni zân bülend vîrâne
Ya`ni
Ol bülend virâneden toprağı kazub başına dökme ki hâr olursun.

Ba`dehu paşa-yı müşârün-ileyh Mezîd-i anid ve tevâbi`inin cümlesini kayd ve bend ve Selâsil ve iğlâl ile rikâb-ı müstetâba ihzâr ve mizâc-ı sultânî bu hizmet-i makbûleden pür-şetâret oldı. Ve tamâmî-i a`yân-ı memleket Mezîd`in ve tevâbi`inin katl olunmalarında ibrâm ve müfsidân-ı sâireye mûcib-i ibret olmak üzre eşedd-i ukûbetlerinde müttefikü`l-kelâm oldılar. Fe emmâ sultân-ı sâhib-i ünvânın çünki şân-ı erbâb-ı şecâ`at ve dilâveri-i Mezîd`e ihtimâmı var idi. Cevânân-ı celedu ve dilâveri istirkâk buyurub Mezîd-i mezkûrı meclis-i Hümâyûn`a ihzâr ve bi`l-müşâfehe hitâb buyurdılar ki, hâlâ cümle-i nâs senin katline tâlib ve kâil ve kâffe-i nüfûs cürm ve fezâhatın sebebiyle siyâsetine râğib ve mâildir. Lakin senden zuhûra gelen nişâne-i şecâ`at ve cür`et sebebiyle zülâl-i inâyet ve mülâtafetimiz himâyetine şâmildir. Eger ba`de`l-yevm Hazret-i hâlık ve mahlûk ile ahd u mîsâk edersen ki, min ba`d bir dahi âzâr-ı Müslümanân ve ta`arruz-i ırz ve mâl-ı merdümânı nefsine harâm ve bu gûne meleke-i dilîri ve celâdeti harâmilik ve kat`-ı tarîk ile zâyi etmeyüb râh-ı din-perveri ve cihâd-ı fî sebîlillâhda iltizâm edersin, bu defa emr-i siyâsetini afv ve ihsâna mükâbil ve seni silk-i havâss-ı huddâma dâhil ve merâtib-i a`lâya nâil ederiz deyu buyurduklarında Mezîd-i mezkûr dahi tam`a-ı hayâtdan sonra sultânın menzile-i vahy-i âsumâni ve beşâret-i nefh-i rûh-ı insânî mesâbesinde olan kelâm-ı hayr-encâmı istimâ`ından sonra cevâb verüb dedi ki, bu bende-i günehkâr kendü sû-i a`mâlinden şerm-sâr ve mücâzât-girdâr-ı nâ-savâbımdan bend-i hacâlet ve hasâra giriftârım. Eger mücerred bu ahd ve istinbâ ve vesile-i istiğfar ile sultân-ı sâhib-i mürüvvet benim gibi günehkârın cerîde-i seyyiâtıma rakam-ı afv keşîde buyururlar ise hayâtda olduğumca bu ni`met-i gayr-i müterakkibenin mükâbelesinde hayât-ı cedîd ve kendümi silk-i ubûdiyetde münselik ve tufeyl-i ihlâs eylemek murâdımdır. Ve kanûn-ı Şerî`at-ı Muhammedî ve âyîn-i emr ve nehy-i devlet-i sermedîden serm u inhirâf ve udûl itmem ve uslûb-ı bende-gân derem-i harîde üzre kemer-i ictihâdı miyân-ı câna beste ve dağ-ı ubûdiyetini kanımın afvına alâmet olsun içün pîşânî-i zindegânî ve nâsıye-i emânî peyveste eylerim.

Beyt
Eger çi cürm-i men kûh-i girân est
Tu râ der pây-i rahmet bi kerân est
Tuyî ger cürm-i men afv-i tu bîş est
Eger rahmî kunî ber-cây-ı hîş est
Eger gerdi zi muşt-i hâk hoşnûd
Tu râ nebuved ziyân mâ râ şeved sûd
Eger hâhî be mâ hatt der keşîd
Zi fermânet ki bâred ser keşîden
Tercüme

Eger cürmüm benim kûh-i kerândır
Senin deryâ-yı lutfun bî-kerândır
Senin afvın benim cürmümden efzûn
Beni lutfunla etsin ne ola memnûn
Bir avuç hâkdan olduk da hoşnûd
Sana olmaz ziyân bana olur sûd
Ceza tertîbine ki emr eylesen sen
Kim etmez hükmüne teslîm gerden

Binâen-aleyh ol sultân-ı Muhammed-hisâl ve hüsrev-i amîmü`l-afv ve`l-efdâl kanûn-ı bast-ı mükerremât "feemmâ men tâbe ve âmene ve amile sâlihan fe-ülâike yübeddilüllâhu seyyiâtihim hasenât"[200] muktezâsınca Mezîd-i mürîdi esnâf-ı merâhim ve mülâtafât ile mahsûs ve mümtâz ve bende-gân-ı kadîm ve cedîd beyninde tâc-ı işfâk ve ihsân ile ser-efrâz buyurub hemân vilâyet-i Sivas`ın menşûr-i emâretini müşârün-ileyhe ihsân ve telâhuk-i fiten ve afâtdan vîrân olan mahâlleri ta`mîr ve abâdân ve etrâfta perişân olan re`âyânın vatan-ı kadîmelerine ber-vech-i mihribânî cem` olmalarına kıyâm ve te`addî-i eşirrâdan dil-şikest olanların cebr ve kesrinde levâzım-ı merhamet ve ihsân ile ihtimâm eylemek üzre fermân buyurdı. Mûmâ-ileyh dahi envâ`-ı ubûdiyyet ve esnâf-ı hidemâtda kemâl-i sadâkat ile akrân ve emsâlini vucûhla sebkat eyleyib mazhar-ı âtıfet-i sultânî oldı. Ve müddet-i kalîlede vilâyet-i Sivas`ı evvelkinden ziyâde ma`mûr-âbâd ve re`âyâ ve berâyâyı neşr-i ma`delet-i mütemâdî ile dilşâd eyledi. Ve ber-haseb-i kelâm-ı Hakîm "inneme`l-a`mâlu bi`l-havâtim"[201] tıbkınca müşârün-ileyhin âkıbet ve hâtimet-i kârı müstahsen-i tabâyi`-i cumhûr ve veliyyü`n-ni`metin sipâsdârlığı ile meşhûr "ve kalîlün min ibâdiye`ş-şekûr"[202] zümresinde meşkûr ve mezkûr olub dedi ki

Ebyât
Dâned heme cihân ki men ez cevr-i rûzgâr
Ez hâk-i râh budem ez-in pîş hâr-ı ter
Tere çün âftâb-ı rahmet-i sultân-ı yümn fütâd
Güher şüdem egerçi budem seng-i bî-hatar
Budem çu hâr gerçi birehne veli kunûn
Dârem hezâr hıl`at-ı zengîn çu gül be-ber
Budem du tâ zi renç-i benefşe-sıfat kunûn
Çün serv-i ber-furâhtem ez devlet-i tu ser
Tercüme
Rûzgârın kahr ve cevrinden bilür âlem ki ben
Bundan akdem hâk-i rehden dahi hâr ve zâd idim
Çün tokundi âftâb-ı rahmet-i sultân bana güher
Oldum gerçi evvel seng-i bî-mikdâr idim

[200] Ancak tevbe eden, inanıp yararlı iş işleyenlerin, işte Allâh onların kötülüklerini iyiliklere çevirir... **Kur'ân-ı Kerîm,** Furkan, 70.
[201] Ameller sonucuna göre değerlendirilir.
[202] ... Kullarımdan şükredenler pek azdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sebe', 13.

Tâk idi kuddem-i benefşe gibi gamdan şimdilik
Devletinde serve döndüm gerçi nâ-hem-vâr idim
Hıl`at-i rengîn ile gül gibi oldum ser-firâz
Gerçi evvel harûş-i uryân idim nâçâr idim

Dâstân-ı Heştem (Sekizinci Hikâyet)

Ol sultân-ı nev-cevânın fetret-i Timûrî ve vâlid-i mâcidinin giriftârlığı esnâsında za'af-ı hâl ile zikr olunan mesâf-ı müte'addide asâr-ı dilâveri sipehdârîsi ile mazhar olması ve vâlid-i hilâfet-intisâbıyle Timûr'un mütâraha ve sultân-ı cevân-bahtı memâlik-i kayserîsinden ber-vech-i mihribânı ve ferzend-i perverî mecma'-ı mu'askerine da'vet ve taleb eylediklerin beyân eder.

Çünki Hak Subhanehu ve teâlâ Hanedânı Sultân-ı cihân-bânî`den ber-neş`e-i kâbilî mesned-i mevrûsı ile mümtâz ve tâc-ı serveri ve rütbet-i câh-ı pederîsinde te`yîd ile mümtâz eyleye. Nitekim unfuvân-ı cevânî ve zeye'ân-ı esnân-ı insânîde "ve âteynâhü`l-hükme sabiyyâ"[203] kerâmetiyle miyân-ı ebnâ-yı rûzgârda dahi anı ser-efrâz eyler. Ve rü'yet-i saâdet sirâyetini "ve lekad istafeyna[hu] fî`d-dünyâ"[204] tarîki üzre fezâ-yı mülk ve câh ve basît-i ğabrâda ber-haseb-i dil-hâh güşâde eyleye. Mahall-i istiğrâb ve mevki`-i isti`câb degildir.

Rubâ`i
Ez lutf-i tû hiç bende nevmîd neşüd
Makbûl-i tu cüz mukbil-i câvîd neşüd
Lutfet be-kudâm zerre peyvest demi
Kân zerre bîh ez hezâr hurşîd neşüd
Tercüme
Hiç lutfundan senin bir bende nevmîd olmadı
Kankı makbûlundurur makbûl-i câvîd olmadı
Kankı zerre lutfuna peyveste oldı bir nefes
Kim o zerre âkıbet mağbût-i hurşîd olmadı

Lâkin hemîşe dîde-i teng-i hussâd "vallâhu basîrün bi`l-ibâd"[205] esrârı müşâhedesinden hiçbir subh-gâhda fushat-i mülk-i rahmet-i İzidî`ye üftâde ve rûzine-i basar-ı basîreti fezâ-yı harem-sarâyı irâdet-i Ezeliyye'de dest-i tefekkür ve tedebbür ile güşâde olmamışdır zanneyler ki o gûne ercümend ve mukbil-i saâdet-mendin ni`meti noksân pezîr olur. Ma`ah'azâ mukaddemât-ı tevfîkât-ı subhânî mevâni-i şeytânî ile men` olmak gayr-i mümkindir. Halbuki kalem-i ferhûnde rakam-ı takdîr ile hemîşe tahrîr ve takrîr sadedinde bu du'â-yı menşûr elvâh-ı zemâyir-i Hüdâ-dânân üzre mestûrdur ki "Allâhümme lâ mâni'a limâ a'tayte velâ mu'tiye limâ mena`te"[206]

[203] Daha çocukken ona hikmet verdik. **Kur'ân-ı Kerîm,** Meryem, 12.
[204] ... And olsun ki onu dünyâda seçtik. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 130.
[205] Allâh kullarını gözetleyicidir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 15.
[206] Allâhım sen verdiğinde kimse engelleyemez. Sen men ettiğinde kimse veremez.

Beyt
Ez kısmet-i bendegî u şâhî devlet tu dehî be her ki hâhî
Ânca ki dehî zi lutf yek tâb, zer gerded hâk u dür şeved âb
Tercüme
Kısmetinden saltanatla kulluğun istediğin kimse olur behre-yâb
Her ne yerde kim ola lutfun bedid, hâk olur zer ab olur dürr-i hûşâb

Bu makâl-i hakîkat-meâli musaddak ekseriyâ mecârî-i ahvâl-i Sultân-ı Muhammed-hisâldir ki

El-Kıssa

Emîr Timûr'un tamâmî-i memâlik-i Rûm'a istilâ ve Hânedân-ı Âl-i Osmân'a tasallut ve kemâl-i ihtimâmı ve husemâ-i gâlibinin ref'ine tasallut ve kâmrânîsi eyyâmında ki memâlik-i Rûm'un her tarafına asâkir-i yağmager irsâl eyleyib arsa-i mülk ve kâm-kârîde murâd-ı hâtırınca zulm ve bî-dâd eylemiş idi. Amma ol sultân-ı nev cevâna müte'allık olan vilâyet arsasına te'arruzdan tegâful ve ihmâl ve ba'zı husûs içün leşker-i hâssasını ta'yin eyledikde Şehzâde-i Âli-Nejad'ın kişver ve leşkerinden iğfâl eyledi. Bir vakte degin ki bir gün mukarribân-ı mahrem ve musâhibân-ı hem-deminden birisi şehzâde-i gayyûrun asâr-ı merdânegi ve keyfiyet-i cevân-merdî ve ferzâneligini ihbâr ve sanâdîd-i Türkmânî'den a'dâ-yı müte'addide ile ceng ve mesâfını beyân idüb bir sebîl-i ta'accüb nakl eyledi ki bu güne fetret-i mülki ve giriftârî-i peder-i vâlâ-güher ve birâderân-ı nik-ahterlerinin derbeder oldukları eyyâmda a'dâ-yı kadîm hânedân ile nice ceng-i azîm etmiştir. Ve leşker-i kalîl ve killet-i âlât ile a'kâb-ı selâtînden celâdet ve cesâretde bu sinn ve sâl ile bu ferzendin nazîri bulunmak emr-i muhâl ve böyle bir mazhar-ı ikbâl ve şâyeste terbiyet ve takviyet ile def' ve ref'i bi-ihmâldır.

Beyt
Çün Muhammed be-hüsn-i halk-ı âlem
Çün Ali der-şecâ'atest u kerem
Mahzar u muhbireş şerîf u latîf
Sîret u sûreteş bedî' u zarîf
Mâh-ı nov-buved rû-yi ferruh-i û
Hânde zed zân sipihr ber rah-i û
Der tarîk-i hükûmet u tedbîr
Mâh-ı hukmest u âftâb-ı zamîr
Tercüme
Hüsn-i halk-ı Muhammed bile âlem
Çün Aliyy-i pür-şecâ'at idi kerem
Zâhirî ve bâtını şerîf ve latîf
Sîret ve sûreti bedî' ve zarîf
Mâh-ı nev idi rûy-i zibâsı
Olmuş idi sipihr-i şeydâsı
Ana tâbi' hükûmet ve tedbîr
Mâh-ı hükm idi âftâb-ı zamîr

Timûr dahi bu evsâfı istimâ' etdikden sonra kemâl-i dûrbînî ve âkıbet-endîşi ile ol şehzâde-i âli-nejâdı mülâyemet-i tedbîr ile silk-i mülâzemet ve hayta-i teshîre getürmek murâd eyleyib vâlid-i mâcidi olan Sultân Yıldırım Bâyezîd Hân ile ol esnâda tarh-ı emân ve eymân dermiyân olmağla vesîle-i risâlet ve mektûb-ı pederî ile da'vete tâlib oldı. Zîrâ şehzâde-i cevânın cür'et-i ziyâd ve muvâzenet-i bilâdı hudûd-ı memâlik-i Acem'e degin iştihâr ve asl-ı fıtrat-ı cihân-dârîsi âşikâr olduğundan Timûr'un gâyet ile müteemmil ve münfa'il olub evvelâ birkaç def'a ümerâ ve hukkâm ve ferzendân-ı âli-makâmı huzûrunda ol sultân-ı nev-cevânın mehâmid ve evsâf-ı hamîdesini îrâd ve du'â-yı hayr ve ber-hurdârî-i ömr ile yâd eyledi. Tâ ki bir gün Sultân Yıldırım Hân ile âdet-i kadîme üzre akd-i meclis-i ünsiyet ve hüsn-i inbisât ve mu'âşeret ile otururlar iken şehzâde-i müşârün-ileyhi vâlid-i mâcidiyle müzâkere ve nu'ût-ı şecâ'at-ı dilîrânesini nakl olunduğu üzre müdâvere ve a'dâ ile vekâyi'-i husûmet ve muhâlifân ile muhârebe ve cümle-i husamâya gâlib ve muzaffer olduğunı istiğrâb ve isti'câb eyleyib eymân-ı muğallaza eyledi ki eger şehzâde-i gayyûr tarh-ı tekellüf buyurub da'vetimizi icâbet ile huzûrûmuza teşrîf eder ise âtıfet-i müşfikâne ile sâyir ferzendlerimize kıyâsen rütbe-i âliye ile takdîm ederiz. Ve'l-yevm anın i'timâdı ancak vâlid-i mâcidinin nâme-i hümâyûnunadır. Ahsen vechile tarafımıza gelmesi münâsibdir deyub bî-te'hîr ve bilâ-tevakkuf a'yân-ı bâr-gâh-ı Timûrî'den bir mu'temedun-aleyh kimesne ve bir merd-i kâmil dahi vâlid-i mülâtafet-şî'ârı tarafından ta'yîn ve ahkâm ve menâşîr-i Timûrî ve mükâtebât-ı şevk-engîz-i pederî ile ol tarafa teveccüh ve azîmetini mübâlağa ile iltizâm eylediler. Ve Yıldırım Hân hazretleri "el-me'mûru ma'zûrun"[207] vefkınca keyfiyeti ahd u mîsâk ve mevâ'id-i Timûrî'yi i'lâm ve ol ferzend-i cânînin dîdârına müştâk ve nigerân olduğunı kemâl-i muhabbet ve şevk ve ğarâm ve mazmûn-ı şefkat-nizâm ile ifhâm buyurdı.

Nazm
İlâ küm ebâkî küllemâ ceneha'd-dücâ
Hamâmâtü a'zânin tehunnü ve teneddüb
Ehunnu ilâ ehlî ve ehvâ likâehum
Ve eyne ile'l-müştâki unekâ-yı mağrib

Çünki taraf-ı Timûrî'den mu'temed-i der-gâh olan Hoca Muhammed nâm kimesne hudûd-ı memleket-i sultâniye karîb geldi. Sultân-ı nev-cevân dahi elçî-i mûmâ-ileyh ile vâlid-i mâcidi tarafından feristâde buyurulan kimesnelerin ümerâ ve erkân-ı devletini istikbâle gönderüb takdîm-i vezâyif-i mihmândârîden sonra bir meclis-i mülûkâne tertîb ve elçileri izz-i huzûra getürdiler. Vaktâ ki ahkâm-ı Timûrî ve mürâselât ve muhâmelât-ı pederî ve birâderîyi çeşm-i i'tibâr ile dîde ve nâme-i nâmî ve hitâb-ı kirâmîlerini şifâh-ı ikrâm ve ihtirâm ile bûsîde eyleyib Dürretü't-tâc-ı sultânî makâmında ser-i saâdet-mendine vaz' eyleyib hükm-i Timûrî ve işâret-i pederîye ber-vech-i inkiyâd sem'an ve tâ'aten deyu cevâb-ı bâ-savâb ile

[207] Me'mur olan mazurdur.

Nazm
Fekâle emşî mine'l-eşvâki bi'r-re'si
Fehâte limen şi'te min evrâkı kırtâsin

Ammâ erkân-ı devlet ve a'yânı hazret-i şehzâdeyi ol tarafa teveccüh ve azîmetine mutlakân rızâ vermeyüb ve ol dâ'iye-i müciddânenin tevkîf ve tesvîkında münâsib ve evlâ görmediler. Amma sultân-ı nev-cevân iktizâ-yı cenîni üzre vâlid-i mülâtafet-şi'âr ve birâderân-ı saltanat-medârının sohbetlerini ve vucûb-ı hükm-i Timûrî tercîh buyurub yârâ-yı muhâlefeti olmadığından zâhiren bir ferdin nasihatını kabûl etmeyüb esbâb-ı seferiyyeyi müheyyâ ve müretteb ve envâ'-ı tuhaf ve hedâyâ hâzır eyleyib elçi-i Timûrî'nin delâleti ile Tokât'dan Amâsiyye'ye nehzat ve anda dahi ekser a'yân-ı mülk ve devlet azîmet-i mezbûrenin feshini murâd eylediler. Mutlaka kabûl eylemeyüb "fe izâ azemte fe tevekkel alellâh"[208] mazmûnu üzre bi-ihtimâl-i muhâtarât savb-me'mûreye âzim oldı. Tâ ki bi-ihtiyâr iktizâ-yı inâyet-i perverd-gâr ile ol tarîk-i behbût ve mûcib-i âkıbet-i mahmûd idi. Unf ve ıztırâr ile uğuruna gelüb şehzâdenin mûcib-i teyakkuz ve intibâhını mübeyyin "ve men yehdillâhu femâ lehu min mudill"[209] fehvâ-yı hakîkat-intimâsı pîş-i dîde-i ulü'l-ebsârda meşhûd ve mu'ayyen "fallâhu hayrün hâfizan ve huve erhamü'r-râhimin"[210] mazmûn-ı mu'ciz-nümûnı üzre aslah ve ercâh olan her ne ise vikâyet ve inâyeti müş'ir bilâ-taleb müte'ayyin ve mütebeyyin oldı.

Beyt
Lutf-i İlâhî çu kuned kâr-ı hîş
Müjde-i rahmet beresâned hurûş
Fazl-ı Hûdâ bişter ez cürm-i mâst
Nükte ser-beste çü güftem hamûş

Dâstân-ı Nuhum (Dokucuncı Hikâyet)

Sultân-ı Muhammed-hisâlin hizmet-i Timûrî ve vâlid-i mâcidine teveccühi esnâsında adem-i mübâlât ve müşâveretden sûret-nümâ-yı zuhûr olan hâdiselerden Kara Yahyâ-yı İsfendiyârî'nin ve Sucıoğlının müceddeden iltizâm-ı kat'-ı tarîk-i sultânî ve sultânın meyâmin-i tevfîk-i Ma'bûd ile a'dâ-yı ma'dûd üzerine zafer-yâb olduğun beyân eder.

Mantûk-ı kelâm-ı kadîm ve tecârüb-i dânâyân-ı hakîmden bu ma'nâ-yı hakîkat-me'âl ma'lûm ve mefhûmdur ki; nik-bahtân-ı saâdet-nişândan her kim ki metâlib ve makâsıdda "veşâvirhum fi'l-emr"[211] muktezâsınca pîrân-ı rûzgâr ve muhlisân-ı hevâdâr ile kanûn-ı meşvereti mer'i dutar yakındır ki vehâmet-i âkıbet ve nedâmet-i hâtimetden masûn ve me'mûn olur. Ve her bir kâm-kâr-ı sâhib-i iktidâr ki, isti'dâd-ı baht ve tâli'-i berhurdâr ile teşârük-i ârâ ve müşâveret-i ukalâ ve

[208] ... Fakat karâr verdin mi Allâh'a güven...., **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 159.
[209] Allâh'ın hidâyete erdirdiğini kimse dalâlete götüremez...., **Kur'ân-ı Kerîm,** Zümer, 37.
[210] ... Allâh en iyi koruyandır. O merhametlilerin en merhametlisidir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Yusuf, 64.
[211] ... İş hakkında onlara danış...., **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 159.

ehrârda müsâhele eyleye. Vusûl-ı matlûb-ı merğûbunun tarîki hemîşe envâ'-ı mehâfât ve âfâta makrûn olur. Zîrâ cemî'-i masâlih-i dîn ve devletin nizâmı te'âvün-i efkâr ile müyesser ve hod-re'yi ve tevahhud ve muhâlefet-i re'y-i dostân-ı devlet-hâh hemîşe müntec-i tazyî'-i emâni ve müntehî-i envâ'-ı mefsede ve hatardır.

Beyt
Meşveret idrâk u hüşyârî buved
Aklhâ mer akl râ yârî buved
Guft Peygamber bekun ey re'y-i zen
Meşveret ke'l-müsteşâr mü'temen
Tercüme
Meşveret idrâk ve hüşyârî dürer
Akıllar birbirlerine yârî dürer
Emr-i Peygamberdir re'y-i re'y-i zen
Meşveretü'l-müsteşâr mü'temenün

Lâkin saâdet-mendân-ı Ezelînin alâmet-i kâm-kârîsi oldur ki nefs-i hodgâmın hîn-i galebesinde "ve men yehdillâhu fe huve'l-muhted"[212] hablü'l-metîn-i bî-inzâmına mütevessil olub giru tarîk-i savâba râğib "ve men yudlilillâhu fe mâ lehu min hâdin"[213] menâzil-i kesîrü'l-fesâdından müctenib ve hârib olur.

Beyt
Ger belâyî resed ez mihnet u gam bâkî nîst
Hem zi lutfeş sebeb-i def'-i belâha beresed
Tercüme
Bir belâya erse eger mihnet ve gamdan ne elem
Yine lutfundan olur def'-i beliyyâta sebeb

El-Kıssa

Nitekim letâyif-i eltâf-ı Rabbânî ve dekâyık-ı inâyât-ı nihânî-i Subhânî sultân-ı Muhammed-hisâlın müsâ'id-i ahvâlı zamânı idi. Her çend gümrâhân-ı bevâdî-i dalâlın idlâlıyla Emîr Timûr'un mü'askerine teveccühı hilâlinde pend u nasîhat-ı devlet-hâhân ile âmil olmayub ol sefer-i pür-hatara şurû' esnâsında memleket-i Amâsiyye'den mürûr ve Osmâncık menziline nuzûl buyurdı. Kara Yahya-yı İsfendiyârî ki sâbıkan mânend-i mâr-i erkam-i darbet-i tîğ-ı dûdem-i sultânî'den zahmdâr ve sehm-i şast şehzâdeden misâl-i sibâ'-ı mürdâr cân ve diline cerâhat kârker-i kâr etmegin hemîşe huddâm-ı sultânînin âzârına müterassıd ve kemin-gâh-ı fursatda ızrâra sarf-ı rûzgâra intizâr üzre idi. Vaktâ ki ol sultân-ı nev-cevân havâss-ı huddâm ve nüvvâbdan ma'dûd-ı kalîl ile tehiyye-i esbâb-ı ceng ve cidâl kurb-i civârından ubûrunı istimâ' eyledi. Tamâmî-i a'vân ve ensâr-ı bedkâr ile müttefikü'l-kelâm ve leşker-i mükemmel ve müsellâh ile rehzenliğe kıyâm idüb dedi ki müddetler ile müterassıd olduğumuz maksûdun husûluna bundan a'lâ fursat olmaz ve bu bâbda mudâfa'a-i hasmda tevakkuf ve ihmâl câiz degildir.

[212] Allâh'ın doğru yola sevkettiği kimse doğru yolda olur...., **Kur'ân-ı Kerîm,** A'raf, 178)
[213] ... Allâh'ın saptırdığını doğru yola koyacak yoktur., **Kur'ân-ı Kerîm,** Zümer, 36.

Nazm
İle`l-mevlâ`r-ricâu kad rekibet
Mutâya`d-dehri min bayzın ve sûdin

Çünki Yahyâ-yı rû-siyâh ol gurûh-i kîne-hâh ile vilâyet-i İsfendiyâr`dan ser-i râha reside ve tîğ-ı gîtî-niyâm intikâmdan keşîde eyledi. Sultân-ı şîr-dil ve zafer-şi`âr ser-i râhdan def`-i mazârra ikdâm ve huddâm-ı hem-râhdan mükâmet-i a`dâ içün bir cem`-i ma`dûda emr eyledi. Ve hîn-i telâki-i tarafeyn ve tekâbül ve tekâtül-i cânibeynde tekrâr tevfîk ve inâyet-gir-i Girdigârî taraf-ı sultân ve huddâma meded-gâh ve baht-i müsâ`id ve tâli`-i mü`eyyid-i gam-hâr olub huddâm-ı sultân-ı şecâat-şi`âr a`dâ-yı bî-mürüvvet ve gaddâra gâlib ve muzaffer ve ekser muhâlifânın ser-i pür-nahvetleri tîğ-ı abdâr ile ateş-efrûzi-i ma`reke-i kâr-zârda ğaltîde-i hâk ve hûn ve Kara Yahya`nın rûy-i siyâhı diğer-gûn ve ol aftâb-ı ikbâlden şeb-i târ-ı edbârda münhezim ve tîğ-ı dilâverândan hezâr mihnet ile cânını halâs ve firâr eyledi. Çünki sultân-ı mü`eyyid kahr-ı aduv ile muvaffak ve müstebid ve ni`met-i cedideye müstazhar ve müstenid oldı.

Beyt
Eger hârî be-pâ-yı dil fürû reft
Bihamdillâh ki kâr-i mâ ber âmed
Tercüme
Gönül pâyîne gerçi battı bir hâr
Bihamdillâh murâdım oldı hâsıl
Li Mütercimihi
Eğaldır evvel-i sitem hanıyle mânend-i hezâr
Bir dili gül gibi güldürmek dilerse rûzgâr

Çünki menzil-i fetihden hareket ve mu`asker-i muzafferîne ric`at buyurdı. Lisân-ı efvâhda şâyi` oldu ki; Kavm-i Tatar -ı sitem-kârdan Sucıoğlı Ali Beg dinmekle ma`rûf bir bedâr kat`-ı tarik ve gaddârlıkda iştihâr ve miyân-ı zaleme ve eşrârda dâimâ rehzenlik ve hûn-hârlığı kendüye şîme ve şi`âr edinmişdir. Ve sultân-ı nev-cevân, Kara Yahya`nın ta`arruz ve fesâdından necât bulub huddâm-ı elem-dîde ile geçer iken mezbûr iktizâ-yı şerâret-i zâtiyyesi hasebiyle şehzâdeye sû-i kasd fikriyle reh-güzârına gelûb Ahi Mustafâ nâm bir şahsı risâlet ve özr-hâhî-i kudûm ile iğfâl içün hizmet-i sultân-ı sâhib-i gayrete irsâl ve kendüsi esbâb-ı ceng ve cidâl ve harb ve kıtâli amâde eyleyib kat`-ı tarik mülâhâzasında oldı.

Beyt
Zânki her bedbaht u harman suhte
Mî nehâhed şem`-i kes efrûhte
Her ki râ bâşed mizâc-ı tab`-ı süst
Û nehâhed hîç kes râ tendurust
Tercüme
Bil ki her bedbaht ve harman suhte
Kimsenin şem`in fürûzân etmez

Her kimin olsa mizacı ve tab`ı süst
Kimseyi sıhhatle şadân istemez

Lâkin i`lâm-ı münhiyân-ı tevfîk ve ilhâm-ı feristâdegân-ı tahkik ile ol mekr ve hileden agâh ve mütenebbih olub ümmîd-i lutf-i nihânî-i Subhânî-i birle "ve lâ yehîku mekrü`s-seyyi illâ bi ehlihi"[214] mantûkuna müterassıd-ı zuhûr olub bin aded süvâr-ı gayret-şi`âr ile ber-vech-i ilgâr elçî-i mezbûrı te`âkub ile ser-hasm-ı bed-endîşe reside ve tîğ-ı du rûyı ol münâfik-ı du rûy-i bed-hûya keşide eylediler. Halbuki mezbûr Sucıoğlı ol leşker-i elem-keşîdenin ol mertebe musâra`atların me`mûl etmeyüb kendü gibi gâfil kıyâs eder idi. Vaktâ ki sipâh-ı muzaffer-i sultânî mânend-i belâ-yı âsumânî ale`l-gafle mecma`-ı hasma yetişdiler. Mezbûr dil-gûr bir vecihle mükâmete tâkat getüremeyüb hezâr hile ile ol varta-i helâkdan başını kurtarub ıztırâr-ı tamâm ile kal`a-i Selâsil`e firâr ve bed-endîşlerin cemiyyeti binâ-yı ömürleri gibi târ u mâr olub müddetleriyle gasb eyledikleri emvâl-ı nâsı bi-tamâmihi yerinde bırakdılar.

Beyt
Der cihân-ı teng în şâdî besest
Ân ki bîni ez aduv her dem şikest
Tercüme
Bu sürûr ile kifâyet bu cihân-ı tengde
Kim adûnın inhizâmın göstere dâim Hüdâ

Ve ol fitne ve fesâdın ferâğından sonra âyîne-i zamîr-i sultânî`de mukaddemâ erkân-ı devletin ol sefere azîmeti münâsib görmediklerinin hakîkati sûret-nümâ-yı zuhûr olub ma`zereti müş`ir-i huddâm-ı ihlâs-makâm ile müşâvere buyurub dedi ki

Beyt
Men râh giriftem be ser-i kûy-i selâmet
Ğavğa-yı gameş ez der u divâr ber âmed
Tercüme
Gerçi kim tuttum selâmet yolını aklımca ben
Geldi ğavğa-i ğammî der u divârdan

Ve dahi böyle buyurdu ki henüz ordu-yı Timûr`a birkaç merâhil-i mahfûf ve hâtır-nâk ve menâzil-i mahûf ve bî-pâk dermiyândır. Ve likâ-yı a`dâdan mehmâ emken-i ictinâb ve ihtirâz bâ`is-i selâmet ve emândır. Ve zimâm-ı ihtiyârımız elimizdedir. Ve bu tevecciihün encâmını mülâhaza edüb ba`de-ez-în inân-ı azîmeti mesned-i makarrımıza atf eylemek münâsibdir. Zîrâ kendü memleketimiz nevâhisinde birkaç menzil gitmekle iki def`a düşmenân-ı bed-endîş rehzenlik ile bize sû-i kasd eylediler. Ma`a hâza biliyorlar ki Emîr Timûr`un emîn ve mu`temed elçisi refîkimizdir. Eger ba`de`l-yevm ol merâhil-i üstüvâr ve menâzil-i kühsârdan

[214] ... Pis kurulan kötü tuzağa ancak sâhibi düşer.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Fatır, 43.

birkaç menzil dahi memâlik-i bîgâneye gitmek lâzım ve o gûne takviyet ve temşiyet sâhibi a`dâ husûsan leşkeriyân-ı Timûrî`de dahi husamâ-i müfsid ve bed-hâh ve ehl-i miknet ve câh vardır. Egerçi peder-i büzürg-vâr sûret-i zâhirde mer`î ve mükerremdir. Amma dest-i adû-yı gâlibde mağlûb olmak merdum-i âlî-câha a`zam-i beliyyât ve âfâtdır. Çünki mükaddemâ cümle erkân-ı devlet bu seferi istisvâb itmeyüb herbir menzilinde tevakkuf ederler idi. Ol hâl-i avdetde sultân-ı nev-cevânı kendü mülk-i menziline terğîb ve ol re`y-i savâbın rüchânına her cihetden deliller îrâd eylediler.

Beyt
İn reh ki men âmedem kudâmest ey dil
Tâ bâz revem ki kâr-ı hâmest ey dil
Tercüme
Dilâ ben geldügüm yol kandadır eyle delâlet kim
Bu fikr-i hâmdır şimdi giru dönmek münâsibdir

Erkân-ı devletin re`yleri üzre teveccüh-i mezkûre esnâsında nevâhî-i Bolu`da şâh-ı râhdan udûl ve cânib-i kühsâr-ı bülende su`ûd ve duhûl idüb ve evvel-emirde bir meclis-i hass tertîb ve elçi-i Timûr`ı huzûr-ı pür-sürûra taleb ve esnâ-yı sohbetde mülâyimâne ve mu`âmele-i dostâne ile bi`l-müşâfehe hitâb buyurdı ki eger çi bu sefer-i pür-ta`bda bizim gibi bir cem`-i perîşân-hâtır ile zahmet-i vâfire çekdiniz. Amma bi-hamdillâh ki keyfiyet-i düşmenân-ı bed-hâhımızı re`yü`l-ayn müşâhede eyleyib tahsîl-i vukûf eyiediniz. Şimdi sizden iltimâs olunan oldur ki der-gâh-ı Timûrî ve huzûr-ı vâlid-i mâcidimize ihlâs üzre teveccühümüzı ve her tarafdan esnâ-yı râhda a`dâ-yı bed-hâhın mümâna`ât ve ta`arruzını gördügünüz minvâl üzre nüvvâb-ı kâmyâba arz eyleyesiz.

Beyt
Çi tevân kerd gerem raht be-menzil ne resîd
Hızr râ nîz derîn bâdiye gom gerded râh
Tercüme
Yok çaresi ger menzile raht olmasa vâsıl
Hızır`a dahi bu bâdiyede râh bulunmaz

deyu ifâde-i meràm etdikden sonra kendünün imâm-ı salât-ı hamsesi ve mu`allim-i dersi olan Sofi Bâyezîd nâm kâmili ki fezâyil-i ilmî ve amelîde akrânının mümtâzı idi. Elçi-i Timûr`un mürâfakati ile ta`yîn ve emr-i Timûr`î ve vâlid-i mâcidinin emrine inkıyâd ve şevk ve azâmeti ve mevâni`-i kesîre sebebiyle makarr-ı mukarreresine avdetinin özrüni arz eylemek üzre mukarrer buyurdı. Ve eger ba`de`l-yevm menziller mâni` ve mezâhimden hâli olur ise rûy-mâl-ı pây-ı pederî ve dâmen-bûs-i Timûrî`ye azîmet ve mülâzemetimiz mukarrerdir. Ve ma`lûmdur ki zimâm-ı husûl-ı meràm Cenâb-ı Hakîm-i Muktedir`in kabza-i kudretindedir. Ve mecârî-i kazâya "yef`âlullâhu mâ yeşâ[215] ve yehkumu mâ yurîd"[216] iktizâsınca bende-i hakîrin hayta-i tedbîrinden bîrûndur.

[215] Allâh istediğini yapar. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hac, 18.
[216] Allâh istediği şekilde hüküm verir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 1.

Beyt
Akilan ez nâ-murâd-ı bahâ-yı hîş
Bâ haber gerdend ez mevlâ-yı hîş
Tercüme
Nedem kim nâ-murâd oldukda akil
Olur elbette Mevlâsından âgah

Bu kelimât-ı hakîkat-simat edâsından sonra husûs-ı mezbûrı müştemil mükâtebât-ı özür-hâhi ve elçi-i Timûrî in`amât-ı lâyıka ve ikrâmât-ı fâyika ile mesrûr ve Sofi Bâyezîd`i refâkat ile irsâl buyurub vusûl ve avdet haberine müterâkiben birkaç gün Bolu etrâfında meks ve tevakkuf buyurdı. Vaktâ ki elçiler hizmet-i Timûr`a resîde ve teberrükât ve mükâtebâtı huzûr-ı Timûr`a ber-vech-i muharrer resânide eylediler. Ber-muktezâ-yı takdîr-i Rabbânî Sultân Yıldırım Hân aleyhirrahme ve`r-rıdvân ol birkaç gün içinde ordu-yı Timûrî`de arûz-ı maraz-ı mizâcı ile da`vet hakkı icâbet ve mihnet-âbâd-ı dünyâdan saray-ı rahmete nevbet-zen-i kös-i rihlet olmuş buldılar. Emîr Timûr elçi-i mezbûra ikrâm ve ihtirâm eyleyib avdete tîziyyeten ruhsat vermedi. Tekrâr ferzendân-ı âlî-tebâr-ı sultânîye ta`ziyenâmeler tahrîr ve her birine başka başka ithâf ve ikrâm ile irsâl eyleyib ve Sultân Mehmed`e mahsûs şimşîr-i murassa` ve mücellâ ve tâc-ı gîtî-ziyâ irsâl vâlid-i mâcidinin intikâli haberin müş`ir nâme ve ol vâkı`a-i fâci`adan müteselli olmak içün memâlik-i Rûmiyye-i suğrâyı irsen ve istihkâken cânib-i şerîfine tefvîz ve huddâm-ı hâssadan bir mu`temed kimesne irsâl ve sultân-ı nev-cevân`a vefât-ı pederîden azâyı muş`ir bu Nazm-ı latîfi îrâd eyledi.

Ebeden yureşşehu li`l-hilâfeti şibluhu
Terşîha Ademe li`l-hilâfeti şeynehu

Dâstân-ı Dehum (Onuncu Hikâyet)

Sultân-ı müşârün-ileyhin vâlid-i hilâfet-intisâbı irtihâlini muhbir Emîr Timûr'un irsâl-ı kâsıd eyledugün ve bu keyfiyetin arûzı kâffe-i ehl-i İslâm husûsan şehzâde-i be-nâm'a bâ'is-i matem-i uzmâ olduğun beyân eder.

Nazm
Hüvel`l-eyvân ve inkesere`s-serîr
Ve ahrace min vilâyetihi el-emîr
Ve harece`t-tâcu ve inteseret halâhu
Ve hakku`l-müşribi ve enhârü`ş-şefîr
Ve ğâbe mine`l-memâliki leyse ğâbün
Lehu fî külli mülhemetin zebîrin
Ve sabbe alâ bilâdi`r-Rûm`i yevmin
Bedet fîhi`l-kevâkibu kamtarîrün
Fe sâre mukbiletü`l-me`nûsi ravzan
Ve mukâlete men yetûfu bihî azîrun

Evzâ-ı semâvînin esrârı ve eczâm-ı kâinatın ulvî ve süflî asârı erbâb-ı basîrete ma`lûmdur ki her gâh ki cürm-i muzlim-i sehâb ve cism-i tâbende-i şihâbdan mânend-i kevkeb-i tâbân der-haşân-ı eve-i semâdan üftâde-i rûy-i zemîn ola ve gâhi ki hey`et-i berk-i yemânî üzre hadisât-ı asumânîden bir heykel müşekkel ve nümâyân olub zemînde muhtefî ola ehl-i Fars ana sitâre-i suhte ta`bir ederler. Ve sahrâ-nişînân Yıldırım bilürler. Ber haseb-i tecrübe elbette âyîne-i sahîfe-i rûzgâra inzâren "inne fî zalike le ibreten li uli'l-ebsâr"[217] vefkınca ol sûret-i hâdise nişâne-i harâbî-i bilâd ve alâmet-i tefrika-i havâtır-ı ibâd olur. Fe keyfe ki âsumân-ı hilâfet-i Rahmânî ve felek-i emânî-i mülk-i Müslümânîden bir aftâb-ı tâbân arûz-i kusûf-i zevâl ile bu hâkdan nereye üftâde ve fezâ-yı cevv-i âsumândan mânend-i Yıldırım derûn-ı hâk-i muzlime ser-nihâde ola. Ol aftâb-ı cihân-tâbın pertevi nâ-bedîd oldukdan sonra fezâ-yı dünyâ ve suhn-i ğabrâda ne gune nûr ve ziyâ ve ehl-i mülk ve milletin bu zulmet-âbâd-ı cihânda dîde-i bahtında bî-tabeş leme`ân-ı şihâb-ı mübîn nice beheet ve safâ kalur.

Nazm
Kad istevvede re`sü`l-leyli harnen li fakdihi
Ve kad kâne yûrihi bifarti`n-nacihi

Binâen-aleyh ahkâm-ı ehl-i nucûmdan melik-i Rûm`a husûsiyyet ile ma`lûm oldı ki çünki Sultân-ı İslâm Cenâb-ı Yıldırım Hân`ın hurşîd-i ikbâline cürm-i muzlim safha-i kamerî ve âhen-i siyeh-tâb-ı Timûrî`den kusûf-ı tâm târî ve aftâb-ı hilâfeti Yûsuf -âsâ ol sehâb-ı zulmet-nisâbın zalâm-ı zindânında mescûn-havârı ve zârı oldı. Ve hengâm-ı şâm-ı meşâim memleket-i Rûm`da gûyâ sitâre-i baht-ı her-mazlûm zemîn-i tireye mütevârî ve kevâkib-i mes`ûd-i İslâm rûnihâde-i husûf giriftâr oldı.

Li Müellifihi
Der arsa-i dehr ger çi bâşed sultân
İn çarh kuned be hâk-i râheş yeksân
Der gâyet-i irtifâ`aş ayed çu zevâl
Der şâm şeved be-zulmet-i şâm nihân
Tercüme
Bu arsa-i dehrde olursa sultân
Hâk-i reh ile çerh eder ani yeksân
Erdikde zevâle gâyet rif`atde
Elbette olur zulmet şam içre nihân

El-Kıssa
Âlem-i sûretde bu kelâm-ı belâğat-nizâmın vukû`um musaddak oldur ki çünki sultân-ı İslâm betûr-ı hodgâmın yanında her vecihle mazhar-ı ikrâm ve her yevm-i meserretde sohbet-i mu`âşerete da`vet ve ihtirâm ve i`zâm ile muvânesetde dâimâ ihtimâm eyleyib mesned-i kayseriye`yi düstûr-ı ma`hûd üzre ibkâ ve istikrâra

[217] ... Doğrusu görebilenler için bunda ibretler vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nur. 44.

kerrât ile ahd ve eymâneylemişdi. Vel-hak Emîr Timûr`un ol azîmet-i hüsrevâneye hakîkat üzre câzim ve matlab-ı merkûmun takdîm-i mükaddemât ve temşiyetinde gâyet ile âzim olduğı mecârî-i ahvâl ve akvâl ve ef`âlinden zâhir idi. Ve ol yerde va`ade-i ma`hûdun incâzi ve şehzâdegân-ı âli-tebâr ve leşkeriyân-ı gayret-şi`ârın keyfiyet-i ahvâlleri ve ol sefer-i pür-hatarde nehb u gâret olunan emvâl ve sâir eşyanın gâsıblarından tahsili ta`yîn ve perîşân olan tamâmı ferzendân ve ümerâ gelüb bir yere cem` olmaları çün birkaç gün meks ve te`hîr eyledi. Ta ki İskender-i Hâkân-ı Çin ile eyledügi mu`âmele-i pâdişâhâneyi ol dahi Kayser-i Rûm hakkında zuhûra getürüb ta ki safha-i rûzgâr ve levha-i sipihr-i devvârda zikr-i cemîli yâdigâr ola. Ve bu ma`nâyı adet-i kâm-kârî Cihân-gîrîde fevr-i azîm add eyleyib dedi ki

Beyt
Der yâb-ı kunûn ki devletet hest be-dest
Kî devlet u mülk mî reved dest-be-dest
Tercüme
Bil kadrini şimdi devletin elde iken
Kim devlet u mülk elden ele devr eyler

Çünki ol sultân-ı mücâhidân ehl-i Rûm`a gâyet gayret ve himâyet ve merhametde mânend-i aftâb-ı âlem-efzûn berk-i cihân-sûz hükmünde idi. Ve öyle adû-yı müstevlî-i bî-nâmûsun kaydında mevsim-i tâbistânda gûyâ miyân-ı ateş-gedede mahbûs olub memleket-i ma`mûresinin dest-i tasallut-ı a`dâda harâb-ı vîrân olduğundan nâşî mütezeccir ve me`yûs olmağla kesret-i efkâr ve humûm ve hucûm-i mevâdd-ı tefrika-i hâtır-ı mağmûmdan ba`zı emrâz-ı rûhânî sû-i mizâc-ı cismâniye mütelâhık olub kesret-endûh ve a`râz-ı nefsânî sebebiyle hâb-ı râhatı terk ve za`af-ı a`zâ ve kuvâ-yı mütevâfik ile dem-be-dem ruhsâr-ı derdine eşk-feşân derd olub hem-demân ve gamhârlarına hemîşe bu ma`nâyı buyururlar idi.

Nazm
Ve eşrebu min mukletî mâ yudîru
Ve eklu min keyedi mâ yudirru
Ecra`u min şarâbî mâ yesûu
Ve ahremu min irbihi mâ yusirru

Egerçi Emîr Timûr her bir sohbet-i ünsi ve işret-gâh ve her fezâ-yı nüzhet-gâhda ğonca-hâtır-ı sultânî nesâyim-i mülâyemet ve mülâtafet ile münbasıt eder idi. Fe emma derûn-i dil-i sultân cevr-i devrden misâl-i lâle-hûnîn-i ciger idi. Ol fîsûn ve efsâne-i hoşed li-zamîr-i münîr-i mahzûnunı güşâde eyleyib buyururlar idi ki

Beyt
Nişân-ı ahd u vefâ nîst der tebessüm-i gül
Be-nâl-i bülbül-i bî-dil ki cây-ı feryâdest
Tercüme
Nişân-ı ahd ve vefâ yok tebessüm-i gülde
Bu cây-ı nâledir ey bülbül et hemân feryâd

Çünki imtidâd-ı mevâdd-ı gam ve endûh-i mûcib-i tezâ`uf-i za`af-i rûh-i hayvânî ve ictimâ`-ı efkâr-ı müteferrika müsted`î-i perişânî-i dil-efkâr ve müntec-i harekât-ı nefsânîdir. Ve dil-i sevdâyide levâzım-ı za`af-ı kalb ve hücûm-i mevâdd-ı fâside muktezî-i dîkı`s-sadr ve müntehî-i maraz-ı hafakân ve bâ`is-i vesâvis-i dimâğ ve ğaşyândır. Ve li-hâza ol sultân-ı gayyûrun maraz-ı dîkü`n-nefs ve hafakânı izdiyâd ve sekiz yüz beş (805/1403) senesi Receb-i şerîfinin evâsıtında emrâz-ı merkûme iştidâd bulub za`af-ı bedeni gün-be-gün mütezâyid olduğun Emîr Timûr istimâ` eyledikde etibbâ-yı hâssasından Câlinûs-i zamân ve mazhar-ı hikmet-i Lokmân olan Mevlânâ Celâleddîn-i Arab ve Mevlânâ İzzeddîn-i Şîrâzî iki kâmil ve hâzıkı ta`yîn ve merkûmân dahi dil u cânıyle ber-vech-i sadâkat bir vecihle taksîr-i hazâkat etmeyüb sarf-ı makdûr eylediler. Lâkin maraz-ı mevte nûşda rûy-i bekâ ve zindegânî bî-fâyide ve mütekâzı-ı ecel-i mukadder ve dest-i Be-girîbân-ı cân-ı bîmâr oldukda tedbîrât-ı tabîbân-ı hâzık nâfî` olmaz

Nazm
Min eyne yetme`u fi`s-selâmeti ba`de mâ
Leyse`t-tabîbu ve kâle hel min râk

Ve ol maraz-ı müstemirrde sekiz yüz beş senesinin Recebi`nin on dördüncı yevm-i hamîsde (14 Receb 805/7 Şubat 1403) ordu-yı Timûrî`nin sereyânında Akşehir-i Karaman`da ol sultân-ı mücâhidânın şahbâz-ı bâlâ-pervâz rûh-ı pür-futûhı muzîk-ı kayd-i beden ve kafes-i teng-tenden halâs ve âşiyân-ı saâdet-nişân-ı a`lâya pervâz eyleyib mihnet-abâd-ı dünyâ ve mülk-i mahfûfdan insirâm ve fenâ ile silk-i emlâk-i mele-i a`lâda cânib-i cennetü`l-me`vâya nakl ve irtihâl ve a`dâ-yı anûd ve hukûd ve münâfikan-ı hasûdun hem-demi ve muvâfakatından bîzâr ve ervâh-ı enbiyâ ve evliyâ ve hulefâ ve şühedâ ve eimme-i hüdânın hem-inânı ve refâkatini ihtiyâr buyurdı. "[Fe]-ulâike ma`allezîne en`amellâhu aleyhim mine`n-nebiyyîne ve`s-sıddıkîne ve`ş-şühedâ-i ve`s-sâlihîne ve hasune ulâike refîka"[218]

Beyt
Çûnîn est âyîn-i în dil-fîrîb
Pes-i her ferâzî nihâde neşîb
Nedâned kesi râ ez în kûr poşt
Çerâ perverîd u zi behr çi küşt
Tercüme
Böyledir ayîn-i dehr-i dil-fîrîb
Her firâza âkıbet var bir neşîb
Kimse bilmez bu sipihr-i bî-vefâ
Kim niçün besler niçün eyler hebâ

Ol sultân-ı agâhın haber-i mevt-i cân-gâhı resîde-i sem`-i Timûrî oldukda hâtırı be-gâyet mütezeccir ve müteellim ve bu vâkı`a-i fâci`adan ziyâde mütehassir olub dedi ki "ne çare bu kaziyyede tedbirimiz muvâfık-ı takdîr olmayub ol sultân-ı

[218] ... İşte onlar Allâh`ın nimetine eriştirdiği peygamberlerle, dosdoğru olanlarla, şehidlerle ve iyilerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar ! **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 69.

mücâhidini murâdımız üzre tekrâr serîr-i saltanata istikrâr eylemek sûret-pezîr olmadı" deyub hemân merhûm-ı mağfûrun na`aş-ı şerîfini Akşehir`de vâki` Şeyh Mahmûd Hayrân`ın türbesine emânet vaz` eyleyib bir vakitden sonra ber-haseb-i vasiyyet-i sultânî Bursa-yı Behişt-âsâ`da vâki` imâret-i Cennet-âyîne nakl içün tâbût-i sultânî tezyîn ve vâlid-i mâcidinin refîki olan Şehzâde Mûsâ Çelebi refâkatiyle Bursa`ya irsâl eylediler. Ve Mûsâ Çelebi`ye levâzım-ı azâ ve merâsim-i dildârî ile nevâziş ve şimşîr-i murassa` ve mücellâ ve türkeş-i mücevher ve mutallâ ve hıl`at-i fâhir-i ilbâs ve yüz re`s esb-i tâzı ve Tatar ı in`âm ve memleket-i mevrûsunun menşûr-ı eyâlet ve hutbesin erzânî görüb mu`azzez ve mükerrem memleketine gönderdi. Ve şehzâdegân-ı sâyireye husûsan Emîr Süleyman`a tuhaf-ı vâfire ile ta`ziyenâme tahrîr ve bir mahsûs elçi ile Rûmeli`ne irsâl eyledi. Ve sultân-ı Muhammed-hisâlin dahi özür içün irsâl buyurduğı elçisini dilhâh üzre mutayyeb ü`l-hâtır ve hedeyâ-yı vâfir ile avdet etdirdi.

Nazm
Sabran Ben-i İshak`a anhu mükerremen
İnne`l-azîme ale`l-azîmi sabûrun
Fe likülli makcû`in sivâkum müşeyyeseten
Ve li külli mefkûdin sivâhu nazîrun

Ve Sofi Bâyezîd`in mu`âvedetinden sonra Emîr Timûr`un resûl ile irsâl eyledügi risâleden peder-i büzürg-vârinin haber-i mâtem ve sevkvârisini istimâ` buyurdukda derûn-i dilden nâle ve feryâd ve bu mazmûnı silk-i Nazma keşîde eyledi.

Li Müellifihi
Be gûş-i şeh nevâ-yi bî-nevâyî
Be-dâdeş yâd-ı ârzû-yi cüdâyî
Çû efrûzed be-lutf-i hud dilem râ
Kezâ zed çerh-i bî-dâd ve sitem râ

Dâstân-ı Yazdehum (Onbirinci Hikâyet)

Emîr Timûr'un memâlik-i Rûm'dan avdet ve İrân-zemîne azîmet ve esnâ-yı râhda rû-nümâ-yı zuhûr olan keyfiyet-i havâdis ve Erzincân'a tevecküh eder iken ve ta'arruz-ı leşkerinin vehminden perişânî-i hâtırı ve emn ve itminânından sonra sultân-ı nev-cevânın asâkir-i nusret-meâsir ile memleket-i Bursa'ya tevecküh ve azimetlerin beyân eder.

Rubâ`i
Ey dil zi belâ u mihnet-i dehr meters
Bâ lutf-i Hak ez-adû-yı pür-kahr meters
Çün şerbet-i lutf-i Hak be-kâm-ı tu dehend
Der keş kadeh-i murâd u ez zehr meters
Tercüme
Ey gönül derd ve belâ-yı dehrden havf eyleme
Lutf-i Hak`la düşmen-i pür-kahrden havf eyleme

Şerbet-i Lutf-i Hakk`ı çün kim sana arz ederler
Nûş kıl câm-ı murâdı zehirden havf eyleme

Çünki sünnetullâh bu siyâk üzre câridir ki dırâzî-i dâmân şeb-i târ-ı bâr-ı mihnet ve ıstıbâr ile rûz-i kâmrânîde girîbân-ı subh-ı Yûsuf lika-yı meserret ve şâdumânide birbirine nümâyân ve hemîşe şebistân-ı dil-i mihnet zede-gânı zamân-ı sevkvârîde şem`-i meclis-i efrûz-ı emânî-birle lakin-rûşen-i "elem-neşrah leke sadreke"[219] vefkınca hengâm-ı dildâride firûzân ve meğâlîk-i mezâyik-i eyyâm-ı zindegânîyi "inne ma`a`l-usri yusren"[220] miftâhiyle âkıbet-i kârda te`yîd-i Rahmânî-birle güşâde ederler. Ve imtidâd ve iştidâd-ı mihen-i zamânî her ne kadar endâze-i tâkat-ı efrâd-ı insânîden hâric görünüyor ise âhirü`l-emrine mukadderân-ı mekâdir-i kazâ ve takdîr ol şiddeti suhûlet ile karîn-i ihtitâm ederler.

Beyt
Novmîd-i meşov megû ümmîd nemând
Kes der gam-i rûzgâr-ı câvîd nemând
Ve me`ânî-i siyâkının timsâl-i zâhirî oldur ki

El-Kıssa

Sipâh-ı Tîmûrinin mülk-i Rûm`da zamân-ı hudûs-i fîten ve zuhûr-i afât ve mihen istimrâr bulub a`dâ-yı hânedân-ı Kayserî`nin dest-i te`addisinden sû-i mizâc-ı zamâna ve bden-i memleket arûz-i buhrân ile emrâz-ı muhlik-i müzmineye keşîde ve Sultân-ı Kayser-nişân Yıldırım Bâyezîd Hân aleyhirrahmeti ve`r-rıdvân kâm-ı cân-ı mübtelâ ile şerbet-i nâ-kâmı çeşîde olub ol hânedân-ı kavi-bünyânın ahlâf-ı hilâfet-şi`ârlarına her tarafdan nevmîdî ve perîşânî nümâyân ve eyâdî-i mücâhidânda ser-efrâz olan râyât-ı nusret-âyât vâfir evkât üftâde-i hâk afât olmuş idi. Ve ol vilâde kanûn-ı küllî "küllü şey`in câveze haddehu in`akese zıddahu"[221] mazmûnı üzre ber-muktezâ-yı letâyif-i inâyet-i Rabbânî tekrâr esbâb-ı i`tilâf iltiyâmı ile ukûd-ı şâdumânî zuhûr ve ebvâb mesdûd-ı necâh ve fîrûzı enâmil-i kilid-i felâh ile misâl-i nigârende-i rakam-ı bahtiyârî ve behrûzî ile güşâde olmağla ağâz eyledi.

Beyt
İn dil-i gamdîde hâleş bih şeved dil-i bed mekun
Vîn ser-i şûrîde bâz âyed be sâmân-ı gam mehor
Hemân meşov novmîd çûn vâkıf neî zi esrâr-ı gayb
Bâşed ender perde bâzihâ-yı pinhân ğam mehor
Tercüme
Bu dil-i gam-dîdenin hâlî kabûl eyler salâh
Bu ser-i şûrîde sâmân bulur çekme elem
Nâ-ümmîd olma degilsin sırr-ı gaybın vâkıfı
Perdedir bâziçe-i pinhân olursun çekme ğam

[219] Senin göğsünü (gönlünü) açmadık mı ? **Kur'ân-ı Kerîm,** İnşirah, 1.
[220] Elbette güçlükle beraber şüphesiz bir kolaylık vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** İnşirah, 5.
[221] Haddini tecâvüz eden her şey zıddına inkilab eder.

Çünki asl-ı elbâb bu hânedân-ı hilâfetin masâlihi zuhûrunda indifâ`-ı mefâsid ve fiten ve irtifâ`-ı zulüm ve mihen leşker-i Tîmûrî idi. Sekiz yüz kırk beş (805/1402-1403) senesi zemistânındaki ol sipâh-ı sitemger memâlik-i Rûm`da fasl-ı bahâra degin ol bilâdın tahrîb ve nehbine ikdâm eyleyib sene-i mezkûre bahârında kendü masâlih-i mülkisi içün cânib-i İrân-zemîn ve Acem`e müteveccih oldılar. Ve evvel-i mevsim-i rebi`de ki mahall-i nehzat ve hareket-i neşv u nemâ ve mevsim-i hurûc-i leşkeriyân-ı nâmiye âzim-i fezâ-yı sahrâdır. Memâlik-i Rûm`un mülâhazâ-il ve ulûsı husûsan kırk bin hân-vârdan mütecâviz Tatar hâtır-ı Tîmûrî`ye bâ`is-i dağdağa oldu ki cümle-i hayl-i Etrâk husûsan zümre-i Tatar -ı bî-pâki havza-i Rûm`dan celâ-yı vatan ile ihrâc eyleye çünki cemâ`at-ı merküme bekâyâ-yı leşker-i Hulâgû Hânyândır ki mükaddemâ pâdişâhân-ı Selçûkiye ile muhâsamât vaktinde hudûd-ı Rûm`da tavattun edinüb inkırâz-ı mülûk-i Hulâguyân`dan sonra kendü zor-i bâzû-yi şecâ`at ve kesret-i kavm ve aşiretden nâşî mülûk-i Rûm ve Acem`e itâ`at etmediler. Amma çünki Sultân-ı Mücâhidân Yıldırım Hân hazretleri`nin nüvvâb-ı kâmyâbı satvet-i tîğ-ı siyâsetle vilâyet-i Sivas ve Malâtya ve Erzincân`ı tamâmen dâhil-i hayta-i tasarruf ve akvâm-ı Tatar `ı çâr u nâçâr cümleten mahkûm-i emr-i sultânî etmişler idi. Emîr Tîmûr dahi akvâm-ı mezkûreyi mülk-i Rûm`dan ihrâc ve Mâverâünnehr ve Türkistân`a nakl ve tahvîl içün ferzendân-ı saltanat-şi`âr ve ümerâ-i nâm-dârının herbirini hudûd-ı memâlikden birer tarafa muhâfaza ederek irsâl ve senâ-yı râhda âher tarafa fîrâr eylemesünler içün ta`yîn eyledi. Binâen-aleyh evvelâ oğlı Muhammed Sultân Mîrzâ`yı Tokat ve Amâsiyye tarafına ve ba`zı ümerâ-yı izâmı asâkir-i vâfire ile Kayseriye ve Sivas cânibine me`mûr ve Rûm`un her tarafından mu`asker-i mûr-ı haşr-i Tîmûrî cemâ`at-i mezbûrenin istikbâline teveccüh eylediler. hâlet-i mezbûrede merkûmların ser-hayl ve ululârı husûsan Teberrük Beg ve Mürüvvet Beg`i mülâyemet ve muvâsiyâ tarîki ile serîr-i a`lâsına taleb ve her birine hıl`at-ı fâhire ve kemer ve şimşîr-i zerrîn in`âm ve bu güne edâ-yı kelâm eyledi ki çünki asl-ı tebâr-ı akvâm-ı Tatar memleket-i Tûrân`dandır. hâlâ diyâr-ı Rûm`da üftâde-i ğurbet ve zarûret olmuşlardır. Şimdi münâsib olan oldur ki tekrâr kendü rahillerine dâhil olmak üzre silk-i huddâm-ı Tîmûrî`ye münselik olub makâm-ı aslilerine ric`at eyleyeler. Çünki cevânib ve etrâfdan tamâmî-i Tatar `ı mahsûr eyleyib bir ferd fîrâra kâdir degiller idi. Bizzarûr ehl ve iyâl ve esbâb ve emvâl ve emti`a ve sâmit ve nâtık her neye mâlik iseler cümlesini alub Rûm`dan göç ve nehzat eylediler. Ve her birkaç hânuvârın muhâfazasına ümerâ-yı izâmdan birini memâlik-i İrân`dan Tûrân`a varınca me`mûr eyledi.

Beyt
Heme râ dâşt û bâ âhen u merd
Hayl-i bî-had çunîn be dest âverd
Şüd be-telhi nigehbân-ı güher
İn çunîn Bahr-i Kulzum-i ahder
Tercüme
Cümlesin dutdı merd ve âhen ile
Hayl-i bî-haddi böyle aldı ele
Oldı bu Bahr-i Kulzum ahder
Acılıkla nigâhbân-ı güher

Ve hem-çunîn-i nevâhi-i Karaman`da dahi Turgut Etrâkinden bir cemâ`at var idi ki ser-hayllerine Hızır Beg ve İbrâhîm Beg dirler idi. Anlar dahi zamân-ı Yıldırım Hâni`de tâbi`-i fermân-ı Âl-i Osmân idiler. Amma galebe-i sipâh-ı Timûrî vaktinde cibâl-i şâhikada mütehassın olmuşlar idi. Amma Emîr Timûr anları dahi kendüye tâbi` etmek üzre hışm ve gadab eyleyib ümerâ-i izâmdan birini leşker-i enbûh ile tedbîr-i teshîr içün ta`yîn eyledi. Çünki leşker-i Timûrî bî-hadd ve adde ve cemâ`at-i mezbûre kalilü`l-aded ve bî-meded olmalarıyla dest-i gâlibde mağlûb ve esîr ve gâret ile giriftâr ve menkûb-i ser-hayllerini katl eylediler.

Beyt
Besî şüd ser-i ser-firâzân nügûn
Besî hod zerkâr şüd tas-ı hûn
Tercüme
Nice hod zerkâr olub tas-ı hûn
Nice ser-firâz oldılar ser- nügûn

Ve hemçinîn-i ahâlî-i Kayseriye dahi leşker-i Timûrî`nin ubûruna intizâr ile evlâd ve ıyâllerini metîn ve müstahkem mağâralarda tahassün eyleyib girîz-gâhları tamâmen mesdûd eylemişler idi. Âkıbet tarafeynden ceng ve cidâl ve harb ve kıtâl zuhûr idüb esnâ-yı muhârebede ol memleket ahâlisinden bir tîr-i kazâ te`sîr-i ümerâ izâm-ı Timûrî`den Ali Sultân nâm kimesne çeşmine isâbet ve fi`l-hal helâk ve bu sebebden ol sipâh-ı kîne-hâh be-gâyet hışm-nâk olub binâen-aleyh mubâlağa-i tâmam ve sa`y-i ihtimâm ile ahâli Kayseriye giriz-gâhları teshîrine ikdâm eyleyib kesret-i mu`âvenet ve destiyârî-i leşkeriyân-ı dilâver ile ol mağâraları dâhil-i hayta-i tasarruf ve taht-ı dest-i tasallut ve ateş-i zulm ve bî-dâd ile sûzân ve ber-bâd eylediler. Ve maktûl-ı mezbûrun birâderi karındaşının intikâmını almak üzre mağâralarda pinhân olanları taşra çıkarub tîğ-ı bi-dirîğ ile helâk ve ehl ve iyâllarını esîr ve ahîr-i kârda zulm ve sitem-i bisyârı ol diyârı dahi ızhâr eylediler.

Beyt
Ey hûn-i halkî rîhte vângeh derân hûn rîhten
Bî dest-i tu dâred ta`âb bî-tîğ tû âlûdegî
Tercüme
Ey ki döktün hûn-i halkı leyk ol kan dökmede
Olmadı âlûde tîğın çekmedi destin ta`âb

Ba`dehu Timûr Kayseriye`den Erzincân`a müteveccih ve andan dahi sür`at ile Âzerbâycân`a teveccüh eyledi. Çünki sultân-ı Muhammed-hisâl ol vakitlerde Timûr`un Sivas ve Tokat kurbünde ubûrını istimâ` eyledi. Kendu memleketine ta`aruz ve Emîr Timûr`un mülâzemetine teklîf havfından mütefekkir olub Bolu ve Gerede semtlerinin metîn ve müstahkem mahâllerinde bir zamân evkât-güzâr olub Timûr`un Erzincân`a vusûlı haberi tahkîk olunca hâtır-ı fâtırı ol dağdağadan fârig olub ittifâken vilâyet-i Matrine kurbünde dilâverân-ı mukarrer-i Rûm ve ümerâ-i âli-mikdârdan Firûz Paşa-zâde Emîr Ya`kûb derûn-i memleket-i Rûm`dan hizmet-i sultân`a sür`at ve mülâzemet-i âsitân-ı sultânî mûcib-i te`yîd bilüb dedi ki

Beyt
Elhamdulillâh eknûn reft ân remîdegîhâ
Kûrî-yi düşmenân râ bâ dûst âramîdem
Tercüme
Şükür Hüdâya ki gitdi eyyâm-ı renç ve mihmet
Rağmına düşmanın dost ile râhat ettim

Ol sultân-ı nev-cevân dahi vucûhla mesrûrü`l-hâtır olub müşârün-ileyhi teşrîfât-ı hüsrevâne, ta`zîmât-ı müşfikâne ile mahsûs ve asâkir-i mansûrenin sipâhsâlârlığını erzânı buyurdı ve mir-i müşârün-ileyh dahi ol sultân-ı sâhib-i gayreti tevsî`-i memleket ve taleb-i taht ve tâc ve taht-ı mevrûsisine sıdk-niyyet ve uluvv-i himmet ile terğîb eyleyib dedi ki "çünki bu hânedân-ı âli-makâmın menşe-i zuhûrı müstakarr-i serîr-i İslâm olan Darüssaltanat Bursa`dır. Birâderâtınıza nisbet ile cânişîni taht-ı istihkâkınız hasebiyle cenâbınıza münâsibdir. Amma vaktâ ki Emîr Timûr memleket-i Rûm`dan dûr ve Âzerbâycân`a vusûli mukarrer ve meşhûr oldı. Şehzâde İsâ Çelebi ki eyyâm-ı fetretde maktû`ul-haber olub nevâhî-i Bursa`da mahfî ve münzevî idi. Sultân-ı Mücâhidân Yıldırım Hân`ın Şehzâde-i kebîri olduğı hasebiyle taht-ı Bursa`ya hurûc ve yanına leşker-i azîm cem` eyledügin sultân-ı Muhammed-hisâl istimâ` etmekle zatına mahsûs olan sıfât-ı hamîde ile gayret ve memleket-i Bursa`ya azimet-i sür`at ile râyât-ı nusrat âyât "nasrun minallâhi" tıbkınca sipâh-ı hevâhâh ile Darüssaltanat Bursa`ya rû-be-râh oldı.

Dâstân-ı Davezdehum (Onikinci Hikâyet)

Ol sultân-ı nev-cevânın Darüssaltanat Bursa`ya tasmîm-i azîmet ve birâderi İsâ Çelebi ile mükâbele ve inâd ve ra`iyyet ve sipâhının sultâna teveccüh ve temkîni ve ceng ve cidâl ile İsâ Çelebi galebe ve memâlik-i Bursa-yı Cennet-âsânın fethi beyânındadır.

Kale Rasûlullâhi (sallallâhu te`âlâ aleyhi vesellem) "İnnellâhe yuhibbu me`âliye`l-himem"[222] bir humâ-yı himmetin âşiyâne-i aslîsi ki hemîşe firâz-ı kubbe-i sipihr-i ikbâl ola her kez merğân-ı sığâr kem havsalaya cây-ı karâr olmaz. Ve bir şahbâz-ı azm ve minnet ki cevelân-gâh-ı ûlâsı sayd-gâh-ı kebg ve tezerv-i pür-zîb ve cemâl ola. Dam-gâh-ı asâfir-i hakîrde kabûl-i ârâm ve istikrâr eylemez.

Beyt
Himmet ender nihâd âlî dâr
Dil ezîn teng-arsa hâlî-dâr
Dil çi bendî derîn sarây-ı mecâz
Himmet-i pest key resed be-feraz
Tercüme
Her işde bi-kem himmetini âlî dut
Bu arsa-i tengden dil`i hâlî dut

[222] Allâh himmeti yüksek olanları sever.

Dil bağlama bu cây-ı mecâza zinhâr
Dûn-himmet olur mı rütbeden berhûrdâr

Netîce: Her bir ercümend ve bahtiyârın ki ser-i mencûk-ı râyet-i iktidârı ejdiha-girdâr muazzamât-ı bilâd ve emsârdan havsala-i ibtilâ` ve istimnâ` ola ne gûne ta`ma-i şebân-ı rûzı içün şikâr-ı genceşin za`îf ve nizâr ve su`ûd-i nahîf ve bî-mikdâra nice kanâ`at eyler ve herbir saâdetmend-i kâm-kâr ki devlet-i kâhiresi neheng var. Def`aten makâm-ı iltikâmda merâkib ve sefâyin-i deryâyı ğıdâ eyleye kaçan mezâyık-ı enhâr ve tengnây-ı âb-ı cûybârda dehân-ı itmâ`ı güşâde eyler.

Beyt
Neheng ân bih ki der deryâ sitîzed
Kez âb-ı hord mâhî-yi hord hîzed
Tercüme
Nehenge ceng-i deryâdır münâsib
Ki âb-ı hordda mâhî olur hord

El-Kıssa
Ol sultân-ı Muhammed-hisâl ve hâkan-ı buzurg-himmet ve hord-sâlın tasmîm-i azîmet ve tevcîh-i inân-ı himmeti taht-gâh-ı Bursa`nın temellüküne câzim ve mülk-i mevrûsunı ve mesned-i kayserini gayrın tasarrufundan intizâ`a âzîm olub bu dâ`iye ile nevâhî-i Bolu ve Matrine`den râyât-ı feth-i sultânî ve livâ-yı kişver-güşâ ve gîtî-sitânî savb-ı maksûda ma`tûf ve cevânib-i etrâfdan sipâh-ı zafer-şi`âr ve tedbîrât-ı sâyibe ve efkâr ile müretteb ve masrûf buyurdı. Ve azîmet-i mezbûrede dustûr-ı ma`hûd üzre Emîr Ya`kûb`ı sipeh-sâlar ta`yîn ve ümerâ ve erkândan birer kimesne umûr-ı devletden birer maslahata mukarrer eyledi. Vaktâ ki Ermeni Derbendi`ne karîb geldiler. İsâ Çelebi`nin leşkeriyânından bir cemâ`at derbend üzerinde mücâdele ve mümâna`ât ve ceng ve husûmet içün makâm-ı mübâderet ve musarâ`atda oldukları tevâtür bulub ukalâ-yı merdân ba`zıları Tomaniç yolundan teveccühi münâsib gördüler ki askerin ol memerden ubûrı âsândır. Amma Emîr Yakûb`un uruk-ı gayret ve merdânegi ve hamiyyet-i ferzânegisi hareket eyleyib huzûr-ı hümâyûna arz eyledi ki evâyil-i merâhilden düşmenden rugerdân olmak nişâne-i acz ve zebûni belk-i alâmet-i kusûr-i himmet ve dûnidir.

Beyt
Sipâh-ı dü leşker çû yek rûze râh
Nemând bûden hayme ber rezm-gâh
Ger û bîş desti kuned ğam medâr
Ver Efrasyâbest mağzeş ber âr
Ya`nî
İki leşkerin mâ-beyni bir günlük yol kaldıkda haymeyi ordu yerinde bırağub karşu varmak gerekdir. Eger hasm eyler ve gelür ise Efrâsyâb dahi olursa mağzını çıkarırsın.

Binâen-aleyh Emîr Ya`kûb ile ümerâ-i sâyire müttefîkü`r-re`y olub mütevekkil-i avn-i İlâhî ve mütevessil-i devlet-i pâdişâhî olub hemân Ermeni Derbendi yolundan bi-havf ve hirâs ve bî-arûz-i mehâfet ve ye`s müteveccih-i a`dâ oldılar. Bir mertebe yakın vardılar ki, hasımla ru-be ru cenge âğâz eylediler. Ve İsâ Çelebi`nin askeri tarîka-i müsâhele ve uslûb-i evlâ "ve a`raza an men tevellâ"[223] ile ol vilâde bir dürlü ta`arruz ve mümânâ`ata mukayyed olmayub firâra mübâderet ve asker-i sultânî dahi mezbûrleri te`âkuba musâra`at eylediler.

Beyt
Hemî ger ber âyed be-tedbîr-i kâr
Müdârâ be-düşmen bih ez kâr-zâr
Tercüme
İş bitmez ise hîle ve tedbîr ile şâha
Ceng eylemeden yegdürür a`dâya müdâra

Çünki asâkir-i sultânî tarîk-i suhûlet ile tengnâ-yı derbendden ubûr eylediler. Ba`dehu Emîr Ya`kûb şebkîr-i bülend ve ta`cîl-i tâm ile Balıkesir cânibine revâne oldı. İttifâken esnâ-yı rahda Balıkesri Hâkimi olan İne Beg Subaşıya musâdefe ve beynlerinde ihtilât-ı birâderâne ve irtibât-ı dostâne vâki` olub râyât-ı nusret-âyâtın vusûlunı ve teveccüh-i sultânînin haberini İne Beg`e tebşîr eyledikde mûmâ-ileyh dahi sürûr-ı tâm ve sür`at-i tamâm ile mevâkib-i nusret-menâkıbın istikbâlına şitâb ve tekabbul-i rkâb-ı müstetâb ile kâm-yâb oldukdan sonra dâhil-i silk-i nüvvâb olub sultânı hezar ta`zîm ve iclâl ile Balıkesri`ye götürüb birkaç gün ale`t-tevâli ziyâfet-i mülûkâne ve hidemât-ı bende-gâneye ihtimâm eyledi. Çünki İsâ Çelebi sultânın Balıkesri`ye vusûlundan agâh ve saltanat-ı kayseri ittifâk-ı ra`iyyet ve sipâh ile ol zât-ı Muhammedet-sıfata münâsib gördüklerin bildi. Ve Balıkesri`nin fethi ve İne Beg`in tâbi`iyyeti istimâ`ından merğ-i dilinin per ü bâlı kesr olub gayret-i tecellüd ile mükâmet-i sultâna bâl-güşâ-yı cür`et-i merdânegi olub leşkerini ol hâlet-i perîşâni-i hâtır ile cem` ve Bursa`dan hareket ve mükâbele ve mücâdeleye azîmet eyledi. Ve cânib-i sultânîden dahi erbâb-ı devlet ve ashâb-ı şecâ`at ile müşâveret ve ceng ve muhârebeye mübâdereti münâsib gördüler. Amma İne Beg Subaşı merd-i âkıl ve ferd-i kâmil olmağla şehzâdeler husûsunda ıslâh-ı zatü`l-beyni münâsib görüb dedi ki bu iki birâderin miyânında silsile-i uhuvvet ve sıla-i rahm keşâkeş-i ceng ve cidâl ile küsüste ve kat`-ı rabıta-i sılau`l-erhâm etmek bu hânedân-ı mülâtafet-nişânın şânına bir vecihle lâyık degildir deyu müte`ayyinân-ı devlet ve hayırhâhân-ı saltanatından bir cemâ`at öyle münâsib gördüler ki bu iki şehzâde mülk-i mevrûslarını kendü beynlerinde birâderâne taksîm eyleyib taht-ı Bursa ile Bursa`nın cânib-i maşrıkı ve şimâlisinden vâki` olan tamâmi-i vilâyeti serhadd-i Sivas ve Tokat ve Erzincân`a varınca taraf-ı sultânîden zabt olunub ve Bursa`nın taraf-ı garbı ve cenûbisinden Aydın ve Sâruhan ve Karesi ve Germiyân ve Karaman eyâletlerini İsâ Çelebi`ye mahsûs eyleyeler. Çünki İne Beg`in bu re`y-i sâyibi ukalâ-i devlete münâsib göründi. Sultân-ı mülâtefet-şi`âr dahi ber-müceb-i ittifâk-ı ârâ,

[223] Yüz çevirenlere aldırma.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Necm, 29.

nâm-dâr birâderi İsâ Çelebi'ye bir mektub-i mülâyemet-iş'ar bir rasûl-i sâhib-i i'tibâr irsâl eyledi. Vaktâ ki mazmûn-ı nâme İsâ Çelebi'ye ma'rûf oldı. Fi'l-hâl kevkeb-i zamîri sevâd-ı erkâm-ı nâmeden meksûf ve mevâdd-ı hışm ve gazab tabi'atına müstevli olub rasûl-i merkûme bi'l-muvâcehe hitâb idüb dedi ki: "Ben hod birâder-i kebîrim. Ve'l-yevm taht-ı pederîde müstakillen sâhib-i serîrim. Nice mümkündür ki terk-i nâm ve nâmûs idüb mesnedim pirâsîden fârig olayım. Ki bir fırka-i müfsid kendü tama' ve hırs-ı nâfircâmları sevdâsıyla bir kûdegi taht-ı saltanat-ı pederiye iclâs ve bana rütbet-i mütâba'at ve hizmetkârlığı münâsib göreler.

Beyt
Zi mülk-i men iktâ'-ı men mî dehend
Berât-ı Süheyl ez Yemen mî dehend
Çi bâşed ğurûri ber ârâsten
Bih ez-câ-yı hiş ârzû hâsten
Ya'ni
Benim mülkümden bana hisse vermek
Yemen'den Süheyl'e berât vermek gibidir
Gurûr ile arâste olmakdan ise
Kendu yerinden arzu eylemek eyudur.

Ve peyğam-ı rasûlde makta'-ı kelâm bu oldu ki getürdügün mekâtibenin cevâbını an-karîb-i zamân-ı şimşîr ile edâ ve müşîr ve müşâr olanlar tertîb-i cezâlarını icrâ ideriz. Rasûl-i merkûm avdet ve hizmet-i sultâna vusûlden sonra İsâ Çelebi'nin hulâsâ-i kelâmını arz ve keyfiyet-i musâra'atını beyân eyledikde ol şehriyâr-ı gayret-şi'ar dahi maslahat-ı sulhun bâdi ve bânisi olan İne Beg'i huzûra da'vet buyurub hitâb eyledi ki "şimdi bu husûs rütbe-i ıslâhdan tecâvüz eyledi. Zîrâ umûr-ı mülk ve şâhî âkıbetü'l-emr darb-ı şimşîre müncerdir" deyub tamâmî-i cevânân-ı dilâver ve müte'ayyinân-ı leşkeri taleb ve her birine başka başka mülâtafet-i mihribânî ile hitâb buyurub dedi ki " bu gün rüz-i bazâr-ı merdânegî ve hengâm-ı ser-efrâzi ve yegânegidir. Malûmdur ki taht ve tâc-ı Husrevî ve şâhî ve rütbe-i serverî ve pâdişâhîye mâlik olmak bî-iltizâm darb-ı hüsâm-ı Behram-intikâm emr-i muhâldir. Fe emma tekâbül-i cânibeynden sonra ruhsâre-i şâhid-i âmâl kimin âyîne-i hüsn-i ikbâlinde cilve-ger olacağına ancak Cenâb-ı Hak alîmdir. Amma bi-haseb-i âdetillâh emr-i gâlib oldur ki zimâm-ı mülk ve câh ekseriyâ ol cevânmerdin teslîm-i dest-i i'tibârı olagelmişdir ki bâzû-yi iktidârını kabza-i şimşîr-i âbdâra muhkem ve üstüvâr ve arûs-i memleket cümle-i nâzdan dîde-i tâlib-i merâtibe bir vakitde rû-nümâ olur ki âyîne-i tiğ-ı cevherdârî mir'ât-ı cemâl-i baht-ı kâm-kârî eyleye. Çünki birâderimiz İsâ Çelebi şimdi bizi tiğ-ı hadîd ile tehdîd buyurmuşlar. İktizâ eyledi ki biz dahi âyîne-i seyf-i meslûl her vecihle andan rû-gerdân olmayub tevfîk-i inâyet-i ezeliyye ile rüz-i ma'reke ve istihkâkda tasarruf-ı tâc ve tahtı iki şâhid-i adl ile bâzû-yı dilîrâne ve merdânelik ile isbât eyleyelim.

Beyt
Men ân dem 'inân bâz pîçem zi râh
Ki yâ sernehum yâ sitânem külâh

Tu pendâştî der cihân nîst kes
Cihândâr tenhâ tu bâşî u bes
Tu merdî u men merd-i vakt-i neberd
Be-merdî pedîd âyed ez merd merd
Zi şîrân hem ân şîr hûn-rîz-ter
Ki dendân u çengeş buved tîz-ter
Ya'nî
Ben ya başımı fedâ veya hasmın tâcını almadıkça ru-gerdân olmam
Sen dünyâda senden gayri er yokdur kıyâs eylersin
Eger sen merd isen ben dahi merd-i neberdim
Merdin hüneri merd ile mükâbelede ayân olur
Aslanın ziyâde hunrîzi dendân ve pençesi tîz olandır

deyu hatm-i kelâm ve cümle erkân ve a'yân ve sipehdârân ol sultân-ı vâlâ-makâmın mülâhazâ-i tamâm ile ikdâm ve kemâl-i teveccüh ve ihtimâmını müşâhededen sonra du'â ve senâya kıyâm ve makâm-ı cânsipârîde sebat-ı akdâm gösterub meydân-ı ma'rekeye hâzır olmak içün mânend-i esb-i Arabî şevk ve ğarâm ile birbirin sebkat ve mahall-i ceng ve kâr-zâra musâbakat ile kemer-i şimşîr-i Haydarî'yi miyân-ı câna beste ve cümle-i cevânân muhlis te'kîd akd-i eymânı peyveste eyleyib dediler ki, her kim ki ferdâ-yı mesâfî-ı tiğ-ı du-rûy-i adedden ru-gerdân olur ise bir dahi mecma'ı dilîrân ve miyân-ı dilâverânda nümâyân olmaya ve her kim ki şimşîr-âsâ dem-i hûn-rizîde kendü âb-ı rûyine nigehbân olmaya bir dahi kendüyı dâhil-i zümre-i cevân-merdân bilmeye.

Beyt
Her ki râ reng-i berk ve mîğ buved
Hırz u ta'vîz-i Rûmh u tîğ buved
Mülk çün bustân ne handed hoş
Tâ ne giryed sinân çün âteş
Tercüme
Her kimin rengi berk ve mîğ olur
Hırz ve ta'vîzi Rûmh ve tîğ olur
Mülk çün bustân gülmeye hoş
Tâ sinân ağlamazsa çün ateş

mazmûnını icrâ ile cümlesi tîr ve kemâl-asâ müttefikü'l-kelâm ve yek-zebân ve cânib-i düşmenâna şitâbân ve arsa Uluabâd'da cânibeynden tekâbül-i saffeyn vâki' olub leşkeriyân-ı mütekâbil bir mertebe sebât-ı akdâm gösterdiler ki hâric-i istitâ'at-ı beşerî ve şâyeste-i mertebe-i dilâverî idi.

Beyt
Zi bâd hamle-i çünân ber-furûht ateş-i kîn
Ki ez mehâbeteş âverd çerh râ devrân
Zi bes borîden-i ser-i tîğ râ nemând mezâ
Zi bes rûbûden-i cân merg râ nemând tevân
Ya'nî
Bâd-ı hamleden ateş-i kin ol kadar firûzân oldı

Ki mehâbetinden çerh devrâna başladı
Ve kılıçlara baş kesmeden futûr gelüb
Mergin dahi cân-ı elemden tâkati tâk oldı

Ve bu ma`reke-i hevlnâkde İne Beg Subaşı meydân-ı kâr-zârda İsâ Çelebi`ye rast gelüb İsâ Çelebi dahi mezbûrun sultân-ı Muhammed-hisâla mütâba`ati sebebiyle ateş-i kîn ve gadabını derûn-i dilinde muzmer olmağla esîr-i tîğ-ı intikâm eyledi. Lakin çünki ol sultân-ı cevânın leşkeri müeyyedü min indillâh idi. Leşker-i muhâlifânın sa`y ve ikdâmları fâide eylemeyüb nümû-dâr-ı "yevme tezillü fihi'l-akdâm"[224] olub âher-i ma`rekeye degin karârdâde olmayub nâçâr semt-i edbâra firâr eylediler. Nitekim devlet-i dîn-i Muhammedî darbet-i "Ene nebiyyü`s-seyfi"[225] ile nâsih-i devlet-i dîn ve arsa-i rezm-gâh-ı imdâd-ı sipâh-ı ricâlullâh ile sahrâ-yı mahşer-âsâ olub İsâ Çelebi dahi bizzarûre inân-ı tevsen-i rehvâr-ı iktidâri savb-i kenâr-ı vilâyât-ı deryâ-bâde ma`tûf ve fi`l-hâl bir sefîne-i sabâ-ref-târa süvâr ve tamâm-ı ıztırâr ile İsevî-kîş olan İstanbul Tekvûrının yanına vardı. Ve sultân-ı sâhib-i tevân İsâ Çelebi`nin tamâmî-i mülk ve sipâhını ele getürüb cümleden biri Tîmûrtaş Beg ki ümerâ-i kadîm-i Rûm ve zamân-ı Yıldırım Hânî`de İsâ Çelebi`nin umûr-ı saltanatı anın dest-i iktidârına mufavviz idi. İttifaken ol ma`rekede bir esb-i tevânâya süvâran bir rikâbdârı ma`an firâr ederler iken ittifâken rikâbdâr atdan düşüb atı firâr idüb bir vecihle dutamadığından piyâde kalub efendisi merhameten kendü atının ardına alub giderler iken ol gulâm-ı bed-fercâm ve nemk-behrâm hiyânete cesâret ve veli ni`metinin şikemine bir hançer-i zehr-nâk havâle ve ol şahs-ı azîmü`l-cüsse ol darbden hane-i zeynden üftâde-i rûy-i zemîn ve hâk ve hûna ğaltîde ve merğ-i nîm-bisl gibi cân çekişmekle tabîde oldı. Ve ba`zı leşkeriyân-ı sultânî sipâh-ı düşmenânı te`âkub etmişler idi. Tîmûrtaş`ı fehm eyleyib her nev`le hâk-sâr ve nîm-merde hâk-i râh-i sultâna bırakdılar. Çünki sultân-ı gayyûrun mezbûrun ef`âl ve a`mâlinden zamîr-i münîri muğber idi. Tertîb-i cezâsına fermân buyurdı. Ve ser-i maktû`unı alâmet-i ibret içün Rûmeli Şâhı olan büyük karındaşı Emîr Süleyman`a irsâl eyledi. Ve ukalâ ve kârdânân ol mahalde dediler ki, çünki Tîmûrtaş katl olundı. İsâ Çelebi`ye ba`del-yevm vucûhla perîşânlık el verdi. Ve havâss-ı sultânîden bir cemâ`at İsâ Çelebi`yi te`âkub ve der-dest eylemek murâd eylediler. Amma ol sultân-ı sâhib-i eymângâyet atûfet-i Müslümânî ve hareket-ı ırk-ı uhuvvet ve mihribânîden nâşî anın girift olmasına rağbet etmeyüb tîğ-ı bî-dîriğ ile kat`-ı sıla-i erhâmı mürüvvet görmedi. Ve buyurdı ki

Beyt
Çu düşmen şikesti beyetken alem
Ki bâzeş neyâyed cerâhat behem
Çu düşmanı bozdun kabat bayrağı
Ki tekrâr olmaz cerâhat dürüst

[224] Ayakların kaydığı gün
[225] Ben kılıç peygamberiyim.

Dâstân-ı Sızdehum (Onüçüncı Hikâyet)

Ol sultân-ı bülend-pâye İsâ Çelebi'yi def'den sonra Dârüssaltanat Bursa'-yı Cennet-âsâ'ya azimet ve İznik ve levâhiki teshîrine mübâderet ve vâlid-i mağfiret-penâhının na'şını Germiyânili Ya'kûb mütâlebet ve birâderi Mûsâ Çelebi'nin refâkat-i tâbut ile hizmet-i sultâna mülâzemet ve niyyet-i sâdıkâne ile ittifâk-ı birâderânelerin beyân eder.

Muhakkak ve mukarrerdir ki, eyyâm-ı zuhûr-ı devlet-i Millet-i Muhammedî hengâm-ı futûhât-ı sipâh-ı muzaffer-i Ahmedî`den Sultân-ı Enbiyâ (aleyhissalâtu vesselâm) indinde feth-i Mekke-i Mükerreme'den ziyâde bir rûz-i fîrûz-i birûz olmamışdır. Ve beşâretnâme-i "innâ fetehnâ leke fethen mubînen"[226] minhâsı ol rûz-ı ferhûnde-âsârın uluvv-ı kadr-i vâlâsını iş`âr eylemişdir. Zîrâ güher-i girân-kadr-i hâtemi ol ma`den-i kudsi-meskendendir. Ve her kesin muhabbet-i cibillisi vatan-ı ulâ-yı aslisine olduğuna "hubbü`l-vatan mine`l-îmân"[227] beyân-ı fesâhat-ünvânı burhândır.

Beyt
Yakîn çûn be-bînî der encâm-ı kâr
Be-şehr-i hudest adem şehriyâr
Tercüme
Eylesin tahkîk encâm-ı işi
Pâdişâhdır kendü şehrinde kişi

Là cerem, ol sultân-ı mu`azzama münâsebet-i nihânı ile ol hâlet-i inbisât ve şâdumânı Hazret-i Risâlet-penâh (sallallâhu aleyhi vesellem) sünnet-i şerîfe rağbet-i tamâmı ile âyîne-i zamîr-i münîrine Bursa`nın teshir ve sûret-i duhûli ru-nümâ oldı. Zîrâ ol hânedân-ı hilâfet-âşiyân-ı saâdet-mendânın mustekarr-ı devlet ve ünvânları idi. Çünki her vecihle münşerihü`l-hâtır ve inbisât-ı mütevâtir ile ol hıtta-i Behişt-âsâ`ya müteveccih ve vazî` ve şerî`den her kes ol şehriyâr-ı ferhûnde-dîdârın arzû-yı Hurşîd-i ruhsârî ile hazm ve hânedân-ı istikbâl ve sultân-ı sâhib-i ünvân dahi herkesi mutayyeb ve hoş-hâl eyleyib saâdet ve iclâl ile taht-ı mevrûsî-i kayserî ve mesned-i serveriye iclâs eylediler. Ve ba`de'l-cülûs bir müddet dâd-hâhânın keyfiyet-i ahvâline tahsîl-i vukûf ile dakîka fevt eylemeyüb mürâ`at ve ikrâm ve cümleyi mesrûr ve be-nâm buyurdı. Ba`dehu meclis-i hass ve sohbet-i kâmrânî müretteb eyleyib bende-gân-ı vefâdâr ve dilâverân-ı cân-sipârî husûl-ı metâlib ve emânı ve tertîb-i esbâb-ı şâdumânı ile kâmrân eyledi.

Ebyât li müellifihi
Nişeste ber serîr-i kâmrâni
Çu gül ber hurde ez ömr u cevâni
Şüde fariğ zi gamhâ-yı zemâne
Rubûde gûy-i işret ez miyâne

[226] Doğrusu biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Fetih, 1.
[227] Vatan sevgisi imândandır.

Be-nîrû-yi saâdet geşte fâik
Be-hasm-ı hîş ez baht-ı muvâfık
Baht-ı kayserî geşte muvaffak
Şüde mâlik be-mülk ez-yârî-i Hak
Çerağ-ı hânedân râ kerde rûşen
Be-nûr-i adl mülkeş geşte gülşen
Sitemhâ-yı Timûr râ geşte câbir
Şüde ber mihnet-i eyyâm sâbir
Gam-i mazlûm şebhâ hurde tâ rûz
Be-nûr-i adl çün şem`-i şeb-efrûz
Be-ihsân kerde dilhâ râ musahhar
Sipâh-ı hud du`â kerde mukarrer
Zi pâ üftâdehâ râ geşte dildâr
Be-tâc-ı serverî geşte sezâvâr
Livâ-yı adl ber gerdûn resânde
Şerî`at râ imâm-ı hîş hânde
Şüde ber taht bâ-baht-ı müeyyed
Ser-efrâz-ı cihân Sultân Mehmed
Ez-ân şüd câh-ı û her rûz efzûn
Ki rûz-efzûn şüd ez adl-i hümâyûn
Tercüme
Makarrı oldı taht-ı kâmrânî
Çu gül ber hurde-i ömr ve cevânî
Gamm-ı dünyâyı çün etti ferâgat
Bu meydândan kopardı gûy-i işret
Çu yâr oldı ana baht-ı muvâfık
Sadet kuvvetiyle oldı fâyik
Çün itdi mülke mâlik yâri-i Hak
Serîr-i kaysere oldı muvaffak
Çırağ-ı hânedânı rûşen etdi
Çün oldı mihnet eyyâma sâbir
Timûr`un cebrine sabr etdi vâfir
Adl nûriyle çün şem`i şeb efrûz
Gamm-ı mazlûm ile ağlardı tâ rûz
Ana asker du`â etdi mukarrer
Kulûbı lutf ile kıldı musahhar
Olub üftâdegâne yâr ve dildâr
Selâtîn tâcına oldı sezâvâr
Olub Şer`-i şerîf ile o server
Livâ-yı adli gerdûna beraber olub taht üzre
Bahtıyla müeyyed ser-efrâz-ı cihân
Sultân Mehmed anınçün oldı câhı rûz efzûn
İderdi dâimâ adl-i hümâyûn

Ve ol sultân-ı cevân bir zamân temşiyet-i refâh-ı ra`iyyet ve sipâh içün hıtta-i Bursa'da mütemekkin ve cebr-i hâtır-ı dil-şikestân ve dil-dârî-i âzerde-gân ve sitem-dîdegân-ı Timûrî içün sâkin olub ecdâd-ı mülâtafet-necâdın âyîn-i kanûnını tecdîd ve binâ-yı dîn ve devleti kemâl-i adâlet ile ber-vech-i izdiyâd temhîd buyurdı. Ba`dehu istiftâh-ı ebvâb-ı saâdet içün cânib-i İznik ve tevâbi`ine mütevecciih olub envâr-ı cemâl-ı şâhî ve etvâr-ı merhamet ve dâd-hâhı ebsâr-ı ebnâ-yı rûzgâra bedîdâr ve her ne tarafa mütevecciih oldıysa darâtı memleketi dua-yı hayr ile ebvâb-ı saâdet ve ikbâl-i cemâl-i celâline güşâde ider idi. Vaktâ ki şehr-i İznik`e resîde oldı. Ol yerin ahâlisi dahi ittifâk-ı ârâ ile bi-mümâna`ât ve müzâhemet memleketi nüvvâb-ı kâmyâba teslîm eyleyib dediler ki

Nazm
Dahalte ale`l-medîneti ve hiye dâr-i huldin
Fe ya habbezâ zâke`d-duhûli

Ve ol yerin temşiyet-i nizâmından sonra cedd-i a`lâsı Osmân Beg`in mustekarr-ı cülûsı olan Yenişehir`e mütevecciih ve birkaç gün istirâhat ile meks ve etrâf-ı bilâddan sitem-dîdegân-ı ra`iyyet ve leb-teşnegân-ı zülâl-ı merhamet âlâm-ı eyyâm-ı inzilâmdan "el-münhilü`l-azbu kesîrü`r-rihâmi"[228] mesel-i belâğat-erkâmı mazmûnunca ümmîd-i adâlet ile cem`iyyet ve etrâf ve eknâfdan husûsan vilâyet-i Sâruhân ve Karesi ilinden dâd-hâhân-ı re`âyâ ve sipâh bâr-gâh-ı sultân-ı adâlet-penâha mütevecciih ve izdihâm ve herkes dil-hâhları üzre mesrûr ve şâd-gâm oldılar.

Beyt
Çû şeh der kâr-ı hud ne nümûd süsti
Pedîd âyed cihân râ tendürüstî
Harâbî dâşt ezkâr-i cihân dest
Cihân ez dest-i zâlim-i in zemân rest
Tercüme
Eger şâh etmese kârında süsti
Zuhûr eyler cihânda ten-dürüsti
Harâbı gitdi âlem oldı âbâd
Cihân dest-i zâlimden oldı âzâd

Ve zabt ve rabt-ı memâlik ve sipâhdan fi`l-cümle fârig oldukdan sonra âyîn-i ecdâd-ı cennet-me`âdın tecdîdi fikrinde olub vâlid-i cennet-makâmı bu mülk-i fânîden rihlet ve Emîr Timûr merhûm-ı mağfûrun vasiyyeti üzre ferzendân-ı âlî-tebârdan birisi nâil-i saltanat oluncaya degin na`aş-ı şerîfini Germiyân ili hâkimi Ya`kûb Beg`e mahalline göndermeğe Mûsâ Çelebi`ye refâkat ile emânet eylemişdi. Çünki bi-nâyetillâhi teâlâ sultân-ı Muhammed-hisâl taht-ı cihân-bânî`de istiklâl buldı. Bilâ-tevakkuf bir mu`temedün-aleyh kimesneyi Ya`kûb Beg`e irsâl ve vâlid-i mağfiret-penâhının na`aşını ve birâderi Mûsâ Çelebi`yi taleb buyurdı. Ol dahi ber-

[228] Güzel haberin ikramı çoktur.

mûceb-i emr-i sultânî hareket ve Mûsâ Çelebi'ye hezâr ikrâm ile Bursa tarafına müteveccih oldılar. Vaktâ ki na'aş-ı sultânînin Bursa kurbüne haber-i vusûlı sultân-ı nev-cevâna resîde ve cerahât-ı dâğ-ı derûnî tecdîd ve bu neşîd-i pür-teşdîdi âlâm-ı hicrân ile vird-i zebân eyledi.

Beyt
İn çerh-i cefâ pîşe u âlî-bünyâd
Hergiz girih-i beste-i mâ râ negûşâd
Âncâ ki dilî dîd ki dâğî dâred
Dâğ-ı digereş ber ser-i ân dâğ nihâd
Tercüme
Bu çerh-i cefâ pîşe ve âli-bünyâd
Eyâ girih-i bestemiz etmez mi güşâd
Her kanda ki dağdâr gördi bir dil
Bir dağ dahi eyledi fi'l-hâl ziyâd

diyerek cümle-i eşrâf ve a'yân ile Bursa'dan bir mesâfe na'aş-ı sultânı istikbâle azîmet ve sipâh ve ra'iyyet ve sağîr ve kebîr carûb-i mürgân ve âb-ı dîde-giryân ile sultân-ı sa'îdin ğubâr-ı râh-i kademin şüst ü şû eylediler. Ve el-hak bu musîbet âleme müceddeden bâ'is-i mâtem-i tamâm oldı. Ve sultân-ı cevân-baht herkesin inkisâr-ı hâtırların merhamet ve şefkat ile cebr ve cümle-i inâs ve âmme-i avâmı'n-nâs sultân-ı sa'îde mağfiret ve rıdvân ve sultân-ı nev-cevânın istidâmet-i mülk ve devlet ve istikâmet-i rûzgâr-ı şehriyârîsine derûn-i dilden künbed-i bülend-pâye-i sipihr-i a'lâyı ğalğale-i du'â ve senâ ile memlû eyleyib dediler ki

Beyt
Çu reft ân şehen-şâh-ı bîdâr-baht
Tu râ bâd-ı câvîd hem tâc u taht
Eger şüd sehi servî ez gülistân
Tu ser sebz bâşî derîn gülistân
Tercüme
Çu gitdi o sultân-ı bîdâr-baht
Sana ola bâkî bu tâc ve bu taht
Nola gitse bu servi bu gülşenin
Başın sağ ola pâdişâhım senin

Çünki sultân-ı sa'îdi merkad-i menâm-ı rıdvân makâmına vaz' eylediler. Melâike-i rahmet, "el-kabru ravzatün min riyâzi'l-cenneti"[229] mûcebince makbere-i nurânisinden rûzuna güşâ-yı gülşen-i cinân oldılar. Ve ol sultân-ı veliahd-i hakîki ve vâris-i mülk ve devlet tahkîki tarîka-i sünnet üzre üç gün merâsim-i ta'ziye ve mâteme kıyâm ve rûz-ı hitâmda "uzkürû mevtâkum bi'l-hayri"[230] muktezâsınca hatemât-ı Kur'ân ve neşr-i sadâkat ve hayrâtı âşikâr ve nihân mürâ'atdan sonra her subh ve şâm rûhâniyyet-i sultân-ı mağfûrı mukârin-i da'avât-ı sâlihât ve zamân-ı saltanatında inşâ buyurduğı cemî'-i cihât-ı vakfı ez'af-ı muzâ'afıyla ihyâ buyurdı.

[229] Kabir, Cennet bahçelerinden bir bahçedir.
[230] Ölülerinizi hayr ile anınız.

Çünki ol sultân-ı cevân-baht memâlik-i Anadolu'da mühimmât-ı dünyevî ve uhreviyeyi temşiyet ve ba'dehu birkaç gün kesb-i neşât ve nüzhet ve inbisât içün Amâsiyye ve Niksâr yaylaklarına azîmet ve ol tarafların dahi re'âyâ ve acezelerini eltâf-ı merâhim ile mesrûrü'l-hâtır ve ol eyyâmda gâhice ri'âyet-i âyîn-i cihân-dârî içün tarh-ı meclis-i sohbet ve kâmrânî ve neşr-i in'âmât ile tâlib-i metâlib ve emânı olur idi. Nitekim demişlerdir.

Beyt
Hud râ çû demî be-baht-i hem-dem yâbî
Ez ömr nasîb-i hîş ân-dem yâbî
Zinhâr ki zâyi' nekuni fursat ra
Zîrâ ki çûnân demi diger kem yâbî
Tercüme
Çu bir dem-i baht ile hem-dem olursun
Nasîbin ömürden ol dem bulursun
Efendim fursatı fevt itme zinhâr
Ki fevt olsa bulunmaz bir de tekrâr

Dâstân-ı Çehardehum (Ondördüncü Hikâyet)

Dest-i istilâ-yı sultânide İsâ Çelebi'nin inhizâm ve firârı haberi Rûmeli Pâdişâhı Şehzâde Emîr Süleyman'a aks oldukda gıpta ve hasedden nâşi İsâ Çelebi'yi İstanbul Tekvürundan taleb ve Anadolu'ya tevecküh ve idrak-i mübâğî ve emânı içün ve sultân-ı nev-cevân'a keyfiyet-i muhâlefetin beyân eder.

Çün terbiyet-i inâyet-i Ezelî ve takviyet ve ri'âyet ve kifâyet-i Lem-yezelî birle sultân-ı mahmidet-hisâl ve ol mazhar-ı cemâl ve celâlin rütbet-i devlet ve ikbâli yevmen fe yevmen mütezâyid ve kuvvet-i aklî ve şecâ'at-ı cibillî ile ber-haseb-i izdiyâd-ı ömr ve devlet hadd-i bulûğa musâ'id oldı.

Beyt
Beher rûzi ki devlet mî füzûdeş
Hıred ta'lîm-i devlet mî nümûdeş
Tercüme
Füzûn oldukça günden güne devlet
Ederdi akl ana ta'lîm-i devlet

Çünki nevbet-i rey'ân-ı cevân-bahtî-i sultân hadd-i bulûğ ve derâyine resîde ve neş'e-i kâbil ve kabûliyeti derece-i gâyet-i saâdete keşîde oldı. Dîvân-ı ihsân-ı Sübhânî'den "felemmâ belağa eşüddehu vestevâ âteynâhu hükmen ve ilmen"[231] mülâtafet-nâmesiyle cümle-i akrân ve zümre-i ihvân üzerine rüchân bulub ruhsâre-i dil-firîb-i ikbâl ve çehre-i pür-şîve-i cemâli mânend-i hüsn-i Yûsuf -ı Ken'an, mahsûd-i tamâmî-i birâderân ve hüsn-i enzâr-ı Sübhâniye ile manzûr olması mağbût-ı ihvân-ı nâ-mihribân oldı.

[231] Erginlik çağına gelip olgunlaşınca ona hikmet ve ilim verdik..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas, 14. Mütercim, bu âyeti "felemmâ belağa eşüddehu âteynâhu hükmen ve ilmen" şeklinde metinde eksik ve yanlış olarak kaydetmiştir.

Beyt
Çünki ihvân râ dil kînever est
Yûsufem râ ân ğaribî bihter est
Tercüme
Çünki ihvanın derûnunda mukarrerdir hased
Yûsuf gurbetde olmak gibi yok cây-ı latîf

El-Kıssa
Ol evkât-ı pür-âşub ve âfatda "lekad kâne fî Yûsuf'e ve ihvetihi âyâtün"[232] vefkınca sultân-ı Muhammed-hisâl ve ol Yûsuf -i Mısır-cemâlin birâderân-ı muhâlefet-sıfât ile cibillet-i ebnâ-yı zamânda mefţûr olan gıbta ve hased muktezâsınca birâderlerinin her biri tâlib-i noksân-ı devlet-i sultân ve dîde-i bânî-i zunûb-ı "ihvânu hâzihi'z-zamân cevâsîsü'l-uyûbi"[233] vefkınca birbirleriyle yek-dil ve yek-zebân oldılar.

Şi'ir
Ve ihvâni hasibnâhum durû'an
Fe sârû zâke lâkinne lil-e'âdi
Hasibnâhum sühâmin sâyibâtin
Fe kânûha ve lâkin fi'l-fuvâdî

Cümleden beri birâder-i kebîri Emîr Süleyman idi ki sultân-ı İslâm'ın vak'â-i inkisârında Rûmeli'ne firâr ve pâyitaht-ı Edirne'de saltanat ile istikrâr bulmuş idi. Vaktâ ki İsâ Çelebi'nin sultân-ı Muhammed-hisâla mağlûbiyetini ve Tîmûrtaş Beg'in ser-i maktû'ı eline irsâl olunduğundan hışm ve gadabını galeyân ve mecâlis ve mehâfilde sultâna şenâyi'-i kabîha ile ratbü'l-lisân olub der idi ki "birâderimiz Mehmed kendüden müsinn olan birâderi İsâ Çelebi'yi bu taraf istîzân etmez sizin Bursa'dan ihrâç ve taht-ı serveriyi kendüye mahsûs eylemiş. Bizim dahi dâ'iye-i hümâyûnumuz budur ki deryâdan ubûr ve memâlik-i Anadolu'yı anın kabza-i iktidârından ihrâç eyleyelim. Zîrâ Mehmed henüz dahi eyyâm-ı sinn-i sabâda ve anın temkînî taht-ı asli-i âbâda kanûn-ı akl ve devlet ile mahall-i inkâr ve abâdadır.

Beyt
Garibest ki în kûdek-i hurde-sâl
Şeved bâ-buzurgân çûnîn bed-sigâl
Be-evvel kadeh-i dürdi âred be-pîş
Nedâred şükûh-i men u şerm-i hîş
Çisân kûdekâne derîn guft u gûy
Be-hûd cây ibâ kuned cust-cûy
Tercüme
Acebdir ki bu kûdek hurde-sâl

[232] And olsun ki Yusuf ve kardeşlerinin olayında soranlara nice ibretler vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Yusuf, 7.
[233] Bu zamanın kardeşleri, ayıpların casuslarıdır.

Buzurgân ile ide ceng ve cidâl
Çocuklukda lâyık mı bu guft u gûy
İde cây-ı ecdâd cûst u cûy
Çeke câm-ı evvelde dürd-i safâ
Ne havf etti benden ne eyler hayâ

Ve çünki mesned-i mevrûsı be-haseb-i istihkâk evlâd-ı kebîre mahsûsdur. Taleb-i tahsîl ve temşiyetinden ta'allül ve ihmâl tavr-ı cihân-darîde emr-i muhâldır. Şimdi münâsib olan oldur ki, Rûmeli askeri ile Anadolu'ya ubûr ve taht-ı Bursa-yı Cennet-âsâyı cülûs-ı hümâyûnumuz ile mesrûr eyleyelim. Eger birâderimiz Mehmed haddini bilûb bize mütâba'at ider ise anı dahi havsala-i isti'dâdına göre bir memleketin hükûmetine ta'yîn ederiz. Ve illâ teb'a-i mutâva'atımızdan kerdenkeş-i itâ'at olur ise cümle-i memâliki tav'an ve kerhen elinden alırız zîrâ

Beyt
Dırahtî ki hûd-râ şeved ber deret
Be-piçân sereş tâ ne pîçed-seret
Kapunda bir ağaç kim kendü kendüye zuhûr etdi
İlacı baş belâsı olmadan evvel koparmakdır

Amma ba'zı erkân-ı devlet ve erbâb-ı akıl ve rütbet-i uslûb-i dil-hâhâna bu kelimât-ı hûşmendâneyi Emîr Süleyman'a arz eylediler ki bu kaziyye müsellem-i cumhûr ve kâ'ide-i mukarrer ve meşhûrdur ki hemîşe vusûl-ı devlet atâyâ-yı kerâmet-i İlâhi iledir. Yoksa mücerred tertîb-i esbâb-ı şevket-i pâdişâhî ve kesret-i leşker ve sipâhi degildir. Ve hurde-i sinn ve sâl Kudret-i İzid-i Mute'âl'e nazar ile câh ve celâlin çendân medhali yokdur.

Beyt
Buzurgi be-devlet buved ney be-sâl
Bulûğ-ı hüner bih zi câh u celâl
Ya'nî
Ululuk devlet iledir sinn-i sâl ile degildir
Hüner sâhibi olmak câh ve celâlden eyidür

Zîrâ ukalâ demişlerdir ki devlet yaşda degil başdadır. Ve küçük birâderiniz Sultân Mehmed'den hâlet-i sağr-ı sinn ile ceng-i Timûrî'de nice dürlü muhayyir-i ukûl olan emr-i azîmeler sûret-nümâ-yı zuhûr oldı. Ve nâm-ı nâmîsi nice zamân dâstân-ı mecâlis-i şehzâdegân-ı İrân ve Tûrân oldı. Ve ol ma'reke-i hatar-nâkdan bir cem'-i kalîl ile varta-i helâke düşûb ma'a-hâzâ düşmenân-ı cedîd ve kadîmden yoluna indiler. Müşârün-ileyh ırz ve nâmûsunı siyânet ve sipâh-ı endek ile nice mesâffda a'dâyı menkûb ve mağlûb eyleyib piş-i a'dâ-yı pür-kuvvet ve tuvânde asla siper-i endâz-ı istirâhat olmayub merdâne ceng ile ser-efrâz-ı zamân oldı.

Beyt
Be her kû cust nâm-âverî
Der ân kâr dâdeş Hüdâ yâveri

Heme Rûm ez-ân serv-i nev-hâste
Be-reyhân u ser sebzî ârâste
Tercüme
Her ne işde kim oldı nâm âver
Oldı Tevfîk-i Hak ana yâver
Cümle-i Rûm o serv-i tâze ile
Oldı ser-sebz-i tîb u ğâze ile
Beyt
Heme hûş dîl hest u hem zûr-dest
Be-în her du ber taht bâyed nişest
Ezù beste nakşî beher hâne
Resîde beher kişver ihsâne
Tercüme
Anın hem aklı dâr hem zor-ı desti
Bu ikiyle olur tahtın nişesti
Anın nakşı yazındı cümle hâne
Erişdi âleme andan fisâne

Ve'l-yevm İsâ Çelebi üzerine muzaffer olub taht-ı pederîde i'ânet-i leşker ile mukarrerdir. Şimdi bilâ-mûcib anınla kâr-zâr-ı salâh-ı hâl-i rûzgâr ve ceng ve cidâl-pesendîde ukalâ-i sahîhü'l-efkâr degildir. Belki ol iki birâderin mâ-beynine tavassut-ı münâsib-i sekîne ve vakar ve tefvîz-i emr-i temşiyetleri mülâyim-ı nazar-ı ulü'l-ebsârdır.

Beyt
Zann-ı nîkû bih be ihvân-ı safâ
Gerçi âyed zâhir ez îşân cefâ
İn-hayâl u vehm-i bed çün şûd pedîd
Sad hezârân yâr râ ez-hem borîd
Tercüme
Zann-ı nîkû ile ihvâna şâh
İster anlardan zuhûr etsin cefâ
Çün hayâl-ı bed olur pedîd
Birbirinden nice yâr olur ba'îd

Şimdi vakt-i hâle münâsib olan İstanbul Tekvûrı'na âdem gönderüb İsâ Çelebi'yi ol adû-yı dînin yanından getürdüb ve ri'âyet ve takviyet ile Anadolu cânibine geçürüb ve birâderi Sultân Mehmed ile mükâmete rağbet göstermekdir. Zîrâ Sultân Mehmed şimdi hudûd-ı Rûmiyye-i suğra'dadır. Eger ba'de-ez-în İsâ Çelebi mansûr ve muzaffer olur ise elbette taraf-ı devletinizin mansûb ve mensûbı olmuş olub evâmir ve nevâhîde bu âsitâneye mütâbâ'at üzre fermânberdâr olur. Ve eger nusrat sultân Mehmed'in olur ise özr-i mu'âdâtı bu tarafa olmaz. Çünki vükelâ-yı devlet-i Süleymaniyye'nin bu kelimât-ı akilânesi hayyiz-i kabûlda vâki' oldı. Binâen-aleyh havâssdan bir mu'teber kimesneyi İstanbul Tekvûrına irsâl ve İsâ Çelebi'yi taleb ve Tekvûr-ı mesfûr dahi bilâ-tevakkuf şehzâdeyi varan kimesne ile

Emîr Süleyman'a irsâl eyledi. Müşârün-ileyh dahi birâderini envâ'-ı i'zâz ve ikrâm ve esbâb-ı ihtişâm-ı pâdişâhâne ile Gelibolı ma'berinden Anadolu'ya geçirüb darüssaltanat-ı Bursa'nın tasarrufun erzâni görüb birâderi Sultân Mehmed ile mükâmete iğrâ ve terğîb eyledi. Ve Şehzâde İsâ Çelebi dahi deryâyı güzer ve fi'l-hal sâhil-i bahrda vâki'olan mahâlleri zabt ve ceste ceste cem'-i leşker ile teshîr ve Bursa'ya azîmet eyledi. Ve ekseriya güzer-gâhı olan kılâ' ve bukâ' ahâlisi edâ-yı hizmetkârî birle ziyâfet eyleyib lâkin teslîm-i mülk ve mâlda bir vecihle inkiyâd eylemeyüb hüsn-i edâ ve mülâyemet ile arz eylediler ki evvel birâderiniz Sultân Mehmed ile kat'ı niza'-ı husûmet ve ba'dehu tasarruf-i mülk ve câha azîmet etmeniz münâsibdir. Binâen-aleyh İsâ Çelebi kasaba-i Begbazarı'na varınca seyr ile teveccüh eyledi Amma çünki kâr-ı saltanatında kuvvet-i baht müşâhede edemedi. Bizzarûre mekâtibât-ı muhlisâne ile sultân-ı nev-cevâna bir mu'teber elçi irsâl ve derûn-i nâmede benim birâderim ile kat'a dâ'iye-i muhâlefet ve münâferetim yokdur. Belki menvî-i zamîr ve mahtûr-ı hâtırım ol mazhar-ı saâdet ile ri'âyet-i tarîk-i mutâba'at ve inkiyâd ve mütâva'atdır. Ancak vilâyât-ı vasi'â-i Anadolu'dan kifâyet mikdârı bir kışlak ve müte'allikâtımızın sukûnleri içün bir mahal inâyet buyurmalarını ricâ ve lâyık-ı şân-ı mürüvvet ve atûfetlerin istid'â eylerim. Ve ba'de'l-yevm ol birâder-i fîrûzmendin taraf-ı hilâfında olmak ferâğat ve sâye-i ri'âyet ve himâyetlerinde evkât-güzâr olmak üzre eymânve te'kid ile âzim ve an-samîmü'l-bâl câzim.

Nazm
Âteyteke bi'l-ihlâsı minnî vesîleten
Ke enneke İsâ câehu mutayyebu
Eteyte zerâkum râğiben fî sadâkatin
Ve e'lemu eydan inneke fî terğabu

Çünki İsâ'dan bu gûne rasûl ve peygam ve kelimât-ı ülfet ve iltiyâm sûret-nümâ-yı zuhûr oldı. Taraf-ı sultâiden dahi münâsib olan vecih ile ri'âyet ve ikrâm-ı mihmândâri ile ahd u mîsâka binâen nüvvâb-ı kâmyâb-ı sultânî ol mihmân-ı cânının mühimmât-ı zemistânîsini Begpazar'ında kifâyet mikdârı tedârük ve ta'yîn eylediler. Eyyâm-ı bahâra degin ol yerde karâr ve evvel-i bahârda izn-i sultânî ile semt-i Karaman'a ve muhâlifân-ı kadîm-i Karamaniyân ile muhârebe ve mükâtele ve ba'zı kılâ' ve bıka'-ı Karaman'ı muhâsara ve kabza-i tasarrufa dâhil eylemeyüb bir müddetden sonra Karaman'dan müracâ'at ve derûn-i memâlik-i sultânîde seyr ederek mu'âvedet ve her ne mahalle vusûl buldı ise birâderi ile ızhâr-ı muhâlasat ve istimrâr-ı musâlaha yüzünden halkı kendü hizmetkârlığına teklîf eyledi. Ve sûret-i hakdan görünüb bu tezvîr ile nevâhî-i Bursa'ya vusûl ve derûn-i hisâra duhûl murâd eyledi. Lâkin âhâlî-i Bursa rayihâ-i hileyi istişmâm etmeleriyle tasarruf-ı mülke rızâ-dâde olmayub derûn-i kal'aya tahassun ve müdâhil ve memerri müstahkem ve metin eylediler. Çünki şehzâde-i mûmâ-ileyh duhûl-ı hisârdan memnu' oldı. Hâric-i şehri tamâmen nehb u gâret ve ihrâk-ı bi'n-nâr eyleyib re'âyâ ve acezeyi hâk ile yeksân ve dâhil-i dest-i tezallumı olan fukarâyı ta'zîr-i tâm ile târâc ve perîşân eyleyib müceddeden tarîka-i mu'tâd ve meslek-i salâh ve sidâddan hâric-i hareket ile muharrik-i mevâd-ı fitne ve fesâd oldı.

Nazm
Ğâse`l-vefâ ve kâde`l-gadr
Mesâfetü`l-hulefî beyne`l-kavli ve`l-amel

Ba`dehu sultân müstekarri olan Amâsiyye`den hareket ve sipâh-ı zafer-penâh ile on günde Bursa`ya sür`at ve İsâ Çelebi teveccüh-i sultândan haberdâr olub on bin sipâh-ı mükemmel ile mükâmete ve mübâderet ve asker-i sultânî mesâfe-i ba`îdeden gelmekle dîde-i a`dâya hakir göründi. Amma düstûr-ı ma`hûd üzre lutf-i Ma`bûd`a tevekkül ve asker-i kalîl ile mudâfa`aya ikdâm ve şedâyid-i rûzgâra tahammül ve musâbereti iltizâm ve âlem-i gaybdan bu hitâb sem`-i sultâna ilhâm oldı ki

Beyt
Mekun zi ğusse şikâyet ki der tarîk-i taleb
Be-râhati neresîd ân ki mihnetî nekeşîd
Tercüme
Ğussadan etme şikâyet ki reh-i matlabda
Rahata ermedi bir kimse Begim zahmetsiz

Ve sabâhdan vakt-i asra degin tarafeynden bir mertebe mükâtele-i merdâne oldı. Ki takrîri hâric-i dâire-i tahrîrdir. Amma âhirü`l-emr nesîm-i feth ve ikbâl-i perçem-i ilm-i sultânî havâtır-ı münşerih-i dostan-âsâ münbasıt ve sarsar-ı edbâr İsâ Çelebi`nin tara-i muşevveş sancağını cem`iyyet-i sipâhı gibi perîşân eyleyib miyân-ı ma`rekeden izdırârî fırârı münâsib görüb ma`dûdu kalîlü`l-mikdâr ile cânib-i Gürlân`a müteveccih oldı.

Beyt
Bedîd ân ki şûd rûzgâreş durust
İnân râ be-pîcîd u be-nûmûd püşt
Tercüme
Gördüğüm rûzgârı oldı durust
Dizgini çekdi döndı hasmına püşt

Ol vilâyetin a`yân ve ra`iyyeti İsâ Çelebi`yi tamâmî-i etbâ`ı ile mukayyed ve mahbûs huzûr-ı sultâna getürmek murâd eylediklerin bilûb dağdan dağa firâr ederek Kastamonu Hâkimi olan İsfendiyâr`a iltică eyledi. Ve mezbûr İsfendiyâr, mükaddemâ Yıldırım Hân`ın olub derûnunda ğayzı olmağla birâderân beyninde fitne ve fesâd zuhûr eyledüğünden mahfûz olub imdâd ve i`ânetine mütesaddi oldı. Amma sultân-ı Muhammed-hisâl İsâ Çelebi`nin bekâyâ-yı esbâb-ı saltanat ve askerisinin ğanâyimini zabt ve icrâ-yı merâsim-i neşât içün Darüssaltanat Bursa`ya azîmet ve havâtır-ı âzerde-i ra`iyyeti lutf ve merhamet ile mutayyeb ve ateş-i zulm ve udvân ile hânmânları sûzân ve vîrân olanları mazhar-ı ihsân buyurub sağîr ve kebîrin bu du`â vird-i zebânları oldı.

Beyt
Der heme vakti cihânet tâbi` u gerdûn mutî`
Der heme câyî hûdâyet nâsır u adlet mu`în
Tercüme
Her zamân olsun sana tâbi` cihân gerdûn-i mutî`
Nasırın olsun Hûdâ her yerde adlin olsun mu`în

Dâstân-ı Panzdehum (Onbeşinci Hikâyet)
İsâ Çelebi'nin mahall-i ma'rekeden firâr ve Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr'a iltică ve sultân-ı Muhammed-hisâla âğâz-ı muhâlefet ve nevbet-i sâlisede vâki' olan muhârebe ve inâyet-i Girdigâr ile tekrâr sultânın mansûr ve muzaffer olduğun beyân eder.

Hurdmendân-ı rûzgâr katında hem-vâre saâdet-mend ol kimsedir ki masâlih-i dîn ve dünyâda teksîr-i esdikâ-i bahtiyâr ve te`lif-i dostân-ı vefâdâra sa`i ve saâdet-mendân-ı zamân indinde hurd-mend oldur ki tahsîl-i metâlib-i dünyevî ve uhrevîde düşmenân-ı muhâlefet-i mu`tâde imdâd içün zümre-i ahbâbı râ`î ola.

Lâ cerem, her kimesne kim iltiyâm-ı dostân-ı saâdet-mend ve sıla-i rahm-i karâbet ve hişâvendden serişte-i muhabbeti kat` eder ise asla cem`iyyet-i hâtır ile behre-mend olmaz ve her kim düşmenân-ı kadîm ile musadakâta sa`y eyleye kendü hîş ve tebârından teberrâ eyler husûl-ı matlûb ile kat`â firûz-mend olmaz. Ve hilâf-ı ehl-i itilâfın meâl-i ye`s ve hirmâne müntehi ve âkıbet-i dostî-i münâfikân-ı düşmen-kâmîye müeddi olur. Nitekim demişlerdir.

Beyt
Her ki ez-devlet şeved bîgâneveş yek bâregî
Ufted ez kûy-i saâdet dûr der âvâregî
Her ki ez düşmen becûyed-i çâre-i dilhâh-ı hîş
Âkıbet ufted be-hasret der-gam u bîçâregî
Ez aduvv gam cû ne gam-hârî berâ-yı kâr-ı hîş
Vây ber-hâl-i kesî keş gam buved gamhâregî
Tercüme
Kim ki devletinden ola yâd gibi yek-bâre
Dûr olub semt-i saâdetden olur âvâre
Hasmdan gam-ı dile gam-hârlık ümîd etme
Vây hâline anın kim gam ola gam-hâre
Kim ki düşmenden ide çâre-i dil-hâhın ümmîd
Âkıbet hasret ile gamla olur bî-çâre
Bu makûle mükaddemât ve bu uslûb üzre kelimâtın meâli oldur ki

El-Kıssa
İsâ Çelebi`nin hemîşe re`y ve tedbîri muhâlif-i semt-i savâb olmağın taleb-i serveride tevfîka mazhar olamayub bu defa dahi mükâbele-i ma`reke-i sultânîden

fîrâr ve Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr Beg'e müracâ'at ve el-emân ve kendü hânedânının düşmen-i kadîmini hâl-i perîşânına mesrûr ve hanedân ve velinimetine muhâlefeti sebebiyle câdde-i akıldan hâric reftâr ile salâh-ı hâlinde pend-i hurd-mendân ile âmil olmayub mücerred İsfendiyâr kendü nizâm-ı hâlî içün ızhâr eyledügi mülâyemet-i münâfıkâne ve mülâhazâ-i mütemellikâneye farîzata ve münhadi' ve râbıtâ-i aslî ve sıla-i rahmden münkatı' olub İsfendiyâr-ı nâ-bekâra tezellül yüzünden niyâz-mend oldı ki hâlâ birâderim Sultân Mehmed feth-i sâbıka i'timâd ile kendü memleketinde fâriğü'l-bâl karâr eyleyib leşkerisi dahi birer gûşede istirâhatdadırlar. Şimdi fursatı ganîmet bilûb kîne-i dirînemizi ve bir tarafın intikâmını ol kûdek-i hurde-sâldan ahz eylemek münâsib-i hâldir. Ve bu müsâ'adenizin mükâfatını ed'âf-ı müdâ'af müşâhede eylersiz deyu ifâde-i merâm eyledikde İsfendiyâr Beg dahi bu iki birâderin beynlerinde ilkâ-yı adâvet ve buğzan bi-haseb-i mâl ve hâl belki maslahat-ı mülk ve mâl içün tarafımıza bâ'is-i envâ'-ı fevâyid ve bu husûsda akdâmımızın menâfi'i encâm-ı kârda bize râci' ve âiddir deyu mülâhâza eyleyib şehzâde-i müşârün-ileyhin iltimâsına müsâ'ade ve ale'l-fevr tamâmî-i a'vân ve ensârını techiz-i leşker ve cem'iyet-i asker ile emr-i mezbûra mübâderet ve birbiriyle ittifâk ve kal'a-i Selâsil ve Engüriye'ye sür'at ve feth-i kişver ve ızhâr-ı şer sa'dedinde oldılar. Bu haber sem'-i hümâyûna vâsıl oldukda hemân ol hâletde ba'zı ümerâ-i sâhib-i i'tibâr ile üç bin mikdârı süvârân-ı nâm-dâr ve dilâverân-ı kâr-zâr rikâb-ı müstetâba sür'at ve bî-tevakkuf def'-i husamâya azîmet ve etrâfdan dahi sâir asâkire müte'âkiben gelmeleri içün fermân sâdır olub kendüleri on günde ol fırka-i kalîle ile nevâhî-i Amâsiyye'den a'dâ üzerine ve imdâd-ı kal'aya resîde ve der-saat mânend-i sufûf-i melâik ve cünûd-ı İlâhî mükâtele-i a'dâya saf-keşîde ve muhâlifân-ı sultân-ı nev-cevânın sür'at-i teveccühünden ingüşt-i hayreti dendân-ı nedâmet ile güzîde ve kendülerinin acele ve ikdâm-ı dilîrânesinden nâdim ve hirâsîde olub gûyâ a'lâm-ı mansûr-ı sultânînin müşâhedesinden bed-endîşlerin dîde-i ümmidlerine meyl-i gûrbahtı keşîde oldı. Ve ol husrev-i dilâverânın âvaze-i kös-i pür-hurûşını, muhâlifân, ya'nî ehl-i hazelân güş eyleyib tekâbül-i sufûf-ı mübârizândan sonra sultân-ı cevânın asâkir-i zafer-nişânının müşâhede-i sevâdından dîde-i baht-ı a'dâ tîre ve târik ve ol sipâh-ı nusret-penâhın ğubâr-ı pây-ı sütûrânı rûzgâr-ı düşmenân tîre rûzı şâm-ı edbâra nezdik eyledi. Ve hîn-i mükâbele ahşama karîb olmağla şeb-i zulmâni hicâb-tevâriyi dermiyân ve heybet ve satvet-i sultânîden dîde-i hussâda bir nesne nümâyân olmayub ol gece birbirlerinin mükâbelesinde mânend-i zulmet ve nûr ve zemîn ve âsumân tekâbül ve cünûd-i âsumânî hunrîzî-i husamâ ve kîneverân içün tîğ-ı kîni fesân-ı sefîde-dem seher ile musaykal ve mücellâ ve hengâm-ı sabâhdaki nevbetdâr gerdûn-i çûbek zenî-i beyâz müstetîl-i kös-i rûyîn-sipihre ğalğale-endâz-ı feth ve ikbâl ve şâhsüvâr-ı memleket-gerdûn tabl-bâz-ı zerrîn-i hurşûdi kûhe-i zeyn-i eblak afakda bülend-âvâz eyledi. Sultân-ı mübârizân dahi tamâmî-i dilâverân ile miyân-ı meydânda bu Nazm-ı hüner-mendâne ile leb-cenbân-ı cevelân oldı.

Li-müellifihi
Ki çendân bekûşem derîn kâr-zâr
Ki düşmen be-meydân ne-gîred karâr

Zenem tîr u ber çeşm-i İsfendiyâr
Kunem kâr-ı Rüstem derîn girûdar
Tercüme
Çeşm-i İsfendiyâr'a tîr urdım
Edeyim kâr-ı Rüstem'i icrâ
Kılayım sa'y-i o denlü cengde kim
Bulmaya kaçmaya mecâl a'dâ

Çünki tarafeynden ceng ve cidâl birbirine peyveste ve şükûh-enbûh tîr-endâzân ve tîz-bâzân-ı sultânî dil ve dîde-i hasma nişeste oldılar. Dilîrân-ı asker-i muzaffer-i sultânî ve ol mübârizân-ı ma'reke-i cânfeşâninin her biri gurûh-i köpek-i kûhsâriye süzülen şehbâz-ı âsâ-pervâz ve mânend-i şîrân-ı kîne-ver gûyâ himâr-ı gûhının gurûh-ı enbûhını şikâra âğâz eylediler. Ve def'aten hamle-i evvelde cümle cem'iyyet-i husemâyı perîşân ve mağlûb ve fevt-i tâli'-i musâ'id ile lahza-i vâhidede leşker-i düşmenân-ı kadîm ve cedîdi maklûb ve menkûb eylediler. İsfendiyâr re'yü'l-ayn gördü ki bir sâ'at dahi mahall-i ma'rekede tevakkuf eyler kendü dahi İsâ Çelebi'ye tufeyl ve giriftâr ve arsa-i memleketi asker-i münhezimi gibi nikû-nisâr ve hâk-sâr olur.

Li-müellifihi
Çünîn guft bâ İsâ İsfendiyâr
Ki ber geşt mâ râ diger rûzgâr
Beyâ zûd ezîn dâm bîrûn girây
Ki mâ râ diger gûne şod fikr u re'y
Men erçend guftem ki rûyîn tenem
Çu devlet nebâşed çesân ten-zenem
Tebeh şüd heme fikr-i İsfendiyâr
Peşîmân u kûr ez heme girûdâr
Tercüme
Dedi böyle İsâ'ya İsfendiyâr
Ki ber-geşte oldı yine rûzgâr
Ben evvel der idim ki Rüstem-menem
Çû yâr olmadı devletim kem menem
Tebâh oldı hep fikr-i İsfendiyâr
Pişmân ve kör oldı hem hâr u zâr

Ve bu fetihte askerin her birine on aded efser ve her bir esb ve sütûrânın zîr-i sümünde on aded ser berîde galtîde ve hâke berâber ve emvâl ve esbâb-ı vâfire gâret ve mâlik-i envâ'-ı ganîmet oldılar. Ve birkaç günden sonra düşmenin diyâr-ı edbâra firârları haberin istimâ' eyleyib bu nusret-i garîb ve feth-i karîb ile tevfîk-i Hakk'a muvaffak olub bu ni'met-i celîlenin şükrânesin edâ ve mahall-i mezbûradan saâdet ve ikbâl ile cânib-i Bursa'ya müteveccih ve bir müddet işret ve kâmrânî ile evkât-güzâr olub sitem-dîdegân-ı zamânı vucûh ile hoş-hâl ve sipâh ve ra'iyyeti dilnevâzlıklar ile mutayyeb ve müreffehü'l-bâl eyledi. Ve mülûk ve hukkâm-ı etrâf

tehniyet-i feth-i sultân içün hedeyâ ve teberrükât ile elçiler gönderdiler. Ve mükaddemâ câdde-i sadâkatdan udûl ve tarik-i muhâlefete sülûk edenler nedâmet ve ıztırâba düşüb cümleden biri Karaman Vâlisi Mehmed Beg ki İsâ Çelebi'nin mu'ânede-i sâbıkasında i'ânet ve imdâd etmiş idi. Ol dahi nâdim ve peşîmân olub kılâde-i mütâva'at-ı sultâna teslîm-kerden-i mütâba'at ile kâdıaskerini tebliğ-i merâsim-i ihlâs içün mülâzemet-i sultâna gönderdi. Ve Zülkadriyye Vâlisi dahi bir mu'teber ve mu'temed âdamını risâle-i mübârek-bâd ile irsâl ve temhîd-i husûsiyet-i musâdakat arz eyledi. Ve sultân-ı mahmidet-hisâl dahi cümlenin cerâyim-i güzeştesini afv ile mu'âmele ve dost ve düşmen ile merâsim-i kanûn-ı mekremeti icrâ ve tamâmen kazâyâ-yı sâbıkayı safh-ı cemîl ile "keen lem yekün medâ mâ medâ" ile gûyâ oldı. Ve Hâkim-i Zülkadriyye ol esnâda harem sarây-ı hüsn ve cemâldan bir duhter-i Pâkîze-i güherini te'kîd-i murâbata-i kabûl içün ol sultân-ı câh ve celâlin ferzend-i saâdet-mendinden birine arz eylemiş sultân dahi ol ülfet ve iltiyâm ile istikbâl buyurub ba'de ez-ân ol nişâ-i ihtisâs sebebiyle revâbıt-ı mebânî-i ihlâs ihtilâl-ı lâ yezâldan me'mûn ve halâs oldı.

Dâstân-ı Şanzdehum (Onaltıncı Hikâyet)

Şehzâde İsâ sultân-ı Muhammed-hisâle muhâlefet sevdâsıyla İzmiroğlına tevessül ve müraca'at ve a'dâ-yı bi-ser-encâm ile ol iltiyâmın iktirân-ı âkıbet ve encâmı ve İsâ Çelebi'nin miyân-ı birâderân ve muhâlifândan kem-nâm olduğı beyânındadır.

Çünki her ferdin menşûr-i saâdet ve şekâveti sahîfe-i levha-i ezelide mukadder ve mestûr ve her bir harf-i hayr ve şer nâm-ı ahâd-ı nev'-i beşerde lisân-ı kalem-i takdîr ile muharrer ve mezbûrdur. Elbetde her bende-i mukbilin âyîne-i cebîninde rakam-ı devlet rûz-efzûn-i tekâbül levh-i mahfûzdan mütemessil-i mün'akisdir. Anı tiğ-ı şimşîr-i hilâf ve inâd ile "lâ mâni'a limâ e'tayte"[234] muktezâsınca hak etmek emri muhâldir. Ve her bir müzbirin ki safha-i nâsiye-i bahtında hutût-ı mezellet keşide olmuşdur.. Destiyârî-i a'vân ve ensâr ile ol nukûş-i mağşûşi hurûf-ı devlet-mendi ve fîrûziye tebdîl eylemek aynıyle sevâd-ı tarra-i şeb-i târı beyâz-ı ruhsâr-ı nehâr ve i'âde-i rûzgâr-ı mâziyi hâl ve istikbâle mübeddel eylemek kabilindendir. Zîrâ "lâ mu'tiye limâ mene'te"[235] kavlinin muhâlifidir.

Beyt
Pîş ez men u tu ber ruh-i cânhâ keşîdeend
Tuğrâ-yı nik nâmî nîl-i bed-ehterî
Tercüme
Safhasına cânların bizlerden evvel çekdiler
Nîl-i bed-bahtî ile tuğrâ-yı nâm-âverliği

Nitekim
El-Kıssa

[234] Sen verdiğinde onu engelleyecek kimse olamaz.
[235] Sen vermediğinde başka hiç kimse veremez.

İsâ Çelebi'ye sâbıka-i inâyet-i Ezeliyeden kat'a nasîb-i kâfî ve berâferîdenin meded-kârlığından bî-ikbâllığına telâfî sûret-nümâ-yı zuhûr olmadı. Binâen-aleyh Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr ile ma'reke-i sultânîden bizzarûri firâr ve birbirlerine mürâfakat ve muvâfakat ile Kastamonu'ya varub baht-ı ser-küşteleri gibi perîşân-ı rûzgâr oldılar. Ve sultân-ı kâmrân ma'reke-i mücâdilândan fâyiz ve muğtenim cânib-i Tokat'a azîmet buyurdı. Ba'dehu İsâ Çelebi'yi tekrâr vesâvis-i şeytânî tahrîk ve Kastamonu hâkiminden kat'-ı ümmid ve ba'zı müdebbirân-ı bergeşte rûzgâr ve müfsidân-ı tebeh-kâr ile tenhâ ve gizli yollardan dağdan dağa vararak nevâhî-i Bursa'ya vusûl ve kat'-ı tarîk ile re'âyâ ve acezeyi nehb u gârete âğâz eylediler. Amma kesret-i zulm ve udvânından cümle-i nâs kendüden rû-gerdân olub bir ferd itâ'at ve inkiyâd eylemediler. Bizzarûre uslûb-i sâbık üzre tama'-ı bâtıl-ı şâhî ve hayâl-i ham-ı vâhî ile etrâf-ı vilâyetde ser-geşte ve hayyirân ve rûz-i perîşânî gibi beyâbân-ı hirmânda sergerdân ve baht-ı nâ-fermândan bu güne şikâyet ve efgân eyledi. Ki

Beyt
Çûnest kez-havâdis-i eyyâm-ı rûzgâr
Her dem be-nâm-ı men gam-i diğer nivişteend
Derdî ki der defâtir-i eyyâm müsbetest
Gûyâ berâ-yı in-dıl-ı gam-hûr nivişteend
Tercüme
Bilem niçün havâdis-i eyyâmdan benim
Bir başka gam yazılmada her lahza âdeme
Bir derd kim defâtir-i eyyâma sebt ola
Gûyâ hasdır bu dil-i nâ-murâdıma

Nâ-gâh münhiyân-ı ihbâr İsâ Beg'in ahâlî-i memlekete ta'arruzât ve miyân-ı vilâyetde tarik-i şerâret ile terd u nehb u gâret ve hasâretin inhâ ve ihbâr eylediler. Sultân-ı ma'delet-şi'âr ber-vech-i ta'cîl nevâhî-i Tokat'dan zabt-ı mülk ve iğâse-i mazlûmân içün Bursa'ya ılgâr ve bir gürûh-i dilâverân-ı cân-sipâr ile âzim-i ref'-i tuğyân ve câzim-i def'-i udvân-ı muhâlifân oldı. Ve İsâ Çelebi ol vilâda Mihâliç'de bulunmağla râyet-i mansûr-i sultânînin vusûlundan âgâh olub ol za'af ve nâtuvâni ile mu'ârazâ-i sultâna tâb-âver olamayacağın ve bu ma'rekeden selâmet bulamayacağın yakînen bilüb bizzarûre Mihaliç'den firâr ve Aydın ili ve sâhil-i deryâ hâkimi olan İzmiroğlı'na iltică ve envâ'-ı tekabbülât ile mezbûri itmâ' ve o güne fürûmâyeye müraca'at ile kendüyi zelîl eyledi. Ve mezbûr dahi hânedân-ı Âli-Osâan'a adâvet-i kadîmesi sebebiyle müftehir ve mübâhi ve ilkâ-i fitne ve fesâda sâ'i ve sâhi olub sûret-i zâhirde mâl ve ricâl ve esbâba mükâbele ve cidâl imdâdına ahd u mîsâk eyledi. Ve hem-civâr olan Aydın ve Sâruhân ve Menteşe illerinin hükkâmı dahi gayz-ı kadîmelerinden nâşî ol fitne ve fesâdın îkâ'ında arz-ı şerâket eylediler. Ve İsâ Çelebi ecdâd-ı izâmının hem-vâre mahkûm ve makhûri olan hükkâm-ı mezbûrenin i'ânetiyle eger bu emr temşiyet-pezîr olur ise memâlik-i mevrûselerine tarafımızdan bir dürlü ta'arruz ve müzâhemet olmayub min-külli'l-vucûh emn ü emân ve kendüsi memleket-i mevrûsına kanâ'at eyleyib ol cemâ'at ile

ilâ-mâşâallâh makâm-ı mülâtafet ve ihsânda olmak üzre uhûd-i vesîka ve peymân-ı anika eyledi. Nitekim demişlerdir.

Beyt
Çu rûzgâr sitîzed sitîze netevân kerd
Zarûretest ki bâ rûzgâr der-sâzend
Tercüme
Çünki devrân ola geçer ve fârig ola ceng etmeden
Akıl olan bizzarûre tâbi'-i devrân olur

Felâ cerem, bilâd-i mezkûrenin tamâmî-i hükkâmı askerlerin ârâste ve âmâde eyleyib yirmi bin süvâr-ı ciger-dâr cânib-i şehzâdeye irsâl etmeleri ile mesrûrü'l-hâtır oldı. Amma sultân-ı Muhammed-hisâl tekrâr dustûr-ı ma'hûd üzre imdâd-ı letâyif-i eltâf-ı Rabbü'l-ibâda tevekkül ve i'timâden ancak hâzır bulunan on bin süvâr-ı namdâr ile kendü askerinin killeti ve a'dânın kesret-i fikrinde olmayub Bursa'dan hareket ve acâleten ma'reke-i cidâla sür'at ve berk-i hâtıf gibi tarfetü'l-aynda tefrîk-i ebsâr-ı düşmenâna şitâb ve seylâb-ı kûhsâr-asâ def'a-i vâhidede uğruna geleni münhezim ve perîşân ile leşker-i kalîl-i mansûresiyle ol cem'-i sitem-kârân ve müfsidâna resîde oldı. Çünki gurûh-ı muhâlifâna râyât-ı sultânînin hilâf-ı me'mûl haber-i vusûlı vâsıl ve miyânlarında vesâvis-i hâtır ile perîşânî hâsıl olub izdırâb-ı tamâm ile sufûf-ı leşkerini mükâbeleden âmâde eyleyib tarafeynden isâre-i nîrân-ı ceng ve cidâle mübâşeret ve câbeynden her bir mübâriz-i gazanfer-i hışm-nâk-âsâ mahâlib-i tîğ ve sinân ile birbirlerin zahm-nâk ve a'dâ-yı muhtâlin rasûl-i sihâm ve nisâli hîle ve hud'a ile sineler siperlerinde gûşe-be-gûşe cilve-ger oldı. Merğ-i zârda merğ-i dü-per gibi üç kanatlı oklar demurden güzer idüb nice dilâverler mesned-i refî'-i zînden üftâde-i rûy-i zemîn oldı. Amma tekrâr imdâd-ı ecnâd-ı avn-ı İlâhî ve i'dâd ve i'dâd-ı fazl-ı nâ-mütenâhi birle satvet-i kahraman-ı devlet-i sultânî ol cem'iyet-i bî-fürûğ ve nûrı hamle-i vâhidede perîşân ve i'lâm ve makhûr-ı ser-efrâzı ve râyât-ı kârsâzîlerin ser-nigûn ve meskûr eylediler. Ve İsâ Çelebi sünnet-i ma'hûd ve adet-i meşhûd üzre firâra sür'at ve ol sipâf-ı perâkende ve dostân-ı münâfıkdan cüdâ düşüb hezâr mihnet ile Karaman'a azîmet ve düşmenân-ı kadîm-i hânedâna iltîcâ ve mürâca'at ve Karaman Hâkimi havf-ı intikâm-ı sultânî ve luhûk-ı teşvîş-i perişânîden nâşî müşârün-ileyhe sâhib çıkmayub ricâsını kabûl ile müsâ'ade eylemedi.

Lâ cerem, ser-reste-i ümmîdi rabıtâ-i serv-i kâr-ı hükûmeti gibi küsüste ve nevâhî-i Karaman'da gûşe-i havf ve hirâsda beliyyât-ı mütevâliye peyveste olub nâm ve nişânı nâ-ma'lûm ve esnâ-yı ihtifâda isim ve resmi mülk-i zindegânîden ma'dûm oldı. Ve bu mihnet-âbâd-ı dünyâdan ne vecihle kat'ı nazar-ı müte'allık eyledügine kimesne vâkıf olamadı. Lâkin ba'zı ihbâr ile mestûr olan oldur ki sultân-ı Muhammed-hisâl cânib-i Bursa'ya ric'at buyurdukda bir müddetden sonra ba'zı câsûslar İsâ Çelebi bir cemî'-i kalîl ile Eskişehir'de muhtefî ve henüz dimâğında sevdâ-yı hurûc ve zuhûr olduğun haber getürdiler. Sultân-ı gayyûr bî-tevakkuf huddâm-ı hâsdan iki yüz mikdârı mahrem-i nâm-dâr ta'yîn ve ale'l-gafle irsâl ve

helâk ve i'dâmına fermân buyurdı. Merkûmân dahi gâfilen Eskişehir'e vusûl ve İsâ Çelebi hammâmda bulunmağla der-sâ'at ahz ve hufyeten yay kirişiyle boğub arsa-i mülk-i fitne ve fesâdından halâs eylediler. İsâ Çelebi kem-nâm oldukdan sonra fitne ve fesâd ve ma'reke-i inâdda musâ'idi olan sâir mülûk ve hükkâm ki firâr etmişlerdi. Ol sultân-ı nev-cevân iktizâ-yı gayret-i şâhî ve isti'dâd-ı muâheze-i pâdişâhî birle birâderânın gâyilesinden emn ve ferâğdan sonra ol cemâ'at-ı müfsidânın te'dîbine müteveccih olub ibtidâ emr-i muhâlefetin bâdi ve bânisi olan İzmiroğlı ki firârdan sonra tekrâr kendü kal'asında mütehassin olub yakînen bildi ki mu'âdât ve temerrüden hem mülk ve mâl ve hem zindegâni ırz ve ehl ve iyâl bu husûsda pây-mâl olur. Bizzarûre sultân-ı amîmü'l-ihsânın kemâl-i bahşâyîşine i'timâden mukaddem ittüği habâset nâdim ve pişman ve a'mâl-i nâ-pesendîdesinden makâm-ı i'tizâr ve istîmâna gelüb nüvvâb-ı sultâniye bu mazmûn ile özür-hâh oldı ki

Şi'ir
Vekilte ilâ mevlâye emre kul lehu
Fe in şâe ehyânî ve in şâe ehlekâ
Beyt
Gerek öldür gerek ko hükm-i hükmün zâyi re'yindir
Gözüm cânım efendim sevdügüm devletlu sultânım

Ve sultân-ı sâhib-i ihsân dahi ber-haseb-i emr-i "ehsin ile'l-musîi tesüddehu"[236] amel ve muktezây-ı meleke-i kerîmâne ve ahlâk-ı cevân-merdâne ile mezbûrun cerîde-i cerâim-i güzeştesine kalem-i afv ve atâ keşide ve cürm-i sâbıkını rütbe-i lutf ve bahşâyişe lâhik ve resîde buyurdı.

İzmiroğlı dahi hisâr-ı üstüvâr-ı isyândan bîrûn ve tîğ-ı der dehen ve kefen ber-gerden-i der-gâh-ı merhamet-penâha rûy-âver olub lutf-ı şâmil-i sultânî mezbûrı şermendegî-i hatâ ve zelel ve şermsârî-i mesâvî-i amel-i pür-halelden me'men-i emn ü emâna dâhil ve dustûr-ı sâbık üzre vilâyet-i İzmir'in emâretini kendüye ihsân buyurdı. Nitekim demişlerdir.

Beyt
Günehkâr râ özr-i nisyân bineh
Çû zînhâr hâhend zinhâr deh
Ger âyed günehkârî ender penâh
Neşâyed siyâset be-evvel günâh
Tercüme
Kıl Begim özr-i günâhkârı kabûl
Çün emân istedi şâhım ver emân
Bir günâh ile siyâset etme
Kapuna gelse bir ehl-i isyân

[236] Günâhkâra iyilik et ki onu doğru yola sevkedesin

Amma sâyir memâlik-i Aydın ilini havâss-ı hümâyûn içün zabt ve zamân-ı fetret-i Timûrî'de havza-i tasarrufdan bîrûn olan mahâlleri dahi vâlid-i sa'îdinin zamân-ı saâdetinde olduğı üzre taht-ı tasarrufa getürdi. Ba'dehu Sâruhân ili Hâkimi Hızır Şâh Beg kendü memleketinde zu'münce fariğü'l-bâl oturur iken, sultân-ı cesûr ahz-i intikâm içün rehnumûni-i cünûd-i tevfîk-i Ma'bûd-ı birle bir cem`-i ma'dûd ile mezbûrun ser-i menziline îlgâr ve ittifâken râyât-ı sultânînin vusûlunda merkûm ferâğat-i tamâm ile hammâmda rahat-ı hestî-yi beden-i mestinden hal` ve kemâl-i gaflet ve gurûrdan nâşî ekser evkât zimâm-ı ihtiyârını dest-i nefs-i hodgâma verüb sermâye-i rûzgârını îş ve işrete tasarruf eyler idi. Çünki sipâh-ı mansûr-ı sultânî misâl-i kazâ-i nâgehâni zuhûr ve hammâmı nevâzil-i âsumânî gibi mahsûr ve mezbûrı musellah hammâmdan dışarı çıkarub dest-i sellâha teslîm eylediler. Vaktâ ki muvâcehe-i sultâna resîde ve kabâyih-i a'mâlinden şermendegi keşîde olub âkıbet cezâ-yı ameline nâyil ve arsa-i mülki kabza-i tasallut-ı düşmenden taht-ı tasarrufa dâhil eylediler. Amma huzûr-ı sultânîde iki dürlü iltimâs ile leb-i cenbân-ı zarâ'at oldı. Birisi ol idi ki tâbut-ı bedenini Şehr-i Mağnisa'da âbâ ve ecdâdında defn eyleyib mücrimân-ı sâire gibi sahrâ-yı hârîde bırakmayalar. İkinci ricâsı hanedânlarına mahsûs ve mensûb olan imârât ve hayrâtı tağyîr ve tebdil eylemeyüb hâlet-i kadîmesi üzre mahfûz ve sırf masâlih-i buk'a ve mesârif-i şer'iyye içün zabtına ümenâ ta'yin eyleyeler. Sultân-ı Muhammed-hisâl dahi ricâsını kabûl ile telakkîden sonra kâtı`-ı ecel-rişte-i ömrini hâh ve nâ-hâh gütâh eyledi. Çünki Sâruhân ili dahi nüvvâb-ı sultânînin hutbe-i tasarrufuna dâhil oldı. Ba'dehu azîmet-i hüsrevâne Germiyâniline iktizâ eyledi. Germiyânili Hâkimi dahi hemân bilâ-tereddüd ve nizâ` ve inâd huddâm-ı sultân itâ'at ve inkiyâd gösterüb sultân-ı kerîmü`ş-şân dahi mezbûrı lutf ve merhamet-i bî-dirîğa mazhar ve eyâlet ve memleketi dustûr-ı sâbık üzre merkûma müsellem ve müstekarr-ı hükûmetinde mukarrer buyurdı. Amma bu nehzatda Aydın ve Sâruhân ve Teke illerini vâlid-i sa'îdinin dustûr-ı zamânı üzre derdest ve ol sefer-i fîrûzmendden nihâyet-i maksûd ile taht-ı Bursa'ya mürâca'at ve anda tertîb-i esbâb-ı meserret ve kâmrânî ve bast-ı bisât-ı inbisât-ı şâdumânî üzre evkât-güzâr oldı.

Beyt
Râyet-i nusret karîneş mürtefi` ber-şark u garb
Zân sebeb her rûz feth-i mülk-i diğer mî kuned
Tercüme
Râyet-i nusret karîni şark ve garba mürtefi`
Feth ederse günde bir mülki o sultân çok değil

Dâstân-ı Hefdehum (Onyedinci Hikâyet)

Şehzâde-i kebir Emîr Süleyman'ın memâlik-i Rûmelinden tevecciih ve Anadolu memleketini teshîr ve taht-ı Burasa'yı sultân-ı Muhammed-hisâlin tasarrufundan intiza' dâ'iyesiyle azîmet ve birâderân beyninde mu'ârazât ve istimrâr-ı cidâl ve münâzâ'âtı beyân eder.

Ehl-i hak ve dânişverân-ı muvaffak katında bu ma'nâ muhakkakdır ki kesret-i irtikâb-ı menâhi ve idmân-ı me'âsi ve melâhi âyîne-i dil ve mir'ât-ı hâtırı

intibâ`-ı envâr-ı rûhânî ve irtisâm-ı ahlâk-ı Rahmaniden tağyîr ve tîre ve târın ve mücellâ-yı kalb-i pür-safâyı mertebe-i kudûret ve kasâvete nezdik eyler. Ma'a hâzâ ol husrevân ki hemîşe bittab` tâbi`-i hevâ-yı nefsânî ve bizzât mutâvi`-i vesâvis-i şeytânîdirler. Anların kulûbünde nûr-ı muhabbet ve mihribânî ki behterîn-i hisâl-ı îmânî ve zibâterîn-i fezâyil-i Müslümânîdir. Elbette kabûl-i noksân ve kitmân eyler ve anların kasâvet-i kalb sebebiyle bî-rahmlikleri kat`-ı sılâ-i erhâm ve ref`-i meveddet-i kurbet-i akvâma müeddi olur. Ve ekseriya husûmât-ı mülûk ve hükkâm ve vulât-ı sâbıka, münâsebât-ı muhabbet ve muâhât-ı envâ`-ı muhâlefet ve mu'âdât belki müntehi-i sefk-i dimâ "ve elkayna beynehumü'l-adâvete ve'l-Bağdâe"[237] mısdâkına müncer olur. Ve imtidâd-ı zamân kati`an erhâm ve iştidâd-ı adâvet devâm-ı infisâm ile mâ-beyn-i ihvanda dahi gâhi "men hecere ehâhu seneten fe hüve ke-sefk-i demihi"[238] mazmûnuna münhasır olur.

Beyt
Dûst cû zîn birâderân be-gusil
Ki birâder nehed ber âzer dil
Nîst mürüvvet birâderî kerden
Vez pey-i zenc-i dil ciğer hurden
Tercüme
Sâdıkâne dost iste birâderden sakın
Bed birâder adamın gönlün yakar ateş gibi
Bir birâder kim Begim hakk-ı uhuvveti bilmeye
Sen ana etme mürüvvet tevsen-ı serkeş gibi

Zemâyim-i ahlâk ve sıfatdan bu mükaddemâtın numûnesi oldur ki
El-Kıssa

Çünki Yıldırım Hân hazretlerinin şehzâde-i kebîri Emîr Süleyman Rûmeli`nde müstakillen pâdişâh-ı kâmrân olub hâsiyyet-i itbâ`-ı şehevât ve kesret-i müdâvemet-i me'âsi ve muharremâtdan nâşî ber-haseb-i sülûk-i "lâ erhâme beyne'l-mülûk"[239] üzre hareket ve birâderi sultân-ı nev-cevân ile hakk-ı uhuvveti bil-külliye metrûk ve belki hem-vâre tarîka-i hasedi meslûk dutub Dârüssaltanat Edirne'ye istîlâ-i tâm ve temşiyet-i tamâm ile tasallut ve gâyet istiklâl ile bast-ı bisât-ı kâmrânî ve kâm-kârî evkât-güzâr idi. Amma sultân-ı mahmidet-hisâl emr-i saltanat ve iktidâra bidâyet-i şurû`unda gerdiş-i rûzgâr cefâ-kârdan-i her rûze hâdise-i müceddedeye dûçar olub bizzarûre mütesaddi-i muhârebât-ı hatîr ve muhâtarât-ı bî-tedbîre ikdâm eyleyib hemîşe fazl-ı girdigâr ile muzaffer ve kâm-kâr olub muhâlifân-ı kadîm ile mukadder mesâff ve kâr-zâr ve birâderi İsâ Çelebi ile ceng-i merdâne ve muhâliflerin ser-rişte-i âmâllerin şimşîr-i kıtâl ile kat' ve Anadolu`nın mühimmâtı memleketine darb-ı tîğ-ı dilâverâne ile temşiyet verdi. Binâen-aleyh ol sultân-ı nev-cevânın ahbâr-ı haşmet-i a`vân ve ensâr ve âsâr-ı miknet ve iktidârı birâder-i büzürg-vârı Emîr Süleyman`a ma`lûm oldukda tabî`at-ı zâtiyesi evâmir ve

---

[237] ... Onların arasına düşmanlık ve kin saldık..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 64.
[238] Kardeşiyle bir sene küs duran onun kanını akıtmış gibidir.
[239] Melikler arasında merhamet olmaz.

nevâhî-i İlâhî`nin hilâfı üzre i`tibâr bulmağla mürtekib olduğı menhiyyâtdan vâsıta-i mesti-i gurûr-i mesned-i şâhî ve galebe-i sekr-i hodgâmî ve saltanat-ı bülend-câhî ile "lâ yü`minu abdün hattâ yuhibbu li ehîhi mâ yuhibbu li nefsihi"[240] mazmûnuna tahalluf ve udûl ve mülâzemet-i mecâlis-i fısk ve fucûr ve asfâ-yı sadâ-yı rûmûz-dîde-i ğişâve-i gaflet ve gurûr artardı.

Beyt
Safâ-yı derûn refte-zân tire hûy
Ki be-nümâyed âyîne-i tire rûy

Amma esnâ-yı istiğnâ ve gurûrda kemâl-i hodgâmî ve cür`et-i pür-şürûrdan nâşî hâtırına bu geldi ki taht-ı kadîm-i pederî ve mülk-i mevrûs-i kayseri olan Bursa-yı Cennet-âsâyı sâhib-i istilâ-yı saltanat olan küçük birâderimiz Mehmed`in tasarrufundan şân-ı hilâfetimize lâyık olan gayret ve asker-i girân ile teveccüh ve taht-ı tasarrufa alub anı dahi cülûs-ı hümâyûnumuz ile müzeyyen eyleyelim. Ve eger küçük birâderimiz Sultân Mehmed câdde-i mütâba'at ve silk-i mütâva`atdan hâric hareket ederse darb-ı samsâm-ı mâziyyü`l-ahkâm ile bu hayâl-i hâmın sevdâsından ferâğat etdirelim. Ve eger vazîfe-i fermân-berdârî ve tarîka-i kûçegi ve hizmet-kârîden udûl itmez ise sâbıkan kendüye mute`allık olan ba`zı vilâyâtın hükûmetini yine kendüye mukarrer eyleyelim.

Beyt
Ferâğ-ı dilem hest rûyîn-tenem
Çu meydân-ı ferâh est gûyî zenem
Tercüme
Pehlivânım dilimin var ferâğı şimdi
Tobu alsam ne aceb vüs`ati var meydânın

Zemzeme-i seyle Edirne`den hareket ve teveccühünün haberi Bursa`da mesâmi`-i sultâna resîde ve Emîr Süleyman`ın kudret ve şevketini tafsîli üzre şinîde oldukdan sonra ittifâk-ı muhlisân ve hayr-hâhân ve erkân ve a`vânıyla Emîr Süleyman`ın askeri kesret-i vefret üzre olduğundan deryâdan cânib-i Bursa`ya ubûrundan evvel Engüriye tarafına mürâca`at içün müşâvere eylemek her vecihle münâsib göründi. Zîrâ ol asker-i enbûh elbette bizi te`âkub eder. Bizler dahi anlardan tedrîc ile ba`zını kayd ve sayd etmek ve turûk-ı ma`îşetlerini kat` eylemek mümkün ve o gûne sipâh-ı pür-aded ve leşker-i pür-mededе mükâbele eylemek tedrîc ve sânî ile mütevakki`dir. Ve derûn-i hânedândan zuhûr ve mirâs-ı pederîye tâlib olan düşmen-i gâlibe galebe eylemek âsân degildir. Amma

Beyt
Hüdâ ger be-hikmet be-bended derî
Güşâyed be fazl u kerem [der-i] digeri
Tercüme
Hüdâ hikmetle mesdûd etse bir der
Açar fazl ve keremle bâb-ı âher

[240] Kişi kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe gerçekten iman etmiş olmaz.

mazmûnunca hareket ve mûceb-i müşâveret ile Engüriye tarafına teveccüh ve azîmet ve ol tarafda vâki` tâife-i Tatar `dan aşâyir-i kabâyil sâhibi Toyrân Beg nâmında bir merd-i sâhib-i i`tibâr var idi. İstimâlet-i tamâm ile huzûruna da`vet ve tarîka-i mülâtafet ve mülâyemet ile kavm-i Tatar`dan bir mikdâr merd-i kâr-zâr taleb ve mezbûr dahi ber-mûceb-i emr-i sultânî envâ`-ı ta`ahhüdât ve tekabbülât ile takdîm-i hizmete mübâşeret eyledi. Sultân-ı Muhammed-hisâl dahi merkûmı teşrîfât-ı fâhire-i mütekâsire ile ser-efrâz eyleyib ol esnâda Emîr Süleyman Bursa'dan tecâvüz ve müteveccih-i ceng ve cidâl ve askerinin kesreti bîrûn-i fikr ve hasr ve makâldır deyu haberler geldi. Ol sultân-ı gayyûr dahi erkân-ı devlet ile mütâraha buyurub dedi ki eyyâm-ı fetret-i Tîmûrî`de ma`dûd-ı kalîl ile düşmenân-ı azîm üzerine avn-ı ilâhî birle gâlib ve her ma`rekede livâ-yı dilîrânemiz âsumân-ı tevfîka ser-efrâz oldı. Lâkin şimdi hadd-i iltiyâmdan tecâvüz ve her dâim bu tarafın istîsâlı sadedinde mücidd ve sâ`î olmuşdur. Bize dahi ba`de-ez-în ızhâr-ı acz ve fer ve teni lâyık-ı nâm ve nâmûs-ı sâbık ve kanûn-ı tevekkülde bu sülûk-i de`b-i ukalâ âkıbet endîşe mutâbık ve şâyeste-i muhlisân-ı sâdık degildir.

Nazm
İzâ künte terdâ en te`îşe bi-zilletin
Felâ tüs`ide enne`l-hisâne el-yemâniya

deyu buyurdukda ekser erkân-ı devlet husûsan Bâyezîd Paşa ve İkbâl Subaşı mevkıf-ı hümâyûna arz eylediler ki her çend dilâver-i sultân müsellemi-i âfâk ve tehevvür ve tecellüdi müttefekun-aleyh ale'l-ıtlakdır. Fe amma bu hasm ki el-yevm tâlib-i mülk ve câh va sâhib-i iktidâr ve şevket ve sipâhdır. Eger düşmen bîgâne olaydı kesret-i ecnâd ve imdâd-ı efrâddan havf olunmaz idi. Ve bu bende-gân-ı cân-sipârın nazarında ol satvet ve kesret derece-i i`tibârda görünmez idi. Amma bu hasm-ı gâlib evvelâ sultân-ı nev-cevânın birâder-i kebîri ve bu hânedânın ferzend-i akdemidir. Ve asker tâifesine anın ma`reke-i kâr-zârından mağlûbiyet ve firâr mutlakâ mûcib-i âr olmayub hiçbir ferde anın hizmetkârlığından istikbâr ve istinkâr yokdur.

Felâ cereme, salâh-ı devlet oldur ki hâlâ pâdişâhımız kal`a-i Selâsil ve Engüriye şehrini nüvvâbdan bir emîn ve hizmetkâr-ı metîne sipâriş buyuralar ki eger Emîr Süleyman ol mahalle gelüb teshîr-i kal`ada ihtimâm ve fethi müyesser olur ise mürûr-ı rûzgâr ile ol sûretin tedârüki devlet-i pâdişâhîde âsân ve imdâd-ı ecnâd-ı İlâhî ile ol kal`anın yine miftâh-ı istiftâhı kâbil-i hadd-i imkândır dediklerinde Fîrûz Beg oğlı Ya`kûb Beg'i bin mikdâr mu'temed leşker ile Engüriye kal`asının muhâfazasına ta`yîn buyurdı. Bu esnâda mezbûr Tatar Toyrân Beg nakz-ı ahd idüb etbâ`ı ile şehirden rû-gerdân ve etrâfda kat`-ı tarîk ve gâret-i emvâla mübâşeret ve kûfrân-ı ni`met ile dürlü muhâlefete âğâz itmegin sultân-ı gayyûrun kânûn-ı gadabı fürûzân ve hâtır-ı fâtırı perîşân olub iktizâ-yı gayret ve celâdet ile bilâ-tevakkuf Toyrân-ı nâb-kâr ve kavmi olan Tatar-ı bî-i`tibârı ta`kîb ile ilgâr ve berk-i hâtıf-âsâ ahz-i intikâma ve muâheze kasdıyle sür`at ve bir mahalde yetişdi ki ol gurûh-ı mekrûh mâl ve hâlden gâfil ve ferâğ-ı bâl ile otururlar. Toyrân-ı bî-imân hemân bir esb-i uryâna süvâr ve tamâmî-i mâl ve menâl ve il ve ulûsı ve müte`allikâtı ma`raz-i yağmaya bırağub firâr eylediler.

Beyt
Şüde mâl tarâc u leşker esîr
Tamâm-ı yelân geşte pa-destgîr
Tercüme
Olub mâl tarâc u leşker esîr
Yiğitler ölüb oldılar destgîr

Bu esnâda Emîr Süleyman dahi debdebeten Engüriye'ye resîde ve serâ-perde-i haşmeti bîrûn-i hisârda gerdûna keşîde eyleyib ahâli-i şehr bizzarûr mülâzemet ve hizmetine istikbâl eyleyib nüvvâbî-i ehl-i memleketi mülâyemet ve mürâkabet ile hoş-hâl ve Ya'kûb Beg muhâfızân-ı hisâr ile âğâz-ı ceng ve cidâl eyledi. Ve merkûm her çend teslîm-i kal'a içün terğîb ve mâl ve câh ile itmâ' eylediler. Kat'a irtikâb ve tenezzül eylemeyüb makâm-ı mudâfa'ada mücidd ve merdâne idi. Çünki Emîr Süleyman Ya'kûb Beg'in mülâyemet-i istirzâsından me'yûs oldı. Kal'ayı yağma tarîki ile der-dest eylemek üzre leşkeriyânı me'mûr eyledi.Ya'kûb Beg dahi kuvvet-i husamâ ve za'af-ı kal'adârândan aciz ve muztar olmağla keyfiyet-i ahvâlı sultâna tahrîr ve Eyne Hoca ve Yalğûz Ağa nâm iki kasıd-ı tîzgâm ile irsâl ve istiğâse taleb eyledi.

Beyt
Âb berîz âteş-i bîdâr râ
Zîr-ter ez hâk nişân bâd râ
Ya'nî
Ateş-i zulmi su ile söndürüb
Rûzigârı hâk altına almak gerekdir

Ya'kûb Beg'in ve muhâfızların keyfiyet-i ahvâli ma'lûm-ı sultânî oldukda istimâlet ve dildârileri cevânibde birkaç gün dahi sebât-ı kadem ızhâr idesiz ki inşâallâhu teâlâ iki üç güne degin râyât-ı ikbâl mükâbele ve mükâtele-i husemâya müteveccih olmak üzre deyu tahrîr ve Yalğûz ile aceleten feristâde buyurdı. Amma ber-muktezâ-yı kazâ-yı merkûm Yalğûz Ağa esnâ-yı rahda Emîr Süleyman'ın vezîri Ali Paşa'nın adamıyla hem-râh bulunub râz-ı nihânı mezbûrlara a'yân ve Ali Paşa fi'l-hâl keyfiyeti beyân edinmekle müdebbirâne-i müzevvirâne ile sultânın Ya'kûb Beg'e olan nâmesinin hilâfına lisân-ı sultânîden olmak üzre bir mektub tahrîr eyledi ki çünki kal'a hıfzından âciz olmuşsız ve bizim tarafımızdan imdâd mutasavver degildir. hâlâ kal'ayı minnet ve mu'âhede ile birâderim Emîr Süleyman'ın nüvvâbına teslîm ve bâb-ı hisârı yüzlerine güşâde eyleyesin ki, ol yerin ırz ve mâlına noksân terettüb eylemeye ve ümmîddir ki ba'dehu esbâb-ı iltiyâm ve idrâk-i merâm müretteb ola. Ve bu mektub-i müzevviri bir tarîk ile derûn-i kal'ada Ya'kûb Beg'e gönderdi. Ya'kûb Beg dahi mazmûn-ı mektûba muttali' oldukda mütehayyir olub bizzarûre bâb-ı hisârı güşâd ve kal'adan inüb Emîr Süleyman'ın dest-bûsıne resîde ve miftâh-ı mülki ber-sebîl-i hediyye nazar-ı nüvvâba keşîde eyledi. Vaktâ ki bu güne tezvîrât ve telbîsât ile ahvâl-i kal'anın ihbârı resîde-i sem'-i hümâyûn oldı. Hâtır-ı sultânî vucûh ile münkesir ve münzecir ve mükâbele ve mu'ârazaya kâdir

olamayub re'y-i nüvvâb-ı isâbet-intisâb bu vecihle karâr-dâde oldı ki Begpazarı semtine revâne ve andan Tokat ve Amâsiyye cânîblerine varub eyyâm-ı sayfı ol tarafların kûhistânında geçirüb ve esbâb-ı mu'ânede-i husemâyı tedrîc ile ol tarafda tertîb eyleyeler. Nitekim ukalâ demişlerdir.

Beyt
Zi râh-ı hatar tâ tevâni be-hîz
Veliken mekun bâ-kazâ pençe-tîz
Tercüme
Râh-ı hatardan Begim eyle hazer
Pençeleşüb olma kazâya siper

Bu vâkı'adan sonra Emîr Süleyman âher kılâ' ve bukâ'ın teshîrine mübâşeret ve leşker ve esbâb-ı bî-hisâb ile günde bir kişver-i hisâr üzerine cilve-künân-ı güşt ü güzâr eyler idi. Amma sultân-ı Muhammed-hisâl ol hîle vukû'ı sebebiyle ekser kılâ'a istihkâm verdi. Binâen-aleyh Emîr Süleyman Engüriye'den gayri âher hisâra kemend-endâz-ı cesâret olamadı. Ve ol vakitlerde sultân-ı gayyûr ba'zı muhkem mahallerde husemânın fursatına müterassıd olub rû-be-rû cenge mübâderet eylemedi. Bir vakte degin ki etrâf-ı cevânibden Emîr Süleyman'ın sipâhına leşker-i sultânîden mute'âkiben afet ve zarar resîde ve her kaç günde bir Emîr Süleyman'ın leşker-gâhından gurûh gurûh ele getürüb silk-âsâ ve rûhsâra keşîde eyleyib leşkerin medâhil ve mehâricini bir mertebe kat' eylediler ki cânib-i Bursa'ya mu'âvedetden gayri râh-ı savâb bulamayub memâlik-i sultânîden inân-ı azîmeti Bursa cânibine ma'tûf ve Bursa şehrinde istikrârdan sonra

Mısra'
Hayli müşkildir kişi terk eylemek mu'tâdını

mazmûnını icrâ ve dustûr-ı ma'hûd üzre yine îş u işret ve kâmrânî ve müdâvemet-i şarâb-ı Erguvânî'ye sarf-ı evkât-ı zindegânî eyleyib endişe-i memleket-dârî ve fikr-i kişver-güşâyî ile mukayyed olmadı. Nitekim demişlerdir.

Beyt
Be dân ki çün leb-i ma'şûk u câm-ı mey gîrî
Gemân medâr ki fikr-i diğer tevâni kerd
Tercüme
Bil kim leb-i ma'şûk ile câm-ı meye düşsen
Zan etme ki bir gayri işe kâdir olursun

Dâstân-ı Hacdehum (Onsekizinci Hikâyet)

Sultân-ı gayyûr, Emîr Süleyman'ın müdâfa'ası niyyetiyle cânib-i Bursa'ya azimeti ve ba'dehu mahall-i ma'rekeden musâvât ile avdeti ve Emîr Süleyman'ın teshîr-i kılâ'-ı sultânî husûsan Sivrihisâr'a ahz-ı intikâm içün şurû' ve rucû'ını beyân eder.

Li müellifihi Rubâ'i
Ez-baht be-purs kîn şitâb tu çerast

Vez gerdîş-i çerh ıztırâb-ı tu çerast
Çün fursat-ı her kâr be-vaktîst rehîn
Pîş ez heme fikr-i nâ-savâb-ı tu çerast
Tercüme
Ey baht bu ta'cîl ve şitâbın nice bir
Devr-i felekîden ıztırâbın nice bir
Her iş bu cihânda vaktine merhûndur
Ta'cîl ile fikr-i nâ-savâbın nice bir

Çünki hemîşe acele-i tâbi'î-i neş'e-i beşerî husûsan sinn-i şebâb mesned-i serverîde âyet-i menzil-i "hulîka'l-insânu min acel"[241] muktezâsınca meleke ve haslet gâlibdir. Her âyîne sâhib-i devlet-i Hüdâ da iktizâ-yı neşe-i tâli' ve irtizâ-yı cibillet-i tabâyi' ile vaktinden mukaddem tâlib-i zafer-metâlibdir. Lâkin muhakkakdır ki her neki sahîfe-i levh-i mahfûzda rakam-ı kilk-i takdîr-i "kâne zâlike fi'l-kitâbi mestûren"[242] tıbkınca muharrer ve mekâyık-ı nigârân-ı dîvân-ı kıdem tahrîr-i kilk-i mefîdi'l-hükm-i "yemhullâhu mâ yeşâ ve yüsbit"[243] vefkınca her neki mukarrerdir mutlakâ mesâ'î-i insânî ile kâbil-i tebdîl ve tağyîr degildir. Her çend tertîb-i kişver-i ilel ve ma'lûlât ve tertîb-i ebvâb-ı esbâb ve müsebbebât takaddüm-i sa'y ve ilimde teysîr ve emelde te'sîr-i "leyse li'l-insâni illâ mâ se'â"[244] vefkınca medhaldir. Amma tevfîk ve tensîk-i a'mâl ve tahkîk-i mükaddemât-i müntec-i âmâl dahi ezel-i âzâlda ser-nüvişt-i İzid-i Mute'âldir. "El-umûru merhûnetün bi-evkâtiha"[245]dır.

Nazm
Mevâ'îde li'l-eyyâmi fîha ve rağbetî
İlellâhi fi'l-encâzi tilke'l-mevâ'îdü

Bu mükaddemâta binâen tahsîl her-arzû-yi merğûb ve tekmîl-i esbâb-ı her matlûb Hâdî-i tevfîkat-ı Girdigâr'a iktidâ ve rehnumûnî-i musâ'adât-ı rûzgâr ile münâsib ve sezâdır. Zîrâ cist-cûy-i maksûd ile havl ve kuvvet-i Ma' bûdı tahavvül münâsib-i hâl-i hurd-mendân degildir. Nitekim bu makâl-i hakîkat-meâlin misâli oldur ki

El-Kıssa
Bir zamandaki Emîr Süleyman taht-ı Bursa'da kuvvet-i bâzû-yi iktidâr ve müsâ'adet-i baht-ı kâm-kâr ile Anadolu memleketinin saltanatında temekkün ve istiklâl buldı. Ve sultân-ı Muhammed-hisâl dahi temşiyet-i masâlih-i hâl ve mâl içün cânib-i taht-ı Tokat ve Amâsiyye'ye şitâb ve hemîşe saâ'adet-i ma'hûd ve devlet-i mev'ûdı der-gâh-ı Ma'bud'dan istid'â ve Emîr Süleyman a'mâl ve ef'âlinden

[241] İnsan aceleci olarak yaratılmıştır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Enbiyâ', 37.
[242] ... Bu kitapta yazılıdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 58.)
[243] Allâh dilediğini siler, dilediğini bırakır.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Ra'd, 39.
[244] Kişiye ancak çalıştığının karşılığı vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Necm, 39.
[245] İşler vaktine bağlanmıştır

istihbâr ile hâlet-i tevağğul ve idmânını menâhi ve melâmide şinîde olub tahkîk bildi ki bu tavr-ı nâ-pesend ile masar olmak endîşe-i tedbîr-i mülk ve talebden âkıbet müntehî-i halel-i mülk ve dîn ve bilâhare mü'eddî-i zevâl-i devlet sâbit ve bâ'is-i tezellül-i temekkün ve temkîn olur.

Beyt
Emîrî ki bâde demâdem hûred
Çi gûne zi mülk u sipeh gam hûred
Tercüme
Bir Beg ki hemîşe bâde keşdir
Mülk ve sipehin gamını çekmez

İttifaken bir gün sultân esnâ-yı sohbetde birâderi Emîr Süleyman'ı müzâkere eyleyib dedi ki âyâ şehr-i Cennet-âsâ-yı Bursa'da ne gûne evkât-güzârdır. Ve şîve-i mukarreri üzre yakin ki ferâgat-ı işret ve hodgâmî-yi encâma erişdire. Zîrâ

Beyt
Cevânest u şâhest u âzâde est
Heme rûz bâ rûd u bâ bâde est
Tercüme
Hem cevân hem pâdişâhdır dahi âzâdedir
Hem-nişîn-i dembedem tanbûr ve ceng ve bâdedir

Bu musâhabetde iken huddâmdan birisi gelüb Bursa'dan şimdi bir câsûs geldi deyu haber verdi. Fi'l-hâl huzûra ihzâr ve mâcerâ-yı ahvâli istifsâr eyledikde mezbûr dahi Emîr Süleyman ekser evkât Bursa hammâmlarında işret ve kâmrânî ile müşteğil ve mestî-i câh ve cevânî sebebi ile hamûr-ı âvânî ve simâ'-ı rûmûz-ı ünvânîden bi'l-külliye kâr-ı mülk ve sipâhdan gâfildir. Ve tamâmî-i sipâhiyân ve leşkeriyân kendü masâlih-i hâl ve tedârük-i zehâyir ve emvâl içün memleket-i Anadolu'da perâkende olmuş deyu haber verdikde sultân-ı hüşyârın husûs-ı mezbûra feràset ve tahminine her kes istihsân ve sultân dahi gâyet şâdumân olub hemân dem cânib-i hasma tevecüh-i i'dâd-ı esbâb içün muktezâ-yı nüvvâb ve erkân oldı.

Beyt
Vakt-i te'hîr ber nemî tâbed
Ceng ân kû be-hayr-i hod yâbed
Heyzum-i huşk u berk-i âteş-bâr
Merd hufte est u düşmen bîdâr
Ya'nî
Vakit fursat te'hîr götürmez
Sa'âdet anındır ki kendü haberini isteye
Zîrâ kuru odun ile berk-i âteş-bâr
Hufte olan merd ile düşmen-i bidâre benzer

Hemân sultân-ı nev-cevânın ba'zı havâss-ı nüvvâb ve dâire-i hümâyûnda hâzır bulunan kimesneler ile ale'l-acele cânib-i Bursa'ya nehzat ve tamâmî-i sipâh ve huddâmına bil-muvâcehe ve mürâsele ile i'lâm buyurdu ki her kim ki bu seferde

mütevekkilâne cân u dilden refâkat eyleye her vecihle pesendîde-i nazar-ı i`tibârımız olur. Ve bu ta`b ve meşakkatden tahallüf ve tavakkuf eyleyen muhtârdır. Ancak kusûrı ma`lûm olur. Nitekim demişler

Beyt
De`uve'l-ehâhu ale`r-rahâi kesîretün
Lâkinne bi`ş-şedâyidi ye`rifü'l-ihvanu

Ve huddâm ve nüvvâba bu gûne tenbih ve sipâriş buyurub hemân evvel gün bilâ-tevakkuf cânib-i Bursa`ya teveccüh ve azîmet ve nüvvâb ve ümerâ ve leşkeriyân müte`âkiben mülâzemet-i sultâna musârâ`at eylediler.Ve ol sür`ate cümlesi ta`accüb eylediler. Vaktâ ki sultân Sakarya suyuna resîde oldı. Sekiz bin mikdârı merd-i mükemmel mu'asker-i hümâyûna vusûl buldı. Amma suyun tuğyânı vakti olmağla ba'zı tedbîrât ile ubûr etmek fikrinde oldılar. İttifâken Emîr Süleyman erkân-ı devletinden Süleyman Subaşı nâm kimesne il ve ulus zabtı içün su kenarına gelmiş lâkin leşker-i sultânîden gâfil ve zâhil ol taraflarda tereddüd üzre iken beri tarafda asâkîr-i sultânîden bir cemâ`at su kenarında görüb âvâz-ı bülend ile sizler kimlersiz ne semtden gelürsiz deyu suâl ve ol cevânân-ı mütehevvirlerden dahi bir cemâ`at atlarını suya sürüb mezkûr Süleyman`a erişdiler ve dediler ki şimdi suâline zebân-ı şimşîr ile cevâb verelim. Süleyman Subaşı bildi ki anlar ile mükâmet mümkün degildir. Hemân atından inüb dağa doğrı firâr ve Bursa`ya degin asla bir yerde karâr eylemedi. Vaktâ ki Bursa`ya vusûl ve Emîr Süleyman`a dustûr-ı ma'hûd üzre hammâmda harîfleriyle nûş-i şarâba meşgûl bulub derûn-i hammâma duhûl ve keyfiyet-i ahvâli tafsîl üzre takrîr eyledikde Emîr Süleyman mânend-i sarâhi câm-ı bâdeden bir dem başın kaldırub bir zamân mütefekkir ve bu sûret-i muvahhişin sadâ`-ı humârından nergis-âsâ ser be-zanû-yi tefekkür ve engüşt be-dendân-ı tahayyür oldı. Gûyâ tamâmî-i neşât-ı kâmrânî ki mestî-i câhî-i şâhî ve gurûr-ı cevânîde idi. Bir nefisde noksân-pezîr oldı.

Beyt
Zamâna güher-i ikbâl ber kef ki nihâd
Ki rişteeş neberîd ez-nizâm çün güher
Ki râ be bezm-i çimen dâd sâgerî zi neşât
Ki hemçû lâle be-cameş nerîht hûn-i ciğer
Ya`nî
Zamâna kimin destine güher-i ikbâl verdi ki
Rişte nizâmını âkıbet kesmedi ve bezm-i çemend
Kime bir sâğer-i neşât sundı ki encâmında
Camına lâle gibi hun-ı ciger dökmedi

Lâ cerem, cümle erkân-ı devleti ihzâr ve husûs-ı mezbûre müşâvere ve gâyet tereddüd -i hâtır ve ızdırâb ile bu gûne re`y-i bâtıl ve fikr-i nâ-savâb eyledi ki hâliya bî-tevakkuf deryâdan ubûr ve varub Rûmelinde tamâm-ı tedârük görüb kesret-i i`dâd-ı esbâb ve leşker ile ba`dehu ahz-i intikâma müteveccih olalım. Me`mûldur ki birâderim bir dahi bizimle mükâbele ve mükâmete tâkat getüremeyüb

düstûr-ı ma`hûd üzre memleketi bırağub münhezimen firâr eyleye. Amma Vezîr Ali Paşa ki rükn-i a`zam ve midâd-ı müşâvere-i dembedem idi. Pâdişâhının bugûne kelâmına i`tirazen dedi ki bû gûne kelimât bî-vech-i maslahat ne gûne lâyık-ı ashâb-ı saltanat ve cihân-dâridir. Ve bu endişenin encâm ve meâli an-karîb müntehî-i nedâmet ve ciger-hârîdir. Her pâdişâhın sipâhı ki hasmından rû-gerdân ola hasmı ziyâde dilîr ve gâlib olur. Ve hasmını cür`et-i tamâm ile te`âkub eyleyib ve nâm ve âvâze-i inhizâm ve inkisâr etrâfa şâyi` olub bir dahi leşkeri tâifesinden bir ferd devlete i`timâd eylemez belki salâh-ı hâl-i devlet oldur ki ale`l-fevr mükâbele-i hasm içün Yenişehir tarafına sür`at ve Çakırpınarı nâm menzile nuzûl ve ikâmet eyleyelim. Zirâ ol bir mahaldir ki gâyet mustahkem ve hasma zafer yolı çokdur. Ve ba`de`n-nuzûl cem`iyyet-i leşker ve nakl-ı esbâb-ı harb ve cedel gerekdir. Ve hasm ile evvel birkaç gün müdârât içün irsâl-i mekâtibât ve ızhâr-ı mülâyemât ile iğfâl eylemek gerekdir. Etrâf ve cevânibden cem`-i asker ile şükûh-ı saltanat ve âyîn-i mükâmet ziyâde olub muhâlifâna gün-be-gün za`af-ı târî ve kâr-ı leşkerini peräki memleket-i bîgânede makrûn-ı nâkâmî ve hârî olmak ihtimâli me`mûldur dedikde Emîr Süleyman vezîr-i merkûmun kelâmını gûş-i iz`ân ile sâ`mi ve iktizâ-yı gayret-i saltanat ile ikdâm ve istikbâli iltizâma tâmi` ve kâni` olub fi`l-hâl Yenişehir cânibine müteveccih ve zikr olunan Çakırpınarı`na nuzûl ve a`zam-ı ümerâ olan Hâcı Evrenosu hasma mükâbele içün leşker ta`yîn eyledi. Ve leşker-i tarafeynin telâkisinden sonra ceng-i azîmeye mübâşeret ve leşker-i Süleymanî`den vâfir kimesne ta`ma-i şimşîr-i dilâverân ve kusûrı münhezim ve ol leşker-i şikesteden bir cemâ`at, mu`asker-i Süleyman`a resîde ve müte`âkiben sultân-ı Muhammed-hisâl dahi sekiz bin mikdârı dilâver-i nâm-dâr ile birâderinin leşker-gâhına resîde ve râyet-i mübârezeti esmân-ı dilâveriye keşîde oldı. Leşker-i inkisârı ve der`akab i`lâm-ı sultân-ı dilâverin nâ-gehânı bedîdâr ve ayân ve hubûb-ı nesîm-i sabâ alem-i devlet-i Süleymanînin perçemini perîşân ve pây-ı istikâmet-i livâ-yı saltanatı lerzân ve kelb-i leşkerde hafakân nümâyân olub tarafeynin askeri bir mertebe birbirlerine karib vardılar ki güft ve şinûd ederler idi. Ve cânibeynden her bir hasm ki kendü mu`ârızı ile hamle-i mübârizine ru-be-ru olur idi. Lâkin Emîr Süleyman`ın leşkeri gâyet mustahkem mahalde bulunmalarıyla mahall-i zaferin medâhil ve memerrin rûy-i hasma her tarafdan beste etmişler idi.

Lâ cerem, çünki sultân-ı gayyûr kurb-i leşker-i hasma vusûl ve bir vecihle râh-ı duhûl bulamayub zarûri mükâbele-i hasma nuzûl ve kal`a cengi gibi her gün sabâhdan akşama degin muhârebeye âğâz eyledi. Ol esnâda Ali Paşa ihlâsı müştemil müzevvirâne bir mektub tahrîr ve hizmet-i sultâna irsâl eyledi ki bu bende ol hânedân-ı hilâfetin kadîmi hizmetkârı ve dil-hâhi olduğum nüvvâb-ı kâmyâba ma`lûm ola ki ol sultân-ı âli-şân umûrunda ihtiyât üzre olsa münâsibdir. Zirâ bu tarafda ekser ümerâ ve erkân-ı devlet müttefikü'l-kelâm olub öyle tedbîr eylemişlerdir ki rûz-i mesâfîda sultânı birâder-i kebîrinin eline teslîm edeler. Vaktâ ki bu mektub-i kizb-âlûd mütâla`â-i sultân-ı reşîde resîde oldı. Ali Paşa`nın mükaddemâ mekr ve hilesi ma`lûmı olub ve Engüriye kal`asının keyfiyet-i ahvâli ve Fîrûz Beg-zâde Ya'kûb Beg`i mukaddem re`yü`l-ayn görmüş idi. Mektub-i merkûmi

sîne-i a`dâ gibi sad pâre eyleyib ümerâ ve nüvvâbdan bir ferde ızhâr eylemedi. Ve lâ yezâl kanûn-ı ma`hûd üzre askerî tâifesini dil-nevâzlıklar ile ceng ve merdânelige tahrîs buyurdı. Hatta yedi gün yedi gece bu vaz` ile lâ yunkatı`mahârebe-i azîme vâki` oldı. Amma Emîr Süleyman`ın karâr eyledügi mahalle bir vecihle zafer-yâb olamadılar. Zîrâ eyyâm-ı muhârebede bi-emrihi teâlâ bir mertebe kesret-i bârân vâki` oldı ki leşker-i sultânî cânlarından usanub bî-tâb ve tevân oldılar. Ve bu esnâda gulâmân-ı hâssadan İlyâs nâm şarâb-dâr-ı nâb-kâr Emîr Süleyman cânibine fırâr eyledi. Ve bu sûret Ali Paşa`nın kavl-i kâzibini te`kîd eyleyib hâtır-ı hümâyûna bâ`is-i tereddüd ve dağdağa olub Ali Paşa`nın mektubı ahvâlini bizzarûr ferâset-i kiyâset ile mümtâz-ı akrân olan Bâyezîd Paşa ile dermiyân eyledi. Amma müşârün-ileyh hâtır-ı sultânîyi teskîn çün böyle cevâb-ı bâ-savâb verdi ki Ali Paşa`nın bu mektubı mu`tâd-ı kadîmesi olan hîle ve tezvîri muhbirdir. Ve kâr-ı feth ve zafer meşiyyet-i Hak ve emr-i takdîre mevkûfdur.

Lâ cerem, ol mektubdan bir vecihle ızdırâb-ı hâtır iktizâ eylemez. Ve ber-muktezâ-yı tecrübe anı hîle ve telbîse haml eylemek münâsibdir dedikde el-hak leşkeriyân-ı sultânî ol müddetde yedi gün yedi gece icrâ-yı dilâveri ve ızhâr-ı cânsipârîde tekâsül eylemediler. Amma çünki irâdet-i Hüdâ celle ve alâ ebvâb-ı futûhun güşâdına taalluk eylemeye. Sipâhın günâhı yokdur. Ve ol kesret-i bârân-ı bî-insâfân, insân ve hayvanın mûcib-i ihtilâli olub kimesnenin ihtiyârı ile olmaduğı âkıla ma`lûmdur. Ancak emr-i fâ`il-i muhtâr ve hükm-i "men lâ ilahe sivâhu" ile olduğı "azharu min eş-şemsdir". İhtimâldir ki, hikmet-i İlâhî bu tesvîf ve te`hîre bâ`is-i hayr ola. Zîrâ "ve`l-hayretu fî mâ yakdillâhu"[246]

Beyt
Mâ çû şatrancîm ender burd u mât
Burd u mât-ı mâ tuyî ey hoş-sıfât
Ya`nî
Bizler yenüb yenilmede satranç oyununa benzeriz
Bizim yenüb yenilmemiz yed-i kudretindedir ey hoş sıfat

Hâsıl-ı kelâm, kaht-ı zehâyirden nâşî gün-be-gün perîşânlık ziyâde oldı. Ve Emîr Süleyman`ın tarafı bunun her vecihle hilâfı ve aksi olub hem-vâre Rûmeli ve Anadolu taraflarından asâkir-i cedîde ve ma`mûr vilâyetlerden dahi mu`askerine zehâyir-i adîde ve esbâb-ı ma`aş resîde olmada idi.

Elhâsıl ukalâ huddâm-ı sultânînin münâsib gördükleri vecih üzre memleket-i müstekarrına avdet buyurulmak mukarrer ve tevkîl-i ümerâ iktizâ-yı hikmet-i İzid-i Müte`âl ve muktezâ-yı takdîr-i bî-zevâle mukadder oldı.

Beyt
Kâr tevfîk dâred ender râh
Neresed kes be-cehd der dilhâh
Cehd ber-tust ez-Hüdâ tevfîk

[246] Hayret Allâh`ın hükmüne.

Zan ki tevfîk ve cehd hest refîk
Ya`nî
İş gören tevfîkdir kimse
Cehd ile murâda eremez
Senin üzerine sa`y lâzımdır ancak tevfîk Hüdâ`dandır
Zîrâ ceht ile tevfîk refîklerdir.

Çünki sultân-ı nev-cevân Amâsiyye ve Tokat cânibine avdet buyurdı. Emîr Süleyman dahi azm-i intikâm ve dâ`iye-i tahsîl-i merâm ile zimâm-ı semend-i azmi cânib-i sultâna ma`tûf ve nüvvâbın re`yi ile Sultân Mehmed`in mu`teber olan kılâ` ve bukâ`ının istiftâhına masrûf olub evvelâ Sivrihisâr cânibinden ba`zı kimesneler arz eylediler ki pâdişâh bizzât bu tarafa azîmet buyururlar ise kal`a ve şehri hüsn-i ihtiyârımız ile huddâm-ı sultâna teslîm ederiz. Ve câdde-i ubûdiyyet ve hizmetkârîden udûl eylemeziz. Ve Emîr Süleyman dahi tama`-ı hâma düşüb leşker-i bî-pâyân ile ol tarafa mütevecciih ve ol havâlide cemâ`at-ı mezbûrenin incâz-ı va`adine her çend intizâr üzre oldı. Mutlaka mukayyed olmayub hisârı rûy-i huddâma güşâde eylemediler. Ma`a hâza ol esnâda Karaman Hâkiminin hâtırına hutûr eyledi ki çünki Emîr Süleyman`ın leşkeri etrâf-ı memâlik-i sultânîde perîşân ve perâkende olmuşlardır. Münâsib olan fursatı fevt eylemeyüb mükemmel leşkerimiz ile Emîr Süleyman`ın ordusuna şebîhûn eyleyib ekall-i mâ fi`l-bâl ğanâyim-i emvâl-i vâfireye nâil olalım. Ve eger kahr ve istîsâline zafer-yâb olursak ol hânedândan kîne dirînemizin intikâmın almış oluruz. Amma ittifâken münhiyân-ı ahbâr Karaman Hâkiminin sû-i kasdını Emîr Süleyman`a heber verdiler. Müşârün-ileyh dahi derhâl mahall-i mezbûreden avdet ve Hâcı Evrenos`ı leşker-i arâste ile Karaman memleketi cânibine irsâl ve mûmâ-ileyh dahi Karaman askerini te`âkub ile Aksaray`a degin tu`me-i şîr-i şimşîr eyledi. Ve Karaman Hâkiminde ber-vech-i mükâmete kudret olmaduğundan acâleten sultân-ı Muhammed-hisâla bir mektûb tahrîr ve irsâl eyledi ki eger izn-i hümâyûn sâdır olur ise tamâmî-i sipâh ile Kırşehri`nde mülâzemet-i hümâyûna hâzır olayım. Ve ahd u mîsâk ile kendümi silk-i huddâmda meslûk edeyim ki el-yevm sultân-ı kâmrânın adû-yı mübîn olan Emîr Süleyman`ı bu memleketden def` ile ihrâc ve memleket-i sultânîyeyi miftâh-ı tîğ-i gîtî-sitân ile kayd-ı ta`arruz-ı a`dâdan halâs edeyim.

Beyt
Eger gam-ı leşker engîzed ki hûn-i âşıkân rîzed
Men u sâkî be-hem sâzîm u bünyâdeş ber-endâzîm
Tercüme
Eger gammı çekse leşker kasd-ı hûn-rîz-i uşşâka
Men ve sâkî olub yek dîl yıkalım bih ve bünyâdın

Çünki sultân ile Hâkim-i Karaman beyninde silsile-i ahd ü peymân-ı iltiyâm ve istihkâm buldı. Hâcı Evrenos leşker-i Süleymanî ile savb-i Karaman`dan avdet ve acâleten pâdişâhına sür`at eyleyib keyfîyet-i hâlî haber verdi.

Lâ cerem, Emîr Süleyman'ın askerisi beyninde teferruka-i azîme ve havf ve hirâs vâki' oldı. Emîr Süleyman nâçâr ol mahall-i muhâtaradan avdet ve erkân-ı devletiyle müşâveret eylediler ki taht-ı tasarrufunda olan Selâsil ve Engüriye kal'alarına varub tekrâr perîşân olan askerini cem' ve ol gurûh-ı cesûr ve mütehevvirin müdâfa'ası tedârükün göreler. Ve ol kıla'ın istihkâm ve istizhârı sebebiyle mükâbele ve muhârebeye mutesaddi olalar. Ve muktezâ-yı vakte göre hareket eyleler.

Beyt
Bâ leşker-i hud çu bed gemân şüd
Ez kal'a zi bîm der âmân şüd
Tercüme
Askeriyle çû bed-gemân oldı
Havfından kal'ada nihân oldı

Dâstân-ı Nevazdehum (Ondokuzuncu Hikâyet)

Mûsâ Çelebi birâderi sultân-ı Muhammed-hisâl ile müşâvere ve Rûmeli Pâdişâhlığını taleb içün tevecüh ve Emîr Süleyman ile kasd-ı husûmet ve birâderân-ı muvâfakat-şi'âr beyninde cereyân-ı ahd u misâk ve Emîr Süleyman'ın Mûsâ Çelebi def'ine rucû'ı ve sultân-ı mahmidet-hisâlin taht-ı Bursa ve levâhikına istiklâli beyânındadır.

Çünki sâbıka-i inâyet-i ezeliyye sırrının zuhûrı meknûnât-ı âlem-i gaybdan kişver-i mülk-i şehâdete müte'allık ve rabıtâ-i meşiyyet-i İlâhiyye irtibât-ı cereyân-ı âdet üzre mazhar-ı feyz-i saâdet mütehakkık olur. Ve sırr-ı nihânî-i "izâ erâdellâhu şey'en heyyi esbâbehu"[247] mecellâ-yı ayânda cilve-ger ve sultân-ı memâlik-i ibdâ ve inşâ "yef'âlullâhu mâ yeşâ"[248] âyet-i kerîmesi râyet-i fermân-ı hak ve hodgâmîyi musavver gösterir.

Beyt
Ger nebûdî ez û inâyet-i pâk
Key şüdi nâm-dâr-ı moştî hâk
Fazl-i û âvered tu râ derkâr
Ver neî hâk key bud în mikdâr
Ya'nî
Eger Fa'il-i Mutlak hazreti'nin inâyeti olmasa bir avuç hâk nice nâm-dâr olur idi

Anın fazlıdır ki âdemi ser-i kâra götüren ve illâ tûde-i hâkde bu kudret olmaz idi

Nitekim çehre-güşâyân-ı sûver-i kâinât ve nakş-bendân-ı havâdis-i mükevvenât bu müdde'inin hakîkatini bu vech-i ahsen ve garib ile cilve-ger ve bu da'avinin hakîkatini bu nesk üzre muharrer buyurmuşlardır ki

[247] Allâh bir şeyi istediğinde onun sebeplerini de hâzırlar. Bu ma'nâya yakın bir âyetin meâli için ayrıca bk. **Kur'ân-ı Kerîm,** Yasin, 82.
[248] ... Allah, dilediğini yapar. **Kur'ân-ı Kerîm,** İbrahim, 27.

El-Kıssa

Çünki dîvân-ı ihsân-ı Ezeliyye'den menşûr-i takdîrin hükm-i âlemgîri "vallâhu alâ külli şey'in kadîr"[249] tıbkınca kabûl-i tahrîr etmişdir ki sultân-ı mahmidet-hisâl hilâfet-i serveri serîrinde müstekar ve müstekarr ola ve erkân-ı hânedânı ki havâdis-i rûzgâr nâ-hencâr sebebiyle noksân bulmuşlar idi. Tekrâr istikmâl ve istimrâr bula. Her çend ekser ihvân-ı sultânî tâb'i-i hisâl-ı ebnâ-yı zamân-ı nâ-mihribân idiler. Ve sünnet-i ihvân Yûsuf aleyhisselâm üzre bidâyet-i hâlde derûnlarında muzmar olan hıkd ve hasedi ayân eylediler. Lâkin birâderândan ancak şehzâde Mûsâ hem-vâre cümle-i metâlib-i pür-metâ'ibde sultân-ı şefîka refîk ve zamân-ı mekâyid-i ebnâ-yı zamânede birâder-i hakîki ve hafîk idi. Ve hemîşe hizmet ve sohbet-i sultânîde tavr-ı hizmetkârîden istinkâf ve udûl itmeyüb kendüyi nüvvâb ve huddâm-ı sâyireden add ider idi. Vaktâ ki Emîr Süleyman'ın sultân-ı Muhammed-hisâl ile mu'âraza ve münâkasası imtidâd ve birâderlerin birbirlerine muhâlefeti sebebiyle Anadolu'nın harâbî-i memâliki iştidâd buldı. Bu vülâde şehzâde Mûsâ Çelebi'nin urûk-ı gayret-i cibillisi hareket ve arzû-yi serveriyyet ile hâtırına hutûr eyledi ki Emîr Süleyman'ın üzerine sefer eyleye ve müşârün-ileyhin bu re'yi Sultân Mehmed'in temşiyet-i umûruna nisbet ile mazmûn-ı mu'cez-i meşhûn "seneşüddü adudeke bi-ahîke ve nec'alü lekümâ sultânen"[250] [âyetine] mutâbık olub kaziyye-i Hazreti Mûsâ ve Harun aleyhimüsselâm vefkınca zuhûr eyledi. Ve Mûsâ Çelebi'nin mâ-hasale endişesi mesmu' oldukda icâzet ve ruhsat ihsân eyleye ki Karadeniz'de Samsun ve Sinob ma'berinden ubûr ve sefîne ile memâlik-i Rûmeli sevâhiline lenger-endâz ve da'vâ-yı mülk-i pederîyi izhâr ve alem-i merdânegiyi ser-efrâz eyleye ve bu keyfiyet Rûmelinde sûret-nümâ-yı zuhûr oldukda Emîr Süleyman dahi aslü'l-bâb-ı memleket-i kayseri olan Rûmeli tahtının tedârüküne düşüb Anadolu ve taht-ı Bursa sevdâsından fârig olması emr-i mukarrerdir. Ve ol vakitde sultân-ı gayyûr dahi Emîr Süleyman'ın gaybetinden sonra Bursa tahtına alem-efrâz-ı saâdet ve iclâl olur. Eger tevfîk-i Girdigâr ile Rûmeli tahtı bize musahhar ve mukarrer olur ise sultânın merâsim-i mütâba'at ve hizmetkârîsinde olub ol yerin tamâmî-i umûrunı taraf-ı sultânîye tefvîz ve evâmir ve nevâhi icrâsında serm u taksîr eylemeyüb sikke ve hutbeyi dahi nâm-ı nâmî-i sultân ile muvaşşah ederiz. Ve muktezâ-yı kelâm-ı hikmet mazmûn-ı "el-mer'u kesîrün bi-ahîhi"[251] vefkınca râyet-i hümâyûn sirâyet-i sultânî tamâmî-i mülk-i mevrûsîde ser-efrâz iderüz. Ve bu re'yin netîcesi devlet-i sultânînin her vecihle salâh-ı hâl ve bu hânedânın münâsib-i âkıbet-i kâr ve mâlına dâldır.

Beyt
Gâyet ânest ki men ser-i kâr-ı tu revem
Merg-i mâ bâk nebâşed çu bekâ-yı tu buved
Tercüme
Kasdım oldur ki senin yoluna cânım vereyim
Mergden bana ne gam pâdişâhım sağ olsun

[249] Allâh her şeye kadirdir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 284.
[250] Allâh seni kardeşlerinle destekleyeceğiz; ikinize bir kudret vereceğiz ki ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas, 35.
[251] Kişi kardeşleriyle güçlenir.

Mûsâ Çelebi bu fikr-i savâbı vech-i ma'kûl üzre huzûr-ı sultânîye arz eyledikde bu re'y-i münâsib sultân-ı nev-cevân ve erkân-ı devlet katında her vecihle pesendîde ve makbûl olmağla husûs-ı mezbûreye icâzet ve tedârük-i pâdişâhânesin ber-vefk-i dil-hâh âmâde ve savb-ı maksûda ruhsat verdi. Mûsâ Çelebi dahi hîn-i vedâ'da bu gûne kelimât-ı mülâyimâne ile leb-cenbân-ı niyâz oldı ki

Beyt
Himmetem bedreka-i râh kun ey tâyir-i kuds
Ki dırazest reh-i maksâd u men nev-seferem
Tercüme
Himmetin bedreka-i râh kıl ey tâyir-i kuds
Ki uzakdır reh-i maksad, ben ise nev-seferem

deyub hizmet-i sultânîden vedâ' ile mufârakat ve Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr Beg'in memleketine müracâ'at ihtiyâr eyledi. Ve mîr-i mûmâ-ileyh dahi habîr olduğı gibi gerçi kudûm-ı şehzâdeyi levâzım-ı i'zâz ve ikrâm ile istikbâl eyledi. Amma şehzâde-i sâhib-i kiyâset kuvvet-i nûr-i ferâset ile merkûmun husûs-ı mezbûrede müsâ'adesi ihlâs ile degildir ve Âl-i Osmân ile nifâk-ı kadîmesinden nâşî ikdâm-ı muhlisâneden tehâşi üzre olduğın teyakkun eyledi.

Beyt
Çünki düşmen hasûd u bî meded est
Nîk-i û hemnişîn-i fî'il-i bed est
Hasm-ı hud râ tu çûn sadîk medân
Merd-i mesrû' râ tabîb mehân
Tercüme
Aduv çün kim hasûd ve bî-mededdir
Bil anın hem-nîşîni fî'il-i beddir
Adûnı sanma sen ehl-i sadâkat
Bilür mi merd-i mecnûn hiç tabâbet

Binâen-aleyh birkaç gün mûmâ-ileyhe misâfir olub lâkin derûnunda muzmer olan maksûdunı ızhâr eylemeyüb ba'dehu Karaman Hâkimi'nin memleketine varub mûmâ-ileyh dahi şehzâdeyi envâ'-ı ta'zîm ile istikbâl eyleyib Emîr Süleyman'a adâveti olduğından Mûsâ Çelebi'nin re'yine muvâfakat ve mürâfakat ile ol maksadın husûli içün tertîb-i mükaddemâtından ihtimâm-ı tâm ızhâr ve bir müddet gamhârlık ve dildârlık eyledi. Şayed ki Rûmeline mümted olan Karaman ili hudûdunda Akdeniz'den Rûmeli'ne ubûr mümkün ola ve şehzâdeyi ol tarafdan savb-ı maksûduna revâne eyleye. İttifâken ol esnâda Eflâk Hâkimi ki kadîmü'l-eyyâmdan Âl-i Osmân'a itâ'at ve harâc-güzâr idi. Amma Emîr Süleyman'ın ve ümerâsının te'addîsinden bîzâr olduğunı ızhâr ve Mûsâ Çelebi'nin Rûmeli'ne azîmeti fikrin işidüb kendüye enfa' olduğı içün bu kaziyyeye azîm rağbet gösterüb Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr Beg'e bir nâme tahrîr ve bir mu'temed elçi ta'yîn ve irsâl ve şehzâdeyi Karadeniz'den göndermegi niyâz eyledi. Ve şehzâdenin tarafgirliginde olub demiş ki evvelen şehzâde bu muhlıs kadîmin memleketimize vusûlunda memleketi kendüye müsellem ve duhterimi câriyelik tarîki üzre

habâlesine havâle ve tamâm-ı tedârük-i memleket-güşâyîde mâl ve ricâl ile bezl-i makdûr eylemek emr-i mukarrerdir.

Beyt
Tâ ki hem çûn tu pâdişâh dârim
Heme dârim çûn tu râ dârim
Tercüme
Çün senin gibi pâdişâhım ola
Cümle âlem bana i'ânet eder

Elçi-i mezbûr İsfendiyâr Beg'e vâsıl ve mezmûn-ı nâmeye ıttılâ' hâsıl oldukdan sonra Mûsâ Çelebi'nin umûrunda olan ihmâlinden gâyet ile peşîmân ve nâdim olub bu keyfiyeti Mûsâ Çelebi'ye ve Karaman Hâkimi'ne tafsîl üzre tahrîr ve taksîrât-ı sâbıkından i'tizâr ile feristâde eyledi. Karaman Hâkimi dahi bu tarh-ı ma'kûlden gâyet ile mahzûz ve şehzâdenin tedârükün görüb İsfendiyâr Beg'e revâne ve varub İsfendiyâr Beg'e vusûldan sonra mûmâ-ileyhe merâsim-i ta'zîm ve ikrâmda kusûr eylemeyüb intizâm-ı metâlibde ihtimâm-ı tâm ızhâr ve Sinob ma'berinden müretteb sefîneler hâzır ve i'zâm-ı tamâm ile Eflâk memleketine revâne eyledi. Ve bi-emrihi teâlâ sefâyin-i mezbûre müsâ'ade-i bâd-ı murâd ile endek-i zamânda Eflâk hudûdına vusûl bulub Hâkim-i Eflâk tamâmî-i leşkeri ile birkaç menzil müteveccih ve ber-haseb-i mev'ûd müsâ'adet-i mâl ve ricâl ile Rûmeli'ne geçürdi. Ve Rûmeli'nin ahâlî-i hudûdı bî-tevakkuf ve bilâ-mâni' müşârün-ileyhe musahhar ve ümerâ ve sipehsâlarândan ekseri hizmet-i mülâzemetine mübâderet eylediler. Zîrâ cümlesinin derûnunda bu zuhûrun hâhişi câygîr idi.

Beyt
Serân-ı mülk be-yekdem şüdend tâbi'-i û
Be ân-tarîk ki ser râ buved müstehâr-i pây
Be hıdmeteş heme ez ser nihâde efser-i hîş
Kemâl-i haşmet-i û ber zede be-efser pây
Tercüme
Serverân-ı mülk ayağın baş idüb segrişdiler
Oldılar tâbi' dil u cânıyle hep ol servere
Hizmetine bağlayub bil terk-i efser kıldılar
Tâ onun ordu-yı kemâl-i haşmeti pâ-efser

Vaktâ ki şehzâdenin Rûmeli'nde zuhûr ve hurûcunın haberi Bursa'da Emîr Süleyman'a ma'lûm ve Eflâk Hâkiminin ümerâ ve leşkeri ile müsâ'adeti mefhûm oldı. Derûni ateş-i gadab ile memlû olub Anadolu memleketini kendüye âriyeti olduğunı bildügünden ol tarafda ıslâh-ı masâlih-i mülk ve mâle rağbet etmeyüb Edirne tahtı arzusuyla acâleten Bursa'dan hareket ve Rûmeli'ne teveccühe niyyet eyledi. Amma ittifâken ol esnâda Vezîr Ali Paşa, Emîr Süleyman'ın rükn-i a'zam-ı serveri ve şâhîsi idi. Nevâhî-i Engüriye'de vefât eyleyib mühimmât-ı saltanatı mezbûrun fevtinden nâşî be-gâyet bî-ser ü sâmân olmuş idi. Ve çünki Emîr

Süleyman'ın ekser evkâtı îş ve işret ile geçüb masâlih-i mülk ve dinden gâfil idi. Rûz-merre, kârhâne-i devletine bir tarafdan bir dürlü ihtilâl tetarruk etmede idi. Ve yevmen-fe-yevmen her bâbdan mühimmât-ı saltanatına bir dürlü perîşânlık zuhûr eder idi. Nitekim Mûsâ Çelebi'nin zuhûrı haberi vusûlundan sonra re`y-i nâ-üstüvârı ile dâ'î oldı ki fi'l-hâl kal'a-i Selâsil ve memleket-i Engüriye'yi sultân-ı Muhammed-hisâlin zamânı üzre Fîrûz Beg-zâde Ya'kûb Beg'e sipâriş ve Anadolu`nın beglerbegilik mansıbını ana erzâni ve kendü isti'câl-i tamâm ile Gelibolı ma'berinden Rûmeli'ne teveccüh ve Mûsâ Çelebi'nin def'ine mütevecciih oldı. Vaktâ ki Mûsâ Çelebi, Emîr Süleyman'ın ubûrundan âgâh oldı. Hemân mütevecciih-i cem'iyyet-i leşker ve sipâh oldı. Amma vaktâ ki mükâbele ve ma'reke-i kıtâl vakti karîb oldı. Rûmeli'nin ba'zı ümerâsı ki mükaddemâ hükm-i zarûret ile Mûsâ Çelebi'ye itâ'at etmişler idi. Emîr Süleyman tarafına meyl eylediler. Ve hîn-i tekâbül-i sufûf ve'l-iltiyâm ma'rekede Mûsâ Çelebi'den rû-gerdân ve alem-efrâz-ı hilâf ve tuğyân ve mu'âvin-i Emîr Süleyman oldılar.

Beyt
Keşidend safhâ be-âyîn-i ceng
Gürîzân-ı zî her su alem reng reng
Ya`nî
Âyin-i ceng üzre saflar çeküb rengârenk bayraklar her tarafdan fîrâr eylediler.

Çünki mezbûrler def'aten ma'reke esnâsında fîrâr eylediler.

Emîr Süleyman'ın ümerâ-i kadîmi bir uğûrdan miyân-ı leşkere karışub Mûsâ Çelebi de mükâmete bir vecihle kudret kalmayub bizzarûre ba'zı havâssı ile varta-i helâkdan çıkub ba'zı kûhistâna varub tahassun ve kıtâ'u`t-tarîk vâdisi üzre he zamân bir gûşeden hurûc etmede oldı. Çünki Emîr Süleyman'ın tâli'i bu kadarca müsâ'id oldı. Mücerred nusret-i mezkûreye kanâ'at ile meşreb-i kadîmesin icrâ ve iş ve nûşe mübâşeret niyyeti ile dâru's-saltanat Edirne'ye azîmet ve âdet-i mahsûsası üzre zevk ve safâya müdâvemet ve endişe-i mülkden bi'l-külliye ferâğat ve evkâtını işrete sarf ile bu hâkdân-ı harâbın idmân-ı şarâb ile eyyâm-ı hayâtını leme'ân-ı serâb hükmünde zann eyledi. Zîrâ sâhib-i mesned-i Cemşidî çünki Cem gibi lâ-yezâl müsteğrak-ı bâde-i işret ola. Bir dahi anın câm-ı gîtî-nümâ-yı akl ve dîde-i hûşmendi ne gûne sûret-i salâh-ı mülk ve sipâha kâdir olur. Ve herbir evreng-i nişîn mecâlis-i kâmrânî çünki hemîşe istimâ'-ı ceng ve ciğâneye mübtelâ ola.

Lâ cerem, nefîr ve kösünün âğâze-i pür-mehâteb ve sît-i pür-savletini rûz-i ceng ve veğâ ve ğulğul-enbûh-i sipâh-ı pür-ğavğada kaçan gûş-i ferâğât ile şinide olunur.

Beyt
Cûş-i mey u nûş u sâkî nedehed sûd
Cûşiden-i hûn bâyedet ez-halka-i cûşen
Tercüme
Cûş ve nûş meyle sâki fâyid
Etmez Begim halka-i cûşundan ister cûş cûn-i merdâneye

Elhâsıl; çünki nefs-i emmârenin hükûmeti Emîr Süleyman'ın mülk-i vucûduna fermân-revâ ve gâlib ve Mûsâ Çelebi dahi kemin-gâh-ı fursatda dîdebânî-i akl-ı kâmil ile rûz u şeb Emîr Süleyman'ın kasdına mürâkıb ve râğıb idi. Bu mükâvaha ve ihtilâfda mu'azzamât-ı vilâyât tezelzül ve ızturâbda olub bu hânedânın kâr-ı gazâ ve cihâdı külliyet ile metrûk ve mesdûdü'l-ebvâb idi. Amma bu iki birâderin esnâ-yı keşâkeş ve mu'ârazasında sultân-ı Muhammed-hisâlin memleket-i Anadolu'da mükaddemât-ı futûhâtı zuhûr eyledi. Cümleden biri Fîrûz Beg-zâde Ya'kûb Beg ki sultânın kadîmî muhlislerinden idi. Acâleten rikâb-ı hümâyûna âdem gönderdi. Benim Selâsil kal'asını Emîr Süleyman'a teslîmim adem-i ihlâsımdan olmayub sâbıkan zikr olunduğu üzre Ali Paşa'nın hîle ve tezvîri sebebiyle olduğı ma'lûm-ı hümâyûn buyurula. Yoksa hâlâ bende-i cânsibâr-ı sultânım ve kendümi eyâlet-i Anadolu`da Engüriye emâretinde efendime hizmetkâr-ı kadîm bilürüm. Elhamdulillâhi Te'âlâ el-ân bu bende-gân-ı sâdıku'l-îmânın dîde-i baht-ı hâb-âludumuz murâdımız üzre tulû'-ı subh-ı devlet-i sultânî berekâtıyla bîdâr ve muhlisân-ı sâfi-cinânın çeşm-i devlet-ğunûdesi sutû'-i hurşîd-i murâddan haberdâr olub hâlâ dîde-i ümmid-vârî şâh-râh-ı metâlibde intizârdır ki karîben râyât-ı ikbâl-i sultânî kendünün arsa-i mülk-i sâbıkı üzre fark-ı bende-gân-ı sâdıka ser-efrâz ve aftâb-ı haşmet-i cihân-bânî mâ-verâ-yı sehâb âlem-i esbâbdan ber-vafk-i kâmrânî pertev-endâz ola. Vaktâ ki sultân-ı cevâna mîr-i mezbûrdan bu beşâret-âmîz haberleri resîde oldı. Bilâ-tevakkuf tevsen-i azîmeti rikâb-ı musâra'ata keşîde eyleyib Tokat'dan hareket ve zamân-ı kalîlde Engüriye`ye azîmet buyurdı. Ve Ya'kûb Beg dahi rikâb-ı kâmyâba şevk ve ğarâm ile sür`at ve ikdâm ve şeref-i mülâzemet-i bende-gî ile nâil-i merâm oldı. Ve mîr-i mûmâ-ileyhin delâleti ile Anadolu'nın ol taraflarında evlâd-ı ümerâ ve sipehsâlarlarından herkes mülâzemet-i der-gâh-ı âlem-penâha sür'at eyleyib ve sultân-ı gayyûr dahi kemâl-i hoş-dilî ve dostkâmî ile dârü's-saltanat Bursa'ya müteveccih ve azîmet ve taht-ı mevrûsı müceddeden cülûs-i sa'âdet-me'nûsı birle mağbût-i âsumân oldı. Ve ba'dehu tekrâr Aydın ve Menteşe ve Germiyân illeri nüvvâb-i kâmyâbın kabza-i tasarrufuna dâhil ve re'âyâ ve aceze-i ma'delet ve merhamet-i sultânî birle cümleten hoş-dil olub uruk-i muhâlifân-ı devlet ve dîn ve bîh ve bünyâd-ı düşmenân-ı pür-kîni rûy-i zemînde hak ve mahvedib ilâm-ı şerâyi'-i ahkâm-ı dîn ve râyât-ı adl ve ihsân-ı ferhûnd-âyîni ser-efrâz-ı âsumân te'yîd eylediler.

Beyt
Çû der-kalb-i sipâh-ı feth der-meydân-ı rezm-âyi
Zafer şûd behr-i tu lâzım aduv der-ta'âtet mülzem
Der-engüştet eger dîdî Süleyman hatem-i devlet
Süleyman râ bemândî der-dehân engüşt-i çün-hatem
Tercüme
Sipâh-ı feth kalbinde çu geldin arsa-i cenge
Zafer oldı sana lâzım aduv hem emrine mülzem
Göreydi parmağında ger Süleyman hâtem-i devlet
Süleyman olurdı der-dehân engüşti çün hatem

Dâstân-ı Bistum (Yirminci Hikâyet)

Mûsâ Çelebi'nin Emîr Süleyman kasdıyle ikinci def'a tevecciih ve emîr-i müşârün-ileyh hammâmda işret ider iken üzerine zafer bulub Mûsâ Çelebi'nin âdemleri ve tâife-i Türkândan bir cemâ'atin ellerinde helâk olduğun beyân eder.

İktizâ-yı kudret-i İlâhî ve irtizâ-yı hikmet-i nâ-mütenâhi bezm-ârâyây-ı arsa-i rûzgâr ve pîrâye-i zamâna imtizac-ı sevâd-ı leyl ve beyaz-ı nehârda mânend-i te'âkub-ı nûr-i zulmet ve ehl-i devlet ve miknetin tenâvûb-i sa'âdet ve şekâvetine nisbet olan timsâli ulü'l-ebsâra ayândır.

Mısra'
Yeki hemî reved u digerî hemî âyed
Ya`nî
Biri giderse gelir âheri anın yerine

Tâ ki ebnâ-yı rûzgâr bu âmed ve refdden bi-ihtiyâr olduğun hazret-i Âferîde-kârın kemâl-i iktidârı ile ızhâr ve dîde-i gâfil-dilânı hâb-girân-ı gafletden bîdâr eyleyib güher-i mekmûm-i "velev lâ def'ullâhi'n-nâse ba'dahum bi-ba'din le-fesedeti'l-ardu"[252] mazmûn-ı hikmet-meşhûnı tıbkınca tahkîk-i avâkıb-ı umûrı hicâb-ı istitârdan halâs eyler. Ve bu gûne teyakkuz-i dîde-i i'tibâr-ı âgâhı ve ehakk ve elyâk-ı şân-ı pâdişâhîdir. Zîrâ ki saltanat-ı mutlakâ nigâhbânı ibâdullâhdan ibaretdir. Ve şehriyârlık demek masâlih-i ehl-i şehr ve sipâhdan âgâh olmakdır.

Netîce-i kelâm: Her kim kendü vucûdı mülkünde ke's-i gurûr ve câm-ı gaflet ve hubûr ile bîhûş ola. Memâlik-i âleme nice nigâhbân olur. Ve her bir şehriyâr ki kişver-i akl ve hurdî müdâmet-i şürb-i şarâb ile kubâb-ı hubâb-âsâ harâb eyleye. Teşne-i lebân-ı zulm ve bî-dâdı zülâl-i ma'delet ve merhametden ne gûne sîr-âb eyler. Zîrâ ebnâ-yı üstüvâr-ı mülk ve melekût esâs-ı hûşyârı üzre pây-dâr ve neyyirât-ı felek-i vucûdı sipihr-i akl ve hurd üzre muhît ve medâ ve mülâzemet-i nefs-i sitemkâr münâfî-i zuhûr-ı âsâr-ı akl-ı âlem-medârdır. Nitekim hâkimânın bu kelimâtı ol ihbârdandır ki "izâ akbeleti'd-düvelü hademeti`ş-şehevâtu el-ukule ve izâ edbereti't-düvelü hademeti'l-ukulu eş-şehevâte"[253]

Beyt
Her ân-kes ki ber-baht-i şâhî nişest
Nahseteş zi mey şust bâyed dû-dest
Eger mey ne-nûşed ezân bih çe-çîz
Ki bâşed behûş ademî bes azîz
Tercüme
Kimin tahtı şâhî olursa yeri
Gerek nûş-i meyden ola ol beri
Eger etmese meyl-i câm-ı şarâb
Murâdınca olur şeh-i kâmyâb

[252] ... Allâh'ın insanları birbirleriyle savması olmasaydı yeryüzünün düzeni bozulurdu. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 251.
[253] Devletler yükseldiğinde nefisler akla hizmet eder; geriledigînde ise akıllar nefse hizmet eder.

El-Kıssa

Müdde'î-i mezkûrı isbâta evzah delîl Emîr Süleyman'ın keyfiyet-i devâm-ı işretidir ki eyyâm-ı saltanatında zimâm-ı ihtiyârı dest-i nefs-i hodgâma verub şürb-i müdâma ihtimâm ile subh u şâm hem-demi sâki-i sîm-endâm ve hem-nefsi sarâhî ve câm idi. Ma'a hâzâ Mûsâ Çelebi gibi derûn-i hâneden bir düşmen zuhûr edüb memleket-i Rûmeli'nde ale'd-devâm müterassıd-ı fursat ve intikâm idi. Ve defa'âtle bâd-ı sarsar-âsâ itfâ-yı çerâğ-ı devlet ve izâr-ı umûr-ı saltanatına nesîm-i eshâr-ı bahârî gibi her gûşe-i aktârdan güzâra ısrâr ve ikdâmda idi. Ve ol pâdişâh-ı gâfil, mülk ve sipâh ve vedâyi'-i İlâh olan re'âyâ ve aceze ve kendü vucûdı hıfzından âgâh degil idi. Ve rûz u şeb nûş-i bâde-i gülfâm ile mest-i müdâm idi. Nitekim demişlerdir.

Beyt
Güzeşt ömr u nemî yarem ez-şerâb güzeşten
Ki mest hâhem ez-în âlem-i harâb güzeşten
Tercüme
Derîğa geçti ömrüm geçtim câm-ı musaffâdan
Ki serhoş gitmek ister hâtırım virâne dünyâdan

Ma'â hâzâ o gûne düşmen-i muzırr ve musırr çeşm-i hakâret ile nazar ve devlet-i cevânbahtına i`timâden inân-ı tab`-ı hevesnâkı meydân-ı arzû-yı bâtılda cilve-ger eyler idi. Âkıbet Mûsâ Çelebi câsûslardan istihbâr ile yakînen bildi ki Emîr Süleyman tamâm-ı evkâtını şürb-i müdâm ve dilîrân-ı gül-endâma sarf ve asla nâm ve nişân-ı düşmenini der-hâtır eylemez.

Lâ cerem. Mûsâ Çelebi def'aten bir cem'-i ma'dûd ile musâra'aten ilğâr ve leme'ân-ı tîğ-ı dilâverân Edirne kurbünde dîde-i dîde-verâne nümâyân oldı. İttifaken emîr-i müşârün-ileyhi ol hâletde hammâmda meşgûl-ı şürb-i müdâm buldılar. Ve Koyun Mûsâ nâm bir şahs-ı cevânân çist ve çâlâkdan bir cemâ'at ile hem-inân ve azm-i hamâm eylediler. Ammâ ol vakitde havâssdan biri keyfiyete vâkıf olmağla tûziyetihi derûn-i hamâma duhûl ve leşker-i a`dânın vusûlundan haber verdikde ol muhbir-i sâdıka ol kadar let urdurdı ki zebânı kelâmdan sâkıt olub handân-ı mânend-i kadeh-i mestân-ı neşât ve inbisâta meşğûl olub mânend-i gûş rûd pür sürûd âvâze-i leşkeri miyân-ı gülistânda bâd-ı sabâdan add eyleyib bu haber-i muvahhişi niçün getürdiler deyü hâssa-i kiyânın rağmına meclis tâzeleyüb bülend ile dedi ki

Beyt
Men u câm-ı şarâb u rûy-i nikû
Eger Cemşîd mî âyed beyâ gû
Tercüme
Benim câm-ı şarâb ve rûy-i tâze
Eger Cemşîd gelse söyle gelsün

Vaktâ ki Mûsâ Çelebi'nin mükaddemâ leşkeri Edirne bağlarına resîde ve şehir gûçelerinin her tarafından saflar keşîde eylediler. Hâcı Evrenos ki a`zam-i ümerâ ve pîr-i kühen-sâl idi. Derûn-i hammâma duhûl edub bî-mehâbbâ dedi ki "ey

şâh-ı kâmrân ve ey fariğ-i nik ve bed-cihân hâlâ leşker-i aduv şehre galebe etdi. Ve senin mülk ve devletin elinden gitdi. Bu ne gaflet-i hodgâmî ve miyân-ı mey-i pür-sitânda dahi böyle hareket bâ'is-i bed-nâmîdir. Amma müşârün-ileyh câm-ı gurûr bir mertebe bî-şu'ûr eylemişdi ki gûyâ peymâne-i ömr ve devleti pür olub mestâne mestâne bu kelimât-ı bî-sebât ile âğâz-ı sürûd eyledi ki " ey Hâcı lalam bizi îş ve nûşumuzdan men' eyleme. Bu gûne ihbâr-ı müşevveşi bir dahi meclisimizde söyleme. Mûsâ'nın ne kudreti vardır ki üzerimize leşker çeke. Ve ol hakaret-i nâ-tüvâni ile bir mikdâr eşkiyâyı başına cem' eyleyib bizim sertaht-ı şâhımıza gelmeğe cesâret eyleye dedikde Hâcı Evrenos hâyib ve me'yûs hammâmdan çıkub mahrem-i sohbet olan Hasan Ağa'ya dedi ki "hâlâ bizim pâdişâhımız kendüden ve kâr-ı âlemden bî-haberdir. Bizler gibi pîr-i cihân-dîde ve kâr-azmûdelerin nasîhatlerımızı bâziçe-i tıflân zann ediyor. Derûn-i hammâma varub başına sovuk su mı dökersin ne yaparsan yap bul. Belki bu hâb-ı gafletden bîdâr ve câm-ı mestîden hüşyâr eyleyesin. Hasan Ağa dahi acâleten derûn-ı hammâma şitâb ve ilhâh ve mübâlağa ile dakika fevt eylemedi. Amma müşârün-ileyhi kendüden geçmiş buldı. Bir mikdâr kendüye gelub Hasan Ağa'nın küstâhâne hak gûluğunı garaza haml ile sakalını bıyığını tıraş etdirüb hammâmdan dışarı sürdürdı. Mûmâ-ileyh dahi fil-hâl ol zikri ve hâri ile hammâmdan çıkub atına süvâr ve ol bî-hürmetligin gayz ve gayretinden miyân-ı ümerâ ve leşkeriyânda âvâz-ı bülend ile güftâre gelüb dedi ki "bu pâdişâhda nişân-ı ömr-i devlet tamâm oldı. Ve ben dahi Mûsâ Çelebi'nin hizmetine âzim ve câzim oldum. Refâkatime meyl eder var ise Bismillâh saladır gelsün. Zîrâ bu gûne şehzâde-i câhil ve dîvâneden hayr mutasavver degildir."

Nazm
İzâ câe Mûsâ bi-âyâtihi
Fe kad batale's-sihre ve's-sâhire

Bundan sonra ekseriya akıl ve idraki olan kimesneler Hasan Ağa'ya refâkat ile revâne ve Edirne bağları hâricinde Mûsâ Çelebi'nin hizmetine resîde ve keyfiyet-i ahvâli arz ve ma'an şehre müteveccih oldılar. Ve Emîr Süleyman'ın yanında ümerâ ve havâssından Karaca Beg ve Kara Mukbel ve Oruc Beg'den ğayrı kimesne kalmadı. Ve herkes şehrin bir tarafından Mûsâ Çelebi'nin leşkerine cân atdılar. Şehzâde-i cesûr dahi keyfiyet-i ahvâle vâkıf olduğı gibi ber-vech-i musâra'at teveccüh eyleyince Emîr Süleyman dahi ol vakt-i bî-mecalde derûn-i hammâmda ârâm edemeyüb şarâb-ı gurûr dimâğından taşra çıkub derd-i ser-humâr-ı saltanatı zâhir ve câm-ı işreti lâle-i çaşti-gâhi gibi elinden üftâde zemîn-i inkisâr oldı. Ancak bu kadarca mecâl buldı ki bir bârgîre süvâr ve İstanbul cânibine müteveccih-i tarîk-i firâr oldı. Çünki rûz-i devleti encâma resîde ve âftâb-ı ömr ve sıhhati perde-i ufk-ı şâma ser-keşîde idi. Hikmeten bir şeb-i târa musâdefe eyledi ki baht-i müdebbirân siyeh-i rûzgârdan tîr-ter ve hevâ-yı müşevveşi sarsar-i havf ve belâ ile ehl-i edbârın dil-i tenginden bed ter idi.

Beyt
Be-hem ber-zedeş tund bâd-ı ğurûr
Fikendeş zi ser-tâc-ı ikbâl dûr

Tercüme
Edûb bir zede zend-i bâd-ı ğurûr
Serinden olub tâc-i ikbâli dûr

Ve alâmet-i dalâlet ve sergerdânı ol idi ki evvelâ kılağuzı bir Türkmân-ı bî îmân idi. Gûl-i beyâbânî görse hirâsân olur idi. Ve nişâne-i kemâl-i tîre-bahtî ve siyeh rûzgârîsi ol idi ki miyân-ı erkân-ı devlet ve mukarribân-ı hazretden Karaca Beg ve Kara Mukbel menzile nahs-i asğar ve ekberde ol şeb-i târda ana hem-râh ve rehber idiler. Ve ol bedreka-i tarîk-ı helâkin müşârün-ileyhi Dilenci Köyı nâm bir mahalle götürdıler. İttifâken ol yerde Emîr Süleyman'ın sitem-dîdelerinden dâimâ helâk ve hasârın mum ile ezerler idi. Mezbûr rû-siyahlar müşârün-ileyhi ol kavm-i bed-hâhın miyânında bırağub kendüleri taraf-ı âhere gitdiler. Ve ol cemâ'at-ı Türkân-ı pür-âzâri Emîr Süleyman'ın firârından haberdâr ve hûnuna leb-teşne olan tâifeye tenbih eylediler ki işte size teslîm eyledik. Yarın Mûsâ Çelebi sizlerden taleb eyler anı kayd ve bend ile giriftâr eylemezsiz siyâset-i pâdişâhâneye müstahak olursuz. Cemâ'at-i mezbûre dahi bit-tab' ve't-tav' ulusları halkını yarak ve eslihâ ile müretteb ve müşârün-ileyhi giriftâr etmege müteveccih oldılar. Ve Emîr Süleyman'ın atını ok ile zahm-nâk ve kendüyi destgîr eylediler. İttifâken bu keşâkeşin esnâsında Mûsâ Çelebi'nin askerinden bir cemâ'at ilğâr ve sür`at ile Emîr Süleyman'ı ta'kîb ve miyân-ı ma'rekede yetişüb ber-vech-i dil-hâh giriftâr ve esîr gördiler. İçlerinde biri fi`l-fevr bu vâkı`ayı Mûsâ Çelebi'ye tebşîr eyledi. Ve Koyun Mûsâ'yı ber-vech-i isti`câl istikbâline irsâl eyledi. Ol dahi hükm-i Mûsâ Çelebi'de "fe vekezehu Mûsâ fekedâ aleyhi"[254] kaziyyesi muktezâsını Emîr Süleyman'a icrâ ve serâbistan-ı cevânı ve saltanatını âb-ı tîğ-ı intikâm ile sîr-âb eyledi.

Beyt
Derîn bağ-ı rengîn dırahtî ne-rust
Ki mâned ez-kafâ-yı teberezîn-i durust
Cihân vâm-ı hîş ez tu yekser bered
Be-cur'a firisted be-sâğer bered
Ya`nî
Bu bağ-ı âlemde bir dıraht hâsıl olmadı ki
Âkıbet zahm-i tîr ile şikeste olmaya
Ve bu dünyâ bir kimesneye ve bir nesne
Ödünç vermedi ki encâmında olmaya
Katre katre verir kâse kâse kusdurur
Ve dirhem ile verir kantar ile alur

Ve müteveffâ-yı mezbûrun ibtidâ-yı saltanat ve kâmrânîsi gülşen-i zindegânîde vâkı`a-i Tîmûrî'den sonra Rûmeli'nde Edirne tahtında sekiz yüz beş (805/1402-1403) senesi şuhûrunda sekiz sene iki ay on gün mürûrunda serrişte-i ömr-i devleti tîğ-ı bî-infisâl-i âcâl ile münkatı' oldı. Ma`lûm ola ki müşârün-ileyh

[254] ... Musa onun düşmanına bir yumruk vurdu, ölümüne sebep oldu..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas, 15.

kemâl-i letâfet-i cemâl ve sûret-i melâmet-i hâlde hûş-âyende ve hüsn-i ruhsâr ve şemâyil ile zînde bir cevân idi ki sıfat-i mekremet ve sehâ ve bahşîş ve atâda bî-misâl ve mânend ve tamâmî-i sipâh ve ra'iyyet adl ve ihsânından hoşnûd ve hursend idi. Ve meyl-i hâtır ve teveccüh-i menâzırı mürâ'at-ı erbâb-ı kemâl ahkâm-ı saltanatda kânûn-ı ecdâd-ı izâmı üzre itâ'at ve icrâ-yı Şerî'at'a meyyâl idi. Hatta zamân-ı saltanatında Mevlânâ Ahmed`i İskendernâme nâm Türkî kitâbı müşârün-ileyhin nâm-ı nâmîsiyle muvaşşah eyleyib câizesinde eyledugi in'âm ve ihsân selâtîn-i devrânın havsala-i himmetlerinden efzûn ve firâvân idi. Ve mehâmid-i hisâlinden ezcümle günde bir abd-i memlûk âzâd edüb mükâbelesinde Hazret-i İzzetden şürb-i müdâm ve işret-i ber-devâmın afvı içün mağfiret taleb ederdi. Ve ber-haseb-i "men i'teka rakabeten fî-sebîlillâh rakabethu mine'n-nâr"[255] hadîs-i şerîf-i sâdıkü'l-va'di üzre yevm-i cezâda azâb-ı nârdan halâs olmak ümmidiyle mu'tekıd idi. Ve hayrât-ı nümâyânından biri şehr-i Edirne'de câmi'-i atîkdir ki zamân-ı saltanatında inşâ buyurub itmâmı müyesser olmadan vâkı`a-i hâile zuhûr edüb tekrâr Mûsâ Çelebi itmâmına mübâşeret ve henüz tekmîl olmadan ol dahi mesned-i kayserî ve mülk-i serverîden ma'zûl olmağın encâmında itmâmı sultân-ı Muhammed-hisâle müyesser oldı. Lâkin çünki banî-i evvel cezâ-yı hayra ehakkdır. Ber-haseb-i hadîs-i belîğü'l-beyân "men benâ mesciden lillâhi benallâhu lehu beyten fî`l-cenneti"[256] üzre Emîr Süleyman ve birâderân ğuref-i beytü'l-cinânda hizmet-i huzûr-ı rıdvân ile fâyiz ve mesrûr oldılar. Ve ol hatîât ve menhiyyât-ı nefsânî ki iktizâ-yı hevâ-yı sultânî ve eyyâm-ı cevânîde irtikâb etmiş idi. Encâmında rûzgâr-ı bî-sebât ve bî-i'tibâr ol lezzâtı cümleten bâd-ı hebâya verüb mânend-i şikûfe-i bahârı berk-i îş ve zindegânîsi sarsar-ı hâdisât-ı zamânı ile perîşân olub vesîle-i i'tikâd-ı hâlis ve niyyet-i sâdık-ı kalb ile cenâb-ı gaffâru'z-zunûbdan afv ve ğufrân talebinde idi.

Beyt
Bâdet be-dest bâşed eger dil dehî be-dehr
Ve der ma'razî ki taht-ı Süleyman reved be-bâd
Tercüme;
Bir yerde ki evreng-i Süleyman ola ber-bâd
Dil versen eger sen dahi ber-bâd olursun.

Dâstân-ı Bist u Yekum (Yirmi Birinci Hikâyet)

Emîr Süleyman'ın katlinden sonra Mûsâ Çelebi'nin Rûmeli saltanatı ile Edirne tahtında istiklâli ve sultân-ı Muhammed-hisâl ile nakz-ı ahdi ve zuhûr-ı fitne ve ikâ-ı fesâd ve mâbeynlerinde vâki' olan muhârebe ve mükâteleyi beyân eder.

Çünki adet-i gerdiş-i rûzgâr-ı bî-i'tibâr ve rûş-i harekât-ı çerh-i devvâr oldur ki eger bir bahtiyârın kevkeb-i ikbâli maşrık-ı te'yîd-i Girdigârîden afâk-ı murâdât ve emânı üzre tâbân olur. Bizzarûre sitâre-i baht mükâbili mağrib-i hafâ ve ufûle gelüb âsâr-ı envâr mu'âraza-i arsa-i âsumân-ı cihân-bânîden nihân olur. Zîrâ ki cemî'-i mahalde ictimâ'-ı ezdâd muhâldir ve fezâyı mülkde akrânın tenakusu muktezî-i

[255] Allah yolunda bir köleyi azad eden kimse, kendini ateşten azad etmiş olur.
[256] Kim Allâh için bir mescid binâ ederse Allâh da onun için cennette bir ev binâ eder.

fetret-ı lâyezâldir. Ve âlem-i mülk ve şuhûd ve mesned-i saâdet ve fermân-revâyîde iki pâdişâh-ı kâm-kârın cem'iyyeti hayyiz-i imtinâ`da ve iki şâhın ictimâ`ı cem'-i mütenâkısı kabîlindendir elbette ikisinden birisi ma'raz-ı intifâ ve irtifâ'dır.

Mısra
Bir tarîk ile kabûl etmez muhabbet şirketi
Beyt
Hemîn est resm-i sipencî saray
Yeki râ bered dîger âyed be-cây
Tercüme
Böyledir âdeti bu âlem-i nâ-hem-vârın
Giderir birisini yerine âher getürür.

Nitekim El-Kıssa:

Bu müddeînin sûret-i misâli oldur ki şehzâdegân-ı kayserî-nejâd husûsan Emîr Süleyman ve Mûsâ Çelebi'nin beynlerinde çünki esbâb-ı fitne ve fesâd imtidâd buldı ve devlet-i Musevî mülk ve saltanat-ı Süleymanî üzre ğâlib ve kâhir ve Mûsâ Çelebi'nin zevâl-i hurşîd-i Süleymanî sebebiyle Rûmelinde pertev-âftâb-ı istiklâli zâhir oldı. Ve serîr-i hilâfet-i mevrûsî-i pederî ve taht-gâh-ı mu'teber-i kayserî üzre kitâbet-i saâdet künbed-i sipihr-i mînâdan münşiyân-ı takdîr bir timsâl tahrîr ve takrîr ve tebşîr-i münhiyân-ı "ve âteynâhü Mûsâ sultânen mübînân"[257] sûret-nümâ-yı zuhûr oldı. Ve Mûsâ Çelebi saltanat-ı mülk-i pederîde istiklâlden sonra nakz-ı ahd ve sultân-ı Muhammed-hisâl ile da'vâ-yı "limeni'l-mülkü'l-yevm"[258] mûcebince izhâr-ı tevahhud ve infirâd ve dâru's-saltanat Edirne'de taht-ı şâhîye cülûs ve ba'zı ümerâ ve hükkâm-ı mahsûs ve me'nûs mülâzamet-i hâssla mümtâz ve melbûs eyledi. Ve mesned-i sultânî ki muktezî-i ta'mîm-i merhamet ve tetmîm-i şîve-i cihân-bânîye riâyet etmeyüb tab'ına muvâfık olmayan cem'i kesîre mutlakân rağbet eylemedi.

Beyt
Ser bülendîş ez âsumân be-güzeşt
Der cihân ser bülend-i âlem geşd
Der senâ herkes âşikâr ve nuhufd
Âferînî be-kadr-i hud mî gufî
Ki efser u tâc şüd be tû nâmî
Dâd-ı şâhî bedeh behûş nâmî
Hutbe-i câh-ı hîşten ber hân
Lü'lü-i ter zi lâl-i tâze fîşân
Tercüme
Baht ve devletle behremend oldı
Bağ-ı âlemde ser-bülend oldı
Her kişi oldu vasfını gûyâ
Kudreti denlü etdi medh-i senâ

[257] "... Fakat bunları affettik ve Musa'ya apaçık bir hüccet verdik...", **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 153.
[258] "... Bu gün hükümranlık kimindir? denir hepsi "gücü her şeye yeten Allâh'ındır" derler.. **Kur'ân-ı Kerîm,** Mü'min, 16.

Tâc-ı efser seninle buldı kâm
Adl u dâd ile sen de kesb et nâm
Hutbe-i mansıbın o kuvvet-i herbâr
La'lden lü'lü-i ter eyle nisâr

Ve hâlet-i tevekkül ve istiklâlde nizâm-ı masâlih-i câh ve celâl içün o gûne re'y ve tedbîr buyurdu ki Rûmeli sipeh-sâlarânı cemâ'ati ki karındaşı Emîr Süleyman ile şîve-i bî-vefâyı ve nifâka sülûk ve müşârün-ileyhi rûz-i vâkıa ve hîn-i hudûs-ı hâdisede ol mehlekede tenhâ bırakmışlar idi. Eger çi anların sûret-i muhâlefeti kendü devletinin maslahatına muvâfık idi. Ammâ ba'de'l-yevm böyle kimesnelere asla bir vâkı'ada i'timâd bir vecihle mümkin ve mutasavver degildir. Her âyine ol cemâ'at-ı nifâk-pîşe ve galat-endişenin tîğ-ı intikâm ile tedârükün görmek münâsibdir. Ve tâife-i hakûdun vücûh-ı merdûdundan hem-vâre ihtiyât vâcibdir.

Beyt
Rahneker-i mülk ser-efkende bih
Leşker-i bed ahd perâkende bih
Ya'ni
Mülke zarar ve hiyâneti olanın cezâsı tertîb olunmak
Ve bed ahdın leşkeri perâkende olmak evlâdır.

Ve bu re'y-i nâ-savâb ve fikr-i pür şitâba binâen ümerâ ve a'yân-ı mülkden bir cem'i kesîri tu'me-i şîr-i şimşîr eyledi. Ve istîfâyı kahr ve mu'ahezeden sonra ol cemâ'atın mevcûdlarını dahi anlara kıyâs ile ba'zını red ve ba'zını ta'zîr ile müsâdere eyledi. Ve kezâlik mülûk-i izâm-ı etrâf husûsan sanâdîd-i küffâr ve hukkâm-ı aktâra tekâlif-i mâlâ-yutak eyleyib cümleden biri İstanbul Hâkimi ki bekâyâ-yı kayâsıra-i kadîmden olub ve kesb-i ta'ayyün ile Millet-i İsevîyye'nin cümle-i selâtîn-i izâmına tefavvukı var idi. Kesret-i mübâlağa ile cizye-i her sâla taleb ve mâl-i maktû'dan bir fülûs-i ahmer tenzîl kabûl etmeyüb İstanbul harâcının tahsîl ve isâline binâen abâ ve ecdâdının vezîrzâdelerinden Ali Paşa-zâde İbrâhîm Paşa'yı ki mülûk-i ehl-i zimmet husûsan İstanbul Tekvûrı'na nisbet-i külliyesi var idi. Anı irsâl ve ta'yîn eyledügi meblağ-i müşârün-ileyhe deruhde ve müşârün-ileyh dahi bu ma'nâyı Mûsâ Çelebi'nin gicrülügünden halâs olmak içün ni'met-i azîm bilüb İstanbul'a vusûlundan sonra Mûsâ Çelebi'nin tafsîl-i etvâr ve gec-reftârlığı sultân-ı Muhammed-hisâle arz ve sâyir masâlih-i mülk ve saltanatın i'lâmında dakika fevt eylemedi. Ve sultân-ı gayyûr dahi ale'l-fevr İbrâhîm Paşa'ya te'lîf-i hâtırı içün teşrîfât-ı hüsrevâne irsâl eyleyib huzûruna taleb eyledi. Vezîr-i müşârün-ileyhin dahi matlûbı idi. Varub şeref-yâb-ı hizmet-i sultânî oldukdan sonra bilâ-tevakkuf mansıb-ı sadâret-i uzmâ ile ser-bülend ve kadr ve mertebesin cümle-i erkândan ercümend eyledi. Ve ol vezîr-i sâyib-i tedbîr dahi levâzım-ı hizmetkârî ve merâsim-i memleket-dârîde kemer-i ubûdiyyetini miyân-ı gayrete beste ve ber-haseb-i irs ve istihkâk mesned-i vezâretde nişeste oldı. Nitekim demişlerdir.

Nazm
Fe izâ tekâreneti's-su'ûd fe-indeha
Yurci's-salâhu ve yehsünü'l-a'mâlu

Çünki müşârün-ileyhe sultân-ı âli-şânî hem-vâre Rûmeli'nin memâliki teshîrine terğîb ve tahrîs eder idi. Binâen-aleyh cüz'î vakitde Anadolu memleketinden leşker-i ârâste ve asker-i pîrâste götürüb ve İstanbul Tekvûrıyla beynlerinde olan ahd mûcebince askerin ubûrunı İstanbul Ma'berinden mukarrer eylediler. Zîrâ Gelibolı Ma'beri Mûsâ Çelebi'nin nüvvâbı zabtında mahfûz idi. Ve bu tedbîr üzre sultân ve vezîr ol leşker-i zafer-seyr ile İstanbul Ma'beri kenarına nuzûl ve İstanbul Tekvûrı'nı te'kîd-i ahd ve nevâziş-i hâtır ile mutayyeb buyurdılar. Ve tekvûr-ı mezkûr dahi asâkir-i mansûrenin ubûruna rızâdan sonra çünki sultân-ı zîşân Rûmeli cânibine güzer eyledi. Tekvûr-ı mezbûr mesrûren mülâzemet-i sultân ile takdîm-i hidemât ve tertîb-i esbâb-ı ziyâfât-ı pâdişâhâne ile mertebe-i insâniyyet ızhâr eyledi. Çünki Mûsâ Çelebi sultân-ı Muhammed-hisâlin teveccühünden haberdâr idi. Edirne'den şevket-i tamâm ile hareket ve acâleten mükâbeleye niyyet ile sultân Rûmeli'ne geçmezden mukaddem sür'at ile İstanbul'a bir merhâle karîb İncegüz nâm mahalle gelüb alem-efrâz-ı kıtâl ve cidâl oldı.

Beyt
Leşker engîht baht-i biş ez-endâze
Kine-ver tâze geşt u kîn tâze
Tercüme
Cem' edüb leşker-i bî endâze
Kîne-ver ve tâze oldı kîn tâze

Vaktâki ol iki pâdişâh-ı kayser-nejâd ve iki birâder-i bî-mihr u vidâd birbirlerine reside ve tarafeynden sufûf-ı sipâh-ı kîne-hâh keşide oldı. Hamle-i evvelde cânib-i sultânîden tâife-i Tatar ileruya şitâbân ve ba'dehû Anadolu Etrâkı revân ve anlardan sonra Engüriye sancağı askeri hırâmân oldılar. Ba'dehu ol tâife her kes kendü yerinden hamle eyleyib her tarafdan ma'reke-i kıtâl iştidâd ve mudârebe ve muhârabe bir mertebe izdiyâd buldu ki gûyâ ki tûfân-ı hûn muhît-i rub'-i meskûn oldı.

Beyt
Çû deryâ-yı hûn şûd heme deşt u râğ
Cihân çûn şeb u tîğhâ çûn çerâğ
Tercüme
Çû deryâ-yı hûn oldı heb deşt ve bâğ
Cihân oldı çûn şeb kılıçlar çırâğ

Esnâ-yı ceng ve cidâlde Mihâl-zâde Mehmed Beg Mûsâ Çelebi'den istîzân eyledi ki bu bendenize mübârizân-ı askerden bir mikdâr hem-râh ve demsâz buyurun ki darbet-i şimşîr-i abdâr ile pây-ı üstüvâr-ı husamâyı yerinden koparub nûk-i sinân-ı cânsitân ile yekpâre kalb-i a'dâyı perîşân eyleyeyim. Mûsâ Çelebi dahi mûmâileyhin bu kelâmını sıdk ve ihlâsa haml ile dilâverân-ı nâm-dârdan bir cemâ'at refâkatine ta'yîn eyledi.

Beyt
Be-du işve geşt û çû şeh râ karîb
Yekî ber-dilîri yekî pür-fîrîb
Tercüme
İki vecihle oldı şâha karîb
Birisi deliri birisi fîrîb
Hemân kasıdân nîz kerdend cehd
Ki ber-hun-i şeh beste bûden ahd

(Tercüme)
Hemân kâsıdân dahi cehd etdiler
Ki hûn-rîz-i şâha ahd etdiler

Çünki mir-i mûmâ-ileyh ümerâ-i sâhib-i i'tibârdan bir cemâ'at ile miyân-ı ma'rekede Mûsâ Çelebi'den rû-gerdân olmağla yek-dil ve yek-zebân idiler. Bir uğurdan bayraklarını çevirüb sufûf-ı leşker-i sultâna müteveccih oldılar. Mûsâ Çelebi'nin bekâyâ-yı leşkeri ümerâ-i izâmın muhâlefetini görünce derhâl muvâcehe-i hasımdan inântâb ve herkes bulunduğı mahalden savb-i firârı ihtiyâr ile ıztırâra şitâb eylediler. Ve leşkeriyân-ı sultânî gâlib ve fâyik olub her bir kademde süvârileri piyâde ve piyâdeleri darb-ı tîğ-ı hadîd ile başlarına urarak ayakdan düşürdüler. Ve Mûsâ Çelebi dahi ba'zı kimesne ile dâ`iye-i firâra düşdı. Amma cemâ'at-i huddâm-ı havâss ve tâife-i yeniçeriden yedi bin mikdârı kimesne bulunmağla müşârün-ileyhi firârdan men' eyleyib dediler ki tîğ-ı helâk-i a'dâ ile giriftâr olmak mürtekib-i firâr olmakdan eyüdür.

Beyt
Ahir-i kâr çûn beyâbed merd
İn heme arhâ çi bâyed bürd
Ya`nî
Encâm-ı kârda merg mukarrerdir
Ar barın çekmek ne belâdır

Felâ cerem, ol hâletde ekser leşker-i sultânî hezîmet-i husâmaya i'timâden fîrârileri te'âkub ve sultânı mahall-i ma'rekede ma'dûd-i kalîl ile bırağub giru bakmadılar. Ve sultân-ı nev-cevân kendü etbâ'ından iki yüz mikdârı merd ile mütehevvirâne Mûsâ Çelebi'nin kalb-i münkesirine azîmet eyledi. Halbuki henüz yeniçeri ve hasekiyândan yedi bin dilâver mevcûd iken rağbet etmeyüb şecâ'at-i cibillî muktezâsınca Mûsâ Çelebi'nin üzerine alem-efrâz-ı dilâveri oldı. Zikr olunan yedi bin süvâri ve piyâde bu gürûh-ı ma'dûda bir mertebe tîr-i bârân eylediler ki gûya ki sihâm-ı havâdis-i felekiyyeyi def'aten zuhûra getürdiler.

Netîce: Ol iki yüz dilâver cümlesi zahm-i tîr ve hazeng ? ile muztarib ve bî-ferheng oldılar. Ve nice cevân-ı mübâriz bâlâ-yı zeynden üftâde-i rûy-i zemîn oldı. Ve bir mertebeye erdi ki bizzât sultânın esb ve cevşenine müte'addid zahm resîde

oldı. Ve bi`z-zarûre inân-ı tehevvür ve celâdeti girüye masrûf ve askerinde bir kimesneyi refîk olur bulamayub mecrûh ve tenhâ zimâm-ı semend-i azîmeti savb-i İstanbul'a ma'tuf eyledi. Ve İstanbul Tekvûrı ile mev'ûd idi ki hezîmet vâki' olur ise yine mahall-i ubûrdan avdet eyleyeler. Tekvûr-ı mezkûr dahi ahde vefâ ile sultâna her vecihle imdâd ve is'âd ve İstanbul Ma'beri`nden Anadolu cânibine geçürdi.

Nazm
Ve leyse'l-firâru el-yevme âren ale'l-fetâ
İzâ azemte minhü eş-şecâ`atü fi'l-emsi

Gâlib ve mağlûbun inkılâbı sebebiyle sipâh-ı menkûbun te`âkubundan avdet ve Mûsâ Çelebi'nin cem'iyyeti kalb-i askerini mecmâ'-ı sipâh-ı muzaffer-i sultâniden zann etmekle cümlesi giriftâri-i husamâ-i kahhâr ile gâyet düşmen-i kâmîde-hâr ve zâr oldılar. Amma çünki Mûsâ Çelebi ümerâ ve leşkere sâbıkan evdâ-ı nâ-hem-vâr eyledügünden nâdim idi. Cümle-i gurûh-ı mağlûbı mülâyemet ve mihribânî ile afv ve bahşâyiş ile mutayyeb eyleyib dedi ki birâderânın birbirlerine muhâlefeti esnâsında leşkerî tâifesinin cürmi yokdur. Ve bir hânedânın miyân-ı bende-gân ve huddâmında husûmet vukû'ı pâdişâha râci'dir. El-hâletü hâzihi birâderimin askerîsinden yine varub mülâzemet etmek isteyen me'zûn ve muhtârdır. Ve illâ bu tarafda tevakkuf murâd ederler ise âbâ ve ecdâdımızın zamân-ı saâdetlerinde olduğu üzre silk-i bende-gân ve hizmetkârîde ma'dûdlardır. Amma çünki ekser tebâyi' mülâzamet-i sultâna mâyil idiler. Leşker-i şikeste ekseri İstanbul yolundan Anadolu`ya ubûr eylediler.

Beyt
Çûnîn est re'y-i serâ-yı se-penc
Ki gâhî ber baht dehed gâh genc
Tercüme
Böyle dürer dâb-ı serâ-yı se-penç
Ademe ki geh renç verir gâh genç

Dâstân-ı Bist u Dûm (Yirmi ikinci Hikâyet)

İzmiroğlı Cüneyd Beg'in hurûc ve Aydın ve Sâruhân illerine izrâr ve reâyâ-yı acezeye âzâr ve sultân-ı gayretşi'ârın mûmâ-ileyhin def'ine teveccüh ve merkûmun ıstırâr-ı tâm ile taleb-i zînhâr ve emân ve afv-i bi-dirîğ-i sultâna tevessül ve istimânın beyân eder.

Kâle Rasûlüllâh (sallallâhü te`âlâ aleyhi vesellem): "Lâ yedhulü'l-Cennete men lâ ye'menu câruhu bevâyikahu"[259] çünki riâyet-i hakk-ı civâr ahlâk-ı azîme-i kirâm ve vikâyet-i hem-sâye-i mülâtefet-şi'âr melekât-ı kerîme-i ehl-i İslâmdandır. Ol sultân-ı Muhammed-hisâlın mevhib-i fıtrîsi hulk ve hûy-i Muhammedî ile muhâllak ve hemîşe bed-hûyiden içtinâb ve siyânet-i nîk-sîreti ile tâlib-i rızâ-yı Hakk idi.

[259] Komşusu zararlarından emin olmayan kimse Cennet'e giremez.

Beyt
Dan ki hûş-hân buved ender hamûl
Bâşed ez-bed-hû u bed-fî'lân hamûl
Tercüme
Bil ki hoş-hâna derler ey gayyûr
Kim ola bed-hû ve bed-fî'ile sabûr

Nitekim El-Kıssa

Çünki mükaddemâ İsâ Çelebi'nin hurûcunda birâderânın muhâlefeti esnâsında İzmiroğlı`nın kurb-i civâr hasebiyle fitne ve fesâdı sûret-nümâ-yı zuhûr ve memâlik-i sultâniye dürlü te`addîsi haddi tecâvüz etmişdi. Sultânın husamâ üzerine istîsâl ve iktidârından sonra teşeffû' ve tazarrû' ile emân diledi. Ve sultân-ı kerîmü'l-ahlâk dahi merkûmun cerîde-i cerâyim-i güzeştesine hadd-i afv ve atâ keşîde eyleyib iğmâz ile mu`âmele buyurdu. Ve ba'dehu makâm-ı mütâba`at ve fermânberdârîde da`vâ-yı hulûs ve hizmetkârî birle lâ yezâl ızhâr-ı istikâmet eyleyib dedi ki

Beyt
Beher câ ki hestî kemer beste em
Be-hidmetgerî bâ tu peyveste em
Çûnânem nûmâyed ki ez her diyâr
Ne dârem der-i cüz der-i şehriyâr
Tercüme
Her kanda isen sana kemerbesteyim ey şâh
Hizmetlerine cân ile peyvesteyim ey şâh
Arz eyleseler bana eger cümle diyârı
Yegdir kapunun pâdişâhım bana ğubârı

Lakin ol zamandaki ol sultân-ı nev cevânın ruhsâre-i devletine zahm-i çeşm-i zamâneden külfet resîde ve Mûsâ Çelebi ile beynlerinde encâm-ı kâr mükâteleye keşîde olub ol teferrukanın haber-i muvahhişini İzmiroğlı şinîde oldı. Gûya ki mevâdd-ı şikâk-ı dîrîne sîne-i pür-kîninde zuhûr ve ensâr a`vân-ı sultânînin perîşânlık hâlinde kem-fursatlığı inkâb ile hukûk-ı mülâtefât ve mürüvvet ve merhameti külliyet ile ferâmuş eyleyib gâyet bî-edebliginden muzâhemet-i mülk-i sultânî sevdâsına düşdi. Ve binâen-aleyh tamâmî-i hem-sâye-i vilâyeti olan Aydın ve Sâruhân illerini dest-i tetâvül ile nehb u gârât ve miyân-ı re'âyâ ve acezede muzâhemet ve ta'arruzât ve Aydın ili'nin kişver-i mu'teberi olan Ayasluğ şehrini muhâsara ve gayri hisârların dahi sevdâ-yı teshîrine düşdi. Sultân-ı gayret-şi'âr keyfiyet-i ahvâle vâkıf oldukdan sonra fi'l-hâl vilâyât-ı mezbûrenin tedârûk-i ahvâline müteveccih ve merkûmun sülûk-i gaddârâne ve harekât-ı müfsidânesinden makâm-ı mücâzât ve mükâfâta gelüb buyurdı ki

Beyt
Dilîrî kuned bâ-men ân nâ-dilîr
Çû kûrî kuned ber nerre-şîr
Sereş lik ângeh ber âyed be-hâb

Ki şîr ez teneş hurde bâşed kebâb
Tercüme
Degil er benimle da'vâ eder
Ki ger kûr şîr ile ğavğa eder
Olur ol zamân hâlî körün harâb
Ki cismini şîr eyler anın kebâb

deyu ale'l-fevr vüzerâ ve ümerâ ve sipeh-sâlarâne techîz-i leşker içün fermân buyurdı. Amma Engüriye askeri çünki Fîrûz Beg oğlı Ya`kûb Beg'in uhdesinde idi. Bu teveccühde mûmâ-ileyh ba'zı özürler îrâd eyledi ki çünki Engüriye Karaman haddidir. Bizim ol tarafa teveccühümüz takdîrinde Engüriye memleketi ma'raz-i ta'arruz-ı düşmenândadır. Ve özr-i mezkûr eğerçi makbûl idi. Amma ol esnâda hâtır-ı sultâniye nâ-ma'kûl görünüb adem-i itâ'ata haml ile mir'ât-ı cihân-nümâ-yı zamîri muğber oldı. Ve mevcûd bulunan ümerâ ve leşker ile İzmiroğlının def'-i fesâdına müteveccih ve makâm-ı intikâma teveccüh ve ikdâm buyurdı. Ma'lûmdur ki huffâş-ı kulaş tâbeş-i âftâba bir vecihle tâb-âver ve rûbâh-ı hilekârın pençe-i şîr-i hışm-nâk ile kuvvet-i bâzûsı gayr-i mutasavverdir. Vaktâ ki ol sultân-ı makbûl Ayasluğ kurbüne vusûl buldı. Şakî-i fuzûl bilâ-tevakkuf firâr ve hisârına duhûl ve itdüği bî-edeblikden vucûhla nâdim ve peşîmân ve hezâr tevbe ve istiğfâr ile şîve-i temellük-i sâbık ile emân istedi. Ve vesile-i erkân-ı devlet ile yine dâmân-ı cevânmerdî-i sultâna âvîzân olub dedi ki

Beyt
Serem râ zi ustân-ı hud mekun dûr
Çırâ-ğem râ be-lutf-i hûd bude-nur
Nedâred cürm-i kes ân-rûzî bâzû
Ki bâ-afv-i tu gerded hem terâzû
Be în ümmîd hây-i şâh der-şâh
Keremhâ-yı tu mâ râ kerd gustâh
Be-hizmet bâz deh horsendiyem râ
Be-kes me-güzâr hâcetmendiyem râ
Tercüme
Beni şâhım kapından eyleme dûr
Çırâğ-ı lutfun ile eyle pür-nûr
Kabul et hıdmete ey sâhib-i tâc
Bir âher istâna etme muhtâc
Olur mı ehl-i cürme rûz-i bâzû
Ki ola afvın ile hem-terâzû
Beni lutfunla ettin çünki mesrûr
Senin ihsânın etdi böyle mağrûr

dedikde darâ'at ve istirhâmı merhamet ve utûfeti müstelzim olub şîve-i dil-hâh "lâ taknatû min rahmetillâh"[260] ve beşâret-i âlim-i "innellâhe yağfirü'z-zunûbe cemî'an"[261] vefkınca afv-ı cemîle mazhâr ve der-gâh-ı İslâm-penâha ihzârına ruhsat

[260] ... Allâh'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Zümer, 53.
[261] Doğrusu Allâh günâhların hepsini affeder..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Zümer, 53.

buyurub sıdk-ı va`ad-i sultânî'ye i'timâden meşyen-ale'r-re's tîğ-ı derhen ve kefen-ber-gerden pâyibûs-i hümâyûn ile ser-efrâz ve tecdîd-i ahd u misâk ile iltizâm-ı ubûdiyyet ve cân-sipârî ve dûstûr-ı kadîm üzre sikke ve hutbeyi elkâb-ı sultânî-birle tevşîh eyledi. Ve sultân-ı kâmrân bu ğayileyi def'den sonra Aydın ve Sâruhân illerinin merhametâne nizâmın nüvvâb-i kâmyâba mufavvız eyleyib inân-ı eblak-ı sa'âdeti cânib-i Bursa'ya ma'tûf ve bu esnâda semend-i teveccühi Engüriye'ye masrûf buyurmağı der-hâtır eyledi. Zîrâ ol vakitde ki sultân-ı kerîmü'ş-şân Aydın ili`nde idi. Engüriye Hâkimi Ya`kûb Beg bi-leşker ve sipâh tek ve tenhâ mülâzemet-i der-gâh-ı âlem-penâha gelüb sâbıkan mu'asker-i hümâyûna gelmedüğünün vechini aded-i hâhâne bi'l-müşâfehe huddâm-ı bâr-gâha arz eyledi. Zîrâ mezbûrun mükaddemâ ihmâline sebeb ibtidâ-yı emirde sultân kendüyi muhâlif-i devlet zann eyleyib siyâset ve muâhezesi fikrinde olub delâil-i özrüni kabûl eylemeyüb adem-i itâ'ata haml eylemiş idi. Amma erkân-ı devlet ol sûretin ıslâhı sadedinde delâyil ve şevâhid-i akli ile gadab ve ğayz-i sultânı teskîn eylediler. Vaktâ ki sultân-ı nev-cevân dârü's-saltanat Bursa'ya avdet buyurdı. Bir gün Ya`kûb Beg'i halvet-hâne-i hümâyûna taleb ve bi'l-muvâcehe ve bi'l-müşâfehe mezbûrı taksîrât-ı nâ-ma'dûdîn ta`dâd ve tahmil-i envâ'-ı taksîrden sonra dedi ki; bu ma'nâya binâen el-yevm katlin lâzım ve hâtır-ı hümâyûna nifâk-ı sâbıka ki köre muâheze ki, câzımdır mezbûr dahi envâ'-ı tevâzu' ve tazarru' ile cevâbında Hak te'âlâ hazretleri zamâyir-i bevâtından ceniddir ki bu bende-i sâdıkın evvel ve âhir derûnumda ihlâs ve ubûdiyetden gayri nesne mahtûr degildir. Ve bu taksîre irtikâb olunduğı ba'zı ma'zeret-i zâhirü'l-vukû' idi. El-hâletu hâzihi hâşâ ma'delet-i sultânî'den ki bir bi-günâhın helâkine rızâ vere ve tîğ-ı siyâseti hûn-i mücrimden gayri ile âlûde eyleye.

Beyt
Hukûk-ı hizmet-i dîrîne-yi men
Nedâred hâsılî cüz haml-i taksîr
Ya`nî
Benim hizmet-i dîrinemin hukûkı
Haml-i taksîrden gayri hâsıl degildir

Şimdi fermân-ı bende-gân sultânındır. Ve bendeye rızâ ve teslîmden gayri çare yokdur.

Beyt
Hâh salâ-yı havf deh hâh beşâret-i emân
Her çi buved murâd-i tû hest murâd-i men hemân
Tercüme
Gerek tahvîf kıl ister emâniyle beşâret vere murâdındır
Benim murâdım ey şâh-ı cihân-âra

deyub dest-ber-sîne ayak üzre durub mütezarrı'âne dedi ki günâhum dahi var ise hâlâ serimi tîğ-ı helâke teslîm eyledim. Ve kadem-i sıdk ve sebâtı ma'raz-ı siyâset-i sultânî'de üstüvâr eyledim.

Beyt
Dârî heves-i küştenem înek ser u hançer
Taksîri eger mî reved ez-cânib-i mâ nîst

Tercüme
Katl ise murâdın Begim işte ser ve hançer
Benden degil oldıysa eger arada taksîr

dedikde sultân-ı kâmrân dahi mezbûrun katlinden tevakkuf ve Baltaoğlı`na Selâsil ve iğlâl-i mücrimân ile mukayyed ve Tokat Kal'ası'na göndermege fermân buyurdı. Ve Bursa'da temşiyet-i masâlih-i mülk ve mâldan sonra Amâsiyye ve Tokat cânibine nehzat buyurdı. Ve rûz u şeb Rûmeli'nin ve Mûsâ Çelebi'nin tedârûki fikrinde oldı. Binâen-aleyh peder-i zeni olan Süleyman Beg'e –Zülkadrihi- bir mektub-i musâdakat-uslûb ile bir elçi gönderüb Rûmeli'ne teveccühün keyfiyet-i ahvâlini iş'âr ve Mûsâ Çelebi'nin mu'ârazasını ızhâr eyledi ki leşker ile imdâd eyleye ki ikâmet-i nâmûs-i saltanat ve vazîfe-i yegâne ki kendülerinden mütevakkı'dır. Mûmâ-ileyh dahi mutâva'at-ı emr-i vâcibü'l-itâ'at ile ferzendân ve leşkeriyânını ta'ahhüd ve bende-i fermânberdârım mâl ve cânım ile takdîm-i hidemâtda alâ-kadri't- tâkat ihtimâm eylerim

Beyt
Be-sıdk u irâdet kemer besteem
Be-emr u işâret nazar besteem
Tercüme
Sıdk ve irâdetle kemerbesteyim
Emîr ve işâretinle nazarbesteyim

Dâstân-ı Bist u Siyum (Yirmi Üçüncı Hikâyet)

Sultân-ı Muhammed-hisâlin Mûsâ Çelebi üzerine ikinci def'a teveccühi ve memâlik-i Rûmeli'nin istihlâsı ve avn ve inâyet-i Yezdân'a muvâfık ve tezâyüd-i k ... ve tedâ'uf-i a'vân ve Mûsâ Çelebi'nin mu'âdât-ı intikâm-ı cibillisi ile helâk olmasını beyân eder.

Dîde-i ehl-i i'tibâr ve nazar-ı ulü'l-ebsâra çünki kazâyâ-yı bedîhi âşikârdır ki ülfet-i miyân-ı ben-i nev'-i insân ve zülfet-i kurb ve ba'îd-i ebnâ-yı zamân mülâyemet-i ahlâk-ı melekâta mübteni ve münâsıb-ı asl-ı mebâdî-i nu'ût ve sıfâta müntehidir. Ma'a hâzâ her bir silsile-i cem'iyyet ki te'lifi rabıtâ-i muvâfakat ve münâsebet-i zâtî olub rabt-ı zâbıtası ihtilât-ı serrişte-i mihribânî ile merbût ola. Bilâ-şübhe ol iltiyâmın ve intizâmın rişte-i devâmı kemâl-i istihkâmda olur. Ve her bir şemlin cem'i ki bir gurûhun miyânında birbirine peyveste ve bir cemâ'atin nizâm-ı ictimâ'î ki efrâd-ı muhtelifeden birbirine beste olmuş ola. Elbette ol iltiyâmın kuvvet-i bâzû-yi neşâdıreşti ve bed-hûyî ve mehâfet-i zarar-ı kuvâ-yı ğadabî ve mazarrat-ı bed-cûyiden hâsıl olur. Fîl-vâki` o gûne mecma'dan istikâmet ve istidâmet gayr-i mutasavver belki öyle cem'iyyetde tefrika ve perâkendegi zuhûrı emr-i mukarrerdir. Nitekim vahy-i kadîm ve Kur'an-ı Hakîm'de ol hulûk-i zemîmin isâeti ber-vech-i ta'lîm buyurulmuşdur ki "ve lev küntü fezzan ğalîza'l-kalbi lenfazzû min havlike"[262]

---

[262] ... Eğer kaba ve ve katı kalpli olsaydın şüphesiz etrâfından dağılır giderlerdi.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran, 159.

Beyt
Dâmest nikûyî ki be-ân sayd tevân kerd
Murğ-i dil-i insân u çi bâşed bih-ezîn sayd
Çûn kayd-i turâ dâde reh-i sayd güşâde est
Zinhâr be-dest er tevânî sayd-be-ân kayd
Tercüme
Var mı merğ-i dil-i insândan eyu sayd ve şikâr
Eylemek damı ile turma hemân sayd ile
Verdiler damı sana sayd yolı oldı güşâd
Ol şikârı ele el eylemek kayd ile

Ve bu iki dürlü cem'iyet-i müte'ârız ve iki nev' tavr-ı müctemi' ve mütenâkızın misâli budur ki;

El-Kıssa

Çünki sultân-ı Muhammed-hisâl'in sipâh-ı zafer-menâli iltiyâm-ı muhabbet ve nisbet-i uhuvvet-i İslâm ile nizâm ve ol pâdişâh-ı mülâtefet-simâtın gâyet mihribânî ve hoşhûluğundan "[ve yuhibbunallâhe] ve yuhibbûnehu"[263] mazmûnı zuhûr edüb bünyân-ı eslâf-ı sipâh-ı muhtelifü'l-esnâfda istikrâr ve istihkâm bulub ol mecma'-i pür-nifâk ve hilâf ve ol sipâh-ı pür-şikâk ihtilâfın mükâbilinde birâderi Mûsâ Çelebi bir şehzâde-i nâ-sâzkâr ve hışm-nâk ve hem-vâre mücrim ve bî-günâhın hakkında seffâk idi. Ol ecilden cümlenin derûn-i dili müşârûn-ileyhin huşûnetinden sarâhî-i mey-i pür sitândan ziyâde pür-hûn ve şiddet ve hiddet-i bî-endâzesinden ekser nüfûs müteneffir ve mahzûn idi. Ve afv ve ğufrânın bâb-ı meftûhunı kâffe-i günâhkârân ve bi-günâhân yüzüne mesdûd eyleyib lâ-yezâl zebâne-i subh-i sâdık ile zebân-i hâl-i münâfık ve muvâfıkı bu hitâb-endâz ile gûyâ etdirir idi ki "Ya Mûsâ eturîdu en tektülenî kemâ katelte nefsen bi'l-emsi en turîdü illâ en tekûne cebbâren fi'l-ardi ve mâ turîdü en tekûne mine'l-muslihîn"[264] ve bu şîve-i ma'hûdun hilâfı üzre cümle havâtır-ı asâkir ve cünûd meyl-i cibillî ve irâdet-i küllî ile cânib-i sultân-ı Muhammed-hisâle mahmidet-i ahlâk ve a`mâl ve istikâmet-i tamâm-ı ahvâl ile istikbâline meyyâl eylediler. Ve gaybet ve huzûr ve nihân ve âşikârde Mûsâ Çelebi'nin def'-i tasallut ve intizâ'-ı mülk ve mâlına terğîb ve tahrîs ederler idi. Hatta Rûmeli'nin ümerâ-i izâmından defâ'atle mükâtebât ve mürâselât gelüb teşrîfen iltimâsda mübâlağa eylediler ki

Beyt
Feres bîrûn cehân meydân ferâh est
Tu ser sebzî u devlet sebz şâh est
Tercüme
Atını sür ileri vüs`ati var meydânın
Devletin tazedir pâdişâhım sen taze

[263] [Onlar Alla'ı sever] ve [Allah da] onları sever.
[264] Musa , ikisinin de düşmanı olan kimseyi yakalamak isteyince, Ey Musa! dün bir cana kıydığın gibi bana da mı kıymak istiyorsun. Sen islâh edenlerden değil ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun dedi. **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas, 19.

Her âyine sultân-ı nik-nâm ol ma'reke-i inhizâmın iktizâ-yı intikâmı-birle Rûmeli'ne tevecccühe câzim ve mesned-i kayserî'de temekküne âzim olub devâ'î-i esbâb-ı sûrî-yi ma'neviyyeyi âlem-i gaybdan ol niyyetin tahkikine peyveste ve meşşâta-i takdîr-i mukaddemât cilve-sazî-i matlûbı tarre-i dilâvîz-i hûbân-âsâ birbirine beste idi.

Beyt
Şüd endişe-i ân Süreyya-serîr
Ki bâ-tîğ-i Hindî şeved Rûm-gîr
Tecüme
Oldı ol pâdişeh-i çeh-i seîrin cezmi
Tîğ-i Hindî ile feth etmeye Rûm'ı azmi

Bu mukaddemâta binâen Amâsiyye ve Tokat cânibinden Engüriye'ye azîmet ve anda ihzâr-ı asâkire evâmir-i cehmân-mutâ' ısdâr ve piyâde ve süvâriden bir leşker-i azîme ârâste ve ol diyâr-ı fushat-medârın fezâsında cem' olub cümleden biri Süleyman Beg-i Zülkadr ahd ve mîsâkı üzre ferzendân ve leşker-i firâvânı ile mu'asker-i hümâyûna vârid ve sıdk-kavli ihlâs-ı fi'iliye mütekârin ve mütezâ'id oldı. Çünki mürâbata-i muhabbet ve münâsebet-i musâheret müeyyedât-ı muhâlaset ve muzâheret buldı. Sultân-ı dil-nevâz dahi merâsim-i a'zâm ve levâzım-ı ikrâmında ihtimâm ve müşârûn-ileyhin rûz-i nuzûlünde bir meclis-i mülûkâne müretteb ve destiyârî-i çeng ve ûd ve bezm-efrûzî-i cifâne vurûd ile livâ-yı şadumâniyi âyîn-i hüsrevâne ile hem-ser-i âsumân eyledi.

Beyt
Tâc-ı zer ber-nihâd çûn hurşîd
Câm-ı zer ber-girift çûn Cemşîd
Tercüme
Urundı tâc-ı zer mânend hurşîd
Dutuldı câm-ı zer çûn bezm-i Cemşîd

Ve kemâl-i ta'zîm ve iclâl ve istîfâ-yı rusûm-i mekremet ve efdâl içün tamâmî-i erkân-ı devlet ve ümerâ-yı sâhib-i savleti mûmâ-ileyhin özr-hâhî-i kudûm-ı meymenet-luzûmuna feristâde ve sohbet-behişt-i menzilet-i şâhâneye ruhsat-dâde olub ve mecma'-i ferzendân ve leşkeriyânına dahi da'vet içün salâ-yı âm etdirüb hatta mûmâ-ileyh meclîs-i hümâyûna mülâkatda ol şehriyâr-ı mülâtafet-şi'âr serîr-i gerdûn-i mesîrûn misâl-i neş'e-i ikbâl bir kaç kadem istikbâl buyurub gâyet mihribânî-birle mu'ânaka ve musâfaha ile ser-efrâz buyurdı. Çünki sohbet-i üns ve mülâyemet-i keremiyyet ve tarafeynden urûk-i mihr ve muhabbet galeyân eyleyib diller câm-ı mürüvvet gibi behcet ve safâ ve tamâmî-i meclisde misâl-i leb-handân-ı sâger bi'l-müşâfehe kelimât-ı meserret-fezâ dermiyân ve lisân-ı beliğü'l-beyân-ı sultân özr-hâhî-i müşfikâne ve sipâs-güzârî-i muvâfıkane ile bu güne leb-cenbân-ı tıbyân oldı ki

Beyt
Mebâdâ cihân ez dilîrân tehî
Kez îşân buved ferr-i şâhinşehi
Tercüme
Yektelerden olmaya hâli cihân
Ki anlarladır ker u ferr-i şehân

Ve ol mahfel-i ihtilât-ı pür-inbisâtda itmâm-ı nizâm-ı iltiyâm ve himem-i hüsrevân-ı âlî-makâma lâyık olduğı vecih üzre bast-ı bisât-ı in'âm firâvân ve maâide-i nevvâl ve efdâl endâze-i sefer-i zerdûz-i hurşîd ve aded-i kös-i nucûm-i sipihr-i bukelemûn ile der-miyân olundı. Ve def'a-i vâhidede atâ-yı bülend-himmetâne ve sehâ-yı bî-endâze-i hüsrevâne ile cemâ'at-i Zülkadriyye-i sağîr ve kebîrin teşrîfât-ı girân-mâye ve elbise-i kerîmâneden müstağni buyurub kemer-i şimşîr-i zerrîn ve âlât-ı zurûf-i âvâni-i nakre ve tılâ-yı sîmîn ile herbirini mesrûr ve melhûz buyurdı. Ve herbir pûşiş-i pâdişâhâne ve melbûsât-ı muhteşemâne ki vucûd-ı sultânîde mevcûd ve her ne kadar âlât ve esbâb-ı işret-i câm ve sarâhî ve karâbet-i simîn ve her ne mertebe cenbî-i rengîn ve akdâh-ı zerrîn ve kös-i zî-kiymet ve simîn ki bezm-i sohbetde mat'ûmât ve meşrûbât ile memlû idi. Atları ve esb-i merkûb-i hâssa-i sultânî ki na'l-i zerrîni burak-âsâ ta'ne-zen-i pervîn idi. Zeyn-i mutallâ ve murassa' ile tezyîn ve mîr-i mûmâ-ileyhe ihsân buyurdı. Ve her bir ferzend-i dilbendini hıl'at-ı mutallâ ve şimşîr-i mücellâ ile ser-efrâz ve melhûz-ı nazar-ı imtiyâz buyurdı. Ve Cemâ'at-ı Zülkadriyye'nin her birini be-kadr-i menzilet-i esbâb-ı sohbet ile müsteğnî-i zîb ve ziynet ve erbâb-ı haşmet ve miknet eyleyib ol Türkân-ı sahrâyînin meclisini bir vecihle ârâste ve rengin ve bir nev'le meclisden kıyâm eylediler ki gûya destiyârî-i fermân-fermâ-yı "Huvellezî savverekum ve ahsene suverekum"[265] tıbkınca hal'-i hilkat-i aslî ve lebs-i cedîd ile herbiri sûret-i ûlâdan âher sûret ile mütecellâ ve mütecelli oldılar. Ve in'ikâd-ı sohbet ve iltiyâm ve her dürlü bast-ı kelâmdan sonra Rûmeli'ne teveccüh müzâkeresi dermiyân ve hüsn-i takrîr ile ol dâ'iye-i küllininin müşâveresini Süleyman Beg'e beyân eyledi. Ve ol maksadı bu vech-i vecîh üzre buyurdı ki bu teveccüh-i azîmetden matlûb-i aslî ve bu niyyet ve himmetin tasmîmine sebeb oldur ki taht-ı hilâfet-i pederi ve mesned-i refî-i kayserî ki el-yevm ber-haseb-i irs ve istihkâk tarafımıza mahsûs ve resm ve râh-ı saltanat ve rütbet ile bu cânibe mansûsdur. Eger tevfîk-i Hak ile mukadder ve müyesser olur ise bu hânedânın nâmûs-ı saltanatı miyân-ı ehl-i küfür ve îmânda mukarrerdir. Ve bu şîve-i nâ-pesendîde-i münâkasa ve mu'âraza ki ol birâder-i muhâlefet-şi'ârın bî-mihr ve nâ-hem-vârlığından âşikâr olmuşdur. Şayed ki bu azîmet-i muhlisânenin meyâmînindan ber-taraf ola. Tâ ki tecdîd-i niyyet-i gazâ ve cihâd ile şîve-i kerîme-i âbâ ve ecdâd tekrâr zuhûr eyleyib ber-muktezâ-yı emr-i İlâhî ki bu hânedân-ı şâhînin adet-i müstemirresi idi ki "Ya eyyuhellezîne âmenü't-

[265] Size şekil veren odur. Ve ne güzel şekil vermiştir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran, 6. Mü'min, 64. Her iki âyette bu ifadeyi hatırlatan ibareler olmakla beraber, âyetler yukarıda kaydedilen metinle aynı değildir.

tekullâhe vebteğû ileyhi'l-vesîlete ve câhidû fî-sebîlihi"[266] tıbkınca niyyet-i sâdık ve azîmet-i muvâfık ile bir kerre dahi tahsîl-i merdât-ı Girdigârde ikdâm eylemek mukadder ve iktisâb-ı zikr-i cemîl ve ecr-i cezîl-i kabûl-i hâtır ve vesîle-i necât-ı yevm-i uhrâ der dest eylemek müyesser ola. Ve el-hak bu azm-i sâyib ve bu niyyet-i sâdık ile tamâmî-i erkân-ı devlet ve evliyâ-yı Hazret-i Muvâfık ve musâdık olub takdîm-i vezâyif-i ictihâdda hizmet-i sultân-ı ma'delet-necâdda yek-dil ve yek-zebân ve mütevâfık oldılar. Ve sultân-ı sâhib-i gayret dahi bî-tevakkuf Engüriye'den hareket ve Rûmeli tarafına niyyet ile alem-efrâz-ı azîmet oldı.

Beyt
Ber-ârâst sultân-ı Rûmî-necâd
Sipâhî ki misleş nedârend bâd
Ya`nî
Sultân-ı Rûmî-nihâd bir asker
Tedârük eyledi ki misli görülmemiş.

Ve dârü'l-mülk-i Bursa'da birkaç gün asker ve sipâh-ı zafer-girdârın emr-i zarûri-yi mukarreri içün tevakkuf buyurub ba'dehu cedd ve ictihâd ile İstanbul Ma`beri`ne degin ol vilâyâtın fezâsında râyât-ı ikbâli güşâd eyledi. Ve ber-haseb-i ahd-i kadîm ve ihlâs-ı samîminden nâşî İstanbul Tekvûrı vusûl-i mevâkib-i kevâkib-i menâkibi ni'met-i gayr-i müterakkıba bilüb esbâb-ı ubûr-ı sipâh-ı sultânî'de kusûr eylemeyüb güzer-gâh-ı deryâda merâkib ve cevârı müretteb ve kendüsi dahi sultânî-ı kâmrânî deryânın öte tarafından istikbâl ve mahsûs kened-i zevrakını bezm-i kamrânî gibi zurûf ve âvânî-birle ârâste ve sâir zevrakleri dahi nezl-i ikâmet içün mat'ûmât ve meşrûbât-ı gûnâgûn ile pîrâste eyleyib zebân-ı ma'zere ile böyle gûya oldı ki

Beyt
Ger nisâr-i kadem-i şâh-ı girâmî nekunem
Güher-i cân be çi kâr-i digerem bâz âyed
Ân ki tâc-i ser-i men hâk-i kef-i pâyeş bâd
Ez-Hûdâ hâstem û râ be-Hûdâ bâz âyed
Tercüme
Cevher-i cânı nisâr etmekle mukaddem ki
Dünyâda pâdişâhım maksada oldum vâsıl
Şimdi kim tâc-ı serim hâk-i kefF-i pâyindir
İstedim Hak'dan anı oldı murâdım hâsıl

diyerek mu'asker-i sultânî ya`nî ol sipâh-ı Müslümânî'yi bilâ-tevakkuf hezâr i'zâz ile deryâdan geçürüb elhak kilîd-i te'yîd-i mezîdi rûy-i ikbâl-i sultâna güşâde ve ol melik-i mülk-i işrâk-ı ecnâd-ı şerî'at-imdâdın temşiyet ve takviyetinde şâh-ı serîr-i levlâk aleyhisselâm hazretleri`nin "İnnellâhe te`âlâ se-yueyyidu hâzihi'd-dîne bi'r-recüli'l-fâcir"[267] hadîs-i sahîhi mazmûn-ı mu'ciz-nümûnı icrâda olub mukaddemâ

[266] Ey inananlar Allâh'tan sakının. O'na ulaşmaya yol arayın, yolunda cihâd edin ki kurtulasınız. **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 35.
[267] Şüphesiz Allâh bu dini facir bir kimse ilede te'yid eder.

Mûsâ Çelebi'nin vakt-i inhizâmda dest-i te'addîsinden çekdügi zahmetleri bi'l-müşâfehe huzûr-ı hümâyûna arz ve sultân-ı sâhib-i insâf dahi mesfûrı manzûr-ı esnâf-ı merâhim-i eltâf buyurdı.

Beyt
Reva nedâşt ki ender cihân eltâfeş
Be-hîç dil resed ez gerdiş-i sipihr âzâr
Tercüme
Reva görmezdi ol şeh kim cihân lutf ve adlinde
Erişe gerdiş-i eflâkdan bir hâtıra âzâr

Ve Tekvûr-ı mezkûr arz-ı levâzım-ı ubûdiyetden sonra ol sefer-i nusret-esere ma'an gitmek murâd eyledi. Lâkin pîr-i nâ-tuvân olmağla kendü eyâletinde tevakkuf ve her tarafdan vurûd eden asker-i İslâm'ın imdâd ve mu'âvenetinde bulunması münâsib görülüb dîn-i Müslümânî'de ehl-i şirkden istimdâdı çendân lâyık görmediler. Zîrâ

Beyt
Der-kâr-ı dîn zi merdüm-i bî-din meded mehâh
Ez-mâh-i münhasif matlab nûr-i subh-gâh
Tercüme
Kâr-ı dinde merdüm-i bî-dinden imdâd isteme
Etme mâh-i münhasifden pertev-i subhi ümmîd

Binâen-aleyh tekvûr-ı mezkûrı ma'ber-i İstanbul'da leşkerin âyende ve ravendesini muhâfazat içün tevkîf buyurdılar. Ba'dehu râyât-ı nusret-âyât ol yerden hareket ve Vize yolundan Edirne cânibine azîmet buyurub menzil-i evvel olan İncegöz nâm mahalle vusûlda Mûsâ Çelebi'nin emîrü'l-ümerâsı olan Mihâloğlı Mehmed Beg ferzendi olan Yahşi Beg'i rikâb-ı hümâyûna gönderüb ve taraf-ı sultâna hayr-hâhlık arz ve tarafeyn birbirine karîb oldukda mu'asker-i hümâyûna mülhak olmak üzre va`ad eylemiş ve ba'dehu bekâyâ-yı ümerâ-i Yıldırım Hânî ve uzemâ-yı erkân Emîr Süleymanî`den olub Emîr Süleyman'ın bed-hâhlığından ziyâde sitem-keşîde olan Hâcı Evrenos'dan bir elçi gelüb ba`zı masâlihi dil-hâhâne husûsan sür`at-i teveccüh-i pâdişâhâneyi arz ve Mûsâ Çelebi ile tarh-ı mükâtele ve cidâli mehmâ-emken te'hîr ve bir gün evvel Las Vilâyeti serhaddine azîmet ve ol hudûd ümerâsının kurbüne teşrîf buyuralar. Zîrâ hudûd-i mezbûr ümerâsı husûsan Burak Beg ve Paşa Yigid`i ve Tırhala Hâkimi Sinan Beg, Las askeri ile hâzır ve âmâde ve kendülerini hulûs-i akîde ile bende-gân-ı sultânî silkinden ma'dûd bilüb cümlesi mâl ve cân ile hizmete kâni' ve mümâyil ve lâkin Mûsâ Çelebi'nin askeri mâbeyninde mâni` ve hâyildir. Amma sultân-ı zîşân anlara karîb vardıkda cümlesi ferâğât-i tâm ve leşker-i pür-intizâm ile mu'asker-i sultâna lâhik ve şevket ve azamet-i hümâyûna muvâfik olub kendü dahi tarafeynin hâlet-i mükâtele ve hîn-i mücâdelesinde kendü askeri ile mu'asker-i hümâyûna mütelâhık olmak üzre va`ad eyleyib bu tedbîrât-ı sâbık ve sâdık ile yakîn ki Hak Subhanehu ve Te'âlâ'nın tevfîk-i birle cânib-i sultânî muvaffak ve fâyik ola. Çünki müşârün-ileyhin sevk-i kelâmından ihlâsı ma'lûm oldı.

Sultân-ı zîşân dahi ol re'y-i sâdıkâne ve tedbîr-i muhlisâne ile amel buyurub sipâhsâlârân-ı leşkere emr eyledi ki leşker-i muhâlifin ilkâ-yı ceng ve cidâlinde mehmâ-emken ta'allül ve ihmâl ve mutlakâ harb ve kıtâlda musâra'at eylemeyeler. Amma bu esnâda Mihâloğlı talî'a-i askerde bulunmağla cânib-i muhâlifândan bir gurûh nümâyân ve anların talî'asından dahi Kara Halîl ve ba'zı cevânân-ı güzîde ve dilâverân-ı kâr-dîde bî-tevakkuf cenge mübâderet ve Mihâloğlı ve sâir ümerâ dahi bizzarûre cânib-i hasma müteveccih ve keşâkeş-i vâfireden sonra tarafeynden cem'-i kesîr küşte ve küşteden püşteler peydâ oldı. Amma inâyet-i Yezdânî musâ'id-i leşker-i sultânî olub Mihâloğlı muzaffer ve mansur ve Kara Halîl rüfekâsıyla müdakkar ve meksûr olub her âyine bidâyet-i emirde Mûsâ Çelebi`ye leşkerin inkisârından sipâhına sû-i zannı ziyâde ve müsâhelelerine haml ile ümerâsının hakkında gadabı müşted olub bu gûne leşker-i nâ-muvâfık-ı gayr-i müttefik ile öyle pâdişâh-ı muvaffak ile mu'âraza ile gayr-i mutasavver ve leşkeri kendü bed-hûluğundan âzerde-diller olduğundan nâşî böyle mübârizân dilâver-i yek-dil ile saf-şikenlik gayr-i mümkün olduğı yakînen bilüb müteemmilâne-i mütehammilâneden sonra giruye avdet ve sultân dahi Edirne şehrine degin asla tevakkuf etmeyüb şehre vusûldan sonra kal'ayı muhâsara buyurdı. Ahâlî-i hisâr dahi eger çi tâlib-i istilâ-yı sultânî idiler. Amma ber-vech-i mülâyemet nüvvâb-ı kâmyâba arz eylediler ki bu mahalde kal'ayı teslîm eylemek hilâf-ı ma'hûd ve sultân dahi bu babda tehîr buyurmak ehl-i maksûddur. Münâsib olan oldur ki, evvelâ mazarrat-ı hasmı def` ve arsa-i mülki âherin tasallutundan halâsa himmet buyurub husamâya istilâdan sonra bâb-ı hisâr bilâ-ta'b rûy-i ikbâla istikbâl ile meftûh olmamak emr-i mukarrerdir. Ehl-i hisârın bu ma'zeret-i dil-hâhânesi makbûl-i tab`-ı hümâyûn olmağla Edirne'den hareket ve Zağra cânibine azîmet ve Mûsâ Çelebi dahi kendü leşkeri ile sultânı te'âkuba ihtimâm ve tehevvür ve celâdet ile bir sahrâ-yı vâsi'ada kıtâl ve cidâla ikdâm eylemek murâd eyledi. Amma yine mülâhâza eyledi ki asâkir-i sultânî mazbût ve mahfûzdur. Anlar ile mu'âraza münâsib degildir. "Vel-harbu hud'atün"[268] tarîki ile anlara zafer bulmak muhâl ve hem-râhı olan leşker-i bed-ahd ile rû-be-rû harb ve kıtâl bu emr-i hatîrde bî-muhâldir.

Beyt
Ezân gül bekeş dest kez nûk-i hâr
Kuned asitîn-pâre sâ'id-i fikâr
Tercüme
Çek ol gülden elin kim nûk-i hâri
Zahm ile ey yâre ebed ve hem âsitîn-pâre ve hem sâ'idin âzâr

Her âyine Mûsâ Çelebi zarûri tekrâr miyân-ı bîşe-zâr-ı müterâkim ve kûhsâr-ı mütezâhimde mütevâri ve mütehassın olub sultân-ı zîşân dahi kânûn-ı ma'hûd üzre husamânın vucûdların adem mesâbesinde bilüb ta'arruz eylemedi. Ve Zağra'dan hareket ve Filibe nevâhisinde azîmet ve nuzûl-i iclâl ve birkaç gün temşiyet-i masâlih-i askere işti`âl den sonra Lâs Vilâyeti tarafına azîmet ve

[268] Harb hiledir.

Degirman Deresi yolundan Meriç Suyı kenârına ve Balkan Tağı'na nehzat buyurdı. Ve Mûsâ Çelebi dahi anları te'âkub ve hem-vâre müterassıd-ı fursat olub derbendlerde sağı solı olub gezmedi idi. Ve İzmiroğlı Hamza Beg'i Paşa Yigid`i ve iki bin mikdârı mübârîz-bîşe ile ba'zı derbend-i pür-bişede kat'-ı tarîka ta'yîn ve ol mahall-i muzayyıklerde leşker-i sultânî'nin ta'arruzuna irsâl eyledi.Ve sultân-ı gayyûr dahi ihtiyâten Bâyezîd Paşa'yı talî`a-i leşkere ta'yîn ve Mihâloğlı`nı dahi iki bin merd-i mükemmel ile ma'an fermân buyurdı. İttifâken Mihâloğlı ile İzmiroğlı ol mahall-i muzayyıkda sipâh-ı husamâyı şikeste ve birkaç mu'teber askerini dest ve gerden-beste huzûr-ı sultâna getürüb hizmet-i makbûlesi mükâbelesinde mazhar-ı ihsân-ı pâdişâhâne oldı. Ve bu takrîb ile leşker-i sultânî derbendi geçüb sahrâ-yı dil-güşâ-yı Sofya'ya hayme-endâz-ı serâdikât-ı ihtişâm oldılar. Ve akabât-ı havf ve hatardan reh-nümûnî-i tevfîk ile rehîde ve menâzil-i sükûn ve itmi'nâne resîde oldılar. Mûsâ Çelebi hezâr mihnet ile ol akabât-ı pür-âfâtdan sultânı te'âkub ve fevt-i fursat sebebiyle askerisine serzenişler eyledi. Amma nedâmet-i ğam-hârisi "fevtü'l-fursati ğussatun"[269] kabîlinden olmağla sûr-mend olmadı. Ve sultân-ı âli-şân Sofya nahiyesinde askerîsinin zâd ve zahîre ve sâir masâlihin hâzır ve âmâde ve Şehirköy'i tarafına şitâb ve bir şeb-gîr-i bülend ile ol derbendden ubûr ve Mûsâ Çelebi dahi fursat ganîmetdir deyu te'âkub ve ittifâkât-ı haseneden Şehirköy'i menzilinde Tırhala Hâkimi Sinan Beg ve ol hudûdun ümerâsı hizmet-i sultâna resîde ve mu'âraza-i ma'hûd hasebince Hâcı Evrenos câzibe-i ihlâs ile sipâh-ı sultânı ol tarafa keşîde eyledi. Ve birkaç menzilden sonra dâmen-bûs-i hümâyûn ile ser-efrâz olmağı va'ad eylediler. Binâen-aleyh sultân-ı zîşân Şehirköyü'nden sür`at ile hareket ve Niş şehri kurbüne nuzûl-i şevket buyurdılar. Tekrâr Mûsâ Çelebi'nin ubûr ve nuzûl-i sultâna adem-i ittilâ'ından nedâmet-i küllî el-verüb hâtırına gâyet ile girân görünmekle bi-nefsihi tağyîr-i libâs ve tebdîl-i câme ile miyân-ı leşker-gâh-ı sultâniye câsûslar tarîkiyle duhûl ve tafsîl üzre keyfiyet-i ahvâle tahsîl-i vukûf eyleyib ol cem'iyyet-i pür-intizâm kendünün leşkeri nizâm ve sipâh-ı münâfık-pîşe-i eleddü'l-hisâm tarîka-i azm ve ihtiyâtdan dûr ve ol cem'in tefrîk-ı şemli gayr-i makdûr idügün ma'lûm edindi.

Beyt
Ez-ân bahr der-müşkil ârî be-kef
Ki dâred nehengân bekerd sadef
Ez-ân kûh-i la'let bedâyed be-çeng
Ki kâneş buved hâb-gâh-ı peleng
Tercüme
O deryâdan incu olur mı be gof
Nehengân ola pasbân-ı sadef
Olur mı o kühen ya la'lî be-ceng
Ki kâni ola hâb-gâh-ı peleng

[269] Fırsatın ortadan kalkması, üzüntüdür.

Her âyine nâ-ümmîd ve me'yûs ol vaz'-ı ayyârânedan fârığ ve giru ser ve kâr-ı dilîrâsına avdet ve mürâ'at hazm ve ihtiyâtda oldı. Çünki sultân-ı zîşân nevâhî-i Las'dan Piruzna Suyı kenârına nuzûl ve Bâyezîd Paşâ`yı Lâs Hâkiminin te'lîf-i hâtırı içün mukaddem gönderdi. Mûmâ-ileyh dâhi mükaddemâ mev'ûd olduğı üzre hâkim-i mezkûrı istikbâl-i hümâyûna getürdi. Ve ol esnâda ümerâ-i serhad husûsan Paşa Yigid`i ve Burak Beg ve Tırhala Hâkimi Sinan Beg leşker-i ârâste ve esbâb-ı pirâste ile atebe-i mûsî-i sultâna resîde ve kendülerini sâir muhlisân-ı cân-fedâ silkine keşîde eylediler. Ve anlardan sonra Hâcı Evrenos dahi leşker-i tamâm ve sipâh-ı pür-iltiyâm ile va`ade-i sâdıkânesi üzre gelüb mu'asker-i hümâyûna vâsıl ve sipâhsâlârândan bir cem'ât-ı âher ile mülâzemet-i sultâna gelüb rütbe-i i'zâza nâil oldılar. Ve Hâkim-i Las dahi hemân ol fursatda leşker ve haşmet-i bî-kıyâs ile hizmete mübâderet ve ol vilâyâtın a`yân-ı memleket ve ser-haylân-ı pür-savletinden herkes ordu-yı hümâyûna sür`at eylediler. Fazl-ı Yezdânî-birle takviyet-i sultânî içün o gûne cem'iyyet hâzır oldılar ki sarf-ı hazâyin ve iktâ'-ı memâlik kifâyet etmez idi. Ve hüsn-i ahlâk-ı melekât-i sultânî cümleye ma'lûm oldı ki cezb-i sipâh havâtır ve rabt-ı silsile-i muvâfakat-ı bevâtın ve zevâhir ol gurûh-ı sâfî-zamâyir hakkında "lev enfakte mâ fi'l-ardi cemî'an mâ-ellefte beyne kulûbihim velakinnallâhe ellefe beynehüm"[270] mazmûn-ı belâğat-şuyûnı a`yân-ı ulü'l-ebsâra zâhir ve bâhir oldı. Ve mevrid-i ruhûd-ı cünûd ve mecma'-ı sanâdîd-i hudûd olan mevzi'den avn-i Hüdâ-yı ma'bûd ile bir merhale ilerüye varılub Vılkoğlının vilâyetine nuzûl ve ol yerin hâkimi Vılkoğlı envâ-ı teberrükât ve asker-i pür-âlât ile mu'asker-i nusret-esere sür`at ve menzil-i mezbûrdan Kosova sahrâsına azîmet ve Las Vilâyeti'nin üzerinden güzer eylediler. Ve Mûsâ Çelebi'nin leşker-i mu'teberi olan İzmiroğlı birkaç mahalde tarik-i celâdet ve merdânegi-birle leşker-i sultânî'ye dest-i bürdi gösterüb âkıbet ol dahi sâir ümerâ ve hukkâm gibi Mûsâ Çelebi'den ru-gerdân ve mülâzemet-i sultâna şitâbân oldı. Ve andan sonra Mûsâ Çelebi'nin mecma'ında mu'teber âdemlerden bir kimesne kalmayub müşârün-ileyhi havâdis ve nevâyib-i ğayr-i münâsibde ye's-i hurmân ile bırakdılar. Bi`z-zarûr imtidâd-ı eyyâm-ı muhâlefetden Mûsâ Çelebi serrişte-i hayâtdan kat'ı ümmîd ve lisân-ı hısân-ı intikâm ile "imme'l-mülkü ve imme'l-helakü"[271] nidâsını dermiyân eyledi. Ve ol mu`âdât ve münâfâtda sultân dahi mâbeynde hitâb-ı fâsıl-ı şimşirî nümâyân buyurdu. Ve rü'yet-i kâr-zârî Mûsâ Çelebi'nin def'ine ser-efrâz ve Mûsâ Çelebi sipâh-ı sultânîden girîzân ve kendü askerinin bekâyâsına dahi bed-gümân olmağla mükâmete mübâderet eylemedi. Bir vakte degin ki sultân-ı cem-ünvân nevâhi-i Sofya'dan hareket ve Alâeddin Ovası`na mu`âvedet buyurdı. Mûsâ Çelebi'nin miyân-ı kûhistân ve bîşe-zarda olduğun haber alub lâkin âdemlerinden gürûh gürûh ordu-yu hümâyûna firâr ve katl ve nehb intikâmı havfından cem'iyyet-i mu'asker-i sultâniye cân atarlar idi. Sultân-ı sâhib-i tevân dahi Cemrelü menzilinde tevakkuf ve Mûsâ Çelebi dahi baht ve devletinin ber-geşteligini ma'lûm edindi. Amma zamân-ı istîlâsında tamâmi-i mülûk ve hükkâm, küfür ve İslâmi üzre eyledügünden ol vakt-i tengde birisinden ilticâya

[270] ... Eğer yeryüzünde olan her şeyi sarfetsen bile, sen onların kalblerini uzlaştıramazdın. Ama Allâh onları uzlaştırdı. **Kur`ân-ı Kerîm,** Enfal, 63.
[271] Ya mülk ya ölüm.

cesâret edemedi. Ancak yanında yedi bin mikdârı gulâm-ı hasekiyân ve Mihaloğlu ve Timûrtaş oğlu Umur Beg'den maâdâ kimesne kalmayub gayret-i saltanat ve şehzâdegi ve hamiyyet-i zâtî ve merdânegi ile nâçar bu ma`nâya câzım oldu ki çünkü firârın encâmı helâke müeddî olur. Ve meydân-ı dilâverî de bî-nâmûsu firâr-ı hârî ve zârî rüsvâlık ve bî-ârlığa çıkar. Hemân

Beyt
Vakt-i zarûret çû nemâned gürîz
Dest bedâred ser-i şimşîr-i tîz
Tercüme
Zaruret deminde çû kalmaz girîz
Dutar el ser-kabza-i tîğ-ı tîz

kavliyle amel ve binâen-aleyh helâkına âmâde ve alem-i nenk ve nâm-ı şecâ`ati ma'reke-gâh-ı kâr-zârda güşâde eyledi. Lâkin gulâm-ı hâssasını kıssa-i ceng-i sâbık üzre âkıbet-i kârda galebe ve fursata ümmîdvâr ve cümlesini mevâid-i merâtib-i bülend ve menâsib-i ercümend ile mutayyeb eyleyib cemâ`at-i mezbûre dahi ol vakt-i sâbıka kıyâs-ı mea'l-müfâraka ümidvâr oldılar. Ve arsa-i kâr-zârî def'a-i ûlâ gibi merdân-ı kâr-zârdan hâlî zann eylediler. Çünki Mûsâ Çelebi ol gurûh-ı câhilân-ı mağrûrı cenge terğîb ve sultân-ı kâmrân ile muhârebeye tahrîs eyledi. Sultân-ı celâdet-ünvân dahi tevsen-i azîmete süvâr ve mânend-i kûh-i sekîne vakâr ile kalb-i mutmain-birle bir mahalde mütemekkin ve üstüvâr olub ol husemânın musâra'at-ı câhilâne ve ol muhâliflerin küstâhe-i mütehevvirânesinde bu nükte ile leb-cenbân-ı gayret oldılar ki kûh-i metîne tend-bâd-ı hâşâk ve seyl-i serî ve çalâkdan ne pervâ. Nitekim demişlerdir.

Beyt
Hezâr seyl-i belâ ger be bî-sitûn âyed
Çi ğam be-sûret-i Şirin u tîş-i Ferhâd
Tercüme
Bî-sitûna gelse bin seyl-i belâ her gûşeden
Tîş-i Ferhâd ile timsâl-i Şirin'e ne ğam

Ve sipeh-sâlarân dizgîn gerub bir lahza meydân-ı cengi ol gurûh-ı nev-devlet ve kûdek-mizâca verdiler. Ve arsa-i kâr-zârî dâm-ı şikârî gibi bir zamân ol vuhûşun saydına güşâde eylediler. Gurûh-ı muhâlifândan her gûşeden firâr ve halâslarına çâre arayub sayd-ı kâm-ı ecelde kendü ayakları ile pûyân olmağla başladılar. Çünki bünyâd-ı iltiyâm [ve] ma'reke-i iltihâm ve aheng-iltihâb-ı suyûf-ı berk iztırâm vâki' oldı. Miyân-ı ma'rekede Mûsâ Çelebi'nin mu'teber âdemlerinden bir cem'-i kesîr dahi satların şikeste ve varub ketâyib-i asâkir-i sultâniye peyveste oldılar. Çünki Mûsâ Çelebi dembedem ihtilâf-ı sipâhdan inkisâr-ı tamâm rû-nümâ ve mutlak havâssı ile kazaya rızâ ve ceng ve cidâle âmâde oldı.

Beyt
El-mevtu e'zeru lî ve's-sabru cemîlün bî
Es-sadru evse'u ve`d-dünyâ limen-galebe

diyerek nâ-gâh tek ve tenhâ gider iken Türkmenân tâifesi ve Tatar askerinden bir

cemâ'ate dûçâr olub ceng ederek bir semte çıkdı. Ve cemâ'at-i mezbûra kendüyi bilemediklerinden gûşe-i selâmete düşüb gûya girîbân-ı hayâtı ser-pençe-i düşmenden halâs eyledi. Amma ol esnâda Bâyezîd Paşa ba'zı ümerâ ve Selâsil Kal'ası dilâverlerinden bir cemâat ile müşârün-ileyhi teşhîs ve bilâ-tevakkuf ta'kîb eylediler. Mûsâ Çelebi dahi tekrâr kuvve-i merdânegî ve celâdet ile ta'arruz-i a`dâdan muhmî ve şayed ki dest-i muktezâ-yı ecelden halâs olmak mülâhâzasıyla ğulemân-ı hâssa miyânına cân atdı. Lâkin ol hâhi cân-fedânın herbiri dürlü belâya giriftâr ve üzerlerine nevâzil-i âsumâni şimşîr-i âteş-bâr sûretinde şihâb-ı seyyârdan efzûn idi. Nâçâr bir bargîr ile anların miyânından bin dürlü zahmet ile taşra çıkub lâkin hîn-i karârda iztırâri eceli mukarrer bildi.

Beyt
Çû sâlâr ez düşmen ofted be ceng
Be-küşten bereş kerd bâyed direng
Tercüme
Eger düşse serdârı hasmın ele
Anın katline haber lâzım hele

Ve hîn-i firârında hemân Çamurlu Sahrâsı'nda tevsen-i dilâverîsi bir bataklı suya reside ve himâr-ı pür-bâr-âsâ derûn-i batakda ğaltîde ve ol mahalde mâlik-i âcâl münâsib-i hâl-i "ve harre Mûsâ sa'ikan"[272] âyet-i kerîmesi mazmûnun beyân eyledi. Ol hâlet-i iztırâbda Bâyezîd Paşa ve Mihâloğlı ve Burak Beg tevsen-i sabâ-reftâr ve semend-i berk-gerdâr ile te'âkub ederler iken ol mahall-i pür-vahalde pây-i der-gil ve dermânde ve hacel görüb bildiler. Ve ol şehzâde-i çapek-süvârı dest-i bürd-i rûzgâr zemîn-i merdüm-hâr ve hâk-i mezellet ve hârîde endâhte eylemiş ve giriftârî-i bî-ihtiyârî-i "fe-hasefna bihimü'l-arde"[273] mazmûnı üzre dest ve pây-i semendini kazâ-yı mübrem-gil ve vahalde mukayyed ve müşekkel eyleyib gûya ki terkîb-i ten ve cânını te'lif-pergâr-ı "lekad halekna'l-insâne min salsalin kel-fehhâr"[274] mazmûnunca der-sâ'at birbirine peyveste veyahud sebû-yı hayâtını seng-i cefâ-yı zâmâne hurde-i hâk ve sifâl-ı vucûdunı seyl-gâh-ı fenâda ğaltânîde etmişler.

Beyt
Neşuda yemîn u seyl-i âb-i cûyî
Müsellem nist ez-sengî sebûyi
Ya`nî
Bir seylden bir âb-cû emîn olmaz
Ve hiç bir sebû zahm-i seng-i cefâdan selâmet bulmaz

Lâ cerem, merkeb-i hayâtı o güne batağa batmış idi ki dest-i ümmîdi libâs-ı rendegîden şeste ve ehl-i mâtem-âsâ ğamkîn ve mahzûn hâk-i tîre üzerinde neşeste olmuş idi. Ve her tarafda üzerine a`dâ-i müstevli ve gâlib ve husamâ helâkine tâlib

---

[272] ... Ve Musa da baygın düştü. **Kur'ân-ı Kerîm,** Araf, 143.
[273] ... Sonunda onu da sarayını da yerin dibine geçirdi. **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas, 81.
[274] O insanı pişmiş çamur gibi kuru balçıktan yaratmıştır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Rahman, 14. Âyetin başına fazladan "Velekad" ibaresi eklenmiştir.

olub heman-dem sünnet-i ma'hûd-i rûzgâr üzre ol şehzâde-i nâ murâdı destgîr ve giriftâr eylediler. Ve hemân-sâ'at Baltaoğlı taraf-ı sultânî'den katline fermân getürüb dest-i seffâk-i bî-pâke teslîm ve anı dahi birâder-i maktûlı Emîr Süleyman'a mücâzât ve mükâfât eyleyib kendü yayının kirişiyle boğdılar. Ve rişte-i cânını bertâfte eyleyib kemân-ı bî-zih gibi bırakdılar.

Beyt
Zemâne güher-i bahtî be dâmen ki nihâd
Ki gerdeneş be-resen ber nisbet çûn güher
Ke râ be bezm-i bekâ dâd sâğerî zi murâd
Ki hem der ân cigereş hûn nekerd çûn sâğer
Tercüme
Güher-i bahtı kimin re'sine kodı zamân
Ki ânın gerdenini bağladı çûn güher
Kime verdi kadeh maksadı bu bezm-i fenâ
Cigerin etmedi hûn sonra misâl-i sâğer

Çünki ümerâ-yı izâm ber mûceb-i emr-i âlî ol mehemm-i gördüler. Ve arsa-i mülki şerîk ve sehimden halâs eylediler. Ve cenâzesin ihtirâm-ı tamâm ile pîş-gâh-ı sultâna ihzâr ve keyfiyet-i ahvâli vukûı üzre arz eylediler. Sultân-ı rakîku'l-kalb dahi öyle bir birâderin cevânî ve nâ-murâdlarına rikkat ve merhamet ile giryân ve müjganların şâh dürr ve mercân çeşm-i giryânından dâmen-i dâmen derârî-i ğaltân-rîzan oldı. Ve hûn-ı keremi-i uhuvvet ile ser şekk-i demâdemî harnâbe-i cûy-i revân eyleyib bu kelimât-ı muvâfık ve hikâyât-ı mütevâfık ile mütekellim oldu ki

Beyt
Menih ber cihân dil ki bîgâneîst
Çu mutrib ki her rûz der hâneîst
Ne lâyık buved aşk bâ-dilîrî
Ki her bâmdâdeş buved şovherî
Tercüme
Gönül verme dünyâya bîgânedir
Ki çengî gibi yar-ı her-hânedir
Değil aşk lâyık-ı o dildâr ile
Ki her bir sabâh ola bir yâr ile

Dâstân-ı Bist u Çihârem (Yirmi Dördüncü Hikâyet)

Sultân-ı Muhammed-hisâl Rûmelinde Mûsâ Çelebi ile mükâmet esnâsında Anadolu'da Karaman Hâkimi'nin nakz-ı ahd ile tuğyân ve Bursa nevâhisinde nehb u ğâret ve reâyâ ve acezeye mazarratı nümâyân ve sultân-ı müşârün-ileyh Rûmeli fethinden sonra Anadolu'ya avdet ve Karamanoğlu'nun muâhezesi içün Bursa'dan hareket ve Karaman hâkimini ahz-ı intikâm içün giriftâr ve tekrâr hakkında merhamet ve kat'-ı ricâdan sonra mezbûrı afv ve yine Karaman eyâletine hâkim nasb eyledüğün beyân eder.

Huşmendân-ı bünyâye nûr-ı dîde-i hakîkat-bîn ile hüveydâdır ki erbâb-ı dünyânın sûret-i buğz ve muhabbeti hemîşe garaz-ı dünyeviyye ve diniyyeyi mübteni ve çeşm-i zâhir-binleri makâm-ı ta'assubda hayr ve şer ve meâl ve menâfi'-i hâl ile tahsîl-i âmâlde müte'ayyindir. Ma'a hâza miyân-ı ehl-i zâhirdeki ızhâr-ı musadâkatda hilye-i muhâlasatden âri olub müddet-i mütemâdi ve mihr ve muhabbetde mukayyed-i rusûm-i âdî olurlar. Ve müddet-i medîd nihâl-i dostî ve ittifâkî cûybâr-ı huş-güvâr ve nifâkdan sîr-âb ederler. Yakın ki ol şecere-i habîsenin evrâkı tenâfuk-ı behcet ve bahâda ber-devâm olmaz. Ve âkıbetü'l-emr ol duraht-i şikâk-i semer-i nedâmet ızhâr eyler. Zirâ demişlerdir ki

Beyt
Dıraht-i dûsti be neşâk ki kâm-ı dil be bâr âred
Dıraht-i düşmenî ber-ken ki renc-i bî-şümâr âred
Tercüme
Besle nahl-i dosti ol meyvesinden hisse-yâb
Besleme nahl-i husûmet-harı vardır bî-hisâb

Sıdk ve muhabbetin alâmet-i rûşeni hakîkat üzre zuhûri hubb-i zâtîdir. Ve ba'zı münâfâtın netîce-i tahkîki tarâvet-i hadrâ-i eldümendir ki "el-buğzu bi-tevârüs" ser-zemînden meclîs-i dîde-verânda ayân olmuşdur. Zirâ ahlâk ve meleke-i beşerî ekseriya tabâyi'de tetebbu`-i ahlâk-ı pederî ve peyrevî-i evsâf-ı mâderî-birle mustekar ve ebnây-ı rûzgârın nihân-hâne-i havâtırında mütemekkin ve müstemir olur. Ve melekâtdan cibillet-i tabâyi'-i beşerîde her ne ki şîr-i terbiyet-i er-rızâ' bi-ğayri't-tebâyi'" ile serrişte olmuşdur. Anın tebdîl ve izâlesi mertebe-i imtinâ'dadır.

Beyt
Bâ-teveccüh zâyi' kunem efsûn-i hîş
Seng-i dilî kabil-i efsûn nih
Tercüme
Sende ne zâyi edem efsûnu mı
Saht dilin kâbil-i efsûn degil

Bu makâlin hakîkat-i misâli sultân-ı Muhammed-hisâlin ba'zı münâfık-bîşegân-ı mezmûmü'l-fa'âl ile macerâ-yı ahvâlidir. Nitekim

El-Kıssa

Bir zamanda ki sultân-ı Muhammed-hisâl Rûmeli'nde birâderi Mûsâ Çelebi ile münâzâ'at ve ba'zı husamâ ile muhâsamât ve teshîr-i memâlik ile evkât-güzâr olub ol esnâda memâlik-i Anadolu ve dârü's-saltanat Bursa ta'arruz-i a`dâ-yı dalâlet-âmâl sebebiyle muhâfazatdan hâlî kalub ihtilâl-pezîr olmağla nitekim ehl-i rûzgârın adet-i kadîmesidir ki zamân-ı mükâtele-i sultânîde rûz-merre ihbâr-ı ercâf ve kelimât ve güzâf elsine-i efvâhda şâyi' olur. Ve dîde-i fursat-cûy-i ehl-i nifâk arsa-i cihânda zuhûr-ı fitne ve âşube müntazır olur. Nitekim Karamanoğlı Mehmed Beg Hanedân-ı Âl-i Osmân ile "mine'l-mehdi ile'l-lahd"[275] münâfakat ve muhâlefet üzre olub ma'a

[275] Beşikten mezara kadar.

hâza kirâren mirâren bu hânedân-ı devletin çâştî-i lem-ikâb ve zehr ve itâbın keşide ve bu selâtîn-i merhamet-âyînin şürb-i azb ve mürüvvet ve ihsânın eben-an-cedd el-âmân ile çeşide iken yine dâima mel'anet-i cibillîleri ve kasvet-i kalbleri âher ömürlerine degin tağyîr kabûl etmeyüb yine ızhâr-ı muhâlefetde zebân-nâk ve şikâk ile ol tîr-dilân "innâ vecednâ âbâenâ alâ ümmetin ve innâ alâ âsârihim muktedûn"[276] vefkınca Karamanoğlı Mehmed Beg asl-ı cibillisi üzre hareket ve sultân-ı Muhammed-hisâl Rûmeli'ne hîn-i teveccühde zikr olunduğı üzre ümmîd-vârî-i havâdis-i zemânî ile derûn-i habâset-meşhûnunda muzmar olan fitne ve fesâdı ızhâr kasdıyle zarf-ı sîne-i pür-nifâk ve kinesi mânend-i tennûr-i kavm-i Nûh feverân ve tuğyân-ı tûfan-ı bağy ve udvân ayân eyleyib ve kavm-i sitemkârın şi'ârı olan sıfât-ı bî-mürüvveti ve bî-vefâlığı ilân ve hukûk-ı lutf-ı ihsân-ı sultânî endâhte-i tâk-ı nisyân eyleyib ol çend-rûzda ki meydân-ı saâdeti şehsüvârân-ı ma'reke-i merdândan hâlî gördi. sahrâ-i zulm ve sitemkâriye atf-ı inân ve leşker-i tarâc pîşe ve zâlim nihâd ile arûs-i bilâd olan dâru'l-mülk Bursa'ya aheng-i ifsâd ve fesâd eyledi. Amma ol vakitde Hâcı Ivaz Paşa şehr-i Bursa'yı bir mertebe muhâfaza ile mukayyed idi ki feth-i hisâr ceng ve cidâl ile bir vecihle mutasavver degil idi. Ve Karamanoğlı tedbîr-i teshîrde hâric-i kal'ada Pınarbaşı çeşmesinin su yolunu hafr ve kal'anın suyunu kat' murâd etmek üzre olduğundan ehl-i kal'a habîr olduklarında Hâcı İvaz Paşa tiziyye bir mikdâr dilâverân ile kal'adan tışarı çıkub âb-ı mezbûrun yollarını hafr ve nakb edenleri tamâmen katl ve muhâlifânın endişe-i fâsidlerini batl eylediler. Ve derûn-i kal'adan rûz-merre gurûh gurûh cevânân mükâtele-i Karamaniyân'a gelüb muhârebât-ı merdânegî ederler idi. Üç dört gün muhâsaradan sonra nâ-gâh avâze-i feth ve zafer-i sultân miyân-ı şehr ve bazârda iştihâr buldı. Ve müte'âkiben levâmi'-i tuğrâ-yı ğarrâ-yı emânî ve nişân-ı beşâret-ünvân-ı sultânî mânend-i tulû'-i subh-i sâdık enzâr-ı dostân ve düşmenânda iştihâr buldı. Muhakkak ve mukarrerdir ki dîde-i huffâş-ı tîre rûzgâr-ı tâbeş-i âftâb-ı âlem-tâba tâ-âver olamaz. Ve germ-i şeb-tâb ya`nî yıldız böceği pîş-i pertev-i mehtâbda nümâyiş olmaz. Binâen-aleyh

Beyt
Muhâlif gurizân şûd u bî-karâr
Çû zulmet ki ez mihr cûyed karâr
Tercüme
Muhâlif kaçub oldılar târ u mâr
Eder zulmet elbet mihrden fîrâr

Ve bu esnâda Mûsâ Çelebi'nin tâbutını Kabluca'da ecdâdının mezârına götürdiler. Ma'hûd olduğı üzre ceddî ammâtında defn eylediler. Ve Karamanoğluna matem-i azîm el verüb tâbut-ı mezbûrun nüzûlundan sekîne-i dil-i bî-karârı gâyet ile muztarib ve rûz-i defînde ta'zîm ve ikrâm ile na'ş-ı mezbûrun üzerine gelüb rikkat ve sevkvârı ızhâr eyledi. Vaktâ ki kudûm-i sultâninin haberi tevâtür buldı. Merkûm Mehmed Beg ierâ-yı habâset ve Bursa'nın şehr ve bazârını ihrâk-ı bi'n-nâr eyleyib ve Kirmasti yolundan tezellül ve edbâr ile savb-i diyârına müteveccih ve vilâyet-i

[276]... Doğrusu babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerini sürmekteyiz. **Kur'ân-ı Kerim**, Zuhruf, 23.

Germiyân'a teveccüh ve kat'a bir yerde karâr edemedi. Ve nakl olunur ki mezbûrun bir nedîm-i kadîmi var idi. Bursa'dan avdet ve sür`at ile firâra mübâderet etdikde mûmâ-ileyh demiş ki "ey şehriyâr-ı şecâ'at-şi'âr çünki Âl-i Osmân'ın bir merdesinden böyle firâr edersin. Eger o hânedândan bir zinde seni te'âkub eylese ne tedbîr ederdin" dedikde mizâcına el vermedügünden ol nedîm-i hak-gûyi bir dırehte salb eyledi.

Beyt
Guft ân yar kezû bud ser-i dâr bülend
Ayş ân bud ki esrâr-ı hüveydâ mîkerd
Tercüme
Dedi o-yar ki andan ser-i dâr oldı bülend
Aybı ancak bu ki esrârı pedîdâr etdi

Çünki mîr-i mûmâ-ileyh dâr-ı hükûmeti olan Konya'ya resîde ve gün-be-gün sultân-ı müşârün-ileyhin Rûmeli'nden Anadolu`ya avdetini tevâtür ile şinîde oldı. Vucûd-ı nifâk-âlûdı suzân-ı ateş-i teşvîr olub a`mâl-i nâ-şâyestesi mücâzâtından sultân-ı zîşânın muâhezesi havfından bî-karâr ve memleketinin ma'mûrluğundan kat'-ı ümmîd ve harâbî-i mülk ve leşker ve virânî-i kişver derûn-ı kîneverinde-cây dâde bir kimesnenin fikr-i güreh-güşâsıyla ukde-i müşkili güşâde olmadı.

Beyt
Şuğali ki kîn bâ-peleng âvered
Ser-i hîş râ zîr-i seng âvered
Tercüme
Bir çakal kim pelenge karşu dura
Başını taş ile eder hurde

Ve sultân-ı zîşân dârü'l-mülk Bursa'ya avdet ve vusûldan sonra Karamanîler'in kem-fursatlıkları sebebiyle ol kişver-i cennet-makarrda vâki` olan âsâr-ı zulm ve âzârların mülâhâza buyurdukda ciger-i suhtegân ateş-i zulm ve tuğyân olan acezenin harâret-i derûnlarını âb-i şefkat ve merhamet ile teskîn ve şehrin virânelerini ta'mîr buyurub ve Karamanîler`den ahz-i intikâm içün hâb-ı râhatı ferâğat eyledi. Cümle-i mülûk ve hukkâm mu'asker-i nusrat-makâmda mevcûd bulunmaları içün menâşîr ve ahkâm âlem-i intizâm sâdır oldı. Amma ol şart ile ki özr-i kavîsi olanlar oğlını asker ile gönder[mek] üzre lutf buyurdılar. Esnâ-yı rahda olan Germiyân ili hâkimi Ya`kûb Beg envâ'-ı esbâb-ı seferiyye ve zehâyir-i vâfire ile mevâkib-i kevâkibi menâkib-ı sultâniye vusûl ve sultân-ı müşârün-ileyh ihtişâm ve iclâl ile Sultânöyügi ve Seyyidü'l-aktâb ve'l-ebdâl Seydi Battal Gâzi (kuddise sırrahu'l-azîz)`den mürûr ve evvelen Akşehir-i Karaman'a sâye-endâz-ı iclâl-i nüzûl oldı. Ol yerin muhâfızı hemân ol gün şehir ve memleketi nüvvâb-ı kâmyâba teslîm eylediler. Andan sonra Konya tarafına nehzat buyurulub Karamanoğlı dahi evlâd ve sipehdârânı ile Ortaçayı denmekle ma'rûf olan müctemi' ve mesâkinlerinin hısânet ve metânetine mağrûren sevdâ-yı mülk ve mâldan fârig oldılar ki lâkin yine hâlet-i

mevte degin müdâfa'a-i sipâh-ı sultânîde inâd ve livâ-yı bağy ve isyânı mükâbele ve mükâtele güşâd eylediler. Amma nümâyiş-i sitâre-i sühâ pertev-i afitâb-ı âlemgîr tâbân ve seyl-i tünd-reftâr kenâr-ı deryâda emvâc-ı tûfân-ı Bahr-i Ummân şûr-engîz ve nümâyân oluncaya degin idügi cümleye ma'lûmdur.

Beyt
Çû peydâ şeved sadmet-i tund-bâd
Husn u hâr ber câ ne yâred sitâr
Tercüme
Zuhûr eylese sadme-i tünd-bâd
Hüsün ve hâr etmez yerinde karâr

Netîce-i kelâm: Bidâyet-i tekâbül-i saffeynde tarfetü'l-aynda musâdefet-i tarafeynden leşker-i Karamaniyân furûğ-i mühr-i dirahşândan zalâm-ı şebistân misâli perîşân ve cem'iyyet-i sipâh-ı muhâlifân perîşânî-i hâtır-endişân gibi lerzân ve girîzân oldılar. Ve mîr-i mûmâ-ileyh İblioğlı Mustafâ dâire-i sipâh-ı sultânî kendülerini ihâta eyleyib eger bir dem dahi mahall-i ma'rekede turur ise giriftâr-ı kemend-i mübârizân olacakların hiss edüb mezbûr Mustafâ, Konya Hisârı'nı muhâfaza içün derûn-i şehre girîzân ve pederi dahi Taş ili kûhsârına şitâbân ve varub anda maslahat-ı mülkî ve mâlî ve askerinin kaydını görmek fikriyle mütehayyirler iken, bi-emrihi Te'âlâ leşkerisi perîşân ve münhezim oldılar. Ve bakiyyetü's-suyûf olanları ba'zı kemin-gâh-ı mâhinleri şitâb eylediler. Ve sultân-ı sâhib-i şukûh dahi ol gurûh-ı enbûh ile varub Konya Hisârını mânend-i sipihr-i pür-kevâkib dâiren mâdâr ihâta eyleyib ve her gün top ve tüfeng ile cenge âheng eylediler. Birkaç günden sonra mustahfizân-ı kal'a hisârın muhâfazasına bir vecihle kâdir olamayacakların yakînen bilüb Mehmed Beg dahi izdırârdan a`yân ve erkânıyle ol ihtilâli def'a tedârük ve müdâvere husûsân nizâm-ı umûruna medâr olan Kadıaskeri Mevlânâ Kara Mürsel ile müşâvere eyleyib mevlânâ-yı müşârün-ileyhi hizmet-i nüvvâb-ı sultâna feristâde ve vesîle-i a'yân-ı devlet ile ızhâr-ı acz ve inkisâr ve istiğfâr eylemege karâr-dâde oldı. Çünkü Bâyezîd Paşa merd-i `âkıl idi. İttifâk erkân-ı devlet ile hufyeten hasm-ı bî-râhın günâhını tekrâr şefâ'at eylemeği ta'ahhüd ve asl-ı endişe-i sâyibü'l-avâkibini huzûr-ı hümâyûna arz eyledi. Ve tarh-ı sulh ve salâhın mükaddemât-ı zarûrisi evvelen birkaç gün kesret-i bârândan ahvâl ve esbâb ve hayvanât ve askere zarar-ı küllî isâbet ve havâdis-i rûzgârdan ol eyyâmda mizâc-ı hümâyûna inhirâf ârız ve ol ma'raz-ı muda'af bir kaç gün imtidâd ve izdiyâd bulduğundan etibbâ-yı zamân teşhîs-i nabızda âciz ve hayrân kalub bir ma'nâ veremediler. Amma Mevlânâ Sinâneddin Yûsuf ki Ya'kûb Beg'in tabîbi ve musâhibi ve fenn-i tabâbetde Lokman-ı zamân idi. Ve fezâyil-i örfiyyesinden birisi Lisân-ı Türkî'de Hüsrev ve Şirin nâmıyle musemmâ olan Nazmıdır ki el-ân miyân-ı hoş-tab'ân-ı Türkân'da fesâhat ve belâğat ile mezkûr ve mevlânâ-yı müşârün-ileyh Şeyhi demekle meşhûrdur. Amma ve sâyir ulûm-i hakikî ve me'ârif-i tahkîkisi mahfî ve mestûr-ı kalemdir. Ol vilâde etibbânın maraz-ı sultânî derkinde aczlerini görüb im'ân-ı nazar-ı ferâset ile hilâf-ı cumhûr sevdâ marazıdır deyu imzâ ve ol marazın hudûsı arz-ı nefsânîdir deyu ana göre mu'âlece ve müdâvâ eyledi. Vakı'a çünki ol

arızâ tezâhüm-i efkâr-ı müşevveşe ve teraküm-i havâdis-i muvahhişeden idi. Evvelâ tedbîrât-ı hâricî ile ilel-i esbâb-ı birûnisi evlâ görünüb Vezîr-i Azam Bâyezîd Paşa ile mütâraha eyledi ki, tarh-ı tedbîr ve ref'-i marazda hemîşe kânûn-ı ma'hûd mu'âlecât-ı zıddi ile mukarrerdir. Zîrâ ki gâhi esbâb-ı hâricî tabî'at-ı münharifü'l-mizâc üzre dembedem mütevârid ola. Tabî`at-ı Calinus dahi olsa ol marazın def'ine kâdir olamaz. Bu maraz gâliba efkâr-ı perîşânın mekrûhât ve e'râz-ı nefsânînin mucebâtından olmak iktizâ eyler. hâliyâ ol efkâr-ı sevdânînin mâddesi Karamanoğlının kaziyyesinin imtidâdı ve devâm-ı endûh-i leşker ve fikr-i teshîr-i hisârdır. Bu mu'âlecede asl-ı küllî şimdi ol mekrûhât-ı rûhânînin ref'i ve tabî'at-ı cismanî-i sultânînin müşevveşânının def'i tefrîh-i hâtır-ı hümâyûn içün tarîka-i galebe ve istîlâ ile beşâret-i feth ve firûzi yahud sulh ve salâhı ile tedbîr-i aslahı "fe a'rız an-men tevellâ" [277] kânûnı üzre ercâhdir.

Beyt
Çigûne kelâmîst "es-sulhu hayrun"
Ki fermûd dârâ-yı in kohne deyr

Lâ cerem, çünki Bâyezîd Paşa mizâcı münharif devletin müdâvâ ve ilâcında vucûh ile tabîb-i hâzık ve tabâyi`-i mülk ve milletin i`âdesinde fikr-i sâyibi ferâset ve kiyâsete muvâfık idi. Ol vakitde ki mevlânâ şeyhi mizâc-ı hümâyûnun tertîb-i mükaddemât-ı ilâcında idi. Karamanoğlu`nun cerâyim-i güzeştesinin afv olunmasına rusul ve resâyil ve Bâyezîd Paşa vâsıtasıyle ıslâh-ı zâtü`l-beyyine teveccüh-i tâm ve Karamanoğlunı ümmîdvârî-i tesâlüh ile müteselli ve mutmainnü`l-hâtır ve envâ`-ı müekkedât ve müeyyidât ile ta`ahhüd eylediler. Va Karamanoğlı dahi vezîr-i müşârün-ileyhin mühimm-i musâlahâda teveccüh-i müciddânesine itimâd ve bu râbıta-i külliyeye i`tikâd eyledi. Ve Bâyezîd Paşa merkûma haber gönderdi ki tahassun eyledügi kûhistândan çıkub ordu-yı sultâniye karîb bir yere gele ki âmed-şüd-i peyğâm müşâvere âsân ola. Mûmâ-ileyh dahi binâen-aleyh tahassun eylediği Taş ili`nden çıkub mu`asker-i hümâyûna bir merhale karîb bir yere vâsıl ve Bâyezîd Paşa`nın kesret-i mülâyemet ve gamhârliğine itimâd kendüyi bi`l-külliye ihtiyâtdan zâhil ve fikrini te`kîd-i akd-i tesâluha maksûr tutub zarar-ı keyd-i zamâneden gâfil oldı. Ba`dehu Bâyezîd Paşa gaflet-i hasma binâen bir gece ba`zı ümerâ ve leşker-i güzîde ve dilâverân-ı kâr-dîde ile ale`l-gafle şebgîr-i bülend ve alem-i feth ve nusreti pertev-i subh-âsâ vakt-i seherde Karamanoğlu`nun menzil-gâhına keşîde ve mânend-i nevâzil-i âsumânî ve misâl-i tavârık-ı şeb-i zulmânî muhâlifânın karâr-gâhlarına resîde ve cevânib-i erba`ların mahsûr-ı hisâr-ı tîğ-ı hadîd eylediler. Ve cemâ`at-ı mezbûrenin tamâmî-i a`yân-ı memleket ve ser-haylân-ı leşker-i nıkbet-eserini kayd-ı silsile-i mücrimânda müntazam ve herbir mahbûsı muhâfaza içün leşker-i muzafferden birini ta`yîn eyleyib Mehmed Beg fî`il-i nâ-pesendinden nâdim ve şerm-sâr ve mücâzât-ı a`mâliyle giriftâr huzûr-ı sultân-ı nâm-dâra ihzâr eylediler. Ve bi-tevfîkihi teâlâ mizâc-ı sultânî mücerred bu ferâh-i şâdumânî ile ol emrâz-ı rûhânî ve a`râz-ı nefsânîden şifâ bulub safâ eyledi. Ve Bâyezîd Paşa`nın bu hüsn-ı tedbîr ve

[277] Bizden yüz çevirenlere aldırma..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Necm, 29.)

cür'et-i dil-i dilîrine âferîn ve tahsîn buyurub bu hizmet-i muhlisâne ve ubûdiyyet-i cân-sipârâne mükâbelesinde teşrîfât-ı pâdişâhâne ile ser-efrâz ve mansıb-ı vezâret-i küllî ile mesned-i emîrü'l-ümerâlıgı hatm ve bu iki mansab-ı âlî ile beyne'l-akrân mümtâz buyurdı. Ve Mevlânâ Şeyhî'yi dahi ol tedbîr-i hakîmânenin ivazında asâf-ı ihsân ve eltâf-ı bî-pâyân ile mağbût-i hukemâ-i zamân ve mahsûd-i fudalâ-yı deverân buyurub dîde-i hırs ve tama'ı vucûh ile mazharı ni'met-i şibe' oldı. Ve bu gûne galebe-i isti'lâ ve giriftârî-i husemâdan sonra merkûm Mehmed Beg'i huzûr-ı hümâyûna taleb ve şîve-i mülâyemet ve merâsim-i ta'zîm ve iclâl ile istikbâl ve bi'l-müşâfehe galebe-i dildârî ile cerâyim-i güzeştesinden ve kabâyih-i ef'âlinden i'râz ve hitâb-ı bî-itâb ile buyurdı ki inşâallâhu teâlâ bu def'a şerâit-i ukûd-ı hulûs ve i'tikâda mebni ve revâbıt-ı uhûd-ı muhabbet ve inkiyâda mübteni olmak gerek. Öyle oldukdan sonra memleket ve eyâlet ve rütbet ve vilâyet yine düstûr-ı sâbık üzre sizlere müsellem ve mukarrer ve bu nevbet dest-i bey'at-i ahd ve mîsâk gâyet ittikân ve nihâyet îkânda mukadder ve ...(boş) olmak iktizâ eyler.

Beyt
Hatâyî çunîn reft eger bîşter
Atayem bûd lîk ez-ân bîşter
Tercüme
Mukaddem bir hata ger vâki' olsa elem çekme
Bizim lutf ve atâmız ol hatâdan kat kat efzûndur

İstifâ-yı şîve-i musâhebet ve muvânesetden sonra cümle-i erkân-ı sultânî Hâkim-i Karaman'ı i'zâz ve ikrâm ile menziline götürüb tevsîk-i uhûd ve ma'hûd ve temhîd-i hulûs ve i'tikâd ve tekmîl-i husûs-ı muhâlasat ve vidâdı Mehmed Beg ile mâbeynde muslihâne mütâraha eylediler ki çünki Mustafâ Çelebi Konya Hisârı'nda tahassun ve müddet-i muhâsarada gurûr-ı cevânîden nâşî vaz'-ı küstahâne iktizâsıyle tîğ-ı hilâfî rûy-i nüvvâb-ı sultâna kerrât ile ğilâfından keşîde etmiş idi. Şimdi sultân-ı zîşâna ihtirâmen hisârdan çıkub takdîm-i ma'zeret ile temelluk eder ise ol sultân-ı sâdıkü'l-ahd muktezâ-yı va'ad-ı sâbık ile memleketi vâlid ve veledine müsellem ve mukarrer ve her vecihle ri'âyet-i hâtırları içün afv ve ihsân ve eltâf-ı bî-pâyâna mazhar buyurmaları bî-iştibâhdır. Eğerçi bu teklif emr-i ba'îd idi. Ve lâkin Mehmed Beg'e imtisâl-i emirden gayri çare mutasevver olmamağla çâr u nâçar kal'a kurbuna varub oğlı Mustafâ'yı taleb ve emr-i sultânînin salâhında böyle hitâb eyledi ki "ben ki sâhib-i memleketim. hâlâ dest-i nüvvâb-ı sultânîde giriftârım. Lâkin sıdk ve vefâ-yı va'ad-i sultâna ümmîdvarım. Şimdi çünki rikâb-ı müstetâba mülâzemete teveccühün bâbında fermân-ı cihân-mütâ' ihzârına sâdır oldı. Sen dahi i'timâden li-emrihi teâlâ der-gâh-ı âlem-penâha âzim ve cerâyim-i sevâbıkı isti'fâya an-samîmü'l-cinân kavl-i sultân-ı kâmrâna i'timâd eylemek üzerine vucûh ile vâcib ve lâzım ve bu husûsda havâtır-ı dost ve düşmen umûm üzre ol pâdişâh-ı Muhammed-hisâlin mürüvvet ve vefâsına câzimdir" dedikde Mustafâ Beg dahi cevâbında ol sâhib-i mülkün bu giriftârlığı esnâsında ben dahi kal'adan çıkub bâb-ı hisârı böyle şehriyâr-ı kâdir ve kâhirin rûy-i nüvvâbına güşâde eylesem emr-i gâlib oldur ki ikimizin dahi helâkimize kasd ve memleket-i mevrûsımızı tamâmen taht-ı tasarrufa

alub hânedân-ı çendîn sâlemize istîsâl ve bizleri mesned-i hükûmetden infîsâl ile hâk-i mezelletde pâ-mâl ederler dedikde tekrâr pederi Mehmed Beg ikâmet-i delâyil ve şevâhid ile hadd-i tamâm ve sa'y ve ihtimâm ile ferzend-i ercümendinden bu maslahatın temşiyet ve muvâfakatını istid'â eyledi. Zîrâ defe'ât-ı vekâyi'de sıdk-ı va'ad-i sultânı tecrübe eylemişdi. Hâsılı Mustafâ Çelebi dahi vâlid-i mâcidini ol mühlikede tenhâ bırakmayub teslîm ve kazâya rızâ verub hisârdan hurûcundan sonra sultân-ı mülâtafet şi'âr ber-haseb-i va'ad-i kerîm vâlid ve veledi merâsim-i iclâl ile meclis-i hümâyûna ihzâr ve müşâhede-i dîdâr-ı şehriyârî ile dîde-i ümmîdvârîleri pür-envâr ve bi'l-müşâfehe katîb-i hâtırlarında bir nev'le dil-cûluklar ızhâr buyurdı ki, ikisi dahi benim muâheze ve havf-i gadabdan müteselli ve mutmain oldılar. Ve her birini teşrîfât-ı pâdişâhâne ile ser-efrâz ve Mehmed Beg'e haseb-i mev'ûd üzre Eyâlet-i Karamanî ihsân ve tecdîd-i ahd u misâk ve te'kîd-i hulûs ve i'tikâd ve sıdk-ı ittifâk ile vâlid ve veled eymân-ı şidâd ve ğalâz eylediler. Ve ol sultân-ı kerîmü'ş-şânın meşreb-i hümâyûnlarında hemîşe afv ve ihsân ahz-i intikâmdan ercâh olmağla "izâ kadderte alâ aduvvike fe'c'alil-afve şükren li'l-kudreti"[278] mazmûnı mürüvvet meşhûnuyla amel eyleyib mezbûrların takrîr-i mebânî-i mevâ'îdinde "ve men evfâ bimâ âhede aleyhullâhe feseyu'tîhi ecren azîmen"[279] mazmûnunun silk-i vefâdârânına münselik ve merâtib-i a'lâ ile mu'azzez ve akd-i ahdden sonra tamâmî-i hatâyâ-yı sâbıkaları "afallâhu amma selefe ve men âde feyentekimullâhu minhu vallâhu Azîzün züntikâm"[280] mazmûnı tıbkınca rûz-ı cezâda Cenâb-ı Kibriyâ'ya havâle buyurdılar.

Beyt
Afv bekun çûn be a'duv kâdirî
Mâ hüsnü'l-afvi min ekâdiri
Ya'nî
Adudan ahzi intikâma kâdir olduğun zamân afv eyle
Zîrâ kudret sâhibinin afvı ne güzeldir

Ve mîr-i mûmâ-ileyh dahi afv ve ihsânın mükâbelesinde Eyâlet-i Karaman'dan Seydişehri ve Begşehri'ni tevâbi'iyle re'y-i savâb-dîd-i erkân ile kudûm-ı sultâna nisâr eyledi. Ve bu mürâbatanın itmâmından sonra sultân-ı zîşân Mehmed Beg ve oğlı Mustafâ'ya mesned-i hükûmetlerine mürâca'ata izin ve ruhsat ihsân buyurdı. Amma çünki sultân-ı sâhib-i ünvân dârü'l-mikene alem-efrâz-ı mürâca'at oldı. Mîr-i mûmâ-ileyh vucûh ile me'mûnü'l-ğâyile ve müretfehü'l-hâtır oldı. Tekrâr bilâ-tevekkuf ve direng azm-i muhâlefet ve ceng ile tîğ-ı hilâfî ğilâf-ı hayâ ve insâfdan keşîde ve irtikâb-ı hulf-i va'îde eyleyib hemân ol esnâda fî'il-i kabîhinin cesâsına resîde olub "fe men nekese fe-innemâ yenküsü alâ nefsihi"[281] mazmûn-ı muaciz-i makrûnı üzre müte'âkiben fitne ve fesâd ile husrân-ı ebedî ve giriftârî-i ğadr ve bedîye üftâde oldı.

---

[278] Düşmanına gâlib geldiğin zamân affi kudretinin şükrü kıl.
[279] ... Allâh'a verdiği sözü yerine getirene Allâh büyük ecir verecektir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Feth, 10.
[280] ... Allâh geçmiştekileri affetmiştir, kim tekrâr yaparsa Allâh ondan öc alır. Allâh Güçlü'dür, Öcalıcıdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 95.
[281] Verdiği sözden dönen ancak kendi aleyhine dönmüş olur. **Kur'ân-ı Kerîm,** Fetih, 10.

Netîce: Merkûm Mehmed Beg'in siyeh-dili şikâk-ı kadîm ile muhâlefet-i nifâk-ı cedîdi mesmû'-ı hümâyûn oldı ki, Mehmed Beg demiş ki "bizim Âl-i Osmân ile adâvetimiz mine'l-mehdi ile'l-lahd ve şîve-i memleket-dârî ve serdârlık muktezi-i hulf-i va'ad ve nakz-i ahddir". Ol sultân-ı sâhib-i i'tikâd hulûs-ı kalb ile mezbûre inkisâr ve fursatı fevt eyledügini izhâr eyleyib dedi ki "tab'-ı selîmden münâfıkân-ı bed-ahd ve düşmenân-ı kadîme kâzm-ı ğayz muhâlif-i re'y-i hakîmdir ki

Beyt
Nikûyî bâ bedân kerden çûnân est
Ki bed kerden be-câ'y-i nîk-merdân
Ya'ni
Yaramaza iyilik etmek eyulere kemlik eylemekdir

Hemân ol esnâda mir-i mezbûr vehâmet-i hâtimet-i ğaddârı ve şeâmet-i alâmet-i nakz-ı ahd ve mekkâri ber-muktezâ-yı kelâm-ı Bâri ki "ve ennallâhe lâ yehdi keyde'l-hâinîn"[282] mezbûrun mecârî-i rüzgârında câri oldı. Çünki mîr-i merkûm Antakiyye Hisârı cânibine ki el-yevm Adâliye derler teshîr niyyeti ile vardı. Bâlâ-yı hisârdan merkûmun başına bir top-i düşmen-kûb isâbet ve kâlıbet-i nifâk-âludını mücâveret-i rûh-i hayvânîden cüdâ ve dâr-ı dünyâda cezâ-yı a'mâl-i nâbkâra giriftâr ve âkıbet-i kârda muhâlefet-i ahd-i Hüdâ ile halk ve Hallâk'dan şermsâr oldı.

Beyt
Ferdâ ki pîş-gâh-ı hakîkat şeved pedîd
Şermende reh-revî ki amel ber-mecâz kerd
Tercüme
Ferdâ olur huzûr-ı hakîkatde şermsâr
Her kim ki dünyâda amel etdi mücâz ile

Dâstân-ı Bist u Pencem (Yirmi Beşinci Hikâyet)

Sultân Mehmed'in sekiz yüz sekiz (808/1405-1406) senesinden sekiz yüz on (810/1407-1408) senesi şuhûruna degin mülûk-i küfr ve İslâm ile sûret-nümâ-yı zuhûr olan vekâyi' ve gazâ-yı Eflâk ve kabûl ve feth-i Vilâyet-i Canik ve Samsun ve müddet-i medîd ile Anadolu'da sâkin olan Kavm-i Tatar 'ı ihrâc ve Rûmeli'ne iskân etdirdügün beyân eder.

Medlûl-i "ve raeyte'l-münâfikîne yasiddûne anke sudûden"[283] muktezâ-yı hikmet-i müedd'âsından bu ma'nâ muhakkak ve müstefâddır ki ebnâ-yı zamandan gerek ehl-i küfr ve gerek ehl-i îmân olsun hemîşe da'vâ-yı sadâkat ve iddi'â-yı mülâyemet vâsıta-i fikdân münâsebet-i zâtî ve müsâferet-i sıfâtî bizzarûre muhâlefet-i şikâka müeddi ve zuhûr-ı kizb ve ref'-i sıdk vifâka müntehi olur. Zirâ her şîve-i tasadduk ki kulûb-ı pâs anın sıdk-ı tahakkuk ve tevâfukuna güvâh olmaya. Şehâdet-i rûz ve buhtân mesâbesindedir. Ve her bir iltiyâm-ı inzimâm ki nişâne-i teşâbüh-i kulûb ana munzam olmaya. Elbetde müteeddi-i izâr ve mebâdi-i teferruka

[282] Şübhesiz Allâh hainlerin tuzaklarını başarıya eriştirmez.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Yusuf, 52.
[283] ... Münafıkların senden büsbütün uzaklaştığını görürsün..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 61.

olmak iktizâ eyler. Ma'a hâzâ isâr-ı te'ârüf miyân-ı ecnâd ve müttefiku'l-i'tikâdda hem-vâre muvâfakat ve te'lîf-i fuvâd iledir. Ve li-hâzâ mantûk-i vahy-i mübîn-i "velâ yettehizi'l-mü'minîne'l-kâfirîne evliyâe min dûni'l-mü'minîn"[284] nehy-i mübâlağa-i mübteni üzre tamâmen mecârî-i ahvâl mûcib-i âfiyet-i âkıbet-i mâldır. Nitekim Devlet-i Âl-i Osmân-ı Hilâfet-Nejâd'ın bünyâd-ı zuhûrı hemîşe sıdk ve i'tikâd ve hulûs mevâdd-ı fuvâd üzre mebni ve bu şîve-i dil-pesendin netâyic-i kerîmesindendir ki muhâlifân-ı kâfirân sâhib-i miknet ve mekâne hemîşe galebe-i istîlâ-yı cünûd ve isti'lâ-yı evliyâ-yı vufûrları muhâlifân-ı anûd üzre müntehidir ki "vel-âkibetu lil-müttekîn"[285] ayn-ı hak ve yakîndir cümle-i vekayi'den

El-Kıssa

Sekiz yüz on (810/1407-1408) târîhinde ki sultân-ı Muhammed-hisâl Anadolu'da Karamanoğlının kabâyih-i ef'Âl-i münâfıkâne ve şenâyi'-i etvâr-ı ğaddârânesi tedârüküyle bir müddet tevakkuf buyurduklarında "el-münâfikûne ba'duhum evliyâu ba'd"[286] mazmûn-ı hikmet-meşhûnı üzre Hanedân-ı Devlet-i Osmâniyye'nin harac-güzârı olan Eflâk Hâkimi Rûmeli hudûduna tecâvüz ve sultân-ı İslâm'a muhâlefet ve nakz-i ahd ve zimmet ile Karaman Hâkimi'ne izhâr-ı muhabbet ve muvâfakat ve râbıta-i meveddet içün irsâl-i mürâselât ile müttefiku'l-kelâm oldılar. Binâen-aleyh sultân-ı gayyûr sefer-i Karaman'dan sa'âdet ile avdet buyurub bilâ-tevakkuf Rûmeli'ne ric'at ve dârü's-saltanat Edirne'ye teşrîf buyurub Hâkim-i Eflâk'ın te'dîb ve terbiyetine müteveccih ve ol kâfir ni'met-i pür-nifâkdan ahz-i intikâma teveccüh ve sipâh-ı mücâhidân ile Nehr-i Tuna'ya nehzat buyurub bu azîmetde gaza içün memâlik-i İslâmiyye'nin mülûk ve hukkâmına ahkâm-ı cihân-mutâ' sâdır ve Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr Beg'e dahi mahsûs bir elçi ile nâme-i hümâyûn irsâl olundı ki bin-nefs bu sefer gazâda mükemmel askeri ile ma'an buluna ve eger kendünün bir özr-i makbûlı var ise oğlunı irsâl eyleye. Hâkim-i mümâ-ileyh özri vâki' olmağla fermân-ı hümâyûna itâ'aten ferzend-i reşîdi olan Kâsım Beg'i asker-i mükemmel ile mülâzemet-i sultâna irsâl eyledi. Ve ol hizmet-i ma'kûl gâyet ile tab'-ı hümâyûn oldı. Hemân Tuna sâhilinden sipâh-ı guzât ve cünûd-ı mansûrı derûn-i memleket-i Eflâk'a revâne buyurdılar. Hâkim-i Eflâk'dan münâfakat ve muhâlefeti sebebiyle leşker-i İslâm'a mükâbele eylemek me'mûl iken mesfûr itdügi mel'anetin şerminden nâdim ve rûy-i sipâhını kat'an bir mahalde sipâh-ı İslâm'a göstermeyüb muvâceheden tecennüb ve i'râz ve mezâyık-ı cibâl ve bî-ğûle ağvâlda mütevârı ve pinhân oldı. Çünki cünûd-ı guzât ve muvahhidân etrâf-ı memâlik-i Eflâk'dan sunûf-ı ganâyim ve envâ'-ı meğânim ile muğtenim olub emvâl-i bisyâr ve esirân-ı bî-şümâr ile mu'asker-i hümâyûna avdet eylediler. Hâkim-i mesfûr harâbî-i hân ve cân ve nehb ve katl ile virânî-i memleketden sonra münâfikân ile muvâfakat eyledügüne nâdim ve sevâlif-i a'mâl-i nâ-sezâsına peşîmân olub tekrâr istiğfâr ve

[284] Mü'minler mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmesinler.. **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran, 28.
[285] ... Sonuç Allâh'a karşı gelenden sakınanlarındır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas, 83.
[286] Münafıkların ba'zısı diğer ba'zısının dostudur. Bu ibere, bir âyetin meâlini çağrıştırmaktadır. Bu ma'nâya en yakın âyet meâli için bk. "İnkâr edenlerin ba'zısı ba'zısının dostudur". **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfal, 73.

i'tizâr ile tâlib-i istîmân ve erkân-ı devlete vesâyil-i gûna-gûn ile mütevessil ve ızhâr-ı tazarru' ve sığâr ile mütezellil oldı. Ve hizâne-i sultâniye üç senelik cizye ile elçi gönderüb ma'zeret-i günâh ile ızhâr-ı tâ'at ve inkıyâd-ı bâ-kudâm ve mukarreri-i harâc-ı sâbıkı envâ-ı hidemât-ı ziyâde mu'tâd ile erkân-ı devletden iltizâm eyledi. Ve Mûsâ Beg`in havâss-ı huddâmından mükaddemâ Eflâk'a firâr eyleyen Arab Beg'in cürm-i güzeştesini afv niyâzıyle der-gâh-ı âlem-penâha revâne eyledi. Sultân-ı Muhammed-hisâl dahi tekrâr merhamet ve efzâl ile te'kîd ve tecdîd-i ahd u misâk ve ta'yîn-i mukarrere-i harâc-ı her-sâle-i Eflâk'dan sonra cerîde-i cerâyim-i güzeştesine kalem-i afv ve atâ keşîde ve leşker-i muzaffer ve muğtenim ve havâtır mecmû-i mülteim ile dârü's-saltanat Edirne'ye avdet ve taht-ı âli-bahtına resîde oldı. Ve bu seferden avdetden sonra İsfendiyâr Begzâde Kâsım Beg ki mülâzemet-i sultân sebebiyle târik-i dâr-ı diyâr olmuşdı. Rikâb-ı müstetâbdan niyâz ve şeref-i mülâzemetde ber-devâm ve silk-i huddâm-ı sâirede be-nâm ve miyân-ı birâderân-ı hâsid ve müteğallibeden halâs ve ğulemân-ı der-gâh zümresinden bekâm olmak istid'â eyledi. Ve sultân-ı sâhib-i merhamete bu keyfiyet mûcib-i mezîd-i şefkat ve eltâf-ı sâbık olub silk-i ferzendîde mer'î tutulub inâyet-i bî-dirîne vâsık olub dedi ki

Beyt
Şâhâ zi cevr-i devr-i felek der reh-i ümmîd
Melce' u me'menem be-cüz ez în cenâb nist
Tercüme
Reh-i ümmîdde cevr ve cefâ-yı çerhden şâhım
Melâz ve melceim mutlak der-i devlet meâbındır.

Binâen-aleyh ol şehriyâr-ı merhâmet-şi'âr vilâyet-i pederîden birâderlerine nisbet ile mûmâ-ileyh hisse-i vâfi taleb ve İsfendiyâr Beg dahi emr-i sultân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve fermân-ı mümteni'ü'l-imtinâ'a imtisâl ile İlğâz tağını serhad ta'yin ve tağın beri tarafından vâki` Kankırı ve Tosya ve Huni Kal'alarını tevâbi' ve levâhıkıyla sultâna hibe ve sultân-ı sâhib-i ihsân dahi Vilâyet-i Kankırı ve ba'zı mahalli Kâsım Beg'e ihsân buyurub ve mîr-i müşârün-ileyh dahi âher ömrüne degin ihlâs-ı tamâm ve i'tikâd-ı tâm ile mülâzemet-i sultânîde evkât-güzâr ve ol âsitânın bendeliginden rif'at ve menzilet-i dâreyne nâil oldı. Nitekim demişlerdir:

Beyt
Her ki û ser berîn sitâne nihâd
Pây ber târik-i zemâne nihâd
Tercüme
Kim ki başın bu âsitâneye kodı
Pâyını târik-i zemâne kodı

Ba'dehu ol sultân-ı amîmü'l-ihsân çünki ol ehyânda Rûmiyye-i suğra'nın eyâlet ve vilâyetini ve Taht-ı Amâsiyye'yi şehzâde-i saltanat-nejâdı olan Sultân Murâd'a erzâni ve Hamza Beg'i dahi zabt-ı sipâh ve nizâm-ı memleketine ta'yin buyurmuşdı. Sekizyüz dokuz senesi şuhûrunda mücâvir-i Rûmiyye-i Suğra olan Ermeniyye-i Kübrâ'da fitne-i mütenevvi'a ve fetret-i mütetâbi'a zuhûr etmekle hem-

civârlık hasebiyle Şehzâde Sultân Murâd'ı techîz-i asker ile ol tarafa göndermek iktizâ eyledi. Zîrâ çünki ol zamanda Vilâyet-i Erzincân Karakoyunlı tâifesinden KaraYûsuf'da karâr-dâde idi. Ve Diyârbekir Vâlisi Kara Osmân ile miyânlarında dâimâ husûmetleri var idi. Ve Eyâlet-i Erzincân ve Bayburd içün muhârebeleri dermiyân idi. Kara Yûsuf` Erzincân'ı taht-ı tasarrufuna alub Pîr Ömer Beg'e tefvîz eyledi. Ve Pîr Ömer dahi Kara Yûsuf`un kuvvetiyle istiklâl peydâ eyleyib Karahisâr Vilâyeti'nin dahi teshîri sevdâsına düşüb anı dahi muhâsara eyledi. Ve Karahisâr, Ahmed Beg oğlı Hasan Beg'e müte`allık olmağla hemîşe Şehzâde Sultân Murâd ile merâsim-i ubûdiyeti mer'î dutardı. Ve Pîr Ömer Beg kendüye tasallut ve teğallübünden nüvvâb-ı şehzâdeden istimdâd ile Vilâyet-i Canik'i dahi taht-ı tasarrufa dâhil eyledi. Ve Kastamonu Hâkimi hemân ol fetret esnâsında Kal'a-i İslâm'ı Samsun ve Bafra'yı teshîr ve oğlı Hızır Beg'e tefvîz ve Samsun kâfirinin dahi ahâlisi İsfendiyâr Beg ile mükâmete kudretleri olmaduğundan sefînelere süvâr ve Karadeniz'e firâr ve kal'ayı hâlî bırakdılar. Ve şehzâde-i cevân dahi Hamza Beg'i leşker-i ârâste ile irsâl ve anı dahi zabt eyleyib ba'dehu Samsun-ı İslâm'ın dâ`iye-i teshîrine düşüb bu fetretin keyfiyeti nüvvâb-ı sultânî'ye arz eyledi. Ve sultân-ı zîşân dahi Anadolu memleketine müteveccih ve Rûmiyye-i suğrâ serhaddine teveccüh buyurub Vilâyet-i Merzifon'a resîde ve ol hudûdun fitne-i kâimi meyâmin-i kudûm-ı sultânî ile ârmîde olub cümle-i esnâf-ı fiten ve feterât-ı mihen ve âfâtdan teskîn buldı. Amma ittifâken ol vilâde emr-i Halık-ı Müte'âl ile üç ay ale'l-ittisâl Vilâyet-i Rûmiyye-i suğrâ'da Tokat hudûdunda Kastamonu ve gayri vilâyetlere degin zelzele-i azîme mütevâtir ve mütevâli olub ol vilâyetlerin ekser mevâdi'i harâb ve ahâlisi terk-i hânmân ve hayme ve har-gâhda mekân eylemişler idi. Ve sultân-ı kâmrân ol teveccühde Samsun cânibine nehzat ve kal'ayı içinde olan İsfendiyâr-zâde Hızır Beg'den rıfk ve mülâyemet ile taleb ve ol dahi bilâ tevakkuf bâb-ı hisârı nüvvâba guşûde ve mülâzemet-i sultâna gelüb rikâb-ı müstetâba ruhsûde oldı. Ve ol şehriyâr-ı mülâtafet-şi'âr dahi bu hizmet-i makbûle mükâbelesinde merkûmı mülâtafân-ı müşfikâne ve in'amât-ı pâdişâhâne ile mahsûd-i akrân ve medlûl-i "hel cezâü'l-ihsâni ille'l-ihsân"[287] mazmûn-ı mekremet-ünvânına şâyân buyurdı.

Nazım
Ünâmiluhu fî'l-veğâ ve fî'n-nidâ
Li-katli'l-e'âdi ve bezli'l-âbâdi
Fe minhü'l-atâya nasîbü'l-mevâli
Ve minhü'l-menâyâ nasîbü'l-me'âdi

Ve sultân-ı sâhib-i kıymet, kemâl-i şefkat ve rağbet ile Hızır Beg'i birâderi Kâsım Beg gibi mülâzemet-i der-gâha da'vet buyurub lâkin Hızır Beg dahi birâderimiz ile beynimizde mübâyenet ve münâferet vardır. Ve serîr-i a'lâda iki birâderin ictima'ı mûcib-i münâza'adır deyu i'tizâr eyledikde özr-ı ma'kulı makbûl-i tab'-ı hümâyûn olmağla ikrâm edüb pederinin mülâzemetine feristâde buyurdı. Ve hemân ol esnâda nüvvâb-ı nusret-meâb Vilâyet-i Canik'i dahi dâhil-i kalemrev-i

[287] İyiliğin karşılığı ancak iyilik değil midir? **Kur'ân-ı Kerîm,** Rahman, 60.

ahkâm-ı sultânî eyleyib ol memleketlerin tamâmî-i mesâkinine mustahfizân ve zabitân ta'yîn ve Rûmiyye-i suğrâ ve Ermeniyye-i Kübrâ'nın husûl-i temşiyet ve mühimmâtından sonra dârü'l-mülk Bursa'ya avdet buyurdılar. Ve esnâ-yı ubûrde İskilib nevâhîsine vâsıl olduklarında bir mahalde konar göçer sahrâ-nişîn Ulus tâifesinden birkaç bin hân-vâr görüb keyfiyet-i ahvâllerinden sual buyurdukda kavm-i mezbûr tamâmen Tatar tâ'esidir. Ve Minnet Beg nâm şahs ser-hayilleridir deyu arz eylediklerinde sultân-ı âli-şân tekrâr sual buyurdı ki, bu kadar leşker-i Türkân'dan bu eyyâm-ı seferde mu'asker-i hümâyûna gelmemek nedendir? Cevâb verdiler ki Karaman Vilâyeti hudûdunda Kavm-i Tatar'dan Samağaroğlı sâhib-i şimşîr ve kabîle-i kesîredir. Arusiyye düğünı vâki' olmağla Minnet Beg'i da'vet ve birkaç gün ol cânibde kavm ve kabilesiyle işret ve muvânesetde idiler. Sultân-ı kâmrân dahi biz kıyâs etdik ki mükaddemâ Emîr Timûr Kavm-i Tatar'ı tamâmen memleket-i Rûm'dan ihrâc ve bu etrâf ve ol gurûh-ı enbûhun fitne ve fesâdından râhat olmuşdur. Şimdi bu cem'iyyet-i uzma ser-hayil ve ümârasıyle istiklâle kâdirler ve gün-be-gün aded ve iddetde izdiyâd bulmadadırlar. Çünki bî-izn-i hümâyûn cem'iyyet-i azîme ile îş ve işrete meşğûl olub vâki' olan seferimizde mevcûd bulunmağa kat'a iltifât etmeyeler. Etrâf ve hudûd bu gûne tâife-i tâğînin şer ve mazarratlarından emin olmak gayr-i mutasavver ve birkaç günden sonra her dürlü bahâne ile bu cemâ'atden envâ'-ı fesâd ve inâd zuhûra gelmek emr-i mukarrerdir.

Beyt
Kesî kû zi fermân-ı şeh ser-keşed
Be û çerh hatt-ı hatâ der keşed
Tercüme
Fermân-ı pâdişâh'dan ol kes ki çekdi ser
Elbette çerh ana da hatt-ı hatâ çeker

Ve ol hudûdun vüzerâ ve sipeh-sâlarını cemâ'at-i mezbûrenin tedbîr ve tedârükünde ihmâl ve te'hîrinde tevbîh ve muâheze ve fi'l-fevr Minnet Beg'in ihzârına âdem gönderüb hemân ol vilâde tâife-i merkûmeyi ehl ve iyâlleriyle Rûmeli cânibine göç ve iclâya fermân-ı cihân-mutâ' sudûr ve emvâl ve esbâblarıyla tamâmen deryâdan ubûr ve nevâhî-i Filibe'de Kınış (Kanaş) demekle ma'rûf mevzi'de iyvâ ve iskân eylediler. Ve ol zamândan ile'l-ân cemâ'at-i mezbûre ahâlisi ol yerde mütemekkin ve ekser yerleri imâret ve abâdân eyleyib hâlâ asârları nümâyândır. Ve birkaç cami ve mescid ve medrese ve buk'a-i hayrât dahi Minnet Beg'in eseri olub henüz evlâd ve ahfâdı silk-i leşkeriyân-ı selâtinde ma'dûd olub ammâ il ve ulus ve tevâbi'leri şimdi perâkende ve mefkûddurlar.

Dâstân-ı Bist u Şeşum (Yirmi Altıncı Hikâyet)

Simâvnâ Kadı demekle ma'rûf Kadı Bedreddin Mahmud'un tarika-i meşihiyyet ve irşâd ile hurûc ve teshîr-i bilâd sevdâsıyle müridlerini etrâfa irsâl husûsan Mustafâ nâm mürid-i pelidini Aydın ili'ne halkı idlâle da'vet içün firistâde ve kendüsün Rûmeli'nde miyân-ı ibâdda izhâr-ı zındıka ve ilhâd eyledügün beyân eder.

Kalallâhu tebâreke ve Te'âlâ "Allâhu veliyyüllezîne âmenû yuhricuhum mine'z-zulûmâti ile'n-nûri vellezîne keferû evliyâuhumu't-tâğût yuhricûnehum mine'n-nûri ile'z-zulûmâti"[288] çünki hemîşe derûn-i serâperde-i izzet ve verâ-yı tutuk-i celâlet "evliyâyî tahte kubâbî lâ ya'rifuhum ğayrî"[289] ruhsâre-i mahbubân-ı Hüdâ ve rehrevân-ı tarîk-i Hüdâ anınçün muhtecib ve mütevârî olmuşdur ki nazar-ı nâ-mahremân halvet-hâne-i velâyet ve dîde-i mahrûmân-ı manzûrân-ı encümen-i hidâyeti evvelâ perde-i sünbül-dîde-i sûret-bîn ve remed-i çeşm-i mahcûbân hak ve yakînden mücellâ ve ba'dehu vesîle-i reh-nümâyi-i Şerî'at-i Nebevî ve pîş-revân-ı Tarîkat-i Murtazavî ile şîve-i Hüdâ talebi ve hak-cûluğa âğâz eyleyeler. "Ulâikellezîne hedâhumüllâhu febi-hüdâhumu'k-tedih"[290] buyurulmuşdur. Zîrâ muktezâ-yı irşâd-nâme-i Hâdî'den tâlibân-ı muhtedi cihet-i her muktedi ve işâret-i beliğ-i "le kad kâne fî-Rasûlillâhi üsvetün hasenetün limen kâne yercû'llâhe ve'l-yevmi'lâhir"[291] kelâmı râh-ı necât ve tahsil-i derecâta münhasır gösterilmişdir.

Beyt
Rehî nemî berem u çaren nemî dânem
Be-cûz muhabbet-i merdân-ı müstekîm-ahvâl
Ya`nî
Müstekîmü'l-ahvâl olan merdân-ı Hüdâ'nın muhabbetinden gayri bir yola yüriyemem ve âhir çâre bilmem.

Her âyine bu kavânin-i mubîne binâen her biri ahad ki mütâba'at-i pîş-revân-ı dinin câdde-i müstekîminden udûl eyleye. Elbette muktedâ ve metbuûna şâyân olmaz. Ve her çend vesîle-i ulûm hükm ile tevahhud ve tevhîdden kelimât ve havârık-ı âdât ve keramât ile ızhâr-ı âyât eder. Belki vufûr-i ilm-i evliyâ-yı şeytânîden ma'dûd ve andan zuhûr eden havârik-i âdât cümle-i mekr ve istidrâc-ı İblis-i merdûddur.

Beyt
Zîn gurûhi ki nev resîdestend
İşve-i câh u zer heridestend
Heme der ilm-i Samiri dârend
Ez-bîrûn Mûsâ vez derûn nârend
Mâh girdâr ve tîre huşânend
Câh cûyân u ten-fürûşânend

Nitekim bu beyânın masadak-ı sadefî ve bu ünvânın masadak-ı tahkiki sekiz yüz on (810/1407-1408) senesi şuhûrunda miyân-ı ehl-i îmânda fitne-i dinî ve mülkî zâhir ve nüfûs-ı nakısadan vafîrî dâm-ı dalâlete düşüb hâsir oldılar.

---

[288] Allâh inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin ise dostları tağutlardır. Onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 257.
[289] Benim evliyâ'larım arşım altındadır. Onları benden başkası tanımaz.
[290] İşte onlar Allâh'ın doğru yola eriştirdikleridir, onların yoluna uy..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Enam, 90.
[291] Ey inananlar! And olsun ki sizin için, Allâh ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allâh'ı çok anan kimseler için Rasulullâh en güzel örnektir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Ahzab, 21.

El-Kıssa

Zümre-i kuzât ve ulemâdan Simavnaoğlı Bedreddin Mahmûd demekle ma'rûf bigâne-i devrân ve güzîde-i akrân-ı pür âlim var idi ki tarîk-i sülûk ve makâmât-ı ehl-i hâlde iktisâb ile müsellem-i cumhûr ve mecârî-i ahvâl ve akvâlde havârik-i âdât ile meşhûr olub cümle-i âsârından furû'-ı fıkh-ı Hanefîyye'de "Câmi'ü'l-fusûlîn nâm kitâbı ki mezâyâ-yı resâyili miyân-ı ulemâ-yı Rûm'da meşhûr ve mu'teber ve mezkûr ve muharrerdir. Ve şehzâde-i sa'îd Mûsâ Çelebi müşârün-ileyhi kemâlât ve fezâyili sebebiyle mansıb-ı kadıaskerî ile ikrâm eylemişdi. Vaktâ ki sultân-ı Muhammed-hisâl birâderi ile cidâl ve gâlib oldı. Ve mevlânâ-yı mezkûrı ifâde-i ulûm-i dinîyye ve neşr-i fünûn-i yakinîyye ve irşâd-ı hidâyet-i tâlibân-ı kemâl ve cühelâyı semt-i dalâldan vikâyet içün İznik'de meks etdirdi. Amma mezkûrun asl-ı fıtratı tavr-ı sülûk ve mükâşefâta mâyil ve ekser evkâtını riyâzât ve mücâhedâta sarf eder idi. Bir mertebeye vardı ki, miyân-ı nâsda müttehem-i keşf ve kerâmât ve sâhib-i havârik-ı âdât oldı. Amma miyân-ı zühhâd ve ubbâdda bir mürşid-i kâmilin iktidâsına vâsıl olmamış idi. Ol dânişveri ve ibâdet-i sûrî mezkûrı ta'at-i İblisî gibi hodbîni istikbâr ve nahvet ve istiksâr ile mürîdân-ı bisyâr peydâ ve bu da'vâ-yı gurûriyyet ile da'vâ-yı hidâyet muktazî-i dalâlet olub "ve men ezlamu mimmenifterâ alellâhi keziben li-yudille'n-nâse bi-ğayr-i ilmin innellâhe lâ yehdi'l kavme'z-zâlimîn"[292] âyet-i hikmet-gâyeti mazmûnuna mazhar olub müridlerinden Mustafâ nâm bir mürîdini âdet-i meşâyih üzre icâzet verüb Aydın ili cânibine irsâl eylemişdi. Mezbûr dahi varub ol etrâfda telbîs-i İblisî ve riyâ ile vâfir kimesneyi teshîr ve cühelâ ve sâde-dillerden bir cem'-i kesîri giriftâr-ı dâm-ı tezvîr eyledi.

Beyt

Sûfî nihâd dâm u ser-i hakka bâz gerd
Bünyâd-ı mekr bâ-felek hukke-bâz gerd

Ya'nî

Sofî dâm-ı tezvîri bırağub hokka-i riyâyı açdı
Felek hokkabâz ile mekre âğâz eyledi

Her çend "mattehazellâhu veliyyen câhilen"[293] kaziyye-i külliyesi muttarıddır. Ve şeyhân-ı mürâyînin encâmı dalâlete müntehidir. Lâkin çünki ekseriya cühelâ-yı nefisperest meşâyih ve pîşvâlarında tarîka-i vüs'at ve ibâhât mülâhâzasıyla iktizâ-yı şehevât-ı nefsâniyye ve karîb-i tesvîlât-ı şeytâniyeyi o güne muktediyân-ı gümrâha i'timâd-ı küllî ederler. Binâen-aleyh mezkûr Mustafâ halevât ve nihân-hâne-i ilhâdında mürîdlerine irtikâb-ı menhiyyât ve muharremâta ruhsat verub dalâlet-i şeytâniyye ile müddet-i kalîlede on bin kadar mürîd-i muhlis dâm-ı tezvîrine üftâde olmuşlar idi. Çünki mezkûrun kâr-ı meşihatı Bedreddin'in hilâfeti nâmıyle revâc-ı tâm buldı. Ve serpûş-i ibâhat ve ilhâdı "in hiye illâ fitnetüke tuzillu

[292] ... İnsanları bilmediklerinden saptmak için Allâh'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kimdir ? Allâh zâlim milleti doğru yola eriştirmez. **Kur'ân-ı Kerîm,** Enam. 144.
[293] Allâh cahili dost edinmez.

bihâ men teşâu"[294] muktezâsı hasebince miyân-ı nâsda âşikâr oldı. Kadı Bedreddin elbette bir gün halîfesi olan Mustafâ'nın ilhâdını makîsün-aleyh muktedâsı olub kendünün dahi hâline ta'arruz olunmak iktizâ edecegin bilüb ale'l-acele İznik'den fîrâr ve Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr Beg'e varub anda dahi karâr etmeyüb sefîneye süvâr ve Karadeniz'den güzâr ve Eflâk Vilâyeti'ni ihtiyâr eyledi. Zîrâ mükaddemâ Mûsâ Çelebi vâsıtasıyle Eflâk Hâkimi ile beynlerinde dostlukları var idi. Her âyine münâsebet-i aslî ile ilhâdını muhâveret-i küfre ilhâk eyleyib hâkim-i mesfûr dahi münâsebât-ı zâtî envâ'-ı ta'zîm ve ikrâm eyledi. Ol esnâda Mustafâ Halîfe'nin Aydın ili'nde hurûc ve fesâd ve ilhâdının âvâzesi sultân-ı Muhammed-hisâl'in mesmû'-ı hümâyûnı olub fî'l-hâl Amâsiyye ve Rûmiyye-i suğrâ pâdişâhı olan Şehzâde Sultân Murâd'ı Anadolu leşkeri ile acâleten varub Aydın ili'nde merkûmun ilhâdını ve fesâdını def' etmek içün me'mûr buyurdı. Ve şehzâde-i müşârün-ileyh Aydın ili'ne vusûldan sonra mülhid-i mezbûr mutlakâ iddi'â-yı hidâyet ve hurûc-i mülkî'den tenezzül ve udûl eylemeyüb müridân-ı müfsidden ilhâd ve irtidâd ile on bin kadar ehl-i fesâdı cem' ve şehzâde ile muhârebe ve mükâbeleye mübâşeret ve Aydın ili tevâbi'inden Kara Burun nâm mevzi'de mükâteleye mübâderet eyledi. Amma bi-tevfîkihi Te'âlâ leşker-i ilhâd münhezim ve bünyâd-ı fesâdları münhedim ve müridlerden Mustafâ ve Kemal Torlak nâm mülhidleri iki üç bin kadar mürîd-i anîdleri ile katl eylediler. Ve bakiyyetü's-suyûf olan cemâ'at-ı kesîreyi ehl-i îmândan vesîle-i emân ile tecdîd-i eymân ve ilkâ-yı kelîme-i İslâm ile ibkâ eylediler. Ve melâhide-i mezbûrenin şehzâde-i müşârün-ileyhin yedinde makhûr ve meksûr oldukları esnâda sultân-ı Muhammed-hisâl Selânik Gazası seferine müteveccih olub lâkin feth-i hisâr-ı küffâr müyesser olmayub asâkir-i mücâhidân ğanâyimi nehb u gâret-i bî-şümâr ile muğtenim oldukdan sonra ol seferden avdet ve Siroz şehrine resîde ve münhiyân-ı ahbârdan şinîde oldı ki, Kadı Bedreddin, Eflâk'dan hurûc ve istid'â-yı tesvîlât-ı şeytânî ve dâ'iye-i mülk-i sultânî ile Silistre şehri kurbüne gelüb Deli Orman'ın çengelistânına duhûl ve mürîdlerini dalâlete da'vet içün Rûmeli Eyâleti'nin cevânib-i erba'asına irsâl ve ba'zı merdüm-i sâde-dil ve müfsidân-ı menâl ve mudilli ilkâ-ı kelîmât-ı mülhidâne ve işrâb-ı çâşni-i müfsidâne ile i'tikâdlarını ifsâd ve nüfûs-ı habîse-i avâm-ı ke'l-en'âmı lezzât-ı hayvânî ve müştehiyât-ı nefsâniyyeye ruhsat verub demiş ki hurûc eyleyen Mustafâ ve Kemal Torlak bizim tarafımızdan halîfemiz ve dâ'îlerimizdir. Halkı hidâyete da'vet içün göndermişizdir. Ve işârât-ı gaybiyye ile mülk-i âlemde zuhûr ve hurûcı mürîdân ve mu'temedân ile hâlâ der-miyân etmişizdir. Ve memleketi irâdet ve i'tikâd edenlere taksîm eylemek ve kuvvet-i ilm ve hakîkat-ı sırr-ı Tevhîd ile ehl-i taklîdin kavânîn-i millet ve mezheblerin ibtâl ve ba'zı muharremâtı vüs'at-i meşreb ile istihlâl eylemek murâdımızdır deyu her tarafa irsâl-i peyâm-ı firîbende ile zümre-i nefs-i pür-sitânı yanına cem' ve şîve-i melâhide-i bâtıniyye ile mürdesine şürb-i humûr ve fısk ve fucûra cesûr eyleyib müddet-i kalîlede Bedreddin-i mezkûr ol tarafda şevket-i tamâm ve şöhret-i tâm sâhibi olub bu fitne-i mülkî ve dinî Rûmeli'nde şuyû'-ı tâm buldı.Vaktâ ki sultân-ı İslâm Selânik seferinden hîn-i avdetde bu hâdise-i acîbeyi

[294] ... Bu senin (Hz Musa) imtihanından başka bir şey değildir. Bununla dilediğini saptırırsın..., **Kur'ân-ı Kerîm,** A'raf, 155.

şinîde ve müte'âkiben Şehzâde Sultân Murâd'ın Aydın İli'nde melâhideyi def' eyledügünün beşâret haberi resîde oldı. Mezkûr Mustafâ'nın fitne-i garîbesin istiğrâb ve ümerâ-i izâmdan Bâyezîd Paşa'yı leşker-i azîme ile Kadı Bedreddin-i bî-dînin def'ine feristâde eyledi. kâdı-yı müşârün-ileyh istiklâl-i tâm ve cür'et-i tamâm ile asker-i sultânı mesâf ve mükâteleye ikdâm eyledi. Amma çünki hemîşe cânib-i hakk-ı bâtıl üzerine gâlibdir. Ol ser-hayl-i melâhide mağlûb-i mücâhidân olub miyân-ı ma'rekeden girîzân ve tekrâr Deli Orman'da pinhân olub müceddeden bir mikdâr mülhid ve müfsid-i bî-imânı yanına cem' ve ızhâr-ı fitne içün ahd ü peymân eyledi. Amma Bâyezîd Paşa dahi tedbîrât-ı hakîmâne ile ba'zı kimesneyi Bedreddin'in ahz ve kasdı içün ol ormanın ba'zı yerlerinde nihân eyledi. Ve mezbûrler dahi vezîr-i müşârün-ileyhin ta'lîmi üzre kâdı-yı mezkûrun silk-i mütâba'atına münselik ve mezkûrı bir tarîk ile ormandan ihrâc ve mahbûs ve mağlûl-i giriftâr-ı selâsil ve iğlâl ve cezâ-yı kabâyih-i a`mâliye hizmet-i sultâna getürdiler. Amma mezkûrun şîve-i ilm ve dânîşi meşhûr ve hal-i müşkilâtda müsellem-i cumhûr olmağla sultân-ı Muhammed-hisâl dahi pürsiş-i hâl içün ulemâ-yı güzîn ve eimme-i dîni ihzâr ve ol vakitde fuzelâ-yı dehrden Mevlânâ Sayd-ı Hirevî ki memâlik-i acemden gelûb tedrîs ile makâm-ı fetvâda kıyâm üzre idi. Cânib-i Sultânî'den Bedreddin-i bed-nâmın muhâsama ve mu'ârazasına ta'yîn olunub mevlânâ-yı mümâ-ileyh dahi mükaddemât-ı aklî ve müeyyedât-ı naklî ile kelimâta âğâz ve mezkûrı îrâd-ı burhân-ı sarîh ve istişhâd-ı "men etâküm ve emereküm cemî'un alâ raculin vâhidin yurîdu en yeşukka asâküm ve tuferriku cemâ'ateküm fektulûhu"[295] hadîs-i sahîhi tıbkınca makâm-ı katle getürüb ol mahfel-i pür-fezâyilde sâyir ulemâ ve efâdıl dahi kadî-ı mezkûra hitâb edüb dediler ki, bu mertebe tebehhur ve metânete ki ulûm-i Şer'î ve funûn-ı akliyede kâdirsin ve nice te'lîf ve tasnîf-i mu'teber, safha-i rûzgârda nigâşte-i kalem-i tahrîrindir. Ne cür'et ile tesvilât-ı nefs-i şeytânî ile tarîk-i Şerî'at-ı müstekîmden udûl ve vâdı-i dalâle duhûl ve nizâm-ı âlem olan kavâ'id-i Şer'î âlem intizâmı ve ahkâm-ı helâl ve harâmda ki nizâm-ı Şer'i, âlem-i intizâm idi. Miyân-ı İslâm'da nice revâ gördün ve bu fitne ve fesâd-ı dîn ve dünyeviyye ile i'lâm-ı özr ve hurûcı mükâbele-i sultân-ı İslâm'a güşâde eyledin. Şimdi kendü mükâfât-ı a`mâl ve mücâzât-ı kabâyih-i ef'âlin fetvâsını kendün beyân eyle dediklerinde kadî-i mes'ûlun-anh "ve edallallâhu alâ ilmin"[296] tıbkınca ol dalâlet ve gümrâhî ve idlâl-i halk ve menâhî iğvâ-yı şeytâniyeden idi deyub mesâil-i küfr ve küfrânda ulemâya tereddüd ve iştibâh gösterub kendü kendüye beyân-ı mes'ele ve şerh-i vâkı`ayı ber-vech-i savâb edâ ve kendü müstahak olduğı cezâsını ber-mûceb-i Şer'-i şerîf tafsîl üzre beyân eyleyib cürmüne i'tirâfen dedi ki çünki itâ'at-i emr-i sultânî'den hurûc ile kerden-i mutâva'atı ribka-i İslâm'dan kendü fi'il ve rızâm ile ihrâc eylemişim. "Es-seyfu mehâu'z-zunûb"[297] hükmüyle şimşîr-i siyâset-i İlâhiyye`ye gerden-i nihâde "Ene Nebiyyü's-seyfi"[298] icrâ-yı hükm-i kazâ imzâsına rızâde olmuşdur.

[295] Size birisi gelipte sizin gücünüzü kırmak ve cemaatınızı bölmek maksadıyla bir kişi hakkında çok kötü şeyler yapmanızı isterse, onu öldürün.
[296] Allâh ilmiyle onu dalalete götürdü.
[297] Kılıç, günahlardan alınmıştır.
[298] Ben kılıç peygamberiyim.

Beyt
Kerem çû ûd be-sûzend nist kes râ cürm
Ki men be derd-i dil-i hîşten giriftârem

deyub husûmet ve mübâhesede bir kavlde durmayub ulemâ-yı hâzıra teşvîş-i mübâhese ve mükâvahadan fâriğ olub sultân-ı İslâm dahi mezkûri hetk-i ırz-ı Şerî'at ve sefk-i dimâ-i millet itdüği mükâbelesinde ibret-i âlem içün ber-dâr olmak fermân-ı kazâ cereyânı sâdır olub âb-ı rûy-i ehlullâhı hâke rîzân eyledügi içün anın dahi hâke ğâltân eylediler. Amma emvâl ve eşyasını evlâdına ihsân ve etbâ'ından bir gurûh-ı zenâdikayı katle fermân ve ba'zını tecdîd-i eymân emân verüb arsa-i mülki zulmet-i ilhâddan halâs buyurdı.

Dâstânı Bist u Heftum (Yirmi Yedinci Hikâyet)

Sultân-ı Muhammed-hisâl istifâ-yı bukâ-ı hayrât içün dârü'l-mülk Bursa'ya teveccüh ve İstanbul Deryâsı kenarına degin bilâd-ı kefereyi feth ve bukâ' ve imârete vakf eyledugün beyân eder.

Tâ mühendisân-ı bünyân vucûd-ı fezâyı hoş-hevâ-yı kişver-i şuhûdda çâr dîvâr-ı imâret-i zîbende-i insânîyi inşâ ve ol binâ-yı matbû'un tıynet-i âb ve kilini mimarhâne-i "hammertu tînete Ademe bi-yedî erba'îne sabâhen"[299] ile müretteb ve müheyya eylemişlerdir. Tervîh-i pîş-gâh-ı eyvân-ı pür-tefrîh içün kasr-ı müşeyyed ve sarh-ı mümerred-i dil ve dimâğ-ı Ademî'yi tîb-ı nefha-i sabûhı "fe izâ sevveytuhu fe nefahtu fîhi min rûhî"[300] ye mekân ve şebistân-ı âlem-i imkânda güher-i şeb-çırâğ-ı nefs-i nâtıkalarını ihtidâ-i şehristân-ı rûhânî ile fürûzân eylemişlerdir.

Beyt
Çil rûz ez-ân sebeb gil-i Âdem serrişte end
Tâ kasr-i dîn be-hişt-i vucûdeş şeved tamâm
Ya`nî
Hazret-i Adem'in balçığını anın içün kırk günde hamîr eylediler
Ki kasr-ı dîn ânın hışt-i vucûdıyle tamâm ola

Hem-vâre pîş-i dîde-i hak-bîn ve ehl-i Hak ve yakînde bu ma'nâ ayândır ki hâlet-i bekâ-yı nefs-i insânî bu kişver-i imkânda ya iktisâb-ı ulûm-i me'ârif-i hakîkî ya intisâb-ı mekârim-i melekât-ı hulkî iledir. Lâkin dâr-ı dünyâ-yı lâzımü'l-infisâlde ibkâ-yı nüfûs zikr-i cemîl ile mukadder ve sebât-ı hayr-i ukbâ "vemâ enfaktum min şey'in fe hüve yuhlifuhu ve hüve hayru`r-râzıkîn"[301] kelâm-ı mu'ciz-nizâmı muktezâsınca iktinâ-yı ecr-i cezîl ile müyesserdir.

Beyt
Her ân kû bemâned ez-pîş yâdigâr
Dıraht-ı vucûdeş neyufted zi bâr

[299] Ademin çamurunu kırk sabâh ellerimle yoğurdum.
[300] Onu yapıp Ruhumdan üflediğimde ..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Hicr, 29.
[301] Sarfettiğiniz herhangi bir şeyin yerine O daha iyisini koyar, çünki O rızık verenlerin en hayırlısıdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sebe, 38.

Eger reft âsâr-i hayreş nemând
Neşâyed pes-i merg elhamd hând
Ya`nî
Her kimin dünyâda kendüden sonra bir âsâr-ı hayrı kalmaya
Anın vefâtından sonra hayr du'a ile yâd eylemek sezâ degildir

Bu matlabda bihterîn-i iktinâ ve i'tinâ istibka-yı âsâr-ı hayrât ve efdâl ve in'âm ve istîfâ-yı merâsim ibkâ' ve infâk-ı âmm iledir. Ve bu dünyâyı bî-i'tibarın selâtîn-i kâm-kârının âsâr-ı keremiyesinin hurrem-i terrîn-ihbârı zikr-i hayrdır ki mebâni-i me'âbid ve me'âlim-i İslâmî ve bukâ-yı fevâyid-i ikrâmî ve in'âmîden hem sahâyif-i zikr-i efvâh ve hem hizâne-i merâhim-i eltâf-i bî-bahâne-i "ve mâ tukaddimû li-enfusikum min hayrin tecidûhu indellâhi"[302] vefkınca amel ederler.

Beyt
Çare-i dîn sâz çû dünyât hest
Tâ meger ân nîz be-yârî be-dest
Ya`nî
Dünyâya mâlik olduğun halde dininin ma'mûr olmasına
Sa'y eyle ki ana dahi mâlik olasın

Nitekim El-Kıssa

Bu hânedân-ı kayser-i İslâm'ın erbâbının asl-ı fıtrat ve hüsn-i niyyet ve uluvv-i himmet ve senmû-kudreti eyyâm-ı saltanat-ı âlem-i intizâmlarının bidâyet-i zuhûrundan istîfâ-yı tamâm esnâf-ı tâ'ât ve istifsâ-yı envâ'-ı hasenât ile mecbûllerdir. Ve sultân-ı Muhammed-hisâl mebâdi-i hâl ve serîr-i saltanat ve iclâl üzre kemâl-i istiklâlden sonra hemîşe âbâ ve ecdâd-ı cennet-me'âdın tecdîd-i me`serine müteveccih ve hem-vâre ta'ahhud-i infâk ve infâk-ı işfâkı kâffe-i i'bâda teveccüh üzre idi. Çünki Anadolu`nın dârâlığından sonra Rûmeli'ne istîlâ eyleyib memâlik-i berrî ve bahrînin iki tarafı dahi kendüye musahhar ve müyesser oldı. Bilâ-tevakkuf niyyet-i hâlis ile evvelâ Edirne'de birâderleri Şehzâde Süleyman ve Mûsâ Çelebi mübâşeret edub nâ-tamâm olan cami'-i atikın tekmîline ihtimâm-ı tâm eyledi.

Beyt
Rıdvân perdedâr-ı harîm-i sa'âdet est
Gûyî derî zi cennet-i e'lâ ber-ân güşâd

Ba'dehu niyyet-i sâdık ve i'tikad-ı muvâfık ile kişver-i cennet-âsâ Bursa'da inşâ-ı ebvâb-ı berrî-i pâdişâhâne ve bukâ`u'l-hayrât-ı mülûkâneye himmet buyurdı. Ve sekiz yüz yirmi iki (822/1419) senesi şuhûrunda dâhil-i şehirde bir mahall-i münâsibde bir medrese-i hâlî bünyân ve zâviye ve imârât-ı ni'me elvân inşâ ve bir merkad ve menâm hâl-i hayâtında muheyyâ buyurdı. Ve ol ebniye-i şerîfenin mesârif-i medâhil ve mehâricine müddet-i kalilede emvâl-i gazâ ve hazâyin-i mâl-â-mâl sarf olunub rakabât ve mevkûfât içün ittifâk-ı re'y-i eimme ve ulemâ ile vucûh-i

[302] .. Kendiniz için önden gönderdiğiniz her hayrı Allâh katında bulacaksınız.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 110.

berre sarf içün şân-ı selâtîne şâyân olan cihâd ve gazâ mâlı ki kesb-i yedleridir mülâhâza buyurub binâen-aleyh nevâhî-i Kostantiniyye`de ba'zı kasabât ve kurâ ki âbâ ve ecdâd-ı cennet-me'âd ve mu'asker-i cihâd husûsan pâdişâh-ı cennet-mekân Gâzî Hân Orhân dâhil-i kabza-i tasarruf buyurmuşidi. Lâkin feterât-ı Timûrî ve muhâlefât-ı birâderân sebebiyle mülûk-i küffâr fursat bulub tekrâr dârü'l-harbe ilhâk ve mürûr-i eyyâm ile İstanbul Tekvûrı ve gayrisi ol yerleri zabt etmişler idi. Ol sultân-ı zîşân techîz-i leşker-i mücâhidân ve ol bilâdın teshîrine ta'yîn ve fethi müyesser olan mahâlleri mübâşeret eyledüğümüz bukâ`u'l-hayrâtın umûrına vakf edelüm deyu nezr ve niyyet ve ol re'y-i isâbet-meâle binâen Timûrtaş-zâde Umûr Beg'i asâkir-i nusret-me`ser ile ol bilâdın teshîrine feristâde "men kâne lillâhi kânellâhu lehu"[303] va`ade-i dilhâhi üzre çünki leşker-i İslâm ol tarafa müteveccih oldı. Bidâyet-i şurûda tasarruf-i sultânî'de olan İznikmid kurbünde Hereke Kal'ası ki fetret-i Timûrî'de muhâfızları kal'ayı hâlî bırağub İstanbul'a fırâr etmişler idi. Ol şehr-i mu'teber bilâ-nizâ' ve hisâm dâhil-i tasarruf-ı İslâm oldı. Ba'dehu İstanbul'a bir merhâle Gekboza Kal'ası`na nehzat anda olan küffâr metânet-i kal'aya i'timâden aheng-i ceng ve inâd ve mükâbele ve müdâfa'aya âmâde oldılar. Amma mücâhidân-ı mikdâm ve dilâverân-ı me'ârik ve iltihâm gayret-i teveccüh ve ihtimâm eyleyib yağma tarîki ile cenge mübâderet ve ikdâm ve kal'a-yı mezbûreyi teshîr ve sipâh-ı İslâm ğanâyim-i mâlâ-kelâm ile muğtenim ve şehir ve tevâbi'ine kavânîn-i dîn ve âyin-i adl-i mübîn ile nizâm verüb nasb-ı kâdı ve hükkâm ta'yîn ve her birine vezâyif-i vâfî tebeyyün eylediler. Ve ba'dehu Pendikli ve Kartal ve tevâbi'ine azîmet ve anların dahi ahâlisi teveccüh-i mücâhidâna tâkat getüremeyüb cümlesi itâ'ata mübâderet ve mustahfızân kılâ` ve hisârı bırağub İstanbul'a fırâr eylediler. Ve Umur Beg dahi mu'temedun-aleyh âdemler gönderüb cümlesini dâhil-i kabza-i iktidâr ve dârü'l-İslâm'a ilhâk eylediler. Çünki ol kasabat ve kurâ ve tevâbi' sâhil-i deryânın mezâri' ve merâti'i ile İznikmid'den İstanbul'a varınca tamâmen musahhar oldı. Ol sultân-ı ehl-i eymân dahi zamîr-i münîrinde menvî olduğı vecih üzre Bursa'da ihya buyuduğı âsâr-ı müberrât ve hayrâtın beleğen-ma-belağ vucûh-ı birrine ve vezâyifine ve zâviye ve medâris ve it'âm-ı fukarâ ve sâir umûrına sarf ve ta'yîn ile selâtîn-i âlemi sebkat eyledi.

Dâstân-ı Bist u Heştum (Yirmi Sekizinci Hikâyet)

Sultân-ı Muhammed-hisâl Eflâk memleketine gazâya teveccüh ve ba'dehu Engürüs cânibine azîmet ve memleket-i küffâra istîsâl ve asker-i İslâm'ın ğanâyim-i vâfire ile gazâdan avdetlerin beyân eder.

Çünki müsâ`adet-i inâyet-i İzidî ve mu'âvenet-i hidâyet-i Ezelî birle sultân-ı Muhammed-hisâl hemîşe tâbi`-i girdâr-ı Mustafâvî ve mesned-i hilâfetinde dâima icrâ-yı Sünnet-i Nebevî ile evkât-güzâr idi. Mesânid-i câh ve celâlde bidâyet-i istiklâlden berû tasmîm-i niyyet ve tahlîs-i himmeti âbâ ve ecdâd-ı cennet-me'âdın kânûn-ı mu'tâdı üzre gazâ ve cihâd ve def'-i münâfıkân ile sarf-i evkât eder idi.

[303] Kim Allâh için olur ise Allâh'da onun için olur.

Rûmeli memleketinin serîr-i saltanata bidâyet-i temekkünde ki etrâfı suğûr-ı müşrikân-ı harbî ve ol kişverin ekser mesâkini kefere-i bilâd-ı şimâlî ve garbîye muttasıldır. Ve cânib-i şimâlinde Memâlik-i Eflâk vâki` olub ol yerin hukkâm ve vâlileri Sultân Mehmed'in âbâ ve ecdâdı zamânında harâc-güzâr ve mu'âhidler idi. Ve lâ yezâl gazevât ve muhârebâtda sipâh-ı mansûr-ı İslâm`a mutâba`at edegelemişler idi. Amma Sultân Mehmed birâderi Mûsâ Çelebi'ye gâlib ve muzaffer ve tamâmî-i memâlik-i kayserî sultâna mukarrer oldukda Eflâk Hâkimi mükaddemâ Mûsâ Çelebi'ye mu'âvenet ve nüvvâb-ı sultâniye etdügi muhâlefetden şermende olmuş idi. Ve râyet-i mansûre-i sâbıkâ zikr olunduğı üzre Eflâk'a azîmet eyledikde yine itâ'at-ı fermânberdârî ve takdîm-i hizmetkârîye mübâderet eyleyib amma çünki ol sultân-ı zîşân Bursa'da imârât-ı ebniye-i hayrâta teveccüh buyurub ol emrin tekmîline meşgûl olub bir müddet râyet-i kitî sirâyet bir tarafa meyl ve nehzat buyurmaduğundan Hâkim-i Eflâk tekrâr vesâvis-i şeytânî ile tarîk-i müstekîmden hâric hareket ve asl-ı fıtrat ve kiş-i kâfirîsin ızhâr ve Sakâlibe ve kefere-i şimâlînin a`zam-ı mülûkı olan Engürüs krâlı ile yek-dil ve yek-cihet ve tarafeynden şîve-i mülâyemet-i "vellezîne keferû ba'duhum evliyâu ba'din"[304] muktezâsınca dermiyân ve muhâlefet ve isyân ve hall-i akd-i zimmet ve ahd ve eymântevâfuk ve tesâduka mübâşeret ve bu hânedânın mürüvvet ve hukûkuna âğâz-ı hukûk ve cami'iyyet-i neş'e-i küfr ve tuğyân ile bilâd-ı İslâmiyye'ye ta'arruz ve muzâhemet kasdında oldılar.

Beyt
Mekun hakk-ı ni'met ferâmûş nîz
Ki bedter nebâşed ez-ân hiç çîz
Tercüme
Ni'metin hakkın ferâmuş eyleme
Dünyâda andan bed ter bir nesne yok

Lâ cerem, sultân-ı mükerrem ol küffâr-ı bâ-nifâkın nakz-i ahd u mîsâk etdikleri içün medlûl-i "ve in nekesû eymânehum min ba'di ahdihim ve ta'anû fî dîniküm fe kâtilû eimmete'l-küfri innehüm lâ eymâne lehüm le'allehüm yentehûn"[305] mazmûn-ı meymûnuyla amel buyurub bu maksûdun temşiyeti içün ümerâ-i izâm ve leşkeriyân-ı Anadolu'yı ihzâr buyurub Karaman ve Kastamonu hâkimlerine ve sâirine rusul ve resâil irsâl buyurdı. Ve bu dâ`iye-i cihâd-ı ekberin tedârüki içün ve kanûn-i mukarrer ve mu'tâd-ı kadîm üzre her kes askerini mu'asker-i ehl-i cihâda irsâl eyleyeler deyu tenbih buyurdı. Ve kendüleri haşmet-i tamâm ve cumhûr-ı leşker-i nusret-encâm ile memâlik-i Rûmeli'ni madrab-i hiyâm-ı azâmet ve ihtişâm buyurdı. Ve ol cevânibin tamâmî-i mülûk ve hükkâm ve guzât-ı sipâh ve akıncıyân bu ikdâma müterakkıb ve müntazır idiler. Nehr-i azîm Tuna'dan Eflâk memleketine ubûr ve bidâyet-i şurû'da İsakçı ve Yeksâle ve Nurgün ve Yergögi nâm dört kal'a-i mu'teberi teshîr ve ba'dehu tahsîl-i tayyibât-ı erzâk içün asâkir-i guzât derûn-i

[304] İnkâr edenlerin ba`zısı ba`zısının dostudur. **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfal, 73.
[305] Eğer anlaşmalarından sonra, yeminlerini bozarlar, dininize dil uzatırlarsa inkârda önde gidenlerle savaşın - çünki onların yeminleri sayılmaz- belki vazgeçerler. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 12.

memleket-i Eflâk'a şurû' ve cevânib-i etrâfdan mu'asker-i İslâm'a rûz-merre ğanâyim-i bî-şümâr getürdiler. Çünki Hâkim-i Eflâk mükâbele-i sipâh-ı İslâm'a kâdir olamaduğundan memleketini bırağub imdâd içün Engürüs krâlına müräca'at eyledi. Ve sipâh-ı İslâm dahi esnâf-ı ğanâyim ve cevârî ve ğılmân ile muğtenim ve istîfâ-yı hazz eylediler.

Beyt
Ez murâdet her ânçi hâste dil
Heme geşte derân gazâ hâsıl

Ve sultân-ı mücâhidân ol leşker-i mecmû' ve muğtenim ile ahz-i intikâm içün Engürüs memleketine müteveccih oldı. Ve Engürüs serhaddinden irüşdigi vilâyeti nehb u gâret ve katl ve hasâret ve tahrîb ve ba'dehu âher vilâyete azîmet ve hânmânların harâb eylediler ki câiz ki Engürüs krâlı cür'et edüb mükâbeleye gele ve geregi gibi ahz-i intikâm ola. Amma krâl-ı mesfûr kat'a bir mahalden baş göstermeyüb sît ve sadâsı çıkmadı. Ve ol sultân-ı celâdet-nişân dahi mücerred feth-i mülkî ve mâliye kanâ'at etmeyüb ve asâkir-i İslâm'ın dahi avdeti vakti hulûl etmişidi. Erkân-ı devlet her ne kadar avdeti arz eylediler ısğâ buyurmadı. Zîrâ kârdânân-ı devlet tecrübe ile demişlerdir ki

Beyt
Ten er zûrmend est u leşkerân
Ve liken der-iklîm-i düşmen merân
Ki û ber-hisâri gûrized bülend
Resed kişverî râ ez-ân bes gezend

Gayret-i saltanatdan nâşî recâ-yı erkâna müsâ`ade buyurmadı. Ve âdet-i ma'hûd üzre kîne-hâhî-i hasmda gadabı ziyâde oldı. Tâ bir vakte degin ki bir gün ol şehsüvâr-ı meydân-ı gayret süvâren bir mahalden güzer eder iken nâ-gâh ber-muktezâ-yı hükm-i takdîr ve isâbet-i çeşm-i zemân-ı pür-teşvîr ile süvâr oldukları esb-i sabâ-reftâr serkeşlik edüb inân-ı ihtiyârı ol çâbük-süvâr-ı nâm-dârın kabza-i tasarrufundan rebûde ve ablak-gec-i reftâr-ı sipihr-âsâ ayağı sürçüb ol sâhib-i vakâr ve temkîni serîr-i zînden hâh-nâ-hâh rûy-i zemîne endâhte ve ol sakta-i müellimden a'zâ ve kuvâ-yı bedenleri gâyet ile müte`ezzi ve müte`ellim oldı.

Beyt
Âftâbî şûd ez-felek hâbit
Mâhî ez-tâli'-i cihân sâkıt
Gerde ez evc ber hazîz inzâl
Nûr-i hurşîd ez-âsumân-ı celâl
Ber-zemîn hurde âsumân-ı cihân
Şûd müzelzel ez-ân zemîn u zemân
Şükr-i Hak ki-âftâb-ı rûy-i zemîn
Der-hubût ez-zevâl bûd emîn
Ya`nî
Ki gûyâ felekden bir âftâb hubût eyleyib

Yahud tâli`-i cihândan bir mâh sukût eyledi
Yahud evc-i âsumân-ı celâlden nûr-i hurşîd hazîze nâzil oldı
Hak Te'âlâ'ya hamd olsun ki âftâb-ı rûy-i zemîn ol hubûtda zevâlden emîn idi

Netice: Ol nâzile-i âlem-i bâlâdan "yevme natvi's-semâe"[306] hâlet-i hâyilesi rûy-i zemînde meşhûd-i ebnâ-yı zemân ve ol sakta-i fitne-engîzden uyûn-i sâkinân-ı ulviyyât misâl-i ecrâm-ı süfliyyât "enne's-semâvâti ve'l-erda kâneta ratkâ"[307] hâlet-i iltikâsı müşâhid-i a`yân olmağla karîb oldı. Ol hâlet-i garibeden nâşî bir vecihle esbe süvâr olmak mümkün olmaduğundan taht-ı revân-ı şâhî'ye süvâr oldılar. Vaktâ ki bu haber-i muvahhiş diyâr-ı a'dâ-yı dinde intişâr, Engürüs ve Eflâk krâllarına bâ'is-i şâdumânî olub ziyân-ı kizb ve buhtân ile dürlü dürlü erâcif beynlerinde iştihâr buldı.

Felâ cerem, erkân-ı devletin re'y-i savâblarıyle sultân-ı mücâhidânı ba'dehu memleket düşmenânda meks ve te'hire münâsib görmeyüb ol pâdişâh-ı dil-âgâh dahi münâsib-i re'y-i ukalâ krâl-ı Engürüs'ün dârü'l-mülki olan Budun şehrine atf-ı inân-ı azîmet ve zimâm-ı ihtiyârı kabza-i kudret-i İlâhiyyeye tefvîz ve memleket-i Engürüs'i yağma ve gârete ruhsat ve diyâr-ı İslâm'a musâra'at ile mürâca'at buyurub asâkir-i mücâhidân envâ'-ı ğanâyim-i bi-hisâb ile fâyik ve âyid ve ol seferin bidâyetinden nihâyetine degin mazhar-ı eer ve ganîmet-i mütelâhık ve mütezâyid oldılar.

Beyt
Zi güher-keşi leşker âmed be-renc
Zi ğani güşte her kes bâ-envâ-ı genc
Tercüme
Kesret-i güherle asker çekdiler bir hayli renc
Ol seferde her kes oldı nâil-i envâ'-ı genc

Hâtimetü'l-kitâb

Ol sultân-ı Muhammed-hisâlin âkıbet-i ahvâl ve bu kişver-i fenâdan dârü'l-mülk-i Rahmet-i İzid-i Müte'âl'e keyfiyyet-i intikâli beyânındadır.

Dide-i ulü'l-ebsâra ayândır ki gerçi vucûd-ı insân gülistân-ı cihânda bağiyân-ı ömr ile perverde bir nihâl-i tarâvet-pezîrdir. Amma dünyâ nâ-pây-dâr olduğundan vakti geldikde hazân-ı merg-i bî-emân vezân olub berk ve bârın rîzân ve mânende-i hazân eyler. Nitekim bahçe-i âlem-i fânîde fasl-ı bahârda nümâyân olan tarâvet-i nadâret diger gün olub hâlden hâle intikâl eyler. Nitekim demişlerdir.

Beyt
Çû bâd-i hazânî der-âyed be-deşt
Diğer gün şeved şâh râ ber-güzeşt
Tercüme

[306] Göğü kitap dürer gibi dürdüğümüz zamân.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Enbiyâ', 104.
[307] .. Gökler ve yerler yapışıkken onları ayırdığımızı..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Enbiyâ', 30.

Çûn bâd-i hazân zuhûr eder sahrâda
Ahvâli olur şâhların diğer-gûn

Zîrâ her çend gülşen-i arsa-i dehr gaddârdır. Tûl-i ömr ser ve pây-dârî-i çınar-ı meşhûr ve meşhûddur. Amma tesârif-i sipâh sefîd-i leyl u nehâr ve tünd-bâd-i berk rîz-i rûzgârdan arûz-i isfirâr ile zâr ve nizâr olur. Ve evrâk-ı nusret-âsâr gül-zâr-ı mukarrer ve ma'huddur. Ve sultân-ı gül-i Muhammedî bir kaç gün taht-ı şâhsârda ruhsâr-ı sâra ve fermândihî-i gül-zâr ile handândır. Lâkin hevâ-zedegî-i fasl-ı hazân-ı teb-i tâbnâk-ı sayfîden sonra urûz-ı emrâz-ı mütelevvin-i nahîfî ve za'îfi muhakkak ve ayândır. Ayâ serâbistân-ı haşmet-i sultânî'de kankı dıraht-i a`mâl ve emânı kendü kemâl ve neşv u nemâsına reside oldı ki âfât ve âhât-ı şitâyi keşîde olmadı. Ve bahâristân-ı câh ve celâlde kankı nahl-i bâr-âver ikbâl-i nihâyet-i berümendîye müntehi oldı ki âher-i rûzgârda berg-rîz mevsim-i pâyîz ile semerât-ı merğûbdan mücerred ve tehi olmadı.

Beyt
Şertast ki vakt-i berg-rîzân
Hûnâbe çeked zirek rîzân
Nergis be-cemâze ber nehed raht
Şimşâd der ufted ez ser-i taht
Sîmâ-yı semen şikest gîred
Gülnâme-i ğam be-dest gîred
Çûn bâd-i muhâlif âyed ez-dûr
Üftâden-i berg hest ma'zûr

Nitekim El-Kıssa

Evâhir-i fasl-ı hezân ve yağma-gerî-i leşker-i zamânda sekiz yüz yirmi dört (824/1421) senesi Muharremi`nin evâyilinde ki sultân-ı Muhammed-hisâl Engürüs Gazâsı seferinde dâr's-saltanat Edirne'ye avdet ve mevsim-i berg-rîzân-ı bustânda ki, tevsen-i râhile-i cihân nevred-i "rihlete'ş-şitâi ve's-sayfî"[308] vetkınca te'âkub ve tesârif-i harekât-ı anîf ve riyâh-ı sarsardan fasl-ı harife tereddüden futûr gelmiş ve sipâh-ı yağma ger zemistân-ı semend-i bâd-i pây-i nesîm-i hezân üzre memleket-i gülistâne şeb-hûne âheng eylemiş idi.

Beyt
Bahar er çi kuned kişver fürûzî
Be-bâdi ber dehed nâ-gâh rûzi
Dırahtî râ ki bini taze biheş
Keşed rûzi be-heş ki çâr miheş
Ya`nî
Bahar eğerçi kişver-fürûzluk idüb bir gün nâ-gâh ravnakını bozar
Bir dırahtın kökünü taze görürsün amma bir gün olur ki huşk olur

[308] Yaz ve kış yolculuklarında ... **Kur'ân-ı Kerîm,** Kureyş, 2.

Ve sultân-ı Muhammed-sıfât misâl-i Hüsrevî kuvâ-yı nâmiye kişver-i behişt-âsâyı Edirne'de serîr-i tenezzühe ve sukûnide istirâhat ve ekser sipâh ve asâkiri mânend-i evrâk-ı hazân-dîde etrâf-ı emâkin ve mesâkinlerine perâkende eyledi. İttifaken bir gün bu dünyâ-yı bî-bekâ ve arsa-i arza-i şitâ helâk ve fenânın hevâ-yı nâ-sâzından sultânının mizâc-ı mu'tediline nâ-gâh bir tünd-bâd-ı muhâlif vezîden ve a'zâ-yı kuvâ-yı muntazamü'l-ehvâlinin berg ve yârı birbirinden infisâl bulub ol arızâ-i mizâcı gün-be-gün misâl-i hevâ-yı rûzgâr-ı hezânî tahavvül ve zuyûle mâyil ve za'f-ı tabî'at-ı müstekîmi ber-haseb-i iktizâ-yı humûd ve cümûd fasl-ı zemistân-ı mevt vaktâya il oldı. Her çend hukemâ-yı İsevî dem-i sıhhat ve sakam-ı mizâc-ı sultânî'nin esbâb-ı alâmât-ı müdâvatına gûşîde ve mu'alece ve tîmâriyla tedbîr-i bîmârı ve za'fını kânûn-ı hikmet ve im'ân-ı nazar ile dîde oldılar. Kat'a bir dürlü devâ-yı müfîd mümkün olmayub belki tamâmî-i edviye-i nâfi' hilâfiyla amel eyledi.

Beyt
Ez kazâ isken-cebîn safrâ numûd
Rûğen-i bâdâm-ı huşkî mî fuzûd
İsken cebîn safrâ artırdı
Ve rûğen-i bâdâm yubûset verdi

Binâen-aleyh ol sultân-ı dil-âgâh hâlet-i iştidâd ve istilâ-yı marazda kendüyi dîde-i tereddüd i'tibâr ile mu'âyene ve gûş-i ilhâm-pezîrine menzil-i fenâdan dâr-ı bekâya berîd-i nezîr-i mevtden dâr-ı bekâya rihlet haberi resîde oldı. Ana binâen bir gün tamâmî-i erkân-ı devlet ve mukarribân-ı hizmeti huzûr-ı hümâyûna ihzâr ve tasrîh-i lafz-ı sarîh ile buyurdı ki, şevâhid ve âyât-ı nevâzil-i beliyyâtdan öyle fehm olunur ki bezm bu nişîmen-i gurûrdan menzil-i sürûr ve civâr-ı Rabb-i ğafûr'a va'ad-i rahîlimiz karîbdir.

Nazm
Kat'ü'r-ricâi ani'l-bekâ mu'ayyenen
Enne't-teferruka gâyetü'l-müctemi'

Şimdi çünki vedi'at-ı hilâfet-i sultânî ve emânet-i Subhânî ki dârâyi-i halk ve nigehbânîdir. Ve usûl ve ecdâd-ı cennet-me'âddan sonra bu bende-i zaifîn dest-i iktidârına tefvîz olunmuşdı. Ve el-ân rüsûl-ı maraz-i nâ-tüvânînin dâ'î-i mev'ûdı "ecîbû dâ'iyellâhi"[309] müeddâ-yı dil-hâhını i'lâm eyledi.

Beyt
Bâz şû u baz rehân hâk râ
Hem be sedef deh güher-i pâk râ
Çûn şûde beste în dâm-gâh
Rahne kuneş tâ be-der oftî be-râh
Der ğam-i în şîşe çi bâyed nişest
Keş be-yekî bâd ne-tevân şikest

[309] Allâh'ın da'vetine icâbet ediniz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Ahkaf, 31)

Rahne kun in hane-i seylâb rîz
Tâ şevedet fursat-ı râh-ı gürîz
Ya'ni
Bu hâke andan kârî' olub güher-i pâki sıdka ver
Bu dam-gâha beste olma sa'y eyle yola gelesin
Bu şişenin gamını niçün çekersin
Ki bir bâd ile şikeste olur
Bu seylâb-ı rîz olan fursatın elde iken bir râh-ı halâs peydâ eyle

deyüb ol encümen-i ictimâ'da emr-i hilâfeti hânedân-ı saltanatın veliyy-i ahd-ı hakîki ve es'âd ve erşedi olub ol eyyâmda Rûmiyye-i suğra ve Amâsiyye tahtında emr-i saltanat ile me'mûr olan halef-i sıdkı Sultân Murâd'a vasiyyet buyurdı. Amma tîziyye getürmek emr-i muhâl olmağla acâleten gelmesine fermân istâr ve irsâl buyurdı. Ve mesned-i hilâfeti hâlî ve mu'attal komayub gelmesine ihtimâm içün erkân-ı devlete tenbîh-i ekîd buyurdı.

Beyt
Zi mâ ger şebî refî rûzî resed
Gülî refî gülşen-fürûzî resed
Ya'ni
Eger bizden bir gece gitdi bir gün gelür
Eger bir gül gitdiyse yerine gülşen-i fîrûz gelür

mazmûnu üzre erkân-ı devlet dahi fermân buyurulduğu üzre hemân-dem Çâşni-gîr Ulvân Beg'i işâret-i sultânî birle arz-ı mâcerâ içün sultân Murâd'a gönderdiler. Hakîkat-ı emri sarâhaten haber verdiler. Bir kaç günden sonra hükm-i mübrem kazâ ve takdir ile maraz-ı sultânî gâyet müstevlî olub dest-i tedbîr-i hukemâ-yı pençe-i tüvânâyî-i kader piçîde ve vedîâ-ı memleket-i hayât-ı nâ-pây-dârî münâdi-i "limeni'l-mülkü'l-yevm lillâhi'l-vâhidi'l-kahhâr"[310] mâlikine siperde ve serâdık-ı izzeti cidâr-ı nüfûs-ı pâkinde sipihr-i mağfiret-i Girdigâr'a resîde eyledi. Ammâ erkân-ı devlet salâh-ı mülk ve dîn ve zuhûr-ı şurûr-ı müfsidân-ı münâfikân ve küffâr-ı la'în havfından vefât-ı sultânî ızhâr eylemeyüb eyyâmı dîvânda kânûn-ı ma'hûd üzre kat' ve fasl-ı mu'âmelâta teveccüh-i tâm ile ikdâm ve arz-ı hâl ve defâtiri eyyâm-ı sıhhat vaz'ı üzre derûn-ı meclis-i saltanata götürüb cevâbın getürüb mutlakâ ızhâr-ı hüzün ve melâl eylemediler. Ammâ imtidâd-ı eyyâm-ı tevârî ve ihticâb-ı şehriyârî sebebiyle fevt-i sultânînin müşevveşi zebân-ı karîb ve ba'idde iştihâr ve lisân-ı şehrî ve leşkerîde intişâr buldı. Ve bu haber-i muvahhiş sipâhi ve yeniçerinin hâtırlarına mûcib-i tereddüd oldı. Binâen- aleyh cümlesi bir uğurdan dîvân-ı a'lâya hâzır oldular. Ve erkân-ı devletden istifsâr eylediler ki, pâdişâhımızın dîdârını görmeyeli çok zamân oldı. Murâdımız pister-i bîmârîde hâk-ı pây-ı devletlerine du'â etmekdir. Erkân-ı devlet dahi hâh ve nâ-hâh mülâkât-ı sultânî ile va'ad eylediler. Ve ol gün ol gece ol maslahatın tedbîrinde oldular. havâss-ı sultânîden Kürd Ozan demekle ma'rûf bir tabîb-i müteferris ve hakîm-i mütehaddis bir tedbîri sâyib eyledi ki sultânı makâm-ı menâmında ku'ûd etdirüb libâs-ı mahsûsasın ve ardında bir kûdek oturdub

[310] ... Bu gün hükümranlık kimindir ? denir. Hepsi "gücü her şeye yeten Allâh'ındır" derler. **Kur'ân-ı Kerîm,** Mü'min, 16)

ol kûdek barmâklarıyla sultânın mehâsinini tahrîk ve tahlîl eyleye ki uzakdan nezâre eyleyin gûyâ sultân kendüdür mülâhâza eyleyeler bu tedbîr-i hakîmâneye binâen erkân-ı devlet cumhûr-ı leşker-i yeniçeriyâna dediler ki pâdişâhımızın derûn-i hâneden tışarıya hareketi illet-i mizâcına muhâlif olmağla dîvânhâneye teşrîf buyurmadılar deyüb ser hayllerini derûn-ı hâneye götürüb sâir neferât âsitâne-i hâne-i târîkden selâmlayub kânûn-ı ma'hûd üzre du'â eylediler. Ve ol kûdek haseb-i mev'ûd üzre mehâsin-i sultânı eliyle öyle tahrîk ederdi ki nezâre-kıyâna hayât-ı sultânî mu'âyene ve meşhûd oldı. Bir kaç günden sonra sultân Murâd'ın gelmesi mümted olub her tarafdan tahrîk-i müfsidân ile kâr-ı mahfî âşikâr olmağa karîb oldı. Ba'zı erkân-ı devlet husûsan Hâcı İvaz Paşa bir âher tedbîr eylediler ki pâdişâhımız İzmiroğlı'nın müdâfa'ası içün Bursa'ya azîmeti niyyet lâkin za'af-ı mizâc sebebiyle mehâfe ve taht-ı revâna süvâr olmak murâd eylediler. Ancak havâssdan bir kaç kimesne ma'an bulunub kusûr-ı leşkeriyân giruden gelmek üzre fermân buyuruldı. Bu tedbîr-i dil-pezîr ile sultânı Edirne'den Bursa'ya nakl ve tahvîl ve anda kendü gûrhânesine getürdüler. Ve rûz-ı vefâtından rûz-ı defnine degin kırk iki gün mürûr etmişdi. Ve Sultân Murâd dahi saâdet ve iclâl ile gelüb Bursa'ya vusûl ve mukaddem-i vâlid-i mâcidinin marazını istimâ' etmişdi. Nâş-i pâkini re'yü'l-ayn görüb ve kabri üzerinde bir kaç gün sünnet-i ma'hûd üzre icrâ-yı merâsim-i matem ve neşr-i mâyide-i sadâkât ile fukarâyı muğtenim buyurdılar.

Beyt
Pûşid be-sûg-i û siyâhî
Çûn zulm keşide dâd hâhî
Amed sûy-i ân hatîre cûşân
Çûn ebr şud ez derûn hurûşân
Nâlân şud ve zâr be girîst
Bî-girye u zâr der cihân kîst
Herkes zi pîş dirîğ mî hûred
Efsûs numûd u âh mî kerd
Ya'ni

Vâlidinin matemi ile siyâhiler giyünüb kabri üzerine gelüb ebr gibi katre pâş ve zâr zâr-ı nâlân oldı. Cihânda girye ve zâr etmedik kimesne yokdur. Devâm-ı ezelî ve kıyâm-ı ebedî ancak hayy-ı kadîm olan Hüdâ-yı bî-zevâle mahsûsdur.

YEDİNCİ BÖLÜM

İZ HEŞT-BEHİŞT MÜCELLEDUN TÂRÎHUN SIFÂTÜ'S-SEMÂNİYYE FÎ-AHBÂRİ KAYÂSİRATİ'L-OSMÂNİYYE

İBTİDÂ SÂRE BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM

İz murâdî hâhuna zikrun lehu hutbe'l-azîm
Eşrakat min bâ-i Bismillâh-i nûrun sâti'un
Nuktatun sevdâe lâkin tehtehu nûrun cesîm
Delle fî't-tevhîdi sırren inne emren vâhiden
Ehruf'ü'l-erkâme lâhet anhu fî'z-zikri'l-hakîm
Hâle fî'l-elvâhi hattâ ellefet minhü'l-elfî
Nuktatun kad sâre'at sâret ke-hattın müstekîmin
Kad bedet fî's-suhufî minhâ âyeten münbessetun
Enne zâten vâhiden imtâze bi'l-vasfi'l-kadîm
Sâre bâ'un haysu mâle'l-elfu an takvîmihâ
İz bedâ tûlun ve arzun fî-imtidâdin
Kad mukîmu udmirat fî-bâ-i Bismillâhi elfe muş'irân
Enne kullu isneyni fîhi'l-hakku ferdun yestedîmu
Min kelâmillâhi hebbet nefhatun fî-bahrihi
Min tevâli'l-mevci lâhet sûretü's-sînü'l-vesîmi
Russimet fî-lafzatillâhi bi-harfin evvelin
İz Bismillâh bed'ü'l-halki fî's-sun'i'l- kadîmi
Kad tavet min Kâbe kavseyn bi-lami ismihi
Devrete'l-îcâbe ve'l-imkâne fî'z-zihni'l-hakîmi
Ebsiri'r-rûhe bi-aynin futtihat min hâiha
Küvvetün kad enkabet minhâ ile'r-ravzi'n-na'îmi
Nefhatü'r-Rahmâni hebbet min riyâzi'l-besmeleti
Etla'at envâr-i cûdin
Fî'l-vucûdi ke'n-nesîmi
Husse ba'dü'l-halki min-Rabbin Rahîmin rahmetün
Nâleha min yümn-i Bismillâhi bi'l-kalbi's-selîmi
Nahmedullâhe bimâ evlâ lenâ min fazlihi
Ni'metü't-tevfîki ve'l-ebnâi bi'n-nutki'l-kelîmi
İftehillâhümme bâbe'l-feyzi fîma rumtuhu
İz fetehtu fiyye min zikrin heve'd-derrü'n-nazîmi
Hâzihi âsâr-ı zikrin min melîkin âdilin
İnne zikri's-sâlihîn yenzilu'l-feyzü'l-amîm
Kîle lî men kultu Sultân Murâd ismuhu
Durretü't-tîcân fî'l-ahbâri ke'd-dürri'l-yetîmi
Men reâ âsârehu fî'r-Rûm'i ye'lemu ennehu
En'ame'l-cedvâ li-vechillâhi bi't-tab'il-kerîmi
Hassale'z-zikrü'l-cemîlu nâşîren hayrâtihi
Bi'l-atâyâ ammere'l-aktâre imrânen udîmu

Kâne be'sullâhi`l-küffâri turran seyfuhu
Sâre zıllullâhi ihsânen yedâhu li`l-adîmi
Halkuhu ebdee li-ehli'd-dîni hulden dâimen
Seyfuhu li'l-kufri lehebun be'suhu nâru'l-cehîmi
Câhede'l-küffâre dehren külli âmin cünduhu
Ğazvetun minhum tuvârâ elfi-ğazvin fî'l-kadîmi
Efrate'l-fadle ke-tefrîtin lehu fî-sahatihi
Muhsinun fî-külli mes'ûlin
Ve fî'l-ğayzi kâzîmin
E`kâbe'l-ahlâfe li'l-hilâfeti ba'dehu
Evrase'l-a'kâbe mülken
Ve entece'l-mülke'l-akîmi
Kad tevellâ emrehu ibnu vassâ ba'dehu
Eyyede'd-dînu summiye'l-Mustafâ vebni'l-kerîmi
Fâke efâke'l-ulâ berren ve bahren bi'n-nidâ
İsterake'l-Arabu ve'l-Acemu bi-ihsânin amîmin
Untihet hartûtuhu sultân hâzâ hâfiden
Hayrun men yuhyâ bihi'l-âbâu bi'l-azmi'r-ramîmi
Bâyezîdü'l-vakti mâ hiye li-lakti sultânî'l-verâ
İstefâhu'l-Hakku sultânen bela'l-halku'l-hamîm
Halledallâhümme beyne'l-halki turran zıllehu
Key yukîmu'l-adle minhu fîhimü'l-aynu'l-mukîmu
Verrahat ahbâuhu'l-izzu bimâ elleftehu
Fî-kitâbihi hâzihi
Ve'l-avnu min-Rabbin Rahîmin
Kemâ va'adehu fî-kitâbihi'l-kerîmi
Ve âhede fî-hitâbihi'l-kadîmi
Zâlike netlûhu
"Aleyke mine'l-âyâti ve'z-zikri'l-hakîmi "
Keyyebehu şeşum ez-ketâyib-i kitâb-i Heşt-Behişt
Zikr-i selâtîn ve kayâsirahu rıdvân
Serreşet ve seffere sâdisun

Ve bu defter kayâsıra-i İslâmiyye`nin altıncı pâdişâhı olan sultân-ı melik-nejâd ve pâdişâh-ı adâlet-nihâd mazhar-ı muhabbet ve dâd-ı adl ve dâd-ı levâhık-ı küfür ve inâddan hâmî-i bilâd-ı şâhsüvâr-ı meydân-ı cihâd. A'nî Cenâbı Sultân Murâd e'âdellâhu yevme'l-ba'si ve'l-mî'âd. Alâ erâiki'l-mağfirati ve hüsne'l-mî'âd. Ve bu kitâb iki mukaddime ve yirmi dört hikâyeyi müştemildir.

Amma Mukaddemât

Sultân-ı Muhammed-hisâl bu halef-i hilâfet-intikâlini hâlet-i irtihâlde keyfiyet-i istihlâfını zikr ve sevânih-i umûrda güftârını ve ol sultân-ı kişver-murâdın

mu'âsırları olan mülûk ve selâtînin mecârî-i ahvâlini ber-sebîl-i icmâl beyân ve mukaddime-i suğrâ istihlâf-ı sultân ve vasiyyet-i pederî ile tasaddî-i velâyet-i ahd ve tekye-gâh-ı âvernik-i kaysariye istikrâr ve istiklâlini ayân eyler.

Hazret-i Hak Subhânehu ve Te'âlâ çünki muktezâ-yı sâbıka-i inâyet-i ezelî ve istid'â-yı râbıtâ-i lâhika-i lem-yezelî birle erûme-i kerîme-i Âl-i Osmân ve cursume-i azîme-i hânedân-ı adl ve ihsânı cami'iyyet-i devlet ve dîn ile miyân-ı pâdişâhân-ı rûy-i zemînde mazhariyyet-i kelâm-ı metîn "ve âteynâhu fî'd-dünyâ haseneten ve innehu fî'l-âhirati lemine's-sâlihîn"[311] vefkınca mümtâz ve ser-efrâz ve ma'ûnet-i şerâyi'-i Şer'-i metîn ve mü'net-i esbâb-ı tecennüd ve cünûd-ı mücâhidîn ile livâ-i muhâtabeti bu hitâb-ı mülâtafet-âyîn ile ki "ve ce'aleküm mülûken ve âtâkum mâ lem yu'ti ehaden mine'l-âlemîn"[312] tıbkınca merâtib-i a'lâ ile i'zâz eyleyib ukûd-i müselsel eflâk-i semâniyye ve neyyirât-ı seb'a-i semâviyye misâli tertîb-i terakki ve te'âli ile menâsıb-ı mefâhir ve me'âli üzre meziyyet-i devâm-ı sebat ile "refa'a ba'dakum fevka-ba'din derecâtin"[313] muktezâsınca birbirine peyveste ve anların ahlâf-ı hilâfet-evsâfından vâhiden-ba'de-vâhidin ve akaben-ba'de-akabin ve hâfiden ba'de-vâlidin "ve ce'ale lekum min ezvâciküm benîne ve hafdeten"[314] habl-i metîni ile rişte-i medîd-i usûl-i erkân ve mevâlîd ile birbirine muttasıl ve müteselsil beste olunmuşdur.

Li-müellifihi rubâ'i
İn silsile-i mezâhir-i insânî
Peyveste buved be-hâlet-i rûhânî
Ezvâc u benîn sûret-i în râbıta end
Pîraste ân be-güher-i sultânî

Ve bu delâil-i naklî ve berâhin-i aklî ile muhakkak ve musaddakdır ki ferzendi hakkında du'â-yı vâlid ve teveccüh-i hâtır mûris-i imtidâd-ı ömr ve zindegânîdir. Ma'a hâzâ mezâhir-i serverîden kabûl-i ikbâl üzre birisi ittifâk ve iltihâk-ı nüfûs-i beşerî müsted'i-i isti'dâd-ı fevz ve fîrûz-mendî ve murâdât-ı dû-cihânı iledir. Zîrâ vâlidlerin veledlere ta'alluk ve muhabbeti "sılatü'l-erhâmi yezîdü fîl-ömri"[315] âsâr-ı emr-i celîlü'l-kadrînin istimrârını müntecdir. Nitekim bu hânedân-ı hilâfetin meyâmîn-i himem-i aliyye-i ve ed'iyye-i seniyye-i usûl ve ehl-i Tevhîd ve ma'rifetin bevâtın-ı âyine-sıfâtının kemâl-i teveccühünden bu pâdişâhân-ı izâm ve kayâsıra-i İslâm'ın cümlesi eben-an-ceddin bestat-i mülk ve mâl ve envâ'-ı âmâlden tûl-i ömr ve berhüdârî ile "men ehabbe en-yebsuta fî-rızkıhi ve yenhâ lehu fî-ömrihi fe'l-yasil ammehu"[316] hadîs-i şerîfi sıdkı muktezâsınca âmil olmağa mahsûs ve

---

[311] Dünyâda ona iyilik verdik, doğrusu o ahirette de iyilerdendir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nahl , 122.
[312] .. Sizi hükümdar yapmıştı, dünyâlarda kimselere vermediğini size vermişti. **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 20.
[313] ... Kiminizi kiminize üstün kılan odur. **Kur'ân-ı Kerîm,** En'am, 160.
[314] Allâh size kendinizden eşler var eder. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar var eder. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nahl,72.
[315] Akraba ziyareti ömrü uzatır.
[316] Rızkının genişlemesini, ömrünün uzamasını isteyen, amcasını ziyaret etsin.

mansûslar ve anların erkân-ı devletleri bu câmi'iyyet-i mekârim-i ahlâkı ve cümlesinin sıfâtı bu bünyân-ı marsûs üzre mütemekkin ve mütekarrerdir.

Li-müellifihi

Dâde Hakk şân fazîlet-i şâhî
Ehl-i hak cümle der hevâ hâhî

Nitekim bu beyân-ı musaddak ve bu ünvân-ı muhakkak ol sultân-ı Muhammed-hisâlin hîn-i irtihâl-i rûh-i cennet-mahâlinde ve bu hânedân-ı haşmet ve efdâlin ol veliyy-i ahdin te'âkub-i temekkün ve istiklâlinde sahîfe-i rûzgârda düstûru'l-ameli Hüsrevân-ı cihân-medâr olmak üzre nümâyân oldı.

El-Kıssa

Felâ cereme: Sultân-ı Muhammed-hisâl bu nişîmen-i zevâlden kurb-i rahmet-i İzid-i Müteâl'e hâlet-i irtihâl ve intikâlinde zebân-ı hâl ve kâl ile erkân-ı devlete bu şîve-i kelâm-ı sıdk-encâm ile ve ol maraz-ı mevtde nizâm-ı dîn ve millet içün bu siyâkda kelimât-ı hûş mendâne buyurdılar ki

Beyt

Zinde est kes ki der diyâreş
Mând halkî be-yâdgâreş

Çünki sünnet-i kadîm-i zemâne ve bu kâşane-i vîrânenin âded-i müstedîmi üzre rûy-i vîrâni-i ba'zı eşrâf-ı eslâf ve çehre-i şâdumânî-i ba'zı pâdişâhânı hamîde-evsâf adem-âbâd-ı şehristân-ı imkân ve harâbe-zâr-ı emâkin ve ekvânda bu vucûd-ı müste'ârın şerm-sârî-i nümûd-i bî-bûdundan zîr-i perde-i hicâb ve nikâb-ı "küllü şey'in hâlikün illâ vechehû"[317]ye ser-keşîde ve pinhân olurlar. Fe-emmâ manzûrân-ı enzâr-ı efdâlden bir tal'at-i hurşîd-misâl ve miyân-ı mezâhir-i ikbâlden âyîne-i cemâlde bir peyker-i cevvâl a'kab-ı hulefâ-yı adâlet-hisâl ve ahlâf-ı Hüsrevân-ı bâ-şevket ve iclâlden "ve yebkâ vechü Rabbuke zü'l-celâli ve'l-ikrâm"[318] matla'ı te'bîd ve ibkâsından cilve-ger ve nümâyân olur. Ve yakîn ki evkât-ı lâhikada nesk-i sâbık üzre nizâm-ı kâffe-i enâm ve kıvâm-ı millet-i İslâm o gûne kâim-makâmdan bir câ ve pâye-i intizâm-ı şerâyi'-i ahkâmı dest-i makderet-i ber-devâm ile sipihr-i a'lâya beraber eyleye. Zîrâ nitekim demişlerdir.

Beyt

Revân-ı refte bâz âyed zebân-ı beste be-güşâyed
Heme dilhâ beyâsâyed heme cân şâduman gerded

Şimdi bu hânedânın menâzıl-i efdâl ve iclâl ve burc-i saltanat ve ikbâlinden hurşîd-i rûh-i sipihr-makâmımız âgâz-ı kusûf-i zevâl ve mehtâb-ı hayât ve zinde-gâni sehâb maraz-ı inâda müteveccih-i istitâr ve ihtifâ-i cemâl etmededir. Ammâ bihamdillâhi Te'âlâ ümmidvârız ki nişîmen-i subh-i cihân-efrûzî ve sipihr-i baht ve fîrûzîden pertev-âftâb-ı zânîde ve şa'şa'a-i mühr-i münîr ve dırahşende mütevellid ve

[317] "Allâh'tan başka her şey helâk olucudur". **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas, 88.
[318] "Ancak Yüce ve Cömert olan Rabbi'nin varlığı bakidir". **Kur'ân-ı Kerîm,** Rahman. 27.

tâbîde ya'ni âğâz-ı tulû'-ı cihân-bânî ve âheng-i nur-bahşî ve feyz-feşânî birle ahdâk-ı hadâyık-i emânîde nümâyân ola.

Lâ cerem kişver-i hestîde ba'zı zulumat-ı hâdisâtdan ne pâk ve havâtır-ı endûh-menâkın şebistânı tîresinde terâküm-i metâ'ib ve mesâyibden o gûne güher-i tâb-nâkin vucûdiyle ne ğâm ağni ferzend-i dilbendim ve halef-i ercümendim ol semere-i şecere-i fuâd-ı sultân-ı kişver-murâd ki, âyîne-i ğurre-i ğarrâsında kerrât ile peyker-i devlet-i ber-devâm meşhûd ve bu hâlet-i vedâ'-ı mülk ve câhda tefvîz-i velâyet-i ahd, ol ferzend-i dil-hâhe mev'ûd olunmuşdur.

El-minnetü lillâhi teâlâ ki kâyim-mekâmi-i mesned-i kayâsırî-i İslâm ile ser-efrâzdır. Ve ânın tâli'-i mes'ûdundan bu hânedânın istîfâde-i izzet ve ikbâli mütevakki'-i enzârı ehl-i i'tibâr ve i'zâzdır.

Beyt

Nemî mîred be-nâm-ı nîk der dünyâ şehen-şâhî
Ki o râ çûn tu şehzâde penâh-ı hânedân bâşed
Eger çi memleket şûd pîr ber-der-gâh-ı ecdâdet
Be-ikbâl-i tu her sa`et çû baht-i tu cevân bâşed

Fe-emmâ nefs-i âherîn ve dem-i pesenîde ol ferzend-i bahtiyâr ve dil-bendin hasret-i dîdârından hâlet-i ihtizârda bu gûne kelâm-ı nedâmet-âsâr ihtizâr buyurdı ki

Beyt

Şûd hicri tu ez merg füzûn behr-i azâmet
Kîn va`ade-i dîdâr fütâde be-kıyâmet

Çünki sadâ-yı tekadâ-yı mâlik-i âcâl ve salâ-yı da'vet-i İzid-i Müteâl ile dâru's-saltanat Edirne'de bu sarây-ı gurûrdan halvet-hâne-i sürûra intikâl ve meyl-i dil ve cân ile bu nişîmen-i pür-şer ve şûrdan civâr-ı rahmet-i Rabb'ı Ğafûr'a rağbet ve irtihâl eyledi.

Ketîbe-i sâbıkada şerh olunduğu üzre erkân-ı devlet-i sultânî cânib-i şehzâde-i sultân-ı kişver-murâd'a münhiyân ve muhbirân irsâl ve velâyet-i ahdi tebşîr eylediler. Amma şehzâdenin vusûlı te'hîr olunmağla ol sultân-ı zîşânın dîde-i ümmîdini ruhsâre-i murâda bir uğurdan güşâde ve çeşm-i cihân-bîni menâm-ı mihâd-ı tâbutda ümmîd-i kıyâm-ı kıyâmet ile ğunûde ve hâtır-ı kudsî-manzarî her tereddüdden rükûd ile menzil-i dârü'l-hulûdda ârmîd oldı.

Şi'ir

El-ayşu nevmun ve'l-meniyyetu yakazatin
Ve'l-mer'u beynehüma hayâlun sâre

Lâkin bu hâb-girân-ı sultânîde dîde-i fitne ve fesâd ki zemân-ı devlet-i bî-dârında bîm-i hirâsdan gâyet ru'b ve be`s sebebiyle ayn-ı bî-hîşîde musteğrik-i nu'âs

idi. Ve za'f ve natüvânîden nâşî "en-nevmu ehu'l-mevti"[319] câme-hâbında hâlet-i beyhûdîde idi. Ol sultân-ı cihân-bânın mâtem-zedelerinin nâlesinden bî-dâr olub ve i'lâm-ı dîn-i İslâm enfâs-i sarsar-ı isr-i bed-keşândan bâd-ı hazândan rîzân olan evrâk-ı gül-i hândân gibi muztarib ve lerzân ve rü'yet-i Millet-i Seyyidi'l-enâm (aleyhissalâtu vesselâm) bed-hâhi-i bed-endişân ve müşrikândan misâl-i şem'i encümen-i ünsi hubûb-i debûr-i fitne ve fesâddan üftâde-i pîh ve tâb oldı. Amma çünki sultân-ı kişver-murâdın serîr-i kayseri-i âbâ ve ecdâdı olan taht-ı dâru's-saltanat Edirne'de temekkün-i dâ'iyesi mukarrer ve rü'yet-i ikbâlinin ubûrı azmi Gelibolu ma'berinden mukadder oldı. Rûmeli tarafında tûfân-ı havâdis ve fiten gâyet şüreş ve tuğyânda idi. Cevânib-i etrâfdan husûsan İstanbul güzer-gâhından me'âbirlerde mevâni'-i kesîre mütelâhık ve mütezâ'if oldı. Ve memâlik-i mevrusîde hâdisât-ı azîmeden iki dürlü fitne sûret-nümâ-yı zuhûr oldı. Ammâ âkıbet ve meâlde tevfîk-i İzid-i Müte'âl ile ikisinde dahi bi rak'-ı ihticâbdan ruhsâre-i ikbâl vech-i ahsen ile gâyet kemâl ile nümâyân oldı.

Beyt
Feth beyârî kuned peyruvî-yi mevkıbet
Bâ tu zi ahd-i ezel âmed u peymân girift

Zikr-i havâdis-i zamânî kable ez temekkün ve tevahhud-ı sultânî hâdise-i evvel oldur ki; dîde-i ehl-i basîret ki tecârub-i rûzgâr ile mütehaddis ve mülâhâza-i avâkib ve kâr ile müteferrisdir. Elbette bu sûret mir'ât-ı şuhûdlarında meşhûd ve mersûddur ki miyân-ı ahlâf-ı hulefâdan öyle bir ferzend-i saâdet-mend mesned-i refî'i hüsrevîde temekküne şâyeste ve lâyık ve ol veled-i necîb ve bahtiyâr-ı tekye-gâh-ı menî'-i serverîde istikrâra muvâfık olur ki pertev-i kevkeb-i ikbâl ânın metâli'-i mehâmid-i hisâlinden misâl-i subh-i sâdık tamâmi-i a'yâna şârık ve nümâyân ve şevâmih-i cibâl-i uluvv-i himmet ve me'âdin-i safâ-yı bâtın ve sıdk-ı niyyetinden levâmi'-i güher-i pâkize ki şeb-i çırâğ-âsâ tâbîde ve dirahşân olur. Ve hakîkatde ahlâk-ı melekât ki medâr-ı intizâm ve cihân-dârî ve ittisâfda nu'ût ve evsâf ile ki menât-ı irtibât-ı sipeh-sâlarî ve memleket-dârîdir.

De'b-i medâyih-simâtı irtisâm-ı sûret-i câmi'iyyet ve ma'iyyet-i mehâsin-i evsâf içün bir câm-ı cihân-nümâ olur. Ve mânend-i sipihr-i devvâr-ı müdâreke nücûm-ı lâmi'u'l-envâr görünüyor. Amma ızhâr-ı secâya ve melekât-ı adl ve insâf ile

Beyt
Cihân-ı adl râ hâkim esâs-ı zulm râ hâdim
Sipihr-i mülk râ hurşîd-i mihr-efrûz-i nûrânî
Zi bâb-ı fazl-i û fasli buved her nüsha-i şâhî
Ki hând İskender-i Rûmî ber Eflatun-i Yûnânî
Tercüme
Cihân-ı adle hâkimdir esâs-ı zulmi hâdimdir
Sipihre melekedir hurşîd-i mühr efrûz-i nurânî

[319] Uyku ölümün kardeşidir.

Fasıldır fazlı bâbında anın her nüsha-i şâhı
Okur İskender-i Rûmîden Eflâtun-ı Yunân'ı

Evvelâ meleke-i şecâ'at ve sehâvet ve şîve-i cemâset ve semâhatde dest ve dil-i mebsûtı misâl-i pençe-i âftâb ve ifâze-i efdâl ve ifâde-i nevvâl ile kefî-i güşâdesi mânend-i sehâb idi.

Beyt
Be-gâh-ı kîne ber âred zi rûzgâr demâr
Be-gâh lutf be-yâred çû âsumân bârân
Tercüme
Kine vaktinde rûzgârı peyker
Lutf vaktinde yağdırır bârân

Tavr-ı himâyet-i mülk ve esâs ve vikâyet-i erkân-ı heybet ve be'sde "ve enzelnâ'l-hadîde fîhi be'sün şedîdün ve menâfiun li'n-nâsi"[320] hediyyesi hidâyetiyle kemâl-i ictihâd ve şumûl-ı i'tikâd ızhâr eder idi. Ve te'lif-i havâtır-ı baîd ve karîb ve mülâyemet ve iltiyâm-ı nüfûs-ı şehrî ve karîbde şîve-i dil-nevâzâneyi müraat eder idi.

El-Kıssa
Çün muktezâ-yı takdîr-i Sübhânî ve irtizâ-yı kazâ-yı âsumânî birle ol sultân-ı Muhammed-hisâl hulûl-ı mevâkib-i âcâl için civâr-ı Rahmet-i Zü'l-celâl'e ittisâl ve istikmâl buldı. Ra'iyyet-i ahlâf-ı saltanat-evsâfında dil-i melhûf ve didâr-ı azîzân-ı meş'ûf ile idrâk-ı bekâ-i İlâhiyye'ye şitâb eyledi. Ferzendân-ı müte'ayyinânından sin ve akıl ve temyiz sâhibi iki aded halef-i sıdkı var idi ki birisi veliahd-ı sultânî Sultân Murâd ve birisi hadâset-i sin ile Mustafâ Çelebi amma ikisi dahi zıll-ı âtıfet-i pederîden ba'zı memâlik-i kayserînin hükûmetinde idiler. Ve vâlid-i mağfiret şi'ârının vedâ'ında bulunamadılar. Amma Sultân Murâd saltanat-ı Rûmiyye-i suğrâ ve taht-ı Amâsiyye tahtına mensûb ve Mustafâ Çelebi Aydın ili ve tevâbine mensûb idi.

Felâ cereme a'dâ-yı dîn ve devlet ve bu hânedân-ı haşmetin bed endîşân ve muhâlifân-ı milletinden her biri bir tarafdan hayâl-ı bâtıl ve düşmenân-ı dîn-i Peygamberî ve e'âdi-yi adî-i kişver-i kayserî endîşe-i rahne-girî-i mülk ve millete üftâde oldılar. Cümleden biri İstanbul Hâkimi ki köhne-girân-ı dîrîn ve bed-kîşân-ı bî-dînden idi. Her çend zemân-ı sultân-ı mağfûrda feth-i Rûmeli ve mu'âraza-i Mûsâ Çelebi'de hidemât-ı makbûle vucûde getürüb ve ol vesile ile zıll-ı himâyet-i sultânî'de makbûl-i der-gâh olub esrâr-ı nihânîye vukûf-ı tâm tahsîl ve ol âsitânın silk-i huddâmına münselik olmuşdı. Vaktâ ki sûret-i irtihâli muhakkak ve meşhûr oldı. Dil-i pür-nifâk Tekvûr'un mevâdd-ı fesâd ve dalâl-i kadîmi zuhûr eyleyib ba'zı şeyâtîn-i insden ki mu'âmelât-ı dîn ve dünyâda "ulâike'l-lezîne-şterevu'd-dalâlete

[320] ... Pek sert olan ve insanlara pek çok faydası bulunan demiri indirdik...". **Kur'ân-ı Kerîm,** Hadid. 27.

bi'l-hüdâ"[321] zümresinden idiler. Ol fetret-i rûzgârda kendü maslahatları içün mutâba'at- uhuvvet ve vedî'a-i dindârîyi bidâ'at-i bî-bekâyı lâzımü'l-inkizâya mübeddel ve münâsebet-i ihtilât ve irtibât-ı sâbık ile İstanbul Tekvûrı yine teb'iyyet ve bilâd-ı İslâmiyye'den ba'zına istîlâ ve ikâz-ı fitne ve fesâd kasdıyle fikr-i nâ-savâbları bu yüzden karâr-dâde oldı ki mukaddemâ Sultân-ı sa'îd Yıldırım Bâyezîd'in ma'reke-i Timûrî'de nâ-bedîd olan küçük şehzâde Mustafâ Çelebi olmak üzre Mustafâ nâm bir şahs İstanbul Tekvûrı peydâ ve ba'zı alâmetleri şehzâdeye müşâbih olmağla bir cemâ'atin hilâf-ı şehâdetleriyle mezbûr Mustafâ'yı tahkik şehzâde olmak üzre asâkir-i vâfire ve İstanbul Tekvûru'nun i'ânetiyle Rûmeli'nin cânib-i berrî ve bahrîsinin kilidi olan Gelibolı Kal'asına azîmet ve teshîr ve tekvûre teslîm ve ba'dehu Rûmeli'nin memâlik-i sâyiresine dahi yine tekvûr-ı mesfûrun ve sâir ihvân-ı şeytâtîn olan melâ'înin imdâdı ile hurûcunı müşâvere ve sa'y-i mevfûr eylediler. Ve ehl-i İslâm'dan ve küffâr-ı liâmdan vafîr kimesneyi mezbûr Mustafâ-yı mechûle fermân-berdâr ve belki hakîkat üzre tamâmî-i haletî Mustafâ-yı hakikî (sallallâhu aleyhi vesellem)`in mütâba'atından men' ve mahkûmân ve mensûbân kîş-i mensûhunı Mustafâ-yı müzevvirin kahr ve tasallutı ve hîle ve hud'a ile ihtilâl-ı külliyeye mübâşeret eyledi. Amma andan gâfil ki "yuhâdi'ûnallâhe vellezîne âmenû vemâ yahde'ûne illâ enfüsehüm vemâ yeş'urûn"[322] buyurulmuşdur.

Li-müellifihi
Çi güne cilve nûmâyed be-cehl u bu`l-acebî
Çerâğ-ı Mustafâvî ez-şerâr-ı bû Lehebî

Ve tekvûr-ı mezkûr ve bu fesâdın imdâdı ve bu gurûh-ı zenâdika ve irtedin temşiyet ve imtidâdı içün cânib-i berr ve bahrden leşker-i âreste ve sefâyin-i pîrâste Mustafâ-yı mechûle hem-râh ve Gelibolı teshîrine irsâl eyledi ki belki bu takrîb ile ol kişverde rü'yet-i küfri ser-efrâz ve bu kadar memâlik-i İslâmiyye'de teferruka ve perîşânlık vâki` olub câiz ki Gelibolı Ma'beri küffârın dâhil-i dest-i tasarrufı olub mutlakâ ehl-i İslâm ol havâlide sükûna kâdir olmayalar. Vaktâ ki Mustafâ-yı mechûl müfsidân-ı nâ-makbûl ile Gelibolı'ya resîde ve etrâf-ı hisâra sufûf-ı inâd ve fesâd keşide oldılar. İttifâken cânib-i sultân-ı mağfûrdan Şâh Melik nâm bir emîr-i nâm-dâr Gelibolı'da hâkim bulunmağla kıbel-i sultân-ı kişver-murâddan mücedded ve merdâne mükâmet ve cihâda ikdâm edüb dedi ki

Beyt
Her ân ki cânib-i ehl-i vefâ nigeh dâred
Hüdâş der heme hâl ez belâ nigeh dâred

Amma İstanbul Tekvûrı'nın şehâdet ve delâlet ve ol ğûl-siretân-ı pür-ğulûlun iğvâ ve dalâletiyle cüz'î vakitde Rûmeli'nin leşkeriyân-ı İslâmını Mustafâ-yı mechûle teba'iyyet ve saltanat-ı mevrûsîsi ol gurûh-i ferîftegân ve nâdânın beynlerinde şayi' eyleyib elli bin mikdârı süvâr ve ümerâ ve ser-haylân-ı mücâhedet-

[321] Onlar, o kimselerdir ki, hidâyetleri karşılığında sapıklığı satın aldılar..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 16.
[322] Bunlar Allâh'ı ve inananları aldatmaya çalışırlar, oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değildirler. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 9.

şi'ârdan ve akvâm-ı küffâr-ı eşrârdan cemî'-i kesîr Mustafâ-yı mechûlı saltanata mahsûs ve ekser sipâh-ı Rûmeli gümân-ı bâtıl ve zann-ı fâsid ile mechûl-ı mezbûrı kabûl ve Rûmeli memleketine râyet-efrâz-ı fesâd oldılar.

Beyt
[Be] tedbîr-i çûnîn zan hasm-i bedhâh
Ra'iyyet râ cudâ kerdend ezşâh
Pes ângâhâ be-kîn ez cây ber hâst
Umûr-i ceng kerden râ beyârâst

Çünki ol eyyâmda Bâyezîd Paşa ki sultân-ı Muhammed-hisâl zamânında müddet-i medîd mesned-i vezâret-i küllîde mansûb ve kemâl-i isti'dâd ve rüşd ile miyân-ı erkân-ı devletde pişvâlığa mensûb idi. Anâtolı cânibinde bulunub sultândan sonra dahi kimesne mansabını tağyîr ve etmemişidi. Çünki sultân-ı kişver-murâd vâlid-i mağfiret-penâhının yerine dârü'l-mülk Bursa'da istikrâr ve Rûmeli'nin memâliki teshîri ve dârü's-saltanat Edirne tahsîli içün kemer-i gayreti miyân-ı himmete bend eyledi. Amma ümerâ-yı izâm-ı Rûmeli husûsan Orhan Beg ve Hâcı Evrenos evlâdı ve Gemlü oğlu vesâir sanâdîd-i izâm birbirine taklîd ile Şehzâde Mustafâ olmak zu'miyle Mustafâ-yı müzevvirin mu'askerine müteveccih oldular. Ve Anadolu tarafından dahi cem'i kesîr husûsan İzmiroğlı Cüneyd Beg müzevvir-i mezbûrun cânibine meyl eylediler. Ve İzmiroğlı mezbûrun mansab-ı vezâretine nâil oldı. Ve herkes terakkî ve câh ümmîdi ile meçhûl Mustafâ'nın hizmetine şitâb eylediler. Zîrâ nüfûs-ı za`îfe-i âvâm taleb-i arzu-kâmda hayvânât ve behâyim sahrâ-yı dalâletde birbirlerine peyrevlik edüb te`emmül-i avâkıb-ı umûr ve tahammül-i endîşe-i şurûrdan âkıbet nâdim olurlar.

Beyt
Enderân rûz ki nâ-gâh sipâh-ı âcâl
Ber bed-endîş be-gîrend ser-i kûy-i zarar
Tîğ çûn vesvese-i `aşk der ufted be-dimâğ
Tîr çûn şa'şa`a-i nûr der ufted be-basar

Sultân Murâd taht-ı Bursa'da vâlid-i mâcid-i makâmında kâim ve Anadolu zabtından sonra himmet-i bülend ile feth-i memâlik-i Rûmeli ve dâru's-saltanat Edirne'ye şitâb eyledi. Amma meçhul-i mezbûrun mekr ve tedvîr ile askeri ziyâde olub kizb ve dürûğı sebebiyle âlem başına cem' olmağla Sultân Murâd erkân-ı devlet-i pederî husûsan Bâyezîd Paşa ve Hâcı İvaz Şâh ve hîn-i cülûsunda Anadolu'dan ma`an getürdüği Timûrtaş Beg evlâdını ve Oruç Beg'i ki sultân-ı sa`îd cümlesine vezâret ihsân etmiş idi. Husûsan mezbûre müşâvere ve herkes bir dürlü tedbîr görüb ammâ İbrâhîm Paşa ve Hâcı İvaz ittifâk eyleyib dediler ki, çünki Bâyezîd Paşa Rûmeli beylerbegisidir. Vezîr-i a`zamdır. Münâsib olan oldur ki anı mukaddem ma'ber-i İstanbul'da Rûmeline gönderüb varub meçhûl-ı mezbûra mütâba`at edenleri her ne vecihle olur ise mezbûrdan rû-gerdân etdirüb bizim dahi Gelibolı'dan ubûr edinceye degin anlar mukaddem müdebbirâne hareket eyleyib eger meçhûl-i mezbûr ile muhârebe mümkün olur ise ol tarafın ümerâ ve askeri ile

ceng ve cidâle ikdâm eyleyeler. Ve Rûmelini tarafımızdan zabt eyleyeler. Amma esnâ-yı müşâverede Sultân Murâd'ın muhlisân ve devlet-hâhı olan evlâd-ı Timûrtaş Hâcı İvaz Paşa ve İbrâhîm Paşa'nın muhâlifî dediler ki Bâyezîd Paşa'yı göndermek münâsib degildir. Zîrâ Mustafâ-yı meçhûlün Rûmelinde şöhreti Âl-i Osmân evlâdından olmak üzre hadd-i tevâtürdedir. Bâyezîd Paşa kıllet-i sipâh ile ana mükâmete kâdir olamayub helâkete bâis ve hasmın te'yîdine müeddî olur dediler. Amma İbrâhîm Paşa ve İvaz Paşa tekrâr Bâyezîd Paşa'nın mukaddem Rûmeline sultânı terğib eylediler. Sultân dahi bir gün Bâyezîd Paşa'yı huzûra da'vet ve bi'l-müşâfehe elbette hâtırımız içün bir mikdâr asker ile Rûmeline geçüb bu hizmeti edâ etmelisün deyu emr etmekle Bâyezîd Paşa dahi mâlım ve cânım pâdişâhıma fedâ olsun ve bir vasiyyetim vardır. Eger bir dahi pâdişâhıma gelemezsem emvâl ve cihât-ı metrûkâtımdan elli bin akçe Umur Beg'e inâyet buyurasız ki âhiret karındaşımdır. Ve devlet pâdişâhın hayr-hâhıdır. Sâyirleri garaz-ı nefsânî ile beni helâke göndermege ayak bastılar. Ancak Umur Beg kavlinde sâdıktır. Ben pâdişâhıma fedâ olurûm.

Beyt
Nâ-murâdî-yi cihân ber dil-i hud huş kerdem
Çûn tû râ ez men-i dil-haste çünîn bûd murâd
Tercüme
Nâ murâd olmağı revâ gördüm
Çünki ben hastadan murâdın bu

deyüb muvâcehe-i sultânîde isticâze eyledi ki şimdi Mustafâ-yı meçhûlün pâdişâhlığı revâc-ı tâm bulub halkın nazarında müstakildir. Eger ümerâ-i Rûmeli ve askeriyânı mezbûrun mutâba'atından dönderemez isem anlardan fırârım dahi muhâl. Hâliya bendeyi muhtâr buyuralar ki muktezâ-yı vakte göre ben dahi mezbûra sûret-i zâhirde itâ'at eyleyib sultân ile rûz-i mesâfda bir takrîb ile yine mevkib-i hümâyûna geleyim. Ve ba'zı âkıbet endiş ve âkıl kimesneleri mutâba'atından delâyil-i hurd mendâne ile rû-gerdân ve müteneffîr eyleyib cânib-i sultâna getüreyim dedikde sultân-ı murâd bahş iltimâsını kabûl ve me'zûn ve her vecihle ihlâsına i'timâdı olmağla cümle masâlihi re'yine müfevvîz eyledi. Bâyezîd Paşa dahi kat'ı ümmîd-i hayât ve umûrını takdîre havâle ve Rûmeline müteveccih ve mümkün olduğu vecihle bir mikdâr asker alub İstanbul Tekvûrı, Mustafâ-yı meçhûlün hevâdârı olmağla ubûra mümâna'ât edüb lâkin tasarruf-ı nüvvâb-ı sultânîde olan Güzelcehisâr'dan bir kaç aded sefîne-i sağîr ile deryâdan geçüb Edirne'ye müteveccih oldı. Vaktâ ki Edirne'ye karîb vardı Meçhûl-i mezbûrun cem'iyyetini endâze-i tedbîr-i şimşîrinden efzûn görüb hâh-nâ-hâh ol dahi mezbûrun mu'askerine sûreti-i ihlâs ile şitâb ve evvel-i vusûlde itâ'at ve inkıyâd edüb mesned-i vezâret ile ikrâm olunub ve Yıldırım Hân'ın oğlu olduğuna ceng-i Timûrî'de bedenine ba'zı zahmlar isâbet etdügünü gösterüb anı dahi i'timâd etdirdi. Ve ba'dehu İzmiroğlı Cüneyd Beg dahi vilâyetinden gelüb ol dahi mezbûrun hizmetine mübâderet ve ana dahi vezâret verdi. Ve İzmiroğlının re'yi ile memâlik-i Rûmelinin sipâh-ı süvârî ve piyâdesini cem' ve her yüz nefere bir serdâr ve ziyâde ikrâm ile asker-i piyâde ve süvârîden şevket-i azîm peydâ eyleyib Anadolu'nın ve taht-ı Bursa'nın teshîri

sevdâsına düşdi. Ve İzmiroğlının tahriki ile Bâyezîd Paşa'yı hıyânet-i derûnî ile müttehem ve Sazludere kurbünda koyun gibi şehîd eyledi. Ve acâleten Gelibolı'dan ubûr ve Mihâliç sahrâsında râyet-ifrâz-ı saltanat ve ihtişâm olub hufyeten her tarafa nâmeler tahrîr ve irsâl eyledi. Mazmûnı bu ki

Beyt
Ezân kûdek cihân-dârî ne bâyed
Ki nâdân pâdişâhî-râ ne şâyed
Ki înek men resîdem tünd çün şîr
Şumâ gîrîd râheş râ be şimşîr
Ra'iyyet dest-i istilâ ber-âverd
Sipâh ez her-taraf destî der âverd
Tercüme
Ben işte aslan gibi geldim. Sizler şimşîr ile anın yollarını kat' edin.
Re'âyâ dahi anı binâen istilâ ve sipâh dahi dest-i tetâvule âğâz eylediler.

Çünki Mustafâ-yı meçhûlün bu ünvân ile Anadolu'ya ubûrı dâru'l-mülk Bursa'da mesmû-ı hümâyûn oldı. Tahkik-i ahvâlden zarûri Bursa'dan çıkub Amâsiyye ve Tokat semtine azîmet buyurmağı münâsib-i hâl gördi. Zîrâ "el-firâru mimmâ lâ-yutak min süneni'l-mürselîn"[323] denmişdir. Amma bu hâlet def'î ve ıstırârda lâ-yezâl lutf-i hüdâ-yı bî-zevâle mütevekkil ve erbâb-ı kulûbdan istimdâda mütevessil idi. Ve ol vakitde henüz ol seyyid-i evliyâ-yı zamân ve muktedâ-yı sâdât-ı zî-şân vâris-i mesned-i hidâyet-i Mustafâvî ve hâyiz ve hâris-i velâyet-i Murtazavî makbûl-i der-gâh-ı Hazret-i Bârî, Emîr Seyyid Şemseddin Buharî (kuddise sırruhu'l-azîz) ki Rûm'da Seyyid-i Sultân demekle meşhûrdur. Şehr-i Bursa'da mukîm idi. Ve Sultân Murâd-ı sâfî-nihâd ve sâhib-i i'tikâd dâima müşârûn-ileyhin teveccüh-ı bâtınî ve duâ-yı hayrını istid'â eder idi. Bu tereddüd esnâsında bir gün âdât-ı me'lûfı üzre ziyâretine varub esnâ-yı musâhabetde dağdağa-i hâtırını Cenâb-ı Seyyid-i Kâmyâba arz eyleyib dedi ki

Mısra'
Ey pîr-i reh begûy tarîk-i savâb çîst

Mustafâ-yı mechûl ile mu'âraza mı edelim yoksa bırağub Amâsiyye'ye mi gidelim istişâre eyledikde seyyid-i hidâyet-şi'âr dahi ahvâle vâkıf oldukda âlem-i esrâr ve kişver-i envârdan keşf-i derûn ile sultânın husûl-i metâlibe mazhar olacağını beşâret-i âlem-i gayb ile kerş-dil-i sultânî âgâh ve te'yîdât-ı Yezdânî birle müjde ve ümmîdvâr eyleyib hasımdan rû-gerdân olmağa rızâ vermeyüb ve tarika-i tevekkül ve tasmîm-i azm ve cezm ile ihtimâm-ı emr eyledi. Ve ıtmînân-ı hâtır-ı sultânî ve erkân-ı devlet-i cihân-bânîyi "fe izâ azemte fetevekkel alellâhi"[324] siyâk-ı dilhâhı üzre nasîhat eyleyib ba'zı kelimât-ı ümmid-vârâne der-miyân eyleyib dedi ki her gâh ki hurşîd-i inâyet maşrık-ı ezelden âğâz-ı tecelli ve mehtâb-ı cihân-tâb tevfîk-i vasatü's-semâu te'yîdde bir devletin evc-i bureuna tâbîde ola. Mâh-ı mün'akidde olan

[323] Güç yetirilmeyecek şeyden kaçmak daha önce gönderilen peygamberlerin sünnetidir.
[324] ... Fakat karâr verdin mi Allâh'a güven.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran, 59.

nümâyiş ve tâbeş-i bâtıl olur. Ve çünki eltâf-ı Yezdânî'nin leme'ât-ı subh-i sâdıkı maşrık-ı ferhunde-metâli'-i emânîde pertev-efrûz ola. Cilve-gerî şihâb-ı şeb-fîrûz vakt-i nîm-rûzda germ-i şeb-efrûz gibi muzmahil olur.

Beyt
Mehûr gam çûn be rûz-i nik zâdî
Tarab kun çûn der-i devlet güşâdî
Cevâni dâri u şimşîr-i şâhî
Taleb kun bâ serî sâhib-kûlâhî
Vilâyet râ zi fitne bâz be-güşây
Yeki reh dest-burd-i hîş be-nümây

Şimdi bu tarîkin refîk-i cünûdı himmet-i ehlullâhdır. Kesret-i kuvvet-i leşkeri ve sipâha hâcet yokdur. Ve pâdişâhın feth-i karîb ve nusratini "kem min fietin kalîletin galebet fieten kesîraten bi-iznillâh"[325] mübeşşir ve musaddık ve gevâh-ı bî-iştibâhdır.

Beyt
Mî nümâyed düşmen-i câhet sipâh-ı pür-sevâd
Tâ dimâğ-ı memleket şûride zân sevdâ şeved
Zûd behr def'-i ân sevdâ be-hûn-i gerdeneş
Rûy-i beyzâ-yı hussâm-ı leşkeret hamra şûd

Çünki seyyid-i kerâmet-beyân meclis-i sultân-ı sâfî-cinâna da'âvât-ı muhlisâne ve teveccühât-ı kâmilâne ile şevk-i tamâm ve basetat-i mâlâ-kelâm verdi. Sultân-ı nev-cevânın dahi gonca-i hâtır-i makbûzi nefehât-ı letâyif-i ilâhiyye birle mânend-i gül-i çaşt-gâhı güşâde ve handân olub istızhâr-ı teveccüh-i evliyâullâh ile müteveccih-i def'-i a`dâullâh olub fezâ-yı tevekküle alem-efrâz-ı himmet ve pençe-i muhlisâneyi istid'â-yı du'â ile mencûk-i a'lâm-ı feth-âsâ beraber âsumân-ı niyyet eyledi. Ve Hazret-i Seyyid dahi birkaç gün birkaç gece mezîd-i te'yîd-i nusret-i sultân ve temşiyet-i masâlih-i murâd içün halvet-hâne-i tevhîdde âlem-i Kaddes'e müteveccih olmağı ta'ahhud buyurdı. Ve hîn-i teveccühünde bi-emrihi Te'âlâ nâ-gâh bî-sebk-i sebeb-i zâhirî Mustafâ-yı mechûle def'aten maraz-ı ri'âf târi ve üç gün ve üç gece seyyid halvetde iken Mustafâ'nın dimâğından kan boşanub ehl-i hak kuvvet-i bâtıniyyesi bereketinde cem'iyyet ehl-i bâtılda za'af-ı küllî zuhûr ve sultânın bu kerâmet-i kuvvet-i kalbine bâ'is ve tertîb-i esbâb ve kuvvet-i merdânegî ve i'ânet-i Hazret-i Bârî'ye i'timâd ile bî-tevakkuf Ulubad suyuna degin acâleten hasma istikbâl eyleyib hasmın ubûrundan mukaddem geçmege himmet ve sür'at eylediler. Mezbûr Mustafâ sultânın ceng ve cidâle sebkat eyledügünden gâyet ile mütezeccir ve müteğayyir ve havâtır-ı muhâlifân ziyâde münkesir ve atıl ve cihân-dârî ve kişver-gîride eyledikleri tedbîrât muzmahil ve bâtıl oldı.

Beyt
Hemân sevdâ girifte dâmeneş râ
Hemân ateş be-sûzed harmaneş râ

[325] ... Nice az topluluk çok topluluğa Allâh'ın izniyle üstün gelmiştir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 249.

Lâ cerem, tedbîr-i âheri mütebeyyin hîle ve tezmîr ile kendü muhlislerinden beş bin kadar süvâr-ı mükemmel Ulubad suyundan geçüb mu'asker-i sultânî hâb-ı râhatda iken gafleten şebîhûn eylemege ta'yîn eyledi. Amma hâtif-i gaybî fî'l-hâl a`dânın mekr ve hîlesini sem'-i nüvvâba resânide ve sultân dahi keyd-i a`dânın mükâbelesinde tedbîrât-ı kâmilâna muvaffak ve beş yüz kadar merdân-ı kârdânı suyun muhâfazasına mukarrer ve Timûrtaş Beg-zâde Umur Beg'i bin dilâver ile kemîn-gâh-ı hasma ta'yîn buyurdı. Ve ber-vefk-i "Vela yehiku'l-mekru's-seyyiu illâ bi-ehlihi"[326] Çünki hengâm-ı şeb-i târda ol gurûh-ı siyeh-baht zulmet-i edbârda suyun güzer-gâhına vardılar. Leşkeriyân-ı sultânî dahi hüsn-ü tedbîr ile mezbûrleri güzer-gâha çekub Umur Beg dahi bir uğurdan kemîn-gâhdan asker-i enbûh ile taşra çıkub bir anda ol beş bin âdemi tîğ-ı intikâm ile helâk ve kem-nâm eylediler.

Beyt
Zi her sû keşân düşmeni çûn neheng
Be gerden der efsâr bâ pâlheng

Ve bu zafer ve fîrûzîden sonra ittifâkat-ı haseneden Mihâloğlı Mehmed Beg ki mükaddemâ Sultân Mehmed ile Mûsâ Çelebi'nin mükâbelesinde fetihden sonra Tokat Kal'asında mahbûs idi. Ve ba'dehu sultân emri ile ıtlak olunmuşıdı. Ol vakitde gelüb meclis-i hümâyûna vâsıl ve nevâziş-i hüsrevâne ile murâdına nâil oldı. Müşârün-ileyh kadîmden Rûmeli sipâhı beyninde gâyet sâhib-i i'tibâr olmağla meclis-i müşâverede böyle re'y-i münâsib gördı ki izn-i hümâyûn ile tek ve tenhâ mâbeynde hâyil olan suya teveccüh ve Rûmeli'nin Mustafâ'ya teba'iyyet eden erbâb-ı i'tibarını bî-vâsıtâ-i mürâsele ve peyğâm-ı müşâfehe ve uzûbet-i kelâm-ı mezbûrdan rû-gerdân ve pişman ve cânib-i sultâniyi rüchân ile bast-ı bisât-ı müşâveret eyleyib diye ki

Beyt
Zi sâhib-nazar-ger suhan neşnevî
Çû der kâr âyî peşîmân şevî
Tercüme
Güş eylemek pendini erbâb-ı cemâlin
İş başa düşünce Çelebi nâdim olursun

Mehmed Beg Rûmeli ümerâsının ordusı mükâbelesine varub âvâz-ı bülend ile her birinin isimleriyle hitâb ve mezbûrlar dahi mûmâ-ileyhi bilüb yanına gelüb hâl ve hâtırını sordukdan sonra mezbûr Mehmed Beg ahlâk-ı hamîde-i sultânî beyân ve mezbûr Mustafâ'nın yalan olduğunı dostâne nasihat ile Mustafâ'nın mütâba'atından nâdim olub beynlerine teferruka bırakdı.

Netice: Ol ümerâ-i izâmın her biri fikr-i nâ-savâblarına pişman ve Mehmed Beg'in tavassutı ile ebvâb-ı mürâselâtı güşâde eylediler. Ve sultân-ı kişver-murâdın afv ve safh-i cemîlinden sonra Mehmed Beg'in mu'temed-i devlet-i pâdişâhî olan

[326] ...Kötü tuzak ancak sâhibine dolanır..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Fatır, 43.

Umur Beg'in ve birâderlerinin ittifâkıyle böyle arz eylediler ki, çünki Ru ili ümerâsının tereddüdleri sebebiyle sipâh-ı düşmen miyânında teferruka-i azim vâki' olmuşdur. Ve herkes kendü tedârüküne düşmüşdür. Münâsib olan oldur ki ceng ve cidâlden mukaddem hasm-ı hîle-sâz-ı pür-tezvîri re'y-i zerrîn ve hüsn-i tedbîr ile ma'hûd eyleyib vâsıtâ-i resâyil ve mürâselât-ı müdebbirâne ile husamâ beyninde fitne bırağalım. Bu re'y-i kâmile binâen Umur Beg ve birâderleri Mustafâ-yı mechûlun Vezîr-i Azam'ı olan Cüneyd Beg ve sâyir a'yân-ı sipâha pinhâni bir mektub tahrîr ve bir merd-i kâr-âzmûde ile irsâl eylediler. Amma leşker-i a'dâ Ulubad suyunda nigehbân idiler. Merd-i mezbûr bir tarîk ile geçûb sultân-ı murâd-bahşın peyğâmını ale'l-infirâd Rûmeli ümerâsına tebelllûğ ve cümlesini mülâyemet ile cânib-i sultâna meyl etdirüb ol cem'-i perîşân-rûzgârın beynlerine teferruka bırağub Hanedân-ı Osmânî'nin cümleten bende-gân-ı kadîmini mezbûr Mustafâ'nın mütâba'atından rû-gerdân eyledi. Ve Timûrtaş evlâdının mektubunı hufyeten Cüneyd Beg'e teslîm eyledi. Mazmûnı bu ki çünki ümerâ-yı izâm ve leşkeriyân-ı Rûmeli katında Mustafâ'nın da'vâsı mahz-ı kizb ve bühtân olduğı muhakkak oldı. Ve sultân-ı murâd-bahşın temkîn-i vucûdiyle bir şahs-ı mechûlü'n-neseb memâlik-i Rûm'da mülûk-i izâm ve hânedân-ı kirâmdan olmak lâyık ve ihtimâl midir? Ve bir mikdâr küffâr-ı eşrârın tahrîki ile öyle şahs-ı bî-aslın vezâretiyle mübâhât eyleyesiz. HâliyÂ tamâmî-i ümerâ-i izâm-ı Rûmeli ve gayruhum mechûl-i mezbûrun mekr ve tezvîrine muttali' ve nüvvâb-ı sultâna şefâ'at ve Zarâ'at ile mütevessil olmuşdur. Ve cerâyim-i güzeşteleri afv olunmuşdur. Evlâ ve enseb olan oldur ki siz dahi vâkı'a-i mev'ûdun vukû'undan evvel habl-i metîn-i şefâ'at ile bu sultân-ı murâd-bahşın tınâb-ı serâdik-i ikbâline teşebbüs eyleyib taksirâtınıza istiğfâr eyleyesiz ki afv-I cürmünüze cümlemiz dâmin olmuşdur.

Mısra'
Baz â ki men be 'afv-i günâhet zemân şüdem

Ve zeyl-i nâmede bu nasîhat mestûr idi ki; Rûmeli'nin tamâmî-i ümerâ ve sipâhi hufyeten ve alenen Mihâloğlı Mehmed Beg'in vâsıtasıyle sultân ile ahd etmişlerdir ki fîlÂn gecede çünki sultân-ı murâd-bahş askeri ile hasma şebîhûn eyleye. Ol cemâ'at-i Mustafâ-yı mechûl ve İzmiroğlını dest ve Gerden-beste nüvvâb-ı sultâna teslîm etseler gerekdir. Ve Hâcı İvaz Paşa dahi Mustafâ-yı mechûle li-maslahatin hayırhahâne bir mektÛb irsâl ve nice dürlü yemîn ve delâyil-i vâfire îrâd eylemiş idi. Mechûl-i mezbûr dahi İzmiroğlı huzûruna getürüb Hâcı İvaz Paşa'nın mektÛbunı gösterüb İzmiroğlı dahi Timûrtaş evlâdının mektubunı arz ve ikisinin dahi mazmûnı mutâbık olmağla ümerâsının ve sipâhının adem-i ittifâklarından nâşî Rûmeli'ne avdeti münâsib gördiler ki çünki Rûmeli memleketi tasarrufumuzdadır. Varub ol cânibde meks eyleyib münâfık ve müvâfıkı temîz eyledikden sonra tedrîc ile Sultân Murâd'ın mu'ârazasına âğâz eylemek âsândır. Ve şimdi böyle teferruka-i sipâh ile mükâteleye meyl eylemek hatâdır deyub deryâdan savb-i edbâra Rûmeli'ne güzârı münâsib gördiler. Çünki mektubların âsâr-ı nef'i Rûmeli'nde vâzıh oldı. Hâcı İvaz Paşa dahi Mustafâ-yı mechûle mektubda tahrîr eyledugi üzre hemân leyle-i ma'hûdda leşker-i sultâniyi müretteb ve Ulubad suyundan güzer ve bir mahall-i

münâsibden şebîhûn ile cenge mübâşeret ve hasmın leşkerine ğavğa ve perîşânlık bırakdılar. Ve mechûl-i mezbûr tahkîk eyledi ki ümerâsının ve askerinin muhâlefetiyle kendüni giriftâr edeceklerdir. Bizzarûri havâssından ba'zı kimesneler ile Gelibolı'dan ubûr ve Rûmeli'ne musâra'at eyleyib ve vezîri olan Cüneyd Beg dahi Aydın ili'ne firâr ve emvâl ve eskâlini yerinde terk eyledi. Ve Rûmeli ahâlisini fî'l-hâl Ulubad köprüsüni müretteb ve sultân-ı kâmrânı sudan geçürüb Mustafâ-yı mechûlun tamâmî-i emvâl ve esbâbı nüvvâb-ı sultânî'ye nasîb oldı.

Beyt
Çû ân hurremî şâh râ geşt cuft
Çû gülnar handîd u çün gül şikuft
Tercüme
Ol fursatı çün şâha nasîb eyledi Allâh
Gülnâr gibi güldı ve gül gibi açıldı

Çünki ümerâ-yı Rûmeli pây-i bûs-i sultân ile ser-efrâz ve tiğ-ı der-kef ve kefen-i ber-gerden etdikleri kabâhatlarından nâdim ve şîve-i isti'zâra âğâz eylediler. Ve İbrâhîm Paşa ve ba'zıları Rûmeli ümerâsının katllerine sultânı terğîb eyleyib amma Hâcı İvaz Paşa ve ekser ümerâ husûsan Mihal-zâde Mehmed Beg ve Umur Beg mezbûrleri himâyeten özürhâh oldılar. Ol kadar ihtimâm eylediler ki zamîr-i münîr-i sultâniye vâzıh oldı ki Mustafâ-yı mechûl bu mertebe şâhid-i zur ve ikâmet-i müzevvir ve alâmet-i meşhûr ile kendüyi ferzend-i Yıldırım Hânî olduğını ve ekser halkı mertebe-i şübhe ve gümândan sâkıt ve bu müdde'înin tasdîkına i'tikâd etdirüb binâen-aleyh cümle-i ümerâ-i Rûmeli'ni cürm ile ittihâm münâfî-i tavr-ı mürüvvet ve adâletdir. Anların zelelini afv ile mücâzât-ı mülâyim ve melekât-ı kerîmâne ve merâhim-i pâdişâhâne ile ma'zeretlerini "Rabbenâ lâ tuâhiznâ in nesînâ ev ehta'nâ"[327] mantûkuna mutâbık ve emr-i "tahallakû bi-ahlâkillâh"[328] ile afv-i cürm-i sâbık lâyıkdır. Çünki Mustafâ-yı mechûl ol ma'reke-gâhdan Gelibolı cânibine firâr eyledi. Ve ekser ümerâ-yı izâmı İzmiroğlına teba'iyyet eylediler. Ve mezbûr Mustafâ emvâl ve esbâb ve nukûdun ma'an getürüb Biğa hudûdına vardıkda güzer-gâhlarında olan nehr-i azîmin tuğyânı olub geçemediklerinden Biga kadısını zer-i sürh ve sîm-i sefîd ile itmâ' ve kâdı-ı merkûm delâletiyle bir memerden güzer ve kendü havâssından on beş kadar âdem ile sefîneye süvâr ve deryâdan güzâr ve Gelibolı'da meks edüb ve me'âbir-i deryâyı mazbût eyedi. Ve sultân-ı kâmrân dahi leşkeri ile mezbûrı te'âkub ve Biğa'ya vâsıl ve kâdı-yı merkûmun irtişâ ile hiyânetine ittilâ' hâsıl eyledikde bilâ-tevakkuf cezâ-yı ameli birle salb etdirdi. Ba'dehu Rûmeli'ne ubûr murâd eyledi. Amma sefîneleri Mustafâ-yı mechûlun mahfûz ve kendü Gelibolı'da lenger-endâz-ı ikâmet olmağla İbrâhîm Paşa Mollâhân-ı şinâverden bir şahs peydâ ve hâzır ve mutayyeb ü'l-hâtır eyleyib mahî-i deryâyî gibi der-dâm eyledi. Ve ol eyyâmda Gelibolı sefînelerinin amelelerinden bir şahs var idi ki İbrâhîm Paşa'nın abâ ve ecdâdının müntesiblerinden idi. Ve nâmına Tahâretsiz

[327] Ey Rabbimiz bizi unuttuğumuzdan ve hataen yaptığımızdan sorumlu tutma. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 287.
[328] Allâh'ın ahlâkıyla ahlâklanınız.

Hatib derler idi. Ve fenn-i deryâda mahâret-i azîmesi var idi. İbrâhîm Paşa mezbûri bir mektub ve istimâlet-nâme-i sultânî birle ümmidvâr ve itmâ' eyleyib Mellâh-ı mezbûr dahi şinâverlik tarîki Gelibolı`dan hubâb-âsâ şitâb eyleyib Taharetsiz Hatîb dahi mezbûr geldügi gibi sefîne tedârüküne ihtimâm eyleyib ittifâken ol esnâda Ceneviz tâifesinden bir kıt'a sefîne-i kebîr ticâret ile hâzır bulunmağın ol sefîneyi beş bin aded filoriye îcar ve ma'ber müstahfızlarından hufyeten taraf-ı sultâna irsâl ve hubûb-ı riyâh-ı feth ve nusret ile bâd-bân-güşâ-yı azîmet ve fi'l-hâl leşker-gâh-ı sultânîden cem'-i kesîr-i dilâverân sefîne-i mezbûreye süvâr ve mu'âvenet-i baht-ı mes'ûd ile kenâr-ı ma'bere vusûl ve a'dâ ile ceng-i merdâneye âğâz ve sefâyini giru gönderüb bir cemâ`at-ı asker dahi imdâd içün getürdüler. Ve askerin izdiyâd bulduğu sebebiyle cümle-i sefâyin-i mahbûsi dâr-ı dest ile muhâlifândan alub zabt eylediler. Ve sultân-ı kâmrân dahi bir uğurdan tamâmi-i sipâh-ı muzaffer ile güzer ve Mustafâ-yı meçhûlün etbâ' ve eşbâ'ını güzer-gâhdan def' ve me'yûs eylediler. Ve mezbûr Mustafâ'nın dahi mükâmete kudreti olmadığından anı dahi kaçırdılar. Çünki sultân-ı kişver-murâdın râyât-ı mansûresi miyân-ı deryâda nümâyân ve Gelibolu'ya resîde olduğu ayân ve ol kişverin fezâ-yı hoş havâ-yı iyd-gâhında serâdikât-ı iclâli reşk-i âsumân eylediler. Ve sipâh-ı a'dâ mânend-i pîşe mühibb-i nesîm-i ikbâlden mütetâyir ve girîzân ve Mustafâ-yı mezbûr-ı hufâş-sıfât mükâbele-i âftâb-ı hilâfetden rû-gerdân olub ma'dûd-ı kalîl ile Edirne cânibine firâr eyledi. Ammâ Gelibolu kal'asında mezbûrun etbâ`ından bir mikdâr kimesne var idi. Bidâyet-i emirde sipâh-ı melâyik-imdâd ile muhâlefete mübâşeret eylediler. Vaktâ ki kendü pâdişâh-ı hazelân-penâhlarının hâl-i ber-geştesinden âgâh oldılar. Bi'z-zarûri tav'an ve rağbetehu kal'ayı teslîm eylediler. Ba'dehu sultân-ı mansûr hasm-ı makhûrı te`âkub ve dâru's-saltanat Edirne'ye müteveccih oldı. Mustafâ-yı gümrâh râyât-ı sultânînin vusûlünden âgâh olduğu gibi Eflâk tarafına rû-be-râh olub tamâmi-i mülk ve millet ve erbâb-ı dîn ve devlete mezbûrun müzevvir idügi ma`lûm olub herkes mütehayyir ve sultân-ı hakîkîye taklîd eyledügi mânend-i şâh satrîh olduğunı mütefekkir oldılar. Zîrâ

Beyt
Nebâşed çü gül reng u bû-yi gûyâ
Nebâşed çû hurşîd cürm-i sühâ
Tercüme
Güle benzer mi renk ve bûda gûyâ
Mühre mânend olur mı necm-i sühâ

Ve ğulğule-i sipâh-ı pür dil "câe'l-hakku ve zeheka'l-bâtılu"[329] tağayyür-i âlemgîrini avâze-i bülend ile gûş-i ehl-i hûşa işitdirdiler. Ve nevâ-yı bülend ve sadâ-yı hoş âheng-i dil-pesend-i ehl-i hak ve yakîn ile sadâ-yı hûş edâyı "enne'l-erda lillâhi yûrisûhâ men yeşâu min ibâdihi ve'l-âkıbetü li'l-müttekîn"[330] nüvîd-i beşâretini miyân-ı âlemiyânda ayân eylediler.

[329] Hak geldi bâtıl zail oldı. **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 81.
[330] ... Yeryüzü şüphesiz Allâh'ındır. Kullarından dilediğini ona mirasçı kılar. Sonuç Allâh'a karşı gelmekten sakınanlarındır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Araf, 128.

Lâ cerem, nehîb-i kahraman sultân-ı kâmyâb ve heybet nehzat-ı sipâh-ı nusret- intisâbdan Mustafâ-yı makhûr beyân gerd avâregi ve hazelân ve havâs ve etbâ`ından herkes endişe-i hacâlet ve şerm-sârîde hayrân kaldılar. Ve mezbur varub Eflâk semtinde Kızıl Ağaç Yenice'sine düşüb tekrâr ba'zı eşkiyâyı başına cem' ve ba'zı mevâ`id-i kâzibe ile ıtmâ' ve mezbûrler dahi merkûmun encâmı kârı nikbete müntehi olacağın mülâhâza ve ittifâk eyleyib mukayyed ve mescûn ve kendülerinin kahr-ı sultânîden emîn olmaları içün selâsil ve iğlâl ile Edirne'de der-gâh-ı cihân-penâh-ı sultâna getürüb fermân-ı kazâ cereyân ile Edirne Kal'ası`nda salb eylediler.

İkinvi vâkı'a: *Sultân-ı kişver-murâdın yümn-i tevfîk ve baht-i Hüdâ-dâd ile dârü's-saltanat Edirne'de taht-ı mevrûs-i pederî ve evreng-i kayseride temekkün ve bast-ı bisât-ı kavânîn-ı adl ve dâd eyledügi keyfiyetin zikri beyânındadır.*

Kalellâhu tebâreke ve Te'âlâ fî'l-kitâbi "Huvellezî ce'aleküm halâife fîl-ardi ve refa'a ba'dekum fevka ba'din deracâtin li-yebluveküm fîmâ âtâküm inne Rabbeke serî'u`l-ikâbi ve innehu le-Ğafûrun Rahîmun"[331].

Li-müellifihi
Şükr ized râ ki şud şâh-ı cihân Sultân Murâd
Yâft ez-avn-i İlâhî ân-çunân Sultân Murâd
Ehl-i hak râ kâm-ı dil şüd cümle ber vefk-i merâm
Tâ hilâfet yâft ez tevfîk-i ân Sultân Murâd

Çün beşâret-i tâmme-i Hazret-i Rabbü'l-erbâb azze sultânehu- tuğrâ-yı cihân-ârâ-yı "tu'ti'l-mülke men-teşâe"[332] inşâsını bir sâhib-i ikbâlin nâm-ı nâmisiyle ifşâ ve dîvân-ı pâdişâh-ı Hakîm-i Kadîr'den nûk-i kalem-i ğarâyib nigâr-ı takdîr ile tertîb-i nâme-i "tu'izzu men teşâu"[333] bir makbûl nazar-ı efdâlin ism-i sâmîsiyle "yahtessu bi-Rahmetihi men yeşâu"[334] olur. Her âyine nâm ve nişân hilâf-ı murâd-ı âlem-i kevn ve fesâdda safha-i rûzgârdan "tenziu'l-mülke mimmen teşâ`u"[335] tîğ-ı ateş-bâri ile mahv ve mensî ederler ve isim ve resm mehâfet ve muhâlefeti pirâmen-i serîr-i izzet ve pâdişâhî ve pâye-bâ-pîrâye taht-ı şâhîsinden samsâm-ı kahr ve intikâm ile elvâh-ı rûzgâr-ı bî-i'tibârdan külliyet ile hâk ederler. Ve makâm-ı saltanata "muvaffakun min indillâh"[336] olan mâlik olur.

[331] Verdikleriyle denemek için sizi yeryüzünün halifeleri kılan ve kiminizi kiminize derecelerle üstün yapan odur. Doğrusu Rabbinin cezalandırması sür'atlidir. Şübhesiz O bağışlar, merhamet eder. **Kur'ân-ı Kerîm,** En'am, 165.
[332] ... Mülkü dilediğine verirsin..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran, 26.
[333] .. Dilediğini aziz kılarsın..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran, 26.
[334] Rahmetini dilediğine tahsis eder.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran, 74.
[335] ... İstediğinden mülkü alırsın..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran, 26.
[336] Allâh tarafından muvaffak edilmiş olanlar.

Nitekim El-Kıssa

Sekiz yüz yirmi dört (824/1421) senesi şuhûrunda fasl-ı bahâr-ı meymenet-âsârda sultân-ı cevân-baht-ı Süleyman-nejâd ve pâdişâh-ı kayser-sîyer ve pâk-i`tikâd a`nî sultân-ı kişver-murâd ol adû-yı gaddâr ve düşmen-i kâm-kâr olan Mustafâ-yı mechûlü'n-neseb-i bî-tebâr ve a`vân-ı nâ-berhûrdârinin ve gurûh-ı mekrûh-i münâfikân ve küffâr-ı ma'ûnet-Girdigâr müntakim-i kahhâr ile üzerlerine gâlib ve kâm-kâr oldı. Rehnümûni-i baht-i kâm-kâr ile zamân-ı cilve-i tamâmî-i mu'âşirân bezm-i bahârda dârü's-saltanat Edirne'ye âzim ve taht-ı serverî ve hilâfet-i pederî'ye müstakillen cülûs ve memâlik-i mevrûsî-i kayserî'de tekmîl-i temşiyet-i saltanata câzim oldı. Ve taht-ı âli-baht üzre karâr eyledikden sonra pîr ve cevâna izn-i âm olub bizzât lisân-ı hümâyûnı ile şehrî ve ğarîb ve ba'îd ve karîbi mutayyeb ve mükerrem buyurdı.

Beyt
Devr-i meymûneş sabûh-i mülk râ ez ser gireft
Tâ dehân-ı cân çû câm-ı mey lebâ-leb hande şeved

Ve bu hâletde zebân-ı sebze-sân-ı ehl-i beyân belki lisân-ı hâl-i zemîn ve zemân etfâl-i gonca-i bustânın dehân-ı pâkîzesinden ol şâh-ı cihânın serîr-i devletde devâm ve karârına du'â-yı fîrâvân ve mehâmid-i melekât-ı ferişte-beyânını bülbülân-ı fasîhü'l-mekâl lisân-ı hâl ile azbü'l-beyân olub dediler ki

Beyt
Nihâl-i câh-ı tu ser-sebz bâd u bedhâhet
Be-zîr-i hâk çû bîh-i dıraht nâ-peydâ

Çün ol mazhâr-ı merhâmet-i İlâhi taht-ı saltanat-ı evreng-i şâhî üzre zıll-ı Hak ve nümû-dâr-ı "er-Rahmânu ale'l-arşi'-istevâ"[337] olub ol arsa-i şehr-i hurremde meyâmin ve berekât-ı mehâmid-i evsâf ve merâhim-i bî-dirîğ esnâf-ı eltâfîden lemuhalaha (?)-i gerdân-sabâ her subh ve şâm dârü'ş-şifâ-yı hoş-hevâ-yı bağdan âheng-i tertîb-i ilâc-ı derd-i aşk ve tertîb-i dimâğ-ı nesîm müfarrah-gül ve şemîm-i amîmi nesterden ve sünbüli meşâm-ı bülbüle resânîde

Beyt
Nemî guncîd kes çün lâle der pûst
Nişeste şâdumân her dûst bâ dûst
Ki în mî guft ber-sebze surûdî
Ki ân mî hând ber sultân dürûdî

Ve sene-i mezkûre şuhûrunda ki misâl-i îd-i mü'minân ve mânend-i rûz-i devlet-i mukbilân bir rûz-i fîrûz ve sa'at ve sa'âdet-endûzede muktezâ-yı hakîm-i sâhib-i iktidâr ber-vech-i ihtiyâr-ı "yef'alullâhu mâ yeşâ ve yehtâr"[338] ve sitûrî ile es'ad evkâtda

[337] Rahman Arşa istiva etti. **Kur'ân-ı Kerîm,** Taha, 5.
[338] Allâh dilediğini yapar (**Kur'ân-ı Kerîm,** İbrahim, 27) ve irâde eder. (Bu son kısım âyette yoktur)

Beyt
Mübârek tâli`î zi eyyâm-ı nevrûz
Huceste sâ'atî ber cümle fîrûz
Ol pâdişâh-ı melik-nejâd ve sultân-ı kişver-murâd
Vufûr-i tevekkül ve i'tikâddan ber-vefk-i te'yîd-i Rabbü'l-ibâd

Ve fîrûzî-i baht-i Hüdâ-dâd ile dizve-i taht-ı sipihr-misâl-i sultânî üzre cülûs ve şükr-i İzid-i bî-niyâr ve Hüdâ-yı bende-nevvâriyle ser-efrâzını zemîn-i niyâza nihâde eyleyib dedi ki

Beyt
Tâc u efser Hüdây dâd be men
İn Hüdâ dâd şâdbâd be men
Ber Hüdâ hânem âferîn u sipâs
Aferîn bâd ber Hüdây-şinâs

Edâ-yı mahmidet-i Hüdâ-yı Mute'âl ve senâ-yı ni'met-i şâhî ve iclâlden sonra mânend-i hurşîd-i âlem-tâb ufuk-ı subh-i ikbâlden derecât-ı metâlî'-i übbihet ve celâle sâ'id olub levâmi'-i ma'delet ve ihsân ile nûr-bahş-i a`yân ve feyz-efşân-ı ensâr ve a`vân ve cümle-i serân-ı mülk ve serverân-ı emsâr ve sipeh-sâlarân-ı nâm-dâr ol sultân-ı kâm-kârın mübâya'at ve mutâba'atına musâra'at eyleyib ol sultân-ı mücâhidân dahi hîn-i bey'atde dest ve bâzû-yi mühr-i bânîsini kerden-i mübâyi'âna kemend eyleyib cümle-i kılâde-i bende-gî ve tavk-ı ubûdiyyete keşîde eyledi

Beyt
Devlet ender cist-cûy-i û ferâvân sa'y kerd
Minnet İzed râ ki ân cûyende hem yâbende şüd

Akd-i silsile-i hilâfet ve irtibât-ı kâ'ide-i merhamet ve re`fetden sonra tecdîd-i kavânîn-i Şer'-i Mübîn ve i'lân-ı şe'âyir-i hak ve yakîn ile ruhsâre-i Müslümânî'ye cilâ-yı taze ve mir'ât-ı pâs-dîde-i adâlete saykal-ı tîğ-ı mücellâ ile safâ-yı bî-endâze ihsân eyledi. Ve tekmîl-i kavânîn-i sultânî ve te'yîd-i kavâ'id-i hasene-i din-i Müslümânî ve temhîd-i evdâ' ve rusûm-i Osmânî`den sonra bir kaç gün evkât-ı ferhûnde-sâ'âtini bast-ı bisât-ı kâmrâniye sarf ve tamâmî-i mücâhidân ve çâkerân-ı esnânı ruhsat-i istirâhat ile tena'um ve ten-i insâniye erzâni buyurdı.

Beyt
Be-kâm-ı dil çû şâh âmed ber evreng
Füzûdeş hemçû şevket akl u ferheng
Sipâh râ daşt ez-ihsân-ı müreffeh
Be-'ayş ve hûş-dılî be-nemûd şan-ı reh

Ve elhak bu sultân-ı kişver-murâd şumûl-i atâyâ-yı efdâl ile men'ût ve mevsûf ve hoş-hûyî ve dil-cûlukda lutf ve ihsân sebebiyle zebân-ı pîr ve cevânda halkun mâ halekallâhu ile ma'rûf idi.

Beyt
Be hulk-i hasen halk râ bende kerd
Çû İsâ besî murde râ zinde kerd
Çû deryâ çi guyem girân sâye bûd
Be-guher çû kân-ı girân mâye bûd

Sahîfe-i dil-âyine esâsî mucellâ-yı safâ-yı niyyet ve i`tikâd ve zâhir-i a`mâl ve sûver-i ef'âli arâste-i rusûm-nısfet ve dâd idi. Vucûd-i rütbet-i saltanat-ı bülend ve rütbet-i hilâfet-i ercümend ile kendüyi hizmet-i din-i İslâm'da bende-i mukassır ve şerm-sâr bilüb ve me'ârik-i cihâdda kâffe-i ibâd üzerine himâyet ve tettarîk ve fesâddan bu kadar muhâfazat-ı suğûr-i mülk ve dîne muvaffak iken yine kendüyi bir şahs-ı âciz makâmında bilüb edâ-yı hakk-ı ubûdiyiet-i Girdigârî'de acz îrâd eder idi. Ve şive-i atâ ve cevân-merdîde Cafer Bermekî ve Hatem-i Tâî'yi nesîmen münsiyyâ etmiş idi. Ve işâ'a-i hayrât ve ikazâ-i hasenâtda zikr-i cemili sahîfe-i rûzgârda ser-levha-i cerîde-i istihyâ idi. Ve cümle-i hasenâtından bu cerîde mukaddimesinde iki hikâye îrâd olunur ki cümle-i selâtîn-i cihâna şîve-i memdûh-i cihân-dârî âyîne-i İskenderî gibi nümâyân ola. Ve mir'ât-ı ebsâr-ı ehl-i i'tibâra kârhâne-i bî-i'tibârda düstûrü'l-amel-i tavr-ı cihân-bânî ve kâm-kârî ola.

Rubâ'i
İdrîs benâ-yı midhat-i şâh-nihâd
Ez kasr-i senâverî be cennet be-güşâd
Zân rûzene-i münevver ânkû nigerîd
Didâr be bihişt-i câvidân rûy-i murâd

Hikâye-i evvel (Birinci Hikâyet)

Oldur ki:Vaktâ ki ol sultân-ı kişver-murâd dârü'l-meymenet Edirne'de istibnâ-yı bünyâd-ı imâret ve hayrâta mübâşeret ve câmi'-i şerîf'in esâsına metânet verub ve tevsî'-i etrâf içün ol binâ-yı âliye himmet buyurduklarında kurb-i binâda bir fakîrenin süknâsı vâki` olub ed'âf ve müdâ'af bahâ ile iştirâsı nüvvâba ferman buyuruldukda her ne kadar sa'y olundı ise ol pîre-zen inâd ve imtinâ' eyler idi. Amma bir gün esnâ-yı musâhabetde vükelâ-yı sultân ve cema'ât-ı mutavassıtâna dedi ki: "Ben mülkümi pâdişâha ol şartla verürüm ki, beni ol imârâtın sevâbına şerîk ve sehîm eyleyib rûz-i cezâda ol hasenâtın eer ve mükâfâtını Hazret-i İzzet'den benimle iştirâken niyâz eyleye. Nüvvâb-ı sultânî ol cevâb-ı rızâ-âmizden gâyet ile şâdân ve tebellüğ-i beşâret içün rikâb-ı hümâyûna şitâb olub bu kâr-ı müşkil sultân-ı zîşânın bir kelimesiyle âsân olur deyu arz eylediklerinde sultân-ı sâdıkü'l-cinân ziyâdesiyle mütehevvir olub buyurdılar ki: "Benim murâdım bu binâ-yı hayrdan mücerred tahsîl-i rızâ-yı hakdır. Ve saltanat-ı miknet-i dünyevî bidâ'at-ı zâyil ve mâyil-i ömr-i fenâya mâil olduğı muhakkakdır.

Beyt
Ey dil çû âgehî ki fenâ ez pey-i bekâst
İn arzû u âz-ı dırâz tu tâ kûcast

Ya`nî
Ey gönül bilürsün ki dünyâdan murâd ahiretdir
Senin bu düz ve dırâz fikrin beyhûdedir
deyub buyurdılar ki, bir pîre-zen-i acuze ki dâr-ı dünyâ ger bir suknâ-yı fakîrâneye mâlikdir anın ed'âf ve bahâsından geçüb zâhire-i ahîret talebinde meccânen vermege kâyil ola. Şimdi biz bu mertebe kuvvet ve kudret ve esbâb-ı haşmet ile lâyık mıdır ki bir pîre-zenden giru kalub yevm-i cezâda mativye-i ümmîd-i mağfireti inân-be-inân bir acûze-i akîme ile mizmâr-ı rahmet-girdâre ma'an hâzır olub bir zen-i bî-ihlâsı dûn-himmetân gibi sa'âdet-i uhrevîde kendümüze şerîk etmek münâsib degildir. Zîrâ

Beyt
Kesem be-mülket-i sûrî nemî sezed enbâz
Çigüne devlet-i sermed be-kes güzârem bâz

Ya`nî
Mülk-i dünyâda kimesne şerîk olmak mümkün değil iken
Devlet-i medîde nice kimesneyi şerîk etmek mümkündür
deyûb tekrâr ziyâde bahâ ile hâne-i mezbûreye tâlib oldı. Yine bir vecihle mümkün olmayub âkıbet terk-i nahvet-i pâdişâhî buyurub bi-nefsihi acûze-i zemânenin kâşânesine gedâyâne mülâzemet ve mülâyemete âğâz eyledi. Ve sâhibe-i hâneyi kelimât-ı mütenezzilâne ile sakf-ı temenna' ve imtinâ'dan tenezzül etdirüb bu vech-i ahsen ile hitâb buyurdılar ki: Ey pîr-i zâl-i rûzgâr-dîde ve nihâyet-i ömre resîde eğerçi senin rütbet-i himmetin bizden efzûndur. Amma bizim kesret-i günâh hasebiyle der-gâh-ı Hak'da ümmîd-i mağfiretimiz hadd ve hasırdan bîrûndur. Şimdi iftikâr ve nâ-murâdî yüzünden sana niyâzımız budur ki bizi bâb-ı mürüvvet himmetinden mahrûm etmeyûb bu bünyâd-ı beytullâhda bizi nâyil-i merâm eyleyesin. Ve bu mahkerr-i mâl-ı dünyâyı tîb-ı hâtır ile bidâ'atin bahâsında kabûl eyleyesin dedikde acûzeye ol pâdişâh-ı âdil ve âgâh-dilin tarîk-i rızâ-yı Hüdâ'da hulûs ve i'tikâdından tamâm el verüb hane-i mezkûreyi hibe-i Şer'iyye ile temlîk ve kadem-i sultâna nisâr eyledi. Ve sultân-ı kâmrân dahi hibeyi kabûl ve acûzeye mükâbelede ed'âf-ı müdâ'af in'am ve ihsân ve mezbûrenin fukarâda zeylinde olan evlâdların silk-i huddâm-ı âlî-makâma dâhil ve merâtib ve mevâcibe nâil buyurdı. Ve tetimme-i âdet mescidi fezâ-yı saray-ı acûzede tarh eyledi. Ve meyâmin-i hulûs-i akidet ve safâ-yı niyyet ve uluvv-i himmet-i sultâniden künbed-i âlî mebâni-i kubbetü'l-İslâm`ı reşk-i sipihr-gerdân ve gayret-i kusûr-i bağ-ı rıdvân ve ulûvv-i erkân ve sumuvv-i bünyânda hem-inân-ı heft-evreng ne âsumândır. Nitekim ol imâret-i hayrın tafsîli mahallinde mezkûrdur.

Beyt
Şûd ez mi'mâr-ı adleş mülk ma'mûr
Bıka`-ı hayr ezû çûn kişver-i nûr
(Terceme)
Anın adlinden oldı mülk ma'mûr
Bıka`-ı hayr oldı kişver-i nûr

Dâstân-ı Devvum (İkinci Hikâyet)

Ol sultân-ı hâlisü'l-cinânın Ehl-i Beyt-i Mustafâ ve evlâd-ı Eimme-i Hüdâ - aleyhim es-salâtu vesselâm- emvât ve ahyâsı hakkında subh u mesâ safâ-yı i'tikâd ile olan ta'zim ve ikrâmı beyânındadır.

Bir gün sa'âdet ile kesb-i hevâ içün müteveccih-i seyr u sahrâ oldı. Nâ-gâh siyâdet ile meşhûr bir şahs gördi ki dâd-hâhâne sultânın güzer-gâhında turub şîve-i mütekellimâne ile şikâyete âğâz eyledi. Sultân dahî siyâdetine ihtirâmen inân-ı yek-rân keşide ve gâyet tevâzu' ile murâdından pürsîde oldukda seyyid-i mezbûr dahî cevâb verüb ba'zı müteseyyid-i mechûlü'n-neseb "le'anellâhu ed-dâhile fînâ bi-ğayri nesebin ve'l-hârice minnâ bi-ğayri sebebin"[339] hadîs-i şerîfine muğâyir-i iddi'â-yı şerâfet ile kendülerini silsile-i siyâdete idhâl eylemişlerdir. Pâdişâhımızdan niyâzımız budur ki bir Nakîbü'l-eşrâf nasb ve ta'yîn ve sâdıkı kâzibden ve seyyidi müteseyyidden ifrâz ve güher-i pâkîze-i Ehl-i Beyt ve şerefi kehribâ-i hazf-i ferzend-i nâ-halefden mümtâz buyuralar dedikde sultân-ı sâhib-i eymândahi cevâbında kaşki niyâz-ı iltimâsınız mansab ve câh ve metâlib-i dünyâya müte'allık olmuş olaydı ki kudret ve miknetimize göre her vecihle husûlı mümkün idi. Amma ey azîz eslâf-ı ehlâfdan sonra bizim mesned-i serverî ve şerâfetde meşrû'iyyet üzre hemân bu kadarcadır ki verâset-i Hanedân-ı Nübüvvet kâyimmakâme-i Ehl-i Beyt-i risâlet olmağla eşrâf-ı etrâfdan isbât-ı neseb ile bir kimesne zuhûr eylese idi taht-ı hilâfet ki verâset ile Ehl-i Beyt'in hakkıdır. Sâiri dahl edemez idi. Ve ben ki Ehl-i Beyt-i Mustafâviyye'nin hâdim-i kemteriyim. Mesned-i serverî bana mufavvız olmak olmaz idi deyüb seyyid-i mezbûri atâyâ-yı vâfire ile ikrâm eyledi.Ve ol sultân-ı kişver-murâdın âsâr-ı mekârim-i ahlâk ve kemâl-i ihlâs ve akîdet ve safâ-yı hulûs-ı niyyetden keyfiyet-i ahvâli ba'zı tevârîhde mezkûr ve mestûr ve elsine-i efvâhda müstefâz ve meşhûrdur.

Mukaddime-i Kübrâ:

Ol sultân-ı kişver-murâdın İrân zemininde hem-asrı olan kimesneler ile keyfiyet-i muhabbet ve buğzan ve mâcerâ-yı ahvâllerin beyân eder.

Hazret-i Rabbü'l-erbâb ve Müsebbibü'l-esbâb ki emr-i hulk ve masnû'âtda na't-ı "külle yevmin hüve fî-şe'n"[340] ile mahsûs ve bekâ ve sermediyyet-i şuyûnât-ı İlâhiyye'de ünvân-ı "lâ yuşğiluhu şe'nun an şe'nin"[341] ünvânıyla mevsûfdur. Çün zuhûr-i mevcûdat ve sudûr-ı mükevvenâtı tertîb-i muntazam-ı ilel ve ma'lûlât ile müretteb eyleyib havâdis-i âlem-i kevn ve fesâdı dahi takaddüm-i sebeb ve te'ehhür-i müntesebe muntabık eylemişdir. Ve kavâhir-i melekût-ı rûhânî ve cevâhir-i

[339] Bizim nesebimizden olmadığı halde bizden olduğunu iddia eden ve bizim nesebimizden olduğu halde bunu inkâr edene Allâh la'net etsin.

[340] ... O her an kâinata tasarruf etmektedir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Rahman, 29.

[341] Onu bir iş diğer işten alıkoymaz.

kudsiyye-i âsumânî ki gâhi melâik-i âsumânî ile ta'bîr ve gâhi ukûl ve nüfûs ile tefsîr ederler.

Beyt
Arş râ ber âb bünyâd ù nihâd
Hâkiyân râ ömr ber-bâd ù nihâd

Ve bu âlem-i kevn ve fesâdda bu kâbiliyet-i müsted'î-i zuhûr-ı âsâr-ı cevâhir-i ulvî vâki' olmuşdur. Ve bu râbıtanın kıvâmı Kayyûm-i semâvât ve arza mahsûs ve bu esbâbın iktizâsı kâr-fermâyî-i irâdet-i İlâhiyye hasebince sâbit ve mansûsdur.

Beyt
Hiç ber în nokta-i pergâr nîst
Kez hat-ı în dâyire ber kâr nist
Lu'bet-i bâzî pes-i în perde hest
Ver ne berû în heme lu'bet ki best

Ve bu müdde'înin ıttırâdına şâhid budur ki bu devre-i zamânda zuhûr-ı İslâm ve şuyû'-i şe'âyir-i şerâyi' ve ahkâmda evvelâ bir müddet hurşîd-i te'yîd-i ma'nevî rub'-ı mu'azzam-ı meskûnun cânib-i cenûbîsinden sûret-nümâ-yı zuhûr ve Peygamber-i Arabî (sallallâhu aleyhi vesellem)'in cânib-i ğarbiden zuhûriyle nûr-i hidâyet kâffe-i âlemiyâna tâbân olmuşıdı. Ve lâ yezâl galebe-i istîlâ ol cevânibden gâlib idi. Nitekim bu uslûb Hulefâ-i Abbâsiyye zamânına degin istimrâr tarîki ile zâhir idi. Tâ bir vakte dek ki iktizâ-yı kırân-ı küllî ki nücûm-ı seyyârînin ictima'ı beş yüz seksan iki (582/1196) senesinde burc-ı mîzânda idi. Ekser selâtîn-i âli-câhın zuhûr-ı devletleri galebe ve tefevvuk mu'azzamât-ı ve cünûd ve sipâh taraf-ı şarkî-i şimâlîden idi. Sâl-i kırân-ı mezkûrden gerdiş-i sipihr ve dırârî-i âsumânî Cengiz Hân'ın terbiyet-i devletinde idi. Ve Timûr dahi zuhûrı ol âsâr-ı ulvînin bekâyâsından idi. Ve ol kabîlden Rûm'un memâlik-i İslâm'î ve kâfirîsinde dahi Devlet-i Âl-i Osmân bu cihet-i şarkîden zâhir olmuş idi. Ve li-hâza bu selâtînin mesâkîninden ki memâlik-i Rûm'un şarkîsi idi. Hemîşe i'lâm-ı zafer zuhûr eyledi. Ve ekser evkât Anadolu'dan her bir leşker ki Rûmeli'ne teveccüh eyledi. Ol taraf gâlib ve kâhir idi. Nitekim sultân-ı Muhammed-hisâl birâderleri Emîr Süleyman ve Mûsâ Çelebi ki Rûmeli Pâdişâhı idiler anlara gâlib oldı. Ve bunun gibi sultân-ı kişver-murâdın devletinde sipâh-ı kalîl-i Anadolu Mustafâ-yı mechûl bu kadar leşker-i enbûhuna ol nisbet ile çehre-i feth ve zaferi Rûmeli kişveri üzerine güşâde eylediler. Bu kâ'ide-i muttarideye binâen.

El-Kıssa

Bir zamândaki sultân-ı kişver-murâdın cülûs-ı hümâyûnı evvelâ dârü's-saltanat Bursa'da vâki' olub sâniyen dest-i gayb-ı ebvâb-ı feth ve zaferi dahi Rûmeli'nde anın rûy-i devletine güşâde eyledi. Ve sultân-ı Muhammed-hisâlin ekser-i zamân-ı saltanatda memâlik-i İrân ve Tûrân'da şevket-i pâdişâhî Emîr Timûr'a münbasıt ve anın esbâb-ı cihân-güşâlığı gâyet kemâlde birbirine mütezâhir

ve mürtabıt olub ekser memâlik-i garbî ve şarkî ve diyâr-ı şimâlî ve cenûbî ve Arab ve Acem'i kendüye ârâm-gâh eyleyib cümle-i memâliki düşmen-i kavi ve muhâlifân-ı gavîden ber-dâhte eylemişdi. Lâkin çünki memleket-i Rûm'dan hudûd-ı bilâd-ı Şâm'a tamâmen istîlâdan sonra cânib-i İrân zemîne nehzat ve bî-tevakkuf mühimmât-ı İrânî'yi mazbût eyleyib cânib-i Tûrân zemînde Taht-ı Semerkand'a avdet lâ cereme kudret ve istiğnâ-yı "inne'l-insâne le-yetğâ en reâhusteğna"[342] istid'âsı hasebince cihân-güşâlık ve memleket-girîde neş'e-i İskenderî'ye taklîd etmek istedi ki âsâr ve ahbâr-ı cihân-girîsi rûzgârda bâkî olub tereddüd-i esfârda tâli`-i ferhunde ve baht-ı musâ'id ile merâtib-i bülende nâil olmağa mülâhâzaya düşdi.

Beyt
Çû âftâb neyûsûd ez sefer zîra
Be-şark u garb zi tîğeş buved resed fermân
Ya`nî
Asla seferden râhat etmedi ki
Güneş gibi tîğından şark ve garba fermân cârî ola

Ve tab'-ı kişver-gîr ve hâtır-ı hatîri bu dâ`iyeye düşdi ki memâlik-i Hita ve Çin ve hudûd-ı Kâşğar`dan nihâyet-i maşrık-ı zemîne ki gâyet de mülk-i vâsi' ve her cihetden âmâde-i fevâyid ve menâfi'dir. Ve bu yedi bin senede hubût-ı Hazret-i Adem-i Safîyy Alâ Nebiyyina ve aleyhisselâm'dan bu güne degin ol memleket-i kebîr bir pâdişâhın hânedânında istimrâr bulmuşdur. Ve mutlakâ İrân ve Tûrân ve Hindistân'dan bîgâne bir âher kimesne ol yere zafer bulmamışdır. Belki asla hiç bir asırda ol kişver-i mazbûtun ümmîd-i fethiyle pâdişâhân-ı âlem ol tarafa meyl etmemişlerdir. Çünki ol mülk-i vâsi'in ahâlisi cümleten putperest bed-kîş ve gümrâhân-ı hatâ-endîşlerdir. Ve ol yerin fethinden dahi nâm-nîk-i dîn-perveri ve takviyet-i Millet-i Peygamberî ve hem mûcib-i tevsî-i dâire-i azîme-i mülk ve serverîdir. Ve bu akl-ı dûr-endîşin endîşesine binâen memâlik-i Hitâ ki bir senelik mesâfeden ziyâdedir teveccühe tertîb-i esbâb eyledi. Ve dârü'l-mülk Semerkand'dan Kâşgar ve Etrâr ve Sîrân yolundan azîmeti tasmîm eyleyib tamâm-ı himmetini techîz-i asâkir-i bî-kıyâs ve teksîr-i esbâb-ı leşkerî o gûne mülk-i pür-sipâh ve esâsa sarf eyledi. Sekiz yüz yedi (807/1404-1405) senesinin şuhûrunda bu re'y-i hatâ-encâmı mukarrer eyleyib Hoten ve Turfân yolundan azîmet eyledi. Nâ-gâh esnâ-yı râhdaki leşker-gâhı Etrâr etrâfına resîde ve evlâd-ı erkânının serâdikât-ı izzeti ayyûka ser-keşîde oldı. Muktezâ-yı takdîr-i pâdişâh-ı kadîr ile mâlik-i ecel serrişte-i tûl-i emel-i Tîmûrî'yi kat' eyledi.

Şi'ir
La terkenetî iled dünyâ ve zuhrufuhâ
Fe inne evtanuhâ leyset bâ-vatân
Ve emhid li-nefsike min kablî'l-memât
Ve lâ teğrurke kesrete emlâk ve a'vân

[342] Ama insanoğlu kendini müstağni sayarak azgınlık eder. **Kur'ân-ı Kerîm,** Alak, 6, 7.

Ve Emîr Tîmûr püser-zâdesi olub dört aylık mesâfe olan hudûd-ı Hindistân'da Kâbil ve Mûltân'a vâli-yi müstevlî olan Pîr Mehmed Cihân-gîr`i gâyibâne veliyy-i ahd eyledi. Ma`ahâzâ birkaç veled-i sulbîsi kendü yanında mevcûd idiler ki, her biri kendüyi cihân-gîr tasavvur ederler idi. Ba'zı hizmet-i pederîde ve ba'zını dahi birer kişverin hükûmetine ta'yîn eyledi.

Netîce: Fevt-i Tîmûrî'den sonra ferzendân ve ümerâ-i hâzır muhâlefet ve muvâfakat ile bu emre birer dürlü tedbîr eyleyib ol cem'iyyet-i enbûh efkâr-ı futûh-i Hita gibi birbirinden perîşân olub ve pîrezen-i deverân-ı pervizen-i ayş ve zindegânîlerini mih-i fitne ve âşûbe avîzân eyledi. Evvelâ ferzendân-ı hâzır birbirlerine adâvet ve ümmîd-i istiklâl ile dârü'l-mülk Semerkand'a rû-be-râh oldılar. Amma müsâ`ade-i baht ve bir cemâ'at-i nifâk ve vifâkın ittifâkıyle Taht-ı Semerkand Tîmûr'un kebîr oğlı Mîrzâ Halîl'in taht-ı tasarrufunda karâr-dâde ve pederinin hazâyin ve emvâl-i çendîn-sâlesini def'aten zabt eyledi.

Beyt
Her çi endûht peder dâd peser ber bâdeş
Allâh Allâh ki telef kerd ki endûhte budur

Ve âher ferzendleri ki memâlik-i Türkistân ve Horasan ve Hindistân'da idiler. Her biri mustekarr-ı hükûmetlerinde da'vâ-yı istiklâl eylediler. Amma bu cümlenin beyninde ittifâken Mîrzâ Şâhruh vasat-ı ma'mûre-i Horasan'da taht-ı Herât'da kavi-hâl bulunub ba'zı ümerânın mütâba'atiyle saltanat-ı mevrûsîde kâyimmakâm oldı. Ve Tîmûr'un fevtinden iki sene kadar sonra birâder-i kebîri olan Mîrzâ Halîl ki sâhib-i taht-ı aslî idi birbiriyle mükâtele ve Şâhruh Mîrzâ Muzaffer ve taht-ı Semerkand ve âher memâliki musahhar eyledi. Ma'ahâza za'îf-terîn evlâd idi. Amma tedrîc ile ekser memâlik-i Tîmûrî'ye müstevli ve hudûd-ı Azebaycân'dan Kâşğar ve Türkistân ve Mâverâünnehr ve Horasan ve Irak ve Hûristân ve Fârs ve Kâbilistân râyet-i hüsrevîsi müsta'li oldı. Ve her bir memlekete birer ferzendini nüvvâb ve huddâmın birinin ma'iyyeti ile nasb eyledi. Ve inâyet-i İzidî birle arsa-i memleketde hiş ve bîgâne ve muhâlifândan kimesne komadı. Amma müşârün-ileyh bir pâdişâh-ı Hüdâ-şinâs ve kem-âzâr olmağla sâyir birâderlerine nisbet ile ahkâm-ı Şer'iyye'ye gâyet ile mütâba'at ve mütâva'at üzre idi. Hâsılı kırk seneden mütecâviz serîr-i şâhîde karâr ve taht-ı saltanat-ı aslîsi olan şehr-i cihân-ârâ Herât'da adl ve dâd ile meşhûr-i rûzgâr oldı. Ve bir kaç ferzend-i sâhib-i şevketi var idi. Zamân-ı hayâtında ekserini kendü pâye-i serîrinde hizmete mülâzemet etdirüb ancak Mîrzâ Uluğ Beg ceddi Tîmûr'un tefviziyle Vâli-i Semerkand ve ekber evlâdı idi. Ve saltanat-ı Semerkand'da müddet-i medîd eyyâm-ı devlet-i pederîde tervîh-i ulemâ ve tecdîd-i âsâr-ı hukemâ-i uzmâda sa'y-i mâ lâ-kelâm eyleyib bi-nefsihi kendüsi fünûn-ı ulûm-i aklî ve naklîde mütebahhir ve hünerverlik ile me'nûs ve lâkin ulûm-i riyâzî ve nucûmda adîl-i Batlamyus idi. Ve binâ-yı rasad-ı Semerkand ânın âsâr-ı hikmet-perverîsindendir. Ve zîc-i Mîrzâ'yî ki el-yevm müntecimân-ı kârdânın ma'mûlün-bih ve mu'avvelün-aleyhidir ol pâdişâh-ı kâmilin netâyic-i fehm-i

hakîmânesindendir. Ve fühûl-i ulemâ ve hukemâdan ekseri ki ânın telâmizligi ile mütefahhir-i sâhib-i iştihâr-ı rûzgâr olub her birinden tesânîf ve âsâr münteşir ve zikr-i hayrı kıyâmete degin bâki kaldı.

Beyt
Nâm-ı nikû yâft zi dîn-perverî
Zinde-i câvîd zi dânişverî

Ve ferzend-i âheri Mîrzâ İbrâhîm Sultân dârü'lmülk Şirâz'da pâdişâh ve ol dahi bir vücûd-i kâmil ve âlim ve âdil ve tahrîr-i hüsn-i hatda nâsih-i hutût belki İbn-i Mukle'ye mu'âdil idi. Ve ta'mîr-i bukâ'-ı hayrât ve müberrât ve ol vilâyâtın tertîb-i ulemâ ve fuzalâsında mesâ'i-i meşkûreye mazhar olmuş idi. Ve Mîrzâ Şâhruh'un iki ferzendi dahi var idi ki birine Mîrzâ Muhammed Cukî ve birine Mîrzâ Baysungur derler idi. Ve ekser evkâtda ikisi dahi mülâzemet-i pederide iken hâl-i hayâtında vefât eylediler. Ve her birisi hasâyil-i pâdişâhâneden bir hâsiyet ile miyân-ı elsine-i efvâhda yegâne-i devrân idiler. Mesela Mîrzâ Muhammed Cukî kemâl-i celâdet ve dilâveri ve levâzım-ı şecâ'at ve safderîde ve Mîrzâ Baysungur hünerperverî ve letâyif-güsterîde ve hat ve tezhîb ve tasvîr ve nukûşda ve sâyir sanâ'ât-ı hünerverânda mümtâz-ı akrân ve miyân-ı şehzâdegânda letâfet ve hüsn-i mu'âşeretde mütevahhid ve yegâne-i devrân idi.

Beyt
Nâmverân şâh ki der serverî
Kerd dilîrî u hüner-perverî

Çünki Mîrzâ Şâhruh'a memâlik-i pederiyi irtikâb-ı ta'b müyesser olub derûn-i memleketde âsâr-ı fitne ve fesâd nâ-bedîd oldı. Ve arsa-i mevrûsisi gâyet vâsi' olmağla ana kanâ'at eyleyib âher mülkün teshîrine meyl eylemeyüb ekseriya Herât'da evkât-güzâr oldı. Lâkin bizzarûri üç def'a Âzerbâycân'a azîmet eyledi. Zîrâ Emîr Timûr'un fevtinden sonra Kara Yûsuf Âl-i Osmân'ın takviyetiyle memâlik-i Azerbâycân ve Irak-ı Arab'ı teshîr eyledi. Ve Mîrzâ Şâhruh dahi mümâ-ileyhin def'ine azîmet ve sipâh-ı tarafeynin vusûlundan mukaddem merkûm Kara Yûsuf hasmı istikbâl ve Şâhruh dahi asker-i bî-şümâr ile Sultâniye'ye nuzûl eyleyib ittifâken Kara Yûsuf'a Evcân menzilinde maraz-ı mevt ârız ve vefât eyleyib Hak Subhânehu ve Te'âlâ Mîrzâ Şâhruh'ı inâyetnâme-i "asâ en yuhleke aduvveke"[343] mazmûn-ı mu'ciz-numûnı üzre ceng ve cidâl mansûr ve muzaffer eyleyib Kara Yûsuf memâlik-i hükûmetini Sultân-ı Rûm'dan nez' eyleyib bu haber Sultâniye'de Şâhruh'un mesmû'ı oldukda vakâyi-nüvis olan Molla Husrev "heleke annî sultâniye"[344] âyet-i kerîmesini iktibâs eyleyib bu beyti tevşîh eylemişdir.

Beyt
Besî üftâd Yûsuf der teg-i çâh
Velî hergiz be-în hûyî neyuftâd

[343] ... Rabbimizin düşmanlarımızı yok etmesi ve yeryüzünde sizi onların yerine geçirmesi umulur..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Araf, 129.
[344] ... Gücüm de kalmadı..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Hakkah. 29.

Ya'nî
Çok Yûsuf lar çâha düşdi
Amma böyle güzel düşmedi

Ve Mîrzâ-yı mezbûr bî-mânî ve mezâhim dârü'l-mülk Tebrîz'e nuzûl ve memâlik-i Âzerbâycân'ı vîrân eyledi. Zîrâ Kara Yûsuf 'un oğlı İskender Mîrzâ pederinin il ve ulus ve askerini alub girîz-gâh-ı mevrûsisi olan Rûm cânibine fîrâr eyledi. Ve Şâhruh'un askeri Âzerbâycân'ın bekâ ve istimrârına i'tibâr etmeyüb ekser ekâbir ve a'yânını Horasan ve Semerkand'a celâ-yı vatan etdiler. Ve o gûne memleket-i zibâ ve şehr-i behişt-âsânın harâbî-i umrânını revâ gördüler ki şehr-i Tebrîz'de olan mermer ve şim ve yerkân ve bunun emsâli Reşidiyye ve Gıyâsiyye mescidlerinin mihrâb ve minberlerinde idi cümlesini Herât'a götürdiler. Ve hamli ve nakli mümkün olan her ne var ise sâmit ve nâtıkın cümlesini ma'an kendü meskenlerine nakl eylediler. Ve Mîrzâ Şâhruh iki defa dahi İskender Mîrzâ'nın muhâlefet eyledügi içün müdâfa'asına niyyet ve Horasan'dan Âzerbâycân'a azîmet eyledi. Ve İskender Mîrzâ mükâmete kâdir olamayub Âl-i Osmân'ın zıll-i himâyetine iltîcâ eyledi. Amma vaktaki Şâhruh Mîrzâ Horasan'a avdet eyledi. İskender fîl-hâl Azerbâycân memleketini darb-ı şimşîr ile teshîr ve Şâhruh'un âdemlerinin tasarrufunda olan hudûd-ı Irak'a dahi şitâb eyledi. Ve muhakkak oldı ki Mîrzâ Şâhruh'un memâlik-i İrân ve Tûrân'da saltanatı sultân-ı Muhammed-hisâlin zamân-ı hilâfetine karib idi. Ba'dehu sekiz yüz yirmi dört (824/1421) ve sekiz yüz elli (850/1446-1447) senesinde vilâyet-dîde mevt-i tabî'i ile rihlet eyleyib sultân-ı kişver-murâd mesned-i kayser-i İslâmî'de beşer sene dahi Mîrzâ Şâhruh'un evlâdının mu'âsırı idi.

Zikr-i hâl-i Mülûk-i Azerbâycân ve Bağdâd Oldur ki

Mukaddime-i Ketîbe ve Kitâb-ı Sultân-ı Sa'îd Yıldırım Bâyezîd'de zikr olunduğı üzre Emîr Timûr ile mu'âraza ve munâkazaya bâ'is-i küllî olan Sultân Ahmed Bağdâdî ve Kara Yûsuf satvet-i Timûrî'den fîrâr ve Sultân Yıldırım'ın dâmen-i lutf ve himâyetine iltîcâ etmişler idi. Hâsılı çünki Emîr Timûr'un memâlik-i Rûm ve leşker-i sultâna zafer buldı. Amma ol ma'rekeden evvel Sultân Ahmed, Yıldırım Hân'dan isticâze ve kal'atü'r-Rûm ve nevâhî-i Haleb yolundan Nehr-i Fırat'ı geçüb tekrâr Hille ve Bağdâd'a rucû' ve mülk-i aslîsine birkaç gün mutasarrıf oldı. Amma Kara Yûsuf miyân-ı ma'reke-i sultânide Emîr Timûr ile ma'an idi. Ve ol vâkı'adan sonra fîrâr ve cânib-i beriyye-i A'râb'da miyân-ı Şâm ve Irak-ı Arab'a dâhil ve Sultân Ahmed Bağdâdî'ye iltiyâm ve imtizâca meyl eyledi. Zîrâ şedâyid-i gurbet ve muhâceret-i evtân ve Sultân-ı Mısır ve Şâm'ın zindânlarında ma'an mahbûs olub beynlerinde hakk-ı muvâneset olmağla cümle-i ahvâlde birbirlerine mu'âvenet ve serîr-i mülket ve tahsîl-i rütbet takdîrinde müsâ'adet ve mükâmet eyleyib memleket-i Bağdâd Sultân Ahmed'e ve memâlik-i Azerbâycân dahi Kara Yûsuf'a mahsûs olmağla akd-i peymân ve hîn-i ta'arruz-i düşmenân ve hudûs-i nevâyib-i zamânda birbirine imdâd eylemeğe ahd u peymân eylemişler idi. Ol esnâda Kara Yûsuf Sultân Ahmed'e mülhak olub tamâmî-i vilâyât-ı Bağdâd vech-i

ma'hûd üzre Sultân Ahmed'e karâr ve her bir şehir ve hisârda mu'temed âdemler istikrâr eylediler. Çünki Emir Timûr Rûm'dan avdet ve Sultân Ahmed'in ve Kara Yûsuf'un def'ine asker ta'yîn ve Kara Yûsuf leşker-i Timûrî'ye her çend ceng-i dilâverâne ızhâr eyledi. Amma sipâh-ı Timûrî kesret üzre olub bunlar kıllet üzre olduğundan bir kimesne mükâmete kâdir olamayub tekrâr cânib-i Şâm'da Berriyye-i A'rab'a murâca'at eyledi. Ve Sultân Ahmed dahi Cezâyir-i Arab cânibinde Cemâ'at-ı Urbân'ı penâh edinüb dedi ki

Beyt
Ser der beyâbân mî nehem ez cevr-i zulmet çend gâh
Bâri ne-bînem neşnevem nâm u nişân-i çün tûyi
Tercüme
Cevr ve zulmünden beyâbanda olayım bir zamân
Bari senden göreyim işiteyim nâm ve nişân

Çünki ber-muktezâ-yı takdîr Timûr'un tomar-ı hayâtı nihâyete resîde ve evlâdının mâbeynlerinde münâza'a imtidâda keşide oldı. Kara Yûsuf Azerbâycân serhaddine ceddinin nasb etmesiyle pâdişâh olan Mîrzâ Ebubekir veled-i Mîrânşâh ile mükâtele eyledi. Ve Âl-i Timûr'un devletleri zevâle yüz tutmağla Kara Yûsuf gâlib ve Mîrzâ'yı katl ve Âzerbâycân'ı darb-ı tiğ ile kendüye mukarrer eyledi. Ve Sultân Ahmed dahi meydân-ı husûmeti düşmen-i kavîden hâli bulub miyân-ı Urbân'dan hurûc ve mülk-i mevrûsunı taleb ile cânib-i Bağdâd'a şitâb ve tamâmî-i Irak-ı Arab'ı zabt ve teshîr ve bekâyâ-yı sipâh ve huddâm-ı devlethâhını kabza-i tasarrufa aldı. Eğerçi mükaddemâ Sultân Ahmed ile Kara Yûsuf'un beyninde peymân-ı dostî var idi. Amma Azerbâycân saltanatı vucûh ile saltanat-ı Bağdâd'a râcih olmağla kadîmden mülk-i mevrûsı olan Âzerbâycân'a tama' ve ber-haseb-i asl-ı tabî'at-i ahd ü peymâne i'tibâr etmeyüb Tebrîz'e gelüb Kara Yûsuf ile hâric-i şehirde Şeneb Gazan cenbinde mükâbele ve mükâtele eyleyib Kara Yûsuf avn ve inâyet-i İzidî ve zor-i bâzû-yi merdî ile Sultân Ahmed'e zafer bulub bâzû-yi devletini pençe-i merdâne ile şikest eyledi. Ve mezbûr Kara Yûsuf gerçi bir Türk-i sâde-dil idi. Amma ahde vefâ eder idi. Sultân Ahmed'i giriftâr eyledikden sonra yine ahd-i kadîme ri'âyet ile mu'âmele eyledi. Amma Sultân Ahmed cibillet-i aslî ve etvâr-ı mezmûm hasebiyle zimâm-ı saltanatda kendü ümerâ ve huddâmını dâima âzerde-dil etdikden cumhûr-i ümerâ-i Azerbâycân ve ekser ekâbir ve a'yân katlini istid'a eylediler. Kara Yûsuf yine ahd-şikenlik etmedi. Lâkin bir kaç özür eylediler ki eger pâdişâhımız eyyâm-ı saltanatından evvel habs ve zindândan ahd ü peymân etmiş ise ıztırârî idi. Andan bize ahd etmek lâzım gelmez deyüb yek-dil ve yek-cihet olub Kara Yûsuf'dan izinsiz Sultân Ahmed'i katl eylediler. Çünki Sultân Ahmed'in ferzend-i erşedi kalmamışdı. Kara Yûsuf'un ferzendân-ı dilâver ve akvâmı cümle serdâr ve tavr-ı dilâverîde ciğerdâr idiler. Memleket-i Bağdâd'ı dahi taht-ı tasarrufa dâhil ve ferzendlerinden birini nasb eyledi. Ve Kara Yûsuf'un kuvvet-i devleti efzûn ve kâr-ı a'dâ gün-be-gün za'îf ve zebûn oldı. Ve yedi sekiz sene kadar Tebrîz ve Bağdâd'a mutasarrıf olub tevsî'-i mülk sevdâsına düşüb Mîrzâ Şâhruh'un ümerâsı tasarrufunda olan Irak-ı Acem ve Hemedân ve Kazvin ve Sultâniyye'ye tama' eyledi.

Mîrzâ Şâhruh dahi def'-i fesâd içün tekrâr Horasan'dan leşker-i bî-pâyân ile Âzerbâycân'a azîmet ve Kara Yûsuf sâbıkan zikr olunduğı üzre hasm-ı gâlibe mükâbeleden mukaddem menzil-i Evcân'da cânı cânana teslîm eyledi. Ve Kara Yûsuf'un fevtinden sonra ili ve ulusı Karakoyunlı İskender'i kendülere pâdişâh eylediler. Ol dahi aşâyir ve kabâyilini ma'an alub Rûm tarafına gitdi. Müşârün-ileyh İskender tavr-ı dilâveride mümtâz-ı akrân ve Rüstem-i devrân idi. Cümle-i âsârından biri oldur ki nevâhî-i Selmâs'da Mîrzâ Şâhruh ile mükâtele eyledikde ancak on bin kadar askeri var idi. Amma Şâhruh'un yüz binden mütecâviz olduğı mütevâtirdir. Ve birkaç fîl-i cevşen-pûş ve kalb ve cenâhda dahi kesret üzre dilâverler var iken İskender ol ma'dûd-i kalîl ile bir kaç kere gurûh-ı enbûha merdâne hamle eyleyib darb-ı şimşîr ile sufûf-ı askeri şakk ve hucûm eyleyen fîl-i kebîrin hortumunı tiğ ile kat' eyleyib hâke düşürüb dedi ki

Beyt
Netersem zi hortum-i fîlân-ı mest
Ki ân âstinest hâlî zi dest
Ya`nî
Fil-i mestin hortumundan havf etmem
Zîrâ ki elsiz bir yendir

Ve Mîrzâ Şâhruh İskender'in havfından firâr ve avretler içinde pinhân olduğı meşhûrdur. Amma Mîrzâ'nın askeri bî-pâyân olmağla mahall-i ma'rekede tevakkuf etmeyüb ol sekiz yüz kadar merd ile ol gürûhun miyânından darb-ı tiğ ile taşra çıkub tekrâr Rûm'a firâr eyledi. Amma cümleten Azerbâycân kal'aları ki Alıncak ve Ravenîd ve Merâğa ve Cûşen ve Zimâr ve Gögercinlik ve Urûmî ve Kahkaha İskender'in vükelâsının tasarrufunda kalmış idi. Ve ol kıla'ın teshîri müte'assir olmağla Mîrzâ Şâhruh mukayyed olmamışdı. Amma Azerbâycân şehirlerini husûsan Tebrîz'e istîlâ ve cümlesini nehb u gâretden sonra terk eyleyib cânib-i Horasan'a mu'âvedet eyledi. Ba'dehu İskender hudûd-ı Rûm'dan hareket ve Âzerbâycân'a azîmet ve memleket-i vîrânı ta'mîre ihtimâm üzre iken Mîrzâ Şâhruh tekrâr Horasan'dan nehzat ve İskender'in def'ine sür`at eyledi. Amma bu def'a İskender'in küçük birâderi olan Mîrzâ Cihânşâh kendü ile muhâlefet üzre olmağın birâderinin rağmına Mîrzâ Şâhruh'a iltticâ ve ol dahi tedbîr-i şedîd "akta'u`l-hadîde bi'l-hadîdi"[345] mazmûnı üzre anınla kat'-ı husûmet-i kadîm ve cedîd ve Mîrzâ Cihânşâh'ı mütâba'ati sebebiyle ferzendlige kabûl ve eyâlet-i Âzerbâycân'ın hükûmetini mufavviz ve iki birâderi birbiriyle muhâsama ve mükâteleye düşürdi. Amma İskender-i fâsık bed-huy olmağla kendü ehl ve iyâl ve huddâm ve sipâhdarlarının ırz ve mallarına tama'ı olmağın ekser erkân-ı devlet ve a`yân-ı memleket kendüden müteneffir ve ber-haseb-i bâtın Mîrzâ Cihânşâh'a tâbi' oldılar. Vaktâ ki def'a-i sâniyede Rûm'dan mu'âvedet ve Tebrîz kurbunda Sofyân menzilinde iki birâder birbiriyle mu'âraza eylediler. Ekser ümerâ-i kirâm mükâteleden mukaddem Cihânşâh tarafına meyl eylediler. İskender tenhâ ve bî-mu'âvin kalmağla

[345] Demiri demirle keserim.

bizzarûre ma'reke-gâhdan fîrâr tarîki ile Alıncak Kal'ası tarafına revâne oldı. Hemân ol kal'ada Cihânşâh birâderini câme-i hâbında mestâne yatur iken katl eyledi. Ba'dehu pâdişâhlık kendüye mahsûs olub ekser memâlik-i Acem'i tedrîc ile kabza-i tasarrufa aldı. Ve Cihânşâh'ın Azerbâycân saltanatına bidâyet-i tefvîzinde ki sekiz yüz kırk (848/1444) senesi şuhûrunda idi. Cânib-i Şâhruh'dan yedi sene sultân-ı kişver-murâdın mu'âsırı idi. Ve bakiyye-i zamân-ı saltanatı ki sekiz yüz yetmiş bir (871/1466-1467) senesi şuhûruna müntehi oldı. Sultânü'l-mücâhidîn Sultân Mehmed Gâzi bin Sultân Murâd'ın mu'âsırı idi ki yedinci ketîbede zikr olunsa gerekdir.

Ahvâl-i Mülûk ve Memâlik-i Diyârbekir ve Tevâbi'i Beyânındadır

Emîr Timûr'un Şâm ve Rûm memleketlerini istîlâsı zamânında Diyârbekir Vâlisi Bayındırî Kara Osmân'ın Emîr Timûr'a mütâba'ati olmağla serhadd-i Rûm ve Şâm'da temekkün etdirmiş idi. Ve mezbûr Kara Yûsuf 'un ve Karakoyunlı kavminin düşmeni ve mu'ârızı olmağın Kara Yûsuf'un gayzına Emîr Timûr dahi anı ol cânibden musallat eyleyib beynlerinde kerrât ile mükâtele vâki' olmuşıdı. Ve bu adâvet Kara Yûsuf'dan İskender'e miras idi. Ve gâh-be-gâh birbirlerinin il ve ulusuna adâvetden hâli olmayub mülklerinin serhaddi Azerbâycân ve Bayburd idi. Gâhi bu taraf gâlib olub ol hudûdı tasarruf ederler idi. Bir vakte degin ki İskender, Şâhruh'un leşkerinden fîrâr ve cânib-i Rûm'a teveccüh eyledi. Kara Osmân fursatı ganîmet bilûb darb-ı şimşîr ile rehgüzerlerini kat' eyledi. Ve Osmân Beg on bin kadar merd-i dilâver ile rehgüzâra gelûb tîğ-ı bi-dirîğî keşide eyleyib İskender her ne kadar emân taleb eyledi ise müsâ'ade eylemeyüb âkıbet İskender Şâhruh'un cenginden halâs olan cem'-i kalîl ile mükâteleden gayrı çâre bulamayub lâ cereme hâtırına hutûr eyledi ki tevfîk, galebe ve istîlâ kesret ve kıllet ve za'f ve kuvvet-i bendeye menût degildir deyüb rûz-i mükâbelede Osmân Beg ile merdâne mesâf eyleyib Osmân Beg gâlib iken mağlûb ve maktûl ve mün'adim ve Karakoyunlı leşkeri mahzûl ve münhezim oldı. Ve İskender ol nusretden sonra cânib-i Rûm'a ikdâm eyledi. Zîrâ Mîrzâ Muhammed Cukî veled-i Şâhruh Beg bin kadar süvâri asker ile Azerbâycân tarafına İskender'i te'âkub eylemiş idi. Çünki bu vâkı'a vâki' oldı. Mezbûr Cukî te'âkubdan ferâğat ve Osmân Beg'den sonra ol miyânede aşâyir ve kabâyilin ittifâkı ve Şâhruh'un menşûri ile Akkoyunlı kavminin hükûmeti Osmân Beg'in kebîr oğlı Ya'kûb Beg'e mukarrer oldı. Ve andan sonra birâderi Ali Beg veled-i Sultân Hasan Beg'e intikâl eyleyib cüz'î müddet hükûmet eyleyib ba'dehu birâder-i kebîri Hasan Beg'i beynlerinde vâli nasb eylediler.

Beyt
Be-her çendî bûd şahsî cihân-gîr
Cihâneş gired âhir vakt-i takdîr
Tercüme
Eger şahs olsa bir müddet cihân-gir
Dutar anı cihânda vakt-i takdîr

Dâstân-ı Evvel (Birinci Hikâyet)

Sultân-ı kişver-murâdın Kostantin'in gazâsına teveccüh ve muhâsara ve

tevâbi'ini nehb u gâret ve ol esnâda küçük birâderi Mustafâ Çelebi'nin Bursa'dan hurûcı istimâ'ı ve sultânın ol fitnenin def'i içün rucû'ı ve fethe muvaffak olduğı ve tedârük-i müfsidân beyânındadır.

Çünki ol pâdişâh-ı melik-nejâd ve ol zıll-i Rahmet-i Hakk-ı ale'-ibâd câmi'iyyet-i sıfat-ı hilâfet-i İlâhî ve niyâbet-i Nebevî'de mütevahhid ve zılliyyet-i Hazret-i Zülcelâl'de miyân-ı ehl-i ikbâlde müteferrid idi. Her âyine muhteremân-ı vahdet-i satvet-i pâdişâhide ızhâr-ı menâzım-ı mülkî ve câhî içün tevecccühe zamîr-i mühr-i tenvîr ile ref'-i fitne-i küfr ve işrâk eyleyib silk-i cihâdda def'-i müşrikât-ı dâimü'l-inâda kıyâm eylemek iktizâ eyledi. Ve ebtâl-ı da'vâ-yı isneyniyet ve diyâr-ı İslâm'dan kal' ve kam'-ı şirket-perestî-i küffâr ve münâfıkâna ikdâm eyleyib mir'ât-ı hâtır-ı musaffâsında neş'e-i Müslümânî ile her çend hâkim-i İstanbul ile mu'âdat üzre idi. Amma hâkim-i mesfûrun nifâk-ı aslî ve adâvet-i cibillisi muhakkak idi. Amma ol adâvet ve muhâlefetin sebebi ol idi ki vâlid-i mağfiret-penâhı a'nî sultân-ı Muhammed-hisâl'in zamân-ı irtihâlinde sâbıkan zikr olunduğı üzre sultân-ı kişver-murâd taht-ı kayserî-i mesned-i pederîden dûr ve taklîd-i velâyet-i ahd-i serverîden mehcûr idi. Ve bir kaç gün Bursa'da peder-i büzürg-vârının mezar-ı pür-envârının masâlihine mukayyed olub Bursa'da meks ve dârü's-saltanat Edirne'de bulunmaduğundan İstanbul Hâkimi ol fursat-ı cüz'iyyede î'kâ'-ı fitneye ruhsat bulub umûr-ı saltanata envâ'-ı nifâk ızhâr ve miyân-ı leşker-i İslâm'da ızhâr-ı fesâd eyleyib Mustafâ-yı mechûlı da'vâ-yı mülk ve saltanat ile İstanbul'dan ekâzib ve ebâtîl ile hurûc etdürdigi cihetden sultânın bu endîşeden dîde-i basîreti püster-i râhatda bir lahza gunûde ve tekvûr-ı İstanbul'dan ahz-i intikâm içün hâtır-ı feyz-i fâtırı bir lemha âsude olmayub dağdağa-i kîn-i müşrikân-ı la'în ile kalb-i şerîfî temkîn ve teskîn bulmadı.

Beyt
Şîr-i âzurde ez nehîb-i şuğâl
Bî-hurûş u ğerîv hest muhâl
Tercüme
Çakaldan olsa âzurde bir aslan
Huruş eyler ğerîv eyler ferâvân

Tâ bir vakte degin ki def'-i husûm ma'lûm ve ref'-i fitne etrâf-ı Rûm'dan sonra şevket ve sipâh-ı zafer-penâh ile dârü's-saltanat Edirne'den hareket ve İstanbul gazâsına azîmet buyurdı. Ve Rûmeli ve Anadolu'nın sipâh-ı mücâhidânını cem' ve bu tevecccühde leşkeriyân-ı tarafeyn evvel-emirde İstanbul ve tevâbi'inin nehb u gâreti ile muğtenim ve behremend ve inhisâr-ı hisârdan sonra ol yerin feth ve teshîrinde müteşebbis-i destiyârî-i himmet-i ercümend oldılar. Amma bu esnâda nâ-gâh münhiyân-ı ahbâr ve zabitân-ı aktârdan haber vârid oldı ki sultânın birâder-i sağîri Mustafâ çelebi ki İzmir tarafında idi. İstiklâl-i saltanat iddi'â ve a'mâlından âsâr-ı muhâlefet ve isyân ve hüveydâ oldı. Amma müşârün-ileyhe çünki henüz sabi olub sinn ve sâlı on ikiye bâliğ idi. Anı tarîk-i savâbdan inhirâf ve râh-ı hatâ ve dalâle sevk eylediler. Ve bu fitne ve fesâda bâ'is-i küllî vezîr-i azamı olan Şarâbdâr

İlyâs Paşa'dır ki sultân-ı cennet-me'âdın bendelerinden idi. Ve biri dahi Kara Tâceddin-zâde Mahmûd Beg idi. Ser-i fitne ve fesâd ve pîser ve asâkir-i bâğı ve mezâhir-i inâd idi. Ve bidâyet-i hurûcda şehr-i Bursa'ya gelüb Âl-i Osmân'ın ol dârü'l-mülk-i kadîmi dâ`iye-i teshîriyle hâlâ Mudânya mevzi'ine nuzûl ve şehr-i Bursa'nın a'yân ve erkânı bu sûretden haberdâr ve ale'l-fevr zabt ve ahkâm-ı kal'aya sa'y ve bu fitnenin def'i içün beynlerinde li-maslahatin öyle münâsib görmüşlerdir ki nukûd-ı vâfire ve ecnâs-ı mütekâsire cem' ve tedârük ve hediyye tarîki ile buzurgân-ı şehirden Ahi Ya`kûb ve Ahi Kadem ile şehzâdenin istikbâline feristâde eyleyib ve eğerçi şehzâde bizim pâdişâhımızın halef-i sıdkıdır. Amma mesned-i saltanatda el-yevm birâder-i kebîrleri mütemekkin ve vâlidir. Madem ki şehzâdenin birâderleriyle beynlerinde münâza'a vardır. Bu hânedân-ı kerîmin devlet-hâne-i kadîminin teslîmi şehzâdeye ğayr-i mümkündür. Hâlâ münâsib olan oldur ki, şehzâde bir âher mahalle teşrîf buyuralar ki bu hisârın teshîri suhûlet ile mümkün degildir deyu ittifâk ile cevâb verdiler. Çünki Mustafâ Çelebi'nin erkân-ı eyâleti yakînen bildiler ki bu şehrin fikr-i teshîri hayâl-i hâmdır. Binâen-aleyh şehr-i İznik sevdâsına düşüb Bursa'dan hedâya ve peyğâm ile varan kimesneleri mülâyemet ve mülâtafet ile ric'ata icâzet ve ruhsat verdiler. Çünki ol vakitde İznik'in gâyet ile ma'mûr ve meskûn ve her tâifenin sâhib-i i'tibârına mahall-i sükûn idi. İbtidâ-yı emirde şehri zabt ve muhâlifândan bir ferd derûn-i hisâra dâhil etdirmeyüb kırk gün kadar şehr mahsûr ve ol belde-i ma'mûreyi teshîr etmek ol leşker-i za'îfin hadd-i iktidârından dûr belki ğayr-i makdûr idi. Tâ bir vakte degin ki Bursa'dan ve İznik'den macerâ-yı ahvâl nüvvâb-ı sultân-ı kâmyâba arz olundı. Çünki bu haber ayn muhâsara-i İstanbul'da vârid oldı. Ekser erkân-ı devlet ol maşğale-i hisârı münâsib görmeyüb delâyil ve şevâhid îrâd ve Hâkim-i İstanbul ile musâlahayı her vecihle münâsib görüb memleketin gamhârlığı fikrine düşüb hadîs-i mesâlih-i intimâ "izâ yûbi'u'l-halîfeteyni faktülû'l-âhere minhümâ"[346] mazmûn-ı mu'ciz-numûnuyla amel eyleyib ve Hâkim-i İstanbul harekât-ı güzeştesinden nâdim ve kabûl-i cizye ve tecdîd-i ahd-i zimmete câzim oldı.

Netîce: Sultân-ı zîşân dahi bu re'ye kayil ve tekvûr-ı mesfûrun cürmi afv olunmak içün teberrûkât-ı hüsrevâne götürdiler. Ve İznik'e teveccühden mukaddem hâkimi olan Firûz Beg-zâde Ali Beg'e haber gönderdiler ki her ne vecihle mümkün olur ise Mustafâ Çelebi'nin erkân-ı devletiyle şehri teslîm eylemek üzre li-maslahatin bir sûret-i sulh gösterüb bu takrîb ile mezbûrları şehir ve eyâletin kâmrânlığıyle işğal ve iğfâl ve bir müddet mühlet alalar ki karîben teveccüh-i hümâyûn ol tarafa musammemdir. Mebâden Mustafâ Çelebi'yi derûn-i hisârdan taraf-ı âhere hareket etdirmeyeler. Ali Beg dahi ber-haseb-i işâret-i Sultânî şehir ve kal'ayı Mustafâ Çelebi'ye teslîm eyledi. Ve muhâlifâna ol vakte degin asla bir şehir musahhar olmaduğundan bu güne şehr-i ma'mûre istilâ ve istiklâlleri mezîd-i dalâlet ve gurûra sebeb ve endişe-i âkıbetden gâfil ve cehâletleri hasebiyle tedbîr-i akılâneden zâhil oldılar.

[346] Eğer iki idareciye beyat edilirse, diğerini (hak etmeyeni) öldürün.

Li-müellifihi
Çi güne emn tevân bûd der sarây-ı gurûr
Ki çerh şa'abda bâz est u ber cefâ mecbûr
Tercüme
Nice olur bu sarây-ı gurûr ve recâ-yı huzûr
Ki devr-i çerh-i muş'abed cefâyadır mecbûr

Ve sultân-ı kişver-murâd bu keyfiyetin mukaddimesini, mukaddem Mustafâ Çelebi'nin vezîr-i azamı olub sâbıkan bu hânedânın huddâmı olan İlyâs Paşa-yı Şarabdâr'a hufyeten tahrîr ve irsâl eyledi ki Mustafâ Çelebi'nin râh-ı firârını sedd eyleyib i'lâm-ı nusret-encâm-ı sultânî İznik'e varıncaya degin muhâlifânı tevakkuf eyleye ki rây̆ât-ı mansûrenin hîn-i vusûlunda etrâfdan muhâsaraları âsân ola ve bu hizmetin mükâbelesinde Anadolu`nın Beglerbegiligini müşârün-ileyhe gönderüb envâ'-ı inây̆ât-ı sultânî ile va`ad buyurdı. Bi-emrihi Te'âlâ tedbîr takdire muvâfık olmağla leşker-i sultânî Gelibolı`dan güzer ve şükûh-i tamâm ile İznik'e mütevecih oldı. Ve Mustafâ Çelebi iktizâ-yı sabâvet ve erkân-ı devleti dahi cehâletleri sebebiyle istiklâl ve zu'm-i fâsidlerince sultân-ı zîşân ile fikr-i mükâtele ve cidâl eylediler. Lâkin

Beyt
Dırehşîden-i berk çendân buved
Ki hurşîd-i rahşende pinhân buved
Ya`nî
Yıldırımın parlaması âf'tâb rehşân oluncaya degdir

Vaktâ ki pâdişâh-ı din-penâh sahrâ-yı İznik'e vusûl buldı. Mihâloğlı Ali Beg'i mukaddem leşker üzerine kenâr-ı hisâra feristâde eyledi. Ve Taceddinoğlı Mahmûd Beg ba'zı sipâh ile istikbâl eyledi. Ve iki askerin serdârları birbirleriyle cenge mübâşeret eylediler. Ve Ali Beg'e bir zahm-i muhlik vâki` olub âlem-i âhirete intikâl eyledi. Ve derakab ümerâ ve leşker-i sultânî yetişüb leşker-i a`dâyı mânend-i sayd-ı sahrâ-yı dâm hisâr-ı şehre çeküb bî-tevakkuf ve bilâ-mânî' sipâh-ı pâdişâhî şehrin her bir dervâzesinden hisâra şitâbân ve ol kavm-i nâdânın cem'iyetlerini hamle-i vâhidede müteferrika ve perîşân eylediler. Ve Şarâbdâr İlyâs Paşa ber-haseb-i mev'ûd Anadolu`nın Beglerbegiligi tama'ı ile Ali Beg ile ittifâk ve Mustafâ Çelebi'yi tevkîf ve mânend-i tıfl-ı ma'sûm iğfâl ve peder-i mihribânına götürür gibi fî`l-fevr huzûr-ı sultâna getürdiler. Ol tıfl-ı bî-günâh her çend ol sipâh-ı rû-siyâha beni nereye götürürsüz deyu niyâz eylediler. Büyük birâderin selâmlığına götürürüz deyu cevâb verdiler. Çünki mezkûr İlyâs Paşa dest-i âvîzini huzûr-ı şehriyâra teslîm eyledi. Fî`l-hâl mâlik-i âcâl şehzâde-i nâ murâda bir nefes almağa mecâl vermeyüb mevâdd-ı fitne ve fesâdı miyân-ı ğubâr-ı tîre-i muhâlifânda bâd-ı fenâya verdiler. Ve Mahmûd Taceddin firâr ve bir fakirin menzilinde tavuk kümesinde pinhân ve heybet-i ikâb-ı helâkdan zîr-i bâl-ı mâkiyânı penâh eyledi. Nâçar şâhin-i merg-i

nâgehânî ânı "İzâ câe ecelühüm fe lâ yeste'hirûne sâ'aten ve lâ yestakdimûn"[347] nass-ı kadîmine musâdif ve huddâm-ı sultânî mezbûri ol yerden çıkarub sâyire mûcib-i ibret olmak içün cezâsını tertîb eylediler.

Li-müellifihi
Gûşmâl-ı düşmenân dâde be-dest-i iktidâr
Kerde ez rahş-i sa'âdet hâsid ân râ hâksâr
Tercüme
Verdi dest-i iktidârı düşmenâne gûşmâl
Hâsidi rahş-i sa'âdetden çün etdi pây-mâl

Dâstân-ı Devvum (İkinci Hikâyet)

Ba'zı futûhât ve vâki'ât-ı meserret-iktizâ-yı sultânî ki sekiz yüz on yedi (817/1414) senesinden on dokuz (819/1416)senesine degin ve muhârebe-i İsfendiyâr ve gazâ-yı Eflâk ve sultânın aduv üzerine muzaffer olduğı ve İsfendiyâr'ın duhterine ber-vafk-i murâd kırâet-i hutbe beyânındadır.

Ma'lûm ola ki ol sultân-ı kişver-murâd birâderi Mustafâ Çelebi'nin ğâilesini def' eyledikden sonra Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr Beg'in aheng-i muhâlefet ve isyân ve asâkir-i mufside cem' ve Tarakluborlu Hisârı'na hucûm ve teshîr iddi'âsına düşdügi haberi ve sultânın bir kaç gün birâderi ğâilesiyle meşğûl olmağla Rûmeli cânibinde dahi kâfirân âkiden olub Hanedân-ı Osmâniyye`nin kadîmi harâc-güzârı olan Eflâk Hâkimi nakz-ı ahd ve Eflâk mükâbelesinde vâki` Silistre'yi nehb u gâret ve ızhâr-ı adâvet-i dînî ve dünyevîye mübâşeret eyledügi haberleri mutevâtiren mesmû'-ı hümâyûn oldukda sultân-ı kâmrân dahi Mustafâ Çelebi'nin ğâilesi def'inden sonra acâleten hemân ol asker ve esbâb ile evvelen nevâhi-i İznik'den İsfendiyâr'ın def'ine niyyet ve azîmet ve Hâkim-i Eflâk'ın tedârük-i mefsedesini Fîrûz-Beg-zâde Ali Beg'e tefvîz eyledi. Emîr-i müşârün-ileyh dahi ber-mûceb-i emr-i sultânî Rûmeli guzâtının ittifâkıyle Eflâk gazâsına teveccüh ve müddet-i kalilde vilâyet-i İslâmiyye'nin gâreti mükâbelesinde memleket-i kefereyi yağma ve târâc ve envâ'-ı iktisâb-ı ğanâyim ile mücâhidânı muğtenim ve Memleket-i Eflâk'ı sûzân ve mesâkin-i ma'mûre ve mevâtin-i meşhûrelerini serâpa virân eylediler. Hâkim-i mesfûrun asâkir-i mansûre ile mükâbele ve mükâteleye bir vecihle iktidârı olmaduğundan cibâl-i şâmihade pinhân ve mücâhidâna nümâyân olamayub guzât-ı İslâm buldukları küffâr-ı dûzeh-karârı tîğ-ı hûn-hâr ile feristâde-i nîrân eylediler. Ve istirkak-ı cevârî ve ğilmân ile kâmrân oldılar.

Li-müellifihi
Be-dest-i gâziyân hûbân-ı eflâk
Çû şem'î ger fürûzed şâm-ı uşşâk

Ve ol esnâda sultân-ı sâhib-i ünvân Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr'ın def'-i fesâdına müteveccih bulunmağla ber-muktezâ-yı ikbâl-i İsfendiyâr'ın ehabb-i evlâdı

[347] ...Süreleri sona erince, bir saat bile geciktirilmrzler ve öne de alınmazlar, **Kur'ân-ı Kerîm,** Yunus. 49.)

olan Kâsım Beg pederinden rencîde-hâtır olmağın firâr ve der-gâh-ı âlem-penâha peyveste ve mülâzemet-i sultânide kemer-i sadâkati miyân-ı ubûdiyyete beste eyledi. Ve İsfendiyâr'ın leşkeriyânı o güne ferzend-i ercümendin bu hareketini gördükleri gibi ekser sanâdîd-i kibâr ve cevânân-ı sâhib-i i'tibâr mu'asker-i İsfendiyâr'dan rugerdân ve Kâsım Beg'in yanına müteveccih oldılar. İsfendiyâr dahi askerinin perîşân olduğundan sebât-ı kademe tâkat getürmeyüb Taraklu Hisârı'ndan mu'âvedet eyledi. Ve asâkir-i sultânî misâl-i emlâk-ı kahr-ı Rabbânî ve mânend-i nuzûl-i beliyyât-ı nâgehânî İsfendiyâr'ın leşkeri üzerine hucûm ve hükm-i zarûret ile tarafeynden makâm-ı mükâmetde kıyâm ve bir mertebe ceng ve cidâle ikdâm eylediler ki ğubâr-ı ma'rekeden dîde-i nezzâre-giyân-ı tîre ve târik oldı.

Beyt
Ğubâr-ı fitne fürû best dîdehâ-yi sipihr
Fütâde hâr-i sinân der derûn-i çeşme-i mihr

Ve İsfendiyâr dahi bir müddet leşker ile tevsen-i gayret ve tehevvüre süvâr ve takdîm-i merâsim-i kerr u fer ile merdânelikler ızhâr eylediler. Amma lem'ân-ı hançer-i sinân-ı şebnem mükâbele-i tîğ-ı âftâbda ne mikdâr nümâyân olduğı ma'lûmdır.

Netîce-i kelâm: Nesîm-i zaferden hareket-i livâ-yı sultâniye bâd-ı murâd vezînde ve gubâr-ı muzlim ma'reke-i cidâl pîş-i dîde-i baht-i evliyâ-yı devletden incilâ buldı. Ve Hacibü'l-hüccâb-ı sultân olan Bahşi Beg kuvvet-i bâsıra-i hadîdi ile miyân-ı kâr-zârda İsfendiyâr`ın mahall-i karârın teşhîs ve tevsen-i merdânegiyi üzerine sürüb ser-i nikbet-eserine bir gürz-i girân darb eyledigi merğ-i hûşi kafes-i kafasından perîde ve ol sadme-i şedîd-i medîdin sarîrinden tanîn-i helâki gûş-i cân ile şinîde oldı.

Beyt
Gürz-i şeh ber fark-i düşmen yâft râh-ı serverî
Kerd bîrûn ez dimâğ-ı û hayâl-i safderî
Tercüme
Gürz-i şeh düşmen serine buldı râh-ı serverî
Kim dimâğından çıkub gitdi hayâl-i safderî

Ve ol darb-ı girândan sonra İsfendiyâr'a safî-ı mübârezetde kuvvet-i mübâseret kalmayub zimâm-ı edbârı savb-ı firâra çekdi. Ve ol darbın te'sirinden derd-i âsama mübtelâ "innehüm ani's-sem'i le-ma'zulûn"[348] zümresi silkine münselik ve temellük-i mülk-i dimâğdan ma'zûl oldı.

Beyt
Çûn zi hodgâmî nedâdem pend-i nâsih râ mecâl
Serzeniş dîdem zi bedhâh vez devrân gûşmâl
Tercüme
Vermedim hodgamlıkdan nâsiha pende mecâl
Serzeniş gördüm adudan devrden hem gûşimâl

[348] O işitenler muhakkak işlerinden olurlar.

İsfendiyâr inkisâr ve firârından sonra ekser leşkeri varta-i helâk ve tebâr ve ikâb-ı edbâra giriftâr oldılar. Ve sipâh-ı zafer-penâh-ı sultânî İsfendiyâr'ı ve leşkeriyân-ı inkisârını te'âkub eyleyerek Kastamonu'ya müteveccih ve bî-tevakkuf şehir ve vilâyeti kabza-i tasarrufa dâhil ve bakır ma'denlerin hass-ı hümâyûn içün zabt eylediler. Ve İsfendiyâr Sinob Hisârı`nın hisânetine i'timâd ile ol cânibe müteveccih oldı. Ol şehriyâr-ı gayret-şi'âr dahi Sinob teshîri dâ`iyesine düşüb çünki İsfendiyâr çâşni-i kahr ve suht-i sultânîyi mükaddemâ çeşide ve netîce-i ukûk ve hukûk ve ol mazhar-ı hilâfet ile menâl-i muhâlifini dîde-i i'tibâr ile dîde idi. Eger bu gûne afetin luhûkundan sonra makâm-ı inâd ve muhâlefetde ısrâr olunsa tekrâr ateş-i gadabı iştidâd bulub bakiyye-i mülk-i mevrûsumuzı dahi intizâ' ve belki mes'ele-i hükûmeti ol bukâ' ve kılâ`ı ıklâ' eder deyu mülâhaza eyleyib tekrâr dustûr-ı kadîm üzre vesîle-i isti'fâ ve istiğfâr ile tenezzüle karâr ve ferzend-i dilbend i olan Murâd Çelebi'yi enfâs-ı teberrükât-ı pâdişâhâne ve ecnâs-ı tuhaf-i muhteşemâne ile der-gâh-ı pâdişâh-ı mürüvvet-penâha irsâl eyledi. Ve böyle tahrîr ile ki her çend bu bende-i günâhkârdan memleket-i şehriyârîye bir nev'i bî-edeblik sâdır oldı. Amma sebebi sultânın a`dâ ve muhâlifânı ile mükâbelesi zamânında ekâzîb ve erâcîf-i müştehir ve cânib-i mu'ânidândan ahbâr-ı muvahhiş etrâfa münteşir olduğı idi. El-ân dil u cân ve sıdk-ı cinân ile cürmüme i'tirâf ile her bâbda mâl ve baş ile uğur-ı sultânîde sâbit-kadem ve ümmîd-i afv ve bahşâyiş ile der-gâh-ı merhamet-penâha iltică eyledim.

Beyt
Hâhem be-rûy-i hîş neyârî günâh-ı mâ
Ândem ki cüz günâh nebâşed güvâh-ı ma
Tercüme
Ümmidim odur urmayasın rûye günâhım
Ol dem ki günâhım ola ey şâh-guvâhım

Ve çünki ecdâd-ı mağfiret-isnâdın her babda bu cânibe lutf ve safh-ı cemîli zuhûra resîde ve mürüvvet ve cevânmerdîyi hemîşe icrâ-yı hükm-i intikâm üzre güzîde olmuşlardır. Elhamdu lillâhi Te'âlâ ki ol sultân-ı murâd-bahş ve zîşân şîve-i mürüvvetde zübde-i âlemiyân ve lutf ve merhametde fâyikü'l-akrân ve mümtâz-ı pâdişâhân-ı cihândır. El-yevm ta'ahhüd ve mîsâk-ı hizmetkârî ve cân-sipârîde her bir gazâ ve cihâd ve tecennüd-i ecnâdda ferzendân ve askerim ile mu'asker-i sultânîde hâzır ve âyîn-i hulûs ve mülâzemetde cümle-i huddâma mübâderet eylemek üzerime vâcib olsun. Ve muhadderâtımdan birini ki sahîfe-i rûzgârda âyetün min âyetillâhdır. Harîm-i guzât sarây-ı sultânîye namzed eyledim. Ve bu vesâil-i kavlî ve fi'lî-birle sayed ki enzâr-ı rahmet-i sultânîye mazhar olayım.

Beyt
Nisâr-ı râh-ı şeh kerd ez itâ'at
Be-kadr-i dest re's ez her bizâ'at
Ya`nî
Eli erdügi kadar her bizâ'atdan itâ'at ile râh-ı şâha nisâr eyledi

Çünki İsfendiyâr'ın bu husûsda erkân-ı devlet ve cümle-i vüzerâ sultân-ı kâmrâna vesîle idiler. Takdîm-i ma'zeret ve hüsn-i mücâmelede ol mazhar-ı cemâlin vesîlesiyle ki merğûbe-i sultân idi. Tahrik-i silsile-i mihribânî eyleyib mizâc-ı şehriyâra makâm-ı inhirâfdan insirâf verüb ilkâ-i musâlahada ahd ü peymân eylediler ve dediler ki

Beyt
Câvîd ziy ki bâ tu bîrûn kerd ez dimâğ
Ân serkeşî ki âdet u resm-i cihân buved
Ya`nî
Ömrün mezîd ola ki cihânın resm ve adeti olan serkeşligi senin zamân-ı sa'âdetinde ferâğat eyledi

Netîce: Çünki asl-ı tabî'at-i sultânî iktizâ-yı kemâl-i meyl ve rağbet-i nihâni ile ol mahzûbe-i serâ-perde-i emânînin izdivâcına iltifât gösterüb icâbet-i mes'ûl-i nüvvâb ile inân-ı tevsen-i azîmeti intikâm-ı İsfendiyâr ve teshîr-i bekâyâ-yı kılâ' ve hisârından semt-i âhere ma'tûf ve nazar-ı himmet-i âftâb-ı satveti gazâ-yı memâlik-i Eflâk'a masrûf eyledi. Ve Anadolu`dan Rûmeli hudûduna nehzat ve azîmet ve dârü's-saltanat Edirne'ye sâye-endâz-ı şevket oldı. Ve sipâh-ı guzât ve mücâhidân-ı etrâfın ihzârına fermân sâdır oldı. Vaktâ ki Eflâk Hâkimi Dırakula azm ve nehzat ve techîz-i asâkir-i nusret-meâsirden habîr oldı. Gâyet muztarib ve mütefekkir ve meâl-i sevâbık-ı a`mâl ve kabâyih-i ef'âlinden perîşân-hâtır ve mütezaccir oldı. Sultân-ı murâd-bahşın zeyl-i afv-ı merhametine teşebbüsden enseb görmeyüb hâtır-ı hümâyûnun mükaddemât-ı te'lifinde gûşîde ve mürüvvet ve bahşâyiş-i pâdişâhâneye kemâl-i i`tikâd ile bî-tekellüf iki aded ferzend-i sulbi ve a`yân-ı mülki ile harâc-ı dû-sâle ve hedâyâ-yı vâfire ile müteveccih-i der-gâh-ı merhamet-penâh olub kazâya rızâ ve tîğ ve kefen-i bergerden Edirne'de atebe-bûsî-i der-gâh-ı hilâfet-i dest--gâha resîde olub dedi ki

Beyt
Bâz mî âyem u serder kademet mî fikenem
Şâh-ı bahşende tûyî bende-i şermende menem

Ve bu şîve-i pesendîde tab'-ı hümâyûn olub bî-tevakkuf "berâetun minellâhi ve Rasûlihî ilellezîne âhedtüm mine'l-müşrikîne"[349] berâetini hâkim-i mesfûrun dest-i ümmîd-vârisine i'tâ ve ferzendân ve etbâ`iyle envâ'-ı teşrîfât ve hul'-ı fâhire ve in'âmât-ı mütevâfireye sezâ görüb memleket-i Eflâk'ın uslûb-ı sâbık üzre hükûmetini âna müsellem ve mürâca'ata ruhsat verüb ve sene-be-sene cizye isâli çün muhassıllar ta'yîn buyurdı. Ve Eflâk hâkimleri ol zamandan ile'l-ân meslek-i itâ`atdan udûl eylemediler. Ve bir ferzendini der-gâh-ı saltanatda takrîr eyledi. Çünki mesfûrun umûrı karîn-i husûl ve Rûmeli memâlikinin ...(boş bırakılmış) zabt ve nesk kabûl eyledi. Ba'dehu sultân-ı mücâhidân Evrenos Beg-zâde İsâ Beg'i Rûmeli guzâtı ile Arnavut memleketine gazâya ta'yîn ve irsâl eyledi. Zîrâ ol küffâr-ı eşrârdan temerrüd

[349] Allah`tan ve Resulü`nden kendileriyle andlaşma yaptığınız müşriklere ihtardır. **Kur'ân-ı Kerîm**, Tevbe, 1.

ve istikbâr zâhir olmuş idi. Ve ol memleketi nehb u gârete ruhsat verdi. Ve nefs-i nefîs-i hümâyûn İsfendiyâr Beg'in duhter-i pâkîzesinin hevâ-yı izdivâc ve muvâsalatı ile henüz mülâkat vâki' olmamışidi. Azm-i bezm-i arûsî ile dârü'l-mülke teveccüh buyurub velîme-i nikâh ve levâzım-ı vuslat-ı merğûb içün mustakar-ı hilâfete rû-be-râh-ı sa'âdet oldı.

Sultân Murâd ve İsfendiyâr Beg Ârasında Kız Alıp Verme

Bu makâle Sultân Murâd-ı sâhib-i reşâd Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr Beg'in sekiz yüz yirmi yedi (827 1424-1425) senesi şuhûrunda duhter-i pâkize-güherine bezm-i arûsiye azm ve kendü hemşire-i muhaddderelerini erkân-ı devlet-i seniyyeye akd-i nikâh eyledügün beyân eder.

Ma'lûm olaki ol sultân-ı kişver-murâd zabt-ı nesk-i mülk ve milletden fâriğ oldı. İsfendiyâr Beg'in duhterinin ahterine mülâkat melhûz-i hâtır-ı hümâyûn olub akd-i silsile-i zifâf-ı bâ-ifâf içün Eflâk seferinden avdet ve sekiz yüz (800/1397-1398) senesi şuhûrunda dârü's-saltanat Edirne'den hareket ve Gelibolı'dan misâl-i bâd-ı sabâ savb-i gülistân-ı iş ve safâ ya`nî dârü'l-mülk Bursa'ya ubûr ve ol mahtûbe-i hicâb-ı ismet ve muhaddere-i nikâb-ı iffet ki İsfendiyâr Beg harîm-i izzet-sarây-ı sultâniye namzed etmişdi. Esbâb-ı sûr-i arûsiyyesine ihtimâm-ı tâm buyurub hemân ol fursat-ı meserret-iktizâda muhadderât-ı hânedân-ı kayserîden üç aded hemşîre-i dûşîze-i pâkîze-güherlerinin birini hizmet-i mülâzemet-i sultânî birle şeref-yâb olan Kâsım Beg veled-i İsfendiyâr Beg ve birini Anadolu Begler Begisi Karaca Paşa'ya ve birini dahi Bolu ve tevâbi'i hâkimi olan İbrâhîm Paşa-zâde Mahmûd Beg'e namzed buyurdı. Ve İsfendiyâr Beg'in duhter-i peri-peykerini Kastamonu'dan Bursa'ya nakl etdirmek içün huddâm-ı havâssdan iki aded mahrem ile Çâşni-gîr Ulvân Beg'i ta'yîn ve havâtîn-i mu'azzamâdan dahi merhûm ve mağfûr sultân-ı Muhammed-hisâlin rebîbesi ve selâtîn-i izâm vâlidesi rütbesinde olan Germiyân Hâkimi Ya`kûb Beg'in menkûhasini ve Vezîr Halil Paşa'nın halilesini ba'z-ı havâtîn-i erkân ile Kastamonı'ya feristâde buyurdı. Ve İsfendiyâr Beg'in dahi nüvvâb ve huddâm-ı sultânînin merâsim-i istikbâline mübâderet ve bu muvâsalat-ı hümâyûna ziyâdesiyle mübâhât ve mefâheret eyledi. Ve mahtûbe-i sultân Süleyman-mekânı haşmet-i Belkisî ve bihterîn-i esbâb-ı arûsî ile teslîm içün müretteb eyledi. Livâ-yı vâlâ-yı işret-i kâmyâbî-i sultânî içün ol vilâyetden efrâşte eyleyib ol mahcûbe-i huzûr-i ismet ve mahbûbe-i reşk-i hûr-i cenneti misâl-i hediyye-i âlem-i rûhânî ol sultân-ı kişver-murâd ve mâlik-i emâniye resîde ve dârü'l-mülk Bursa'ya vurûdda ehl-i şehr ve memleket ve tamâmî-i sipâh ve ra'iyyet belki umûmen erkân-ı devlet ol âkidân-ı encümen-i sûr ve ibtihâc ve vâridân-ı deyyâr muvâneset ve imtizacın istikbâline mübâderet eyleyib cümle-i mihmânân-ı vâcibü'l-ihtirâmı i'zâm-ı mâlâ-kelâm ve ikrâm-ı ehl-i ihtişâm ile dârü'l-mülk Bursa'ya götürdiler. Ve birkaç gün ale't-tevâli belki müddet-i medîd-i eyyâm ve leyâli bu dört aded velîme-i nikâhın her birisi sûr-i behcet ve efrâh ve îş ve kâmrânî ile güzer-i ranîde ve âvâze-i meclis-i neşâtı aheng-i elhân-i mürğân-ı gülistân ile gûş-i gül ve riyâhîne resânîde eylediler.

Beyt
Her kes be-terânei nevâsâz
Aheng nümûde der nevâsâz
Der kahkaha hem çû kebek-i kûhsâr
İbrîk-i zi bâde sürh minkâr
Ez bezm-i neşât gûş-ı nâhîd
Avâze-i ʿayş u nûş be-şenîd

Dâstân-ı Siyum (Üçünci Hikâyet)

Sultân Murâd ceng-i Edirne'den Anadolu'nın zabtına ve ba'zı münâfikân husûsan İzmiroğlı Cüneyd Beg'in def'-i fitnesine ve Aydın ili'nin müceddeden fethine teveccühün beyân eder.

Çünki sultân-ı kişver-murâda temâşâ-gâh-ı riyâz-ı memleket ve menâzır-ı kasr-ı eyvân-ı devletde eger çi gül-i kâmrânisi gâyet şikuftegi ve handânî ve bahâristân-ı baht-ı cevânî gün-be-gün nihâl-ı âmâl ile cilve-gâh-ı ayânda nihâyet tâzegi ve rey'ân-ı cevânide idi. Lâkin cevânib-i etrâfdan hadâyik-i mülk-i şâhîsi ba'zı har ve haşâk-ı fitne ve fesâd ve muhâlifân ve münâfikân-ı pür-inâddan halel-pezîr olmağla binâen-aleyh sultân-ı murâd-bahş fezâ-yı memleketi münâfikân ve muhâlifânın hiyânet ve habâsetinden ve müfsidân ve hâsidânın hiyânet ve cinâyetinden tathîr eylemek murâd eyleyib sekiz yüz yirmi dokuz (829/1425-1426) senesi şuhûrunda tamâmen Rûmeli askeri ma'iyyeti ile deryâdan ubûr ve memâlik-i Anadolu'ya müteveccih oldukda âsâr-ı nifâk ve muhâlefeti kerrât ile zâhir husûsan Mustafâ-yı mechûl maddesinde ikâ'-ı fitneye bâ'is ve her ne zamân ki sultân cânib-i küffâra nehzat buyurur idi. Harekât-ı küstahâneye âğâz eden İzmiroğlı Cüneyd Beg hâlâ Aydın ve Menteşe illerinde hem-vâre tahrîk-i fitne ve fesâda kıyâm ve tahrîk-i cem'iyyet-i ibâda ikdâm ile ol memlekete zulm ve ta'addiden hâli olmadığı haberi mesmû-ı hümâyûn olmağla

Beyt
Fitne der mülk tâ neyâbed râh
Hest hısn-i hasîn siyâset-i şâh
Tercüme
Fitne tâ bulmaya memâlike râh
Oldı hısn-ı hasîn siyâset-i şâh

mazmûnı üzre ol şehriyâr-ı adâlet-şi'âr mezbûrun def'-i mefâsidi içün evvel-emirde Timûrtaş Beg-zâde Oruc Beg'i ki Anadolu Begler Begisi idi ol tarafa me'mûr eyledi. Amma mezbûr Cüneyd ümerâ ve asâkir-i sultânî ile mükâmete kâdir olamaduğundan mükâbeleye cesâret edemeyüb memleketi bırağub İpsala Kal'ası'na tahassun ve Oruc Beg vilâyeti zabt ve istîfâ-yı harâbî-i mülkden sonra murâca'at ve avdet ve tekrâr Aydın ili vilâyetini taht-ı tasarrufa alub ol tuğyândan Oruc Beg'in birâderi Sinan Beg ki miyân-ı mülkde bırakmışlar idi katl eyledi. Bu ma`nâdan sultân-ı gayyûr dahi Beglerbegi olan Hamza Beg'i tamâmî-i sipâh ile mezbûrun def'-i fitne ve fesâd ve kat'-ı ırk-ı muhâlefeti içün me'mûr buyurdı. Hamza Beg dahi

Sâruhân nevâhisinde Gülyas nâm mevzide sipâh-ı sultân ile Akhisâr'da Cüneyd'in oğlı Kurt Hasan'ın akibinden yetişüb fil-fevr alem-efrâz-ı kâr-zâr oldı. Ve mezkûr Kurt Hasan gâyet mütehevvir ve pederinin hulasâ-i leşkeri ma'an olmağla Hamza Beg ile mükâteleye mübâşeret eyledi. Amma âkıbet cümlesi dâm-ı hasâr ve varta-i inkisâra dûçâr olub Hasan nâçâr miyân-ı ma'rekeden firâr ve pederi Cüneyd'e yetişüb Hamza Beg dahi leşker-i muzaffer-i sultânî ile ta'kîb ve İpsala Kal'ası'na resîde ve Cüneyd tekrâr oğlının ittifâkıyle livâ-yı isyân ve mu'ârazayı meydân-ı ma'rekeye keşîde ve tarafeynden ceng-i azîme peyveste ve sipâh-ı zafer-penâh hamle-i vâhidede leşker-i muhâlifânı şikeste ve cünûd-ı Cüneyd'i "cündün mâ hunâlike mehzûmun mine'l-ahzâb"[350] masdûkasına musâdık olub Kurt Hasan giriftâr ve Cüneyd firâr ve meşakkat-i bisyâr ile Mestûriyye Kal'ası'na cân atdı. Ve Hamza Beg dahi te'âkub ile hisâra resîde ve sipâh-ı muzaffer ile kal'ayı muhâsara eyledi. Eger müddet-i muhâsara mümted oldı. Ve iş ilhâh ve licâca resîde oldı. Her çend Kurt Hasan'ı kal'a mükâbelesinde katl ile tahvîf etdiler. Cüneyd teslîm-i kal'ada inâd eyledi. Ve hisânet-i hisârdan nâşî bir vecihle kal'aya duhûl mümkün olmadı. Bu esnâda Cüneyd tehevvüre gelüb gâyet ıztırâr ve istimrâr-ı hisârdan bir gün tek ve tenha bir mükemmel ata süvâr ve misâl-i berk-i hâtıf kûhsâr-ı hisârdan taşraya pertâb ve Karaman Vilâyeti'ne müteveccih ve Karaman Hâkimi Mehmed Beg'e istiğâse eyledi. Amma mîr-i mûmâ-ileyh müsâ'ade eylemedi. Mezbûr Cüneyd me'yûsen giruye avdet ve kendü kal'asının nevâhisine vusûl ve vaz'-ı evvel üzre tek ve tenhâ miyân-ı leşker-i enbûhdan bir gûşeden taşra gelüb kal'asına duhûl eyledi. Ve ol varta-i helâkdan iyâb ve zihâbda bir mertebe çist ve çalâk sıçradı ki cümle-i nâs tahsîn ve âferin eyleyib ol cemâ'at-i pür izdihâmden bir ferd te'âkuba cesâret edemediler. Amma encâm-ı kârda derûn-i kal'aya nuzûl-i nevâzil-i âsumânî ve hulûl-i âber-i kahr-ı Rabbânî birle emrâz-ı sârî târi olub âhâli-i hisârda zarûret ve ıztırâr ile tevakkufa tâkat kalmayub nâçâr inkıyâd ve itâ'at ızhâr eylediler.

Beyt
Be zûr-i pence-i tedbîr mî neşâyed tâftî
Be-hîç vech ser-i dest u bâzû-yi takdîr
Kazâ çû dest-i tetâvul zened be-gerden-i kes
Be-ğayri gerden-i teslîm nebvedeş tedbîr
Ya'ni
Nice tedbîr-i zori ile takdîrin bâzusunı bükmek mümkün degildir
Zîrâ kazâ bir kimesnenin kerdenine dest-i tetâvul ursa
Ana kerden-i teslîmden gayri tedbîr olmaz

Âkıbet mezbûr Cüneyd hâh-nâ-hâh Hamza Beg'den tevsîk-i ahd ve eymân ile taleb-i emân eyledi. Amma Hamza Beg'den gayri ba'zı ümerâ-i izâmdan Yahya Beg ve Baltaoğlı ve Halil Beg ol müfsid-i fâsidü'l-i'tikâdın ahd ve emânına i'timâd eylemediler. Husûsan Timûrtaş Beg-zâde Yahşi Beg birâderi Sinan Beg'i mezbûr Cüneyd Beg katl eylemişdi. Ümerâ-i izâm ile ittifâk ve bî-müşâveret-i Hamza Beg

[350] Onlar , burada takım takım bozguna uğramış perişân bir ordudur. **Kur'ân-ı Kerîm**, Sad, 11.

ol ser-i fitne-i rûzgârı oğlı Kurt Hasan ile katl ve hakîkat-i hâl ve mâcerâ-yı ahvâli nüvvâb-ı kâmyâba arz ve ğubâr-ı fitne ve fesâdı ol bilâdın arsasından bâd-ı fenâya verdiler. Ba'dehu bir dahi ol etrâfda halel-i mülkî zuhûr eylemeyüb memâlik ve bilâd dest-i tasarruf-ı nüvvâba resîde ve kulûb-ı sükkân-ı memleket adl-i sultânî birle ârmîde oldı.

Beyt
Ez-ümîd-i adl-i şeh cân-ı re'âyâ u sipâh
Fitne sergerdân be-mülk-i nîstî bürde penâh

Dâstân-ı Çıharem (Dördüncı Hikâyet)

Ol sultân-ı zîşânın memâlik-i Las gazâsına teveccüh ve ittifâk-ı futûh ve ümerâ-yı izâm ve sipâh-ı mücâhidânı ğanâyime irsâl ve hudûd ve memâlik-i Anadolu'da ba'zı münâfikânın keyfiyyet-i hurûcı ve a'yânının istîsâli ve Menteşe ve Tekeoğullarının intikâl-i mülki ve Karaman Hâkimi'nin helâki beyânındadır

Ma'lûm ola ki, sekiz yüz tokuz (809/1406-1407) senesi şuhûrundan sekiz yüz otuz iki (832/1428-1429) senesi şuhûruna degin ol sultân-ı kişver-murâd ve husrev-i şehsüvârân-ı mizmâr-ı cihâd çünki zabt ve temşiyet-i mühimmât-ı cüz'î ve küllî ve tanzîm-i menâzım-ı mülkî ve millîden ferâğat bulub istirahât-ı sipâh ve asker içün dârü's-saltanat Edirne'ye alem-efrâz-ı azîmet oldılar. Tekrâr iktizâ-yı asl-ı fıtrat-ı pâkîze-nejâd ile âbâ ve ecdâd-ı cennet-me'âdın tecdîd-i merâsim-i gazâ ve cihâd dağdağası zamîr-i pâk-i'tikadında izdiyâd buldı. Rûmeli semtlerinde hukkâm ve mu'âhidândan dahi nakz-i ahd zuhûr etmegin ol tarafın dahi muvâfik ve münâfikının temyîzi iktizâ eyledi. Zîrâ

Li-mütercimihi
Salâh-ı mülk ve millet muktezâ-yı hâl-i devletdir
Nizâm-ı saltanat hod iktizâ-yı şân ve şevketdir

Binâen-aleyh sultân-ı sâhib-i gayret gazâ-yı memleket-i Las içün leşker-i azîme techîz ve Filibe memleketi hudûduna ma'an nehzat buyurdı. Ve menzil-i evvelde ba'zı hem-civâr olan mülûkdan ahbâr-ı muvahhiş sem'-i hümâyûna resîde olub dilâverândan Rûmeli Begler Begisi Sinan Paşa'yı guzât-ı mücâhidâna serdâr ve vilâyet-i Las'a ve feth-i kılâ'ına husûsan Alacahisâr'a me'mûr buyurdı.

Beyt
Çû tîğeş revân bûd fermân-ı û
Şitâbân sûy-i feth a'vân-ı û

Sinan Paşa dahi ber-mûceb-i fermân-ı kazâ cereyân-ı reh-nümûnî-i tevfîk ve ikbâl ve yümn-i devlet-i sultân-ı kerîmü'l-hisâl ile leşker-i mücâhidânı Las'a resânîde ve tamâmî-i sipâhı tahsîl-i ğanâyim-i helâl ile müreffehü'l-hâl eyleyib Las'ın dârü'l-mülki menzilinde olan Alacahisâr şehrini zor-ı bâzû-yi dilîri ve hüsn-ı tedbîr-i memleket-gîri ile teshîr ve ol diyârı envâr-ı şi'ar-ı İslâm ile tenvîr eyleyib me'âbid ve kenâyis-i müşrikânı hâtır-ı tîre ve perîşânları gibi vîrân ve temâsîl-i

evsân-ı mebâkil-i tebânı hiyel-i pür-ihtişâm-ı İslâm'ın zîr-i akdâmında hâkle yeksân eyledi. Ve ol kişver-i abede ve esnâmın mülûk ve hukkâmından mükâbele-i İslâm'a ikdâm edenleri samsam-ı intikâm-ı "fektulûhum haysu vecedtumûhum"[351] mazmûnı üzre kâr-ı hayâtların resîde-i encâm ve vilâyet-i Las'ı kabza-i tasarrufa alub dâhil-i dârü'l-İslâm eyledi. Ve Sinan Paşa hüsn-i hulk ve mihribâni ile kulûb-ı leşkeriyânı musahhar eyledügi âvâzesi âlemgîr olub taraf-ı sultânîden sunûf-ı tahsîn ve ulûf-ı ihsâna mazhar olub "ve inne lehu indena le-zülfâ ve hüsne-me'âb"[352] rütbesine intisâb buldı. Ve sultân-ı kerîmü'ş-şân serhadd-i memleket-i eşrâk ve sanâdîd-i küffâr-ı simehnâke karîb olan memleketin eyâletini zamân-ı selâtîn-i mâzîyede mezîd-i cür`et ve cân-fedâyi ile mümtâz Mezîd Beg'e tefvîz buyurdı. Mümâ-ileyh dahi ol serhadde dilâverlik ızhâr ve vilâyet-i cedîd-i küffârı darb-ı tîğ-ı kine-güzâr ile memâlik-i mahrûseye zam ve ilhâk eyledi.

Beyt
Be her sû ki leşker ber engihtî
Be fetrâk-i û nusret âvîhtî
Be her câ ki azmeş alem ber keşîd
Peyâpey şüde feth u mülkeş mezîd

Ve Karamanoğlı Mehmed Beg bu hânedânın kerrât ile ihsân-dîdesi iken sultân-ı kâmrânın Rûmeli'nde bir müddet meksinden nâşî fursatı ganîmet bilüb müceddeden nakz-i ahd ve kendüyi "ellezîne yankudûne ahdellâhi min ba'di mîsâkihi ve yakta'ûne mâ emerallâhu bihi en yûsale ve yufsidûne fî'l-ardi"[353] zümresinden ma'dûd eyleyib sultân-ı zîşânın Las gazâsına azîmet ve mesâfe-i ba'îdede küffâr ile ğâilesin işitmek ile tekrâr mevâdd-ı fâsid ve ırk-ı dalâleti hareket ve suht ve gadab-ı sultânîden firâr ve kendü zîr-i humâkasında olan Tekeoğlı Osmân Beg'i memleket-i Teke husûsan Antalya şehrine ki el-yevm Adaliye denilmekle ma'rûfdur ki ol esnâlarda nüvvâb-ı sultânînin zabtında idi. Mehmed Beg'in Teke oğlının imdâd ve is`âdı iddi`âsıyla ol hisâra müteveccih oldı. Ve Osmân Beg dahi Mehmed Beg`in takviyet ve istızhârı ile Adaliye'ye karîb olan İstânoz yaylasına teveccüh eyledi. Ve ol tevâbi' ve dostlarını te'lîf-i kulûb ile mutayyeb eyleyib kendü cemâ'ati ile Adaliye muhâsarasına kâdir olamaduğundan Mehmed Beg'in leşkerine intizâr ile bir müddet tevakkuf eyledi. Amma ittifâken kuvvet-i baht-ı hümâyûn berekâtından yaylak-ı mezbûrede Osmân Beg'e bir maraz-ı kavi târi ve lâhik ve za'f-ı devlet ve sû-i mizâc sebebiyle Adaliye'ye teveccühden âbik oldı.

Şi'ir
Mütetâliben lâ-ğalibe li-rızkihi
Beli'l-mevtu lâ-şekkellezî huve ğalibun

[351] Onları bulduğunuz yerde katlediniz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 5.
[352] ... Katımızda onun yakınlığı ve güzel bir geleceği vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sad, 25.
[353] Onlar ki söz verip bağlandıktan sonra Allah'a veridkleri sözü bozarlar. Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi (îmân ve akrabalık bağlarını) keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 27.

Amma ol vakitde huddâm-ı sultânîden Adaliye'de hâkim olan Tîmûrtaş Beg-zâde Fîrûz Beg ittifâken vefât eyledi. Ve Firûz Beg-zâde Hamza Beg Teke ili tevâbi'inden Karahisâr Hâkimi idi. Pederinin fevti haberini işidüb Adaliye`yi ma'raz-ı tama'-ı husemâda görüb ale'l-fevr Adaliye`ye teveccüh ve ikdâm ve muhâfazasında ihtimâm-ı tâm eyledi. Ve ol esnâda Karamanoğlı Mehmed Beg, Osmân Beg'e imdâd içün Adaliye muhâsarasına geldi. Ve hisârı an-karîb Osmân Beg'in bahânesiyle zabt eder deyu haber geldi. Amma Hamza Beg gâyet ile merd-i dilâver ve müdebbir ve âkıbet-kârî mütefekkir olmağla çünki Osmân Beg kurb-ı hisâra gelmiş ve an karîb Mehmed Beg dahi askeri ile imdâdına gelecekdir. Bu sûretde kal'a ve memleketin zabtı müşkül olur. Mezkûrlar bir yere cem' olmazdan mukaddem Osmân Beg'in üzerine ale'l-gafle şebîhûn mülâhâza eyledi. Lâkin âhâli-i kal'a bu re'yi ma`kûl görmeyüb amma sipâhdârân-ı berrî ile leşker göndermegi münâsib görüb cevânân-ı dilâverândan bir cemâ'at ta'yîn ve şebîhun içün gönderdiler. Anlar dahi muhâlifân ve münâfık-ı pîşegânın derûn-i tîresinden muzlim bir şeb-i târda Osmân Beg'in menziline vusûl ve ittifâken mezbûr Osmân maraz-ı zâhirî ve bâtınîyyeye mübtelâ ve Karaman askerinin gelüb imdâd etmelerine i`timâd ile gâfilâne itmi'nân ve sükûn ile kurb-i hisârda bir menzilde ikâmet eyleyib ehl-i hisârın taşraya çıkmasından ve bu mekrin zuhûrundan "ve mekerû mekran ve mekerna mekran ve hüm lâ yeş'urûn"[354] mazmûnı vefkınca gâfil idi.

Beyt
Bazi-yi çerh be şikendeş beyza der külâh
Zîrâ ki arz-ı şu`bede bâ ehl-i râz kerd
Ya`nî
Ehl-i râz ile hileye âğâz eden kimesnenin başında çerhin bâzîçesi beyze kırar. Ve asâkir-i sultânî tevfîk-i Yezdânî birle kıllet-i asker ile cem'iyet-i a`dâya zaferyâb olub Osmân Beg'i püster-i bîmâride mâlik-i ecele süpürde ve sâyir askeri zir u zeber ve pejmürde ve Osmân Beg'in hemşîresini ahz ve emvâl ve eşyasını yağma ve gâret eyleyib kal'aya getürdıler.

Ya`nî
Şahne-i heybeteş ân râ ki siyâset fermûd
Rişte-i gerden-i câneş reg-i şiryân gerded
Tercüme
Şahne-i heybeti bir şahsa siyâset etse
Rişte-i gerden-i cânı reg-i şiryânı olur

Ve Mehmed Beg bir merhale karîb olmağla bu haberi işidüb aklı perîşân etdiğinden peşimân oldı. Amma çünki kurb-i hisâra vusûl bulmuşdı. Osmân Beg'e mülâki olamadığından ıstırâba düşüb feth-i kal'a ümmîdi ile muhârebeye müteveccih ve etrâf-ı hisârdan top ve mancınık ile ahz-i intikâm fikrine düşdi. Ve üç ay kadar muhâsara eyledi. Ve ol eyyâmda sultân-ı İslâm Las memleketi gazâsına meşğûl olmağla asâkir-i mansûreden ehl-i hisâra imdâd mümkün olmadı. Amma üç aydan

[354] Onlar bir düzen kurdular. Biz farkettirmeden düzenlerini bozduk. **Kur'ân-ı Kerîm,** Neml, 50.

sonra memâlik-i küffârın fütûhâtı ve ganâyim-i emvâl-i bî-hisâb haberi ve sultân-ı kâmrânın mansûr ve muzaffer avdet-i bâ-sa'âdeti âvâzesi Anadolu tarafında münteşir oldı. Karamanoğlı muztarib ve müteğayyir ve rûz-merre kal'aya zaferyâb olmak ihtimâli ile müttereddid olub vusûl-i sultâniden evvel şâyed ki kal'ayı teshîr ederim deyu yağma ve gârete mübâşeret eyleyib bir gün süvâren havâli-i hisârda tarh-ı ceng içün buredan burea gezer iken bir bureda bir kıt'a top-ı kebîr vâki' olub mezbûr ol burcun mükâbelesinde ceng yeri tefekkür eder iken ehl-i hisâr kasd-ı helâk-ı a`dâ ile ol topa ateş eyleyib ve leşkeriyândan bir cemâ'atin miyânında turur iken nâzile-i âsumâni ve kazâ-yı nâgehâni gibi Mehmed Beg'e isâbet ve fîl-hal cânını mâlik-i ecele teslîm eyledi.

Beyt
Azîmet-i tu be-dest-i aduvvest hem çu kazâ
Kez âsumân be sereş-i nâgehân kazâ âred
Ya`nî
Senin azîmetin kazâ gibi dest-i adudadır
Ki âsumândan başına kazâ getürür

Ba'dehu Karamaniyân beynine teferruka ve perîşânî vâki` olub oğul babaya bakmaz oldı. Ve Mehmed Beg'in İbrâhîm Beg ve Ali Beg nâm iki oğlı miyân-ı cem'iyetde bulundılar ki kâyimmakâmlık mansabında idiler iddi'â-yı hükûmet ile birbiriyle husûmet üzre oldılar. Amma İbrâhîm a`vânı kesret üzre olduğundan birâderine gâlib olmağla birâderi İbrâhîm Beg'in havfından ol mecma'dan firâr ve Adâliye semtine vardı. İbrâhîm Beg pederinin tabutunı kaldırub mülkünı zabt eylemek içün ve kendünün ve askerinin tamâmî-i ihmâl ve iskâlini ve top ve tüfengi pây-i kal'ada bırağub Karaman'a sür`at eyledi. Ve bu hâdise-i nâ-gâhı ve latîfe-i İlâhi`nin bî-sebk-i mukaddime-i zuhûrundan âhâli-i hisâr şâd-gâm oldılar. Ve bu tevfîkât-ı ğayibâne-i sultâniyi vukû'ı üzre bir cemâ'at ile rikâb-ı hümâyûna arz ve Karamanoğlı Ali Beg'i bu nusratin numûnesi içün hediye tarîki ile der-gâh-ı âlem-penâha ihdâ eylediler. Ve Mehmed Beg'i helâk eyleyen top-ı mu'zzamı mesel-i hacer-i mükerrem ta'zîm ve zencîr-i zerrîn ile müselsel ve sâyir münâfıkâna bâ'is-i serzeniş ve mûcib-i ibret olub "fe esâbehum seyyiâtun mâ amilû"[355] âyet-i kerîmesinin mazmûnuna Karamaniller mazhar olsun içün dervâze-i şehre vaz' eylediler. Ve Karamaniler gördükce münfa'il ve sâyir nâs dahi anı gördükce mezbûrlara vâki` olan keyfiyet-i inkisârı der-hâtır eyleyib bu beytin mazmûnı icrâ eyleye.

Beyt
Hest be-gû hasiyet-i serverân
Serzeniş-i hasm be-gürz-i girân
Ya`nî
Serverlerin âdeti hasmı gürz-i girân ile serzeniş etmekdir

[355] Bu yüzden, işledikleri kötülüklere uğradılar..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Nahl, 34.

Bu haber-i meserret-eser mesâmi'-i nüvvâb-ı sultâna resîde ve hîn-i fetihde giriftâr ve hediyye getürdükleri Ali Beg'i şehriyâr-ı merhamet-şi'âr silk-i huddâm-ı âli-makâma keşide ve Hamza Beg'in asâr-ı merdânegî ve harekât-ı ferzâneligi mükâbelesinde manzûr-ı nazar-ı hüsrevâne ve Teke ili ve Adaliye memleketinin hükûmetine erzâni ve teşrîfât-ı mülûkâne ve şimşîr-i murassa' ve esb-i sabâ-reftâr ve hil'at-i şâhâne irsâl buyurdı. Ve Ali Beg'e dahi Rûmeli'nde Sofya Eyâleti`ni ihsân ve hemşire-i duşizelerinden birinın akd-i nikâh ve musâheretiyle ser-i mefâharetini beraber âsumân eyledi. Ve bu vekâyi'-i garibeden sonra Karamaniler`in beyninde fitne-i azîmeler zuhûr eyledi. Zîrâ Mehmed Beg'in birâderi var idi ki ol esnâda Niğde şehrinde hâkim idi. Ve ana Ali Bengi derler idi ve sefâhet ve hiffet ile meşhûr idi. Karaman kavminin a`yânı mezkûrı taht-ı saltanata istikrâr ve İbrâhîm Beg'i ve İsâ Beg'i memleketden ihrâc ve mezbûrler dahi Karamaniyân`ın ve amucalarının havf ve gadrinden nâşî sultân-ı kişver-murâdın der-gâh-ı âlem-penâhına iltică ve sultân-ı murâd-bahş ikisini dahi mu'azzez ve mükerrem ve her birini hemşirelerinin birinin nikâhıyla musâharete erzâni gördı. Ve sâbıkan Antakya'dan hediye gelen Ali Beg'i ve birâderi İsâ Beg'e Rûmeli memleketinde vezâif-i mu'ayyene ta'yîn ve İbrâhîm Beg'i dahi pederinin yerine Eyâlet-i Karaman'a temkîn ve ümerâ-i izâmdan bir mikdâr sipâh-ı nusret-fercâm imdâd ve mu'âvenet içün ma'an Karaman'a irsâl buyurdı. İbrâhîm Beg dahi istizhâr-ı devlet ile Karaman'a teveccüh ve vusûl bulduğı gibi amûcası Bengi Ali Beg'i mülk-i pederiden ihrâc eyleyib ve Hamidili'ni dahi sipâh-ı sultâninin kudûmiyyesi içün nüvvâb-ı sultâniye müsellem eyledi. Çünki mûmâ-ileyhin sultân-ı kâmrân ile eyledügi ahd ü peymân ve makâm-ı fermânberdâride ikdâm üzre teveccüh-i kâmili var idi. Devlet-i kahire-i sultânînin yümn-i mütâba'atından nâşî tamâmî-i bilâd-ı Karaman'a müstevli olub meymenetü musâdakati`l-bini ile iki memleketin hükûmeti bir müddet bir hâkimde emniyyet üzre karâr eyleyib dedi ki

Beyt
Ez lutf-i tu mülk-i dil-i mâ râ teskîn
Arâm-dih-i mülk tu u nasr-i dîn
Ya`nî
Senin lutfunda benim mülk-i dilim teskîn bulur
Zîrâ mülke râhat verici ve dine nusret edici sensin

Ve ol zamânenin cümle-i havâdisât ve sultân-ı kâmrânın mezîd-i te'yîdâtından biri oldur ki ol esnâda ba'zı vâkı`a sebebiyle Eyâlet-i Menteşe nüvvâb-ı kâmyâba mahsûs ve ta'arruz-i husemâ-i eleddü'l-hisâmdan emân üzre olub Menteşâ oğulları perâkende ve kem-nâm oldılar. Aslı budur ki Menteşe ili'nin hâkim-i kadîmi Ya`kûb Beg vefat edüb İlyâs ve Mahmûd nâm iki oğlı kalmışdı. Pederlerinden sonra mesned-i eyâlet İlyâs Beg'e ihtisâs buldı. Ol dahi ızhâr-ı muvâfakat ve hizmetkârî ile iki oğlunı sultân-ı kâmrânın mülâzemet ve hizmetine ta'yîn ve sultân dahi mezbûrleri huddâm-ı havâssa münselik ve her birine kendü memleketlerinde mahall-i ma'işet ta'yîn buyurmuş idi. Bir vakte degin pâdişâh-ı âlem-penâh Hamza Beg'i İzmiroğlı`nın def'ine me`mûr eyledi. Ol esnâda İlyâs Beg vefât eyledi. Sultân-ı zîşân

dahi salâh-ı mülk ve bilâd ve itfâ-i nâire-i fesâd içün İlyâs Beg'in oğullarını kayd ve bend ile Tokat Kal'ası'na vaz'-ı zindâna fermân buyurub iki sene kadar mahbûsen kalmışlar idi. Ve Menteşe ili'ni Belban Paşa'ya ihsân ve ol hudûdun umûrını ana tefvîz eylemişdi. Ve andan sonra vâfir zamân mezbûrler Tokat Kal'asında der-zindân idiler. Bir gün kal'a ve zindân muhâfızlarından kendülere döşek yapmak üzre bir mikdâr kurı otluk ricâ ve penpe ve harîr düşeklerine hâr ve haşâke kanâ'at eylediler. Kal'a muhâfızı dahi bir şahşa birkaç çuval kurı otluk götürmek üzre tenbih eyledi. Ve şahs-ı mezbûr dahi otluğı getürüb merhameten ahvâllerini tefahhus eyledükde mezbûrler dahi eger bir tarik ile bu belâdan halâsa ilâcın var ise hizmetin zâyi' olmaz deyu niyâz etdiklerinde şahs-ı mezbûr dahi ricâlarını kabûl ile böyle mekr-i müdebbirâne ve zindâncılar kurı otı kabûl eylemediler yine giru götürürüm deyu otluğı döküb mahbûsun birini çuvâla koyub kal'adan taşra götürüb nâ-peydâr tekrâr dönüb birini dahi vaz'-ı ma'hûd üzre çıkarub kal'a kapucularına mahbûslar otluğı begenmediler ve henüz dimâğlarında rayihâ-i gurûr bâkîdir deyu şikâyet eyledi. Ve ba'dehu hâzır eyledügi iki re's esb-i sabâ-reftâra süvâr eyleyib yol verdi. Mezbûrlar dahi sür'at ile Diyârbekir Hâkimi Bayındırî Kara Osmân Beg'e ilticâ ve andan udûl ve Mısır tarafına tevecculh ve varub ol câniblerde münkati'ü'l-haber ve nâbûd ve nâ-bedîd o dünyâ-yı fânînin mülk-i müste'ârı sevdâsından ferâğat eylediler.

Dâstân-ı Pencüm (Beşinci Hikâyet)

Nüvvâb-ı sultâninin Rûmiyye-i Suğra ve Ermeniyye-i Kübrâ'da fütûhât-ı müte'addideye mazhar ve huddâm-ı mikdâm-ı tevfika muvaffak ve Osmâncık nevâhisinde Koca Kayası fethi ve Kızıl Hocalu Türkmânının hüsn-i tedbir ile ihrâcı ve Alparslan'ın tasarrufunda olan Canik Kal'ası'nın teshîri beyânındadır.

El-Kıssa

Çünki meyâmîn-i eltâf-ı subhânî ve mehâsin-i te'yîdât-ı devlet-i sultânî birle Aydın ve Menteşe ve Karaman illeri hudûdundan mefâsid-i müfsidân merfû' ve ol kişverin ve sükkân ve kuttânının girîbân-ı hânmânından dest-i tetâvul-i muhâlifân maktû' oldı. Ol esnâda Örgüc Paşa'nın taht-ı eyâletinde olan Rûmiyye-i suğra'dan mesâmi'-i aliyye'ye haber vârid oldı ki Rûmiyye ve Ermeniyye ve Canik vilâyetlerinde Kızıl Hocalu Türkmenânı'ndan ba'zı eşkiyâ zuhûr ve hem-vâre nehb u gâret ve ızrâr-ı Müslümânânda ısraren ve âyende ve revendeye kat'-ı tarik ile envâ'-ı mefsede ızhâr edemediler. Ve bu mu'annidin gâfiller ki metâf-ı şîr-i jiyân şikâr-gâh-ı se'âlib ve çerâ-gâh-ı erânib olamaz ve kerkes ve ğurâbın âşiyân-ı ikâb-ı ahenîn-i mehâlibde ârâmı pây-dâr olmaz.

Beyt

Kücâ peşegân ve ʿukâbân kücâ
Kücâ mûr-i hilet-i Süleyman kücâ

Ve gül seyrâbın etrâfı çimeninde zübâbın per ve palının cevelânı bâd-ı sabâ mürevvihuha cenbân-ı subh-i sadik oluncaya degindir.

Beyt
Bâz sefîd-i seher cilve-nümâ şûd cûdâ
Bâz remîde heme bûm-i nücûm ez miyân

Sultân-ı mihribânın ol hudûd ve beledânın zu'âfâ ve acezesinin perîşânlıkları istimâ'ından hâtır-ı merhâmet-şi'ârları gâyet ile perişân olub Örgüc Paşa cümle Rûmiyye askerini cem' eyleyib tedbir-i sâyib veyâhud şimşîr-i sâlib ile ol mefâsid-i mülkînin def'inde ihtimâm eyleye ve bu umûrun temşiyetinden mukaddem sâyir masâliha şurû eylemeyüb ancak cümle mesâkin-i re'âya ve acezeyi ol müfsidânın ta'arruzundan me'mûn ve turuk ve mesâliki ol kavm-i eşrârın hâr-ı âzârından masûn eylemek üzre fermân-ı kazâ cereyân şerefyâfte sudûr oldı. Örgüc Paşa dahi ber-mûceb-i emr-i sultânî mülâhâza eyledi ki eger ol tâife def'ine leşker-i azîme cem' eylese ol gurûh-ı mekrûh mânend-i sibâ' ve behâyim-i sahrâyidirler. Her biri bir kûh-i sahrâ-yı bi-mecâle müteveccih ve mütehassın olurlar. Ve ol tâifenin ser-hayilleri dört aded birâderler idi. Tevâbi'leri dört yüz aded kimesne idi. Ve Niksâr hudûdı kurbünde yaylayub kışlarlardı. Ve Örgüc Paşa ol cem'iyetde sûretâ giru çekilüb mezbûrları mülâyemet ile kemîn-gâhlarından taşra çıkarmağı münâsib gördı. Ve ol dört birâderlerin ismine taraf-ı sultânîden olmak üzre bir menşûr ve kendü yanından teşrîfât-ı mülûkâne tertîb ve bir mu'temed elçi ile irsâl ve mazmûn-ı nâme bu ki artık âbâd-ı vilâyeti kendülere inâyet buyuruldı ki ba'de'l-yevm anlar dahi adâd-ı ecnâd-ı cihâdda mevcûd ve bu devletin hizmetkârlığında olub Örgüc Paşa ile ol serhaddin mühimmât-ı saltanatının umûrunda muvâfakat ve merdânelik eyleyeler. Ve Alparslan'ın evlâdına mute'allik olan Canik memleketini muhâlifândan istihlâs eyleyeler. Ve bu husûs içün Örgüc Paşa'nın yanına gelüb müşâvere ve ba'de'l-yevm bu uslûb üzre muhlisâne hizmet-i saltanatda bulunalar deyu tahrîr eyledi. Mezbûr dahi elçinin ve münâşîrin vusûlundan şâdumân ve mesrûr ve paşa-yı mezkûr dahi merkûmların teskîn ve hâtırları içün leşkeriyânı yanından dûr eylemiş idi. Tâife-i mezkûre dahi mevâid-i ma'hûdeye i'timâden dört yüz nefer âdemleriyle paşa-yı merkûm ile mülâkata meyl ve mübâderet eylediler. Ve elçileri mukaddem gönderüb âvâze-i itâ'ati miyân-ı nâsda âşikâr eylediler. Amma ol Türkmânı bî-îmân muktezâ-yı cibillî-i şeytânileri üzre eger Örgüc Paşa bizim mütâba'itimize i'timâden bî-cem'iyyet ve sipâh bizi istikbâle gelür ise hengâm-ı mülâkâtda helâk ve acâleten Amâsiyye şehri'ne atf-ı inân ve câyiz ki ol şehir ve nevâhiyi teshîr edelim. Ve pâdişâh bu ma'nîden habîr olub tedârük görünceye degin leşker-i himmet ile mu'ârazaya mübâderet edelim deyu müşâvere eylediler. Amma ittifâken "yuhâdi'ûnellâhe ve Rasûlehu (âyette, "ve Resûlehu" ibaresi bulunmamasına karşılık, mütercim Tercümesindeki yazmada fazladan araya eklenmiş gözükmektedir) vellezîne âmenû ve mâ yahde'ûne illâ enfusehûm ve mâ yeş'urûn"[356] mazmûn-ı mu'ciz-meşhûnı üzre Örgüc Paşa'ya âlem-i gaybiden bu ma'nâ ilhâm olunub ol müfsidlerin keydinden ihtirâzen tedbîr-i sâyibe zahib ve avn-i Rabbü'l-erbâb'a vusûk-ı i'timâd ve nüvîd-i pür-ümmîd "ve en tesbirû ve tettekû illâ en

[356] Bunlar, Allâh'ı ve inananları aldatmaya çalışırlar, oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değildirler. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 9.

yedurrukum keyduhum şey'en"[357] vefkınca ihtiyât üzre olub Amâsiyye'de temâruza çekdi. Ve miyân-ı nâsda hasteligini şayi' eyledi. Ancak havâss ve muharremâmı ol bî-îmânların keyd ve tezvîrinden hufyeten âgâh eyledi. Ve ol dilîrân-ı mu'teber ve mu'temed ile müşâvere ve ketm-i esrâr eyledi. Vaktâ ki ol dört karındaş tevâbi' ve levâhıklarıyla gelüb Merzifon'a vâsıl oldılar. Paşa-yı mezkûr ferzend-i ercümendi Hızır Beg'i ba'zı müte'ayyin kimesne ile istikbâle gönderüb ve kendünün hastalık sebebiyle istikbâle varamayacağını haber verdi. Amma ta`zîm ve ikrâmlarında azîm sipârişler eyledi ki bir kaç gün Amâsiyye'de istirâhat ve ba'dehu birbirlerimiz ile bir yere gelüb her husûsı söyleşelim ve emr-i sultânî üzre hareket edelim. Ümmîddir ki yumn-i kademiniz ile marazımız sıhhate mübeddel ve muvâfakat ve ihlâs berâkâtıyle cümle-i metâlib muhassal ola. Ve Hızır Beg ve rufekâsı paşa-yı müşârün-ileyhin kelimât-ı mütevâzi'ânesini ba'zı ilhâkât-ı hakîmâne ile mezbûrlara îfâde ve muhabbet ve meveddet sûretinden dedi ki eğerçi pederimin mizâcına maraz-ı kavi müstevli olmuşdur. Amma çünki sizler bu makâma geldiniz peder-i müşfik ve birâder-i sâdık sizleri bilürüz. Ne'üzu billâh eger pederimize bir sûret-i muvahhiş vâki` olur ise sizlerin re'yiniz ittifâkıyle her ne ki emr-i sultânîdir. Cem'-i asker ve Canik teshîrine ikdâm ve ol vilâyâtın ve sâir emsârın fethine ihtimâm ederiz.

Beyt
Be-hengâm-ı kîn u be-rûz-i neberd
Zi mülk-i muhâlif ber ârîm gerd
Ya`nî
Vakt-i husûmet ve rûz-i cengde muhâlif mülkünde toz koparalım

Hızır Beg bu kelâm-ı ma'kûlı mezbûrlerin müdde'â-i etkâr-ı hufyelerine muvâfık vâki' olmağla re'y-i müfsidâlerinin isâbet ve kâmyâb olmalarına i'timâd ve Amâsiyye'ye gelüb vech-i ma'hûd üzre cümlesine mesâkin-i tayyibe âmâde ve dört birâdere başka başka mahaller güşâde ve ittibâ`a bölük bölük konaklar ta'yîn ve âdetden hâric esbâb-ı iş ve işrete müheyyâ eylediler. Ve bir rütbede tena'umât ve me'kûlât ve meşrûbât tertîb eylediler ki muktezâ-yı cibillileri üzre Hûdâyî ve kendülerini ferâmuş eyleyib rûz u şeb îş ve nûşe meşgûl oldılar. Lâkin berîd-i huş-nevâ-yı nezîr beliyyât-ı pinhânî ve kazâ-yı âsumânîyi mühletnâme-i beliğü'l-mazmûn-ı "zerhum ye'kulû ve yetemette'û ve yulhihimü'l-emelu fe sevfe ya'lemûn"[358] sadâsı gûş-i güzâr-ı erbâb-ı hûş eylediler. Ve sakiyân-ı merg nâgehânî bî-hûş-dârû-yi fenâyı câm-ı serhûşilerine âmîhte ve ol Türkmenân-ı bî-îmâna nûş etdirdiler.

Beyt
Kem hûr kadeh-i murâdet ez sâkî-yi bezm
Ferdâ kunedet humâr ki imşeb mestî
Ya`nî
Saki meclîsden murâd-ı sağerini az iç
Zîrâ bu gece sen yarın humârın çekersin

[357] ... Sabreder ve sakınırsanız, onların hilesi size hiç bir zarar vermez. **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran, 120.
[358] Bırak onları yesinler, zevk alsınlar; ümid onları avundursun ilerde öğrenecekler. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hicr, 3.

Hâsılı bir leyle-i muzlimde ol müdebbirlerin dîde-i baht-ı edbârları hâb-ı gaflet ile âlûde idi. Örgüc Paşa'nın mukaddem ta'yîn eyledügi dilâverler hemân "yef`âlu`llâhu mâ yeşâu"[359] mazmûn-ı te'yîd-meşhûnı üzre ale'l-gafle ser-hayl-i müfsidân olan dört birâderi def'aten ahz ve ser-i bî-devletlerin kat' ve ba'dehu âher konaklarda müteferrik olan cemâ'ati dahi yerlu yerinde giriftâr ve cümlesini dest ve gerden-beste çıkarub günehkârânın habs-i medîdine mahsûs olan Kesme nâm zindâna vaz' ve kapusunı muhkem bend ve ol dûz-i hayânı dûd-i ateş-i cehîm ile giriftâr-ı azâb-ı elîm oldılar. Ve ale's-sabâh ol müfsidlerin zulmet-i vucûdundan arsa-i mülki musaffâ ve ateş-i dûd-i muzlimândan nefs-i vâhid kalmayub cümlesi suhte-i nâr-ı nîrân oldılar. Ve Çorûmlu nâm mahâlde olan emvâl ve eşyalarını dahi nehb u gâret ve bakiyyetü's-suyûf olan âdemlerini ahz ve zabt içun bir mikdâr dilâver ta'yîn ve varub il ve ulusların ve nice seneden beru kat'-ı tarik ile cem' eyledikleri devâb ve mevâşilerin tamâmen târâc ve ahz ve kabz edüb getürdiler bir mertebe ki bir koyun bir akçeye furoht eylediler. Birer tarîk ile ol vartadan halâs olanlar fîrâr ve Diyârbekir Hâkimi Bayındırî Kara Osmânoğlı Hâbil Beg'e dahîl düşdiler. Ve ol müfsidler gitdikden sonra Rûmiyye-i suğra memleketinde haddinden hâric hareket eder bir kimesne kalmadı.

Beyt
Ne bînî der eyyâm-ı şân rencei
Ki nâled zi bî-dâd ser-penceî

Ve bu eyyâm-ı hâdiseden sonra rû-nümâ olan vekâyi'-i garîbedendir ki eşkiyâ-yı mezbûrenin katllerinden yedi gün sonra bir pîre-zen-i za'îfe dâd-hâhâne Örgüc Paşa'ya gelüb dedi ki ateş-i kahr ile suhte olan Türkmenân beyninde benim bî-günâh oğlum ma'an katl olunmuş ki kaziyyede medhali olmayub ücret ile mezbûrlere hizmet ve beni besler idi. Ve andan gayri evlâdım yokdur deyu arz-ı hâl eyleyince paşa-yı mezkûr dahi merhameten cümle küştegânı ol za'îfeye göstersinler. Ahvâl minvâl-i meşrûh üzre ise tahkîk-i halden sonra tedârüki görülür deyu tenbih ber-mûceb-i emr za'îfeyi götürüb zindân kapusun açub birbirleri üzerinde yatan küşteleri birer birer pîre-zene gösterdiklerinde yedinci küştenin altında mezbûrenin oğlı hayyen bulunub taşra çıkardıklarında biçare işte oğlum budur deyu sarulub ol kadar azab içinde yedi gün ölmeyüb hayâtda kaldığı sıdk-ı da'vâya şâhid olduğı nümâyân oldı. "Ve mâ Rabbuke bi-zallâmin li`l-abîd"[360] Amennâ.

Li-müellifihi
Zi dûd-i zulm eger rengî nedârî
Halîl-âsâ der âteş restgârî
Ya`nî
Zulüm tütününden sende bir reng yok ise
Hazret-i İbrâhîm (sallallâhu alâ nebiyyina ve aleyhi) gibi ateşten kurtulursun

[359] ... Allah, dilediğini yapar. **Kur'ân-ı Kerîm,** İbrahim, 27, Hac, 18.
[360] ... Rabbin kullarına zulmetmez. **Kur'ân-ı Kerîm,** Fussilet, 46.

Ve bu Kızıl Hocalu Türkmânı'nın def'-i şerrinden sonra Örgüc Paşa'ya bir feth-i âher dahi rû-nümâ-yı zuhûr ve ol gümrâhların def' ve ref'i matlab-ı dilhâh-ı âhere bâ'is oldı.

Feth-i Evvel: Osmâncık Kal'ası havâlisinde Koca Kayası Kal'ası demekle ma'rûf kal'a ki ol eyyâmda Haydar nâm bir şahsın tasarrufunda idi. Ma'a hâzâ selâtîn-i sâhib-i iktidârın vasat-ı memleketlerinde vâki' idi. Mezbûr Haydar asla selâtînden birine dahi serfurû etmez idi. Amma Kâsım nâm bir oğlunı câ-be-câ li-maslahatin husrevân-ı zamânın yanına gönderüb kendû kal'ada tahassun edüb kimesneye kal'ayı teslîm ile itâ'at etmez idi. Ve kal'asında nice yıllık alât-ı ceng ve zehâyir âmâde eylemiş idi. Ve oğlı mezbûr Kâsım pederine dâimâ böyle kal'a-i muhakkıra istinâd ile pâdişâhânın-ı âli-şâna tâ ki muhâlefet edersin. Encâm-ı kârda husrevân-ı kişver-güşânın istîsâlinde hânedânımızı virân etmeğe bâ'is olmadan gayri fâidesi yokdur der idi. Amma mezbûr Haydar inâdında ısrâr ve oğluna der idi ki bu âna degin kimesneye hizmetkâr olmadım. Bu pirligim vaktinde dahi kendû meskenimde sâkin olub kimesneye mürâca'at etmek gayret ve nâmûsuma el vermez. Ben vefat etdikden sonra başınızın kaydını görürsız ve size el verdiği üzre yürürsız. Amma bu vakt-i pîride mezelleti bana revâ görmegiz

Rubâ'i
Ân kes ki be-dehr nîm nânî dâred
Vez behr-i nişesten âşyânî dâred
Ney hâdim-i kes buved ney mahdûm-i kesî
Ki şâd bi-zey ki hoş-cihânî dâred

Ya'nî
Bir kimesne ki dünyâda bir nân-pareye ve bir sûknâya mâlikdir
Ne kimesnenin hâdimi ve ne mahdûmıdır. Cihânda ömrünı sürür ile geçürür

Amma iktizâ-yı kazâ-yı Rabbânî ki ekseriyâ ukalâ-yı hodgâmın hilâf-ı müdde'âsınca câridir. Binâen-aleyh Tayfur Çelebi nâmında bir şahs mezbûr Haydar'ın ferzendi makâmında mu'azzez ve muhterem mu'temedi idi. Ve mezbûr Tayfur ile Örgüc Paşa beyninde dâimâ âmed-i şûd-i müraselât ve birbirlerine hedâye irsâl edüb dostluk ederler idi. Bir gün paşa-yı mezkûr Tayfur'un hulûsuna i'timâden haber gönderdi ki eger hukûka binâen mezbûr Haydar'ın zâhire anbârını ateşe yakar ise teshîr-i kal'adan sonra dil-hâhından ziyâde ikrâm olunur.Tayfur-i kefûr dahi bir gece ale'l-ğafle kal'a anbârını ateşe Ya'kûb tamâmen ehl-i kal'anın zâd ve zâhîresini hâkister eyledi. Ve keyfiyet-i ahvâli paşa-yı mezkûre arz eyledi. Paşa dahi müretteb asker ile kal'a muhâsarasına sür'at eyledi. Çünki kal'anın çendîn sâle zehâyiri sûhte olmuş idi. Ve âher mahalden dahi tiziyye zâhîre tedârûki mümkün olmadığından mezbûr Haydar bizzarûre kal'ayı paşa-yı mezkûre teslîm ve çendîn sâle mekânından raht-i ikâmetin çıkarub gitdi. Ve Örgüc Paşa dahi kal'ayı zabt ve feth-i mezkûrun beşâret haberin nüvvâb-ı sultâniye arz eyledi. Ve sultân-ı kâmrân dahi kal'a-i mezbûre ve tevâbi'inin muhâfazasına ihtimâm buyurdı.

İkinci Feth: Örgüc Paşa lâ-yezâl Canik memleketi teshîrinin tedbîrinde olub ol vakitde Cânik Hâkimi olan Alparslan evlâdı Hüseyin Beg idi. Ve sûret-i zâhirde dâimâ Örgüc Paşa'ya mülâyemet üzre ızhâr-ı itâ'at edüb havfından hidemât-ı sultânide ser-mû muhâlefet etmez idi. Bir gün Örgüc Paşa bir da'vet-i arûsiyye tertîb ve hukkâm-ı etrâfı ol sûre da'vet ve Hüseyin Beg'i dahi taleb eyledi. Mîr-i mezbûr paşa-yı mezkûrun her vecihle tedbîrâtına kemâl üzre vâkıf idi. Da'vet cevâbında böyle tahrîr eyledi ki bu da'vetden maksûd-ı aslî ma'lûm ve bu küne-i çengelistân teng ve târ-ı yekimizden gayri matlûbları olmadığı mefhûmumuzdur. Eger bu mülk-i kadîm ve mevrûsumuzun teslîme işâret-i sultânî olur ise bir vecihle muhâlefet etmeziz. Amma bin-nefs kendümüz der-gâh-ı cihân-penâha rû-mâl oluruz. Örgüc Paşa dahi bu cevabdan sonra zamîrinde mahfî olan Canik'in teshîri tedârükini ızhâr ve iddi'â-yı feth ile etrâfdan leşker cem' eyledi. Hüseyin Beg dahi mükâmete kâdir olmaduğundan paşa-yı mezkûre bir elçi gönderdi ki eger ğaraz tahsîl-i mülk ise benim nüvvâb-ı sultân ile muhâlefete mecâlim muhâldir. O güne paşa-yı âlî-kadr cem'iyyet-i asker ile fukarâyı pây-mâl etmege ne hacet. Kendüm der-gâh-ı cihân-penâha varub bilâ-licâc mülk ve mâlden kasr-ı yed ederim deyu Örgüc Paşa'ya gelüb vusûl buldukda mezbûrı kayd ve bend ile der-gâh-ı âlem-penâha gönderdi. Ve yine Örgüc Paşa'nın re'yi ile merkûmı Bursa'da vaz'-ı zindân ve ehl ve iyâlini Amâsiyye kurbünde bir mahelle iskân eyledi. Mezbûr dahi bir müddet zindânda kaldıkdan sonra bir gece muhâfızları hâb-ı gafletde bulub bir tarîk ile zindândan firâr ve bir esb-i sabâ-reftâra süvâr ve iki sene kadar etrâf ve aktârda mânend-i rûzgâr geşt ve güzâr eyleyib âkıbet sultân-ı murâd-bahşın afv ve merhametine i'timâden der-gâh-ı selâtîn-penâha müteveccih oldı. Ol şehriyâr-ı mürüvvet-şi'âr dahi mezbûrun i'tikâdına binâen cürmümı afv ve Rûmeli'nde kendû memleketine bedel bir vilâyet ihsân ve hükûmetiyle kâmrân buyurdı. İle'l-ân mezbûr Hüseyin Beg silsilesi Hânedân-ı Selâtîn-i Osmâniyye'nin zıll-i himâyetlerinde mer'î ve sâye-i hilâfetlerinde mahmîdirler.

Dâstân-ı Şeşum (Altıncı Hikâyet)

Sultân-ı murâd-bahşın ba'zı masâlih-i mülk ve dîn içün Edirne'de temkîn ve memâlik-i küffâra gazâ içün techîz-i asker ve İshak Beg'i Las Gazâ'sına irsâl ve Germiyân Hâkimi Ya'kûb Beg pîr-i nâ-tevân olduğundan nâşî kendü memleketini sultâna vasiyyet içün rikâb-ı müstetâba şitâb eyledüğün beyân eder.

El-Kıssa

Sultân-ı kişver-murâd ser-i serverân-ı sipâh-ı cihâd Anadolu'da ferâğat zabt ve nesk-i bilâddan sonra mühimmât-ı küllî azîmetiyle Dârü's-saltanat Edirne'ye tevecüh ve sekiz yüz otuz bir (831/1427-1428) senesi şuhûrunda ol şehr-i cennet-âsâda temekkün ve tekmîl-i masâlih-i İslâmiyân ve teshîl-i emr-i misâfirân ve âyendegân ve revendegân içün Edirne'ye dört fersah karîb ve Ergene denmekle ma'rûf mahalde bir kantara-i azîme tarh ve bir şârî'-i âm ki cânib-i Arab ve Acem husûsan Bursa ve sâir memâlik-i Anadolu'dan iyâb ve zehâb ederler. Yüz yetmiş dört tak-ı âliyi müştemildir müretteb eyledi. Ve ol kantaranın tafsîl-i zikri bundan

sonra mahallinde îrâd olunur. Ba'dehu asâkir-i İslâm tekrâr gazâ-yı Las'a teveccüh eylediler. Zîrâ ol hudûda Vılkoğlı hâkim olub ayende ve revendeye husûsan asâkir-i İslâm'a muhâlefet üzre olmağın ana binâen bir mikdâr mücâhidîn ile İshak Beg serdâr ta'yîn olundı. Emîr-i müşârün-ileyh dahi husûs-ı mezbûrde sa'y-i meşkûre ızhâr eyledi.

Beyt
Şehân-ı cihân râ nebâşed gurîz
Zi cem'-i dilîrân u dânâ vezîr
Ya'nî
Dünyâ pâdişâhlarına dilâverler cem'i ile âkıl vezîr lâzımdır

Ve bu dahi te'yidât-ı sultânîdendir ki evvel eyyâmda Germiyânili'nin mülûk-i kadîminden olan Ya'kûb Beg pîr ve ihtiyâr olub fetk ve ratke kuvvet-i bedeniyesi kalmamağın âher vakitde hizmet-i şehriyâriye rûy-mâl olub ve ba'zı vasiyyeti muş'ir bi'l-muvâcehe ifade edecegim vardır deyu nüvvâb-ı sultâniye arz eyledi. Ve dedi ki

Beyt
Gû tabl-i neşât-hud fürru kûb
Mâ nevbet-i hud tamâm kerdîm
Tercüme
Sen tabl-ı neşâtı çal ve sağ ol
Biz nevbetimizi tamâm kıldık

Sultân-ı zîşân mîr-i mûmâ-ileyhin kudûmı haberinden mahzûz olub ızhâr-ı hulûsını istihsân ve Bursa'nın ümerâ ve a'yânını merkûmun istikbâline ferman buyurdı. Ve her menzilde ziyâfet-i şâhâne ve meks eyledügi mahallerde ekâbir ve a'yân mülâzemetine hâzır olmağı tenbîh eyledi. Ve minvâl üzre dürlü ikrâm ile Bursa'ya vusûl evvelâ mezârât-ı selâtîn-i mücâhidîni tertîb üzre birer birer ziyâret eyleyib her birinde kıraet-i Kelâm-ı Kadîm ve neşr-i mâide-i it'âm ve in'âm-ı amîm eyledi. Ve ol vakitde cenâb-ı siyâdet-meâb ve velâyet-intisâb Emîr Seyyid Buhârî (kuddise serruhu'l-Bârî) henüz hayâtda idi. Mîr-i mümâileyh iltişâm-ı enâmil-i kerâmet iltiyâmıyle müstes'id olub ol şehr-i cennet-âsânın istifâ-yı tena'umâtından sonra mülâzemet-i sultânî içün Edirne cânibine mütevecceih ve Edirne'ye bir merhale karib olub zikri mürûr eden Ergene köprüsüne vusûl ve ol bünyâd-ı âliyi temâşa içün bir gün ve bir gece meks eyledi. Ve menzil-i mezbûrde erkân-ı devlet ve mîr-i merkûmı istikbâle mübâderet ve i'zâz ve ikrâm ile Edirne'ye getürüb bir makâm-ı müzeyyeneye nuzûl etdirdiler. Ve ikinci gün ale's-sabâh tamâmi-i erkân-ı devlet mezbûrun menziline mülâzemet ve süvâren ma'an devlet-sarây-ı sultâniye hâzır eylediler. Sultân-ı mekremet-şî'ar dahi müşârün-ileyhe meclis-i hümâyûna duhûlda mesned-i hilâfetden hareket ve bir kaç hatvede istikbâle ve hîn-i dest-bûside musâfaha ve envâ'-ı dilnevâzlık ile i'zâz ve akrânına nisbet-i mümtâz buyurdı.

Beyt
Çûn gûl be-ruheş zi lutf handîd
Hâleş be-mulâtefet be-pursîd
Pehlûy-i hûdeş çû baht be-nişând
Ber fark-i zereş be-bedre efşând
Berter be nişând pâyeeş râ
Dâde be-murâd vâyeeş ra
Der meclis-i ünş dâde râheş
Efzûde der ihtirâm u câheş
Gerdiş be-vefâ mezîd hursend
Be-güşûd be-mihr ez dileş bend

Ve emîr-i müşârün-ileyh bir kaç gün zıll-i hilâfetde mükerrem ve muhterem oldukdan sonra zamîrinde merkûz olan vesâyâ-yı ma'hûdunı bi'l-müşâfehe sultân-ı zîşâna arz ve inhâ ve sultân-ı kerîmü'ş-şân dahi sem'-i rızâ-birle ısgâ ve kendüye ve etbâ'ına teşrîfât-ı fâhire ve in'âmât-ı mütekâsire ihsân ve irsâl buyurub izzet ve ihtirâm ile yine makarr-ı hükûmetine ûd ve insirâfa ruhsat buyurdılar. Ve cümle-i musâhibân ve havâssdan Ya'kûb Beg ve efâzıl ve kâmilden Mevlânâ Molla Yûsuf ve Hüsrev ve Şirin nâm kitâbı Türkiye Tercüme eyleyen Umdetü'l-efâzıl Mevlânâ Şeyhî ki mükaddemâ sultân-ı zîşânın Karaman seferinde vâlid-i mâcidi sultân-ı Muhammed-hisâlin illet-i mizâcına mu'âleceye muvaffak ve sultân-ı murâd-bahşa bir kaside-i ğarrâ inşâ ve Ya'kûb Beg'in vâsıtasıyle arz ve inhâ ve mükâbelesinde ihsân-ı vâfireye mazhar olmuş idi. Velhâsıl bunları mîr-i mûmâ-ileyh ile ma'an ta'yîn buyurdılar. Çünki Ya'kûb Beg makarr-ı hükûmetine me'zûn ve mecâz ve vucûhla mazhâr-ı i'zâz oldı. Ol dahi pâyitaht-ı sultânîde dâire-i hümâyûna ol kadar bezl-i atâ eyledi ki Gelibolı'dan ubûra ücret-i sefîne içün hazînesinde bir akçe kalmayub ve fukarâya dahi vermege bir nesne bulamadı. Hemân ol menzilden sultân-ı amîmü'l-ihsânın kemâl-i keremine i'timâden keyfiyet-i ahvâli arz eyleyince sultân-ı kâmrân dahi mezbûrun bu mertebe sehâ ve keremini istiğrâb ve istihsân ve bir kaç bin ğuruş nukûd ve şân-ı saltanatına lâyık öyle sahî-i fâyıka şâyeste tuhaf ve nefâyis irsâl buyurdı. Ya'kûb Beg dahi makarr-ı hükûmetine dâhil ve bir sene tamâmından evvel mubtelâ-yı maraz-ı hâyil ve hîn-i vasiyyetde memleketini tîb-i hâtır ile ber-haseb-i mev'ûd sultân-ı âlişâna tefvîz ve dünyâ-yı bî-bekâdan rihlet ve civâr-ı rahmete vâsıl oldı. Pâdişâh-ı cem-câh dahi Germiyân memleketini Timûrtaş Beg-zâde Umur Beg'in oğlı Osmân Beg'e ihsân eyledi. Ve ol eyyâmda sultân-ı kâmrân Edirne'de ikâmet ve Ergene cisrinin tekmiline mübâşeret üzre iken, Las Eyâletinin serhaddinde hâkim olan İshak Beg, Las Hâkimi olub ehl-i zimmetden olan Vılkoğlı'ndan şikâyeti muş'ir arz gelüb mizâc-ı hümâyûna bâ'is-i keder olmağla leşker-i azîme tedârük ve ol kâfir-i bed-ahdin tertîb-i cezâsı içün gazâya ta'yîn eyledi. Ve ol esnâda leşker-i İslâm memleket-i Las'dan Can Ova'sı ve Gögercinlik ve ba'zı kılâ' ve bukâ'ı musahhar ve ğanâyim-i vâfireye mazhar oldılar. Ve ol asker-i muzafferin teveccühünde Vılkoğlı muzdaribü'l-hal olub yakînen bildi ki temerrüd ve te'annud eder ise günden güne birer vilâyeti guzât-ı İslâm teshîr ederler. Bizzarûri envâ'-ı

teberrükât ile nüvvâb-ı kâmyâba bir elçi gönderüb nâmesinde bundan akdem cedd-i sa'îd sultân a`nî Yıldırım Bâyezîd Hân bir duhterimizi kenîz-i kilke kabûl buyurmuşlar idi. Şimdi cürmüm afv buyurulmak üzre bir duhterimi harem-sarây-ı sultânîde hizmete kabûl ve ba'de'l-yevm silk-i ubûdiyete idhâl ve harâc-ı sâleyi edâ ve her vecihle hizmet-i şehriyâride cân-fedâ olayım ve dîvân-ı hümâyûndan cizye tahsîline muhassıllar ta'yîn olunsun deyu tahrîr ve elçi dahi lisânen takrîr eyledi. Çünki mesfûrun mu'azzemât-ı kılâ' ve bilâdı taht-ı tasarruf-ı İslâm'a dâhil oldı. Ve yedimde kalan tetimmeyi dahi harâc vermege kabûl eyledi. Sultân-ı kâmrân dahi şefâ'at-i nüvvâb ile mesfûrun mahcûbe-i hüsn ve cemâl olan duhterini nikâh-ı Şer'î ile harem-i muharreme mensûb ve küffâr tarafında olan Karahisâr vilâyetini duhter-i mezbûrenin iltimâsıyle pederine ihsân ve tasarruf-ı mücâhidâna dâhil olan kal'aları mazbût ve kusûrın mesfûre ihsân buyurdı. Ve bu târihde Vezîr İbrâhîm Paşa vefat eyleyib ol vilâyetde kâdıasker olan oğlı Halil Paşa'yı pederi makâmında Vezîr-i a`zam eyledi. Ve bu vekâyi' sekiz yüz otuz bir ve otuz iki (831-32/1427-1428) seneleri şuhûrunda sûret-nümâ-yı zuhûr oldı. "Vallâhu Raûfun bi'l-ibâd."[361]

Dâstân-ı Heftum (Yedinci Hikâyet)

Muvâfakat-ı selâtîn-i küfrî husûsan mülûk-i Fıreng ve Hâkim-i Kostantiniyye sultân-ı kişver-murâda kasd-ı muhâsamat ve ol şehriyâr-ı gayret-şi'ârın cihâd ve tecdîd ve temhîd-i feth-i Selânik ve vilâyât-ı küfriyyenin nehb u ğârete himmet ve azimetini beyân eder.

Beyt Li-müellifihi
Hüdây dâred ger mülk râ zi fitne emân
Fürûht lem'i sinân-i tu çehre-yi îmân
Penâh cüste zi bî-dâd-ı küfr leşker-i dîn
Be-zıll-i râyet-i sultân-ı kişver-i ihsân

El-Kıssa

Sultân Murâd tecdîd-i âyîn-i cihâdın bidâyet-i şurû'unda bünyâd-ı mücâhedeyi İstanbul küffârının cihâdına nihâde eyledi. Zîrâ mükaddemâ cülûs-ı sultânîde İstanbul Tekvûrı, Mustafâ-yı mechûlun takviyetiyle fitne-i azîme-i mülkî ve dînî îkâz eyleyib lâkin havâdis-i rûzgâr mümâna`âti sebebiyle İstanbul'un tedârük-i teshîri te'hîr olunmuş idi. Ve tekvûr-ı mesfûr a`mâl-i nâ-sezâsı mükâfatı havfından hem-vâre miyân-ı selâtîn-i küfr ve İslâm'da îkâz-ı fitne sadedinde idi ki câiz ki bu takrîb ile her tarafdan a`dâ-yı dîn ve devlet muhâsamet-i sultâna mübâderet ve bu meşğale sebebiyle kendü mülk ve câhı ta'arruz-i sipâh-ı İslâm'dan mahfûz ola deyu gâhi mülûk-i Fıreng ve gâh Engürüs krâlı'na îkâz-ı fitne ile mürâca'at eder idi. Âkıbet mesfûrun hile ve tezvîrine i'timâden Fıreng'in ma'ber-i kebîri olan Selanik'den sefâyin-i vâfire zuhûr ve Selânik Hâkimi ittifâkıyle ale'l-ğafle ol havâlide vâki` ba'zı vilâyât-ı İslâmiyyeye hasâret ve emvâl ve iyâl-ı İslâmiyyeyi nehb u gâret edüb götürdiler. Ve İstanbul Tekvûrı Selânik Hâkimi ile

[361] Allah, kullarına karşı şefkatlidir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 207.

kavl ve karâr eylediler. Her gâh ki sultân-ı İslâm ol yerde ta'arruz etmek kasd eder ise İstanbul'dan sefâyin-i mükemmel imdâda göndere ve eger emr bir aks olur ise ol dahi kendünün ve sâyir mülûk-i Fıreng âdemlerini tekvûrun imdâd ve mu'âvenetine göndere. Vaktâ ki nüvvâb-ı sultânînin mesmû'ı oldı ki Selânik cânibinden böyle fitne-i azîme şâyi' ve ehl-i İslâm'a envâ'-ı sitem vâki` olmuş uruk-ı gayret-i İslâm'ı ve hamiyyet-i husrevî-i nîk-nâmı hareket ve hubûb-ı bâd-ı tûfândan hurûş eden deryâ-misâl cûş eden ehl-i İslâm'a vâki` olan ğadr ve hayfdan gâyet ile mütezaccir ve müte`ellim olub ba'de't-teemmül Selânik'den ahz-i intikâmı İstanbul'a takdîm eylemek re'y-i nüvvâb ile münâsib görüldı. Zîrâ "ve in âkebtum feâkibû bi-misli mâ ukibtum bihi"[362] muktezâsınca amel edüb evvel Selanik'in tedârükünı görmek elzemdir. Eger çi bu fitne ve fesâdın mebde'i Tekvûr-ı İstanbul ve ol la'în-i nâ-makbûlun re'y-i nâ-ma'kûlıdır. Lâkin ahz-i intikâmı bâkî ve memleketi İslâm memleketine mülâhik ve mülâkidir. Ve Selânik gazâsına takdîmine bir sebeb dahi oldur ki ol memleket ve hisâr Sultân-ı Sa'îd Yıldırım Bâyezîd'in zamânında unveten meftûh ve havza-i İslâm'da karâr ve bir müddet selâtîn-i izâmın tasarrufunda istimrâr bulmuş idi. Amma zuhûr-ı feterât-ı Timûrî ve nevâyib-i sâyire sebebiyle tekrâr eyâdî-i küffâra dâhil olmuş idi. Ve makâm-ı heyâkil ve esnâm ki me'âbid-i İslâm idi tekrâr zulmet-i küfr ve eşrâk ile tîre ve târ olmuşidi. Şimdi ol memleketin havza-i İslâm'a i'âdesi cümle-i Müslümânân husûsan böyle sultân-ı âli-şânın zimmet-i himmetine elyak ve gayret-i saltanat ve nâmûs-i dinden ol abede-i esnâmın ahz-i intikâmı cümleden enseb ve ehakdır dediklerinde binâen-aleyh Selânik Gazâsı'na azîmet mukarrer ve acâleten hukkâm-ı memâlik ve asâkire menâşîr ve ahkâm muharrer oldı ki tamâmî-i memâlilik-i Rûmeli ve Anadolu gerek şehrin ve gerek garîb-i fazîlet-i cihâdı idrâk edenler mu'asker-i hümâyûna müteveccih olalar. Ber-mûceb-i emr-i hümâyûn müddet-i kalîlede bîhadd ve bîhisâb asâkir-i zafer-meâsir leşker-gâh-ı sultânîye hâzır oldılar. Ve sultân-ı mücâhidân leşkeriyân-ı fizûn ile Selânik Hisârı'na müteveccih ve fi'l-hâl sûr-ı şehr ve kal'ayı deryâ-yı sipâh-ı mevvâc ile mahsûr ve mesûr eylediler. Ve cevânib ve etrâfında a'lâm-ı İslâmiyye beraber gerdûn eyleyib egerçi hisâr-ı mezbûrun bir tarafı deryâya muttasıl ve leşker-i bisyâr ile ihâtası müşkil idi. Amma cânib-i berrîyi dahi tedârük olunan sefâyin Gelibolı Ma'beri'nde ol tarafı dahi mahsûr eylediler. Ve cevânib-i erba'adan râh-ı me'âşirlerin ve mülûk-i küffârdan imdâda gelecek sipâh-ı rû-siyâhın medâhillerini tamâmen mesdûd eylediler.Ve etrâf-ı kal'adan top-ı düşmen-kûb ve tüfeng ve sihâm-ı cân-sitân hadengi ehl-i hisâr üzerine havâle eylediler. Bir mertebede tazyîk eylediler ki nefes almağa mecâlleri kalmadı. Ve İstanbul Tekvûrına ber-haseb-i mev'ûd her çend istiğâse eylediler ki bizim ızdırârımız kemâlindedir ve cânib-i tekvûr'dan imdâda muhtâcız bu teğâfül hilâf-ı ma'hûddur.

Beyt
Der ân zamân ki zi her sûy düşmenet be-kemîn bûd
Miyân-i mâ ve tu ahdî ki güfte şüd ne çünîn bûd
Tercüme

[362] Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyle mükabele edin. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nahl, 126.

Ol zamân kim düşmenin bisyârî idi ey yâdigâr
Böylemiydi beynimizde olunan ahd ve karâr

Ve tekvûr-ı mesfûr Selânik imdâdı içün sefâyin-i müretteb âmâde ve irsâl eyledi. Lâkin yol üzerinde Gelibolı Ma'berinde muhâfız olan gemiler top ve tüfeng ile mânî' ve yol vermeyüb mesfûrların dahi asâkir-i İslâm ile mükâmete kudretleri olmaduğundan İstanbul'a avdet etdiler. Ve tekvûr-ı mesfûr ve sâyir mülûk-i kefûr asâkir-i mansûre-i İslâmiyyenin havfından ve ol sultân-ı kahraman-şânın satvetinden ru'b ve hirâsa mubtelâ ve Selânik ahâlisi ol tengnâda esir-i vâveyla olub "ve iz zeyyene lehümü'ş-şeytânu a`mâlehum ve kale lâ ğâlibe lekumü'l-yevm mine'n-nâsi ve innî cârün lekum felemma terâeti'l-fietâni nekesa alâ akibeyhi ve kale innî beriün minkum innî erâ mâ lâ teravne"[363] âyet-i kerîmesi mâsadakına musâdif oldılar. Ancak ol esnâda Venedik mülûkundan ba'zı Selânik imdâdına bir mikdâr sefîne gönderdi. Ma'a hâzâ kırk gün eyyâm-ı muhâsara mümted olmuşidi. Evrenos Beg-zâde Ali Beg huzûr-ı hümâyûna arz eyledi ki bu gûne hisâr-ı kebîrlerin fethi ki kesret-i muhâfızân ve vefret-i esbâb-ı firâvânı ola. İlacı yürüyüş ve yağma ile mümkündür. Ve mücâhidân-ı dilâverân dahi bu husûsda hâhişleri işâret-i aliyyeye mevkûfdur dedikde binâen-aleyh ol yerin fethine teveccüh ile yağmaya hükm-i hümâyûn sâdır oldı. Ve kırk gün kadar muhâsara olmağla ehl-i hisârın taşradan imdâda serrişte-i ümmîdleri münkatı' olmuş idi. Âkıbet dîde-i rûzgâr dîde-i feth ve zafer ki lâ-yezâl mütelâzım-ı sultân-ı sitâre-leşker ile im'ân-ı nazar ile hisâr-ı mezkûrun medâhil ve mehâricini tahmîn ve ol sipâh-ı muzafferîn mühendis-i akl-ı kâmiliyle ol hısn-ı refî'in teshîri içün nerdibân pâye-i tedbîri berâber süllem-i pâye-i âsumân eylediler. Ve hükm-i yağmadan kırkıncı gün mi'âd-ı feth ve güşâd-ı kös-i beşâret-i "ve temme mîkatu Rabbihi erba'îne leyleten"[364] mazmûnı üzre bam-ı kubbe-gerdûnde nümâyân ve tabl-ı beşâret ve futûhâtı mecma'-ı dilâverânın gûş ve hûşuna savt-ı e'lâ ile i'lân eylediler. Bir gün ale's-sabâh ki satvet-i husrev-sipihr çârmînden sipâh-ı encem-seyyâr ve kal'a-i tabakât-gerdûndan mütekâ'id ve kâr-fermâyân-ı âşine ve rimâh-ı hutût-ı şu'â'ı emr-i pâdişâh-ı maşrıkî ile teshîr-i kal'a-i ufk içün birbirleriyle mütezâhir ve mütesâ'id oldı. Asâkir-i mücâhidân dahi saf saf mânend-i asâkiri mûr-i Süleymanî der ve divâr-ı hisârda âmâde ve pîşânî-i dilâverî ve sine-i ciger-dârîyi siper-i belâ ve husûmet-i a`dâ-yı bed-nihâdda kazâya rızâ-dâde oldılar.

Beyt
Sipâhi revân şüd be-kasd-ı hisâr
Yeki dâne mûrân-ı veli bî-şümâr
Bor endâhtend ân delirân kemend
Be-serhây-ı divâr kerdend bend

[363] Şeytân onlara işlediklerini güzel gösterdi ve bu gün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur. Doğrusu ben de size yardımcıyım dedi. İki ordu karşılaşınca da geri dönüp benim sizinle ilgim yok. Doğrusu sizin görmediğinizi ben görüyorum ve şüphesiz Allâh'tan korkuyorum.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfal, 48.
[364] ..Böylece Rabbinin ta'yin ettiği müddet kırk geceye tamâmlandı. **Kur'ân-ı Kerîm,** Araf, 142.

Eğerçi mustahfizân-ı hisâr ol guzât-ı zafer-şi'ârın mükâmetine mübâderet eylediler. Amma yine ol sipâh-ı müeyyed-min-indillâh ile mükâbeleye kâdir olamadılar. Çünki cevânân-ı dilâverân ba'zı ber-vech-i urûc ve her tarafdan seyf ve sinân ile ehl-i kal'a üzerine hurûc eylediler. Küffâr-ı makhûr gurûh-ı enbûh meks ve pîşe-i bahârî gibi hubûb-ı riyâh-ı zaferden perâkende ve perîşân ve asker-i İslâm ile ru-be-ru ve mu'ârazaya tâkat getüremediklerinden mânend-i zenân kenc-i kulelde pinhân olub meydânı vakf-ı merdân eylediler. Ve ol asker-i muzaffer o-gûne şehr-i mu'azzam ve ma'mûrı zabt eyleyib "fe katilü'l-müşrikîne kâffeten"[365] mazmûnı üzre katl-i âm ve târâc ve yağma ve üser-i istirkâk-ı ferzendân ve zenân ve esnâf-ı emvâl-i helâl ve nukûd-i eenâs ile cümle-i leşkeriyân muğtenim ve iktisâb-ı esbâb-ı bi-hisâb ile müteğannim oldılar. Ve öyle memleket-i mu'teber ki tamâmî-i memâlik-i Fireng'in ma'ber-i mukarreri idi. Tekrâr tasarruf-ı sultân-ı mücâhidânda karâr ve müceddeden âyîn-i din-i Müslümânî dest-i Selâtîn-i Osmânî'de ol yerde iştihâr buldı. Ve bu feth-i mübînin âvâzesi memâlik-i Firengistânda kar'-ı simâh-ı müşrikân ve sâyir futûhât-ı İslâmiyyeden lerzân ve bu zafer ve te'yidin sadâ-yı kösi mesâmi'-i mecâmi'-i İslâm'a resîde ve kulûb-i muvahhidân-ı gonca-i bahârî gibi sürûr ve behcet ile güşâde ve handân oldı. Ve sultân-ı muzaffer ve ğayyûr ol şehrin kemâ-lîl-evvel nizâmın verdikden sonra cümle sipâh-ı muğtenim ile dârü's-saltanat Edirne'ye mu'âvedet ve ol ni'met-i uzmânın şükrânesinde rûy-i muhtâcâna ebvâb-ı lutf ve ihsânı güşâde ve inşâ-yı ebniye-i hayrât ve hasenâtı ziyâde buyurdı.

Dâstân-ı Heştom (Sekizinci Hikâyet)

Sultân Murâd'ın ufuk-i sipihr-i dûd-mânundan tulû'-ı Hurşîd-i hilâfet ve tevellüd-i mâh-i burc-i sa'âdet ve kefîyet-i pâdişâh-ı müeyyed a'nî Sultân Mehmed'i beyân eder.

Çünki sultân Murâd-ı kâmrân "inallâhe ye'muru bi'l-adli ve'l-ihsân"[366] mazmûn-ı hakîkat-meşhûnı üzre rûz u şeb adl ve dâde sa'î ve bezl ve atâ ile kulûb-ı ibâdullâhı râ'î olub arzû-yi e'kâb-ı devlet-intisâb ile "ve edhilnî fî-rahmetike fî-ibâdike's-sâlihîn"[367] zikr-i mübînini vird-i zebân eylemiş idi. Hak Subhânehu ve Ta'âlâ amme nevâlehu hulûs-ı kalb ve du'â-yı hayrî mükâbelesinde "vece'alnâ zurriyyetehu humü'l-bâkîn"[368] va`ad-i kerimi üzre bir halef-i sıdk ihsân eyleyib o gûne vâlid-i sa'âdetmende bir ferzend-i ercümend atâ eyledi ki kıyâm-ı kıyâmete degin mazhar-ı istikâmet-i hânedân ve masdâr-ı istidâmet-i Osmâniyân oldı.

Beyt
Hazret-i Kibriyâ-yı û melce-i ehl-i dîn u mülk
Zât-ı melik likâ-yı û asl-ı bekâ-yı memleket

[365] ... Topyekün sizinle savaşan putperestlerle siz de topyekün savaşın.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 36)
[366] Allâh şüphesiz adâleti, iyilik yapmayı emreder.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Nahl, 90.
[367] ... Rahmetinle beni iyi kulların arasına koy. **Kur'ân-ı Kerîm,** Neml, 19.
[368] Ancak onun soyunu baki kıldık. **Kur'ân-ı Kerîm,** Saffat, 77.

Elhâsıl: sekiz yüz otuz iki (832/1428-1429) senesi şuhûrunda hüsn-i inâyet-i Rabbânî ve müsâ`adet-i sa'âdet-i zamânî-birle sultân-ı kişver-murâdın gûş-i hûş ve sem'-i pür-sürûşına nâ-gâh mübeşşir-i âlem-i gayb beşâret-i cân-fezâ resânide ve ğavvâs-ı bihâr-ı ahbâr iltifât-ı dürr-i şâhvârden sonra edâ-yı peyğâm-ı ferhünde-encâm "inna nubeşşiruke bi-ğulâmin"[369] mazmûnunı dürdâne-i sehâb-ı nisânî mesâbesinde sadef-i gûş-i sultâniye çekânide eyledi. Ma-husile beşâret oldur ki ol şehriyâr-ı kâm-kârın berekât-ı da'avât-ı icâbet-âsârından ki "ve aslih lî fî-zürriyyetî"[370] idi. Asâr-ı nizâm-ı rûzgâr ve envâr-ı istimrâr-ı devlet-i din-i Muhtâr aleyhi Selâmullâhi bi'l-aşiyyâti ve'l-eshâr bedîdâr olub devlet-i rûz-efzûna makrûn bir sâ'at-i hümâyûnda bir mevlûd-i mes'ûdın tâli'i sitâre-i şinâsân felek-i vucûd nazarında meşhûd oldı.

Beyt
Huceste rûz-i kesî kû be-yumn-i tâli`-i sa'îd
Nazar be-tal'at-ı ân-şehriyâr be-güşâd

İttifâken eğerçi ol mâh-ı sipihr-i hilâfetin velâdeti leylen vâki` oldı. Amma ol gecenin kadriyyeti "leyletü'l-kadri hayrun min elfi şehr"[371] menzilinde vâki` oldı.

Li-müellifihi fî-velâdetin
Kadr-i şeb-i kadr ayân şüd şebî
Kez ufukeş tâft çünân kevkebî
Ahter-i devlet şüde âlem-fürûz
Şeb şüde ez tâbiş-i ü reşk-i rûz
Kevkeb-i ikbâl direhşân nümûd
Kevkebe-i dîn-i Muhammed füzûd
Geşte füzûn ber felek-i adl u dâd
Mihr-i diger der dil-i Sultân Murâd
Mâh-ı regâib şüde mevlûd-i şâh
Bîst şüd u heft zi şebhâ-yı mah
Geşte şeb-i Kadr be mâh-ı Receb
Kadr u Reğâib be hem âmed aceb
Geşte peder râ halef câ-nişîn
Belki girift ü heme rûy-i zemîn
Gerd yekî saltanat-ı pür-şükûh
Bâ kerem-i bahr u şükûhî çû kûh
Bûd be-kurbî şeh-i sâhib-kırân
Daşt veliahd çû reft ez cihân
Hest künûn şâh-i cihân Bâyezîd
Bâd füzûn şâhî u omreş mezîd

[369] ... Sana bir oğlanı müjdeliyoruz.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Meryem, 7)
[370] ... Bana verdiğin gibi soyuma da salâh ver.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Ahkaf, 15.
[371] Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Kadir, 3.

Dâstân-ı Nuhum (Dokuzuncu Hikâyet)

Azerbâycân Hâkimi olan İskender Mîrzâ, Şâhruh Mîrzâ'nın galebe ve satvetinden firâr ve sultân-ı kişver-murâdın zıll-i himâyet ve vikâyetine iltică ve ol esnâlarda diyâr-ı küfr ve İslâm'dan ba'zı havâdisin vukû'ı beyânındadır.

Sutan-ı kişver-murâdın ğarâyib-i havâdis ve nevâdir-i ahvâlinden böyle nakl olunur ki ol pâdişâh-ı dil-âgâhın mürüvvet ve semâhet-i fıtrî ve şefkat-i cibillisi bir mertebede gâlib idi ki ebnâ-yı rûzgârın uhûd ve misâkına i'timâd-ı küllî eyleyib cümle-i nâsı kendü cibillet-i bi-hileti gibi kıyâs eyleyib kirâren ve mirâren ehl-i zamân-ı ğaddâr ve tâife-i bî-i'tibâr ve mülûk-i İslâm ve küffârdan âzerde olmuş iken yine afv ile mu'âmele ve cümlesini memnûn ve mahzûz eyleyib buyurdı ki

Beyt
Dîdîm çend bâr u neyâmed besî nikû
Fercâm-ı ân ki ğadr be be în hânedân nümûd
Ya`nî
Kaç kere gördük ki bu hânedâna ğadr edenin âkıbeti hayr olmadı.

El-Kıssa

Ol şehriyâr-ı gayret-şi'âr ya`nî Sultân Murâd-ı nâm-dâr ba'zı masâlih-i dinî ve mülkî temşiyeti içün iki sene kadar dârü's-saltanat Edirne'de meks ve tevakkuf buyurdukları sebebiyle mülûk-i etrâfdan birkaç hâdise-i garîbe sûret-nümâ-yı zuhûr oldı ki her birinin tedârükün görmek lâzım idi. Amma tevfîk-i gaybiye ile vakt-i kalîl ve fursat-ı cüz'ide "havletü'l-bâtılı sa'atun"[372] muktezâsınca cânib-i hayr ve savâb "havletü'l-hakki ile's-sâ'ati"[373] tıbkınca perde-i iştibâh rûy-i kizb ve butlândan guşûde oldı.

Hâdise-i Evvel: Çünki feterât-ı Tîmûrî'den sonra Karakoyunlı tâifesinden Kara Yûsuf Hânedân-ı Osmâniyye'nin yümn-i himmet ve hüsn-i himâyeti sebebiyle öyle bir düşmen-i gâlibin vartasından halâs oldı. Ve Tîmûr'un fevtinden sonra Memâlik-i Âzerbâycân ve Irak-ı Arab'a şitâb eyleyib anın dahi fevtinden sonra kebîr oğlı İskender Mîrzâ hayl ve haşm ittifâkıyle mesned-i saltanatda istiklâl buldı. Ve Emîr Tîmûr'un dahi oğlı Mîrzâ Şâhruh ki pederi mesnedinde müstakillen pâdişâh idi. Bir kaç defa Irak-ı Arab ve Âzerbâycân'ı Karakoyunlı'dan tahlîs içün taht-ı Herât'dan leşker-i azîme ile âzim oldı ve Âzerbâycân'ı teshîr eyledi. Amma Karakoyunlı`nın cümlesine galebeye kâdir olamadı. Zîrâ cemâ'at-i Türkmânân husûsan pâdişâhları gâyet ile şecî' ve dilâver idiler ve kudretleri mertebede Emîr Şâhruh'un leşker-i bisyâri ile muhâsama ve mükâvaha eyleyib amma Şâhruh'un askeri kesret üzre olmağla mükâmete kudretleri kalmaduğundan adet-i me'lûfeleri üzre nâçâr hudûd-ı memâlik-i Rûm'da zıll-ı selâtîn-i mürüvvet-rusûma iltică eylediler.Ve bu sûretde Şâhruh dahi Âzerbâycân'da ziyâde tevakkufa tâkat getüremeyüb ve selâtîn-i

[372] Bâtılın ömrü bir sa'attir.
[373] Hak ise kiyâmete kadar devâm eder.

mücâhid-i Rûm ile dahi mu'âdât ve münâza'aya kâdir ve râğib değil idi. Zîrâ teveccüh-i Timûrî'nin zamânında dahi asker-i mücâhidânın çaşnî-i merdânegî ve ikdâmını görmüş idi. Ve sekiz yüz otuz dört (834/1430-1431) senesi şuhûrundaki İskender Mîrzâ Şâhruh'un askeri ile Hoy ve Selmâs semtlerinde görüşmüşler idi. Amma Şâhruh'un askeri İskenderîler'in ed'af ve mud'afı olmağla o güne hasm-ı gâlibe mükâmete kâdir olamayub Şâhruh'un mükâbelesinden firâr ve tekrâr Vilâyet-i Rûm'a müteveccih ve Karakoyunlı'nın müte'ayyinleri ile Tokat hudûdunda mütemekkin olub mekâtibât ve tazarru'ât ile hizmet-i sultân-ı mekremet-ünvâna bir mu'teber kimesne irsâl ve Karakoyunlı Tâifesi'nin kadimi melce-i mukarreri hemîşe ol hânedân-ı cevânmerdin zîr-i himâyeti idi. Ve şimdi dahi ricâmız budur ki bu kış bahâra degin bu ser-i küştegâni o araya zıll-i himâyet ve sâye-i inâyetlerinde bir arâm-gâh ihsân buyuralar deyu arz eyledi. Zîrâ Mîrzâ Şâhruh hasm-ı gâlib ve hemîşe üzerimize istîsâle tâlibdir. Hâlâ leşker-i azîme ile Âzerbâycân'a gelmişdir. Bizim bir vecihle mükâmete kudretimiz kalmadı ve müte'allikatımızı ol memleketden ihrâc eylemişdir.

Beyt
Sitîzî ne ber cây dîvâne gîst
Gurîz-i be-hengâm ferzâne gîst
Ya'nî
Zîrâ yerinde olmayan ceng dîvânelikdir
Ve vaktiyle firâr etmek ferzânelikdir

Çünki ol şehriyâr-ı merhamet-şi'ârın fıtrat-ı cibillî ve tıynet-i aslisi meleke-i kerîme-i mülâtafet ile bîçaregânı sahrâ-yı hâksâriye hem-vâre gamhâr idi. Binâen-aleyh Amâsiyye ve Tokat Hâkimi olan Örgüc Paşa'ya kâ'ide-i ziyâfet ve mihmândârî üzre İskender Mîrzâ ve tevâbi'ine ikrâm ve envâ'-ı ma'aş-ı zemistânîlerin ya'nî hınta ve şa'îr ve ğanem ve rûğen ve birinc ve sâyir havâyiclerin müretteb eylemek üzre hükm-i hümâyûn sâdır oldı. Paşa-yı müşârunieyh dahi ber-mûceb-i emr-i hümâyûn hareket ve bin aded yağmurluk nemed ve iki bin at çulı ve torba ve sâir malzemelerin tedârük ve irsâl eyledi. Ve sultân-ı kâmrân dahi bir mu'temed kimesne ile teberrükât-ı pâdişâhâne ve akmişe ve ecnâs-ı mülûkâne ve birkaç kise sim ve zer-i dirhem ve dînâr nezl-i ikâmetleri içün pâye-i serîr-i a'lâdan irsâl buyurub ikrâmlarında dakika fevt eylemedi. Ve İskender Mîrzâ tevâbi'iyle nevâhî-i Tokat'da kışlayub fasl-ı bahârda ki iktizâ-yı tâbi'î-i rûzgâr ile sipâh-ı hevâm ve haşerât-ı zemistânhâne-i kûhûf ve zîr-i zemînden hurûc ve gurûh-ı enbûh-i kâinât ve hayvânât-ı pür-izâr-ı arzî ve hevâyî âzdegân-ı emn u râhata kasd-ı izrâr eylediler. Karakoyunlı Tâifesi dahi iktizâ-yı fıtrat-ı aslî ve sîret-i mezmûm-ı cibillilerin mânend-i gürkân ve sibâ'-ı bî-emân gibi kisfend-i sîretân rağbete kasd-ı izâr ve bu kadar ilki ferâmûş eyleyib dürlü habâset ızhâr eylediler.

Beyt
Be-sitem key şeved za'îf kavî
Be-verem ki şûd nezâr semîn
Tercüme

Sitem ile kavî olur mı za'îf
Verem ile nezâr olur mı semîn

Netîce: Ol etrâfın re'âya ve berâya ve sükkân ve kuttânı ol Türkmânân-ı bî-îmânın zulm ve te'addîsinden Örgüc Paşa'ya teşekki ve feryâd ve cevr-i sitemlerinden dâd eylediler. Ve Paşa'-yı müşârün-ileyh dahi "küllüküm râ'in ve küllükum mes'ûlun an-ra'iyyetihi"[371] mazmûnı icrâsını murâd eyledi. Lâkin bî-izn-i hümâyûn te'hîr eyleyib keyfiyet-i ahvâli nüvvâb-ı kâmyâba arz eyledikde aceze ve fukarâya isâbet eden izâr ol şehriyâr-ı merhamet-şi'âra bâ'is-i izâr-ı hâtır olub ol küfrân-ı ni'met olan bî-hayâlara merhamet ve eltâf-ı bî-dirîğî müstehcen göründı.

Beyt
Ber ân kes çı cây-i terahhum buved
Ki etvâreş âzâr-ı merdum buved

Kelâm-ı sıhhat peyâmen-i icrâ ve Anadolu Begler Begisi olan Timûrtaş Beg-zâde Umur Beg'i sipâh-ı mükemmel ile Tokat cânibine ta'yîn ve Şâhruh Mîrzâ'ya bir âdem gönderdi ki şiddet-i şitâ âher olub fezâ-yı deşt ve sahrâ kudûm-ı bahâr ile mânend-i gülistân oldı. Şâhruh Mîrzâ Âzerbâycân'dan avdetinden sonra ol memleket fitneden fi'l-cümle teskîn bumuş idi. Ve tâife-i Türkmân yine zât-ı habâset-simâtlarında merkûz olan mel'aneti ızhâr ve ihsân-ı hümâyûnı inkâr ve yol üzerinde vâki' olan re'âya ve berâyaya izâr ile Âzerbâycân'a mürâca'at eylediler. Anlar dahi ol vilâyetin hudûdundan diyârlarına mürâca'at ve ibkâ-yı silsile-i muhabbet-i sâbıka ve bu hanvâdenin sipâs-ı mükerremâtında ihtimâm buyuralar. Binâen-aleyh İskender Mîrzâ mîr-i mirân-ı mûmâ-ileyhin leşker-i azîme ile teveccühün istimâ' eyledikde kabâyih-i a'mâlinden şermende ve tevakkufa kâdir olamayub re'âyâ ve acezeyi nehb u gâret ve emvâl ve eşyâların ğasb ve Azebâycân'a götürdiler.

Beyt
Zûd begîred nemek-i dîde-i ân kes ki û
Nân u nemek hûrd u reft hân u nemekdân şikest
Ni'met u lutf-i tu râ kadr çû neştnahtend
Gerden-i ân tâğiyân cümle tuğyân şikest
Ya'nî
Nan ve nemek yiyub nemekdânı kırub
Gidenin gözüne tızicek durur
Çünki senin ni'met ve lutfunun kadrini bilmediler
Ve ol tâğîlerin kerdeni şikest oldı

mazmûnı zuhûra ve Mîrzâ İskender memleketine vardıkda müddet-i kalîlede Hak Te'âlâ mülk ve devletini elinden alub küçük birâderi Mîrzâ Cihânşah'a nasîb eyledi. "Vallâhu yu'ti mülkehu men yeşâu vallâhu zû'l-fadli'l-azîm"[375] ve İskender'in

[374] Hepiniz çobansınız ve hepiniz emriniz altındakinden sorumlusunuz.
[375] Allâh mülkünü istediğine verir. Şübhesiz Allâh büyük fazilet sâhibidir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 247. Bu ma'nâyı içeren başka âyetler de bulunmaktadır.

Rûm`dan nevbet-i âhirde Âzerbâycân'a avdeti sekiz yüz otuz beş (835/1431-1431) senesi şuhûrunda vâki` oldı.

Hâdise-i Sâniye (İkinci hâdise): Oldur ki şehriyâr-ı gayret-şi'âr sene-i mezbûrede ba'zı masâlih-i diniyye ve mülkiye tedârûki içün dârü's-saltanat Edirne'de kıyâm eyleyib sipâh-ı mücâhidânı Rûmeli Begler Begisi Sinan Paşa ile ol vilâde henüz dârü'l-harb olan Arnavut memleketine gazâya irsâl ve mûmâ-ileyh dahi bermûceb-i fermân-ı hümâyûn ittifâk-ı ümerâ ve sipâhsâlârân ile gazâya ve cihâd içün alem-efrâz-ı merdâne olub memleket-i mezbûrenin hudûduna bidâyet-i şurû'da guzât-ı İslâm'ı nehb u gârete ruhsat ve küffâr-ı harbîden bulduklarını bila-emân katl ve sıbyân ve nisvânın esîr eylediler. Memleket-i merkûmenin krâlı asker-i İslâm ile mükâmete kâdir olamayub ba'zı cibâl-i şâmihaye tahassun eylemek ile sipâhsâlar-ı guzât dahi ol kadar tevakkuf eylediler ki ki sipâh-ı İslâm'ın siğâr ve kibârı ğanâyim-i bisyâr ile muğtenim ve hâiz ve emvâl-i helâl ile mütena`im ve fâyiz oldılar. Bir mertebe ğılmân ve cevâriye mâlik oldılar ki her ğulâm-ı sim-endâm ve her duhter-i meh-peyker dörder beşer yüz akçeye degin furoht oldı. Çünki ol asâkir-i mansûrenin selâmet-i tâm ve kesret-i iğtinâm ile mu'âvedet eylediler. Sultân-ı kâmrân dahi ferâğ-ı bâl ile sene-i mezbûre zemîstânında dârü's-saltanat Edirne'de ikâmet buyurdılar.

Nazm
Fesûdû fûdû ve ve`ğnemû ve temette'û
Ve dümû ve îşû neğimmû ve tevedde'û
mazmûnını ile icrâ eylediler.

Üçüncı hâdise: Oldur ki çünki kânûn-ı mu'tâd üzre sultân-ı mücâhidân tekrâr techîz-i leşker-i cihâd ve gazâ-yı külliye sevdâsına düşüb amma nefs-i hümâyûn ba'zı husûs içün tevakkuf ve Evrenos Beg-zâde Ali Beg'i serasker ve Rûmeli askeri ile Engürüs memleketine gazâya ta'yîn ve irsâl buyurdı. Ve varub Nehr-i Tuna'dan geçüb Engürüs'ün memâlik-i vasî`ına yağma içün bölük bölük perâkende ve müteferrik olub seraskeri tenhâ kodılar. Ve krâl-ı Engürüs eğerçi bidâyet-i kârda leşker-i İslâm ile mükâmet eylemedi. Amma vakt-i fursata ma`hûf mahallerden ta'arruz ve mükâtele içün müheyyâ idi. Bir vakte degin ki asâkir-i İslâm ğanâyim içün etrâf-ı memâlike perâkende olub serdâr kalîl-i ma'dûd ile kalduğundan nâ-gâh bir mahalle bî-mecâlde sipâh-ı enbûh ile ale'l-ğafle serdârın üzerine hucûm eyleyib serdârı merkûm mükâmete kâdir olamayub cünûd-ı mücâhidâne hezîmet el verüb ğanâyim içün etrâfa perîşân olanlar dahi her kes bulundığı mahalden fîrâr eyleyib ve sipâhsâlar ma'iyyetde bulunan cem'-i kalîl-i dilâverân ile düşmene fursat vermeyüb bin dürlü tedbîr ve tedrîc ile mu'âvedet eylediler. Amma asâkir-i müteferrikanın ekseri giriftâr ve derbendlerde esîr-i küffâr oldılar. Ve Ali Beg bin dürlü zahmet ile derbendlerden husûsan Nehr-i Tuna'dan geçüb sipâh-ı İslâm bu def'a münhezimen avdet eylediler.

Beyt
Gûrîzest ez-ân ceng bihter besî
Ki düşmen şeved hande-zen ber kesî

Ya`nî
Ol cengden fîrâr etmek düşmeni üzerine güldürmekden eyidür

Ve asker-i İslâm'a bu zahm-i çeşm isâbeti sekiz yüz otuz altı (836/1432-1433) senesi şuhûrunda sûret-nümâ-yı zuhûr oldı. Çünki havâdisât-ı rûzgârdan sene-i mezbûrede bir kevkeb-i zû-zeneb ya`nî kuyruklı yıldız zâhir ve ukde-i zenebde dahi kusûf-ı tâm vâki` olmuş idi ki cümle-i âfâkda fiten-i azîme zuhûrını müş'ir idi. Amma bi-inâyetillâhi Te'âlâ Sultân Murâd-ı kişver-güşânın kuvvet-i tâli`inden nâşî miyân-ı sipâh-ı İslâm'da bundan ğayri fesâd zuhûr eylemedi. Lâkin memâlik-i şarkî ve garbîde husûsan iklim-i Acem'de âsâr-ı mefâsid-i azîme vâki` oldı.

Hâdise-i Rabi'a (Dördüncı hâdise): Oldur ki ol sultân-ı sâhib-i gayret sene-i mezbûre zemistânında mevsim-i bahâra degin Edirne'de sa'âdet ile ikâmet ve Engürüs krâlından ahz-i intikâm içün techîz-i esbâb-ı cihâda mübâşeret ve nefs-i hümâyûnıyla nehzat etmeğe niyyet etmişken nâ-gâh haberdâr oldı ki Karaman Hâkimi İbrâhîm Beg tahrîk-i fitne ve fesâda ikdâm ve leşker-i azîme ile Hamidili'ne hucûm ve nüvvâb-ı sultânî'nin tasarrufunda olan Begşehri'ni muhâsara ve memleket hâkimi olan İlyâs Beg Karamânîler ile mükâmete kudreti olmaduğundan İbrâhîm Beg'e giriftâr olmuş. Ve bu ma`nâ dahi muhakkak oldı ki İbrâhîm Beg Engürüs krâliyle yekdil ve dâimâ irsâl-i rusul ve resâil ve îkâz-ı mefâsidden hâlî değil idi. "Ve men yettehizi'ş-şeytâne veliyyen min dûnillâhi"[376] mazmûnı üzre mazhar-ı husrân olub ve memleket-i sultânîye bu ta'arruza cür'et Engürüs krâlı'nın istizhârı içün olub ol ehl-i küfür ve nifâk birbirleriyle ahd u misâk eylediler ki İbrâhîm Beg hudûd-ı memlekete hurûc ve krâl-ı dâl dahi sâir mülûk-i küffâr ile Rûmeli memleketi üzerine geleler. Ve Las Hâkimi Vılkoğlı ki mu`âhidân-ı kadîm-i sultânîden idi anı dahi hîle ile firifte eylemişler ki Rûmeli fethine bidâyet-i şurû'da evvelâ Vılkoğlına müte`allık olan Gögercinlik Kal'ası'nı teshîr ve ba'dehu âher kılâ'a azîmet eyleyeler. Amma bundan gâfiller ki hîle ve tezvîrleri butlâna ve me`âl-i hâlleri hüsrâna mü`eddîdir.

Beyt
Her vilâyet ki çûn tu şeh dâred
Îzed ez her bedeş nigeh dâred
Tercüme
Her vilâyet ki sen gibi ola şâh
Hak ânı her belâdan ede negâh

Çünki her tarafdan bu güne ihbâr-ı muvahhiş resîde ve ehl-i küfür ve nifâk her cânibde bir kıtr-ı ba'îde livâ-yı ğadri keşîde eylemişler idi. Sultân-ı sâhib-i i'tikâdın avn-ı Girdigâra kemâl-i tevekkül ve i'timâd ile iki tarafa bir uğurdan teveccüh ve nehzatini münâsib görmedi. Amma Rûmeli Begler Begisi Sinan Paşa'yı

[376] Allâh'ı bırakıp şeytânı dost edinen şüphesiz açıktan açığa kayba uğramıştır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 119.

krâl-ı la'înin memleketi serhaddine istikbâle irsâl ve Gögercinlik Kal'ası'nın mehmâ-emken himâyet ve vikâyetini fermân buyurdı. Ve cümle-i sipâhdârândan Engürüs serhaddine karîb Vidin Hâkimi olan Sinan Beg ba'zı dilâverân ile krâl-ı dâllın vusûlundan mukaddem Gögercinlik Kal'asının imdâdına musâra'at eyledi. Amma krâl-ı bed-fa'âl kal'a-yı mezbûreyi muhâsara eyledi. Ve Sinan Beg cümle-i sipâhdârân ile müşâvereye âğâz eyledi. Amma kesret-i küffâr sebebiyle teveccühe tevakkuf eylediler. Ve Sinan Beg erbâb-ı müşâvereye hitâb eyledi ki muktezâ-yı hizmetkârî ve cânsipârî-i sultân öyle iktizâ eder ki çünki adû-yı dîn ve devlete bir merhale karîb olub kal'a-i sultânî'yi küffârın tasallut ve istîlâsında gördük tevakkuf ve te'allül hilâf-ı fermândârî-i sultân ve münâfî-i gayret-i ehl-i îmândır. Her kes bilâ-mülâhâza-i belâ meydân-ı merdânda ikdâm eylemek vâcibdir.

Beyt
Her ki der kûy-i hevâhâyeş mî nehed pây-i heves
Rûz-i evvel terk-i ser bâ hûd mukarrer mî kuned
Tercüme
Kim ki ma'şûkun hevâsında kodı pây-ı heves
Kendüye terk-i seri bilsün mukarrer ibtidâ

Serdâr olan Sinan Paşa, Sinan Beg'in bu kelâmını kendüye tevbîha haml edüb ziyâde müte`essir olub tehevvür ile hitâb eyledi ki çünki bu serhadde bir mikdâr hâkim oldun ve kurb-i civâr sebebiyle Engürüs'ün keyfiyetine kemâlî ile vukûf tahsîl eyledin. Şimdi münâsib olan oldur ki bu hizmetde cümleyi sebkate ikdâm eyleyesin. Mezbûr Sinan Beg merd-i ğayyûr ve mütehevvir olmağla derhal meclisden kalkub tîb-i hâtır ile bu hizmeti kabûl ve Engürüs askerinin muhârebesine müteveccih oldı. Ve cümle-i ümerâya hitâb eyledi ki her kim tarîk-i eymânve uğur-i sultânî'de dâ`iye-i cânbazî ve kendüyi adâd-ı mücâhidândan add eder. Bismillâh, şimdi vakt-i tecrübe ve mahall-i imtihândır dedikde gâziyân-ı dilâver ve müte'ayyinân-ı leşkerden Sinan Beg ile ma'an krâl-ı mel'ûnun leşker-gâhına atf-ı inân eyleyib hemân ol gece tavârık-ı leyâlî gibi düşmen-i bed-ahterin mu'askerine şitâbân oldılar. Ale's-seher ki sancak-ı şârik-i cihân-ârâ-yı maşrık livâ-yı nuranîyi arsa-i afâkda nümâyân ve envâr-ı âlemtâb ile uyûn-ı ehl-i îmânı fürûzân eyledi. Sinan Beg ol gurûh-ı zafer-şi'âr-ı İslâm'ı üç kısım eyleyib üç tarafdan cümlesi tîğ-ı düşmen-güzârî niyâm-ı intikâmdan keşîde ve ma'ûnet-i cünûd-i gaybiyye ile her taraftan dîde-i küffâra asker-i bi-pâyân görinüb va`de-i sıdk-ı "se-nulkî fî-kulûbillezîne keferû'r-ru'be"[377] muktezâsınca mücerred guzâtın ikdâmı ile bi-sebk müdârabe-i tîğ ve sinân ol leşker-i nikbet-eser küffâr münhezim ve Gögercinlik Kal'ası havâlisinden ikâb-ı âcâldan firâr eden kebuter-i remde gibi müteferrik ve mün'adim oldılar. Ve krâl-ı pür-nehvet ve dalâl Nehr-i Tuna'ya degin firâr ve bin dürlü meşakkât ile memleketine düşdi. Lâkin tamâmî-i ehmâl ve eskâl ve esbâb-ı haşmet ve emvâlini ma'rûz-i gâret-i mücâhidân eyleyib kurb-ı kal'adan sâhil-i Tuna'ya degin cem'-i kesîr-i küffâr ta'ma-i şimşîr-i kıtâl ve firârîlerden bölük bölük

[377] Hakkında hiçbir delil indirmediği şeyi Allâh'a ortak koşmalarından ötürü, inkâr edenlerin kalbine korku salacağız. **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 151.

eşrâr-ı dalâli esîr-i selâsil ve iğlâl eylediler. Ve sâmit ve nâtıkdan guzât-ı İslâm ol kadar ğanâyime mâlik oldılar ki bir cevân-ı sâde-ru üç yüz Rûmî akçeye furoht oldı. Ve ol sipâh-ı nusret-penâhın bu latîfe-i hatîfesi sebebiyle bilâd-ı İslâmiyye`den şû şer medfû' ve ol leşker-i kine-hâh kılâ'-ı İslâmiyyeden bu takrîb ile merfû' oldı. Andan sonra şevket-i sultâninin biri bin olub ol gurûh-ı cân-feşân miyân-ı mübârizânda eer ve ganîmet ve zikr-i cemîl ile fâyiz ve rütbe-i iştihâr ile hâyiz oldılar.

Amma havâdis-i azîme oldur ki sekiz yüz otuz yedi (837/1433-1434) senesinde muktezâ-yı kazâ-yı âsumânî ve edvâr-ı bî-i'tibâr-ı zamânî-birle memâlik-i İslâmî ve küfriyye husûsan Bursa'da iyâzen-billâhi Te'âlâ bir ta'ûn-i azîm zuhûr oldı ki ol vebâ-yı âmda Cenâb-ı Kudsî merâci' ve cennet-i mezâci' ya'ni mazhar-ı envâr-ı hidâyet-i Barî Emîr Seyyid Muhammed Buhârî (kaddesallâhu ruhehu ve efâze aleyna futûhahu) ber-haseb-i hadîs-i hakîkat-mefhûm "eş-şühedâu seb'atun el-gâzi fî-sebîlillâh ve el-mat'ûn"[378] ila âhirihi silk-i şühedâ-i mağfiret-rusûm-i Rûm'a münselik oldılar. Ve sultân-ı kişver-murâd ve evlâd ve a'kâbı müşârûn-ileyhin merkad-i münevveri üzerinde bir buk'a-i âlî binâ ve bir cami'-i a'lâ ve âyende ve ravende ve sukkân ve it'âm-ı ta'âm içün bir zâviye-i zîba ve mânend-i bukâ'-ı selâtîn erbâb-ı vezâyife ulûfe ve harc ve mesârif-i kesîre ta'yîn eylemişlerdir.

Beyt
Kerem pây dâred be-dihîm u taht
Bude kez tu in mâ nidâ-yı nîk baht
Ya`nî
Tac ve taht sâhibi olana keremden gayri nesne bâkî kalmaz

Ve ol vebâ-yı azîmede sultân-ı kâmrânın sulbî birâderleri ve amûcası Orhân dahî dâr-ı fenâdan ravza-i rıdvâna hirâmân olmuşlardır. Rahimehullâhu Te'âlâ ehle-hâze'l-beyti`s-sultâniyyeti mine`l-eslâfi ve'l-ehlâfi bi-kemâli'l-merâhimi ve'l-eltâfi.

Dâstân-ı Dehum (Onuncı Hikâyet)

Sultân-ı kâmrânın Karaman Hâkimi İbrâhîm Beg'den ahz-i intikâma teveccühi ve ma'ûnet-i tevfîk ile Karaman memleketini teshîr ve nihâyet-i emirde hâkim-i mezbûr isti'zâr ve istiğfârı sebebiyle cerâyim-i güzeştesini afv ve ol nifâk-pişeyi merhamet ve eşfâk ile memleketine temkîn buyurdukların beyân eder.

A`mâl ve ef'âlin müşâhede-i sûret ve kiyâfetinde hükm-i hakîmâneleri fâyik ve ser-encâm-ı meâl-i âmâlde zihn-i derrâkleri nefsü'l-emirde mutâbık ve muvâfık olan erbâb-ı ferâsete mahfî değildir ki bihterîn-i emâret-i dostî ve ihlâs ve rûşen-terîn-i alâmet-i musâdakat ve ihtisâs mücerred muhabbet-i zebânî ile ebnâ-yı zamânenin dostluğuna i'timâd olunmaz. Zîrâ hakîkat üzre muhabbet oldur ki vakt-i sürûrda seninle ne gûne hareket eder ise dem-i gamda dahi sana gam-hâr ola.

[378] Şehidler yedi kısımdır. Allâh yolunda gâzi olan sonuncusudur.

Beyt
Geret kühne düşmen şeved dûstdâr
Zi tebliseş eymen mesuv zînhâr
Bed-endîş râ lafz-ı şirîn mebîn
Ki mümkin buved zehr der engebîn
Tercüme
Eger eski düşmen sana yâr ola
Anın hîlesinden sakın zinhâr
Anın lafz-ı şîrînine bakmayasın
Ki mümkün aselde ola zehr-i mâr
Bu kelimât-ı hakîkat-simâta binâen
El-Kıssa

Çünki sultân-ı kişver-murâda sâbıkan Selânik fethi müyesser ve ol beşâret-i İslâmînin i'lâmı içün mülûk ve selâtîne fetihnâmeler mukarrer oldı. Tâ ki müdde'iyân muhabbet ve muhâlasatden da'vâları sıdk olan şâdumân ve o gûne nusret ve zaferin i'lâmıyle dostân-ı hâlisü'l-cinân handân ola. Ve bu takrîb ile dil-i tîre-i münâfıkânın ayârı ayân ola. Binâen-aleyh Karaman Hâkimi İbrâhîm Beg'e dahi futûhâtı müş'ir bir nâme irsâl olundı. Ve ol nâme binâsını münâsebet-i kurbet-i karâbet sebebi ve sevâbik-i hukûk-i eşfâk-ı hasbî ve hasebi üzre binâ buyurdılar. Amma çünki kaziyye-i külliye "el-hubbu yetevârisu ve'l-buğzu yüttevârisu"[379] tahalluf-pezîr görünmedi. Zamîr-i münîr-i sultânî'de mezbûrun nifâk-ı nihânîsi gâhi münceli idi. Ve mücedden murâd eyledi ki nakd-i hâlis-i muhâlasatı meveddet-i kalbîden mu'bâr-ı yakîn ile a'yân ve zer-i kâmlar ayâr-ı musâdakatı pota-i ihlâsda sikke kabûl ile imtihân eyleye. "Liyemîzallahu el-habîse min et'-tayyibi ve yec'ale'l-habîse ba'dahu alâ ba'd fe yerkümehu çemî'an"[380].

Beyt
An dem ki pîş-gâh-ı hakîkat şûd bedîd
Şermende reh rûy ki amel bir mecâz kerd
Tercüme
Ol dem ki pîş-gâh-ı hakîkat zuhûr ede
Şermende oldı kim amel etdi mecâz ile

Vaktâ ki rasûl-i ferhunde vusûl İbrâhîm Beg'e resîde ve esnâ-yu goft ve şinîdde taraf-ı sultânîden ba'zı kelimât-ı mülâyimâne tebliğ eyledi. Amma mecâri'-i kelimâtda reviş ve harekâtından asâr-ı nifâk-pinhâni müşâhede eyledi. Ve da'vâ-yı Müslümânîde iken, feth-i diyâr-ı müşrikân-ı mezbûre mekrûh ve girân görinüb belki emr-i bir aks olmasını murâd eyldügi nümâyân oldı. Ve ol münâfakatın zamîme-i esbâbı oldur ki, ol vilâde Süleyman Beg-i Zülkadr'in İbrâhîm Beg ile mâbeynlerinde burûdetleri var idi. Mebde ve menşe ol idi ki, gâyet ile hûş âyende bir esb-i sabâ-reftârı var idi ki, miyân-ı şehşûvârân-meydânda be-nâm idi.

[379] Muhabbet devâm eder buğz da devâm eder.
[380] Allah'ın murdârı temizden (mümini kâfirden) ayırması ve bütün murdârları birbirinin üzerine koyup hepsini yığarak cehenneme atması içindir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfâl, 37.

Beyt
Sevi-yi bâlâ zi pest hem çû şerer
Sevi-yi şîb ez firâz hem çû kader
Pây-ı u dest merg râ mânest
Ki kesi zû gurîz netuvânest
Kim nebuved ez mübârizî der cûş
Ki sipirîşt buved ve hançer gûş
Ya'nî
Yokuşa çıkmada şerere
Ve inişe inmede kadere
Bi-gürz idi ceng vaktinde
Dilâverden kim degil idi
Sinesi siper
Ve kulağı hançere meşâbe idi

Ve İbrâhîm Beg esb-i mezkûrı birkaç def'a Süleyman Beg'den taleb eyleyib sâhibi ta'allül etmiş idi. Âkıbet İbrâhîm Beg ayyârlık ile şöhret-şi'âr olan Vârsâk cemâ'atından bedâvî Urbânı'ndan ki sürmeyi gözden çalarlar. Ba'zını Zülkadr cânibine irsâl ve esb-ı mezkûrı Süleyman Beg'in tavlasından sirka eyleyib getürdiler. Süleyman Beg dahi tereddüd-i bisyâr ve tahassüs-i aktârdan sonra esb-i mezbûrun izini İbrâhîm Beg'in tavlasına getürdiler. Ve Süleyman Beg, keyfiyet-i ahvâli rikâb-ı müstetâba göndermek üzre ıstabl-ı âmireye sezâ bir esb-i zibâ perverde eylerdim ki, aşkar dev-âzâd ve rahş-ı rüstem ana nisbet ile kem bahâ idi. Ve irsâl sadedinde iken İbrâhîm Beg hıyânet tarîkıyla tavlamdan sirka etdirüb hâlâ kendünün tavlasındadır deyu bildirmiş idi. Ve sultân-ı zîşân Selânik fetihnâmesinin irsâlı takrîbi ile resûle bilmüşâfehe sipâriş buyurmuş idi. Resûl-i mezkûr dahi esnâ-yı musâhebetde esb-i mezkûrı bî tekellüfâne tarîka-i mülâyemet ile müzâkere ve sipâriş-i hümâyûnı tebliğ eyledikde mîr-i merkûm cevâbında "ve izibtelâ İbrâhîme Rabbuhu bikelimât"[381] kelâm-ı belâğat-nizâmı mazmûnı üzre cânib-i sultâna haddinden ziyâde ba'zı kelimât ile cevâb ve rasûl ve beşâretnâmeye kat'a i'tibâr eylemeyüb rasûl-i mezkûr, mezbûrun sevk-i kelimât ve harekât ve süknâtından ziyâdesiyle mütegayyir ve me'mûl olunan ta'zîm ve ihtirâmın aksi zuhûrıyla gâyet mütezeccir ve münkesirü'l-hâtır oldı.

Beyt
Zebân-ı hasm cân ve belâ-yı serâst
Zebândır gülü bed ter ez hançer est

Vaktâ ki rasûl-i mübeşşir avdet ve İbrâhîm Beg'in keyfiyyeti sultân-ı kâmrâna arz eyledi. Ol şehriyâr-ı gayret şi'âr dahi bu keyfiyetden gâyet müteessir olub yakînen bildi ki, maraz-ı müzmin-i nifâk ve hased ki 'ilel-i bâtınî ve emrâz-ı derûnîdendir. Mutlaka ilâc kabûl etmez zîrâ.

[381] ... İbrâhîm'i Rabb'i bir takım kelimelerle imtihân etmiş .... **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 124.

Beyt
Hased-i kalb-i aduv lütufla zâil olmaz
Sengde muzmer olan ateşe âb etmez eser

Zîrâ münâfesâtın akârib ve hissiyâtının zahm-ı hûrdesine rakka ve efsûn fâide etmez. İlâcı helâk etmekdir. Ve uzv-ı mesmûm-i nifâka bihterîn ilâc tîğ-ı mücâzât ve intikâm ile kat` ve fasl ve mâdde-i fâsid-i semmîyeye tedbîr-i nâfi` bedenden def` ve ihrâcdır.

Şi`ir
Ve`nnâru bi`l-mâillezî hüve zıdduhâ
Yu`tî .... ve tab`uhâ el-ihrâk

Elhâsıl, ğalîz-i nifâk ki bir müddet müşted ola. Devâ-yı nâfi`i şimşîr-i ateş-i nişân ile dağlamakdır. Ve südde-i azîm ki a`mâk-ı bedende müddetler ile şiddet bulmuş ola. Şerbet-i tîğ hûşâb ile tahlîl münâsibdir.

Beyt
Tîğ-ı zi dûde bâ yed-i mihnet zi dây-ı fâsık
Kez saykal-ı nasihat netuvâned zi dûd û râ
Ya`nî
Fâsıkın kalbi pâsını nasihat ile gidermek güçdür
İlâcı keskin kılıçdır

Netîce-i kelâm: Ol sultân-ı İslâm Engürüs kıralının humûm-ı hücûmı ferâğından sonra ümerâ ve hükkâmı sipâh-ı azîme ile ihzâr ve Karaman oğlının Hamidili`ne isyân ve tuğyânını def` içün tertîb-i asker eyleyib Sâruca Paşa`yı Edirne`de muhâfazaya ta`yîn ve nefs-i hümâyûn ihtişâm-ı tamâm ve bastat-ı gayret-i mâlâ kelâm ile Gelibolı`dan ubûr ve dârussaltanat Bursa`yı yümn-i kadem-i hümâyûn ile müşerref ve Anadolu`nın dahi temâmi-i askerini cem` ve livâ-yı himmeti hem-ser âsumân eyleyib Karaman`a bidâyet-i şürû`da Akşehr`e nüzûl ve hemân ol gün kal`ayı musahhar ve Konya`ya müteveccih ve müddet-i kalîlede anı dahi darb-ı dest-i habîr-güşâ ile feth ve İbrâhîm Beg Lârende`de bulunmağla bu fütûhâtı istimâ` eyledikde akdâm-ı ikdâmı mütezelzil ve pâ-yı sebâtı ol yerde nâ mütehammil olub mükâbeleden rû-gerdân ve Taş ili`nin cibâl ve kuhûfunda tahassun ve ihtifâdan gayrı makarr bulamayub nâçâr ol semte firâr eyledi. Zîrâ şeb-i zulmânîde nücûm-ı asumânînin nümâyişi serâdık-ı subh-ı şârıkı`l-işrâk etrâf-ı âfâkda nümâyân ve encümen-i şebistân pertev-i şem`-i tâbân leme`ât-ı âftâb-ı cihân-tâb etrâf-ı âlemde rahşân oluncaya degindir.Çünki taht-ı Konya tevâbi`i ve muzâfâtı futûhât-ı mütevâliye ile mûti-i ekdâm-ı mevâkib-i mikdâm oldı. Ba`dehu Taş ili teshiri niyyeti ile feth-i kûhistân ve çengelistân`ın tehiyye-i esbâbına ikdâm olundı ki İbrâhîm Beg`i ele getürüb ol memleketden uruk-i muhâlefet ve nifâkı kal` ve hâr-ı zâr-ı azârı def` niyyet buyurdılar. Çünki İbrâhîm Beg ol şehriyâr-ı gayret-şi`ârın husûs-ı mezbûrda hiddet ve şiddetini ve muâhezesini mülâhâza eyledi. Kabâyih-i ef`âlinden nâdim ve peşîmân olub tekrâr hulk-ı kerîm-i sultânîye i`timâden zeyl-i

şefâ`at ve zarâ`ata teşebbüs ve vesîle-i karâbet nisbî ile ki halîlesi hemşîre-i sultân idi. Hemân mezbûreyi cerâyim-i sâbıkasından istişfâ` içün tavassut ve Hazret-i Sultân-ı vilâyet-i Rûm Seyyidü`l-ârifîn Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (kuddise sırruhu`l azîz)`in ferzend-i ercümendlerinden olan Şeyhulislâm-ı A`zam Ârif Çelebi`yi dermiyân eyledi. Ve sultân-ı sâf`-itikâd Hanedân-ı Mevlevî`nin muhabbet ve muktedi olduğundan müşârün-ileyhin şefâ`ati kabûl ve sıla-i rahmi sebebiyle hemşîresinin dahi niyâzına müsâ`ade buyurub müceddeden te`kîd-i uhûd ve tevsik-i eymâneylediler. Ve İbrâhîm Beg hayâtda oldukça şikâk ve nifâk ile hareket etmeyüb ve asâkir-i sultânînin bir semte azîmeti vâki` oldukda mâl ve ricâl ile hizmete mukaddem ve mülken ve mâlen bilâd-ı sultâniden ahz eyledügüni husûsan Hamidili`ni nüvvâb-ı kâmyâba teslîm eyleyib yemîn verdiler. Ve şehriyâr-ı mürüvvet-şi`âr dahi kuvvet ve iktidâr ile musahhar eyledügi Konya ve Akşehir ve sâir tevâbi`ini yine mezbûre atâ ve müceddeden Karaman Eyâleti hükûmetini ibkâ buyurub mazmûn-ı mürâsele ve kitâbı bu beyân-ı faslü`l-hitâb ile muvaşşah ve kânûn-ı uhûd ve mevâsiki kelâm-ı İlâhi`nin bu mazmûnı ile musarrah buyurdı ki "in yentehû teğfirlehum mâ kad selef ve in ye`ûdu fe kad medat sünnetü`l-evvelîn"

Beyt
Çû düşmen be-uzr ender âyed zi der
Nebâyed ki perhâş cûyî diger
Çû zinhâr hâhed kerem pîşegi
Be-bahşây u ez mekreş endîşe kun
Ya`nî
Çünki düşmen özr dileye anınla cenge meyl eyleme
Özrünı kabûl eyleyib cürmünı afv eyle amma mekrinden emin olma

Ve sultân-ı kâmrân Karaman seferinden şadmân-ı avdet buyurdukları târîhde mükaddemâ ba`zı hâdis olan kusûr-ı mülkîye kemâl mertebe temşiyet ve andan evvel Evrenos Beg-zâde Ali Beg`i mücâhidân ile Rûmeli`nde vâki` Arnavut memleketine gazâya irsâl buyurmuş idi. Ol sipâh-ı muzaffer dahi memleket-i mezbûreye zafer bulub ğanâyim-i bî-şümâr ve ğulamân ve kenizân-ı mâh-ı ruhsâre mâlik ve sultân-ı sâhib-i memâlik Edirne`ye vusûlda der-gâh-ı cihân-penâha gelüb mu`asker-i sultânîyi mezâhir-i hüsnîden reşk-i cennet-i mev`ûd eylediler.

Beyt
Âher çû gül dehân zi şekker hande bâz kerd
Ân râ ki hem çû ğonca dil ez gussa teng buved
Ya`nî
Gonca gibi ğussadan dilteng olanlar
Gül gibi şükür-hande ile leb-güşâ oldılar.

Ve pâdişâh-ı âlem-penâh ol esnâda Fadlullâh Paşa`yı mansab-ı vezâret ile serefrâz buyurdı. Ve Las Hâkimi olan Vılkoğlı mükaddemâ sultân-ı İslâm`a namzed eyledügi duhterini ol evkâtda esbâb ve tecemmülâtıyle irsâl eyleyib harem-i hümâyûna hizmete kabûliyetin ricâ eyledi. Sultân-ı bülend-ünvân dahi mezbûrenin

getürdügi tecemmülâtını bi't-tamâm kendüye ihsân buyurub ol duhter-i peri-peykeri sâir halâil-i muhaddere silkinde harîm-i ikbâlde mukarrer buyurub bir menzil-i latîf-manzar ta'yîn ve dârül-mülk Bursa'ya gönderdi.

Beyt
Ez müjde u avâze-i în tehniyet üftâd
Der-güş-i zamâna zi meserret haber-i nev
Tercüme
Bu tehniyetin müjde ve avâzesi birle
Pür kıldı cihân guşunı ahbâr-ı meserret

Dâstân-ı Yazdehum (Onbirinci Hikâyet)

Sultân-ı İslâm'ın Karaman seferine azimeti esnâsında Engürüs kralı olan bed-fa'âlin Nehr-i Tuna'yı ubûr ve Alacahisâr teshirine niyyet ve nefs-i hümâyûnun teveccühi ve Evrenos-zâde Ali Beg'i Rûmeli ümerâsı ile tahrîb ve istisâle mukaddem irsâl eyledügün beyân eder.

Kalellâhu tebâreke ve teâlâ "ve izâ-eradna en nuhlike karyeten emerna mütrefîha fe fesekû fîha fe hakke aleyhe'l-kavlu fe demmernahâ tedmîra"[382] fahvasınca.

El-Kıssa

Sultân-ı kâmrân şevket ve ünvân ile ahz-i intikâm içün Karaman memleketine hirâman oldukda mükaddemâ Karaman Hâkimi İbrâhîm Beg Engürüs kralıyle yek-dil ve memleket-i İslâmiyyeye izrâr kasdı ile müttefiku'l-kelâm olmuşlar idi. Ve Karaman Hâkimi dâstân-ı sâbıkda zikr olunduğı üzre huddâm-ı sultâniden geregı gibi gûşmâl görüb ve ol esnâda Engürüs serhaddinden haber vârid oldı ki kral-ı dâl ve müşrikînin sâir mülûk-i bed-sülûk Alacahisâr'ı huddâm-ı sultâni feth eyleyib taht-ı tasarrufa aldıkların ğayzı ve memleket-i mezbûrenin memerrinden ol serhadda küffârın kişverleri memâlik-i İslâmiyyeye mülhak ve münzam olmağla bu ma'nâ ehl-i İslâm'ın küffâr-ı lîâma tevârüd-i medârr ve âlâmı mûcib olmağın binâen-aleyh sultân-ı kişver-güşâ Karaman cânibine teveccüh buyurub meydân hâli kalmağla küffâr-ı eşrâr bî-tevakkuf leşker-i bî-şümâr ile Alacahisâr'a gelüb ba'zı Müslümânları dürlü dürlü azâr ile nehb u gâret ve ba'zını dahi şehîd ve ba'zını dahi esîr kuttân ve sükkânın hânmânların vîrân ve emvâl ve esbâb-ı ma'îşet-i İslâmiyyeyi ateş-i küfr ile sûzân eyleyib amma vikâyet-i Yezdânî ve heybet ve satvet-i sultânî ile teshîr-i kal'aya mecal bulamayub mücerred tahrîb-i hânmâna kanâ'at ile müraca'ata şitâb eylediler. Ve bu çend rûze hodgamlıkları nakâmlığa keşide ve hâne-harâbî-i Müslümânân-ı köhne hânedân-ı küfûr ve udvânlarına reside olacağın mülâhâza eylemediler. Ve sultân-ı kâmrân Karaman seferinden mu'âvedet ve ehl-i şirkin ve tuğyânın zulm ve udvânından mütezarrır olan ehl-i İslâm'ın cebr-i hâtırı ve müşrikîn-i lîâmın intikâmı mülâhâzasın buyurub "kâtilûhum yuazzibhumullâhu bi-

[382] Biz bir şehri yok etmek istediğimiz zaman, şımarık varlıklarına yola gelmelerini emrederiz, ama onlar yoldan çıkarla Artık o şehir yok olmayı hakeder. Biz de onu yerle bir ederiz. **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 16.

eydikum ve yuhzihim ve yensurkum aleyhim ve yeşfi sudûre kavmin mu'minîn"[383] mazmûn-ı beşâret-makrûnını mesâmi'-i merdân-ı dîn ve mecâmi'-i şehsüvârân-ı sipâh-ı "faddalallâhu'l-mücâhidîne ale'l-ka'idîne"[384] üzre tefhîm buyurdı. Ve Evrenos-zâde Ali Beg rikâb-ı hümâyûna arz eyledi ki eger işâret-i aliyye-i sultânî erzânî buyurulur ise bu bende-i cân-sipârî ba'zı ümerâ ve asâkir ile evvelen Engürüs memleketine ta'yîn buyursunlar. Tevfîk-i Subhânî ve müsâ'ade-i baht-ı ferhünde-i sultânî birle varub Nehr-i Tuna'yı geçirüb tamâmi-i me'âbir ve tengnâ-yı cibâl ve sahâri ve enhâr-ı azîmeye tahsîl-i vukûf eyleyib ba'dehu livâ-yı mu'allâ-yı sultânî ol cânibe teveccüh buyurur ise inşâallâhu teâlâ bu bendeleri reh-nümâlık ve sine-i bî-kînede olan hulûsı ızhâr ve mukaddime-i talâyi'-i hümâyûnda cân-fedâlıklar ederim dedikde mîr-i mûmâ-ileyhin bu re'y-i sultâna mustahsen görünüb Rûmeli'nin tamâmî-i sipâh ve akıncıyânını mütâba'atına me'mûr buyurub sekiz yüz kırk (840/1436-1437) senesinde sipâh-ı mücâhidân ile Nehr-i Tuna'dan ubûr ve Tamışvar şehri mükâbelesinde Engürüs memleketine şurû' ve memâlik-i mezkûreden kırk şehir ve kasabayı nehb ve târâc ve ekserini bir rütbede esîr aldılar ki mu'asker-i İslâmiyyeye galebe havfı vâki' olub kendülerin muhâfaza ederler idi. Emvâl-i ğanâyim-i bî-şümâr ve ğulâmân ve cevâri-i bî-hisâb mâh-ı ruhsâr ile naklinde zahmet çekerek avdet ve derbendlere vukufları olduğiçün selâmet ile rie'at eylediler.

Beyt
Çû hâhî boriden nihân râh ha
Hazer kun nuhust ez kemin-gâh ha
Tercüme
Çünki gizli yol almak istersen
Hazer eyle kemin-gâhından

Çünki Ali Beg ganimet ve selâmet ile avdet ve hizmet-i sultânî ile izzet buldı. Tekrâr tamâmen Rûmeli ve Anadolu ümerâ ve askerisine hükm-i hümâyûn sâdır oldı ki Engürüs memleketine gazâ-yı ekbere azîmet içün mu'asker-i hümâyûna hâzır olalar. Dilâverân-ı mübârizân dahi ez-dil u cân niyyet-i gazâ ve kasd-ı kâfir diyerek azîmet ve sultân-ı kâmrân sekiz yüz kırk bir (841/1437) senesi şuhûrunda evvelen dârü's-saltanat Edirne'de müceddeden bir câmi'-i şerîf binâsına niyyet ve ibtidâ dest-i mübârekiyle bünyâdını vaz' ve binâ-yı mezkûrenin tekmilini mâl-ı gazâdan olmak üzre nezr buyurdı. Ve ba'dehu Engürüs gazâsına teveccüh ve sipâh-ı haşmet-i Süleymanî ile mânend-i nesîm-i gülistânî taht-ı sefâyin-i bâd-ı peymâ ile Nehr-i Tunâ'dan güzerân ve Vidin şehri mükâbelesinde evvelen memleket-i Eflâkı mahîm-i serâdikât ikbâl eylediler. Eflâk Hâkimi harâc-güzâr ve mu'âhid-i sultânî olduğundan anın memleketi miyânından Engürüs vilâyetine şurû' ve inân-ı azîmeti Engürüs'ün dârü'l-mülki olan Budun şehrine masrûf eylediler. Ve şehr-i mezbûr krâl-ı mesfûrun mustakarr-ı eyâleti olmağla mükâbele ve mükâtele içün belki

[383] Onlarla savaşın ki Allah sizin elinizle onları azablandırsın, rezil etsin ve sizi üstün getirsin de mü'minlerin gönüllerini ferâhlandırsın. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 14.
[384] ... Allah cihâd edenleri oturanlara ... üstün kılmıştır.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 95.

istikbâl eyleye deyu birkaç gün müntazar oldılar. Amma mehâbet-i İslâm'dan havf-ı hirâsa düşüb bir vecihle mükâmete kâdir olamayub cünûd-ı muvahhidîne mu'ârazaya akdâm-ı ikdâm göstermedi.

Beyt
Buved gurg-i derrende gerçi dilîr
Şeved aciz ez-pence-i nerre-şîr
Tercüme
Olur gurg-i derrende gerçi dilîr
Eder âciz ânı yine nerre şîr

Ol sultân-ı kâmrânın satvet-i gadabından krâl-ı dall leşker-i münkesirü'l-bâlı ile tahassun-i cibâl ve etbâ' ve eşbâ'ını kılâ'-ı metînde pinhân ve mübârizânın mükâbelesinden rû-gerdân ve mezâyik-i cibâl-i muhâl mekr ve ictiyâlde her cânibe şitâb eder idi. Çünki sultân-ı İslâm o güne mücâhidâna mikdâm ve şevket ve ihtişâm ve dilâverân-ı be-nâm ile Engürüs'ün pay-i tahtına reside oldı. Çendîn hezâr kâfiri galîz-i selâsil ve iğlâl "inne ahzehu elîmün şedîdün"[385] silkine keşide ve ateş-i kahr ve ğazab ile nice vilâyet ve şehir ve krâl-ı dâllın çendîn sâle hânümânını sûzân eyleyib dâr-ı dünyâda müşrikîn-i la'în giriftâr-ı nar-ı nirân eyleyib "fesîhû fî'l-ardi erbe'ate eşhurin"[386] muktezâ-yı vâcibü'l-itâ'ası üzre dört ay mikdârı ol mülk-i fesîh ve kişver-i vasî'de tekmîl-i cihâd içün seyâhat buyurdılar. Ve şeş cihetden ol memleket-i pür-ni'met-i vüs'atde va'ade-i "ve men yuhâciru fî-sebîlillâhi yecidu fî'l-ardi mürağamen kesîran ve sa'ah"[387] misdâkınca hem iktisâb-ı fazîlet-i cihâd ve hem ğanâyim-i kesîrü'l-a'dâd içün sipâh-ı guzâtı tahrîs ve tahrîz buyurub hem-ser-i âsumân olan nice kılâ'-ı müşrikânı dâhil-i hayta-i teshîr ve hâkle yeksân eylediler. Amma memleket-i mezkûrenin a'zam-i kılâ'ından olan Herköyi Kal'ası'nı teshîrden sonra memâlik-i İslâmiyyeye ilhâk ve muhâfizân-ı emîn ile ma'mûr ve meskûn eylediler. Ve bir müddet buyurdılar ki etrâfa giden guzât-ı İslâm ğanâyim-i bî-hisâb ve me'mûlden ziyâde emvâl-i helâl iktisâb ile mansûr ve muzaffer gulâmân-ı hûri-encâd ve kenîzân-ı peri-zâd ve envâ'-ı emti'a ve ecnâs-ı bî-kıyâs ile mu'asker-i nusret-esere gelüb mülâki oldılar.

Beyt
Resîd ner-şîrân-ı leşker-şiken
Selâmet be leşkergeh-i hişten

Amma dört aydan sonra dilâverân-ı sipâhın tabî'atlarına bilâd-ı şimâlînin hevâsı nefs-i serd-i kâfirân gibi serd görünüb ber-mûceb-i fermân ol müşrikân-ı avârenin tamâmî-i hânmânların sûzân ve iyâb ve zehâbda aldıkları ğanâyim ile du'â-yı icâbet-intisâb-ı "tûbâ lehum ve hüsne meâb"[388] vefkınca avdet ve Nehr-i

[385] ... yakalaması da şiddetli ve elimdir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hud, 102.
[386] Yeryüzünde dört ay daha dolaşabilirsiniz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 2.
[387] Allah yolunda hicret eden kişi yeryüzünde çok bereketli yer ve genişlik bulur..., **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 100.
[388] ... hoş bir hayat ve dönülecek güzel bir yer vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Ra'd, 29.

Tuna'dan Niğbolu mükâbelesinde memâlik-i İslâmiyyeye ubûr ve dârü's-saltanat Edirne'ye vusûl ve şükr-i ni'am-i İlâhî ve neşr-i mevâhib-i atâyâ-yı nâ-mütenâhi ziyâdesiyle edâ eylediler.

Dâstân-ı Davazdehum (Onikinci Hikâyet)

Sekiz yüz kırk iki (842/1438-1408) senesiyle kırk dört (844/1440-1441) senesi mâbeyninde memâlik-i Arnavut ve Belgrat ve Semendire gazâlarının keyfiyeti ve desbûta istisâl ve ittifâk-ı feth ve İsâ Beg'i Arnavut'dan iğtinâma irsâl ve sultân-ı kişver-murâdın Belgrat ve Semendire'ye teveccühi ve desbût-i mebhûti mülkden ihrâc eylediğün beyân eder.

Erbâb-ı basîret ve ashâb-ı hüsn-i fıtrata mahfi degildir ki çünki muhabbet-i dünyevî ve uhrevî cümleten münâsebât-ı sûrî ve ma'neviden nâşidir. Ve rabt-ı silsile-i ihlâs ve vidâd ittihâd-ı nüfûsa mübtenidir. Ve mü'min ve kâfirden her sınıf'un miyânında hâlet-i musâdakat-ı zatî müsted'î-i iltiyâm ve i'tilâf ve bu'd hâtır ve muhâlefet i'tikâd müstevcib-i mu'âdât ve ihtilâfdır. Elbette ehl-i îmâna hemîşe muvâfâkat-ı kelîme-i "sadakallâhu veliyyüllezîne âmenû"[389] üzre zâhir ve bâtında teşâbühe kulûb ve havâtır hâsıl ve evliyâ-yı şeytâna ehl-i küfr ve tuğyândan mürâtaba-i nisbet-i "vellezîne keferû ba'duhum evliyâu ba'din"[390] üzre birbirleriyle müte'âvin ve muzâhir ve kâmildir.

Nazm
Ani'l-mer'i lâ tes'el ve ebsir karînehu
Fe li-kulli karînin bi'l-mukarin yaktedi

Amma iktizâ-yı sıfat-ı bekâ ve ebediyet ve irtizâ-yı Sermediyet-i Hazret-i Ehadiyyetden hemîşe neşe-i Hakkı mükâbil-i bâtıldır. Âkibetü'l-emr tefevvuk ve isti'lâ-yı "el-hakku ya'lû ve lâ yu'lâ aleyhi şey'ün"[391] ve saâdet ve devlet-i müebbed-i "ellezî ersele Rasûlehu bil-hüdâ vedîni'l-hakki li-yuzhirehu ale'd-dîni kullihi velev kerihe'l-muşrikûn"[392] üzre hem-vâre bu neş'e-i dîn ve zünyâda hüveydâdır. Bu ma'nâ-i bâhirin misâl-i zâhiri oldur ki

El-Kıssa

Ol sultân-ı bülend-himmetin hem-vâre niyyeti zamân-ı hilâfetinde zuhûr-ı âyât-ı Hak ve uluvv-i râyât-ı sıdk ve eymânolub ezlâl-i mu'ânidân câhid ve kâfirân-ı mu'ânid ya'nî cemâ'at-ı Arnavut ve ol vilâyetin eyâlet-i İslâm'a müntesib ve âid ve cilve-sâzi-i mücâhidân-ı takrîbi ile ğanâyîm ve fevâyid-i diyâr-ı İslâmiyyeye vâsıl ve zâyid olmak idi. Binâen-aleyh sekizyüz kırk iki senesi şuhûrunda leşkeriyân-ı memâlik-i İshak Begoğlı İsâ Beg'in serdarlığıyla Arnavut Vilâyeti'nin gazâsına me'mûr ve nefs-i hümâyûn ba'z-ı masâlih-i dînî ve menâzım-ı mülkî içün dârü's-

[389] Allah ve îmân edenler doğru söyledi.
[390] İnkâr edenlerin bir kısmı bir kısmının dostudur. **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfal, 73.
[391] Hak yücedir. Ona hiçbir şey galebe edemez.
[392] Puta tapanlar hoşlanmasa da , dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderen Allahtır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 33.

saltanat Edirne'de tevakkuf ve asâkir-i İslâm varub fursat-ı kalilede memleket-i Arnavut'a dâhil ve yevmen-fe-yevmen mesâkin ve bukâ' ve savâmi' ve kılâ'ını teshîr ve mu'azzemât-ı bilâdına zafer ve istîlâ ve girîz-gâhlarına rehyâbve ğanâyime şitâb ve cümle mesâkin-i cibillilerini dahi nehb u gâret ve ğanâyim-i bî-şümâr ve ğulâmân cevârî-i peri-ruhsâr ile muğtenim olub hizmet-i şehriyâr-ı vâlâ-tebâra geldiler. neşât-ı hâtır-ı Süleymanî ve takviyet-i leşker-i Müslümânîden sonra sultân-ı kişver-murâd dâ'iye-i râsihaya binâen Engürüs krâlı olan bed-fa'âldan ahz-i intikâm için re'y-i sâyib öyle iktizâ eyledi ki evvelen Belgrat ve Semendire Hisârlarının fethine kıyâm eyleyeler. Zîrâ ol iki hısn-ı hasîn Engürüs memleketinin bâbü'l-ebvâbı menzilesindedir. Ve leşker-i küffârın mürûr ve ubûrı memâlik-i İslâmiyyenin ve hudûdunun harâbına Semendire ve Belgrat kuvvetiyledir. Ve ol iki hisâr-ı üstüvârın memerrinden Rûmeli memleketinde dürlü fitneler zuhûr eylemiş idi. Binâen-aleyh ol husrev-i nâm-dâr tamâmî-i Rûmeli ve Anadolu askerini cem' ve mustekarr-i hilâfetinden hareket ve evvelen Belgrat Kal'asına teveccüh buyurdı. Ve kal'a-i mezbûrenin hisârı ve varoşı iki tarafdan Nehr-i Tuna ve Nehr-i Sava ile mahsûr ve kara tarafı ki Rûmeline muttasıldır. Bir hisâr-ı âsumân-i'tilâ ve esfel-i esâfiline degin bir handek ki ihtimâl-i teshîrden durdur.

Beyt
Muhît-i felek handek-i ân hisâr
Ne kes râ ber ân dest cüz kirdigâr

Ve ol hisârın on iki binden ziyâde sekenesi olub ve top ve tüfeng ile mahsûr olmağla imtidâd-ı eyyâm-ı muhâsaradan sonra yine teshîri ceng ve cidâl ile ğayr-i makdûr olacağı nümâyân olmağla ittifâk-ı müşâvere ile münâsib-i dîn ve devlet öyle iktizâ eyledi ki sipâh-ı guzât Sava suyundan geçüb Engürüs tevâbi'inden Beline memleketi ki vasî' ve ma'mûrdur.

Ve ol kal'a-i mahrûsun madde-i ma'mûriyyet ve abâd-ı enîsidir. Evvelen nehb u gâret ve tahrîb ve hasâret eyleyib iğtinâm-ı vâfiden sonra ol kişver-i Hayber-manzarın tedrîc ve tedbîr ile fikr-i teshîrinde ola. Binâen-aleyh ekser leşker-i mücâhidân Sava suyundan geçüb birkaç günde ol memleketin mesâkininden ğanâyim-i vâfire ve emvâl-i helâle mâlik oldılar ki a'yân-ı kibâra münâsib olan bir duhter-i mâh-peyker bir çift cizmeye ve bir ğulâm-ı sim-endâm yüz elli akçeye satılub alındı.

Netîce: Miyân-ı selâtîn-i mücâhedet-şi'ârda iştihâr buldı ki bu gazâda der-dest olan ğanâyim ve üsârâ asla bir mecma'-i leşkerde husûsan selâtîn-i Âl-i Osmân'da vâki' ve müctemi' olmamışdır.

Beyt
Şeh ez feth-i ân mülk u târâc-ı gence
Ber asûd leşker şüd eymen zi rence

Ve bu mertebe iğtinâmdan sonra mu'âvedet-i sipâh nâ-münâsib görülüb

hîn-i avdet ve ubûrda su kenarında vâki' ma'den-i nakreyi dahi mücâhidân feth ve ol hudûdun kusûr kalan kal'alarının teshîrini İshak Beg ve Şahâbeddin Paşa'ya havâle ve sultân-ı zîşân asâkir-i kâmrân ile dârü's-saltanat Edirne'ye teşrîf buyurdılar. Ve bu futûhâtın kesîrü'l-berakât ile sekiz yüz kırk üç (843/1439-1440) senesi zemistânında tena'umat ve refâhiyyet ile Edirne'de evkât-güzâr ve şehzâdegân-ı bahtiyâr Sultân Alâeddin ve Sultân Mehmed'e tertîb-i sûr-i hitân ve muhadderât-ı harîm-i izzet ve mahcûbe-i tutuk-ı harem-i ismetden birini Kastamonu Hâkimi İsfendiyâr Beg'in ferzend-i ercümendinin izdivâcıyle pür-ibtihâc buyurdı.

Beyt
Ber sadr-i çâr bâliş-i Belkîs tikye zed
Cemşîd-i rûzgâr alâ rağm-i Ehrimen

Ve şiddet-i zemistân a'dâ-yı eleddü'l-hisâmın ömr ve devleti gibi tamâm ve mübeşşir-i rebî'-i nüvîd-i feth ve güşâdı mecâlis-i gülistâna i'lâm eyledükden sonra tekrâr tamâmî-i ümerâ ve asâkir-i memâlike ahkâm-ı mütâ'a şerefyafte-i sudûr oldı ki acâleten cümlesi pâye-i serîr-i a'lâya hâzır olalar.

Beyt
Ez-ekâzî-i kazâ tâ be nevâhi kader
Rûz tâ şeb kalem-i tîz-revet nâme-ber est

Ve münâşîr-i pür-teyşîr gazâyı i'lâm içün mânend-i evrâk-ı şükûfe-i bahârı-bal verkâ-yı cihân-peymâ-yı şimâl ve sabâ ile etrâf-ı memâlik cenûb ve şimâle perâkende eyledi. Ol vakitde eyâlet-i Semendire uzemâ-yı mülûk-i kefereden desbût dedikleri bir pîr-i tâğûta müte'allık olub kal'a-i mezkûre ve Serf dinmekle meşhûr olan memâlikde alem-efrâz-ı tuğyân ve Engürüs krâlıyle ittifâk-ı kelime dermiyân ve ehl-i İslâm'a mu'âvedet ile krâl-ı la'îne muvâfakat-ı mâlâ-kelâm izhâr eyledi. Ve Semendire Kal'ası Engürüs serhaddinde vâki' olub Rûmeli ve Engürüs ve Eflâk ahâlisi andan ubûr etmege muhtâc olmağla ekser evkât Engürüs-i menhûsun sipâh-ı rû-siyâhı ve desbûtun îkâz-ı fitnesi sebebiyle taraf-ı diyâr-ı İslâm'a duhûl ve Semendire'nin bu cânibinde rahnümâ ve Vilâyet-i Serf'de kat'-ı tarîk ile ehl-i İslâm'ı nehb u gâret ederler idi. Çün va'ade-i sıdk ve kelâm-ı hak "la yeğurrenneke tekallübüllezîne keferû fî'l-bilâdi"[393] encâz ve hükm-i nâfiz takdîr-i ol kâfir-i putperestlerin esnâm-ı hayâlat ve evhâm-ı bâtıl tîb ve çelipâlarını bu millet-i müstekîmenin desbut-şikeni ile şikest etmege ağâz eyledi. Sultân-ı mücâhidîn dahi uhâli-i serhadd-i bilâdın tazallüm-i mekrinden istiğâse içün techîz-i asâkir ve ecnâd ve ref'-i mefâsid-i desbut-i kâfir-nejâddan istihlâs-ı Semendire ve ol ser-hayl-i ehl-i inâdın tasallutı ehl-i İslâm üzerinden ref'a niyyet ve Rûmeli ve Anadolu'nın asâkir-i nusret-meâsiri ile Semendire serhaddine nehzat ve hisâr ve şehir bendini ihtimâm-ı tâm ile mahsûr ve himmet-i bülendi feth ve teshîrine maksûr eyledi.

[393] İnkâr edenlerin diyâr diyâr gezip refah içinde dolaşmaları sakın ey Muhammed seni aldatmasın. **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 196.

Ve desbut-i mebhûtun heybet ve satvet-i sultânî ve leşker-i Müslümânînin havfından dil-i sakîm ve hâtır-ı elîmine ru`b ve haşyet müstevli olub birkaç gün dahi tevakkuf eylese a`mâl-i nâ-sezâsına giriftâr olacağın yakînen bilûb Engürüs krâlından istiğâse bahânesiyle Semendire`den çıkub Nehr-i Tuna`dan ubûr ve memleket-i Engürüs`e cân atdı. Ve kal`ayı mehmâ-emken mustahkem ve iki aded oğluna sipâriş ve ehl-i İslâm azîmet-i mütehevvirâne ve niyyet-i mütevekkilâne ile iki ay mikdârı rûz u şeb hisâr-ı mezbûrun cengi ile evkât-güzâr oldılar. Çünki ehl-i hisârın kârı vucûhla ıztırâra reside ve leşker-i zafer-peyker ile mükâmetden acz ve inkisâra keşide oldı. Kal`a-i üstüvârî çar ve naçar bî-ihtiyâr teslîm-i nüvvâb-ı kâmkâr ve ebvâb-ı feth ve nusrati rûy-i mücâhidâna güşâde ve teshîrden sonra desbûtun iki oğlunı dahi esbâb ve tecemmülât-ı çendîn sâle ile hizmet-i sultân-ı kâmrâna ihzâr ve aftâb ve erâvic-i sipihr-i maksûda isti`lâ bulub Semendire Eyâletini bende-gân-ı hâss ve mahremân-ı havâssdan Toğan Beg`e tefvîz ile masrûf ve inân-ı azîmeti dârü`s-saltanat Edirne cânibine ma`tûf buyurdı. Ve mesfûrun oğullarını selâsil ve eğlâl ile mukayyed ve Tokat Kal`asına gönderüb ve gözlerine mil çekilmek içün fermân olundı. Ve Semendire fethinden evvel ümerâ ve asâkir-i Müslümânî bermûceb-i emr-i sultânî tamâmî-i vilâyet-i Las`ı gâret ve ganâyim-i bî-şümâr ve esnâf-ı nefâyis ve esbâb ve ğılmân ve cevârî-i bî-hisâb ve sanâdîd-i küffâr hâne-i harâba mâlik oldılar. Ve bir mertebe esîr getürdiler ki dört beş yaşında bir ğulâm-ı simendâm yirmi akçeye satılub alundı. Ve ol esnâda İshak Beg Beytullâhu`l-haram`dan mu`âvedet ve henüz kal`anın fethi müyesser olmamış idi. Hükm-i hümâyûn sâdır oldı ki İshak Beg ba`zı ümerâ-i izâm ve Aydın Hâkimi olan Timûrtaş Beg`in nebîresi Osmân Çelebi Niğbolu Kal`ası`na azîmet ve varub hisâr-ı mezbûri mânend-i dil-makbûz küffâra muhâsara eylediler. Ve bu esnâda nâ-gâh münhiyân-ı âlem-i gaybîden mesâmî`-i mecâmi`-i gâziyâna resîde oldı ki kefere ve fecerenin azîmi tecemmü` ve asâkir-i müslimîn üzerine hucûm etmek sevdâsındadırlar. İshak Beg ve rufekası ümerâ-i sâire musteğrik-i cebe ve cevşen olub süvâren i`lâm-ı nusret-encâm-ı İslâm`ı beraber-i âsumân ve bir uğurdan leşker-i a`dânın tali`asında nümâyân oldılar. Eger çi leşker-i küffâr-ı murdâr ez`âf-ı müdâ`afı idi. Amma kuvvet-i dilîrî-i ehl-i îmân müeyyed ve takviyet-i cünûd-i âsumânî ile müebbed idiler. Vaktâ ki tarafeyn meydân-ı ma`rekede birbirlerine mülâki oldı. Mübârizân-ı dîn ve heybet-i tîğ-ı kinin hamle-i vâhidesiyle misâl-i kûh-i âhenin olan sufûf-ı piyâdegân-ı müşrikîn perişân ve perâkende olub şahsüvârân-ı meydân cihâda pây-mâl ve lahza-i vâhidede rûy-i sahrâ gülgûn-ı hûn-i a`dâ rengin olub süvârân-ı küffârın leşker-i İslâm ile mükâmete kudretleri kalmayub merkebine i`timâdı olan küffâr birer me`mene cân atub nice sanâdîd-i eşrâr giriftâr-ı kayd-i üsârâ ve ekser ehl-i i`tibârları sipâh-ı nusrat-şi`ârın leme`ân-ı tîğ-ı ebdârından "cehenneme yaslevneha ve bi`sel`-karâr"[394] mustakarrında istikrâr buldılar. Ve İshak Beg kaziyye-i özr-i küffârı ma`lûm edindikden sonra guzât-ı İslâm`ı gâret ve üsâra terğîb ve leşker-i mücâhidân ganâyim-i bî-hisâb ile fâyiz ve feth-i bilâd ve kahr-ı ehl-i inâd sebebiyle sevâb-ı dîn ve dünyâ ile hâyiz oldılar. Ve hemân ol esnâda ittifâkât-ı

[394] ... yaslanacakları cehenneme götürenleri görmüyor musun. ? Ne kötü bir duraktır. **Kur'ân-ı Kerim.** İbrahim, 29.

haseneden Semendire fethi müyesser olub ve bu fursatda Eflâk Hâkimi Dre Nikola`nın iki aded ferzendi ile mu`asker-i hümâyûna gelmişler idi. Der-sâ`at kayd ve bend ve Gelibolı zindânında habs-i medîd eylediler. Çünki ol seferde Vılkoğlının sultâna nisbeten Engürüs krâlıyla ittifâk-ı fesâdı ma`lûm oldı. Mesfûrun iki oğlanı kânûn-ı mu`tâd üzre ızhâr-ı mütâba`at içün mu`asker-i sultâniye gelmişler idi. Kayd ve bend ve Semendire Kal`asını şeref-i Tevhîd ve îmân ile müzeyyen ve cümle kilisâları me`âbid ve mescidi nur-ı İslâm ile rûşen eyledi.

Beyt

Minnet hüdây râ ki alâ rağm-i hasidân
Mansûr geşt râyet-i sultân-ı kâm-kâr
Amed sû-yi makarr-ı şeref bâz düstkâm
Te`yîd ber-yemîneş u ikbâl der-yesâr
Ya`nî
Minnet Cenâb-ı Hakka ki hâsidlerin rağmına
Sultân-ı kâmrânın râyât-ı nusret-i âyâtı
Mansûr ve muzaffer ve yemininde
Te`yîd ve yesârında ikbâl makarr-ı saâdetine avdet buyurdılar

Dâstân-ı Sizdehum (Onüçünci Hikâyet)

Memleket-i küfri-i Eflâk`da asâkir-i mücâhidânın inhizâmı ve Karaman Hâkimi İbrâhim Beg`in nakz-ı ahdi ve ehl-i küfür ve İslâm`dan nakz-ı ahde mübâşeret edenlerden tevecciih-i sâniye-i sultânî ve İbrâhim Beg`in istiğfâr ile istimânı beyânındadır.

Çünki ol şehriyâr-ı gayret-şi`ârın sekiz yüz kırk beş (845/1441) senesinden kırk yedi (847/1444) senesine degin ba`zı münâfikân-ı İslâm ve küffâr-ı li`âm ile ızhâr-ı iddi`a eyleyub

El-Kıssa

Semendire gazâsı tevecciihünde Eflâk Hâkimi Dre Nikola`yı iki oğlı ile habs etmiş idi. Ve Engürüs krâlı ehl-i eymâna rağmen memleket-i Eflâk`ın hükûmetini ol kavmin hukkâm-ı sâbıkından bir âher kâfire tefvîz ve Semendire Kal`asının muhâfazası esnâsında mesfûr Engürüs`ün takviyetiyle Nehr-i Tuna`dan ubûr ve memleket-i İslâmiyyeden nice mevâdi`i nehb u gâret ve nisvân ve sibyânı esîr eylemişdi.

Mısra`

Vây ber mülkî ki düşmen ez miyâneş be-güzered

Netice-i kelâm: Sultân-ı İslâm Semendire fethinden sonra bî-tevekkuf ümerâ-i nâm-dârdan Mezîd Beg`i Rûmeli askeri ma`iyetiyle ahz-i intikâm içün ol tarafa irsâl ve tahrîb-i bilâd ve ref`-i fesâda me`mûr buyurdı. Ve mir-i mûmâ-ileyh dahi cem`-i kesîr ile Nehr-i Tuna`dan ubûr ve Eflâk Hâkimi ile mükâteleye tâlib ve hâkim-i mesfûr sipâh-ı İslâm ile mükâteleye kâdir olamadığından ba`zı mustahkem dağlara tahassun ve Engürüs krâlından imdâda iltică ve ekser mücâhidân sâbıkan

zikr olunduğı üzre ganîmet tama'ıyla etrâfa perâkende ve Mezîd Beg kıllet-i tecrübeye binâen ve tahsîl-i sevâba i'timâden ızhâr-ı merdânegî ve miyân-ı memleket-i a'dâda hodpesendlige şurû' eyledi. Ve ümerâ-i sâire ve ehl-i tecrübe nasîhat eylediler. Amma kuvvet-i şecâ'at ve bâzû-yi cesâretine i'timâden kimesneyi dinlemeyüb bir vakte degin ki Engürüs-i menhûsdan leşker-i azîme ehl-i İslâm ile mu'ârazaya geldiler. Ve Efâk Hâkimi dahi ahâlî-i memleketi cem' ve Engürüs askerine mülhak eyledi. Amma çünki ekser sipâh-ı guzât cust-cû-yı târâc ile müteferrik idiler. Ri'âyet-i hazm ve ihtiyâtdan musâhele eylediler.

Elhâsıl: Eflâk ve Engürüs memleketinin keyfiyet-i ahvâline vâkıf eylediler. Mezîd Beg kalîlü'l-aded kırk sene hucûm ve Mezid-i mezkûr miyân-ı ceng ve cidâlde şehîd ve guzâtın leşkeriyân-ı müteferrikasını külliyet ile makbûz ve makhûr eyleyib ve ba'zısı bin dürlü meşakkat ile Nehr-i Tuna'dan sâhil-i necâta çıkub emvâl ve esbâbların külliyet ile soydılar. Çünki sipâh-ı guzâta bu yüzden zahm-i çeşm resîde ve bu mâceranın tafsîli mesâmi'-i hümâyûn şinîde oldı. Kemâl-i gayret-i dînî ve himâyet-i nâmûs-i sultâniden ol hayf ve inkisârın cebîr ve tedârûki içün hemîşe teemmülde idi. Ve erkân-ı devlet ile tarh-ı müşâvereden sonra tamâmî-i Rûmeli ve Anadolu ümerâsından dahi altı aded sipâhsâlârı Rûmeli Begler Begisi Şâhin Paşa'nın serdarlığı ile ahz-i intikâm içün irsâl buyurdı. Serdâr-ı müşârün-ileyh dahi memleket-i Eflâk'a şurû' ve bidâyet-i halde küffârın muvâcehe ve mükâmete iktidârı olmadığından sipâh-ı guzâtı nehb u gârete me'zûn eyledi. Ve sipâhsâlâr-ı mezkûr dahi la'b ve lehv ve şürb-i hamre meyyâl olmağla nâmûs-ı mülk ve dînî hıfz ve kendüyi şehvet-i nefsânîden zabta kâdir degil idi. Ve kânûn-ı mukarreredendir ki serdâr-ı asker gâfil ve nefîsperest olsa encâm-ı kâr-ı düşmen kâmiye giriftâr olub ve o gûne hevâperestânın düşmeni kendü dâresinden bedîdâr ve adû-yı gaddârdan karîn-i hassâr ve ma'rûz-i hazelân ve inkisâr olur.

Beyt
Ey ki bâ dîn u mülk dârî kâr
Ez-şereh hû-yi hirs u hûk bedâr
Lehv çûn merg cân-ı mülk hured
Fısk çûn rîg âb-ı rû be bered
Ya'nî
Ey ol kimse ki dîn ve mülk ile alâkan vardır
Hayvan huyundan fârığ ol zîrâ
Ki la'b u lehv ecel gibi mülkün cânını yerler
Ve fısk ve fucûr adamın yüzı suyını giderir

Âkibet; Eflâk Hâkimi ki derûn-i hâne düşmeni idi. Sipâhsâlârın gafletinden nâşî Engürüs leşkerinin ittifâkıyle leşker-i mücâhidânın perîşânlığı vaktinde sipâh-ı mücâhidân-ı sultânînin üzerine hucûm ve birbirleriyle bir gün bir gece muvâceheten mükâteleye ikdâm eylediler. Lâkin bir vakt-i sabâh ki tîğ-ı hurşîd-i niyâm afakdan nümâyân ve mübârizânın şa'şa'a-i suyûf ve rimâhı dîde-i a'dâya misâl-i berk-i Yemânî tâbân oldı. Serasker-i İslâmiyyân olan Şâhîn Paşa hücûm-ı leşker-i

nücûmdan münhezim olan gurâb-ı şûm-asâ nehr-i Tuna cânibine firâr ve mükâbele-i husemâdan bî gayr telakki sebebeiyle saff-ı mübârezetden rû-gerdân oldı. Ve mezbûrun firârından sonra ba'zı ümerâ ve sipâh ve Timûrtaş Beg-zâde Osmân Beg merd-i gayyûr olmağla ba'zı sipâhsâlârân-ı şecâat-şi'âr ile mükâmet ve kâr-ı zârda karâr verüb dediler ki eger Şâhin nâm ve nenkini terk eyleyib mânend-i mâkiyân sadme-i ukkab-ı merg ve şehâdetden girîzân ve nâmını cerîde-i merdân-ı meydândan ber-girân eder ise bir cem'-i mübâriz-i pîşegân ma'reke-i kavm-i küffârdan firârı kabûl eylemeyelim. Ve cümlemiz mevti hâzır bilüb a'dâ-yı dîn ve devlet ile mükâbele ve mükâteleye ikdâm eyleyelim. Amma Osmân Beg ve sâir ümerâ her çend küffârın leşker-i mağrûr ve düşmen-i pür-zûrı ile ızhâr-ı celâdet etdiler. Amma çünki serasker miyâne-i ma'rekeden girihte ve âb-ı rûy-i mücâhidânı hâke rihte eyleyib ve ekser hîn-i firârda mezbûrun refâkatiyle gitmişler idi. Ve sipâh-ı küffâr mücâhidânın ed'afı olmağla Osmân Beg dahi rütbe-i şehâdet ile fâyiz olub kusûr kalan serdârsız askerin dahi leşker-i eşrâr üzerlerine hucûm ve ekser cevânmerdân silk-i şühedâ-i su'adâya dâhil ve zıll-i livâ-yı şehîdân-ı Kerbelâ'da mağfiret-i ebediyyeye vâsıl oldılar. Çünki leşker-i Müslümânî ve sipâh-ı sultâniye müte'âkiben bu gûne iki şikest-i azîme vâki' oldı. Bu âvâze-i muvahhiş gûş-i küffâr ve münâfıkânda şâyi' olub ibtidâ meslek-i nifâkda nakz-ı ahd u misâka şurû' eyleyen Karaman Hâkimi İbrâhîm Beg idi ki ahde vefâ etmeyüb dâima fesâd üzre harekete mecbûl ve mecbûr idi. Tekrâr hem-civârı olan memâlik-i İslâmiyyeye ta'arruz etmeğe mübâşeret ve damadı olan Turguoğlı Hüseyin asâkir-i vâfire ile irsâl ve taraf-ı sultâna mensûb olan il ve ulus ve Bolvadin âhâlisinin ve Ömer Dağı ve sâir bilâdlarda olan hayvânâtı nehb u gâret ve Müslümanların ehl ve iyâline dest-dırâzlıklar eyleyib ba'dehu Begşehri cânibine müteveccih ve uğradıkları yerleri yağma ve harâb eyleyib geçdiler.

Beyt
Her ki û der sirişt bed-güherest
Kavl-i û halef u fi'il-i û beterest
Tercüme
Kimin kim derûni ola bed-güher
Olur kavli kizb ve fa'âl beter

Ve iki sûret-i muvahhiş ki müte'âkiben zuhûr eyledi. Sekiz yüz kırk altı (846/1442-1443) senesi şuhûrunda vâki' oldı ki sultân-ı kâmrân Dârü's-saltanat Edirne'de sekîne ile mütemekkin idi. Amma giriftârân-ı dâr-ı küffârın ğamhârlığı ve Karamaniyân-ı bî-îmânın zu'afâ ve mazlûmâna cevr ve te'addîsinden gâyet ile dil-teng idi. Lâkin avn ve inâyet-i Bârî ile bir mertebe esâs-ı şevket-i şâhî var idi ki küffâr ve münâfıkânın intikâmı tedârûki suhûlet ile makdûr idi. Ve binâen-aleyh sultân-ı gîtî-sitân evvelen tamâmî-i sipâh-ı Rûmeli ve Anadolu askerini mütelâsık ve Karaman Hâkiminden ahz-i intikâm ve münâfıkân-ı süst-peymân ve nâdirest-i eymânın hânmânların tahrîb azmiyle ehl-i zimmetden dahi bir cemâ'at Karamâniyân'ın kasd-ı kahrına hem-râh eyledi. Ve Şehzâde Sultân Alâeddin vâlid-i hilâfet-medârı tarafından Amâsiyye'de pâdişâh olmağla ânı dahi Rûmiyye-i suğra ve

tevâbi`i askeri ile bu hizmete taleb eyledi. Çünki serâdık-ı celâl-ı Kahraman-ı Sultânî nevâhî-i Karaman`a vusûl buldı. Tamâmî-i leşkeriyân-ı Karamâniler`in nehb u gâretine me`mûr olub bu hiddet ve şiddet ile Konya şehrine degin İbrâhîm Beg`in istîsâline mütevecciih oldılar. Mîr-i merkûmun asâkir-i sultânî ile mükâbele ve muvâceheye iktidârı olmaduğundan riyâh-ı şimâliden perîşân olan leşker-i münhezim-i zibâb-âsâ havâss ve müte`allikatıyle firâr ve mânend-i sibâ` Taş ili kûhistânında mütehassin ve tamâmî-i mülk ve ra`iyyeti hasm-ı gâlibe bırakdı. Ve sipâh-ı sultânî fursat-ı cüz`iyyede memleket-i Karaman`ı pây-mâl ve hâkle yeksân eyleyib Taş ili`ne mütevecciih ve tedbîr ile teshîr eylediler. Ve Karamanoğlı muzaffer olmayacağını mukarrer bilûb sultân-ı zîşânın ced ve ihtimâmı sebebiyle ol bilâdın külliyet ile harâb olacağın tevakkun eyleyib hâh-nâ-hâh kesr-i nefs ile ikrâhen nizâm-ı mülk ve dîn için tarîk-i isti'zâr ve istiğfâr ile sultân-ı mücâhidânın hemşiresi olub kendünün menkûhası olan hatunı Vezîr-i Azamı olan Hoca Serveri teberrükât-ı hüsrevâne ve nefâyis-i mülûkâne ile hem-râh-ı vesâyil ve tekrâr sultânü'l-urefâ ve'l-muhakkikîn Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (kuddise sırrahu'l-azîz)`in hâfîd-i mâcidini hatâ ve zelel ile ve me'âsisinin afvına vesîle eyledi. Ki

Beyt
Bedî râ bedî sehl bâşed sezâ
Bedî râ nîkûyî hoş ofted cezâ
Ya`nî
Merd olan kemlige iyilik eder
Zîrâ anın bedligi kendüye kâfidir

Çünki hemşire-i sultânî cümle-i a`yân-ı Karaman ile şefâ'at ve dıra'ata geldiler. Şehriyâr-ı gayret-şi'âr dahi şefî'ânın cevâbında buyurdılar ki bu rû-siyâhı ve ahd-şikeni muhâlif-i merdân-ı dîn ve küffâr-ı la'în ile tavr-ı muvâfakat ve musâdakat mûcib-i şermendegi der-gâh-ı Rabbülâlemîndir. Amma çünki hemşire-i sultânî birâderinin katında gâyet ile azîz ve muhterem idi. İ'tizâr ve inbisât ile şevherinin avf-i cürmünde ziyâde ilhâh ve ibrâm eyledi. Ve dedi ki şâh-ı merdân ve pîşvâ-yı cevânmerdân buyurmuşlardır ki "izâ kadderte alâ aduvvike fec'ali'l-afve şükren li`l-kudreti"[395]. Ve ol pâdişâh-ı âlem-penâh İbrâhîm Beg'in kesret-i nakz-i ahd ve halef-i va`adi sebebiyle müteessir olmağla ma'zeret ve darâ'atine çendan i'tibar buyurmadı. Amma yine hemşire-i muhteremenin tatyîb-i hâtırı için mezbûra mühlet verüb tekrâr tecdîd-i ahd u misâk için merkûma eymân-ı galâz verdirdiler. Ve müceddeden hükümet ve eyâletini kendüye ihsân ve şehzâde Sultân Alâeddin Amâsiyye'ye avdete me'zûn oldı.

Dâstân-ı Çıhardehum (Ondördüncı Hikâyet)

Engürüs krâlı'nın destbotunun iğvâsı ile memâlik-i İslâmiyye'ye hurûc ve Yanko krâlın ittifâkıyle vilâyet-i İslâmiyyeyi harâb ve ba'zı ümerâ-i mücâhid giriftâr ve ber-geşten-i asâkir-i küffâr bir sebil-i ıztırâr ve ol mahalde giriftârânın salâhı

[395] Düşmanına gücün yettiğinde affı kudretine şükür eyle.

için şehriyâr-ı gayret-şi'ârın destbot ile sulhun beyân eder.

Pîr-i sal-dîde-i rûzgâr ve şeyh ve şâb leyl u nehârdan böyle menkûldur ki bu felek-hırka-pûş ve gerdûn-i cübbe berdûş bir hokkabâz-ı mâhirdir ki dünyânın la'b ve lehvine mâyil olanlar için her zamân mücellâ-yı zuhûrda bir tarh-ı cedîd-i bedîd eyler. Dîde-i nebzân-ı felek melâ'ib-i pür-metâ'ibinden hayrân ve bu sipihr-i müdevver bir tas-bâz-ı kâdirdir ki meydân-ı mülâ'abede kevâkib-i sevâbit ve seyyâr adedince mühre-i kalbi her sâ'at bir mansûbe-i dil-fîrîb ile zâhir eyleyib bir hud'a-i telbîs-i acîb ile birkaç e'cûbe gösterir ki pîr-i hûrde-dânlar vâle ve sergerdân olur. Bu iddi'âya şâhid-i adl oldur ki

El-Kıssa

Sultân-ı kişver-murâd Semendire fethine muvaffak olduğı esnâda ki destbûtun keyfiyet-i meskenet ve ferzendânı mülûk-i küfriyyenin ma'lûmı olub destbût-ı mebhûtun lâ yezâl Engürüs'ün krâl-ı bed-fa'âlini izdırâb-ı zevâl-i mülk ve mâl ve giriftârî-i ehl ve iyâlinden nâşî tevbîh edüb vilâyet-i kadîmi olan Semendire'nin intikâlini krâl-i Engürüs'ün muvâfakati ile bilür idi. Çünki sultân-ı mücâhidân Engürüs gazâsına tevecciih eyledügünde guzât-ı İslâm'ın kin ve adâveti derûn-i tîre-i küffârda câygîr olub sığâr ve kibârına asâkir-i İslâm'dan azâr-ı kesîre reside olmuş idi. krâl-ı dallın külliyet-i esbâb-ı leşkere mâlik lâkin mükâmet-i İslâm'a kâdir olamayub memleketi dest-i ta'arruz-i guzâta bırakmış idi. Destbûta bu sûret dahi girân görünüb envâ'-ı hîle ve tezvîr Engürüs krâlını ve ikinci krâl olan Yanko la'în ki miyân-ı küffârda şevket ve sipâh ve esbâb ve câh ile mütevahhid idi. Mesfûre ilzâm ve ibrâm eyledi ki şimdi cümle-i mülûk ve hukkâm ve hem-kişân-ı millet-i Mesihiye'ye elzemdir ki memleketlerinin intikâmını ehl-i İslâm'dan ahz edeler. "Eşşeytânu ye'idukumü'l-fakre ve ye'murukum bi'l-fehşâi"[396] medlûli tıbkınca ikâz-ı fitne ve âşûbe mübâşeret ve mesfûr Yânikolo Engürüs'ün tamâmî-i sanâdîd mürâfakatı ve destbûtun reh-nümâlığıyla Belğrât mükâbelesinde Nehr-i Tuna'yı nüfûs-i habîse-i şeytânî ve sibâ' ve behâyim-i hayvânîden ziyâde leşker ile ubûr ve diyâr-ı İslâmiyyeye mürûr eylediler. Ve evvel-emirde Azancahisârı'nı vîrân ve ehl-i İslâm'ın hânmânlarını sûzân ve mü'minînden ele girenleri esîr ve vilâyetlerine götürüb Niş ve Şehirköyi ve Sofya'ya degin göç eyleyib İzladi Derbendi`nden Filibe memleketine ve Dârü's-saltanat Edirne'ye degin yürümek ve ol vilâyetlerde tamâmen ebvâb-ı fitne ve fesâdı güşâd eylemek murâd eylediler. Ol vakitde sultân-ı kişver-murâd dahi ecnâd-ı melâik-imdâd ile İzladi Derbendi`nden küffâr-ı eşrârın mükâbelesine reside ve râyât-ı cihâdı meydân-ı ictihâda keşide eyleyib lâkin küffârın kesreti sebebiyle mücâhidân mükâtele eylemek mümkün olmamağla sultân-ı mücâhidân derbend-i mezbûri sedd-i âhenîn tîğ-ı dilâverân ile mahsûr ve vakt-i şitâ olmağın a`dâ-yı dînin yoluna sular salıverüb müsâ'adet-i zamân ile tamâmî-i rüy-i zemîn imdâd-ı asâkir-i İslâm için buzdan cevşen serbuş olub ol takrîb ile leşker-i küffârın esbâb-ı ma'îşetleri memnû' ve inti'aş-ı rûh-ı hayvânileri maktû' olmağla icrâ-

[396] Şeytân sizi fakirlikle korkutarak cimriliği ve hayasızlığı emreder. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 268.

yı husûmete bir vecihle kâdir olamadıklarından baht-ı ber-geşteleri gibi diyâr-ı edbârlarına şitâbân oldılar. Ve şehriyâr-ı gayret-disâr dahi ale'l-fevr Tokat Balabân Paşa'yı bir mikdâr asker ile müşrikîn te'akuba me'mûr buyurdı. Küffâr-ı murdâr dahi asker-i İslâm'ın vurûdundan âgâh oldukda Niş vilâyeti Derbendi'nde bir mahalde bî-hesab leşker pinhân eylediler. Asâkir-i İslâm dahi küffârın telbîs ve hud'asından gâfil ve ikab-i hasm-ı makhûra müsri'-i ecel gibi musta'cel olub derbendden güzer eyleyince küffâr-ı eşrâra asker-i İslâm'ın pîş ve pesinden fursatyâb olub ekser mücâhidân dâm-ı hîle ve tezvîre giriftâr ve Anadolu ümerâsından Bolu memleketi Hâkimi olub Halil Paşa'nın birâderi olan Mahmûd Beg esîr ve guzâtdan ekser dilâver şerbet-i şehâdet çeşîde ve rûzgâr-ı gaddârın muktezâ-yı adeti üzre çeşm-i zahm keşîde oldılar.

Netice: Mülûk-i bed-sülûk küffâra bu fursat ve kâmyâbi mûcib-i teskîn-ı hâtır-ı münkesir ve cebr ve kesr-i tedârük-i harâbî olub acâleten Nehr-i Tuna'dan ubûr ve savb-i diyâr-ı edbârlarına güzâr ve asker-i İslâm'dan vâfir kimesneyi kayd-ı bend ile götürdiler.

Beyt
Enderân gir u dâr be-yek ecel
Ceste bîrûn velî be-mekr u hiyel

Ve sultân-ı mücâhidân leşker-i muhâlifîn avâreligi ve mezârr-ı bî-şümâr müteellifîn arûzundan sonra Edirne cânibine avdet ve bu keyfiyetin tedârükünde iken bir gün Mahmûd Beg'in menkûhası olan hemşire-i sultânî, şevherinin halâsı içün dest-bûs-i hümâyûna geldi. Ol şehriyâr-ı merhamet-şi'âr hemşîresini mâtem-zede gördükde "el-karâbetü lahmün ve demün"[397] muktezâsınca hareket ve ve şevherinin istihlâsına va'ad buyurdılar. Ol esnâda destbût tarafından erkân-ı devlete müraselât ile taraf-ı sultânîden iltimâs istirhâm ve kabûl-i cizye ile istîmân ve Semendire kal'asını yine kendüye ihsân ve oğullarını azâd ve min ba'd meyl-i fesâd eylemeyûb harâc-güzâr ve fermân-berdârlığa ahd ve eymân ile emân dilemiş idi. Erkân-ı devlet dahi sultân-ı zîşânın hemşîresine şevheri hakkında sudûr eyleyen va'ad-i sıdka binâen destbûtun iltimâsât ve hikâyâtını huzûr-ı hümâyûna arz eylediler. Muktezâ-yı vakt ilkâ-yı sulh ve istîmân olmağla mesfûrun iltimâsını telakki-i ikbâl ile kabûl ve destbûtun kurretü'l-aynı makâmında olan oğullarını ki meyl-i ammi keşîde idi. Mahmûd Beg'in mükâbelesinde azâd ve anlar dahi Mahmûd Beg'i nüvvâb-ı kâmyâba teslîm eylediler. Ve bu vekâyi'in cereyânından sonra ol memleketde emn ü emân istikrâr ve hudûd-ı İslâmiyye'de refâhiyet-i tamâm şuyû' ve istimrâr bulub sâbıkan ehl-i İslâm'a isâbet eden harâbiliklerin sabr ve tedârüki zâhir ve her kes makâm ve meskeninde âsûde-hâtır olub ol hudûda ehl-i İslâm'ın mütezelzil olan vilâyetleri ârâm buldı.

[397] Akrabalık et ve kandır.

Beyt
Memleket eymen şûd ân sâ'at ki ez pulâd tîğ
Pîş-i Ye'cûc-i belâ seddî keşîd İskenderî

Dâstân-ı Bâncdehum (On Beşinci Hikâyet)

Sultân-ı kâmyâbın halef-i hilâfet-me'âbı olan Sultân Mehmed-i Âli-cenâbı taht-ı saltanata iclâs ve kendüleri ğavğâ-yı serveriden ferâğat ve mesârıf-ı ma'îşet içün Aydın ve Menteşe ve Sâruhân illerini ihtiyâr eyledügün beyân eder.

Li-müellifihi Rubâ'i
Din-i Muhammedî ki çû hurşîd enver est
Sultân Muhammedeş be-futûhât mazhar est
Şûd ber-murâd hâtır-ı ân şâh-ı şir-dil
Çûn cilve-sâz-ı ma'reke şibl-i gazanfer est
Tercüme
Muhammed dini kim mihr-i münevver gibi enverdir
Futûhâta beli Sultân Mehmed aynı mazhardır
O şâh-ı şir-dil buldı murâd-ı hâtırın hakka
Ki deym-i cilvesâz- ma'reke şibl-i gazanferdir

Adet-i ma'hûd-i nerre-şîrân-ı şikârî ve resm-i mu'tâd-ı gazenfer-i sayd-efkere sahârî ve berârîdir ki pençe-i şîr-i nev-şikârını kendü sayd-gâhlarında meydâna getürürler ki asl-ı fıtratlarında mektûm ve mestûr olan şîve-i dilîrîyi peyrevi-i nebrûy-i pederîde bilfi'il izhâr ve müsâ'adet-i sâ'id-i tüvânâyisi hicâb-ı imkânda olmağla istizhâr ve sayd u şikârda cery ve amûz-kâr olalar. Zîrâ bir mukbilin her ne kadar ki bidâyet-i hılkatinde sıfat-ı kâbiliyet-i cibillî ve sûret-i isti'dâd-ı aslî müheyyâ ve âyine-i ikbâlinde neş'e-i kabiliyyet hüveydâdır. Amma ber-muktezâ-yı Rabbü'l-erbâb bu bâbda sünnet-i İlâhi bu yüzden câridir ki ber-tıbk-ı neş'e-i kabiliyet-i Âdemî ibtidâ ânı kemîn-hâne-i ezelî ve tertib-i cây-ı ûlâ ile şefkatnâme-i "ve alleme Âdeme'l-esmâe küllehâ"[398] mazmûnı ile ta'lîm ve ezcümle mazhar-ı mutahhar-ı Muhammedî'yi ta'allüm-i kavânîn-i a'dâb-ı inâyet-nâme-i "eddebenî Rabbî"[399] muktezâsını dest-i amûzi-i terbiyet-i ciddî ile tefhîm ederler.

Beyt
Ruhü'l-kuds est reh-nümâyeş
Gerçi neresed be hâk-pâyeş
Tercüme
Ruhü'l-kuds oldı reh-nümâsı
Gerçi olamazdı hâk-pâsı

El-Kıssa
Bu makâlin mısdâk-ı siyâkı oldur ki sultân din-i Muhammedî'nin halef-i

[398] Ve Ademe bütün isimleri öğretti. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara,31.
[399] Rabbim beni edeblendirdi.

hulefâ-yı müeyyedi olan Sultân Mehmed Gâzî'nin bidâyet-i mecârî-i ahvâl ve nihâyet-i a'mâl-i huceste-meâlinden vucûh ile fer-i şevket-i âşikâr ve ayân ve nâsiye-i âyine-i misâlinden mâhice-i kâbiliyet-i hilâfet ve serveri dîde-i pederiye bedîdâr ve dirahşân idi. Ma'a hâza hadâset-i sinni hâlinde hem-vâre zebân-i hâl ve lisân-ı isti'dâd ile muktezâ-yı kâbiliyet-i menvi ve münâdi-yi devlet-i sûrî ve ma'nevî ile bu nidâ-yı hoş-edâyı vâlid-i mâcidinin sem'-i cânına istimâ' etdirir idi.

Beyt
Çar çîzest ki der seng eger cem' şeved
La'l u yakut şeved seng bedân harâyi
Pâki tiynet u asl-ı güher u isti'dâd
Terbiyet kerden-i mihr ez-felek-i mînâyi
Çûn mera her se sıfat hest veli mî bâyed
Terbiyet ez tu ki hurşîd-i cihân-ârâyî
Ya'nî
Dört nesne vardır ki eger taşda cem' olsa taş la'l ve yâkût olur
Biri tiynet-i pâk biri dahi cevher-i aslî ve biri dahi isti'dâd
Dördüncüsı hurşîd-i felekin terbiyesi, bende üçü mevcûddur
Ancak senden terbiyeye muhtâcım ki hurşîd-i cihân-ârâsın

dedikde ol pâdişâh-ı âgâhın dîde-i ümmîdi hemîşe ol kevkeb-i ferhûndenin furûğ-i cemâliyle rûşen olmağın Dâvud Nebî'nin sünneti üzre ki ferzend-i sa'âdet-mendi Süleyman Nebi aleyhimüsselâm'ı hâl-i hayâtındda teveccüh-i tamâm-ı "Ya Davûdu innâ ce'alnâke halîfeten"[100] mesned-i pür-şerâfete nasb etdüği mazmûnunı icrâ ve taht-ı kayserî-i İslâm'ı ferzendi halîfeten erzânı gördı. Ve dedi ki

Nazın
Fe kun fi'l-mülki yâ hayre'l-bekâyâ
Süleymanen ve kun fi'l-ömri Nûhen

Çünki ol şehriyâr-ı vâlâ-tebâr yümn-i te'yidât-ı Rabbânî ve kuvvet-i devlet-i müeyyed-i sultânî birle tamâmi-i memâlik-i Rûmî âyîn-i Müslümânî ile ârâste ve Hanedân-ı Osmânî'de kavânîn-i hilâfeti nûr-i emn ü emân ve rütbet-i adl ve ihsân ile pirâste eyleyib devlet-i kahire ile tamâmi-i a'dâyı makhûr ve cümle-i rikâb-ı mülûk-i kûfrî silk-i ubûdiyetde me'mûr ve tîğ-ı dilâveri ile meskûr eyleyib nizâm-ı memleketde bir tarik ile teferrüka-i hâtır kalmayub miyân-ı ehl-i hânedânda hakikat-i adl ve dâd ile vaz'-ı kânûn eylemiş idi.

Beyt
Bâ veli gül bâ 'aduv çûn hâr şûd
Hem eşiddâu ale'l-kûffâr şûd

mazmûnı üzre miyân-ı memâlikde i'lâm-ı şerî'at ve râyât-ı milleti serbülend eyleyib takarrub-ı rûhâniyyet-i Nebevî ve tevessül-i şefâ'at-ı Mustafâvî ile ol ferzend-i sa'âdet-mendi hizmet-i İslâm ve hilâfet-i Seyyidü'l-enâm aleyhi Efdalü's-salâtü Vesselâm'a sezâ görüb envâr-ı Dîn-i Muhammedî nâsiye-i devletinde müşâhede

[100] Ey Davud biz seni halife kıldık. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sad, 26.

olunub ve hem-nâmî-i Sultân-ı Enbiyâ' Salâvatullâhi aleyhim uluvv-i rütbet-i mülk ve dîninde tefe'ül eyleyib ayn-i iktidâr ve ihtiyârda ol halef-i hilâfet-intisâbı serîr-i ma'delet-masîr ve taht-ı felek-mesîrine iclâs ve erkân-ı devlet-i kadîminden Halil Paşa ve Şehâbeddin Paşa ve Saruca Paşa'yı kendünün saltanatında olduğı minvâl üzre vezâret-i sultân-ı dîn-i Muhammedî'ye mansûb ve mevlânâ-yı a'zam ve a'lem Mevlânâ Husrev-i Acem ki ol zamânın a'lem ve akdemi idi. Kadıaskerlik ile mümtâz ve Kızılca Paşa'yı Rûmeli Beglerbegiligi ile ser-efrâz ve sâyir menâsıba dahi münâsibini mensûb eyledi. Ve masâlih-i zemâne içün bu kelimât-ı devlet-mendâne ile nasîhat-ı âdilâne âğâz eyledi.

Beyt
Zi rûy-i mihr-i şeh guftâ be-ferzend
Ki ey çeşm-i cihân-bîn ez tu hursend
Menem subh-i cihân-efrûz imrûz
Tu hurşîdî zi men zâyide fîrûz
Şafak-sân zin ufuk girem kenârî
Be-kef câm-ı hilâl-i gamgusârî
Nişestem men be-kunci fâriğâne
Tu bâşi fâriğ ez cevr-i zemâne
Çû mihr ez nûr pür kün rûz-i dîn râ
Siyeh kun rûz-i baht-i müşrikîn râ

Çünki ol sultân-ı murâd-bahş muktezâ-yı asl-ı fıtrat ile ızhâr-ı uluvv-i himmet ve bî-ta'alluki devlet-i dünyâ ile me'lûf ve gâyet takaddüs-i nefs ile tevcih-i nazar-ı bülend pervâzi bî-kaydî ve kat'-ı alâkaya masrûf idi. Hamîşe humâ-yı himmeti kılel-i cibâl-i şamihada tenezzühe ve alâka-i hibâl-i lezzet vehm ve hayâlden inkıtâ'a mâyil idi. Teferruka-i havâtır ve şevâğil-i eşğâlden bîrûn cem'iyet-i bâtın ile ferâğ-ı bâl içün cümle-i bilâd-ı vesî'-i Rûm ve ol memâlik refâhiyyet-i rusûmdan def'-i zarûret-i ma'âş içün ancak Aydın ve Sâruhân ve Menteşe illerini ihtiyâr ve ifrâz eyleyib havâss-ı huddâmdan İshak Paşa ve Şarabdâr Hamza Beg ve ba'zı nüdemâ-i sohbet ve meserret ve hem-demân-ı meclis-i işreti mülâzemetine ihtiyâr eyledi. Ve memâlik-i ma'mûre-i meskûndan vilâyât-ı mezkûrûnda tavattun ve sukûnı ihtiyâr eyledügünün aslı oldur ki ol vilâyetler esnâf-ı na'îm ile memlû ve sayf ve şitâda envâ'-ı tena'umât-ı fîrâvân ve sûret-i matbû' hubânı gayret-i hûr-i ğılmân ve esmâr ve fevâkih-i elvânı nümû-dâr-ı bağ-ı cinân ve bağ ve bahâr ve sahrâ ve kûhsârı ve sevâhil ve enhârı ve zemistânda mağbût-i cihân-bân belki mahsûd-i çâr-bağ-ı cihân-dâr lâ cereme, sultân-ı kişver-murâd ve husrev-i iklim-âzâdegi ve es'âd ile Mağnisa şehrinde nişîmen-sâz-ı işret ve inbisât ve havâss ve mukarrebânıyle tarh-ı meclîs-i neşât eyledi. Ve şehzâde-i hilâfet-menzilet dahi mesned-i saltanat ve iclâlda neşr-i âsâr-ı ma'delet ve efdâle kıyâm ve havâss-ı huddâm ve avâm-ı ebnâ-yı eyyâmı lutf-i âm ve vikâyet-i tamâm ile mazhar-ı ri'âyet ve ihtirâm eyledi.

Beyt
Pîr-i gerdûn çûn be ahd-i baht-i bernâyeş resîd
Guft devr-i men şûd âhir în zamân devrân-ı tust

Tercüme
Pîr-i gerdûn çün yetişdi taze bahtı ahdine
Dedi devrim âhir oldı şimdi devrândır senin

Amma ol sultân-ı nev-cevân ibtidâ-yı emirde etrâf ve cevânibde olan mülûk ve selâtîn-i kûfr ve îmân ve hem-sâyegân-ı sâhib-i emâna husûsan Kastamonu Hâkimi ve Hâkim-i Karaman'a ta'arruz ve teklîf-i mâlâ yutak ile âzerde etmegin her kes bu keyfiyeti İshak Beg'in vesîlesiyle sultân-ı kişver-murâda arz-ı hâl ve rasuller gönderdiler ki halef-i halîfe girdârını nasihat-ı mülûkâne ile bu gûne ta'arruzâtın irtikâbından men' eyleye. Sultân-ı murâd-bahş dahi ricâllerine müsâ'ade ve ferzend-i saltanat-me'âb ve cemî'-i vüzerâ ve nüvvâbı ol şîve-i nâ-hem-vârde tevbîh ve şirâre-i nîrân-ı muhâlefet ve muhâsamâtı mâbeynlerinde itfâ ve fitne ve fesâdın temkînine teskîn verdikden sonra hüsn-i tedbîr ve mülâyemet ile mu'âşerete mübâşeret eyledi. Ve bu istihlâf ve iclâs sekiz yüz kırk sekiz senesi şuhûrunda sîret-nümâ-yı zuhûr oldı.

Beyt
Devleteş râ dîd gerdûn guft men pîrem künûn
Kâr-i mülk u dîn be în sultân-ı bernâ mî resed
Tercüme
Devletin gördı felek dedi ki ben pîr oldum
Mülk u dîn kârı bu sultân-ı cevâna yaraşur

Dâstân-ı Şanzdehum (On Altıncı Hikâyet)

Sultân-ı kişver-murâdın zamân-ı inzivâ ve sultân-ı Millet-i Muhammedî'nin âvân-ı saltanatında Engürüs kralı mülûk-i Fireng ve Eflâk ve Boğdan'ın ittifâkıyle hurûc ve tuğyân ve sultân-ı nev-cevân vâlid-i mâcidinden istid'â-yı atûfet-i pederiye tevecculhi ve sultân-ı murâd-bahşın ferzend-i ercümendine imdâd ve def'-i fesâd içün ol gazâ-yı ekbere tevecculh ve katl-i kral-i dâl ve ref'-i mezâhir-i fesâd eylediğün beyân eder.

Mezâmin-i kütüb-i kısas ve ecnâd ve mantûk-i sahâyif-i tevârîh-enzârdan istifâde olunan budur ki bidâyet-i halde ki Nûr-i Nubuvvet-i Muhammedî leme'ân ve şem'-i müstekîm-i elkâma Livâ-yı Ahmedî meşkûh-ı inâyet-i sermedîde rahşân oldı. Sanâdîd-i müşrikân-ı Kureyş ve buzurgân-ı sal-dîde-i sipâh ve ceyş katında Hazret-i Nubuvvet-penâh (aleyhissalâtu vesselâm) hadâset-i sinn-i mübârek sebebiyle ol pîrân-ı müfsidi ve dil-siyah ve sûretperestân-ı menzilet ve câh ol çerâğ-ı fürûzân-ı hidâyeti ki ol mütehayyirân ve müstekbirânın dîde-i nâ-beynâlarına hâşa hakir görünüb ol misbâh-ı zâyidü'n-nûrun itfa-yı levâmi'inde dembedem gûşîde oldılar. Bundan gâfiller ki ol bir şu'le-i çerâğ-ı İlâhîdir ki bir gün ateşgede-i kadîm-i Zerdüşti galebe-i leme'ânıyle muntafî eyleyecek ve ol âftâb-ı cihân-efrûz bir kevkeb-i fîrûz-i mülk ve şâhîdir ki erbâb-ı zındıka ve ilhâdın fuâdına ateş-i sûzân bırağur ve dembedem ser-i pür-nedem ve nefs-i hasret-i hâsidân-ı pür-eleme misâl-i âad-ı seherî misbâh-ı sabâh-ı şerî'at-ı garrâsı tâbân ve âyet-i beyyine-i "yurîdûne en yutfiû

nûrallâhi bi-efvâhihim ve ye'bâllâhu illâ en yutimme (vallâhu mutimmu) nûrehu velev kerihe'l-kâfirûn"[401] mûcebince leme'ât-ı cihân-sûzi mânend-i sihâm-ı dil-dûz dil-i hâsidân-ı tîre-rûzde rûy-i âlem-ârâsından nümâyân olur.

Beyt
Cemâleş gerçi rûz-efzûn zi mihr-i âlem-efrûz est
Veliken der dil-i bedhâh tâb`-ı û cihân-sûz est
Tercüme
Cemâlî nurî efzûndur eğerçi mihr-i enverden
Dil-i bed-hâhda amma ki tabi berk-i suzândır
Beyt
Takdîr-i Hüdâ kuvvet-i bâzu ile dönmez
Bir şem'i ki Hak yandıra bir nev'le sönmez

Nitekim bu sünnet-i İlâhiyye'ye mutâbık ol semy-i ism-i sâmî-i Mustafâvî ve Sultân-ı Millet-i Nebevî (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hâlet-i saltanatında sûret-nümâ-yı zuhûr oldı.

El-Kıssa

Ol sultân-ı nev-cevân vâlid-i zişânının tefvîzi ile mesned-i kayseri-i İslâm'a cülûs eyledikde henüz on dört yaşında olmağla çeşm-i zâhirini küffâr-ı pür-istikbâra şâhisâr-ı devlet-i ber-karârı meşhûd-i nazar-ı istihkâr görünüb cemî'-i mülûk ve ecnâd-ı e'âdi ve sanâdîd-i fark-ı muhâlifân ve ezdâd ve mezâhir-i fitne ve fesâd sultân-ı kişver-murâdın inzivâ ve inkitâ'ını ve terk-i saltanat ve tefvîz-i mertebetini ikdâm-ı takviyet-i sipâh-ı İslâm'dan a'râz-ı küllî ve intizâm-ı mülk ve milletden ferağat eyledi mülâhâzasıyle tamâmî-i mülûk-i kadîm-i küffâr ve köhne-kiberân-ı sâhib-i ihtiyâr encümen-i müşâveret-i peyveste "ve innemâ'n-necvâ mine'ş-şeytâni"[402] akd ve ahdini birbirleriyle beste eylediler ki çünki ol sultân-ı nev-cevân henüz ceng ve cidâl-i buzurgân ma'reke ve kıtâli görmemişdir. Ser-i mesned-i şâhî ve firâz-ı taht-ı pâdişâhîden hal' ve livâ-yı küfr ve işrâki memâlik-i İslâmiyyede ser-efrâz eylemek sevdâsıyle ekser selâtîn-i Mesîhî kîş husûsan krâl-ı Engürüs ve Boğdan ve Eflâk ve ba'zı mülûk-i fireng ittifâk-ı tamâm ve leşker-i azîm ile cânib-i Engürüs'den nehzat ve Nehr-i Tuna'yı ubûr ve memâlik-i İslâmiyyeyi nehb u gâret ve ibtidâ-yı şurû'da Avârine Hisârı ki yol üzerindedir mahsûr ve darb-ı top ve tüfeng ile teshîr eylediler. Ve fireng dahi deryâ kenarı tarafından biner nefer piyâdeyi müştemil altmış aded kadırğa Engürüs'ün ve sâirin imdâdına gönderdi ki rûy-i deryâda leşker-i gâziyânı Gelibolı Ma'beri'nden husûsan Rûmeli ve Anadolu ahâlisi üzerlerine mesdûd eyleyeler ki sultân-ı nev-cevân telâhuk-i ensâr ve a'vândan mehcûr ve vâlid-i mülâtafet-nejâdın zıll-i âtıfet ve imdâdından dûr ola.

---

[401] Allâh'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Allâh kâfirler istemese de nurunu tamâmlayacaktır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tevbe, 32. Yukarıda kaydedilen âyette, "ye'bâllâhu illâ en yutimme" ibâresi yerine, mütercim metin içinde "vallâhu mutimmu" ibaresini kaydetmiştir.

[402] Şübhesiz gizli toplantılar yapmak şeytândandır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Mücâdele, 10.

Beyt
Düşmenân kerde fikr-i bâtıl-ı hîş
Der avâdet kadem nihâde be pîş
Râh-i tedbîr râ fürû beste
Tîğ-i takdîr-i cânişân haste
Her çi bed-hâh sâlhâ dîde
Baht-ı fîrûz kerde nâ-bedîde
Her kadr hasm mekr u hiylet hâst
Ez Hüdâ mekr-i û neyâmed râst
Ya`nî
Eğerçi a`dâ fikr-i bâtıl ile tedbîr yolunı beste eylediler
Amma takdîr cânlarını haste eyledi
Zîrâ bed-hâh müddetler ile gördüği işi baht-i fîrûz
Nâ-pedîd eyler hasm her ne kadar hîle murâd etdi ise
Hak Te'âlânın keremi ile ânın mekr ve hilesi başa çıkmaz

Bu keyfiyet sultân-ı kişver-murâdın ma'lûm-i hümâyûnı oldukda iki vecihle uruk-i gayret-i şâhâne müteharrik oldı. Evvelâ muhabbet ve şefkat-i pederî ve sâniyen temşiyet-i nizâm-ı İslâm'a mülâhâza adâlet-güsteri içün şevket ve satvet ile küffâr-ı eşrârın gazâsına niyyet ve musâra'at buyurub Anadolu`nın tamâmî-i ümerâ ve sipâhını cem' ve Gelibolı`ya resîde ve leşker-i Firengi haşmet-i tamâm ve sefâyin-i müretteb ve tob-i niheng-i iltikâm ile müheyya olmağla hucûm-i küffâr-ı zalûm ve frengiyân-ı şûmî müşâhede eyledikde mekrlerinden muzdaribü'l-hal ve münkesirü'l-bâl iken nâ-gâh havâtır-ı Rahmânî ve hidâyet-i İlhâm-ı Rabbânî birle deryâ ahvâlin bilenler ile müşâvere ve Kocaili Vilâyeti'nden Yalakâbâd ovası denmekle meşhûr olan İskender Boğazı'na karîb olan Yenihisâr mükâbelesinden ubûr ve bi-sebk-i ihbâr mukaddem-i sefâyini ol mahalle gönderüb bir uğurdan deryâ kenarına varmağa karâr-dâde olmalarıyle bi-inâyetihi Te'âlâ tedbîrleri muvâfık-ı sâbıka-i takdîr vâki` olub intişâr-ı ahbârdan ol mahall-i mezbûreden deryâyı güzâr ve Halil Paşa Sultân Mehmed tarafından ol mebde-i feth ve ikbâlin istikbâline rû-mâl ve sür`at-i tamâm ile Dârü's-saltanat Edirne'ye müteveccih oldılar. Ve selâtîn-i İslâm, a`nî ol asl-ı asîl ve fer'-i nebîl birine peyveste ve ümerâ ve ecnâd-ı mübârizân-ı melâhim cihâd-ı pür-mükâtele-i küffâra kemâl-i ictihâd ile akd-i bey`at beste olub himmet-i ricâlullâh ve bedreka-i enfâs-ı seher hîzân-ı âgâh ile leşker-i krâl ve sâir mülûk-i ehl-i dalâlin mükâmet ve musâdemetine azîmet eylediler. Ve mukaddime-i leşkerde Anadolu Begler Begisi Dâvud Beg'i irsâl ve menzil-be-menzil mecma'-ı küffâr olan Avârîne Hisârı'nın imdâdına resîde oldılar. Amma küffârın kesreti endâze-i tahmînden birûn ve cümlesi âhen-pûş ve misâl-i Bahr-i siyâh cûş ve hurûş ederler idi. Sultân-ı kişver-murâd ol meydân-ı cihâdda avn ve tevfîk-i Rabb-ı ibâda i'timâd ve ervâh-ı Enbiyâ ve evliyâdan istimdâd ve sunûf-i sufûf-i leşker-i İslâmî elviye ve i'lâm-ı elkâb-ı "inna fetehnâ leke fethan mubînen"[103] ile ârâste ve Sünnet-i Seniyye üzre zemîn-i niyâza

[103] Ey Muhammed doğrusu biz sana apaçık bir zafer sağlamşızdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Fetih, 1.

rû-mâl ve der-gâh-ı İzid-i Müte'âle arz-ı hacât ve gazavâtda me'sûre olan du'â-yı Nebeviyye ile leb-cenbân-ı tazarru' ve ibtihâl oldı ki "Allâhumme ente aducli ve nasîrî bike chûlü ve bike usûlü ve bike ukatilu"[104] ile istiğâse ve münâcâta hînü'l-hâlde böyle istiftâh buyurdı ki "Hüdâ ya her bir bendenin ahvâl-i derûnundan âgâhsın" , "inneke te'lemu mâ nuhfî ve mâ nu'lin ve mâ yehfa alellâhi [min] şey'in"[105] bu ikddâm-ı hatarât-ı mücârib ve iltizâm-ı mehâlik ve müdâribde maksad-ı asli ancak tahsîl-i rızâ-yı şerîfindir. Ve metâlib-i küllî nusret-i dîn-i hidâyet-iktizâ-yı Nebevî`dir. Şimdi her çend bu düşmenân-ı Hüdâ ve cemâhîr-i muhâlifân ve a`dâ kesret-i haşr ve galebe-i leşker ile mustazhar ve sanâdîd-i küffâr-ı sâhib-i i'tibâr müzâheretiyle mustevsik ve müsteksirdirler. Amma ey sultân-ı bâ-kudret ve tevân sen ol tevânâsın ki bi-çaregân-ı za'îfe hemîşe destgîr ve zu'âfâ-yı bî-tuvâne her belâda muğîs ve mucîrsin. Ve ol Kadir ve Kayyumsun ki Nemrud-i merdûdun dimâğ-ı kibr ve pendârını harhum-i peşşe lağır ile mum gibi güdâzân eyleyib Ashâb-ı fîlin sipâh-ı celîl-kûh temsîl-i fillerini darb-ı siccîl-i tayren ebâbîl ile helâk ve cebbârân-ı hodbîni arsa-i vucûddan hâk edersin.

El-hâletu hâzihi ki leşker-i muhâlifân-ı şer' ve millet ve düşmenân-ı dîn ve devlet-endâze-i şümârdan bîrûn ve mücâhidân-ı nusret-şi'ârın ed'afıdır. Ve ümmîdvârî-i avn ve inâyet ve yümn-i vikâyet-i gaybî ile bu ma'reke-i kübrâ ve bu memliha-i uzmâda inâyet-i "men kâne lillâhi kânellâhu lehu"[106] va`ad-i kerîmine ümmidvar "ve le yensurallâhu men yansuruhu"[107] mî'âd-ı dâimü'l-es'âdına gâyet ile intizârız.

Li-müellifihi
Hüdâyâ men hemân hâk-i hakîrem
Tu mihrî men çû zerre dest gîrem
Menem sâye tuyî hurşîd-i ümmîd
Penâh-ı sâye nebved gayr-i hurşîd
Be-ihlâs u niyâzem kun terahhum
Günâhem râ be bahr-i `afv kun kem
Şüdend a`dâ heme mecmû' yek câ
Perîşân cemi'şan kun rûz-i heycâ
Buved rûh-i Rasûl încâ mededkâr
Be-rûh-i û ki kârem beste megüzâr
Kilidem deh berây-i feth-i İslâm
Tevânem bahş behr-i kesr-i esnâm
Rızâ-yı tust maksûdem der în kâr
Rızâ-yı hîş râ yâ Rab nigeh dâr

[104] Allahım, Sen benim gücüm ve yardımcımsın. Seninle güçlenirim, seninle saldırırım, seninle öldürürüm.
[105] Şübhesiz Sen bizim gizlediğimizi de açıkladığımızı da bilirsin. Yerde ve gökde hiç bir şey Allâh'dan gizli kalmaz. **Kur'ân-ı Kerîm,** İbrahim , 38.)
[106] Kim Allâh için olursa Allâh da onun için olur.
[107] And olsun ki Allâh'a yardım edenlere O da yardım eder. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hac, 40.

Takdîm-i du'â ve su'âldan sonra imdâd-ı zül-celâle ki i'timâd ile sultân-ı kişver-murâd şehsüvârân-ı meydân-ı merdân ile mânend-i seyl-i bahârî deryâ-yı pür-zulâm-ı küfr ve âsâma karışdılar. Ve ol leşker-i muhâlif ile husûmet-i kâr-zâra mübâşeret eylediler. Bir mertebede ki isâre-i ğubâr-ı ma'rekeden tabakât-ı âsumân artub tabakât-ı zemîn eksildi.

Beyt
Zi sitem-i sü'ûrân der ân pehn deşt
Zemîn şeş şüd u âsumân geşt heşt
Leked-kûb-i askerden ol cengde
Zemîn oldı şeş âsumân oldı heşt

Ve her tarafdan çeşm-i hunbâr cerâhat-i şühedâ katlâ-yı bed-rahinîn üzre giryân ve hâk-i pâk-i meydân-ı cihâd kesret-i küşte-gân-ı küffâr ve cîfe-i lâşe murdârdan müsellah ve mezbeleler ayân oldı. Amma leşker-i eşrâr hadden efzûn olmağla helâk olanları çendân ma'lûm olmadı. Lâkin asker-i mansûre-i İslâm ba'zı şehîd ve ba'zı dahi bî-ihtiyâr firâr eylediklerinden noksân bulub i'lâm-ı küffâr ve râyât-ı eşrâr bir mertebe istilâ ve isti'lâ buldı ki sipâh-ı İslâm'dan ahâli-i Rûmeli ve Anadolu'nın ekseri firâr ile inhizâma âğâz eyledi. Ancak kalb-ı leşker-i sultânî ol şahsüvâr-ı şir-dilin sekîne ve sebâtıyle ber-karâr ve ekser-i leşkeriyân iztirârî firârı ihtiyâr etdiler. Nakl olunur ki ehl-i İslâm'ın firârileri hevl ve hirâsdan Kumcı (Kamcı) suyı dedikleri mahal ki ma'reke-gâhdan Tobruca sahrâsına ki üç merhale mesâfededir bir günde vardılar. Ve sultân-ı mücâhidân sekîne ve itmi'nân ile havâss ve nızdikânına buyurdılar. Çünki ma'reke-i küffârdan firâr günâh-ı kebâirdir. Ve mertebe-i şehâdete ermek behişt-i câvidâna müntehîdir. Şimdi mükâbele-i düşmen-i gâlibde sabr ve tahammül eyleyib düşmen-i dinden firârı mutlakâ benden me'mûl eylemek deyub bir mertebe ki fi'l-hâl semend-i gîtî nevredine kayd-ı âhenîn urub ve bu güne sekîne-i dilâveriyi bende-gân-ı cân-fedâsına gösterdi.

Beyt
Der ân şûr u ğavğa fişurdend pây
Zi tûfân kucâ kûh cunbedi zi cây
Kesi kû tevâned kem ser girift
Geribân-ı düşmen tevâned der girift
Ya`nî
Ol şûr ve ğavğada ayak basdılar
Zîrâ tûfân tağı koparmaz
Ve bir kimse ki terk-i ser eyleye
Düşmenin geribânına yapışır

Çünki ol cemâ'at-i havâss ve nezdikân sultân-ı husrev ve mücâhidânın ol mertebe metânet ve kuvvet-i kalbini müşâhede eylediler. Anlar dahi uruk-i gayreti İslâm ve nâmûsi merdânegileri müteharrik olub tîğ ve tîr-i belâdan kat'a ru-gerdân olmadılar. Ve dediler ki

Beyt
Düşmen kavi u ma'reke pür-fitne est lîk
Dârîm dil kavî çû tûyi pâdişâh-ı mâ
Ma'reke pür-fitnedir a'dâ ise gerçi kavi
Lîk çûn sultânımız sensin kavidir gönlümüz

Bu halde nâ-gâh ğubâr-ı ma'reke-i cidâl nesîm-i futûhât-ı gaybî ile güşâde olub krâl-ı dâll asâkir-i İslâm'ı sûret-i zâhirde mağlûb ve perîşân görmekle tekebbür ve tehevvür ile inân-ı yekrânına meydân-ı mübârizânda cevelân verüb bi'n-nefs kalb-i siyâh-ı sipâhından saff-ı leşker-i meskûr-i İslâm ve mustakarr-i alem-i mansûr-i sultâna müteveccih ve âvâz-ı bülend ile dedi ki, Pâdişâh-ı Türk ve husrev-i Müslümânı şimdi ele getürüb livâ-yı zaferi bâzû-yi iktidârımla arsa-i kâr-zârda ser-efrâz ve tarika-i firâr ile bu pâdişâh-ı nâm-dâr bâzû-yi şâh-ı şikârımdan ne vecihle halâs olur. Ve bu leşker-i münhezimle semend-i cihân-ı nevredimden nereye hareket eder? Zîrâ yemîn ve yesârı perâkende ve serdârân-ı sipâhı ser-efkende oldı deyu laf u güzâf eyledi. Mel'ûn-ı mesfûri ol ma'reke-i pür-iltihâmın ikdâmından her ne kadar men' eylediler. Mutlaka kimesneyi dinlemeyüb musırr oldı. Ol vakitde sultân-ı mücâhidân-ı cevânân-ı yeniçeri ve mübârizân-ı cân-feşân-ı cerâya tenbîh buyurdı ki krâl-ı bed-fa'âl nefs-i hasîs ile hodnümâlık ve zor-azmâlık ile saff-ı sipâh-ı gâziyâna gelmesi içün yol verün ve ol le'în-i bî-dînin sadme-i evvelinden bir kaç kadem girüye çekilin. Çünki tamâm-ı miyân-ı sufûf-ı mübârizâna duhûl eyleye. Yeniçeri piyâdeleri atlarını şimşîr-i kîn ile ardından sigirlesünler. Ve bu cem'iyet-i İslâmiyân her tarafdan tîr ve şimşîr ve nize ve harbe ile hasımlarını hâk-i helâke düşürsünler.

Netîce: Krâl-ı pür-gurûr kemâl-i cehl ve nadâni ve mestî câm-ı şeytânîden kendüyi miyân-ı mücâhidâna düşürüb piş ve pesini gözetmeyüb leşker-i kalîli tahkîr eyledi. Ve leşker-i sultânî ber-emr-i cihân-bânî krâl-ı bî-ikbâle çendan emân verdiler ki miyân-ı saff-ı mübârizâna teveccüh ve sultân-ı gâziyânın kalb-i pür-sekînesine zafer kasdı ile yürüdı. Ve yeniçeri piyâdeleri dahi şimşîr-i dûdem ile ân-ı vâhidde müşrikânın atlarını segirleyub ol kâfirân-ı kûh-peykeri îrhânesinden rûy-i zemîne dökdiler. İttifâken ğulemân-ı sultânîden Hızır Hoca nâm bir şahs krâl-ı la'înin semend-i tünd-i pâyını segirleyüb ale'l-fevr krâl-ı bed-fa'âla sarılub ser-i bî-devletini tîğ-ı düşmen-i perdâz ile beden-i kesîfinden cüdâ ve kelle-i bî-mağzını tâc-ı mücevher ile ser-i nîzeye kaldırub râyet-i nusret-i İslâm'ı dest-i merdân-ı gayb ile ki mezâhir-i nazardırlar ser-efrâz eyledi. Leşker-i küffâr krâllarının ser-i pür-hûnını tâc-ı kayserîsi ile misâl-i lâle ser-i nîze ve alem-i Muhammediyâna avihte ve hun-i dîdesini mânend-i şakak-ı şâm hâk-i tîreye rîhte gördiler. Sanâdîd-i eşrârdan her kes saçların yolub başlarına urarak izdırâb-ı tamâm ile ma'reke-i kâr-zârdan taşra şitâb ve ber-tabk-ı "men necâ bi-re'sihi fekad rabiha"[408] diyerek halâs oldılar. Ve sultân-ı kişver-murâd dil-hâh üzre kâm-kâr olub Rûmeli Begler Begisi Dâvud Beg'i Rûmeli askeri ile ol müşrikân-ı bâ-hasârın akibinden îlğâr ile irsâl ve Nehr-i Tuna kenarına

[408] Kendini kurtaran kârdadır

degin iki gün iki gece ol kâfirân-ı pür-endûhı yollarda katl ve ğanâyim-i emvâl-i bi-şümâr ve esbâb-ı ihtişâm ve iktidâr ile istîfâ eylediler. Kâr-azmâyân-ı me'ârik ve nâhicân-ı mesâlik-i sâlike zâhirdir ki bu gûne leşker-i enbûh-i küffâr miyân-ı memleket-i İslâm'da firâr ihtiyâr edeler. Ve mücâhidân-ı şir-şikâr esbân-ı sabâ-reftâr ile ayn-ı zafer ve iktidârda ol kavm-i pür-ıztırârı ta'kîb edeler. Ma'a hâza deryâ-misâl olan Nehr-i Tuna ol ber-geşte-gân-ı rûzgârın diyârlarına ubûra mâni` ola. O gûne leşker-i şikestenin me'âl-i rûzgâr ve encâm-ı kârı neye müntehi ve âkıbet-i ahvâlleri "fe kuti'a dabiru kavmillezîne zalemû velhamdu lillâhi Rabbi'l-âlemîn"[109] mazmûnuna mübteni olur.

Beyt
Zehi minnet ki bâz âmed be cûy-i memleket âbi
Zi hadd-i tîğ-ı sultânî be-feyz-i fazl-i Rabbânî
Tercüme
Hadd-i tîğ-ı pâdişâh ve fazl-ı Bârî'den yine
Hakka minnet tazelendi âb-ı rûy-i memleket

Ve sultân-ı İslâm ol gün ahşama degin tîğ-ı hun-âşâm ile küffâr-ı liâmın katl-i âmmından kat'an ârâm eylemedi. Çünki âftâb-ı cihân-tâb levâmi'-i tîğ ve sinân ile ol kavm-i eşrâra sıfat-i intikâm ile tâbân oldı. kânûn-ı siyâset ve levâzım-ı hirâset ve riyâset içün tamâmî-i firârî-i ecnâd ve sanâdîd-i bî-i'tibâr ve bî-i`timâd cihâdı ferdan ferdâ ma'raz-ı muâhazeye çeküb serverân-ı cem' ki saff-ı mübârizân-ı merdân mânend-i nâmerdân-ı zamâna kenare çekilmişler idi. Her birine âyine-i muhteşemâne yerine mukni'a-i zenâne pûşîde eyledi. Ve müstahik-i ta'zîr ve teşhîr olanları ibret-nümâ-yı âlem eyleyib safî-ı kıtâlden firâra mübâderet eyleyen ba'zı ümerâyı katl ve firârîlerin rütbelerine lâyık siyâset ile tertîb-i cezâ buyurdı. Amma ba'zı Müslümân ve erkân-ı devlet iltimâsıyle afv olanları müddet-i medîd der-gâh-ı ikbâl-penâhda mahcûb ve menkûb ve cümlesini dîde-i i'tibârdan sakit ve merg-i dem-be-dem ve serzeniş-i ber-devâm ve helâk-i müstedâmda terk eyleyib buyurdı.

Beyt ki:
Eyâ zen-nihâdân-ı bî-neng u nâm
Şüde ber-şüma nâm-ı merdî harâm
Zi nâmûs u nâmet eger ser bihest
Seret râ zi destâr-ı mi'cer bihest
Tercüme
Eyâ zen-nihâdân-ı bî-neng u nâm
Sizinçün yigitlik çün oldı harâm
Eger nâm ve nâmûsdan ser gerek
Size şimdi destâr-ı mi'cer gerek ya`nî çenber

Dâstân-ı Hefdehum (On Yedinci Hikâyet)
Sultân-ı cihân-bânın halef-i saltanat-intisâbı olan Mehmed Gâzi'nin

[109] Alemlerin Rabbi Allâh'a hamd olsun ki zulmeden milletin kökü böylece kesildi. **Kur'ân-ı Kerîm,** En'am, 45.

istid'asıyle mesned-i hilâfete rucû' ve kabûlünı ve kânûn-ı sâbık üzre Sultân Mehmed'i niyâbet-i saltanat ile Mağnisa'da vâlid-i büzürg-vârının mesnedinde Anadolu ve etrâf-ı bilâdın zabta ta'yîn olunduğun beyân eder.

Neş'e-i fıtrat-ı selîm ve emâret-i huluk-i kerîm oldur ki her nesne ki zâbıtâ-i hikmet-i amelî ve kanûn-ı vâkı'ı ile mutâbık ve ahkâm-ı nevâmîs-i Enbiyâ`ya muvâfık ola hem-vâre hurmend ve sa'âdetyâr ve huşmend-i bahtiyârı bî-ta'lîm mü`eddeb ve ta'yîn-i mu'ayyen ve mürettebden evvel mecârî-i a`mâl ve mesâdır-i ahvâlde bi't-tab' ızhâr eder. Ve mücerred iktizâ-i cibillet-i hakîmâne ile ol harekât ve sekenât-ı devlet-mendâne andan zuhûr eder.

El-Kıssa
"Erbâbü'd-düveli mülhemûn"[110] kelâm-ı belâğat-mazmûnı vefkınca çünki pâdişâh-ı mücedded ve hüsrev-i müeyyed Sultân Mehmed cibillet ve seciyyet-i kerîm sâhibi idi. Ahlâk-ı azîm-i Muhammedî birle muvâfık ve mülâyim ve tabî'at-ı müstakîm ve teferrüs-i ahkâm-ı dîn ve devletde ber-vefk-ı kavânîn-i Hikmet-i İlâhî hâkim ve hâzım ve bu meziyyet-i kemâl ile hadâset-i sinn ve sâlde terbiyet-i vâlid-i hilâfet-merâtibi ile ihtisâh bulmuş idi. Ve tavr-ı evâmir ve nevâhîde istihkâk-ı mansab-ı hüsrevî ve şâhî ile imtiyâz-pezîr olmuş idi. Lâkin hemîşe hîn-i tekallüd-i sultânî tefvîz-i hilâfet-mekânî ile zamîr-i ilhâm-pezîr ve hâtır-ı hatîrinde bu ma'nâ cilve-ger idi ki terbiyet-i baht-ı müsâ'id ve tâli`-i mes'ûd ol zamân-ı memdûh ve mahmûddur ki terbiyet ile zuhûr-ı merâtib-i külliye ile vucûd bula ve devlet-i Hüdâ-dâde tarîk-i mîrâs usûl-i furû'a eslâfın ahlâfa intikâli mevdûd ve meşhûr olur. Ve her çend muktezâ-yı atûfet-i pederî tefvîz-i mesned-i serverî ve kayserîde de şehzâde-i sa'âdet-yâr ta'yîn ve temkîn bulmuş olur. Ve bidâyet-i hâlde tekâzâ-yı hevâ ve heves-i cevânî ve meyelân-ı tabî'at-ı insânî ile reğâyib-i ğarâyib-i kâmrânî ile o gûne peder-i âlî-merâtibin ol tefvîz-i mansab-ı refî'ül-menâkıbe acele eylemiş idi. Amma hakîkaten bildi ki tahakkuk asl takaddum-i furû'a göre şer'an ve aklen müstehcen ve müstahsen görünür. Ve icrâ-yı ahkâm-ı serverî o gûne peder-i âlî-kadrın vucûdıyle sû-i edebe mahmûl olur.

Beyt
Peder aslest u men fer'-i nebîleş
Püser râ hem peder zîbed delîleş
Tercüme
Peder asl oldı ben fer'-i nebîli
Peder lâyıkdır evlâdın delîli

Ve ehl-i idrâk ve kâbiliyyete mahfî degildir ki mertebe-i bülend-câhi husûsan mesned-i husrevî ve şâhî bizzat müsted'î-i temenna' ve istî'lâ ve bi-haseb-i hâsiyyet-i mutekâdi-i zuhûr istiksâr ve istîlâdır. Muhtemeldir ki ahkâm-ı hüsrevâneden be-hükm-i ihtiyârî veya gayr-i ihtiyârî hilâf-ı rızâ-yı vâlid vâki' ola.

[110] Sâhib-i devlet olanlar ilhâma mazhardırlar.

Ukûk-i hukûk-i pederîden ve kûfrân-ı ni'met-i ihsân ve eşfâkdan bir nev'dir. Halbuki marâzî-i pederî sânî-i rızâ-yı İlâhî ve kabûl-i hâtır-ı vâlid fi'l-hakika sâbık-ı metâlib-i şâhî ve reğâyib-i câhîdır. Nitekim "rızâü'r-Rabbi fî-rızâ'l-vâlidi"[411] hadîs-i sahîhi bu müdde'âya şâhid-i fasîh ve işâret-i sarîhdir.

Lâ cerem ferzend-i ercümende lâyık olan oldur ki umûr-ı dîn ve dünyâda vâlidine vazîfe-i hizmetkârî izhâr eyleye. Ve cânib-i vâlid-i mihribânından veled-i bahtiyâr-ı hem-vâre evâmir ve nevâhîde kendüyi mahkûm ve me'mûr tutub itâ'at ve fermândâriye bezl-i makdûr eyleye ki bu hadîs-i sıdkın menheci üzre sülûk eylemek mûcib-i savâbdır ki "el-vâlidu vastu ebvâbi'l-cenneti fe hafizû ale'l-bâbi"[412]

Li-müellifihi
Bâb-ı Cennet buved çû hâtır-ı bâb
Râh-ı hursendî-i peder der-yâb
Tercüme
Cennet pederin hâtırıdır çünki Begim
Yolını bulmaya sa'y eyle ki olsun razı

Bu mülâhâzata binâen çünki sultân-ı kişver-murâd gazâ-yı krâl ve istilâ-yı küffâr-ı daldan sonra Edirne tahtına avdet ve ol seferin meşakkatinden bir kaç gün tenezzüh ve terefüh içün tena'um ve işret ile sarf-ı evkât-ı farîğâne buyurdı ve murâd eyledi ki yine dustûr-i sâbık üzre halef-i hilâfet-mertebetini serîr-i serverîde istikrâr ve kendüleri vech-i ma'hûd ile ferâğ-ı bâl ve terfîh-i ahvâl içün yine Mağnisa'ya müteveccih ve hüsrev-i mü'eyyed Sultân Mehmed'in mahtûr-i zamîr-i münîri olan endîşeyi erkân-ı devlet ile müşâvere buyurdı ki çün ol ki menvi-i nihân-hâne-i niyyet ve matvî-i sahîfe-i erkân-ı devlet husûsan Halil Paşa ve İshak Paşa ve İsâ Beg ve sâir ümerâ-i kibâr ile müşâvere ve cümlesi sultân-ı murâd-bahşın taht-ı saltanata avdetine tâlib idiler. Sultân-ı dîn-i Muhammedî'nin bu re'yinin istisvâbında istikbâl eylediler. Şehzâdeye evvelen maslahat-ı dil-firîbâne ile reh-nümâlık eylediler ki sultânın vâlid-i mülâtafet-ünvânına bu tevâzu'ı mûcib-i rızâ-yı Yezdânîdir. Ve zâhirdir ki yine mesned-i saltanatı rağbet-i tamâm ile tefvîz eyleye. Ve ba'de'l-yevm dahi eger ba'zı vâkı'ât-ı külliye sûret-nümâ-yı zuhûr olur ise yine imdâd-ı himmet ve es'âd-i azîmete mübâderet eyler. Husûsan ki intikâm-ı sipâh-ı frengiyân ve tedârük-i virânî-i mesâkin-i ehl-i îmân içün Vilâyet-i Mora cânibine teveccüh-i hüsrevâne lâzım ve sefâyin-i frengin sâhil-i deryâ-bardan def'i zarar ve kal' ve kam'ı hudûd-i aktârdan tîğ-ı kîne-güzâr ile müte'âkiben mütehattemdir.

Li-müellifihi
Begîr râh-ı 'adû râ be-sedd-i tîğ-ı hadîd
Çû def'-i leşker-i Ye'cüc u Sedd-i İskender

Her âyine bu matlabda dahi evlâ ve enseb olan oldur ki sultânın teveccüh ve ihtimâmı masrûf olub bu tevâzu'-i câhî ve rucû'-ı kabûl-ı şâhî bir dahi bâ'is-i mûhr

[411] Allâh'ın rızâsı babanın rızâsındadır.
[412] Baba cennetin orta kapısıdır. Bu kapıyı muhâfaza edin.

ve muhabbet-i pederî ve ferzendîyi kemâ hüve hakkahu takdîm buyuralar. Ol mütârahaya binâen bir gün sultân-ı cevân-baht vâlid-i mâcidi sultân-ı kişver-murâdın hîn-i inbisâtında ittifâk-ı erkân-ı devlet ile mülâzemetine teveccüh ve ol meclis-i fesîhde güftâr-ı sahîh ile bi'l-müvâcehe ve müşâfehe peder-gerdûn-i makarrına arz eyledi ki eger çi her çend sultân-ı âtıfet-şi'âr eşfâk ve ihtimâm-ı bisyâr ile bu bendelerine terbiyet-i azîm buyurub talîd-i vilâyet-i ahdi tefvîz ve tekallûd-i mesned-i şâhîde tensîs ve tahsîs buyurdı. Fe amma bu bende-i hizmetkâr ve ferzend-i cânsipârın pâdişâhımdan iltimâsım budur ki ba'zı masâlih-i rûzgâr ve ba'zı bed-hâhân-ı gaddârın kesr-i kulûbı kasdına bir kaç zamân dahi isâle-i tâli'-i mes'ûd ile taht-gâh-ı ma'hûda su'ûd ve câr-ı baliş-i sipihr-i rif'ati misâl-i mühr-i münîr tenvîr buyuralar.

Beyt
Ân şehen-şâhi ki kudret ber serîr-i saltanat
Tikyegeh zîn bâliş-i sebz-i müdevver mî kuned
Tercüme
Sen ol sultânsın kadrin serîr-i saltanat üzre
Ki eyler tikyegeh bu baliş-i sebz-i müdevverden

Ve sultân-ı kişver-murâd bu hususda ferzend-i sa'âdet-mendinin iltimâsından her çend i'râz ve bu tevâzu' ve hizmetkârîsine du'â-yı hayr eyleyib buyurdı ki

Beyt
Zi ömr-i hud ey cân-i men ber hurî
Be-tâc-ı key u taht-ı cem der-hûrî
Kesî râ ki çûn tu halef bâşedeş
İnân-ı sa'âdet be-kef bâşedeş
Ey benim cânım ber-hurdâr-ı ömr olasın
Tâc-ı şâhî ve taht-ı cem'e lâyıksın
Her kimin kim senin gibi halefî ola
İnân-ı sa'âdet elinde olur

Amma çünki sultân-ı nev-cevânın iltimâsı muvâcehe ve müşâfehe ve mürâsele ile mütekerrer ve zamîr-i münîr-i Sultân Murâdî'de ferzend-i sa'âdet-mendînin mecârî-i ahvâl ve akvâlinden asâr-ı sıdk ve ihlâsı zâhir oldı. Evvelen ber-haseb-i salâh-ı cumhûr buyurdı ki ferzend-i dilbendimin hâtırı içün iltimâsını kabûl eyledim. Ve Mağnisa'ya teveccühı mevkûf buyurdum. Amma birkaç gün resm-i şikâr ile nevâhî-i Edirne'de seyr ve tenezzühı merğûb ve avdetden sonra ber-haseb-i mültemis vedî'a-i dârî-i hilâfet bu cânibe mensûbdur deyüb azm-i şikâr eylediler. Ve yeniçeri tâifesinden bir cemâ'at rikâb-ı müstetâbda hizmete mülâzım idiler. Bir gün sultân-ı kâmrân tâife-i mezbûreden ba'zı kimesneye imtihân tarîki ile su'âl buyurdılar ki ferzend-i ercümendimiz saltanat kabûlunı tarafımıza ricâ ediyor. Eger bu ma'nâ sizlerin dahi murâdınız ise kabûl edelim. Ve illâ yine genc ve inkitâ'da ferâğ-ı hâtır ile rûzgâr geçürelim deyü buyurduklarında tâife-i yeniçeriyân an-

samîmü'l-kalb sultân-ı kâmrâna takdîm-i du'â ile bu kaziyye-i temennâ ve istid'â ve bir uğurdan tebdîl-i eyâdiye mübâderet eylediler. Ol pâdişâh-ı cem-câh dahi yakînen bildi ki bu emr-i merğûb cümlenin matlûbıdır. Binâen-aleyh sekiz yüz elli (850/1446) senesi şuhûrunda metâli'-i burc-i hilâfet-i kayserî ve mesned-i sâbık-ı mukarreriyi tekrâr tulû'-ı kevkeb-i murâd ile müşerref ve âftâb-âsâ zirve-i sipihr-i kâmrâniyi livâ-yı isti'lâ ile pür-şeref buyurdı.

Beyt
Çün Süleyman nişest bâr-ı diger
Ber ser-i taht ber sereş efser
Şehsüvârân çû nîze u çû sinân
Beste ber bendegîyeş çost miyân

mazmûnı üzre tekrâr evreng-i şâhîde istikrâr ve kavânîn-i hilâfet-i pâdişâhîye istimrârdan sonra ferzend-i veliahdi Sultân Mehmed-i emced vâlid-i mâcidinin yerine Mağnisa cânibine teveccüh ve acâleten mübâderete fermân olundı. Ve vüzerâ ve ümerâ-i izâmdan bu hususda Sultân Mehmed ile yekdil olan Zağanos Paşa ve Saruca Paşa'yı ferzend-i ercümendinin vezâret ve emâretine mahsûs ve memâlik-i Anadolu'nın zimâm-ı nizâmını sultân-ı nev-cevânın dest-i iktidârına tefvîz ve kendüleri ber-sebîl-i mu'tâd tekrâr serîr-i adl ve dâdda sa'âdet ile mütemekkin ve bast-ı mevâyid-i ihsân ile rusûm-ı âdilâleye mukannen ve mu'ayyen oldılar.

Beyt
Buved gûşeş be dâd-ı mazlûmân
Heme çeşmeş be-hâl-i merhûmân

Dâstân-ı Hacdehum (On Sekizinci Hikâyet)

Sultân-ı kişver-murâdın akvâm-ı frengden ahz-i intikâm içün Vilâyet-i Mora gazâsına teveccüh ve ikdâm ve hisâr-ı üstüvâr-ı keremenin feth ve teshîrine muvaffak ve fersenk fersenk ğanâyim-i rızk-ı vesi'a mazhar oluğun beyân eder.

Ma'lûm ola ki fütûhât-ı garîbe-i pâdişâhân-ı İslâm ve fursat-ı acîbe-i selâtîn-i hilâfet-makâmın cümleden beri Mora cezîresinin feth ve teshîridir ki tafsîl-i evsâfı endâzeden bîrûn ve miyân-ı Cezâyir-i Yunânî'de ve vüs'at-i mahâl vesi'at-ı erzâk-ı helâli hayta-i tahrîr ve takrîrden efzûndur. İcmâl-i ahvâli oldur ki çünki Memleket-i Rûmeli'nin ol hudûdunda acâyib-i mahlûkât-ı Yezdân ve mesâkin-i deryâ-bâr cihât-ı sitte-i cihândan efzûn ve ol vilâyâtın letâfet ve nezâfeti Cezâyir-i Yunânî'nin sâirinden füzûndur. Zîrâ ol bir kişverdir ki garbî cenûbîsinde memâlik-i Rûmeli vâki' ve kadîmü'l-eyyâmdan ol memleketin ahâlisi mülûk-i Frenge tâbi' olmuşlardır. Ve cevânib-i etrâf cihât-ı sitte-i eknâfdan deryâ-yı Rûm'ı mahsûr bir halîc-i ahdar diyâr-ı Frengistân'a mümted olub sâhil-i deryâda bir zarf-ı müdevver mesâbesindedir. Ve kenarında cüzîce rahne var. Zîrâ ol mahalli ihâta eyleyen dâire-i deryâ üç mil kadar zemîn-i huşk Rûmeli tarafından ol cezîreye Rûmeli arazisinin berrisine mütelâsık ve muttasıl olub cezîre-i mezbûrenin derûnî-i ekser ma'mûre-i Süheyli ve cibillidir. Ve ol kişverin mesâkin-i germ ve serdi menâfi' ve fevâyid ile memlûdur. Ve ol cezîrenin tul ve arzı be-hesab-ı terbi'i toksanar fersahdır. Ve kutr-i

dâiresi tüccâra sekiz günlük yoldur. Ve ol vilâyetde kılâ'-ı mu'teber ve kasabât-ı cennet-eser "ve fâkihetün mimmâ yetehayyerûn"[113] mazmûnı üzre meyve-i güna-gün ile meşhûndur. Ve kûh-ı sahrâsı dıraht-i hod-rû ile memlû ve ekser meyvesi "vet-tîni vez-zeytûni"[114] nass-ı kerîmine mutâbık-ı mazmûndur. Ve vilâyet-i serdîsi cibâl-i bülende mukarindir ki sayf ve bahârda sebze-i nevhayzı mânend-i beçe-i tûti ki bayzadan âşikâr olur. Derûn-i berfden bedîdârdır. Ve bağ-ı varâğı âb-ı hoşgüvâr ve çimen-i pür-tarâvet-i sebzezârdan "cennâtun tecrî min tahtiha'l-enhâru"[115] nümûdârdır. Ve mesâkin-i kerem-i seyri bâğât ile ârastedir ki cümle dıraht narenc ve turunc ve limon ve incir ve enar ile meyvedârdır. Ve hayvânât ve ğanemleri alef-zârdan fasl-ı sayf ve şitâda şirdâr ve koyunları senede iki üç kere kuzularlar. Ve memâlik-i Frengistân'ın vech-i ma'aşı bu cezîreye dâir ve ba'zı emti'aları diyâr-ı Mısır ve Şâm'a sâyirdir. Ve eğleb-i şehr ve hisârları sefâyin-i Rûm ve Mısır ve Şâm ve tamâm-ı esnâf-ı esnâf Firengistân'ın ma'beridir.

Şi'ir
Fe ahsin biha min cennetin zâte behcetin
Telezze bi-ni'mâha nakîûn ve zâlimun

Çünki sekiz yüz elli bir (851/1447) senesi şuhûrunda sultân-ı kişver-murâd dârü's-saltanat Edirne'de kışlayub lâ yezâl memleket-i Mora'nın fethi tedârükünde idi. Ve bâ'is-i külli akvâm-ı Frengin intikâm-ı alâmı idi ki sâbıkan Engürüs krâlı ile ittifâk etmişler idi. Ve hem-kişlerinin hevâdarlılarıyla altmış kıt'a sefîne-i pür-leşker-i sultânın sedd-i rahı için Gelibolı ma'berine getürmüşler idi. Ve ma'lûm ola ki memâlik-i vasi'a-i Frengistân'a tasallut Mora cezîresine mevkûf idi. Ve anların cümle kişver-i berrî ve bahrîsine zaferyâb olmak ol ma'mûrede Germe Kal'a'sı denmekle ma'rûf hisârın hedm ve tahrîb olmasına muhtâc idi. Zîrâ ol cezîreye istilâ cânib-i deryâdan -ki sevâhil-i frenge muttasıldır- mümkün degil di. Ve ol yere feth-i ebvâb-ı zafer Rûmeli'ne muttasıl olan cüz'îce zemîn-i huşkden mümkün idi. Amma bu mahalda Rûmeline muttasıl olan zemîn ancak üç mil kadar vâki' olub kadîmü'l-eyyâmdan alât-ı rasâs ve hadîd ile bir sedd-i sedîd divar keşide ve ol divarı her gûşeden zebâne-i deryâya resânîde eyleyib pây-i hisâr ve divarda bir handek-i amîk deryâya resîde idi. Ve bu üç mil mesâfede tamâm beş aded kal'a-i refî' burûc-ı menî' ile müstahkem ve her birini müdâfi' tob ve tüfeng ve esbâb-ı müdâfa'at ile muhkem etmişler idi. Bir rütbe ki eger kendü muhâlifleri ile ol mahall-i huşkîde ceng ve cidâl vâki' olsa her kal'adan birbirine imdâd ve darb-ı senk ve tob ve tüfeng ile husamâyı ta'arruzdan men' eylemek mümkün idi. Ve ol evkâtda gâzî Turhân Beg ki müddet-i medîd ol serhadda gazevât ve kişver-güşâlığa kıyâm eylemişdi. İttifakan mağdûb-i sultânî olub Tokat Kal'asında mahbûs idi. Ol çend vakitde ıtlak olunub Mora'ya hîn-i azîmetde mîr-i mezbûr ile müşâvere olundukda merkûm dahi tecrübe-i sâbıkaya binâen bu siyâk üzre arz eyledi ki ol memleketin teshîri bu uslûb ile mümkündür ki bir leşker-i azîm ile Mora'nın mahall-i huşkîsinde ki Germe Hisâr'ı vâki' olmuşdur.

---

[113] ...seçecekleri meyveler.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Vakıa, 20.
[114] Zeytine ve incire yemin olsun. **Kur'ân-ı Kerîm,** Tin, 1.
[115] Altından nehirler akan cennet bahçeleri.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 25)

Ol divarın zîrinden bir uğurdan beş aded kal'aya ceng bırağub tâ ki her kal'anın ahâlisi kendü ahvâllerinin fikrinde olalar. Ve handekleri her tarafdan taş ve ağac ile tolduralar. Ve ba'ehu divar-ı hisâra yürüyüş eyleyeler. Ümmîddir ki imdâd-ı cünûd-ı gaybî ile ol feth-i mübîn müyesser ve kavm-i a`dâ ve tedmîr-i kılâ`-ı kûh-sîmâya istisâl mukadder ola.

Beyt
Aks-i tîğ-ı tu eger kûh be-bîned bir aks
Kûh râ lerze ez-ân bîm futed ber-endâm
Tercüme
Mün'akis görse eger tîğı kûh-i sengîn
Piç u tâbu düşüb endâmı olur lerzende

Tûrhân Beg'in bu re'yine binâen sultân-ı mücâhidân tamâmî-i erkân-ı devleti yerâk-ı küllî ile o gazâya terğîb ve cevânib ve etrâfdan ihzâr-ı leşker fermân-ı kazâ cereyân sâdır oldı. Ve hemân sene-i mezbûre zemistânının evâhirinde seyr ve zuyûlundan Mora teshîrine âzim oldılar. Ve Tûrhân Beg'i ba'zı dilâverân ile mukaddime-i leşker ta'yîn ve ileruye gönderüb sultân-ı zişân dahi leşker-i bî-girân ile müte'âkiben ol cevânibin merâhiline alem-efrâz-ı azîmet oldı. Ve mukaddem varan sipâh Germe Hisârı'nın divar-ı âhenîn evzâ'ını mülâhâza ve kemâl-i kuvvet ve iktidârda olan küffâra göre ol hisâr-ı üstüvârın teshîri müte'azzir ve ol handek-i amîk ve arîz ve divar-ı kûh-menâzırın irtifa'ından nâşî hisâr-ı mezbûrun fethi gâyet ile müte'assir göründi. Fe ammâ sultân-ı kişver-murâd i'tikâd-ı tevfîk-i Hüdâ'dâd ve avn ve inâyet-i Rabbü'l-ibâda kemâl-i hulûs üzre i'timâd edüb teveccüh-i hüsrevâne ve nehzat-i mütevekkilâne ile leşker-i zafer-şi'ar ile ma'an pây-i hisâra degin mübâderet buyurdı. Ve deryânın bir gûşesinden bir gûşesine muttasıl olan handeki doldurmak üzre efrâd-ı ecnâda fermân olundı. Ber-mûceb-i emr-i hümâyûn fikr-i hakîmden ve bi'r-i cehîmden amîk olan handeki fi'l-hâl bî-tevakkuf ve ihmâl seng ve çûb u sıfâl ile mâla-mâl eylediler. Ve ba'dehu her beş kal'a ve hisârın beraberinden ümerâ ve asâkir-i zafer-şi'âra esbâb-ı kal'a-gîriyi amâde eylemek emr olundı. Ve ol vakitte Mora'nın hâkimi olan Bozağaç denmekle ma'rûf olan tekvûr ittifâk-ı a`vân ve ensâr ve sâir mülûk ve selâtîn-i küffâr ile leşker-i İslâm ile muhârebe ve müdâfa'a ve muhâfazat-ı hisâra sarf-ı makdûr eyledi.

Beyt
Şeyâtîn der bedî kerdend ısrâr
Be-ehl-i Hak adâvet kerde ızhâr
Tercüme
Şeyâtîn eyleyib bedlikde ısrâr
Adâvet etdi ehl-i hakka ızhâr

Tâ bir vakte degin ki sultân-ı İslâm eyyâm-ı nusret-encâmdan bir gün tamâmî-i mücâhidânı küffâr-ı liâmın ikdâmına terğîb ve tahrîs ve def'aten beş aded kal'anın her birine başka başka cenge ihtimâm ve şemse-i i'lâm-ı İslâm'ı küffâr-ı siyeh-rûzgârın tefrîk-i ebsârı içün mükâbele-i hisârda ser-efrâz eylediler. Ve

tarafeynden sadâ-yı tob ve tüfeng ile "izâ vaka'ati'l-vâki`atu"[116] hâlet-i pür-mehâbeti âşikâr olub kuvâ-yı sâmi'a heybet-i tesâdüm-i nevâzil ve savâ'ık-ı semâvî âlem-i sûret ve ma'nâda "el-kâri'atu ma`l-kâri'atu"[117] mazmûnı hüveydâ ve âşikâr oldı.

Beyt
Çû kerdî kar'-ı sem'-i kes kavârî'
Derîdî perdehâ-yı gûş-i sâmi'
Tercüme
Kaçın kim kar'-ı sem' etse kavârî'
Tahammül edemezdi gûş-i sâmi'

Fe amma dilâverân-ı mücâhid ve kal'a-güşâyân-ı mücidd baht-ı müsâ'id ile bir tarfetü'l-aynda sayd-i gebûter içün cibâl-i şâmiha ve burûc-ı telâle bal-güşâ-yı ikbâl olan ikâbân-ı bülend-pervâz-âsâ ol beş kal'anın yemîn ve yesârına hucûm ve alem-i feth-i İslâm'ı mânend-i lâle-i kühsâri balâ-yı hisâr-ı sengîn divâre ser-efrâz ve muktezâ-yı "ma yeftehillâhu lin-nâsi min rahmetin felâ mümsike lehâ"[118] mazmûn-ı beşâret-müeddası üzre o gûne hısn-ı hasîn bir vecihle muhâfazaya kâdir olamadılar. Ve ol küffâr-ı makhûrdan ancak kenâr-ı deryâda geştiye tahassun edenler necât buldılar. Ve leşker-i İslâm ol hisâr-ı husûn ve sedd-i masûna istilâ ve zafer-yâb olduklarından sonra mülk ve mâl-ı müstevfî ile kâmyâb ve ba'dehu etrâf ve eknâfa fırka fırka kesb-i ğanâyim-i ğılmân ve cevâri içün şitâb eylediler. Bir mertebe sunûf-i emvâl-i hâste ve esîrân-ı mâh-ru ve ârâsteye mâlik oldılar ki haml ve naklinde âciz kaldılar. Ve mezâhir-i hüsn ve cemâl olan biri rûyân kırkar Rûmî akçeye satılub alundı. Ve ekser emvâl-i nefîseyi rağbet etmeyüb yerinde bırakdılar. Ve istîfâ-yı hazz-ı ğanâyim-i nâ-mahsûr ve tekmîl ve tahsîl-i emti'a-i mevfûrden sonra Germe Hisârı'nın divarını ki selâtîn-i sâbık mürûr-ı duhûr ile leşker-i İslâm'ın hucûmundan hısânet-i mülk içün müstahkem ve üç mil tûlı ve iki mızrak irtifâ'ı ve beş zirâ' arzı var idi. Cümlesini yontma taş ve kirec ile muhkem etmişler idi. Muktezâ-yı salâh-ı mülki içün temelinden hedm ve tedmîrine fermân sâdır olub yakdıklarından sonra ol handek-i amiki dahi seng ve kil ile toldurdılar. Ve bu feth-i karîb ve nasr-ı ğarîb ile fâyiz olub zabt-ı memleketi erkân-ı devlete tefvîz ve sultân-ı kâmrân şevket ve iclâl ile Dârü's-saltanat Edirne'ye müteveccih oldılar.

Beyt
Hane-i küfr râ furûd âverd
Çeşm-i küffâr ber-nümûd ez gerd
Pâye-i dîn ezû be illiyyîn
Küfr râ kerd esâs zîr-i zemîn

Dâstân-ı Nevazdehum (On Dokuzuncu Hikâyet)

Asumân-ı fazl-ı mezîdden imdâd-ı tevfîk-i mecîd ve is'ad-ı sa'âdet-baht-ı sa'îd ile Sultân Murâd'ın zamân-ı saltanatında veled-i erşedi Sultân Mehmed-i

[116] Kıyâmet koptuğunda .... **Kur'ân-ı Kerîm,** Vakı'a, 1.
[117] Gürültü koparacak olan, nedir o gürültü koparacak olan? **Kur'ân-ı Kerîm,** Kari'a, 12.
[118] Allâh'ın insanlara verdiği rahmeti önleyecek yoktur. **Kur'ân-ı Kerîm,** Fatır, 2.

es'adın tevellüd-i ferzend-i hamidi a'nî sultân-ı zamân Sultân Bâyezîd ile furûğ-ı kevkeb-i saltanat mezid olduğı beyânındadır.

Li-müellifihi
Büşra leke yâ dehr bi-ayn-i rağadin
Henneytuke fî'l-yevmi sürûren li-ğadin
Beşşertu Eba Yezîd fî-şevketihi
Te'bîdün alâhu an-kudûmi'l-veledi

Çünki Hazret-i Vâcibü'l-vucûd ve Vâhib-i her vâle ve mevlûd bed'-i hilkat-i âlemden mertebe-i zuhûr-i Ebü'l-beşer Adem (sallallâhu alâ nebiyyina ve aleyh)'e degin kemâlât-ı külliye-i kâinât ve hâlât-ı meknûne-i meknûnatı mâ-beyn-i envâ'-ı mevâlid-i selâsede "innâ ce'alnâke fîl-ardi halîfeten"[419] fazîlet-i şerîfesi ile mevlûd-i Adem husûsan Hazret-i Hâtem'de mücellâ-yı zuhûra resânîde ve ruhsâr-ı âyînesân-ı insândan bir manzar ki mecmû'a-i hakâyik-i ekvân ola. Hilâfet-i kişver-vucûda neşânîde eyledi ki sırr-ı serpûşânîde mefhem-i "senurîhim âyâtina fî'l-âfâki ve fî enfusihim"[420] serâbistân-ı a'yânda sûret-i icmâl ve tafsîl-i ayân ile cilve-günân ola. Ve li-hâza muhakkikân-ı merâtib-i vucûd ve müşâhidân-ı şuhûd ve meşhûd bu mecmu'a-i ber-güzîde-i âlem-i imkân ve bu kurretü'l-ayn-i cihân-bîn sipihr-i gerdâni âlem-i sağîr belki kebîr ile takbîr ve mecmû'-ı masnû'ât ve makdûrât-ı Hakîm-i Kadir'i insân-ı kebîr ile tefsîr buyurmuşlardır. Her âyîne pîş-i enzâr-ı ulü'l-ebsârda âyîne-i İskenderî bu gûne mevlûd-i mes'ûdun ruhsâr-ı âyîne-girdârı olmak görinür. Ve câm-ı Cemşid bu gûne ferzend-i ferhünde-rûyun nümû-dâr-ı timsâl-i hâli içün manzûr ve meşhûd olmak iktizâ eder.

Ruba'î
Ey rûy-i meh-i tu câm-ı Cemşid-i şuhûd
Der mehd-i felek kemâl-i hüsn ez tu nümûd
Perverde be-şîr-i mâh u mihr est ruhet
Ki dide çunîn huceste manzar-ı mevlûd
Tercüme
Ey mâh-ı cemâlî câm-ı Cemşid-şuhûd
Senden felekin mehdine hüsn oldı füzûd
Beslendi meh ve mihr südüyle rûyun
Kim gördı bu gûne bir mübârek mevlûd

Binâen-aleyh âmîz-nidd-gânı suver-i ilmî katında mücellâ-yı manzar-ı aynda "ve min külli şeyin haleknâ zevceyn"[421] mazmûn-ı meknûnundan ki tezvîc-i mücerredân ezvâcdan kinâyet ve izdivâc-ı tabâyi' ve ecsâmda mükaddemât-ı ilel ve ma'lûlâtın istintâcına işâretdir. Ve bir mevlûd-i mevdûdun iltiyâmından hadd-i vasatı ile miyân-ı nüfûs-i kudsiyye ve ecrâmdaki kenâr-ı kabile-i kuvâ-yı âkıle ve efhâm-ı

[419] Biz seni yeryüzünde halife kıldık. **Kur'ân-ı Kerîm,** Sad, 26.
[420] Biz afakî ve enfusi âyetlerimizi göstereceğiz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Fussilet, 53)
[421] İbret alasınız diye her şeyi çift çift yaratmışızdır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Zariyat, 49.

ehl-i keşf ve ilhâma üftâde ve ol netîce-i makbûl ki tâli`-i sa'ad ile şîme-i tefekkür ve akl-ı selîmden zâde ola. Bu nükte-i ma'kûldur ki anâsır-ı erkânda illet-i gâye-i izdivâc-ı zevceyn ve hikmet-i aslî imtizâc-ı âsâr-ı rûhânîde şehristân-ı imkânda bu güne bir mevlûddur âlem-i şuhûda ve anın husûlı bir ferzend-i ferhünde tâli` ve huceste vurûddur ki neş'e-i teşâbüh-i pederân-ı âli-nejâdın nâsıye-i ikbâlinde kişver-i ittihâdda alâ-re'si'l-eşhâd mu'âyin ve meşhûd olmak mümkün ola. Ve Hakîm-i Habîr'in zamîr-i münîrine mahfî degildir ki miyân-ı mevâlid-i selâsede hüsn-i terbiyet ile âlemin bu nizâm-ı mustahseninden sonra havâdis-i âlemden ol neticenin terkîbi ki ana nisbet-i teşebbüh-i abâ-yı ulvî-makâm ya'ni nüfûs-i kudsiyye zâhir ve hüccet-i câmi`a-i câmi'iyyet ve i'tidâl-i mizâc anın yüzünden kemâl-i hüsn-i sûrî ve ma'nevî bâhir ola. Nev'-i Ben-i Adem'den bir ferd-i kâmilden ğayri degildir. Ve fîlhâkika o gûne mazhar ve muzhir-i insân-ı fazıl şahsından gayri kimdir.

Beyt
Be ya ki ber-heme hubân-ı şehr-i şâh tuyi
Çû gonca der saf-i gül sâhib-i külâh tuyî
Zehî neşât der ân hâne ki mevlid-i tust
Zehi revâc der ân kişverî ki şâh tuyî
Tercüme
Gel ki sensin dilberân-ı şehre şâh
Saf-ı gülde goncâ-veş sâhib-külâh
Hürrem ol hâne ki oldı mevlidin
Gıpta ol şehre ki sensin anda şâh

Tecârüb-i ebnâ-yı rûzgâr-ı ferâset-şi'âr ve kavânîn-i hukemâ-yı rast güftâr muktezâsınca hüveydâ ve âşikâr oldı ki bihterîn-i milâd-ı evlâd-ı Ademî-zâd husûsan selâtîn-i sâhib-i adl ve dâde ol ferzend-i sa'âdet-mendin tevellüdidir ki âvân-ı cevân-ı cevânî ve rey'ân-ı zamân-ı baht ve kâmrânîde tevellüd eyleye. Ve meşîme-i gaybden fezâ-yı cihâna vakt-i şebâb-ı bedrde vucûda gele. Zîrâ her bir Ademî-zâd ki ğonca-âsâ tufûliyet ve sıbâda subhdem bahâr-ı devlet ve bidâyet-i neşv u nemâda vâlidinin lutf ve mihribânîsinin ebr-i nîsân terbiyesinden şîr-hâr ola. Ve murâd-ı dil ve kâmrânî birle perverde ve mehd-i şahsâr-ı iktidâr ve hücre-i terbiyet-i sultânîde nâmyedâr ve hîn-i kemâl-i kuvvetde nümûd ve takviyet-pezîr ola. Elbette şahsâr-ı ömri berûmend-i esmâr-ı metâlib ve emânî ve mûris-i tarâvet-i evrâk-ı işret-i bâğ-ı cihân-bânî olur.

Beyt
Der cevânî lâle-zâr u gülşen est
Kender û pejmurdegî râ râh nîst
Tercüme
Tazelikde lâlezâr-ı bağda
Anda hiç pejmürdelik mümkün degil

Nitekim ber-haseb-i kuvvet-i mizâc-ı ebdân ve iktizâ-yı sıhhat-i cevârih-i erkân her bir müvellid ki ulka-i alâka-i iltiyâm-ı nutfeden eyyâm-ı şebâbda rû-nümâ

olub bidâyet-i hilkatde heykel-i terkîbisi müsâ'ade-i esbâba makrûn olmuş ola. O güne ferzendin i'tidâl-i mizâcisi bi-şübhe tûl-i a'mâra müeddi ve devâm-ı sıhhat ile neyl-i metâlib ve evtâra müntehi olur. Ve ahlâf-ı hulefâ ve evlâd-ı ecille-i şürefâ çünki tâli-i nihâl müte'âli-i ikbâl ve sanî-i asl-ı asîl ve fer'-i nebîl-i devlet ve iclâldir. Her âyîne bir müddet bir vâlid-i cevân-baht ve kâm-kârın zıll-ı terbiyesinde mânend-i sürûr-i anâka ve balâ-yı isti'lâ ve istilâ bulur.Ve bidâyet-i tarâvet-i ğusûn ve besâret-i şucûnda sâye-i himâyet ve ri'âyet-i vâlid ki bir bağban-ı müşfik ve mihribândır. Misâl-i sınv-ı ber- tedrîc ile müntehâ-yı i'tidâle gelür. Yakîn ki intihâ-yı nevbet-i ser-efrâzî-i mevrûsî ve câh-ı nesebî ve serîr-i serverî ve evreng-i müktesebîye hîn-i irtifâda elbette Tûbâ-misâl ol taze-nihâlin zılâl-ı ikbâli müstezıll-ı refâhiyet-i hayl ve sipâh ve sâye-i memdûdi mânend-i sidre ârâm-gâh-ı ibâdullâh olur.

Beyt
Bâş tâ in bâz-ı nusret râ be-bâled bâl u per
Baş tâ in şâh-ı devlet râ ber âyed berg-i bâr
Tercüme
Sabr kıl bu bâz-ı nusretde yetişsun per u bâl
Sabr kıl bu şâh-ı devlet hâsıl etsün berg u bâr

Ve tamâmî-i mükaddemât-ı sâbıkın musaddıkı ve bu metâlib-i pür-hakâyıkın mısdâkı bu hurşîd-i tâbânın eşrâk-ı nûrudır ki el-yevm maşrık ve mağrib-i âlemiyân ve sâye-i hilâfet-penâh devleti karâr-gâh-ı emn ü emân-ı ehl-i eymândır.

Beyt
Ger ez fitne âyed kesî der-penâh
Nedâred cüz în dergeh ârâm-gâh
Ne şûd ber dereş derdnâk ez gamî
Ki nenhâd ber hâtıreş merhemî
Tercüme
Ümid eyleyenler belâdan penâh
Bu dergehden özge yok ârâm-gâh
Bu der-gâha bir gamla yüz sürmedi
Ki ânın hâtırın lutufla sormadı

Allâhümme nevvir uyûne'l-İslâm bi-ziyâi huldihi. Ve ammir kulûbe'l-muvahhidîn bi-nizâm-i mülkihi ve beledihi[122].

Li-müellifihi
Nâm-ı û ger kuned be-kâm güzer
Rast çün gül dehân şeved pür zer
Şâh-ı şâhân be-hikmet u kudret
Bâyezîdî be-ma'nâ u sûret
Tercüme
Nâmı eylerse bir dehâna güzer

[122] Allahım, İslâm'ın kaynağını sonsuz bir nurla nurlandır. Şehir ve mülkünün düzeni ile muvahhidinin kalplerini tamir et.

Gül gibi ol dehân olur pür zer
Hikmet ve kudretiyle ol şâh-ı şâhân
Bâyezîd oldı âşikâr u nihân

El-Kıssa

Asl-ı hikâyete bu temsîlâtın tarik-i tatbîk ve bu rivâyetin maksadına bu tahayyulâtın şive-i telakkubi oldur ki sekiz yüz elli bir (851/1447) senesi şuhûrunda ki Sultân-ı Din-i Muhammedî ve ol mazhar-ı Rahmet-i İzidi'ye vucûd-ı rahmet-i Rabbü'l-erbâb ile zamân-ı rey'ân-ı sinn-i cevânide tüvânâyi-i taht-ı kâmyâb ve âvân-ı unfuvân-ı baht-i şebâbda ki be-haseb-i ittifâk-ı âlem-i âfâkda âğâz-ı neşv u nemâ-yı rebî'i idi. Gülşen-i saltanat-ı şâhide gülbin beden pâdişâhîden gonca-i hândân-ı gülistân feth ve nusret a`yân ve hubûb-ı sabâ ile nihâyet-i safâ ve bahâda nümâyân oldı. Ve bahâristân-ı devlet-i şehen-şâhide andelîb-i tevfîk-i ilâhî her gün merhaben bi`s-sabâhi`l-cedîd ve`l-yevmi`s-sa`îd söyler idi. Lâkin ol sultân-ı cihân-baht ve kâmrân mecma`-ı cevânân bâğ ve bostâna hemîşe keff-i du`ânın gül-i penc-berg esâbi`ini der-gâh-ı münâcâtda güşâde ve mânend-i nergis-i şeb-zinde-dâr dîde-i intizârı şâh-râh-ı icâbet hâcâta nihâde eyleyib bâğ-ı omr ve nihâl-i cevânî ve ictinâ-ı meyve-i devlet ve sultâniden ki semeretü`l-fuâddan ibâretdir. Ya`nî bir ferzend-i dil-bend ve bir halef-i saâdet-mendden kâm-dil mutâlebet ve hem-vâre du`â-yı ferhünde-i mü`eddâ "Rabbenâ heblenâ min ezvâcinâ ve zürriyâtinâ kurrete a`yunin ve ce`alnâ li`l-müttekîne imâmâ"[123] du`âsına muvâzebet buyurur idi. Ve cûş-ı hûş-ı gül-i Muhammedî nevâ-yı inâyet-i sermedî ile serâbistân-ı cemâl ve celâlde zebân-ı hâl süsün sütûde-makâlden "ve medednâkûm bi-emvâlin ve benîn"[124] nüvîdini âlem-i gaybdan şinide oldı.

Beyt
Be-kurbân ez Hûdâ ferzend mî hâst
Neseb râ der cihân peyvend mî hâst
Be-çendîn nezr-i kurban ân Hûdâvend
Nerine hâst ferzendî çi ferzend
Ya`nî
Ol pâdişâh Cenâb-ı Allâh'dan bir erkek evlâdı isterdi

Hâsılı meyâmin-i tâ'at berakâtından ol evkât-ı huceste-sâ'atde ki mezâni-i icâbet-i da'avât idi reşk-i nucûm-i su'ûd olan dîde-i nergis misâlini nergisdân-ı sipihr-i tâli`-i mes'ûdda mânend-i merdüm-i rasad-nişîn çeşm-i cihân-bîn ile bir hurşîd-i cihân-tâb'ın tulû'una müterassıd idi. Zîrâ âlem-i gaybdan muhakkak olmuş idi ki izdivâc-ı leyl u nehârdan bu bahâristân-ı saltanat ve iktidârda çün nesîm-i eshâr hacle-i rengîn-i eşcârda izâle-i bekâret-i nev-arûs-i gül-zâr nümû-dârdır. Elbette misl-i tâc-verân-ı kişver-i bahâr ve ol rûzgâr-ı ale'l-istimrârda şehzâdegân-ı kâm-kâr dahi suffâ-i nâz üzre harâm etmek iktizâ eder. Ve ber-haseb-i hads ve

[123] Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözümüzün aydınlığı olacak insanlar ihsân et ve bizi, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder yap. **Kur'ân-ı Kerîm,** Furkan, 74.
[124] ... Mallar ve oğullarla size yardım edeceğiz.... **Kur'ân-ı Kerîm,** İsra, 6.

kiyâset-i zamîr-i münîr-i sultânîde mukarrer idi ki be-günde yârende tulû' şükûfe-i emânîden mânend-i şu'arâ-i yemânî bir kaç taze gül-i şad-mânî şahsâr-ı şevket-i sultânîden cilve-gâh-ı şuhûdda zâhir ve zâhir olmak görünüyor.

Beyt
Ân ki ez adleş zemâne ziynet-i diger girift
Ber serîr-i pâdişâhî âftâb ez ser girift
Ez berâ-yı hidmet-i câheş ki tâ câvîd mând
Resm-i tevlid u tenâsül rûzgâr ez ser girift
Ya`nî
Ol pâdişâh ki zemânenin adlinden başka zinet kesb eyledi
Ve serîr-i şâhide âftâb tazelendi
Anın hizmet-i câhı içün ki daim olsun
Rûzgâr tevlid ve tenâsül resmini tazeledi

Amma ma'lûm degil idi ki kangı huceste-tâli'in kevkeb-i sa'îdi verd-i ahmer-i hurşîd gibi çaşt-gâhî-i sultâniye degin hâlet-i şikuftegi ve handânîde nâm-dâr ve kangı sitâre-i ümmîd zirve-i devlet-i rûz efzûnda gül-i nesrîn kamer gibi mukantarât-ı irtifa' üzre ber-karâr kala. Zirâ gaybı bilmek Hak Te'âlâ'ya mahsûsdur. Nâ-gâh ber-hasb-i irâdetullâh eyyâm-ı bahârda ruhsâr-ı subh-i cevânîde ferhunde-ter ber-rûz-i fîrûzda andelibân-ı mülâtafa-i Rabbânî peyğâm-ı zebânî ve tercümân-ı kelâm-ı Hakîm-i Alîm ile "inna nubeşşiruke bi-ğulâmin halîmin"[125] nüvîd-i şâdmânî-birle sem'-i hümâyûna resânide eylediler ki bu sa'at-i mübâreke ve bu dem-i müteberrikede hicr-i evreng-i hilâfet ve harem-sarây-ı nezâfet ve mehd-i serîr-i serverî ve şerâfetde mâder-i gitîden bir ferzend-i sa'âdet-mend ve bir mevlûd-i mes'ûd zâde oldı ki zuhûr-ı vucûd-ı cihân-efrûzı mânend-i tevellûd-i mihr-i meşîme-i subh-i ümmidden lefâif-i nûrânî ile mahfûf ve ruhsâr-ı mihr-endûzı ârız-ı cihân-tâb-ı hûrşîd-asâ eşi'a-i nûr ile melfûf ve beşâretden mizâc-ı zemîn ve zamanda eyyâm-ı bahârın gülistânı gibi meserret ve ibtihâc-ı âyân ve çeşm-i hâb-alûde-i nergis-i mahmûr bu ebr-i âsumân-ı sürûrun reşâşesinden kurretü'l-ayn jâle-i seherî gibi dide-i mukâbhal lale-i tarîden sitâre-i dürrîden tâbân oldı.

Beyt
Tâ sabâ serv-i merâ dîd revân der-gülşen
Guft bâ nergis-i mahmûr ki çeşmet rûşen
Tercüme
Tâ sabâ gördi benim servimi gülşende revân
Söyledi nergis-i mahmûre ki çeşmin rûşen

Hulâsa-i kelâm: Ol vakitde burûc ve kevâkibin ahkâm-ı ecrâmı mülâhâzasından ve bu tâli`-i ferhûnde-es'adın delâyil-i baht-ı Hüdâ-dâdından râsidân-ı sipihr-i takdîr ve sitâre-şinâsân-ı eflâk-ı müste'dilü'l-mesîre muhakkak oldı ki bu nûr-dide-i ayân-ı cihânın zuhûrundan miyân-ı âlem terkîb-i anâsır ve erkânda

[125] Biz seni yumuşak huylu bir erkek çocuğu ile müjdeledik. **Kur'ân-ı Kerîm,** Saffat. 101. Hicr. 53.

intizâm-ı tâm ve refâhiyet-i mâlâ-kelâm peydâ ve hüsn-i nizâm ve terbiyet-i âlem tezâuf-pezîr ve miyân-ı kâffe-i enâmda emn ü emân hüveydâ olmak iktizâ eyler. Binâen-aleyh bahâristân-ı mülk ve şehâdetde her bir berk ve giyâhın zebân-i hali ol mazhar-ı a'lânın du'â ve senâsıyla gûya ve şahsâr-ı dûha-i îmânın her bir varakının azân-ı iz'ânı bu beşâret-i âlem-ârâyı şinvâ oldı. Ve cevânân-ı şehristân-ı rebî'i ve tıflân-ı nev-reside-i kuvâ-yı tabî'î mecma'-ı mevâlid-i selâsede bu milâd-ı sa'âdet-mî'âddan müjde verüb cümle-i sipâh şükûfe-i Rûmî-nejâd etfâl-i ğonca-i ferâh-zâde varınca bu suverin sürûrundan dehnlerini hande-i şâdmânî-birle güşâde olub bu haber-i hayr-anber-eserin nükhet-i cân-perverinden ki hezâr gül-i mişkîn-i abherden ezher idi. Miyân-ı gül-zâr-ı havâtır-ı meserret-âsârda vurûd-ı mübeşşirân-ı nesîm-i eshâr ile intişâr ve ğulğule-i Cihân-gîr-i hilâfeti miyân-ı cevânân-ı çemende bülbülân-ı beşâret-beyân ile istîfâza ve iştihâr buldı.

Beyt
Mevlid-i û hem çû hâk-i Rûm râ Firdevs sâht
Kemterîn şehrî der ân iklîm şûd fasl-i bahâr
Tercüme
Mevlidi anın çû hâk-i Rûmı Firdevs eyledi
Kemterîn şehr oldı ol iklimde fasl-i bahâr

Bu mükaddemâta binâen dide-i hak-bîn-i ehl-i basîret ve nazar-ı erbâb-ı hibretde muhakkak oldı ki nitekim hilâfet-i İlâhî miyân-ı mevâlid-i selâsede ferzend-i Âdem'e müsellemdir. Hemân ol âdet üzre alem-i feth ve devlet-i sermedî ve râyet-i nusret sirâyet-i Millet-i Muhammedî bu gûne ism-i mübârek ile böyle ferzend-i behişti vurûda irs ve iktisâb ile mersûmdur. Nitekim âbâ-yı ulvînin verâset-i mansab-ı hilâfetine miyân-ı gurûh-ı mevâlid-i süflîde ben-i nev'-i insân vâris ve hâyiz ve muayyenü'l-beleddir. Bi-inâyetillâhi Te'âlâ verâset-i serîr-i mülk-i pederî ve himâyet ve vikâyet-i rütbet-i kayserî ve Şerî'at-ı Peygamberî bu halef-i hilâfet-i Sultân Muhammediye maksûr ve saltanat-ı bilâd-ı İslâm ve istilâ-yı memâlik-i küfür ve âsâm ve ol mazhar-ı mücâhedete maksûr oldı.

Beyt
Zi bâğ-ı saltanat ân yek nihâl ser nekeşîd
Ki bâr-i û heme adl est u berg-i û ihsân
Çû âftâb yakîn şûd ki nesl Âdem ra
Bih est sâye-i şâh ez vucûd-i çâr erkân
Ya`nî
Bağ-ı saltanatda bir nihâl zuhûr etmedi
Ki anın bârı adl ve berg-i ihsân olmaya
Güneş gibi ayân oldı ki nesl Âdem`e
Pâdişâhın sâyesi çar-erkânın vucûdundan eyidür

Ve ber-haseb-i ittifâk-ı vekâyi' ve ber-mûceb-i intibâk-ı ahkâm-ı nucûm-i bâ-vâki' bu sultân-ı din-i Muhammedî'nin beden-i hilâfetinden üç aza mesâbesinde üç aded ferzend-i dilbend bedîdâr oldı. Ve sultân ki halef-i sıdk idi. Mânend-i kalb-i

insân ki sultân-ı kişver-i ebdândır. Te'bîd bulub hil'at-i hilâfet-i İlâhî anın kadr-i kaddiyle müzerrer ve muvezzer ve saltanat-ı mevrûsi ve müktesebi buna mahsûs ve mukarrer oldı.

Beyt
Cân-ı mülk u cihân fermâyeş
Ber ten-i memleket revân âmed
Bâz ber taht-ı memleket hükmeş
Kâr-fermâ-yı ins u cân âmed
Tercüme
Can-ı mülk ve cihân-fermâsı
Memleket cismine revân geldi
Memleket tahtı üzre hükmi yine
Kârfermâ-yı ins ve cân geldi

Eger çi her çend bu hulefânın müreccihât-ı devlet ve ikbâl ve hasâyis-i miknet ve iclâli bu Kitâb-ı Heşt-Behişt'in sekizinci cildinde tafsîl üzre tezkîr ve çaşnî-i ism-i hümâyûn Bâyezîd Hânî'yi envâ'-ı letâyif-i hakâyik ve me'ânî ve luğat-ı zebân-ı belâğât-ı Subhânî ile takrîr ve tahrîr olunsa gerekdir. Amma beyân-ı hâl-i mâzîde zamân-ı istikbâlde Nazm-ı cevâhir-i lâl ve ol mazhar-ı ikbâlin beyân-ı bidâyet-i zuhûr misâl-i bülbül-i suhen serâ-yı münşerihü'l-bâl edâ-yı nevâ-yı huceste-makâl guft u gûy-i kil u kâle âğâz eyledi.

Kaside li-müellifihi fî-tehniyet-i mevlûd-ı sultâni
Ferâh ân-sâ'at ki tâli` şûd be-burc-i i'tidâl
Âftâb-ı eve-i şâhî zıll-i lutf-i girdigâr
Âftâb-ı mülk u dîn Sultân Mehmed kez şeref
Kerde şâhân ber der-i û ez gulâmî iftihâr
Devleteş çûn çerh-i atlas bûd hâlî ez nücûm
Şûd sipihr-i heştumîn ez hânedâneş der şümâr
Arş-i a`zam husrev-i İslâm Sultân Bâyezîd
Aftâb-ı dîn u devlet mülk u millet râ vekâr
Çûn nesâzed bezm-i işret zîn vilâdet ins u cin
Çûn nenâzed dîn u devlet zîn hurûc-i şehriyâr
Der senâ-yı şâh u eyyâm-ı hilâfet kun şurû'
Ba`d ez în İdris ber hatm-i du'â kun ihtisâr
Zıll-i sultân bâd çûn âbâ-yı ulvi müstedâm
Hucr-i lutfeş bâ Benî Âdem çû mâder gam-güsâr

Dâstân-ı Bistom (Yirminci Hikâyet)

Sultân-ı kâmrânın Arnavut gazâsına tevecchühü ve ol etrâfda nusrete muvaffak olması ve Engürüs krâlının bilâd-ı İslâmiyyeye kasd-ı izrâr hurûcı haberi tevâtür bulduğun beyân eder.

Vâkıfân-ı havâss-ı emâkin ve beledân ve fâikân-ı evda'-ı eşkâl ve hey`et ve ebdâna ma'lûmdur ki hitâb-ı hikmet iktizâ-yı "inna haleknakum min turâbin"[126] muktezâsınca çünki terkib-i unsurî beşerî cevher-i hâkdandır. Ve ahlâk ve melekât-ı sekene-i rub'-i meskûn mü`eddâ-yı ma'ârif-i şuyûn-i "ve lekad halekna'l-insâne min salsalin min hamâin mesnûnin"[127] vefkınca muhammir-i gül-i nemnâkdır. Elbette her tâifenin mizacı vatan-ı aslisinin âb ve havâssına mutâbık ve fıtrat-ı cibillisine müvâfık olur. Binâen-aleyh Arnavut tâifesinin ekser meskenleri bilâd-ı cibâlide vâki` olmağla tabi'atları huşûnet ve su'ûbet üzre olub degme hâl ile kimesneye serfürû etmez idi. Ve mezbûrlerden ba'zısı mazhar-ı hidâyet olub hizmet-i selâtîn ile müşerref olukda gayret ve hamiyyetleri hasebiyle me'mûr olukları hidemât-ı dîn ve devletde ızhâr-ı sadâkat ile şöhret-yâb olurlar. Bu müddde'ânın nazîr ve bu delâyilin adîli oldur ki

El-Kıssa
Beyt
Nâ-kâbil est ân ki be-devlet nemî resed
Ver ne zamâna der taleb-i merd kabil est
Tercüme
Nâ-kâbil olan ermez imiş câh ve devlete
Yoksa zamâna kâbili dayim talebdedir

Çünki sultân-ı kişver-murâd hem-vâre teftîh-i bilâd ve te'lif-i kulûb-i ibâd ile cânib-i salâh ve sedâda ikdâm buyurur idi. Kılâ`-ı bâ-irtifâ' ve su'ûbet-i cibâli müştemil olan Arnavut vilâyetlerinin ba'zısı nüvvâb-ı kâmyâbın dest-i tasarruflarına dâhil idi. Amma gâhi ol kavm-i pür-huşûnet ba'z-ı havâdis zuhûruyla yine ızhâr-ı mel'anet ve edâ-yı cizyede muhâlefet ederler idi. İttifâken sekiz yüz elli iki (852/1448) senesi şuhûrunda ki ol şehriyâr-ı gayret-şi'âr Dârü's-saltanat Edirne'de bir kaç gün ferâğ-ı bâl ve refâh-ı hâl ile bast-ı bisât-ı işret ve kâmrânî buyurub sedd-i suğûr-i mülk ve dinden asûde oldı. Ve Arnavut hudûdunda muhâfazaya me'mûr olan İskender-i Arnavut ki huddâm-ı havâss-ı sultâniden her vecihle mu'temed ve müte'ayyin bir şahıs idi. Tâife-i mezbûre mütemerridlerinden ba'zısı muhâlefet ve mâbeynlerinde ba'zı nizâ' ve husûmet vâki` oldı. Ve ol küffâr-ı mütemerridin ba'zıları cizye-i mukarrere edâsından imtinâ' ve inâd etmeleriyle merkûm İskender'in hükûmetine bâ'is-i halel olub netîce-i gerden-i itâ'ati kılâde-i mütâva'atdan dûr ve tarîk-i gurûr-ı zûra mübâderet eylediler. Ve mezbûr İskender keyfiyet-i ahvâli bizzarûri ammizâdesi İsmâ`il Beg ile rikâb-ı hümâyûna arz eyledi. Mefhûm ma'lûm-i hümâyûn oldukda erkân-ı devlet ile müşâveretden sonra ol kavm-i mu'ânidin def`-i mefâsidi içûn bizzât tevecchüh-i hümâyûn münâsib görülmekle binâen-aleyh etrâfdan cem'iyet-i sipâha evâmir-i kazâ m'ser-i ısdâr ve halef ve hilâfet-me'âbı Sultân Mehmed'i dahi Mağnisa'da huzûr-ı hümâyûna ihzâr buyurub haşmet-i sultânî ve sipâh-ı din-i Müslümânî ile Arnavut memleketi serhaddine vusûl evvel-emirde ol

[126] Biz sizi topraktan yarattık. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hac. 5.
[127] And olsun ki insanı kuru balçıkdan, işlenebilen kara topraktan yarattık. **Kur'ân-ı Kerîm,** Hicr. 26.

kavm-i eşrârın medâr-ı istızhârı olan Akçehisâr Kal'asını iki ay kadar muhâsara ve âkıbetü'l-emr-i hükm-i ezelî husûl-i matlûb-i sultânî ile mübâderet ve bî-sebk mükaddemât ve bî-irtikâb şedâyid-i ceng ve iltihâm âlem-i gaybiden bu hitâb cümlenin gûş-ı güzârı oldı ki

Beyt
Ey mande zir-i seng-i şükûh-i tu dest kû
Vey yâfte sipâh-ı tu ber noh hisâr dest
Tercüme
Ey ki kalmış zir-i seng heybetinde dest kû
Ve ey ki ermiş asker Begin nuh hisâr üzre eli

Ve münâdî-i beşâret-i feth ve ikbâl bu kelâm-ı hakikat-me'âli küffâr-ı la'îne telkîn eyledi ki "in esbaha mâukum ğavren femen ye'tîkum bi-mâin ma'în"[128] ve bu işâret-i pür-beşâretden nüvvâb-ı sultâniye zâhir oldı ki ol kâfirân-ı hisârın menba'-ı âb-ı zindegânîsi tamâm maktû' ve mehâzin-i âb ve mesânî'-i enbârları serâb-ı bâd-ı bî-âb-âsâ masnû' olmuş ve ahâli-yi hisâr susuzlukdan hâlet-i ihtizâr ve kâr-ı küffâr-ı kal'adâr cân vermege veyahud bâb-ı kal'a-yı ihtisârdadır. Âkıbet o gûne hisâr-ı üstüvârı hâh nâ hâh nüvvâb-ı sultâniye teslim ve mücâhidân-ı İslâm ğanâyim-i bî-şümâr ve ğılman ve cevâri-i mâh-ruhsâr ile be-nâm ve şâdân ve sultân-ı kâmrân ol feth-i karîb vukû'uyla be-gâyet ferhân olub mesâkin-i küffâr makâm-ı intişâr-ı eymân ve zebân-ı hâl-i rûzgâr bu mazmûn ile ratbü'l-lisân oldı ki

Beyt
Heme kâr-ı âlem be-kâm-ı tu şüd
Negin-i felek zîr-i nâm-ı tu şüd
Be her kal'a kû dâd peyğâm-ı hîş
Kilid-i der-i kal'a burdend pîş
Tercüme
Hep murâdınca nizâmın buldı ahvâl-i cihân
Tâbi' oldı çarh-ı gerdân hâtim ikbâline
Himmet ile her ne mülke ettin irsâl-i peyâm
Der 'akab miftâh-ı kal'a geldi istikbâline

Bu sûretde ol şehriyâr-ı gayret-şi'âr ol nevâhii tamâmen vucûd-ı şirk-âlûd-i kefereden tathîr eylemek sadedinde iken Engürüs kralı olan dâll-ı bed-fa'âl tekrâr ikâz-ı fitne ve fesâda mübâşeret ve asker-i bî-hisâb ile bilâd-ı İslâmiyyeye hücûm ve ortalığı hâlî bulmağla ba'zı re'âyâ ve berâyâya ta'addi ve hasârete mübâderet eyledügi haberleri müte'âkiben mesmû'-ı hümâyûn oldukda bilâd-ı Arnavut'da tevakkuf münâsib-i hâl görülmeyüb ol kâfir-i sitemgerin def'-i mazârrı içün avdet buyurdılar.

[128] De ki suyunuz yere batarsa söyleyin size kim temiz bir su kaynağı getirebilir? **Kur'ân-ı Kerîm,** Mülk, 30.

Beyt
Be kâr-ı hud zi düşmen rahne megüzâr
Adû-yı kühne bâşed bîş mekâr
Tercüme
İşinde düşmene gösterme rahne
Olur mekkâr gâyet eski düşman

Dâstân-ı Bist u Yekum (Yirmi Birinci Hikâyet)

Engürüs kralı Yanko nâm kâfir hurûc ve mülûk-i küffârın ittifâkıyle Kosova sahrâsında sultân-ı kişver-murâd ile dâ'iye-i ceng ve cidâl ve tarefeynin keyfiyet-i ahvâl ve âkıbet-i hâli ve âyîne mâhice-i i'lâm-ı İslâm'da erbâb-ı cihâdın ictihâdıyle ruhsâre-i murâdı leme'ân eyledügün beyân eder.

Nazar-ı ulü'l-ebsâr ve dîde-i ashâb-ı ihtiyâre rûşen ve bedîdârdır ki herçend küffâr-ı siyeh-rûzgârın tîregi-i zamîri âşikârdır. Amma nikû-nesârî-i baht-ı muhâlifân Dîn-i Hazret-i Nebiyy-i Muhtâr (salâvatullâhi aleyhi ve selâmuhu bil-aşiyyi ve'l-ebkâr) sahîfe-i ızhârda ziyâde istimrâr ve istikrârdadır. Amma ol kavm-i dalâlet-pîşenin pîşvâları ve muktediyân-ı gurûh-ı kûte-endişeleri zu'm-i bâtıllarınca kendilerini hâşâ tenezzüh ve tekaddüsde İsâ Ruhullâhın kâimmakâmı mülâhâza ederler. Ve ulûm-i hikemî ve me'ârif-i yakînîde zebân-ı zebânî beyânlarını mişkût-i kelîmetullâh bilürler ki "zâlike bienne me'ahum kissisîne ve ruhbânen ve innehum lâ yestekbirûn"[129] amma bu gurûh-ı acîb tîre bâtınlardır ki Pertev-i Hurşîd-i Nur-i Muhammedî ve Aftâb-ı Hidâyet-i Mustafâvî leme'ânda iken sabâha kalmış ve itfâya karîb olmuş kandil mesâbesinde olan dem-i İsevî'den istifâde-i nûr mülâhâzasına düşüb muktezâ-yı beşâretnâme-i "ve mübeşşiren biresûlin ye'tî min ba'dî ismuhu Ahmed"[130] nuzûl-i İsâ'nın takviyet-i millet-i İslâm için idügünden gâfiller olub pişvâyân-ı gurûh-i dalâlet-me'âli ve keşişân-ı İsâ-imtisâl olan dört nefer pâp-hâne-i harâb hubb-i riyâset sevdâsıyla sekizyüz elli iki senesi şuhûrunda birbirleriyle ittifâk ve ba'zı kâhinân ve müneccimân istihrâc-ı bâtılı ile evdâ'-ı sipihr-gerdûn ve âyîne-i mücellâ-yı felek âb-ı kevnde sûret-i vekâyi' ve havâdis-i kâinâtı ma'kûs ve bazgûn görüb hutût-ı sahâif-i felekiyye kendü meslekleri üzre hatt-ı mekrûhları ile tarîk-i hilâf üzre beyâz eylediler.

Beyt
Çû hatt-ı hîş kec-rû der mesâlik
Zi râh-ı kec-ruvî gerdîde hâlik

Netîce: Tamâmî-i ruhbânân ve kâhinân-ı kibâr cümle-i mülûk-i küffâr ile bunun üzerine karârdâde oldılar ki mev'ûd-i Hak olan nuzûl-i İsâ karîb ve vaz'-ı semâviden dahi ma'lûm olan oldur ki ahkâm-ı âyîn-i İsevî millet-i Muhammedî

[129] Bu, onların içinde bilginler ve rahibler bulunmasından ve büyüklük taslamalarındandır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 82.
[130] ... Benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir peygamberi müjdeleyen.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Saff, 6.

üzerine tefavvuk ve rüchân bulur. Ve pâp-ı a`zam ki kendü fetvâ-yı cehâlet-iktizâ ve delâyil-i dalâlet-intihâsıyle kendüyi cânişîn-i ruhullâh bilür. Pâdişâhân-ı küffârı te'yîd-i millet-i Mesihiyye`de ittifâk etdirüb ol sultân-ı mücâhidân ve bilâd-ı İslâm'a teveccühe meyl etdirdi ki şâyed ki diyâr-ı küffârın çendîn sâle intikâmını bilâd-ı İslâmiyyeden ahz eyleyeler. Ve Engürüs-i menhûsun krâlı ve tamâmî-i mülûk-i küfr ve dalâl kesret-i haşmet ve celâl ve serverân-ı küfür ve dalâl ile otuz gün kadar ale'l-ittisâl Nehr-i azîm-i Tuna'dan sefâyin-i visâl ile ubûr ve techîz-i asâkir-i pür-esbâb-ı celâdet ve cemm-i ğafîr-i erbâb-ı cehâlet âyet-i pür-nezîr-i "vellezine keferû ba'duhum evliyâu ba'din illâ tef'alûhu tekûn fitnetûn fî'lardi ve fesâdun kebîrûn"[131] muktezâsınca mücidd ve sâ'î idiler.

Nazm
Yurîdû'l-câhidûn li-yutfiûha
Ve ye'bellâhu illâ bimâ şâe[132]

Vaktâ ki bu ihbâr-ı müşevveş ve hikâyet-i müdhiş mesâmi'-i nüvvâba mütevâtir ve ol kavm-i gümrâhın hurûc ve cem'iyyeti herbir tarafdan mütekâsir oldı. Sultân-ı gayret-nişân dahi nefîr-i âm içün münhiyân-ı ahbârı tamâmî-i memâlik-i İslâm'a revân ve asâkir-i mücâhidân mu'asker-i hümâyûnda ictimâ'a fermân-ı kazâ cereyân-ı ısdâr buyurdı. Ve lâkin evvel-emirde tahkîk-i keyfiyet ve evzâ' ve ol mülûk-i kâfirînin kemiyyet-i ictimâ'ını teftîş içün huddâm-ı bâr-gâhdan Martelus Toğan nâm bir bendesini ki şîve-i şibrevî ve ayyarlıkda ve şa'beze-bâzlıkda şetâre-i âsumâne sebkate ve kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhilde rûzgâra musâbakat eder idi irsâl eyledi. Hadd-i zâtında merkûm her milletin lisânını bilüb her lahza çarh-ı bukelemûn gibi dîde-i ebnâ-yı rûzgârda bir nev'le cilve-ger olur idi. "ve kellimû'n-nâse bimâ ya'rifûn"[133] şîvesini icrâ ve her tâife ile bir başka ibâret ve her kes ile bir dürlü hikâyet ile mükâleme ve tarfetü'l-aynde mürdümün-dîde gibi çeşm-i hasma duhûl ve yine mânend-i şu'â derhal nazardan bir güne ğâyib olur idi ki "âmed şudinden" bir ferde eser ve nişân bedîdâr olmayub bad-ı sabâ dahi ğubâr-ı pâyine resîde olamaz idi.

Li-müellifihi
Be-hüşyarî çû pirân pür tecârüb
Be-ayyârî cevân-veş der mehârib
Be-tîzî berk u bâd-ı tünd bâ-hem
Be-çustî custe sibkat ber sabâ hem
Ya`nî
Tecrübede pîr-i hüşyâr
Muhârebede cevân-ı ayyâr
Tîzlikde berk-i hâtıf ile hem-inân

[131] İnkâr edenler birbirlerinin dostlarıdır. Eğer siz aranızda dost olmazsanız yeryüzünde kargaşalık, fitne ve
büyük bozgun çıkar. **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfal, 73.
[132] İnkârcılar onu söndürmek isterler, Allâh ise istediğini tamâmlar.
[133] İnsanlara bildikleriyle konuşun.

Çüstlükde bâd-ı sabâ gibi revân

Netîce-i kelâm: Ol câsûs-i be-nâm emr-i sultânî-birle leşker-gâh-ı müşrikîne müteveccih ve tâife-i dalâletin tefâsîl-i hâlât ve makâlâtına ıttılâ'-ı tâm hâsıl ve keyfiyet-i ahvâle vukû'ı üzre vâsıl olub fi'l-hâl ol mecma'-ı karîbü'z-zevâlden erbâb-ı câh ve celâlin devlet-i seri'u`l-intikâli gibi avdet ve sür`at ile rikâb-ı hümâyûna gelüb evzâ` ve mesâliklerini bu güne ifâde eyledi ki cemâ`at-ı küffâr-ı kesîri`l-istikbâr ve sipehsalârân-ı bi-istiksârın pâdişâh-ı lâzımu`l-ittibâ`ı Yânko krâldır. Ve a`yân ve a`yânı dört aded pân ki her biri sâhib-ı habl ve sipâh ve etbâ` ve mâlın ve kılâ`dırlar. Biri Lipe-pân ve biri Çete-pân ve biri dahî Sükuleb-pân ki her biri kendüyi istiklâlde sâni-i krâl bilürler ki âyîn-i bâtınlarında birbirine müzâheret ve adâvet-i ehl-i İslâm`da muvâfakat üzre olub ve ecnâd-ı a`dâd-ı asâsı hadd u hasrdan bîrûn ve endâze-i akldan efzûndur deyu takrîr ve beyân eyledükde sultân-ı İslâm dahî tahkîk-i ahvâlden sonra istizhâr-ı avn-ı girdi-gâr ve vesîle-i i`timâd-ı lutf-i perverd-gâr ile ol müşrikîn-i la`înin mücâdele ve mükâtelesine şevket ve saâdet ile azîmet ve evvelâ Sofyâ sahrâsına nehzat ve ol fezây-ı dilârâda ikâmet buyurub sipâh-ı İslâm`ın meymene ve meyseresini nezzâre-i ve takviyet ve te`yîdde "hâzâ yümdidküm Rabbuküm bi-hamseti âlâfin mine`l-melâiketi müsevvimîn"[434] mazmûn-ı mübînine mutâbık ve ümmidvârî-i takviyet-i "fe`stecâbe leküm ennî mümiddüküm bi-elfin mine`l-melâiketi mürdefîn"[435] takviyet ve temkînine muvâfık gördı. Ve fermân-berdâr olan mülûk-i etrâfın ma`an getürdükleri erbâb-ı cihâd ve sâir cünûd-ı melâın imdâdı ta`dâd eyledikde yüz binden ziyâde olub esbâb ve isât-ı cidâlın tahkîk ve tensîkından sonra cânib-i a`dâya müteveccih ve Kurşunlu Kilise nâm mahalle vusûlde küffâr-ı murdârın sipâh-ı rû-siyâhı Kosova sahrâsına meyl ve inhirâf eyledikleri haberi vârid olmağla asâkir-i İslâm dahi misâl-i emlâk-i âcâl ol gurûh-i hasâret-me'âlin kabz-ı ervâhı içün te'âkub ve isti'câl eylediler.Ve müte'âkiben selâtîn-i mücâhidânın ikbâl ve ikdâmı avâzesi cem'iyyet-i perîşân-encâm-ı küffâra resîde ve Kosova kenarında velevele-i kös-i sultânîyi sükkân-ı sipihr-heştmîn şinîde oldı.

Beyt
Şehi ki âyet-i fethî çû râyet-i İslâm
Be-her taraf ki reved ân diyâr be-güşânîd
Tercüme
Âyet-i fethi o şâhın râyet-i İslâm veş
Her ne semte azm ederse ol diyâr olur güşâd

Ve sene-i mezbûre şuhûrunın îd'-i mü'minîn olan bir yevm-i Cum'a sabâhında merdân-ı meydân tîğ-ı cihân-güşâyı leme`ât-ı hurşîd-i âlemgîr-âsâ niyâm-ı mustezal-i subhdan keşîde ve küffâr-ı dalâlet-iltiyâmın ref'-i izdihâm-ı zalâm-ı cem'iyyetleri içün livâ-yı gîtî sirâyet-i "vedduhâ"yı envâr-ı dîn-i Hüdâ'dan fîrûzân ve

[434] ...Rabbiniz size beş bin melekle imdâd edecektir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Al-i İmran, 125.)
[435] O "ben size birbiri peşinden bin melekle yardım ederim" demişti, **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfâl, 9. Yazma metin içinde, leküm ibaresinden sonra Rabbüküm eklenmiştir. Ancak biz bu eklemeyi dikkate almadık.

levâmi'-i esinne ve rimâh-ı mübârizândan dide-i a'dâ-yı Hüdâ'ya mil-i 'amâ ve iğmâ reside olub sultân-ı mücâhidân mânend-i hurşîd-i rahşân-ı alem-i âlem-ârâyı bir depe üzerine terîf ve kârdânân-ı havâssdan bir cem' ile dide-bânî-i asâkir tarafeyn-i Hakk ve bâtıl ve nisbet-i fîma beyn cânibeyni mücâdili mülâhâza buyurdukda sûret-i zâhir mülûk-i küffârın kuvvet ve kudreti ve aded ve iddeti arsa-i iktidârda eğerçi leşker-i İslâm'dan efzûn idi. Amma ümmîdvarî-i ma'ûnet-i Girdigâr'î ile takdîm-i "fe izâ a'zamte fetevekkel alellâh"[136] emr-i dilhâhı üzre şitâb ve deşt-i kâr-zârda muhârebeye ikdâm ve sultân-ı sâdıku'l-i'tikâd arsa-i ma'rekede evvelen taht-ı bâd-ı peymâ-yı tevsen cihân-ı nevredden ubûdiyyet ve istikânete tenezzül buyurub iki rek'at namaz-ı şükr-i ni'met ve def'-i nikmet içün Girdigâr-ı bende-nevâze niyâza âğâz ve ref'-i mesâil ve hâcâtda tazarru' ve ibtihâl ile ayak üzre durub kelf-i mes'elet ve du'âtı ruhsâr-ı maksûda beraber zarf-ı âsumân-ı fazl ve imtinân-ı İzidî'ye güşâde eyleyib izhâr-ı merâsim-i iftikar ve efkendegi ve takdîm-i bende-giden sonra mütevekkilâne meydân-ı cihâda kadem-i nihâde ve miyân-ı sufûf-ı dilâverânda sühâm-ı teveccühi cânib-i a'dâullâha güşâde eyledi. Ve her tarafdan ol leşker-i bî-şümâr iki deryâ-yı hûn-hâr ve mânend-i emvâc-i bihâr birbirlerine karışdılar. İttifâken üç gün üç gece ale't-tevâli tamâmî-i eyyâm ve leyâli cümle-i mücâhidân-ı behrâm-ı intikâm ol hâlet-i iltiyâm-ı ceng ve iltihâmda geceyi gündüze ve gündüzı geceye katub miyân-ı fırka-i ehl-i küfr ve îmân ve mâbeyn-i zümre-i erbâb-ı tevhîd ve müşrikânda mükâbele ve mükâtele-i bî-şümâr ve mükâlebe ve mücâdele-i bisyâr imtidâd ve gûya nâire-i âlemsûz-i harb ve rimâh-ı fîtneden imtidâd bulub bir mertebeye vardı ki i'lâm-ı şefk-i fâm-ı şehîdân hubûb-ı bâd-ı sabâ ile lâle var nice bin berg u bâr feşânide ve a'dâ-yı dînin hezâr sancâk-ı zer-nigârı mânend-i evrâk-ı hazân-rengîn bâd-ı fenâdan berâber hâk-i tîre zemîn oldı. Ammâ hûn-i şehîdân her katre ki hâk-i ma'reke-i heycâda bir yere geldi. Derhal ğubârından bir nâfe-i meşk-i Tatarî bedîdâr oldı ki nitekim mazmûn-ı Hadîs-i şerîf bu va'ade-i kerîme ile tasrîh olunmuşdur."Ma min meklûmin fî-sebîlillâh illâ cae'l-levnü'd-demi ve'r-rihu rîhü'l-miski"[137]

Beyt
Çün şehîd-i 'ışk der dünyâ u ukbâ surh-rûst
Ey hûş ân sa'at ki mâ râ geşte zîn meydân berend

Ve rek-i cân-ı küffârdan cûş eyleyen fevvâre-i hûn birer zebâne-i ateş gibi bedîdâr ve katarât-ı dimâları şerâre-i pür iltihâb gibi bir zebâne idi. Âşikâr ve zebân-ı ateş-bâr tîğ-ı mücâhidândan ol ma'reke-i kâr-zârda "katelânâ fî'l-cenneti ve katelâkum fî'n-nâr"[138] mazmûnunu ihâm ederler idi. Bu uslûb üzre mükâteleden üçüncî gün nâ-gâh hüsn-i te'yid-i İlâhiden mücâhidân-ı İslâm'ın bâzû-yi iktidârında âsâr-ı merhamet ve eltâf-ı "alimallâhu enne fîkum du'afâ"[139] üzre bir kuvvet-i taze ve istitâ'at-ı bî-endâze ayân ve âşikâr ve sûreta kûh-i ahenîn olan cem'iyyet-i müşrikine

[136] ... Karar verdiğinde Allah'a güven .... **Kur'ân-ı Kerîm,** Âl-i İmrân, 159.
[137] Ancak kanın rengi geldiği ve rüzgarın mis kokusu geldiğinde Allah yolunda bir söz söylenmiş olur.
[138] Bizden öldürülenler Cennette, sizden öldürülenler ateşte.
[139] ... Zira içinizde za'af bulunduğunu biliyordu.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Enfal, 66.

teferruka ve perişânî-i bisyâr ve ber-tabk-ı kelâm-ı pür-endâz-ı "ve kem ehlekna mine'l-kurûni men huve eşeddu kuvveten ve eksere cem'an"[140] mazmûnı beyân ve nesîm-i feth ve nusret vezân olduğı şemse-i i'lâm-ı İslâm'dan dîde-i guzâta nümâyân oldı. Ve kaç gün cidâl-i mütevâli üçüncî gün Yanko la'înin pây-i temkîn mütezelzil ve dest-i iktidârı mânend-i kelf-i eşell-bîm-i ecelden mürte'iş oldı.

Beyt
Hadîs-i sinân çün be pâyân resîd
Hikâyet be-dest u gerîbân resîd

Lâ cerem krâl-ı dall alâ-sebîli'l-isti'câl fîrârı ihtiyâr ve azîmet-i hezîmet ile devlet-i ber-geştesi gibi diyâr-ı edbâra mütevecciih ve savb-i hasâra tevecciih eyledi. Ve mülûk ve sanâdîd-i müşrikân ve sâir serdârân husûsan Pânân-ı tuğyân a'lâm-ı ihtişâmları gibi ser-nigûn ve nikûnisâr ve küffâr-ı bâ-hasârdan sipâh-ı bî-şümâr ihtiyârî ve ızdırârî makhûr-i ğadab-i Girdigâr ve cümle-i Pânân'dan Kepe nâm Pan giriftâr ve kimesne mes'ûr bilemedüğünden hîle ve tezvîr ile miyân-ı küşte-gândan ber-kenâr oldı. Amma Çete nâm Pan-ı bâ-tuğyânî ahz ve huzûr-ı hümâyûna getürüb tercüman ile mükâleme ve musâdere etdiklerinde cerâyim-i güzeştesini isti'zâr ve suverukum "el-yevme lâ yenfeu'l-lezîne keferû ma'ziretuhum"[141] mazmûn-ı mu'ciz-numûmı üzre şermsâr olub hâlet-i ye'sde eymân-ı ye's ile sultân-ı zişândan isti'mân eyledi. Ol şartla ki sefer-i hümâyûn vâki' oldukça ber bin merd-i müsellâh ile mu'asker-i hümâyûnda mevcud bulunub hizmetde ikdâm eyleye ve tevâbi'iyle on aded kal'a-i mu'teber dahi nüvvâb-ı kâmyâba teslîm ve sâir vilâyât-ı küffârı cizye edâsıyle inkiyâd ve fermânberdâr olmalarına tekeffül ve ahd ü peymân eyledi. Amma şehriyâr-ı gayret-şi'âr ol mevâ'id-i bâtılâneye kat'a rağbet ve iltifât buyurmayub ol kâfir-i merdûdun gerden-i teğallübümı "vaktulûhum haysu sekiftumûhum bi-hadîdin"[142] hükmüyle müselsel ve mutavvık ve ol fâcir-i ğalîzü'l-kalb-i kavi-heykelin gerden-i dırazını dikkat-i şimşîr-i cihâd ile kat' eyledi. Ve Kosova sahrâsında nüfûs-i habîse-i küffârın bir mertebede ma'rûz-i tîğ-ı helâk oldı ki mefârik ve meğâfir-i küşte-gândan sath-ı zemîn üzre hezar tellâl ve püşte peydâ ve ol gurûh-ı cehennemiyânın ecsâd-ı ğalîza-i murdârından "ke-ennehum haşebun müsennedetun"[143] mazmûnı üzre nice heyme-i künde hüveydâ oldı. Her çend ol ordu-gâhın aded-i maktulânı hayta-i hisâb ve şümârdan hâric idi.. Amma ol katl-i âmmın âsârından ve cîfe-i müşrikân ve abede-i esnâmın alâmatından ol sahra-i vesî'ada istihvân-ı küşte-gân nice refî'-pîşeler nümudâr ve ol ceng-i azîmin ğarâyib-i vekâyi' ve hikâyât ve rivâyâtı lisân beyân ile bî-şümârdır.

[140] Ve biz nice kavimleri helâk ettik. Ki onlar daha güçlü ve topladıkları şey daha fazlaydı. **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas, 78. İsra, 17.
[141] Bu gün kafirlere mazeretlerinin fayda vermediği gündür.... Bu ibare. **Kur'ân-ı Kerîm,** Rum, 57 ve Seede, 29. âyetleri hatırlatmakta ise de âyet değildir.
[142] Onları bulduğunuz yerde öldürün. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 91, Bakara 191. Her iki âyetin metni böyle iken, kitâbın mütercimi metnin sonuna "bi-hadîdin" ibaresini ekleyerek "demirle öldürün açıklamasını getirmiştir.
[143] ... Tıpkı sıralanmış kof kütük gibidirler. **Kur'ân-ı Kerîm,** Münafikün, 4.

Beyt
Hemân câ ki küffâr râ küşte bûd
Zi serhâ-yı düşmen besî püşte bûd
Be-şükrâne-i devlet-i tendurust
Be ân püşte şükr âveri kerd çust
Tercüme
Ol yerde ki kâfir oldı küşte
A'dâ seri oldı püşte püşte
Şükrâne-i devlet içün ol şâh
Ol püştede dedi hamd lilâh

Çünki sultân-ı mücâhidânın sipâh-ı mansûrı kahr-i düşmenân ve iğtinâm-ı ğanâyim-i bi-pâyân ile fâyiz ve ol sahra-yı gazâ-yı guzâtın hânmânı metâlib-i dînî ve dünyeviye ile hâyiz oldılar. Sultân-ı sâhib-i eymân mansûr ve muzaffer şevket ve iclâl ile Dârüs's-saltanat Edirne'ye avdet buyurdılar. Vallâhulmuvaffık ve alâ neyli'l-merâm ve'l-maksûd.

Dâstân-ı Bist u Devvum (Yirmi İkinci Hikâyet)

Sultân-ı kişver-murâdın halef-i hilâfet-nisâbının kethüdâlığıyla âvân-ı bahâr-ı devlet ve cevânide teveccüh Ve Zülkadriyye Beg'i Süleyman Beg'in duhter-i Belkis-mekânını hâst-gâr ve âyin-i kâmrânî ile akd-i meclis-i arûsî ve nihâyet-i emâniye vusûlını beyân eder.

Çünki hikmet-i bâliğa-i İlâhî maslahat-ı bekâ-yı serverî ve şâhî keyfiyet-i hilkat-ı efrâd-ı insânide nesk-i müttesik-i izdivâc "ve ce'alnakum ezvâcen"[111] imtizâcına mübtenidir. Ve fürûğ-ı dîde-i baht ve kâmrâni ve dil-efrûzi erbâb-ı haşmet ve sultânî hengâm-ı cevânide tevâlûd-i fürû' ve evlâd-ı ezvâc-ı nikû-imtizâcdan "ve ce'alna sirâcen vehhâcen"[115] uslûbunı mebnidir. Elbette bu hükm-i masâlih öyle iktizâ eyledi ki arsa-i âlem-i ecsâmda bekâ-yı nev'-i Âdem bu-nizâm-ı âlemin istidâmetiyle ola. Ve verâset-i mesned-i şâhî ve te'âkub-i menzilet ve câhî müsted'î-i istikâmet ve kıvâm-ı a'lâm-ı sa'âdet-i mülûk ve hukkâm ale'd-devâm ola. Zîrâ eger miyân-ı ehl-i rûzgârda rabıtâ-i izdivâc resm-i ma'hûd ve nehc-i mu'tâd öyle olmasaydı yakîn ki nizâm-ı hikmet-i menzilî esnâf-ı ben-i nev'-i insânîden hiç bir sınıfda zuhûr eylemez idi. Ve eger silsile-i iltiyâm-ı merdân ve zenân vech-i vecih üzre münâkâha-i mu'ayyan ve mukannen olmayaydı intikâl-i devlet usûl-i fürû' ve a'kaba ve ihtisâs-ı mevâris ashâb-ı ahsâb ve ensâba tarika-i intisâb ile sûret-pezîr olmaz idi. Ve li-hâza cemî'-i milel ve edyân ve tamâmî-i ezmân ve ehyânda mâlikân-ı zimâm-ı zamân-ı kârhane tenâsül-i ben-i Âdem'i kânûn-ı münâkehat ile mübteni tutmuşlardır. Ve tevârüs-i merâtib-i pâdişâhî ve menâsıb-ı bülend-câhîyi rabıtâ-i istilâd-ı evlâd ile kâ'ide-i tezevvüc ile mukteni bilmişlerdir. Ve Sultân-ı Enbiyâ ve Server-i Ben-i Adem (sallallâhu aleyhi vesellem) hazretlerinin bu emirde

[111] Biz sizi çift çift yarattık. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nebe, 8.
[115] Parlak ışık veren güneşi var ettik. **Kur'ân-ı Kerîm,** Nebe', 13.

buyurdukları "tenâkehû tekesserû fe innî ubâhî bikumü'l-ümeme"[116] hadîs-i şerîfi bu tarz-ı muhâlatatın fâide-i âmmına ve bu güne murâtabatın celâdet-i nişânına işâretdir.

Lâ cerem sultân-ı kişver-murâd ki her bir sünnetde hulûs-i i'tikâd ile tâbi'-i işâret-i Nebevî ve bu maksada "en-nikâhu sünneti fe men râğibe an sünnetî fe leyse minnî"[117] hadîs-i sahîhi mazmûnı üzre menvî idi. Ve meslek-i mutâb'at-i sünen-i Mustafâvî ve mutâva'at-i kavânin-i metîn-i Nebevî'de bir dakika fevt eylemedi.

Beyt
Mustafâ gufte û şinide be-cân
Zân nümûde zi şer-i û burhân
Tercüme
Kelâm-ı Mustafâ'yı cân ile güş etdi
Ol sultân ânın Şer'inden ânınçün cihâna güsterir burhân

İttifâken bir gün ilkâ-i mülhim-i savâb ve inbâ-i ebnâ-i menâhic-i hüsn-i me'âb ile matrah-ı mahzûnât âlem-i kuds ve câm-ı cihân-nümâyı nukûş-i nüfûs-ı ins olan hâtır-ı hatîrine bu ma'nâ mütecelli ve mahtûr oldı ki çünki gâyet-i İzidî ve letâyif-i ebedî ile serâbistân-ı murâd ve gülşen-i berûmend-i semeretü'l-fuâdında bir gülbin-i hilâfet demide olmuşdur ki misâl-i nihâl-i sidretü'l-müntehâ ve gülistân-ı hilâfetde bir halef mânend-i ser ve ser-efrâz-ı bâlâ keşîde olmuşdur ki neşv u nemâda cennet-i a'lâda mânend-i Tubâ olmuşdur. Ve istismâr-ı ağsân-ı ümmîd ve istincâc-ı semerât-ı devlet-i câvidin şîve-i merğûbı şahsâr-ı fürû'ı serâbistân-ı ikbâlinden bir gonca-i hândân ile peyvend etmekdir. Ve me'ânî-i hikmet-i mebânî-i "el-âbâu selâsetun: Ebun velledeni ve ebun allemeni ve ebun zevveceni"[118] muktezâsınca ahlâf hakkında atûfet-i pederî üç nev'ledir.

Beyt
Peder-i merd asl u û fer' est
Asl hem ya be-zer' yâ şer' est
Peder-i zer' hem dû güne futâd
Ân yek ez cuft u ân diğer ez-zâd
Asl-ı zer'ast ân-peder ki bekâşt
Tohm-i cism-i tu râ be-câ be-güzâşt
Peder-i şer' 'ilm râ ûstâd
Kû hayât-ı ebed be-cân-ı tu dâd
Çûn be-şer' est zer' u zar' karîn
Û buved asl-ı tu be-dunyâ u dîn

[116] Evlenin çoğalın. Şübhesiz ben sizin çokluğunuzla övünürüm.
[117] Evlenmek benim sünnetimdir. Benim sünnetimi terkeden benden değildir.
[118] Babalık; benim dünyâya gelmeme vesile olan, bana birşeyler öğreten ve beni evlendiren olmak üzre üçtür.

Her âyine peder-i mihribân ve vâlid-i herdu-cihân ol kimesnedir ki bed'-i fıtratda sulbi ferzende menşe' ve mebde' olmuşdur. Bu neş'e-i hayât-ı dünyâda ferzendini mürâ'ât ile menziline delâlet eyleye ve muhâfazat-ı nisbet-i nesebî sende dahi tervîh-i kâ'ide-i tezvîc ile hakk-ı pederîyi mer'î duta. Tâki üç rütbet-i übüvveti ri'âyet etmiş ola. Ve vâlid-i hakikî rütbet-i câh ve serverîde ânın üzerine sâdık ve furûğ-i hânedân-ı hilâfetini misâl-i şem'-i encümen-i devlet dîde-i ümmidde şârik göstere.

Li-müellifihi
Ey zât-ı tu asl der zuhûrât-ı vucûd
Fer-i tu buved her çi der-âyed be-şuhûd
Gûya peder-i cümle-i ayân şüde
Kez gülşen-i tu gonca-i ânha be-güşûd

Nitekim
El-Kıssa
Sultân-ı kişver-murâd ferzendi olan Sultân Mehmed-i sa'âdetmendin kethüdâlığı husûsunda hakk-ı übüvveti ri'âyet ve erkân-ı devlet ve a'yân hazreti huzûra da'vet ve husûs-ı mezbûrde müşâveret buyurdukda herkes muhadderât-ı hûr-i encâddan birisini sevk ve mülûk ve selâtîn-i etrâfdan birinin duhter-i peri-zâdını yâd eylediler. Amma Vezîr Halil Paşa hüsn-i tedbîr ve takrîr-i dil-pezîr ile bir re'y-i münâsib gördi. Herkesden sual eylediklerinde kimisi Rûm güzellerini ve kimisi sâir ecnâsdan kelâm-ı hikmet-iktizâ-yı "fenkihû mâ tâbe lekum mine'n-nisâi"[119] mü'eddasınca şâhzâdenin şehbâz-ı bülend-pervâz tabî'atı kangı âşiyâne meyl eder ise âna amel etmek münâsibdir. Ve bir hânedân-ı kerîm ve dûdmân-ı kadîme mürâca'at etmek gerekdir ki haseb ve nesebi haşmet-i câh ve celâle makrûn ve tahâret-i ezyâl-i ismeti ve samti ihtilâlden masûn ola. Zîrâ bu şehzâde-i cevân-baht ve kâmrân-ı güher-şinâsı hüsn ve hûyi ve hûb-rûyân-ı kişver-i mahbûbîde gâyet sâhib-i vukûf ve habîr ve merğ-i behişti pervâz-ı zamîri her bir gülşenin gülbin-i ra'nâsında âşiyân-ı gîr ve gebûter-i cevvâl-nazari her encümenin cilve-gâhında üns-pezîr olmak mümkün degildir.

Beyt
Hezâr nakd be-bâzâr-ı kâinât ârend
Yeki be-sikke-i sâhib-âyâr-i mâ ne-resed

Ve vezîr-i sâhib-i tedbîr Halil Paşa huzûr-ı hümâyûna böyle arz eyledi ki Zülkadriyye Hâkimi Süleyman Beg ki muhlisân-ı sadikü'l-cinân-ı sultân ve çâkerân-ı sâf-i'tikâd-ı âsitândandır. Beş aded duhter-i mâh-peykere mâlikdir ki her biri reşk-i pençe-i âftâb-ı bedr-i tâm hüsn ve cemâllerine nisbet ile hilâl nâ-tamâm görünür. Gâret-i hûb içün ki dest sunar ve üns-i zülfüne nesîm-i seher maşrık-i câme hâbdan o perî aftâba ya toğ ya toğdum der ve miyân-ı Türkân hûb-rûy ve siyeh-çeşmân-ı fitne-cûyûyide kavm-i Zülkadr hüsn-i manzar ile şerâfetine rûzgâr ve yağmagerân-ı

[119] Hoşunuza giden kadınlardan evlenin.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Nisa, 3.

kulûb-i muhabbet-şi'ârdırlar. Ve tarâvet-i âb ve hevâ-yı deryâ-rû menâzil ve letâfet-endâm ve nezâfet-şemâyilleri pesen-dîde-i dîde-i cihân-bân ve hengâm-ı tenâzür ve nikâhda çeşm-i mihr ve mâh-manzar dil-firîblerine hayrândır.

Beyt
Zi hûbân-işân be-bâlâ serverî dâşt
Serî u kerdenî bâlâ-terî dâşt
Be-huş mağzî bih ez bâdâm-ı ter hem
Be-şirîn ustuhânî ney-şeker hem

Ve vezîrin bu tedbîr-i dilpezîri ve re'y-i ahseni ittifâk-ı ârâ ve müşâveret-i cemm-i ğafîr ile makbûl-ı tab'-ı hümâyûn olmağla derhâl tertîb-i mükaddemâta şurû' ve ümerâ ve izâm ve mahremân-ı harîm-i saltanat-ihtişâm havâtininden bir cemâ'at ki her biri sarrâfî-i güher-i hüsn-i cemâlde fâyikü'l-akrân ve sâbıkü'l-emsâl idi. İntihâb [ve] Süleyman Beg'in ol penç duhter-i mâh-peykerinden birisini ihtiyâr eylemege ta'yîn buyurdılar. Haşmet-i pâdişâhâne ile revâne eylediler. Ve Süleyman Beg dahi hânedân-ı hilâfet-makâm ile bu güne tarh-ı mürâbata ve iltiyâm ile iftihâr ve ol mihmânân-ı hümâyûn-i kudûmun hîn-i vurûdunda vazîfe-i telakki ve istikbâl gösterüb cevâb ve suâl-i hâstegârîde bu uslûb-i merğûb üzre hitâb eyledi ki ben o âsitâne-i devlet-âşiyânenin bende-i kemterin tâ'atdârı ve ferzendânım dahi cümleten ol hânedânın gulemân ve pür sitârıdır. Andan ileru ne devlet olur ki bu hâne bende-gânından birisi makbûl-i bâr-gâh-ı ikbâl ola. Ve bundan ziyâde sa'âdet nice olur ki bu tâifenin sebeb-i ubûdiyet ve hizmetkârîsi cevârîden birinin sebebiyle ol nihân-hâne-i Cemşid-câh ve celâlin ezyâl ve eşfâkına teşebbüs ile sâhib-i efdâl ola.

Beyt
Gerdeneş be-tavk-i zer ber-ârîm
Bâ tavk-i zereş be-şeh sipârîm

Binâen-aleyh ol penç duhterin birini ki hüsn ve mahbûbi ile sipihr-i hûbîde penç kevkeb-i dırehşân idiler. Ve hemîşe hamse-i mütehayyire-i âsumân-ı tâbeş ruhsârelerinden mânend-i medhûşân vâle ve hayrân görinür idi.

Elhâsıl: İm'ân-ı nazardan sonra ol mezâhir-i cemâlden birini sâire rüchân ve ol azrâ-yı mahcûbe-i hûbi-yi Belkısı'nı taht-ı haşmet ve işret-i sultâniye şâyân gördiler. Ve techîz-i esbâb-ı tezyîn ve ta'ayyünden sonra merâsim-i zîb ve levâzım-ı âyîn ile encümen-i metâlib ve emânîden bir gevher-i şeb-çerağ derdest ve sadef-i ummânîden bir diz-girân-mâye-nigîn-i Süleymanî içün ta'yîn ve akd-i muvâsalat içün savb-i âsitân-ı devlet-âşiyâna azîmet eylediler. Çünki ol havâtîn-i mu'azzam ol mahcûbe-i hadr-i ismeti ahlâk ve etvâr ile azmûde ve ol muhaddere tutuk-i iffeti mesned-nişîn-i hacle-i saltanat ve iclâl içün nümûde oldılar. Dârü's-saltanat Edirne'ye nuzûldan sonra sultân-ı kişver-murâd âyin-i çeşn cem'iyyet-i arûsiye bünyâd ve mübâşeret ve tezyîn-i bilâda fermân buyurub etrâf-ı memâlikden mülûk ve selâtîn-i küfür ve İslâm'ı ol mecma'-ı hümâyûna ihzâra salâ-yı âm buyurdı. Ve hükm-i sitâre-i şinâsân-ı hakîm ve rasıdân-ı merâsıd-ı tencîm ve takvîmin teşhîs ve

ihtiyârı ile bir sâ'at-i mes'ûd ve bir tâli`-i âkib-i ma'hûdda bu encümen-i meclis-i şâdmâniye âğâz ve mübâşeret ve bu sohbet-i kâmrâninin tertib ve te'lîfine şurû' ve mübâderet olundı.

Beyt
Mübârek bâd u meymûn bâd u ferruh bâd u ferhûnde
Vusûl-i sa'd-i în kevkeb be-burc-i neyyir-i a`zam
mazmûnunca rûzgâr-ı makbûlândan huceste ter bir gecede ki
Beyt
Şebî ez cümle şebhâ-yi bahârî
Sa'âdet ruh nümûd u baht yârî

Elhâsıl: Şehzâde-i kâmrânın izdivâc-ı zifâf-ı pür-ibtihâcı içün ol arûs-i behişt-sîmâya bir taht-ı arş-fersâ ve dibâ-yı zerdûziden felek-i atlas-âsâ bâlin ve püster hâzır ve âmâde eylediler. Ve bu şevk ile zebân-ı sûsen-âzâd perde-nişîn-i gonca-peri-nejâde lisân-ı hâl ile bu nevâ-yı beşâreti inşâd eyledi ki

Hacle-i husn ber ârây ki dâmâd âmede
Beyt
Sehergeh bâd-ı mişkînî be-bûyeş dâd gül râ dem
Ezân dem şûd arûs-i gül çû rûyeş tâze u hurrem
Ve zevvecnâhum bi-hûrin iyn
mazmûnunca ol cümle-nişîn-i baht ve cemâli Belkis-âsâ Süleyman-ı zamâna nikâh-ı şer' eylediler.

Beyt
Kâzî-i çerh-i şeşum der yumn-i tâli' mî nivişt
Ber sa'âdetmendî-yi în izdivâceş mahzarî

Ve hükm-i şer'-i enver ve reh-nümûnî-i şem'-i dîn-i ezher ile "udhulû'l-cennete entum ve ezvâcukum tuhberûn"[150] emr-i mülâtef mazmûnı üzre ol şebistân-ı visâlde ol çerâğ-ı meclis-efrûz ikbâli gösterdiler. Ve sipihr-i sa'âdet ve celâl üzre nazar-ı mes'ûdı iktirân-ı ittisâl-i cemâl-i sa'd-i asğâr ve ekberden cevvâl oldı. Ve zebân-ı nâtıka ki sâbıkan ve lâhikan ol hânedân-ı behişt-mekânda tehniyet-cûy oldılar

Li-müellifihi
Mübârek bâd în bezm-i hümâyûn
Ki şem'aş furûğ-i çeşm-i gerdûn
Be-bustân-ı arûsi gül şikufte
Tezervî der-miyân-ı lâle hufte
Be-gerd-i gonca ez gül hacle-i nâz
Derûn-i lâle geşte jâle gammâz
Be-şam taht-i şâh ez-baht-i bîdâr
Şûde hem-hâbe bâ yâr-ı vefâdâr

[150]... Siz ve eşleriniz ağırlanmış olarak cennete giriniz. **Kur'ân-ı Kerîm,** Zuhruf. 70.

Nihâde rû-berû-yi hem çû mezât
Şeb-i vasleş ayân mâhi zi zulumât
Zi vasl-i yâr u mahbûb-i dil-ârâm
Dil-i Husrev zi Şirîn geşte hudkâm
Çû rûy u âyine der hem visâlî
Be dilber geşte şeh râ ittisâlî
Keşîde gülbuni der ber sabâveş
Şikufte gonca râ bâd-i hevâyeş
Sabâ-sân der lihâf-ı gül şûde şâh
Şikufte gonca-i sîmîn-i seher-gâh
Çû cûy-i şekkerîn der cûy-i şirîn
Hemî âmîht ez Husrev be Şîrîn
Derûn-i gül gülâbî geşte sârî
Be pâ-yi serv cûyî geşte cârî
Billûrîn kâse-i dildâr-ı Şirîn
Be-câm-ı ayş Husrev geşte rengîn
Heyûlâ-yı hilâfet bûd dâmâd
Be hüsn-i sûreti hem-cuft üftâd
Süleyman-vâr Belkîsi der âğûş
Zi hüsneş ins u cin hayrân u medhûş
Arûs-i saltanat mülk-i Süleyman
Şûde damâd-ı şâh-ı mülk-i ihsân
Cevânbaht-i zamân Sultân Mehmed
Murâdeş hâsıl ez-baht-i müeyyed

Dâstân-ı Bist u Siyum (Yirmi Üçüncü Hikâyet)

Sultân-ı kişver-murâdın inşâ-i mebânî-i hayrât ve ebvâb-ı müberrât ve me'âbid ve mesâcid ve medâris ve han-gâh ve kanâtir ve ol mebânî-i âliyenin vilâyât-ı Rûm ve tevâbi'inde tafsîl-i mu'azzemât-ı menâfi' ve fevâyidin beyân eder.

Her çend ki ma'mûre-i vucûd ve şehrine terkîb-i tabî'atda ki esâs-ı ecrâm-ı unsur-ı bedendir. Ve matmûre-i fenâ pezîr âlem-i sûretde ki te'lîf-i cidârî ecsâm ve cevher-i heykel-i beşirîdendir. Binâ-yı beden-i Ben-i Âdem rif'at ve rütbet ve san'at-ı dil-hâh ve dil-firibî "zînetü'l-âdemiyyi bünyânullâh"[451] ile kasr-ı mu'allâ-yı mihr u mâhdan berterdir. Lâkin erbâb-ı basîrete ayân ve a`yân-ı ashâb-ı serîrete nümâyândır ki her bir binâ ki cihâr-degin anâsır-ı muhtelifü'l-kıvâmda karâr-gîr ve öyle bir imâret ki çıhar-pâre-i ecsâm mütebâyinü't-tibâ'dan iltiyâm-pezîr ola. Elbette bir gün kasr-ı mezkûrun her bir pâyesi müntehi-i ihtilâl ve kusûr olur.

Rubâ'i
Ey bî-haberân şekl-i mücessem hîçest
Vin dâire-i sath-i muhattem hîçest

[451] Ademin zineti, Allah'ın binâ ettiğidir.

Hûşdâr ki der nişimen-i kevn u fesâd
Vabeste-i yek demîm u ân dem hîçest

Ve mühendisân-ı felek-takdîr ve mü`essesân-ı kubbe-i sipihr-esîre ma'lûmdur ki bu bünyân-ı heykel-i insânî ve tarh-ı sarh-ı âliyyü'l-erkân-ı dimâğ-ı mebânîden ğaraz-ı aslî hemîn rûh-i insâniye nişimendir ki bekâ-yı nefs-i insî avâlim-i kudsîde tahakkuk-pezîr ola. Ve encümen-i insde âsâr-ı devâm zikr-i cemîl-i mütesâdık ve mütefâvık ola ki hakikatde hayât-ı ebedî andan kinâyet ve ömr-i câvidân ol hâletin imtidâdından ibaretdir.

Beyt
Çün omr-i câvidân mütesavvir nemî şeved
Hurrem kesî ki kesb kuned zikr-i câvidân
Tercüme
Çünki ömr-i câvidân bir kimesneye mümkün degil
Hurrem oldı kim ki tahsil etdi zikr-i câvidân

Amma istidâmet-i haber-i hayr netâyic-i ahlâk ve melekât-ı hamîdeden âşikâr ve istidâmet-i de'âyim-i du'â ve nâm-ı nîk tahsîn-i ef'âl ve tezyîn-i sâlihât-ı a'mâlin istiksârından istikrâr bulur. Ve Ben-i Nev'-i Âdem`e bir amel ki neş'et-i dünyeviye ve uhrevînin faziletini cami' ola ve istîfâ-yı istibkâ-yı sa'âdet-i sûrî ve ma'nevî ânın sebebiyle mümkün ola. Bu ma`nâya maksûd ve mahsûrdur ki ikdâm-ı himmet-i bülend ile bir bünyân-ı metînin ğuref-i şerefî üzre te'sîs-i mebânî-i hasenât ile bülend-pâye ve müet'âli ve cenâh-ı niyyet-i ercümend ile irtikâb pervâz eyleye ki tersîs-i esâs-ı hayrât ve mükerremâtdan mütevâli olmuş ola zîrâ

Beyt
İn-cihân sâye îst gerdende
Sâye geh pîş u gâh pes bâşed
Ez cihân ger-zahîre mi talebî
Nâm-ı nikû zahîre bes bâşed
Tercüme
Bu cihân bir misâl-i sâyedir
Reh-i sâye geh pîş u geh münâfidir
Ger cihândan zahîre ister isen
Nâm-ı nikû zahîre kâfidir

Ve li-hâza hemîşe sâhib-i dilân-ı âgâh ve pîş-i bünyân-ı teyakkuz ve intibâh "ve mâ tukeddimû li-enfusikum min hayrin tecidûhu indâllâhi"[152] işâret-i dil-hâhi üzre nişîmen-i bî-bekâ dâr-ı dünyâ ve harîm-i müzayyıkü'l-fenâ menzil-i lâzımü'l-fenâda inşâ-ı imâret-i hayrât ve i'lâ-yı erkân-ı ihsân ve müberrâtı vesîle-i neyl-i ecr-i cemîl-i uhrevî ve zerî'a-i kesb-i zikr-i celîl-i dünyevî bilmişlerdir. Zîrâ dâr-ı dünyâda hiç bir hâne-i pür-esâsın pâye-i metîn bekâsı kâh-ı refî'-i Beytullâh'dan gayri

[152] ... Kendiniz için önden gönderdiğiniz hayrı Allâh katında bulacaksınız. **Kur'ân-ı Kerîm,** Bakara, 110.

mümkün degildir. Zîrâ "men benâ mesciden lillâhi benallâhu lehu beyten fî'l-cenneti"[153] kelâm-ı mu'ciz-intimâsı ol menzil-i bakîden ihbâr ve hiçbir mekremet ve imtinân-ı umûm-i berâya husûsan ulemâ ve fukarâ ve ehlullâh hakkında imâret-i hayrât-ı câriyeden enfa' bir nesne yokdur ki sibâk-ı infâk-ı "innema nut'imukum livechillâhi"[154] ol fazilete işaretdir.

Beyt
Kerem kun ki ferdâ çû dîvân nehend
Merâtib be-mikdâr-ı ihsân dehend
Kesî râ ki hüsn-i amel bişter
Beder-gâh-ı hak menzilet pişter
Ya`nî
Kerem kıl ki dîvân-ı bekâda
Mertebeler ihsân mikdârı virülür
Kimin ki ameli ziyâdedir
Der-gâh-ı Hüdâ'da menzileti âlîdir

Nitekim bu hayrâtın câmi'iyyetinin mısdâkı ittifâkı mübâlağa-i infâk ve eşfâk-atiyyât ile vech-i meşrûh üzre bekâyâ-yı a`mâl-i sâlihât-ı ve temâsîl-i mebânî-i mekrematdan sultân-ı kişver-murâddan memâlik-i Rûm'da yâdigâr ve âsâr-ı uluvv-i himmeti envâ'-ı hasenâtda kâffe-i Müslümânân belki âmme-i merdumâne ebnâ-yı zamândan had ve imkândan ziyâde âşikârdır. Ve âbâ ve ecdâd-ı cennet-me'âdın tedrîc ile teshîr eyledikleri bilâdda binâ eyledikleri hayrâtdan ziyâdedir. Amma cümleden biri birkaç mahalde tahsis zikr olunur. Zikr-i imâret Dârü's-saltanat Edirne ve tevâbi'i ve şerh-i binâ-yı câmi-i kebîr ol bir mescid-i âsumân-ı erkândır ki Edirne ma'mûresinin vasatında sâhte ve ol mescidin çâr rüknı semk-i felek-i mînâ-fâma efrâhte bir maksûre-i refî'i müştemildir. Ve arsa-i suhn-i tâkları vesî' ve yemîn ve yesârında kubâb-ı gerdûn saları ve pîş ve pes fezâsında mânend-i devâir irtifâ'-ı felekî tak ve suffalar ve suhn ve birûnî be-gâyet hoşnümâ ve pür-hevâdır. Ve seng-tırâşîdeden çâr minar ve pür-nakş ve nigâr ve her biri tarh-ı âher ile bedîdâr ve üçer şerefeli ve yolları başka başka gûyâ süllemüs'-semâ gibi her birinden me'âric-i âsumâne su'ûd-i âsân ve harûs-i arşa her bir pencere-i muhacceri vakt-i seherde âşiyândır.

Beyt
Her minâreş cû mihver eflâk
Refte ber-evc-i ân zi merkez-i hâk
Kerde muhkem mühendis-i üstâd
Çar kutb-i felek berîn evtâd

Ve ol esâs-ı sipihr-iltibâsın sâyir bir tekellüfât-ı bedâyi' ve sanâyi'i dahi buna kiyâsdır. Ve îd-i mü'minîn olan yevm-i Cum'ada ol cami'-i behişt-iltibâs

[153] Kim Allâh için bir mescid binâ ederse Allâh'da onun için cennette bir ev binâ eder.
[154] Biz sizi ancak Allâh rızâsı için doyuruyoruz. **Kur'ân-ı Kerîm,** İnsan, 9.

mazhâr-ı "zâlike yevmün mecmû'un lehu'n-nâsu"[155] görünür. Ve hutebâ ve va'âz ve müezzinân ve huffâz ve mü'eddibân ve kayyimânın sâhib-i hayrât evkafından ta'yîn olan vezâyifleri hâric-i defter ve elfâzdır. Ve sâyir hademe ve amelenin mukarrerâtı buna kıyâsdır. Şerhü ebvâbi'l-birri sultânî ki şehr-i cihân-ârâ-yı Edirne'de esnân-ı hasenâtı hâvîdir. Ve ol bir kaç buk'adır ki bir cây-ı pür-nezâhetde sahte ve mecmû-'ı erkânı gâyet ihtimâm ile sath-i gerdûna elfâhte olmuşdur. Ve bir cami'i müştemildir ki tekellüf-i zâhîrî ve bâtınîsi kemâl-i nüzhet ile olub kurbünde gâyet ra'ûnet üzre bir hân-gâh-ı rûşen ve fukarâ ve mesâkîn ve nuzûl ve hulûl-i sâdirîn ve vâridîn içün emkine-i mufarrah ta'yîn ve ta'lîm ve te'dîb-i eytâm içün dahi bir mu'allemhâne binâ ve ol makâma nâzilân ve misâfirânın hayvânâtını rabt etmek içün bir yüksek ve dil-güşâ mahalde bir ıstabl-i âlî müheyyâdır. Ve ol buk'a-i şerîfin bâm ve derrinden envâr-ı kabûl-i hayr ve ikbâl lâmi' ve tâbân ve ol binâ-yı refî'ül-erkân kitâbhâ-yı eyvânı "hel cezâ'ü'l-ihsâni ille'l-ihsân"[156] ünvâniyle mu'anven ve ol buk'a iki nev' zîb ve ziynet ile müstesnâ ve mümtâz cümle imâret-i emsâr ve erbâ'dan ve iki meziyyet ve rif'at-i bülend-i câmi'iyyeti ile cümle bukâ' ve nif'â'-ı felekden a'lâdır. Biri oldur ki mi'mâr-ı himmet-i refî'-i bâni bu esâs-ı cennet-mebâninin vaz'ında binâyı mahz-ı ihlâs-ı muhabbetün lillâh fillâh ehllullâh üzre nihâde eylemişdir. Biri dahi oldur ki matma'-ı nazar-ı sultânî ol bukâ-ı dilâverânın bast-ı nevâlinde ancak hâtır-ı şikeste-dilân fukarâ-yı bâbullâh'a ve rûhâniyyet-i evliyâullâh'a mahz-ı takarrub içün vâki' olmuşdur. Zîrâ ol sultân-ı masdâr-ı hayr ve ihsân eger çi sûreta husrev-i kişver-murâd idi. Amma ma'nen kendüyi kutb-i evtâd ve gavs-i ebdâl ve efrâd olan sultân-ı vilâyet-i Rûm ve hûdâvendigâr-ı memâlik-i me'ârif ve ulûm a'ni hüsrev-i âşıkân-ı mülk-i tevhîd ve pîşrev-i sâlikân-ı menâhic tefrîd ve tecrîd mest bâre-i muhabbet kayyûmı Mevlânâ Celâle'l-hak ve'd-din Muhammed (kaddesallâhu sırrahu ve efâde aleyna birrehu) hazretlerinin mürîd-i sâf-i'tikâdından addeder idi.

Ebyât
Hak hemî guyed ki divâr-ı bihişt
Nist çûn divârhâ piçân u zişt
Zide bâşed hâne çûn şâhinşehîst
Çûn der u divâr-ı ten bâ âgehîst
Zân ki cennet râ ne zâlet beste end
Belki ez-a'mâl u niyyet beste end
Ân be-asl-i hîş mâned ber halel
Vîn be-asl-ı hud ki ilmest u amel

Ve ol pâdişâh-ı dil-âgâhın Hazret-i Mevlevî'nin silsile-i muhabbetine rabt-ı nihânisi olmağla gâyet ile müzeyyen bir mescid-i câmi' inşâ buyurdı ki zîb-i zâhiri sutûhi cem'iyyet-i bâtın-ı evliyâ ve sakf-u beyti'l-ma'mûr ve zinet-i bâtını âyin-i cihân-bânîde bânîsinin rütbet-i saltanat-ı zâhirîsi gibi nâdire-i a'vâm ve şuhûddur. Ve bu buk'a-i pür-safâ âlem-i sûretde zebân-ı hâl ile ma'bûd-ı bî-zevâlin tevhîdini ihbâr ve kişver-i ma'nâda "ez-zahîru ünvânü'l-batın"[157] mazmûnını iş'ar eyler.

[155] Bu insanların içinde toplandığı gündür.
[156] İyiliğin karşılığı ancak iyilik değil midir? **Kur'ân-ı Kerîm,** Rahman, 60.
[157] Dış görünüş iç görünüşün aynasıdır.

Beyt
Çûn Süleyman kerde âğâz-i binâ
Pâk çûn Kâ'be hümâyûn çûn minâ
Hem dıraht-ı meyve hem âb-i zülâl
Ya bihişti der hadîs u der mekâl

Ve mescid-i mezkûrun zinet-i derûn ve bîrûnı elvân-ı kâşi ile menkûş ve menâr-ı pür-envârı ve pâye erkânî kâşi-i tırâşide ile pür-nukûş ve miyân-ı suhn ve fezâ-yı bünyânı seng-i ruhâm-tırâşide ile mefrûş ve ol zâviyenin her gûşesinde mânend-i cennet-i ma'rûş-i nişimen-i dilhûş ve fevvâre-i âb-ı hoşgüvâr misâl-i çeşme-sâr-ı hurşîd-i feverân ve cûşde olub ve ol mesâkîn-i kemâl-i üns ve ülfet ile me'men-i tuyûr ve vuhûşdur. Ve Hazret-i Mevlevî'nin dervîşânına mahsûs huzûr ve semâ' içün bir hân-gâh-ı ra'nâ binâ eylemişdir ki her tarafında rûz-i neh ve mazarları etrâfa nâzır ve ğuref-i bâ-rûh ve bahâsında sabâ ve şimâl-ı ihvân-ı safâ ve ehl-i vefâya veed ve semâ'da hâzırdır.

Beyt
Ey kasr-ı dil-efrûz ki menzilgeh-i ünsî
Yâ Rab mekunâ rafet-i eyyâm harâbet

Ve yevm-i Cum'a'da edâ-yı salâvatdan sonra ol cemâ'at-hânede bir cem'iyyet-i azim hâzır olurlar.

Bey
Kasr-ı firdevs ki Rızvâneş be derbâni reft
Manzarî ez-çemen-i nüzhet-i dervişânest

Ve sultânın ve mürîd ve murâdın ol buk'a-i muvahhidânda kabûl-i hayr ve ihsân ve alâmet-i kuvvet-i rûhânîsi oldur ki hemîşe hîn-i meclis-i hâss ve mahfel-i havâssda ki ol buk'ada mün'akid olur. Bevâtın-ı ehl-i hâlden ol encümende pertev-envâr-ı âlem-i kuds dîde-i bînayâna tâbîde olub ve ol mecma'ın tamâm cem'iyyeti erbâb-ı kemâl ve sohbeti ashâb-ı hüsn ve cemâl ile mâl-â-mâl olur. Ve ol buk'a-i pür-simâ' ve safâda her subh ve mesâ ni'am-i müstevfî müretteb ve müheyyâdır. Ve mütavattın ve şehri ve misâfire yevmiye üç bin akçelik elvân-ı ta'âm olunur. Ve vezâif-i huddâm ve mersûmat-ı ulemâ ve fukarâ ve ehl-i vezâyif ve hatîb ve evkât-ı hamsede imâm ve otuz aded hâfız-ı hoş-edâ ve iki aded mu'arrif ve mu'allim ve edîb-i dârü'l-eytâm ve şeyh ve nâzır ve tabbâh ve ferrâş ve sâyir huddâm ve kavvâma senede iki yüz bin akçe sarf olunur. Rütbe ve hizmetlerine göre taksîm ederler.

Li-müellifihi
Himmet-i âli-yi ân sultân-ı dîn
Der hemîn yek buk'a hayreş bebîn
Ger heme şâhân-ı mülk-i serverî
Zû beyâmûzend miskin perverî

Şerh-i Ebniye-i Medârise-i Sultânî

Ki dârü's-saltanat Edirne`de mebni ve fevâid ve menâfi'-i dînî ve dünyevî ki ol mebânîye mübtenidir. Medrese-i dârü'l-hadîsdir ki metânet-i erkân ve uluvv-i bünyânı rusûh-i i`tikâd ve safâ-yı niyyet bânîsinden muhber ve mebni ve esâs-ı pâye-i metini sıdk ve azîmet ve rif'at-i himmetini müş'ir ve mebnidir. Çünki ol sultân-ı safî-akîde tamâmî-i metâlib-i mülkî ve dînde iktizâ-yı fıtrî ve irtizâ-yı cibillî ile ulemâ-yı dîniyyeye müstenid ve mazmûn-ı hümâyûn-ı kelîmetullâh ki "Allâhullezi nezzele ahsene'l-hadîsi kitâben müteşâbihen mesâniye tekşe'irru minhu culûdullezîne tahşevne Rabbehum sümme telînu culûduhum ve kulûbuhum ilâ zikrillâh"[158] sâdık-ı dil-âgâh ve rüşen-zamîr-i melâik-intibâh idi. Binâen-aleyh tamâmî-i teveccühünü kitâbullâh ve hadîs-i sahîh-i Seyyidi'l-mürselîn Sallalâhu aleyhi Vesellem üzre intizâm-ı kavânin ifâde ulûm-ı hak ve yakîne sarf edüb Dârü's-saltanat Edirne'de bir Dârü'l-hadîs ma'mûr ve müfîdi ve müstefîdi ol medresede sâyir medârisden ziyâde letâyif-i eltâf ile mesrûr eyledi.

Li-müellifihi
Geşte ihlâs-ı niyyet-i sultân
Vaz'-ı dârü'l-hadîs râ erkân
Kerde mi'mâr-ı himmeteş ma'mûr
Hâne-i ilm u dîn be-în destûr
Ez-zemîn bürde şeh be-in-ta'mîr
Pâye-i ilm râ be-çerh-i esîr
Şâh be-güzeşte zîn harâb-âbâd
Mânde bünyâd-ı nikî ki nihâd
Gerçi be-güzâşt Tûr-ı şâhi ezû
İn eser mî dehed gevâhî ezû
Ger zi dârü'l-hadîs kerd rehîl
Mande dârü'l-hadîs u eer-i cemîl
Hayr-i şeh râ Hüdâ çû kerde kabûl
Şüd şefî'aş be-haşr-i rûh-i Rasûl

Ve bir mederese-i âher dahi câmi-i cedîdin kurbünde gâyet ihtimâm ile binâ ve livâ-yı ilmî berâber-i felek-i a'lâ eyledi. Ve ol medrese dahi e'âzım-ı medâris-i bilâd ve vazîfesi medâris-i selâtinden ziyâdedir. Ve müderrisi dahi e'âli-yi fudelâ-yı mütebahhir ve cümle-i ulûmun ifâdesine kâdirdir. Ve yevmiye yüz akçe vazîfesi vardır. Ve ri'âyet-i talebe fezâyil-i şi'âr-ı sâyir diyâr kânûnı ile ihzâr-ı hân iki vakit ta'âm mukarrerdir

Beyt
Be-kesb-i nâm-ı nikû kûş, nî be-kesb-i direm
Ki nâm-ı nik bih ez-sad hezâr genc-i direm

[158] Allâh, âyetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrâr eden kitâbı sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların, bu kitâb'tan tüyleri ürperir, sonra hem derileri ve hem de kalbleri Allâh'ın zikrine yumuşar ve yatışır.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Zümer. 23.

Şerh-i İmâret-i Cisr-i Ergene ki Edirne'ye bir merhale karîbdir

Ol bir mahaldir ki memâlik-i mesâlik-i Anadolu`nın husûsan Dârü'l-mülk Bursa'nın tarik-i câddesinde bir mahalde vâki` olmuşdur ki kadîmü'l-eyyâmdan güzer-gâh-ı kuttâ'u't-tarik ve mevrid-i âfât ve mahbit-i mehâfâtdır. Ol sultân-ı âlî-himmet ve bülend-ünvân mahall-i mezbûrde âyendegân ve revendegânın suhûlet ile ubûri içün mağbût-i ebniye-i rub'-i meskûn bir kantara-i âlî binâ ve kurbünde terfîh-i kâffe-i Müslümânân içün birkaç ebniye-i hayrât inşâ buyurmuşdur ki ta'bîri güncâyiş-pezir-i havsala-i tahrîr degildir. Zirâ mahall-i mezbûrde bir bîşezâr-ı darrâkûm ve bir cengel-istân vâki` olmuşdur ki âftâb-ı cihân-kerd ol menzilin üzerinden hîn-i ubûrda gâyet havfından ihtiyâten tîğ-ı şu'â ve siper-i zerrîn-kubâb ile güzer eyler idi. Ve mâh-ı şeb-i rev ol yerden vakt-i mürûrda bî-bedreka-i kevâkib-i seyyâr ol yerde şebgîre kâdir degil idi. Ve mahall-i mezbûrun nevk-i şevk-i hâristânı âyende ve revendenin destârların rübûde ve lisân-ı hâl-i seyyâhân-ı emsâr bu nevâyı servde âğâz ederler idi.

Beyt
Fitne mî bâred ez-în-sakî-i mukarnes ber hîz
Tâ be-meyhâne penâh ez-heme âfât berîm

Ve senede ol yerin bataklarından hezâr insân ve hayvan husûsan aceze ve du'âfa telef olub hezar mihnet ve meşakkat ile selâmet bulanların bakiyye-i eşyasını dahi kuttâ' ve sâir dizdân-ı bî-îmân gâret ve yağma ederler idi.

Beyt
Râhzenân kerde beher sû kemîn
Beste miyân cümle be âzâr u kîn
Hem çû ecel kâtı'-ı âmâl-i halk
Hiç terahhum ne ber ahvâl-i halk

Bir vakte degin ki ol şehriyâr-ı merhamet-şi'âr gâyet terahhum ve eşfâk ve kemâl-i lutf ve ertâk ile ol mahall-i muzîk ve pür-vehalin iki cânibinde iki kasaba-i ma'mûre binâsına himmet buyurdı. Ol iki karyenin miyânındaki seyl-gâh-ı havâdis-i mütevâsıl ve mecma'-ı kesret-i âb ve kil idi. Bir kantara-i azîm ve refîü'l-mebâni ve metânet-i tâk-üstüvârları mânend-i devâyir-i âsumânî miyân-ı âb ve kilde tarh ve bünyâd ve ol kantaranın pâye-i âsumân-fersâlarına seng-i hâr ile metânet verdirüb ve cisr-i mezkûrun tûli yüz yetmiş dört aded tak-ı âli-bünyân ki üç fersah mesâfedir. Ve vüs`at-i arzı bir rütbededir ki eger iki araba ol köpri üzerinde mükâbele ederler ise bî-zahmet ve muzâyaka mürûr ederler. Ve iki tarafdan bir ok menzili mikdârı seng-i tırâşiden divar-ı üstüvâr çekilmişdir.

Elhâsıl: Bir kantara-i bî-misildir ki her bir tâkından lisân-ı hâl ile "ed-dünyâ kantaratün fe'tebirûha ve lâ te'mürûha"[159] hadîs-i sahîhinin mazmûnunı sem'-i câne îhâm eyler.

[159] Dünyâ bir köprüdür. Ondan ibret alıp tamir ediniz.

Li-müellifihi
Omr. âb-ı revânest u beden manzarai
Ber âb-i revân buved felek kantarai
Zîn manzar u pul çû be-güzerî âhir-i ömr
Begüşây be-bâğ-i huld-i hûd pencere
Tercüme
Ömür bir âb-ı revân oldı beden bir manzara
Ab-ı cârı üzre olmuşdur felek bir kantara
Çün geçersin âher ömür ki sen bu cisirden
Gâfil olma kendü bağ-ı huldına aç pencere

Nitekim ol sultân-ı mü'min ve muvaffak ve pâdişâh-ı münîfik râh-ı Hüdâ'da cisr-i mezbûrun müntehâsında bir câmi' ve mescidi müştemil bir buk'a-i şerîf ve hammâm ve hân ve ribât binâ ve iki vakitde ta`âm-ı âmm müretteb ve rûz u şeb ol ribâtda huddâm-ı abîd müterassıd olub âyende ve ravende misâfirân ve fukarâyı ol it'am-ı ta'âma da'vet üzredirler. Ve evkât-ı hamse imâmına ve hatîb ve huffâza ve sâyir huddâma ve masraf-ı ta'âm ve simât ve vârid ve sâdırın ihrâcatı mübâlağa ile vucûh-ı mukarrere mu'ayyen ve ol buk'anın mütevellisine yevmiyye yüz akçe mukannen olmuşdur. Ve ol imâretin kitâbeleri üzerinde sultân-ı bâninin lisânından bu işâret nümâyândır ki

Nezzelnâ hâhunâ sümme irtehalnâ
Keza ed-dünyâ nuzûlun ve irtihâlun
Dünyâ çû ribât ve mâder ve mihmânıyım
Tâ zann-ı neberri ki mâder ve meymanıyım

Şerh-i İmâret-i Hayrât-ı Sultânî

Ki Medîne-i Bursa'da inşâ buyurub ol mebânî-i müberrât ve mevârid-i meserrâtda bir cami-i pür-safâ ve minâre-i âsumân-âsâ ki gurûhesi beraber-i gürûhe-i Süreyyâ'dır. Ve bir medrese-i âlî ve bir zâviye ve hankâh-ı bülend-kirpâs ve eyyâm-ı hilâfet-i memdûdunda ol medresenin cenbinde ihtimâm-ı tamâm ile mahsûs merkad-i menâm inşâ ve künbed-i bülend-pâye-i mazca'î rif'at bünyân ve şumûh-i cidârân ile ser-güşâde buyurmuşdur. Nitekim eyyâm-ı hayât-ı dünyâda keff-i deryâ ifâzati umûm ehl-i âlem üzre zabt-ı nevâlde misâl-i minhâl-i seyyâl idi. Her âyine imâret-i merkad ve mazca'ında güşâde ki dest-i niyâzmendî ve su'âlden bâr-gâh-ı lutf ve rahmet-i İzid-i Müte'âl'den nümûdâr ve timsâl buyurub lisân-ı hâl ile dedi ki

Li-müellifihi
An-dem ki be-hâk-i merkadem bisyârend
Ber-türbetem ez-eşk-i nedâmet bârend
Ber hâk-i men ez sehâb-i rahmet bârân
Çün huşk lebem ber ân leb kû dârend
Ya`nî
Vaktâ ki beni defn eyleyeler

Merkadim üzerine eşk-i nedâmet
Ve çünki teşne-lebim sehâb-ı Rahmetden
Hâkim üzerine bârân dökeler

Ve ber-müceb-i şart-ı vâkıf mezar-ı sultânîde yevmiyye yirmi akçe vazîfe ile bir hâfız-ı cârî mülâzım ve kârîdir. Ve kırâ`at-ı kelâm-ı Mecîd ile terbiyet-i ehl-i tevhîde yevmiyye müdâvim ve her biri vazîfe ve ta`âm-ı ber-devâm ile ol hazretin bekâyâ-yı sadakât-ı âmmından mer'î ve melhûz ve yevmiyye dörder beşer akçe ile mahzûzdurlar. Ve nice kimesneler dahi birer hizmet vesîlesiyle bekâyâ-yı hayrâtdan hissemendlerdir. Ve cem'-i kesîre ehl-i iyâli ile ol bünyân-ı ihsânın ta'âm-ı âmmından hisse-i mukarrere ta'yîn olunmuşdur. Ve cemâ'at-ı sâdır ve vârid ve ulemâ ve fukarâ ki ol han-gâhın ziyâfet-hânesine gelürler. Elbetde üç gün üç gece hayvânâtlarıyle it'âm olunub ba'dehu eger cümle-i fukarâ ve mücâvirândan olurlar ise sâir mustahfızân zümresinde anları dahi kifâyet mikdârı mer'î tutarlar. Ve eger ehl-i sefer ve irtihâlden olurlar ise mahall-i âhere nakl etdirüb buk'a-i hayrın matbahından rûz-merre fukarâ ve mesâkîne sâir selâtîn-i izâmın eyyâm-ı divânında bezl olan ta'âmdan ziyâde ta'âm sarf ederler. Ve ol medrese-i âli-bünyânın müderrisine yevmiyye yetmiş akçe ve her bir hücreye iki akçe vazîfe. Günde iki vakit ta`âm müstevfî ta'yîn ve iki mu'ide yevmiye sekiz akçe vazîfe ve nüvvâb ve ferrâşa ve sâir hademeye hizmetlerine göre vazîfe-i mu'ayyene mukarrerdir. Vâkıfın sâir masâlihini görenleri dahi taraf-ı vâkıfdan müdâhil mukadderdir.

Şerh-i Kantara-i Karasu

Ol şehriyâr-ı vâlâ-tebâr Selânik ile Yenişehir ve sâir memâlik-i deryâ-bârın mâbeyninde bir kantara-i azîme binâ etmişdir ki rub'i fersah kadar tâk ve mukantarâtı vardır. Zîrâ ekser mevâsim-i fusûlda ol sahrâ-yı vasî'i tamâmen su ihâta eyleyib bir vecihle mürûr mümkün degildir. Ve ba'zı mahâlleri dahi batak olub bir hayvânın ubûrı hadd-i imkânda degil idi. Elhak ol cisr-i âlî-i hem-tânenin misli ancak mukaddem zikr olunan Ergene cisridir ki rub'-i meskûnde bî-adîldir. Ve ol kantaranın her pâyesi esâs-ı ihlâs ve sıdk niyyet ile mü`esses ve mebnîdir. O güne binâ-yı hayrın mehâzât ve mücâzâtı dâr-ı ukbâda ez'af ve müzâ'af mağfiret ve rıdvâna sebebdir. Ve dâr-ı dünyâda nice yıllar zikr-i cemîl-i sebîl ile mükâbele ve mükâfât olunması mukarrerdir.

Dâstân-ı Bist u Çihârem (Yirmi Dördüncü Hikâyet)

Sultân-ı kişver-murâdın "ecibû dâ'iyallâhi"[460] nidâsına "inna lillâh" ve kalıb-ı mağfiret-menâkıbının civâr-ı Rahmet-i İlâha nakli beyânındadır.

Hikmet-i bâliğâ-i Sübhânî ve kudret-i kâmile-i Rabbânî te'lîf-i neş'e-i câme-i insânîde eczâ-i muhtelifetü't-tibâ'-ı cismânî ve rûhânîdir ki nitekim ecrâm-ı

[460] Allâh'ın da'vetine icâbet ediniz.

muhtelife-i anâsır-ı sûflî ve erkân-ı mu'ârazatü'l-asâr ecsâm-ı sakliye hemîşe iktizâ-yı teferruk ittisâldir. Terkib-i bend-i beden-i mümtehinde ve hem-vâre istid'â-yı inhilâl nizâm ve ihtilâl-ı iltiyâm-ı mâbeyn-i cân ve ten tarayân-ı izâr ve mihendedir.

Beyt
Der cihân endişe bünyâd kerden bâtılest
Hiç bünyâdî berîn endişe-i bâtıl meneh

Lâ cerem ruh-i kudsî-âşiyâne eyyâm-ı hayât-ı dünyâda kafes-i dile ta'alluk ile mahbûsdur. Ve merğ-i behişti mekân-ı cinân ki bu nişimen-i âb ve gilin dâm ve dânesiyle me'nûsdur. Meyl-i tabi'-i cibillî ile bi`z-zarûreti âşiyân-ı aslîsi tarafına tâlib-i cevelân olur. Ve fıtrat-ı aslîsi ile la-yezâl fezâ-yı fesîhü'l-mecâl avâlim-ı küllîde râğib-i tayerân eder iken ol şahbâz-ı bülend-pervâz-ı câna lenger-beden saklinden kat'-ı alâmet gâyet ile düşvâr görünür. Amma zikr-i zamîr-i zinde dilân ile lâ-yezâl hâlet-i mevt ve fenâ ve tevassut miyân-ı havf ve recâyı bâ`is-i tamâm ve tarîk-i hüsn ve me`âbdan mavtın-ı hakîkiye rucû' içün tehiyye-i esbâb ve da'î-i mâlâ-kelâm bilüb a`dâd-ı zâd-ı râhla sefer-i uhrevî ve ol zehâb-ı bilâ iyâbı kemâl mertebe anlamışlardır.

Beyt
İn-heme hânehâ-yı kâm-ı hevâst
Menzil-i tu harîm-i dâr-ı bekâst

Zîrâ cevher-i bî-bahâ-i rûh-ı insânî ve gûher-i pür-bahâ-yı cân-ı rûhânî bir mertebede girân-bahâdır ki anı bu hayât-ı müste`ârın tezâ'uf-ı nâ-pâydârı ile fürûhte etmek revâ ve misbâh-ı dili acûze-i dünyâ-yı gaddârın ateş-i mufârakat ve ta'allukı ile efrûhte eylemek sezâdır. Her âyine-i sâhib-i himmet-i âlî bu mülk-i muhakkirin çend rûze serverligine ser-fürû eder. Ve ne güne müntehâ-yi himmetini bu hândân-ı pür vehâmet ve metâ'ibde sukûn ve ikâmete sarf eder. Husûsan lahzaten mulahhazaten tabeş-i hûrşîd-i sipihr-i vücûddan fezâ-yı âlem-i imkân ve hudûs pür-aşûbde ve fezâ-yı kişver-misâlde her zerre-i cevvâlin lisân-ı isti'dâd ve bu hâk-dânın icrâsının her noktasının zebân-ı hâlî " küllü şeyin hâlikün illâ vechehu"[161] nüktesini güş-i câne güft u güdedir.

Beyt
Ân ki tağayyur nepezîred tuyî
Ân ki ne mürde est u nemîred tuyî
Bâ heme fânî u bekâ bes-turâ
Mülk-i Te'âlâ ve tekaddes turâ
Ya`nî
Yâ Rabbî tağayyur kabûl etmeyen ve olmayub ölmeyen ancak sensin
Bir cümle fânî ve bekâ ve Melik-i tekaddes ve Te'âlâ sana mahsûsdur

[161] ...Allâh'dan başka her şey helâk olucudur.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas. 88.

Bu mükaddemâta binâen sa'âdet-mend-i dâreyn ve mazhar-ı saltanat ve sâhib-i menzileyn ol bahtiyârdır ki âlem-i tüvânâyı ve iktidârda ıztırârî olan mevt ve fenânın luhûkundan evvel kat'-ı alâka ve muhâcereti tedrîci def' ile mukayyed ola. Ve dîde-i intibah ile şâh-ı râh-ı "tûbû ilallâh"[162] 'iden teveccüh-i cân u dil-i bî-karârı savb-i civâr-ı Azîz-i Ğaffâr'a masrûf ve tîb-i fâtır ile azîmet-i ârâm-gâh-ı nâ-pây-dâr "ve inne'l-âhirete hiye dârü'l-karâr"[163]ı ihtiyâr eyleye ve enzâr ve ebsâr-ı ihtiyâr ile bu dâr-ı nâ-pây-dâr ve bî-karârın bî-sebâtlığından kendüyi makâm-ı istibsâr ve istibârda duta. Ve nüvîd-i cânbahş "el-mü'minûne lâ yemûtûne bel yenkilûne min dârin ilâ dârin"[164] ile hâtır-ı bî-sekîne ve karâra istimrârı-ı istikrâr eyleye.

El-Kıssa

Çünki pâdişâh-ı muvaffak ve sâye-i Rahmet-i Hak. A`nîı hüsrev-i pâk-i`tikâd ve pîşvâ-yı şehsüvârân-ı me'ârik-i cihâd sultân-ı kişver-murâd "haşşerallâhu Te'âlâ ma'a havâssi'l-ibâd mine'l-aktâb ve'l-evtâd"[165] hulûl-i ecel-i müeccel ve hâlet-i inkitâ'-ı atiyye-i ömr ve infisâm-ı serrişte-i amel-i emele karîb olduğuna hâlât-ı mezkûre ile mutehakkik ve sıfât-ı nu'ût-i me'sûre ile muvaffak idi. Sekiz yüz elli beş (855/1451) senesi Muharreminin gurresinde bir gün Edirne şehrinde mecma'-ı enhâr-ı câriye olan âda cânibine seyre meyl eyleyib dîde-i dil-rûşeni mecârî-i enhârın mümâsili inkizâ-i a'mârın güzârı gibi olduğunı deryâ-yı bî-sâhil gibi kendü kendüye te'emmül ve tefekküre keşîde ve zebân-ı sebze-i leb-cûydan gûş-i cân ile bu nevâ-yı şinîde oldı ki

Beyt
Çe rûzhâ be-şeb âverde be-râhat-i nefs
Çe bâşed er be-ibâdet şebî be-rûz ârî
Ki pîş-i ehl-i dil âb-ı hayât der-zulumât
Du'â-yı zinde-dilân est der şeb-i târi
Tercüme
Rahat-ı nefs ile çok günleri ahşam etdin
Ger ibâdetle nolur bir gece etsen ihyâ
Zulumat içre olan âb-ı hayât ehl-i dile
Şeb-i târ içre olur zinde dile cilvenümâ

Ve küşt-i güzârdan hîn-i mürâca'atda tefekkür-künân şehir kenarında bir kantaraya dûçar olub tarîk-i müstekîm ile efkâr-ı hakîkat-intihâ. "Kün fi'd-dünyâ ğarîbün ev âbir-i sebîlin"[166] mazmûnıyla ol cisrden ubûr etdi. Nâ-gâh kisve-i ehl-i salâh ve libâs-ı dervîşân ile mültebis bir şahs zuhûr eyledi ki Hazret-i Siyâdet-me`âb ve muktedâ-yı tâlibân-ı kurbet-i Bârî Seyyid Şemseddin Muhammed Buhârî (kaddesallâhu sırrahu'l-âlî)'nin müntesiblerinden idi. Takrîr-i lisân-ı tercümân ve

[162] Allâh'a tevbe edin.
[163] ... Ama ahiret doğrusu işte o, kalınacak yurttur.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Mü'min, 40.
[164] Mü'minler ölmezler. Bilakis bir diyârdan diğer diyâra nakl olurlar.
[165] Allah, aktab ve evtadı, hâs kulları ile haşreder
[166] Bu dünyâda bir garib veya yolcu gibi ol.

sefîr idi. Ve makâl-ı hakîkat-me'âl ricâl-i gaybdan bir tebliğ-i risâlet ve bir ahbâr-ı bâ-tedbîr gösterüb sultân-ı zîşâna bî-dehşet ve ıztırâb-ı bi'l-muvâcehe hitâb edüb dedi ki ey pâdişâh-ı dil-âgâh bu mülk-i mecâziden mev'id-i rihlet karîb olub henüz ol va'deye mühlet-i ba'îde var mülâhâzasında olma. Şimdi sülûk-i mesâlik ve menâhic-i müstahsene-i "sâri'û ila mağfiratin min Rabbikum ve cennetin"[467] üzre nevbet-i tevbe ve inâbet-i sezâvâr-ı bahtiyârân-ı mağfûrdur. Bu dervîşden bu kelâm-ı hakîkat encâmı istersen ced bil istersen hezl-i ve lâğ ve belâğ ki "vemâ aler-Rasûli ille'l-belâğ"[468] demişlerdir.

Beyt
Her nefesî kân be-nedâmet buved
Şahne-i sahrâ-yı kıyâmet buved

Çünki kelâm-ı Hak dil u cân-ı zindede cây-gîr ve haber-ı sıdk hâtır-ı mü'minde mûcib-i teessür ve te'sîrdir. Ol sultân-ı Müslüman-dil ale'l-fevr ba'zı mülâzımân-ı havâss husûsan İshak Paşa ve Savcı Paşa ve sâirlerini nefsine şâhid tutub dedi ki gâh gâh dil-hâh-ı nefs ve hevâ-yı tab'-ı gümrâh ile cür`et ve ikdâm eyledügüm me'âsîden külliyet ile tevbe-i Nasûh eyledim. Ve hatîât-ı güzeşte istiğfâr ve i`tizâra teveccüh eyledim.

Nazm
Ene'l-abdü'l-mukarr be-küll-i zenbin
Ve ente seyyidün Rabbun Ğafûrun
Fe in 'azzebetnî fe`zzenbü minnî
Ve in teğfiru fe ente bihi cedîrun

Ve hadîs-i sıdk-ı "et-tâibu mine`z-zenbi ke men lâ zenbeleh"[469] mûcebince ümmîdvarım ki adâd-ı tayyibândan ma'dûd olmak mümkün ola ve va`ade-i ma'hûd-ı Rabb-i Ğafûr ki "ve emma men tâbe ve âmene ve amile sâlihan velehu cezâu'l-hüsnâ"[470] üzre ihtimâldir ki âkıbet-i mahmûda muvaffak olayım. Ve sîret-i mukarrer-i hulk-ı kerîm ve kânûn-ı kavîm atâ-yı kadîm ile haber-i sarîh ve hadîs-i şerîf-i sahîh-i "es-sadakatu nutfî el-hatîetü kemâ nutfî`l-mâi`n-nâr`"[471] mazmûn-ı mu'ciz-nümûnı üzre hasenât ve sadakât ve teberru'ât mülâhazasını sevâbık a`mâl-ı sâliha mülhak eyleyib lisân-ı istiğfâr ve niyâz-mendîyi mânend-i livâ-yı feth-i nusret-i fîrûz-mendî gibi ser-firâz eyleyib buyurdı

Beyt
Ki ey men-i miskîn be tu der şermsâr
Ez haclân der-güzâr u der-güzâr
Gerçi zi fermân tu be-güzeşte em
Red mekunem gerçi zi der geşte em

[467] Allâh'ın mağfiretine ve cennetine koşun.... **Kur'ân-ı Kerîm,** Ali İmran. 133.
[468] Peygambere gereken ancak dini tebliğdir. **Kur'ân-ı Kerîm,** Maide, 99.
[469] Günâhlarından tevbe eden hiç günâh işlememiş gibidir
[470] ... Amma inanıp yararlı iş işleyene mükâfat olarak güzel şeyler vardır. **Kur'ân-ı Kerîm,** Kehf, 88.
[471] Suyun ateşi söndürdüğü gibi, doğruluk hataları söndürür.

Ya`nî
Rabbim ben senden şermsârim
Cürmümi afv ve ve hacelândan kurtar
Eger senin emrine itâ'atda bulunmadım ise
Beni der-gâhımdam red eyleme

Amma dervîş-i nâsihi her ne kadar taleb eylediler ki sohbet-i halvete götürüb ol kelâm-ı nesâyih-encâmın tafsîline ve tedârük-i mâ-selefîn tedârüküne teveccüh içün tefassuh eyleyeler. Bir vecihle bulamadılar. Amma ber-haseb-i ittifâk üç günden sonra bî-sebk âriza ol pâdişâh-ı âgâha gâyet ile bir maraz-ı şedîd ve hadîd lâhik ve sipâh-ı emrâz bir uğurdan kişver-beden-i ahseninde tasallut bulub mağlûb-humâ-yı mutbik oldı. Her çend etibbâ-yı hazık tedbîrât-ı lâyık ve mu'âlecât-ı muvâfık eylediler. Kat'an fâide eylemeyüb belki izdiyâd buldı. Çünki ol maraz-ı müzmin mûcib-i helâk ve rûh-i kudsî menzileti müteveccih-i âlem-i eflâk olub beden-i mülk ve saltanatı rûh-i mücessemden hâlî ve tahtına bend-i taht-ı hilâfet misâl-i ten-i bî-cân ve mânend-i kalıb-ı bî-revân terk-i ser-bülendî eyledi. Çünki ol şebistân-ı mâtem ve pür âfet ve ğam bir şem'-i cihân-efrûz ile mersûd ve müntazır idi. Ve halef-i hilâfet-makâm-ı sultân a`nî Pâdişâh-ı mü`eyyed Sultân Mehmed taht-ı pederîde câ-nişîn idi. Erkân-ı devlet müte'âkiben sûret-i vâkı`ayı arz eylediler. O gelüb vusûl buluncaya degin on üç gün masâlih-i mülkî ve dînîyi adet-i ma'hûd üzre görüb ol vâkı`ayı halka ızhâr eylemediler. Ve ol sultân-ı dîn-i Muhammedî'nin zamân-ı hayâtında olan gibi her gün dîvân edüb sultân-ı mağfiret-me'âdın kânûnun mer'î dutdılar. Ve avâm-ı nâs sultân-ı sa'îdi hâlet-i maraz-ı ihtizârda zann eylediler. Çünki Sultân Mehmed hazretleri on üç günden sonra memleket-i Mağnisa'dan şevket ve sa'âdet ile dârü'l-hilâfet-i pederîye vusûl buldı. Dustûr-ı ma'hûd üzre vâlid-i mâcidinin techîz-i na'aşını görüb Bursa'yı cennet-âsâ'da mukarrer olan merkad-i münevverine irsâl ve neşr-i sadâkat ve bast-ı hân-ı mat'ûmât ile kırâ`at-i hatmiyyât ve ikâmet-i kavâ'id-i da'avâta o gûne pâdişâh-ı refî'ü`l-kadrin himmetine lâyık vecihle ikdâm ve ihtimâm buyurdı. Ve hükm-i "küllü şey'in hâlikün illâ vechehu lehu'l-hukmü ve ileyhi turce'ûn"[472] mazmûn-ı hakâyik-nümûnuna inkiyâd ile zabt-ı mülk u dîn içün cülûs-i hümâyûn-ı sultânî içün akd-i meclîs cem'iyyet olundı.

Velhamdu lillâhi Rabbilâlemîn. Ve (sallallâhu alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ecma'în).

[472] Allâh'dan başka her şey helâk olucudur. Hüküm onundur ve dönüş onadır., **Kur'ân-ı Kerîm,** Kasas. 88.

İNDEKS

A

Abnik, 108
Aceb Şir, 116
Adaliye, 328, 329, 331
Ahi Kadem, 318
Ahi Ya'kûb, 318
Ahlat, 15
Ahmed Bağdâdî, 101, 313
Ahmedî, 115
Akçay, 45
Akçehisâr Kal'ası, 394
Akdeniz, 232
Akhisâr, 326
Akkoyunlı, 47, 316
Aksaray, 229
Akşehir, 38, 47, 190, 191, 263, 355
Alacahisâr, 327, 356
Alâeddin Ovası, 257
Alagöz Beg, 115
Alaşehir, 30, 32, 33, 34
Ali Beg, 35, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 124, 184, 316, 318, 319, 330, 331, 356, 357
Ali Hemedânî, 93
Al-i Muzaffer, 15
Âl-i Osmân, 50, 126, 127, 128, 145, 146, 147, 148, 154, 159, 160, 169, 180, 194, 232, 261, 263, 268, 269, 289, 296, 309, 312, 313, 318, 360
Ali Paşa, 61, 97, 115, 118, 119, 122, 222, 228, 235, 242
Ali Paşa-zâde İbrâhîm Paşa, 242
Alıncak, 315
Alparslan, 332, 333, 337
Amâsiyye, 122, 135, 141, 150, 153, 159, 163, 182, 183, 193, 205, 210, 212, 223, 224, 229, 249, 251, 270, 275, 285, 293, 297, 333, 334, 337, 346, 365, 366
Anadolu, 31, 32, 36, 40, 43, 65, 112, 114, 115, 120, 121, 122, 144, 205, 206, 207, 208, 218, 219, 224, 225, 228, 231, 233, 235, 243, 245, 260, 261, 263, 268, 269, 271, 275, 278, 280, 295, 296, 297, 309, 317, 319, 323, 324, 325, 327, 330, 337, 341, 347, 354, 357, 360, 361, 364, 365, 368, 373, 374, 376, 379, 382, 411
Antakya, 331
Antalya, 328
Arab Beg, 270
Arnavut, 323, 348, 355, 359, 392, 393, 394
Avârîne Hisârı, 373, 374
Ayasluğ, 144, 246, 247
Aydın, 28, 30, 33, 34, 35, 39, 51, 54, 55, 144, 145, 153, 197, 215, 218, 235, 245, 246, 248, 272, 274, 275, 293, 301, 325, 332, 362, 369, 371
Ayıntab, 20
Azancahisârı, 367
Âzerbâycân, 14, 15, 16, 19, 21, 101, 102, 120, 194, 195, 312, 313, 314, 315, 345, 347, 348

B

Bafra, 271
Bağdâd, 14, 15, 16, 21, 313, 314
Bahr-i Umman, 45
Bahşi Beg, 321
Balabân Paşa, 368
Balbek, 20
Balkan Tağı, 256
Baltaoğlı, 249, 260, 326
Batlamyus, 311
Bayburd, 271, 316
Bâyezîd, 34, 39, 51, 52, 54
Bâyezîd Paşa, 174, 176, 221, 228, 256, 259, 264, 265, 276, 295, 296
Bayındırî Kara Osmân, 116, 120, 316, 332
Bayındırlı Kara Osmân, 15, 50
Begpazarı, 223
Begşehri, 37, 54, 55, 57, 267, 349, 365
Belban Paşa, 332
Belgrat, 359, 360
Belh, 13
Bengi Ali Beg, 331
Berânğân, 116
Berriyye-i A'rab, 314
Beşîr, 115
Boğa, 116
Boğdan, 372, 373
Bolu, 152, 186, 187, 194, 196, 324, 368
Bosna, 103
Bozağaç, 384
Buhtu'n-nasr, 142
Buklan, 17
Burak Beg, 254, 257, 259
Bursa, 11, 21, 31, 32, 35, 38, 41, 43, 46, 47, 51, 52, 67, 68, 70, 86, 90, 94, 140, 141, 143, 144, 146, 152, 153, 191, 195, 196, 197, 201, 203, 204, 206, 207, 209, 210, 213, 215, 216, 218, 220, 221, 223, 224, 225, 226, 230, 231, 233, 235, 248, 249, 253, 260, 262, 263, 272, 277, 279, 280, 286, 295, 296, 297, 309, 317, 318, 324, 337, 338, 351, 354, 356, 411, 412, 417

Ç

Çağatay, 12, 13, 104
Çakırpınarı, 227
Çamurlu Sahrâsı, 259
Can Ova, 339
Canik, 54, 160, 268, 271, 332, 333, 337
Celal Bârûcî, 116
Cemrelü menzili, 257
Ceneviz, 67
Cengiz Hân, 11, 13, 47, 116, 124, 138, 309
Çete, 13, 15
Cezâyir-i Yunânî, 382
Cihangir, 17
Çin, 11, 13, 310
Çitroz, 31
Çubuk ovası, 119
Cuci Hân, 16
Cûşen, 315

D

Dâvud Bâli, 115
Dâvud Beg, 374, 377
Degirman Deresi, 256
Dehli, 17, 18
Deli Orman, 275
Der-i Güzin, 16
Devlet Hoca Barlâs, 116
Dımaşk, 15, 20, 21
Dırakula, 323
Diyarbekir, 50, 102, 116, 120
Dre Nikola, 363

E

Ebu Sa'îd Hüdâbende, 11
Ebubekir Mîrzâ, 144
Edirne, 23, 29, 31, 40, 43, 72, 74, 141, 206, 219, 220, 233, 234, 237, 238, 239, 240, 241, 243, 254, 255, 269, 270, 278, 283, 284, 286, 291, 292, 295, 296, 302, 303, 304, 306, 317, 323, 324, 325, 327, 337, 338, 339, 343, 345, 348, 349, 354, 355, 357, 359, 360, 361, 362, 365, 367, 368, 374, 380, 381, 383, 385, 393, 400, 403, 407, 408, 410, 411, 415
Eflâk, 27, 31, 38, 40, 43, 74, 232, 233, 268, 269, 275, 279, 280, 282, 302, 303, 320, 323, 324, 357, 361, 363, 364, 372, 373
Efrenc, 67
Emîr Abdülkerîm, 144
Emîr Ali Berânudki, 116
Emîr Alî-i Seldûr, 116
Emîr Beşîr, 116
Emîr Buzurg-i Hâkû, 116
Emîr Cihânşâh, 120
Emîr Efendi, 143
Emîr Hay, 40
Emîr Hüseyin, 12
Emîr İlyâs Hoca, 117
Emîr Koca Hasan, 116
Emîr Mûsâ, 116
Emîr Nûreddîn, 116
Emîr Şâh Melik, 117
Emîr Şâhsuvâr, 116
Emir Şeyh İbrâhîm, 116
Emîr Şeyh Nûreddin, 143
Emîr Şeyh Nûreddîn, 143
Emir Seyyid Buharî, 144, 338
Emir Seyyid Muhammed Buhârî, 351
Emîr Seyyid Şemseddin Buharî, 297
Emir Süleyman, 28, 34, 54, 112, 114, 120, 122, 141, 143, 191, 200, 205, 206, 207, 209, 218, 219, 220, 221, 222, 223,

İdris-i Bitlisî /HEŞT BİHİŞT /M.Karataş-S.Kaya-Y.Baş

224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 254, 260, 309
Emîr Süleymanşâh, 144
Emîr Timûr, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 47, 54, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 116, 117, 118, 120, 121, 123, 128, 132, 140, 144, 145, 150, 159, 180, 183, 185, 187, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 203, 272, 309, 311, 312, 313, 316, 345
Emîr Timûr Gürkân, 128, 132
Emîr Yâdgâr, 116
Emirânşâh, 120
Engüriye, 43, 110, 117, 118, 119, 212, 220, 221, 222, 223, 227, 230, 233, 235, 243, 247, 248, 251, 253
Engürüs, 27, 31, 70, 72, 75, 77, 85, 88, 94, 96, 279, 281, 282, 283, 348, 349, 350, 354, 356, 357, 358, 360, 361, 362, 363, 364, 366, 367, 372, 373, 383, 392, 394, 395, 396
Ergene, 337, 338, 339, 411, 413
Erguvânî, 223
Ermeniyye, 50, 120
Ermeniyye-i Kübrâ, 270, 332
Ertuğrul, 28, 34
Erzincân, 21, 116, 191, 193, 194, 197, 271
Erzurum, 14
Eskişehir, 216
Etrâr, 310
Evcân, 312, 315
Evrenos Beg, 31, 77, 115
Evrenos Beg-zâde Ali Beg, 342, 348, 355
Evrenos Beg-zâde İsâ Beg, 323
Eyne Hoca, 222

F

Fadlullâh Paşa, 355
Fâris, 14, 15, 17
Filibe, 255, 272, 327, 367
Filinos, 71
Fîrûz Beg, 31, 37, 119, 221, 227, 234, 235, 247, 318, 329
Fîrûz Beg-zâde Ali Beg, 318
Fîrûz Beg-zâde Hamza Beg, 329
Fîrûz-Beg-zâde Ali Beg, 320

G

Gâzî Hân Orhân, 279
Gazneyn, 17
Gekboza Kal'ası, 279
Gelibolı, 31, 32, 68, 73, 209, 234, 243, 294, 295, 297, 301, 319, 324, 339, 341, 342, 354, 363, 373, 374, 383
Gemlik, 42
Gence, 106
Gerede, 194
Germe Kal'a, 383
Germiyân, 197, 203, 235, 263, 324, 337, 339
Germiyânili, 36, 45, 54, 121, 144, 146, 201, 218, 338
Gıyâsiyye, 313
Gögercinlik, 315, 339, 349, 350
Göynüklü, 99
Gülyas, 326
Gürcistân, 15, 19, 102
Güvercinlik, 59
Güzelcehisâr, 96, 296
Güzelhisâr, 94

H

Hâcı Abdullâh Abbâs, 116
Hâcı Beg, 116
Hâcı Evrenos, 227, 229, 237, 254, 256, 257, 295
Hâcı İvaz Paşa, 262, 286, 296, 300, 301
Hâcı İvaz Şâh, 295
Hâcı Turhân, 16
Haleb, 20, 313
Halic, 94, 96
Halil Paşa, 115, 324, 340, 368, 371, 374, 380, 402
Hama, 20
Hamidili, 35, 36, 37, 144, 331, 349, 354
Hamza Beg, 270, 325, 326, 331, 371
Hasan Ağa, 122, 238
Hasan Beg, 271, 316
Hasan Paşa, 115
Hayreddin Paşa, 61
Hemedân, 16, 314

Herât, 14, 311, 312, 313, 345
Hereke Kal'ası, 279
Herköyi Kal'ası, 358
Hille, 313
Hind, 17, 18, 116
Hindistân, 17, 116, 310, 311
Hita, 102, 310, 311
Hıtâ, 11
Hızır Beg, 194, 271, 334
Hızır Hoca, 377
Hızır Şâh Beg, 218
Hoca Ali, 116
Hoca Firûz, 115
Hoca Fîrûz, 124
Horasan, 13, 14, 102, 116, 144, 311, 313, 315
Hoten, 310
Hoy, 19, 346
Hulâgû, 11, 16, 193
Hulefâ-i Abbâsiyye, 309
Humus, 20
Huni Kal'ası, 270
Hüseyin Beg, 337
Hûzistân, 15

I

İbn-i Mukle, 312
İbrâhîm Beg, 330
İbrâhîm Paşa, 242, 295, 296, 301, 340
İbrâhîm Paşa-zâde Mahmûd Beg, 324
İdris Korici, 116
İkbâl Subaşı, 221
İlğâz tağı, 270
İlhanî, 11
İlterman Beg, 115
İlyâs Beg, 331, 349
İne Beg, 122
İpsala, 325
Irak, 14, 15, 17, 47, 102, 120, 311, 312, 313, 314, 345
Irak-ı Acem, 15
İrân, 5, 11, 13, 14, 15, 17, 47, 106, 107, 108, 116, 128, 191, 193, 207, 308, 309, 310, 313
İsâ Beg, 115, 215, 331, 359, 380
İsâ Çelebi, 28, 112, 141, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 205, 206, 208, 210, 211, 213, 214, 215, 216, 219, 246
İsakçı, 280
İsevîyye, 242
İsfana, 67
İsfendiyâr Beg, 54, 148, 212, 232, 233, 269, 270, 271, 275, 320, 324, 361
İsfendiyâr Begzâde Kâsım Beg, 270
İshak Beg, 337, 338, 339, 361, 362, 372
İshak Paşa, 371, 380, 416
İskender, 31, 37, 70, 85, 96, 116
İskender Boğazı, 96, 374
İskender Mîrzâ, 313
İskender Şeyh, 116
İskender-i Zülkameyn, 141
İskendernâme, 240
İskilib, 272
İstanbul, 66, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 94, 96, 98, 99, 143, 200, 205, 238, 242, 245, 254, 277, 279, 292, 293, 294, 295, 296, 317, 340, 342
İstânoz yaylası, 328
İzladi Derbendi, 367
İzmir, 34, 145, 217, 317
İzmiroğlı, 215, 217, 245, 246, 256, 257, 286, 295, 296, 300, 325, 331
İzmiroğlı Cüneyd Beg, 245, 295, 296, 325
İzmiroğlı Hamza Beg, 256
İznik, 143, 144, 201, 203, 274, 275, 318, 319, 320

K

Kâbil, 17, 102, 311
Kadı Bedreddin, 272, 275, 276
Kadı Bedreddin Mahmud, 272
Kadı Burhaneddin, 47, 48, 50, 51
Kahkaha, 315
Kandihar, 17, 102
Kankırı, 270
Kara Burun, 275
Kara Halil, 255
Kara Mukbel, 238, 239
Kara Tâceddin-zâde Mahmûd Beg, 318
Kara Yûsuf, 16, 19, 101, 107, 271, 312, 313, 314, 316, 345
Karabağ, 16, 19, 21, 102, 106

Karaca Beg, 238, 239
Karaca Paşa, 324
Karadeniz, 232, 275
Karahisâr, 54, 55, 57, 168, 169, 271, 329, 340
Karakoyunlı, 16, 47, 271, 315, 316, 345, 346
Karakoyunlı İskender, 315
Karaman, 35, 37, 38, 41, 43, 45, 46, 47, 57, 144, 146, 190, 194, 197, 209, 214, 216, 229, 232, 233, 247, 260, 263, 266, 267, 269, 272, 280, 326, 327, 329, 330, 331, 332, 339, 349, 351, 352, 354, 355, 356, 363, 365, 366, 372
Karaman Hâkimi İbrâhîm Beg, 349, 351, 352, 356, 363, 365
Karaman Hâkimi Mehmed Beg, 326
Karamanoğlı, 36, 38, 261, 263, 265, 269, 328, 329, 330, 366
Karamanoğlı Ali Beg, 330
Karamanoğlı Mehmed Beg, 262, 328, 329
Karaşehri, 146
KaraYûsuf, 271
Karesi, 34, 144, 197, 203
Kars, 25
Kartal, 279
Kâşğar, 310, 311
Kâsım Beg, 269, 270, 271, 321, 324
Kastamonu, 34, 38, 39, 40, 51, 52, 53, 54, 146, 150, 210, 211, 212, 215, 232, 269, 271, 275, 280, 320, 322, 324, 361, 372
Kayseriye, 47, 117, 193, 194
Kazanovası, 40
Kazvin, 314
Kefe, 54
Kemah, 107, 108, 109
Kemal Torlak, 275
Keş, 12
Kınış, 272
Kırım, 54
Kirmân, 15, 102
Kırşehri, 229
Kızıl Hocalu, 332, 336
Kızılca Paşa, 371
Koca Kayası, 332, 336
Kocaili, 96
Konya, 37, 38, 47, 263, 264, 266, 354, 355, 366
Kosova, 257, 395, 397, 399
Kostantin, 316
Kostantiniyye, 70, 71, 74, 279, 340
Kötürüm Bâyezid, 39, 51, 53, 146
Koyun Mûsâ, 237, 239
Kum, 117
Kuran Han, 12
Kürd Ozan, 285
Kürdistan, 15, 102, 116
Kurt Hasan, 326, 327
Kütahiye, 146
Kuzgun, 12

L

Larende, 38
Las, 31, 59, 114, 120, 254, 257, 327, 328, 329, 337, 338, 339, 349, 355, 362
Lazkiye, 146

M

Mağnisa, 144, 371
Mağrib, 102
Mahmûd Beg, 368
Mahmûd Hân, 124, 125, 138
Mahmûd Taceddin, 319
Malatya, 20, 21
Mardin, 15
Mâverâünnehr, 11, 12, 13, 15, 102, 116, 120, 142, 193, 311
Mazenderan, 102
Mehmed Beg, 46, 146, 214, 261, 262, 264, 265, 266, 267, 268, 299, 300, 301, 329, 330, 331
Mekke-i Mükerreme, 20
Meltûc Paşa, 115
Melik Gıyâseddin, 14
Menteşe, 28, 30, 33, 34, 35, 39, 54, 55, 121, 144, 146, 215, 235, 325, 327, 331, 332, 369, 371
Merâğa, 315
Meriç, 40, 256
Merzifon, 271, 334
Mestûriyye Kal'ası, 326
Mevlânâ Abdullâh, 104, 105
Mevlânâ Ahmed, 240
Mevlânâ Celâleddin Rûmî, 355, 366

Mevlânâ Celâleddîn-i Arab, 190
Mevlânâ İzzeddîn-i Şîrâzî, 190
Mevlânâ Sayd-ı Hirevî, 276
Mezîd Beg, 328, 363, 364
Mihâliç, 144, 215, 297
Mihâloğlı, 254, 256, 259, 299, 300, 319
Mihâloğlı Mehmed Beg, 254
Mihâl-zâde Mehmed Beg, 243
Minnet Beg, 122, 124, 272
Mîr Alî, 116
Mirânşâh, 16
Mîrzâ Baysungur, 312
Mîrzâ Cihânşâh, 315
Mîrzâ Ebubekir, 116, 120
Mîrzâ Ebubekir veled-i Mirânşâh, 141
Mîrzâ Ebubekir veled-i Mîrânşâh, 142, 314
Mîrzâ Emiran, 16
Mîrzâ Halîl, 116, 311
Mîrzâ İbrâhîm, 312
Mîrzâ İskender, 117
Mîrzâ Mîrânşâh, 19
Mîrzâ Muhammed, 117, 120, 142
Mîrzâ Pir Muhammedî Şeyh Ömer, 117
Mîrzâ Şâhruh, 116, 311, 312, 313, 314, 315, 345
Mîrzâ Uluğ Beg, 311
Mısır, 15, 19, 20, 21, 48, 102, 206, 313, 332, 383
Moğol, 12
Moğolistân, 11, 15
Molla Husrev, 312
Molla Yûsuf, 339
Mudânya, 318
Muhammed Cukî, 107, 312, 316
Muhammed Koçini, 116
Muhammed Mîrzâ, 144
Muhammed Tevâcî, 116
Muhammedî, 71, 84, 99, 115
Muhyiddin Mağribî, 105
Mukbil, 115
Mûltân, 311
Mülûhân, 17, 18
Murâd Paşa, 115, 122
Mûsâ Çelebi, 28, 112, 140, 141, 191, 201, 203, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 249, 250, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 274, 275, 278, 280, 293, 299, 309
Mustafâ Çelebi, 28, 112, 141, 266, 293, 294, 317, 318, 319, 320
Mustafâ ve İsâ Çelebiler, 140

N

Nahcivan, 14
Nehr-i Fırat, 313
Nehr-i Sava, 360
Nehr-i Tuna, 31, 40, 74, 269, 348, 350, 356, 357, 359, 360, 362, 363, 364, 367, 368, 373, 377
Niğbolu, 74, 77, 80, 81, 359, 362
Niğde, 331
Niksâr, 158, 159, 205, 333
Niş, 256, 367
Nurgün, 280

O

Oklı Oğlan, 12
Oktay Hân, 12
Ömer Beg, 116
Ömer Dağı, 365
Örgüc Paşa, 332, 333, 335, 336, 337, 346, 347
Orhan Beg, 295
Oruc Beg, 238
Osmân Beg, 15, 48, 203, 316, 328, 329, 332, 339, 365
Osmâniyye, 30, 269, 320
Özbek, 15, 16

P

Paşa Yigid, 31, 254, 256, 257
Paşacık, 115
Pendikli, 279
Perdi, 116
Pîr Mehmed Cihângîr, 311
Pîr Melik Tevâcî, 116
Pîr Muhammed, 17
Pîr Ömer Beg, 271
Piruzna Suyı, 257
Pulya, 67

R

Ravenîd, 315
Reşidiyye, 313
Rûmeli, 23, 31, 32, 36, 40, 65, 67, 68, 74, 77, 112, 114, 120, 122, 141, 143, 191, 200, 205, 206, 207, 219, 228, 230, 231, 232, 233, 237, 239, 240, 242, 243, 249, 250, 251, 252, 260, 261, 263, 268, 269, 272, 275, 278, 280, 292, 293, 294, 295, 296, 299, 300, 301, 309, 317, 320, 323, 325, 327, 328, 331, 337, 341, 348, 349, 355, 356, 357, 360, 361, 363, 365, 371, 373, 376, 382, 383
Rûmiyye-i suğra, 120, 135, 155, 159, 208, 270, 285, 332, 335, 365
Rüstem, 27, 115

S

Şâh Melik, 294
Şâh Şucâ', 15
Şahâbeddin Paşa, 361
Şâhin Beg, 115
Şâhin Paşa, 364
Şâhruh Mîrzâ, 102, 106, 144, 311, 313, 345, 347
Sakarya, 226
Şâm, 15, 16, 17, 19, 21, 47, 123, 142, 146, 310, 313, 316, 383
Samağarlu, 44
Samağaroğlı, 272
Samsun, 54, 231, 268, 271
Şarâbdâr İlyâs Paşa, 318, 319
Saruca Paşa, 371, 382
Sâruhân, 28, 30, 33, 34, 35, 55, 121, 203, 215, 218, 245, 246, 248, 326, 369, 371
Şehirköy, 256
Şehzâde Mustafâ, 295
Selânik, 57, 67, 71, 275, 340, 342, 352, 353, 413
Selâsil, 59, 177, 185, 212, 221, 230, 234, 235, 249, 259
Selmâs, 19, 315, 346
Semendire, 59, 359, 360, 361, 362, 363, 367, 368
Semendire Kal'ası, 361
Semerkand, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 120, 142, 310, 311, 313
Şemkûr, 106
Şemseddin Abbas, 117
Şemseddin El-Mâliğî, 116
Şemseddin El-Maliğî ?, 103
Şemseddin Muhammed Buharî, 90
Şemseddin Muhammed Fenârî, 143
Şeneb Gazan, 314
Seydişehri, 54, 55, 57
Şeyh Ali Bahâdır, 116
Şeyh Aslan Beg Han, 116
Şeyh Cezerî, 144
Şeyh Ede Balı, 48
Şeyh Ramazan, 94
Şeyh Şemsuddîn Muhammed Cezerî, 143
Şeyhulislâm-ı A'zam Ârif Çelebi, 355
Seyyid Buharî, 93
Seyyid Hoca, 116
Seyyid Muhammed Buhârî, 143
Seyyid Şemseddin Muhammed Buhârî, 415
Şili, 96
Silistre, 275, 320
Simavnaoğlı Bedreddin Mahmûd, 274
Sinan Beg, 254, 256, 257, 325, 350
Sinan Paşa, 327, 348, 349, 350
Sinob, 54, 231, 233, 322
Sîrân, 310
Şirâz, 15, 312
Siroz, 31, 275
Şirvân, 16, 102, 116
Sistan, 102, 116
Sivas, 20, 21, 47, 48, 109, 116, 174, 175, 178, 193, 194, 197
Sofi Halil, 116
Sofya, 256, 257, 331, 367
Sofyân, 315
Süleyman Subaşı, 226
Süleymanşâh, 116
Sultân Ahmed, 14, 15, 19, 21, 313, 314
Sultân Ahmed Bağdâdî', 313
Sultân Alâeddin, 361, 365, 366
Sultân Barlâs, 116
Sultân Bâyezîd, 127, 386, 392
Sultân Berkuk, 20
Sultân Ferec, 20
Sultân Gâzî Murâd, 5

Sultân Hüseyin, 116, 120, 144
Sultân İsâ, 15
Sultân Mehmed, 28, 112, 115, 121, 122, 129, 141, 149, 187, 202, 207, 208, 212, 220, 229, 231, 268, 280, 299, 316, 343, 361, 369, 370, 374, 379, 380, 382, 385, 392, 393, 402, 405, 417
Sultân Muhammed Hudâbende, 11
Sultân Murâd, 270, 275, 285, 286, 287, 288, 293, 295, 297, 300, 303, 316, 324, 325, 340, 343, 344, 345, 349, 385
Sultân Murâd Hân, 23
Sultân Sencer, 116
Sultân Üveys, 14
Sultân Yıldırım Bâyezîd, 5, 7, 9, 21, 22, 136
Sultân Zeynelâbidîn, 15
Sultâniye, 14, 17, 312
Suyurğutmuş Han, 13

T

Taceddinoğlı Mahmûd Beg, 319
Taharten, 21, 107, 110
Taharten Beg, 21, 116
Tâhir, 15, 115
Tamışvar, 357
Tanrıvermiş Beg, 115
Tanrıvermiş Tevâci, 116
Tarakluborlu Hisârı, 320
Taş ili, 37, 38, 264, 265, 354, 366
Tatar, 12, 121, 184, 191, 193, 221, 243, 258, 268, 272
Tayfur Çelebi, 336
Tebrîz, 14, 15, 16, 19, 313, 314, 315
Teke ili, 57, 144, 329, 331
Tekvûrdağı, 99
Tevekkül Barlâs, 116
Tevekkül Kara Ali, 116
Tîmûr, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 101, 103, 105, 106, 108, 109, 116, 117, 120, 121, 125, 140
Tîmûrtaş Beg, 31, 43, 44, 46, 59, 72, 96, 115, 200, 206, 295, 299, 347, 362, 365
Tîmûrtaş Beg-zâde Firûz Beg, 329
Tîmûrtaş Beg-zâde Oruc Beg, 325
Tîmûrtaş Beg-zâde Yahşi Beg birâderi Sinan Beg, 326
Tîmûrtaş-zâde Umûr Beg, 279
Tırhala, 254, 256, 257
Tobruca, 376
Toğan, 81
Toğan Beg, 362
Tokat, 47, 117, 118, 135, 141, 150, 162, 163, 171, 193, 194, 197, 215, 223, 224, 229, 235, 249, 251, 271, 297, 299, 346, 347, 362, 368, 383
Tokat Kal'ası, 332
Toktamış Han, 15, 16
Tosya, 270
Toyrân Beg, 221
Trabzon, 54
Tuna, 85, 269, 280, 348, 350, 357, 363, 365, 378
Tunca, 40
Tûrân, 5, 11, 12, 13, 14, 17, 47, 116, 128, 193, 207, 309, 310, 313
Turfân, 310
Turguoğlı Hüseyin, 365
Tûrhân Beg, 384
Türkistân, 12, 16, 102, 116, 193, 311
Türkmân, 47, 107, 155, 163, 169, 171, 172, 239, 347
Türkmenân tâifesi, 258

U

Ulus tâifesi, 272
Ulvân Beg, 285, 324
Umur Beg, 258, 279, 296, 299, 300, 301, 347
Urbân, 115, 314
Urûmî, 315
Urus Hanı, 16
Üsküb, 31

V

Varsak, 44
Venedik, 67
Vezîr Ali Paşa, 227, 233
Vidin, 31, 350, 357
Vilâyet-i Mora, 380, 382
Vılkoğlı, 59, 120, 121, 257, 338, 339, 349, 355
Vize, 254

Y

Ya'kûb Beg, 36, 146, 203, 221, 222, 227, 234, 235, 247, 248, 263, 264, 316, 324, 331, 337, 338, 339
Ya'kûb Çelebi, 10, 11
Yahşi Beg, 96, 124, 254
Yahya Beg, 326
Yalakâbâd ovası, 374
Yalğûz Ağa, 222
Yanko, 366, 367, 395, 399
Yeksâle, 280
Yenice-i Tarakçı, 143
Yenihisâr, 374
Yenişehir, 57, 70, 71, 203, 227, 413
Yergögi, 280
Yıldırım Bâyezîd, 10, 16, 19, 23, 28, 40, 54, 57, 70, 78, 99, 101, 107, 128, 132, 181, 192, 294, 313, 340, 341
Yıldırım Bâyezîd Hân, 128
Yıldırım Hân, 5, 11, 19, 22, 108, 109, 110, 145, 146, 181, 187, 188, 193, 195, 210, 219, 296, 313
Yunan, 71
Yûsuf, 16, 19, 101, 115
Yûsuf Barlâs, 116
Yûsuf Beg, 115

Z

Zağanos Paşa, 382
Zağra, 255
Zeynelâbidîn, 51
Zimâr, 315
Zülkadr, 251, 352, 353, 402
Zülkadriyye, 214, 252, 400, 402

1893 - Bitlis'ten Bir Görünüm